

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การสร้างและสะสมทุนสู่การเป็นรัฐมนตรี:

การสร้างที่น่าเชื่อถือและความไว้วางใจทางสังคม

Building and Accumulation Political Capital for Ministerial Positions:

Establishing Social Trust and Confidence

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร.รุ่งนภา ырรองเกษมสุข

โครงการวิจัยนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนการวิจัย

จากทุนอุดหนุนการวิจัยเงินรายได้ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

พ.ศ. 2568

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยความร่วมมือและการสนับสนุนจากหลายฝ่าย ข้าพเจ้าขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาให้คำแนะนำที่มีคุณค่า สักขี้งและรอบด้าน ตลอดจนชี้แนะแนวทางในการปรับปรุงงานวิจัยให้มีความสมบูรณ์

ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูล ทั้งอดีตรัฐมนตรี รัฐมนตรี เลขาธิการรัฐมนตรีและคนใกล้ชิดรัฐมนตรี นักวิชาการ และผู้สื่อข่าว ที่ได้สละเวลาอันมีค่าในการให้สัมภาษณ์และแบ่งปันประสบการณ์อย่างจริงใจ ทำให้การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีมิติและความเข้มข้นมากยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณรศ.ดร.โอฬาร ถิ่นบางเตียวที่ได้ช่วยติดต่อผู้ให้ข้อมูลหลักของงานวิจัยนี้ รวมทั้งผู้ช่วยนักวิจัยที่รวบรวมและเรียบเรียงข้อมูลด้วยความอดทน

ขอขอบคุณคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ ที่เห็นความสำคัญของการศึกษาประเด็นนี้ และได้ให้การสนับสนุนทุนวิจัยจนงานเล่มนี้เสร็จสิ้นลงได้ด้วยดี

รุ่งนภา บรรยงเกษมสุข

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์กระบวนการสร้าง สะสม และแปลงทุนของนักการเมืองไทยเพื่อเข้าสู่และรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีในช่วงปี พ.ศ. 2562-2567 โดยใช้แนวคิดเรื่องทุน และสนาม ของปิแอร์ บูร์ดิเยอ เป็นกรอบหลักในการวิเคราะห์ ข้อมูลในงานวิจัยนี้ได้มาจากการวิเคราะห์เอกสารควบคู่กับการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้งอดีตรัฐมนตรี รัฐมนตรี เลขาธิการและคนใกล้ชิดรัฐมนตรี นักวิชาการ และผู้สื่อข่าวการเมือง

ผลการวิจัยชี้ว่า การเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีมิได้ขึ้นอยู่กับทุนประเภทเดียว หากแต่เกิดจากการผสมผสาน และการแปลงทุนหลากหลายรูปแบบ ทั้งทุนเศรษฐกิจที่ใช้สร้างเครือข่ายและอำนาจต่อรอง ทุนสังคมที่เกิดจากเครือข่าย พรรคการเมือง และกลุ่มผลประโยชน์ ทุนวัฒนธรรมที่มาจากการศึกษา ความเชี่ยวชาญ หรือ ประสบการณ์ และทุนเชิงสัญลักษณ์ที่สร้างความชอบธรรมและการยอมรับในสังคม อย่างไรก็ตาม บริบทการเมืองไทยในช่วงเวลาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าทุนเศรษฐกิจและทุนสังคมมีบทบาทนำในการกำหนดเส้นทางสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ขณะที่ทุนวัฒนธรรมและทุนเชิงสัญลักษณ์ยังคงสำคัญต่อการสร้างความน่าเชื่อถือและความมั่นคงทางการเมือง

ข้อค้นพบเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการเมืองไทยมิได้เป็นเพียงการต่อรองเชิงอำนาจระหว่างบุคคลหรือพรรคการเมือง แต่ยังเป็นกระบวนการต่อสู้เชิงสัญลักษณ์ภายในสนามการเมืองที่นักการเมืองต้องใช้กลยุทธ์ในการแปลงทุนเพื่อความอยู่รอดและความก้าวหน้า งานวิจัยนี้จึงมีส่วนช่วยขยายความเข้าใจต่อพลวัตของการเมืองไทยร่วมสมัย และเปิดพื้นที่ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางการเมืองกับโครงสร้างเชิงสถาบันในระยะยาว

Abstract

This study aims to analyze the processes through which Thai politicians build, accumulate, and convert different forms of capital in order to gain and maintain ministerial positions during the period 2019–2024. The analysis employs Pierre Bourdieu's concepts of capital and field as its main theoretical framework. Data were collected through documentary analysis and in-depth interviews with former and current ministers, ministerial secretaries and close aides, academics, and political journalists.

The findings reveal that ministerial appointments are not determined by a single type of capital but rather by the combination and conversion of multiple forms. Economic capital provides resources for building networks and bargaining power; social capital emerges from kinship ties, party affiliation, and interest groups; cultural capital derives from education, expertise, and experience; and symbolic capital generates legitimacy and social recognition. In the Thai context, economic and social capital played dominant roles in shaping pathways to ministerial office, while cultural and symbolic capital remained crucial for credibility and political stability.

These findings highlight that Thai politics is not only a matter of power bargaining among individuals or parties but also a symbolic struggle within the political field, in which politicians must strategically convert and mobilize different forms of capital for survival and advancement. The study contributes to a deeper understanding of the dynamics of contemporary Thai politics and opens up further avenues for examining the relationship between political capital and institutional structures in the long term.

สารบัญ

บทที่ 1.....	1
1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาวิจัย.....	1
2. วัตถุประสงค์การวิจัย.....	5
3. ขอบเขตการวิจัย.....	5
4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
บทที่ 2.....	7
แนวคิด ทฤษฎี และการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	7
1. แนวคิดทุนทางการเมืองและกรอบแนวคิดทุนทางการเมืองของปีแอร์ บูร์ดีเยอ.....	7
2. แนวคิดสนาม.....	13
3. แนวคิดการแปลงทุน การแปลงทุนซ้ำ และการผลิตซ้ำทุน.....	17
4. แนวคิดความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจทางการเมือง.....	22
ความน่าเชื่อถือ (credibility).....	23
ความไว้วางใจ (trust).....	25
ความไว้วางใจทางสังคมในฐานะทุนทางสังคมและทุนเชิงโครงสร้าง.....	26
ความไว้วางใจในสนามการเมืองกับทุนสัญลักษณ์ในแนวคิดของบูร์ดีเยอ.....	29
5. การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	30
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับทุนทางการเมือง.....	30
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความน่าเชื่อถือ.....	35
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความไว้วางใจ.....	37
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งทางการเมือง.....	40
วรรณกรรมที่ศึกษาในบริบทการเมืองไทย.....	47

6. ช่องว่างขององค์ความรู้และความจำเป็นในการศึกษา.....	51
บทที่ 3.....	53
ระเบียบวิธีวิจัย.....	53
1. วิธีดำเนินการวิจัย.....	53
2. นิยามศัพท์.....	56
บทที่ 4.....	57
การสร้างและแปลงทุนทางการเมืองในกระบวนการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีไทย:.....	57
ตั้งแต่รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ถึงรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน.....	57
1. รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร 1.....	59
2. รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร 2.....	73
3. รัฐบาลสุรยุทธ์ จุลานนท์.....	82
4. รัฐบาลสมัคร สุนทรเวช.....	86
5. รัฐบาลสมชาย วงศ์สวัสดิ์.....	97
6. รัฐบาลพรรคอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ.....	100
7. รัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร.....	105
8. รัฐบาลประยุทธ์ 1.....	111
9. รัฐบาลประยุทธ์ 2.....	114
10. รัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน.....	125
บทที่ 5.....	136
ทุน โครงสร้าง และสนามการเมืองกับการเป็นรัฐมนตรี.....	136
ทุนกับการเข้าสู่ตำแหน่งและการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี.....	136
1. ทุนเศรษฐกิจ (Economic Capital) กับการเป็นรัฐมนตรี.....	137
1.1 การสร้างและสะสมทุนเศรษฐกิจกับการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี.....	138

1.2 การแปลงและการใช้ทุนเศรษฐกิจเพื่อการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี	140
1.3 การแปลงซ้ำและการผลิตซ้ำทุนเศรษฐกิจเพื่อการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี	154
<i>การรักษาฐานอำนาจผ่านการอุปถัมภ์</i>	154
<i>การสร้างภาพลักษณ์โดยมีอาชีพ</i>	156
<i>การดูแลสื่อเพื่อควบคุมการนำเสนอภาพลักษณ์</i>	157
2. ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) กับการเป็นรัฐมนตรี	160
2.1 การสร้างและสะสมทุนวัฒนธรรมกับการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี	162
2.2 การแปลงและการใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี	168
2.3 การแปลงซ้ำและผลิตซ้ำทุนวัฒนธรรมเพื่อรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี	172
<i>การแสดงออกซึ่งความสามารถที่สัมพันธ์กับทุนวัฒนธรรมเดิม</i>	173
<i>การใช้ทักษะและประสบการณ์อย่างมีศิลปะ</i>	174
<i>การสร้างผลงานในเชิงประจักษ์และต่อเนื่อง</i>	175
<i>การถ่ายทอดทุนวัฒนธรรมภายในครอบครัว</i>	177
3. ทุนทางสังคม (Social Capital) กับการเป็นรัฐมนตรี	179
3.1 การสร้างและสะสมทุนทางสังคมกับการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี	179
3.2 การแปลงและการใช้ทุนทางสังคมเพื่อการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี	181
3.3 การแปลงซ้ำและผลิตซ้ำทุนทางสังคมกับการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีในสนามการเมืองไทย	190
<i>การแสดงบทบาทเพื่อรักษาความสัมพันธ์ในพื้นที่</i>	191
<i>การรักษาความสัมพันธ์กับหัวหน้ากลุ่มการเมืองและผู้ที่มีอำนาจของพรรคการเมือง</i>	192
<i>การสร้างและรักษาความสัมพันธ์กับสื่อมวลชน</i>	193
<i>การสืบทอดอำนาจและเครือข่ายของครอบครัว</i>	194
4. ทุนสัญลักษณ์ (Symbolic Capital) กับการเป็นรัฐมนตรี	194
4.1 การสร้างและสะสมทุนสัญลักษณ์กับการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ฯลฯ	195

4.2 การใช้ทุนสัญลักษณ์เพื่อการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี	202
4.3 การแปลงซ้ำและผลิตซ้ำทุนสัญลักษณ์เพื่อการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีในสนามการเมืองไทย205	
<i>การรักษาชื่อเสียงและภาพลักษณ์ที่ดี</i>	205
<i>การมีผลงานเป็นที่ประจักษ์และต่อเมือง</i>	206
<i>การใช้สื่อสร้างภาพลักษณ์</i>	207
5. ทุนทางการเมือง (Political Capital) กับการเป็นรัฐมนตรี	209
5.1 การสร้างและสะสมทุนทางการเมืองกับการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี	209
5.2 การใช้ทุนทางการเมืองเพื่อการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี	211
5.3 การแปลงซ้ำและผลิตซ้ำทุนทางการเมืองเพื่อการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีในสนามการเมืองไทย	
	218
<i>การรักษาการสนับสนุนและความไว้วางใจ</i>	221
<i>การจัดการภาพลักษณ์ทางการเมือง</i>	225
<i>การเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มการเมือง</i>	226
<i>การเจรจาต่อรองโควตารัฐมนตรีในรัฐบาลผสม</i>	228
โครงสร้างและสนามการเมืองกับกลไกการแต่งตั้งและรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี	235
1. โครงสร้างทางการเมืองไทยและกติกาในสนามการเมือง	237
<i>กฎหมาย</i>	237
<i>โครงสร้างพรรคการเมืองกับการจัดตั้งรัฐบาล</i>	241
<i>กติกาภายในพรรคการเมือง</i>	242
<i>กติกาในสนามการเมือง</i>	243
<i>กติกาแห่งผลประโยชน์และเครือข่ายทางการเมือง</i>	245
<i>การรักษาภาพลักษณ์และความนิยม</i>	246
2. สนามการเมืองกับการเข้าสู่และการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี	247

<i>สนามการเมืองในฐานะพื้นที่ของการคัดเลือกและการกำหนดกติกา</i>	248
<i>สนามการเมืองกับการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี</i>	252
<i>การสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจในสนามการเมือง</i>	253
<i>ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างและยุทธศาสตร์ของทุนในสนามการเมือง</i>	253
<i>การจัดวางตำแหน่งของนักการเมืองในสนามการเมือง</i>	259
บทบาทของทุนในการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีภายใต้โครงสร้างและพลวัตของสนามการเมืองไทย 261	
บทที่ 6	267
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	267
สรุปผลการวิจัย	267
<i>การสร้างทุนของนักการเมืองเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี</i>	267
<i>ทุนเศรษฐกิจ</i>	268
<i>ทุนวัฒนธรรม</i>	268
<i>ทุนทางสังคม</i>	268
<i>ทุนสัญลักษณ์</i>	268
<i>การสะสมทุนของนักการเมืองเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี</i>	269
<i>ทุนเศรษฐกิจ</i>	269
<i>ทุนวัฒนธรรม</i>	270
<i>ทุนทางสังคม</i>	270
<i>ทุนสัญลักษณ์</i>	272
<i>การแปลงทุนของนักการเมืองเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี</i>	273
<i>การรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีผ่านการแปลงเข้าและผลิตซ้ำทุน</i>	275
<i>ข้อสังเกตเกี่ยวกับทุนและโครงสร้างอำนาจในแต่งตั้งรัฐมนตรี</i>	279
อภิปรายผลการวิจัย	281

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการวิจัยครั้งต่อไป.....	285
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	285
ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป.....	285
ภาคผนวก.....	287
ภาคผนวก 1 แสดงทุนในภาพรวมและทุนทางการเมืองของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร 1	
จนถึงรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน.....	288
ภาคผนวก 2 แสดงรายละเอียดคองรัฐมนตรีในรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร 1 จนถึงรัฐบาลเศรษฐา	
ทวีสิน.....	294
รายการอ้างอิง.....	365

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 แสดงทุนและกลไกที่สนับสนุนการจัดตั้งรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร 1 (2544 - 2547).....	71
ตารางที่ 2 แสดงทุนที่มีบทบาทในการแต่งตั้งรัฐมนตรีรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร 1 (2544 - 2547).....	72
ตารางที่ 3 แสดงการย้ายพรรคของกลุ่มการเมืองต่างๆ ภายหลังจากยุบพรรคไทยรักไทยในปี 2549....	77
ตารางที่ 4 แสดงทุนและกลไกที่สนับสนุนการจัดตั้งรัฐบาล ทักษิณ ชินวัตร 2 (2548 - 2549)	80
ตารางที่ 5 แสดงทุนที่มีบทบาทในการแต่งตั้งรัฐมนตรีรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร 2 (2548 - 2549).....	81
ตารางที่ 6 แสดงทุนและกลไกที่สนับสนุนการจัดตั้งรัฐบาลสุรยุทธ์ จุลานนท์ (2549 - 2551).....	85
ตารางที่ 7 แสดงทุนและกลไกที่สนับสนุนการจัดตั้งรัฐบาลสมัคร สุนทรเวช (2551 - 2551).....	95
ตารางที่ 8 แสดงทุนที่มีบทบาทในการแต่งตั้งรัฐมนตรีรัฐบาลสมัคร สุนทรเวช (2551 - 2551).....	96
ตารางที่ 9 แสดงทุนและกลไกที่สนับสนุนการจัดตั้งรัฐบาล สมชาย วงศ์สวัสดิ์ (2551 - 2551).....	99
ตารางที่ 10 แสดงทุนที่มีบทบาทในการแต่งตั้งรัฐมนตรีรัฐบาลสมชาย วงศ์สวัสดิ์ (2551 - 2551).....	100
ตารางที่ 11 แสดงทุนและกลไกที่สนับสนุนการจัดตั้งรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ (2551 - 2553).....	104
ตารางที่ 12 แสดงทุนที่มีบทบาทในการแต่งตั้งรัฐมนตรีรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ (2551 - 2553).....	105
ตารางที่ 13 แสดงทุนและกลไกที่สนับสนุนการจัดตั้งรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (2554 - 2557).....	110
ตารางที่ 14 แสดงทุนที่มีบทบาทในการแต่งตั้งรัฐมนตรีรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (2554 - 2557).....	111
ตารางที่ 15 แสดงปัจจัยและทุนในการจัดตั้งรัฐบาลรัฐประหารประยุทธ์ จันทร์โอชา (พ.ศ. 2557 - 2562).....	113
ตารางที่ 16 กลุ่มการเมืองพรรคพลังประชารัฐในการเลือกตั้ง 2562	119
ตารางที่ 17 รัฐมนตรีที่อยู่ในตำแหน่งตลอดอายุของรัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา (10 กรกฎาคม 2562 - 1 กันยายน 2566).....	122
ตารางที่ 18 แสดงทุนและกลไกที่สนับสนุนการจัดตั้งรัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา 2 (2562 - 2566)	124
ตารางที่ 19 แสดงทุนที่มีบทบาทในการแต่งตั้งรัฐมนตรีรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา 2 (2562 - 2566)	125
ตารางที่ 20 แสดงทุนและกลไกที่สนับสนุนการจัดตั้งรัฐบาล เศรษฐา ทวีสิน (2566 - 2567).....	129
ตารางที่ 21 แสดงทุนที่มีบทบาทในการแต่งตั้งรัฐมนตรีรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน (2566 - 2567).....	130
ตารางที่ 22 รัฐมนตรีพรรคเพื่อไทยที่อยู่ในตำแหน่งตลอดอายุของรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน (1 กันยายน	

2566 - 3 กันยายน 2567).....	131
ตารางที่ 23 รัฐมนตรีในพรรคร่วมรัฐบาลที่อยู่ในตำแหน่งตลอดอายุของรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน (1 กันยายน 2566 - 3 กันยายน 2567).....	133
ตารางที่ 24 แสดงการแปลงทุน Conversion of Capital.....	233

บทที่ 1

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาวิจัย

ในสังคมการเมืองไม่ว่าจะปกครองด้วยระบอบใด นักการเมืองคือผู้ที่มีบทบาทและมีอิทธิพลในการบริหารจัดการในระบบการเมือง มีบทบาทในนโยบายและการตัดสินใจในการบริหารจัดการ นักการเมืองที่ดีมีวิสัยทัศน์ ก็จะสามารถนำพาสังคมประเทศชาติพัฒนาไปได้ตามแนวทางที่เขาเชื่อมั่นและกำหนดเอาไว้ ดังเช่น ลี กวน ยิว (Lee Kuan Yew) นายกรัฐมนตรีคนแรกของสิงคโปร์ที่มีชื่อเสียงและได้รับการยกย่องอย่างมากเนื่องจากสามารถนำพาสิงคโปร์เข้าสู่ยุคสมัยใหม่และการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เติบโตอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ลี กวน ยิว ยังเป็นนักการเมืองที่มีวิสัยทัศน์และมีการบริหารประเทศอย่างมืออาชีพ ทำให้สิงคโปร์เป็นหนึ่งในเมืองที่เจริญรุ่งเรืองและมีความเป็นระเบียบมากที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และในโลก หรือ มหาธีร์ โมฮัมหมัด (Mahathir Mohamad) อดีตนายกรัฐมนตรีของประเศมาเลเซีย ซึ่งมีความสำคัญยิ่งต่อการเมืองและการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศอย่างมาก ในด้านเศรษฐกิจ มหาธีร์ได้กำหนดวิสัยทัศน์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ ทั้งด้านอุตสาหกรรม การลงทุนด้านการสื่อสารและเทคโนโลยีขั้นสูง เพื่อขับเคลื่อนประเทศ รวมทั้งการนำพาประเศมาเลเซียพ้นจากวิกฤตเศรษฐกิจ 2007 อย่างรวดเร็ว

กล่าวสำหรับการเมืองระบอบประชาธิปไตย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคือผู้ที่ได้รับเลือกตั้งจากประชาชนเพื่อทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการทำหน้าที่ในระบบการเมือง อีกทั้งทำหน้าที่ในการสื่อสารและตัดสินใจ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนและสังคม ทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย ทั้งนโยบายเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา ฯลฯ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาประเทศชาติในด้านต่างๆ มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาและข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม โดยการแสวงหาแนวทางในการแก้ไขและหาแนวทางที่เป็นทางออกที่ดีที่สุดกับทุกฝ่าย มีบทบาทในการสร้างความเชื่อมั่นให้กับระบบการเมืองและสถาบันต่างๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสาธารณสุข ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการดำเนินการต่างๆ ของประเทศ รวมทั้งยังมีบทบาทในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะไฮแดนการณที่นักการเมืองที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประเทศ ปฏิบัติภารกิจในการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศและร่วมในการปฏิบัติตามนโยบายเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งระหว่างประเทศ การทำหน้าที่ต่างๆ เหล่านี้ต้องอาศัยคุณสมบัติที่ผู้แทนฯ มีหรือได้สั่งสมมามากมาย เช่น กวียามารยาทและการพูดจาที่ได้รับการอบรมสั่งสอนมา ความรู้ในสาขาวิชาที่จบการศึกษา ความกระตือรือร้นที่อยากจะทำงานเพื่อ

ส่วนรวม ประสบการณ์ในการทำงานในตำแหน่งต่างๆ ทั้งก่อนและหลังการเป็นนักการเมือง รวมถึงความสามารถในการคิดและตัดสินใจ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังจำเป็นต้องมีเครือข่ายความสัมพันธ์หรือการเชื่อมโยงระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งมีความสำคัญตั้งแต่ก่อนเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง จนกระทั่งเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง โดยบทบาทของเครือข่ายความสัมพันธ์ก็มีมากมาย เช่น สร้างกลุ่มหรือพรรคการเมืองเพื่อเชื่อมโยงนักการเมืองหรือผู้บริหารจากกลุ่มอื่นๆ เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนและมีอิทธิพลในการจัดตั้งพรรคการเมืองและเป็นฐานเสียงสำคัญในการส่งคนสมัครเข้ารับการเลือกตั้ง สร้างพันธมิตรทางการเมืองและสร้างความเข้าใจในการดำเนินการทางการเมือง และเพื่อสร้างความเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่นๆ รวมทั้งประชาชนหรือกลุ่มสังคมซึ่งจะมีผลต่อการตัดสินใจทางการเมือง ความสำคัญของเครือข่ายเหล่านี้เห็นได้ชัดเจนในช่วงการหาเสียงเลือกตั้ง ที่มีการใช้ระบบหัวคะแนนในหาเสียงและรณรงค์เพื่อให้ประชาชนลงคะแนนเสียงให้

การเมืองไทยนับตั้งแต่ 2475 เรื่อยมาจนถึงช่วงประชาธิปไตยครึ่งใบ เครือข่ายที่มีความสำคัญต่อการเมืองไทยรวมทั้งนักการเมืองไทย คือ เครือข่ายอำนาจสภาบันกษัตริย์ (McCargo, 2005) กลุ่มข้าราชการทหาร และข้าราชการประจำ จนกระทั่งในช่วงรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เครือข่ายธุรกิจได้เข้ามามีบทบาทในทางการเมืองผ่านนักการเมือง จนกระทั่งหลังวิกฤติเศรษฐกิจ 2540 และการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2540 ที่ได้เปิดโอกาสให้กับกลุ่มธุรกิจการเมืองเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรง นั่นคือ รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ในฐานะนายทุนและได้พัฒนาเครือข่ายของตนเอง โดยเฉพาะกลุ่มทุนสื่อสารโทรคมนาคม รวมทั้งเครือข่ายทหารและตำรวจ นักการเมืองท้องถิ่น นักธุรกิจระดับกลางในต่างจังหวัด รวมทั้งผู้นำชุมชน (อุกฤษฏ์ ปัทมพันธ์, 2557) เครือข่ายที่นำไปสู่การเอื้อประโยชน์ในทางการเมืองผ่านนโยบายเหล่านี้ทำให้กลุ่มธุรกิจได้ประโยชน์ในลักษณะที่เรียกว่าผลประโยชน์ทับซ้อน เครือข่ายความสัมพันธ์ของนักการเมืองไทยไม่มีเฉพาะนักธุรกิจ ข้าราชการทหาร ข้าราชการประจำ แต่ยังรวมไปถึงเครือข่ายความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่เรียกว่าตระกูลการเมือง ดังจะเห็นได้จาก รายชื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกตั้งในปี 2554 พบว่า จำนวน ส.ส.ร้อยละ 42 จากทั้งสภา มีลักษณะเป็นตระกูลการเมืองและนามสกุลซ้ำกัน (สตีลธ ธนาธิโชติ, 2562) รัฐสภา และยังขยายไปถึงการปฏิบัติงานของข้าราชการในกระทรวง กรมต่างๆ ดังที่พบเครือข่ายความสัมพันธ์ของเครือข่ายนักธุรกิจนักการเมือง และโครงการจัดซื้อในกระทรวงต่างๆ (วิรุฒา สาธิตพร, 2556)

ภายใต้โครงสร้างรัฐธรรมนูญ 2560 ที่เป็นโครงสร้างของการเปลี่ยนผ่านการเมืองจากระบบอุปถัมภ์ไปสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตย ภายหลังจากการเลือกตั้ง 2562 พรรคพลังประชารัฐสามารถจัดตั้งรัฐบาลผสม 19 พรรค ซึ่งถือว่าเป็นรัฐบาลผสมที่มีจำนวนพรรคการเมืองมากที่สุดใน

ประวัติศาสตร์ มีพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี มีรัฐมนตรีอื่นๆ อีกจำนวน 35 คน ในการจัดตั้งรัฐบาลถือได้ว่ามีความยากลำบากและใช้เวลาเนื่องจากผลการเลือกตั้งปรากฏว่าพรรคเพื่อไทย ได้จำนวน ส.ส. มากที่สุด คือ 135 ที่นั่ง และร่วมกับพรรคอื่นๆ จัดตั้งรัฐบาล โดยได้ที่นั่งรวมกัน 255 ที่นั่ง ในขณะที่พรรคพลังประชารัฐได้ 117 ที่นั่ง แต่เงื่อนไขของรัฐธรรมนูญคือ ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาจากการโหวตร่วมกันของสองสภาคือทั้งสภาผู้แทนราษฎร 500 คน และวุฒิสภา 250 คน และต้องได้เสียงเกินครึ่ง คือ 376 เสียง ซึ่งวุฒิสภามีที่นั่งจาก คสช. ฉะนั้นการโหวตให้กับพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจึงไม่ใช่เรื่องยาก ในขณะที่การจัดตั้งรัฐบาล จำเป็นต้องมี ส.ส. ฝ่ายรัฐบาลเกินครึ่งของ ส.ส. ทั้งหมด คือ 251 คน จึงเป็นการจัดตั้งรัฐบาลผสมที่ต้องมีการเจรจาต่อรองกับพรรคอื่นๆ อีกมาก โดยเฉพาะพรรคการเมืองที่ได้ที่นั่งลดหลั่นลงมา เช่น พรรคภูมิใจไทย พรรคประชาธิปัตย์

สำหรับการเลือกตั้ง 2566 พรรคก้าวไกลเป็นพรรคลำดับที่ 1 ที่ได้ที่นั่ง ส.ส. 151 ที่นั่ง แต่ไม่สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ เนื่องจากหลายเหตุผล ได้แก่ การไม่สามารถหาเสียงสนับสนุนจากรัฐสภา โดยเฉพาะวุฒิสภาเพื่อให้ได้รับเสียงเกินกึ่งหนึ่ง นโยบายการแก้ไข ม.112 และการปฏิรูปกองทัพที่เป็นประเด็นที่ค่อนข้างอ่อนไหวและยังไม่สามารถสร้างการยอมรับได้ แม้ในเบื้องต้นพรรคก้าวไกลจะได้มีการจัดทำข้อตกลงร่วม 8 พรรคการเมืองที่มีพรรคก้าวไกลเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล แต่ในที่สุดพรรคก้าวไกลก็ถอนตัวจากความร่วมมือ เพื่อให้พรรคเพื่อไทยสามารถเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลกับพรรคร่วมใหม่ได้ พรรคเพื่อไทย โดยนายเศรษฐา ทวีสิน จึงได้เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลผสม 11 พรรค อย่างไรก็ตามรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน อยู่ในตำแหน่งได้ประมาณ 1 ปี ศาลรัฐธรรมนูญมีมติให้พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เนื่องจากการแต่งตั้งพิชิต ชื่นบาน เป็นรัฐมนตรีสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งเคยถูกศาลฎีกาสั่งจำคุก 6 เดือน ซึ่งถือว่าขาดคุณสมบัติและมีลักษณะต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ การที่เศรษฐา ทวีสิน แต่งตั้งพิชิต ชื่นบาน จึงเป็นการแสดงถึงการมีพฤติกรรมฝ่าฝืนและไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานจริยธรรมอย่างร้ายแรง ส่งผลให้ความเป็นรัฐมนตรีของนายกรัฐมนตรี สิ้นสุดลงเฉพาะตัว นำไปสู่การสรรหานายกรัฐมนตรีคนใหม่ พรรคเพื่อไทยในฐานะพรรคแกนนำจัดตั้งรัฐบาลได้เสนอชื่อแพทองธาร ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา จากนั้นได้เริ่มต้นกระบวนการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ โดยมีพรรคร่วมรัฐบาลเดิมเข้าร่วม การจัดสรรตำแหน่งจึงยังคงอิงกับสัดส่วนเดิมเพียงแต่มีการปรับเปลี่ยนรัฐมนตรีในบางตำแหน่งที่อาจมีความสัมพันธ์ต่อการถูกร้องเรียนดังที่เคยเกิดขึ้นในรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน

ในการจัดตั้งรัฐบาล ตำแหน่งรัฐมนตรีมีความสำคัญต่อการบริหารกิจการบ้านเมือง และรัฐธรรมนูญ 2560 ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นรัฐมนตรีไว้ในมาตรา 160 ดังนี้ (1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด (2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบห้าปี (3) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า

(4) มีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์ (5) ไม่มีพฤติกรรมอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง (6) ไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 98 (7) ไม่เป็นผู้ต้องคำพิพากษาให้จำคุก แม้คดีนั้นจะยังไม่ถึงที่สุด หรือมีการรอการลงโทษเว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท ความผิดลหุโทษ หรือความผิดฐานหมิ่นประมาท (8) ไม่เป็นผู้เคยพ้นจากตำแหน่งเพราะเหตุกระทำการอันเป็นการต้องห้ามตามมาตรา 186 หรือมาตรา 187 มาแล้วยังไม่ถึงสองปีนับถึงวันแต่งตั้ง นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญ มาตรา 181 ได้กำหนดห้ามมิให้ข้าราชการและพนักงานของรัฐ ซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำและมีชื่อข้าราชการการเมือง จะเป็นข้าราชการการเมืองหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอื่นมิได้ สอดคล้องกับ รัฐธรรมนูญมาตรา 98 ที่ต้องไม่เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญไม่ได้กำหนดคุณสมบัติการเป็นรัฐมนตรีว่าจะต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ดังนั้น ผู้ที่จะเป็นรัฐมนตรีอาจจะมีมาจากผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือเป็นคนนอกก็ได้เช่นเดียวกับการมีของนายกรัฐมนตรี

ตำแหน่งรัฐมนตรีไม่ใช่ตำแหน่งบริหารทั่วไปและการแต่งตั้งตำแหน่งรัฐมนตรีก็ไม่ใช่เพียงกระบวนการทางกฎหมาย แต่เป็นตำแหน่งทางการเมืองที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบาย ตัดสินใจเชิงนโยบาย งบประมาณ และใช้อำนาจรัฐเพื่อบำเพ็ญตามนโยบายและใช้งบประมาณตามการตัดสินใจ อันแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมือง นักการเมือง กลุ่มผลประโยชน์และโครงสร้างทางการเมือง ในทางปฏิบัตินักการเมืองที่สามารถเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีได้ มักเป็นผู้ที่มีทุนในรูปแบบต่างๆ สามารถแปลงทุนเหล่านั้นเพื่อสร้างอำนาจในสนามการเมือง การศึกษาการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีจึงเป็นการเปิดเผยให้เห็น ความสัมพันธ์เชิงอำนาจเบื้องหลังโครงสร้างรัฐ และบทบาทของทุนในการกำหนดนโยบายของรัฐ ซึ่งการศึกษากระบวนการเข้าสู่และรักษาตำแหน่งรัฐมนตรียังมีจำกัด

ในช่วงรัฐบาลพลเอกประหารรัฐ ปี 2562 ถึงรัฐบาลเพื่อไทย ในปี 2567 เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนผ่านที่สำคัญของการเมืองไทยภายหลังการเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญ กล่าวคือ รัฐธรรมนูญได้เปิดโอกาสให้พรรคที่ไม่ได้ชนะการเลือกตั้งสามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ด้วยการสนับสนุนของวุฒิสภา ทำให้พรรคพลังประชารัฐสามารถกลายเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล ในขณะที่การเลือกตั้งปี 2566 พรรคก้าวไกลที่ชนะการเลือกตั้ง แต่ไม่สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้สำเร็จ ในขณะที่พรรคเพื่อไทยกลับสามารถจัดตั้งรัฐบาลได้สำคัญ การจัดตั้งรัฐบาลของสองรัฐบาลไม่ได้เกิดจากกระบวนการปกติของกลไกเสียงข้างมาก แต่เต็มไปด้วยการต่อรองระหว่างโครงสร้างทางการเมืองต่างๆ ที่ถูกออกแบบไว้ภายใต้รัฐธรรมนูญ เช่นเดียวกับตำแหน่งรัฐมนตรีที่ก็ปรากฏการต่อรองตำแหน่งระหว่างพรรคการเมือง การคัดเลือกบุคคลเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีจึงสามารถเห็นได้ถึงความบทบาทของทุนของรัฐมนตรีในรูปแบบที่แตกต่างกัน

ดังนั้น การศึกษาการเข้าสู่ตำแหน่งและการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีในช่วงรัฐบาลหลังประชาธิปไตยและรัฐบาลเพื่อไทย จึงไม่ใช่การทำความเข้าใจโครงสร้างและกลไกทางกฎหมาย หากแต่ต้องการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นพลวัตของการสะสม การแปลงและการใช้ทุนของนักการเมืองภายใต้บริบทและโครงสร้างของรัฐธรรมนูญ งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทุนกับอำนาจในสนามการเมืองไทย ผ่านตำแหน่งรัฐมนตรี ซึ่งเป็นพื้นที่สะท้อนการเคลื่อนไหวของอำนาจ การต่อรอง และเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่รัฐธรรมนูญได้ออกแบบโครงสร้างอำนาจและกติกาทางการเมืองให้ จึงทำให้ตำแหน่งรัฐมนตรีจึงกลายเป็นพื้นที่สำคัญในการศึกษากลไกการสร้าง แปลง และการใช้ทุนทางการเมืองของนักการเมือง

คำถามวิจัยในงานชิ้นนี้คือ

1. นักการเมืองไทยสร้างและสะสมทุนทางการเมืองอย่างไรในการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีภายใต้บริบทของรัฐบาลหลังประชาธิปไตยและรัฐบาลเพื่อไทย?
2. กระบวนการแปลงทุนแต่ละประเภท (ทุนทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสัญลักษณ์) ส่งผลต่อการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีอย่างไร?
3. นักการเมืองใช้ทุนประเภทใดและอย่างไรในการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีภายใต้เงื่อนไขและโครงสร้างทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน?

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการสร้างและสะสมทุนทางการเมืองของนักการเมืองในการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี
2. เพื่อศึกษากระบวนการแปลงและใช้ทุนของนักการเมืองในการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี
3. เพื่อศึกษาบทบาทของทุนในการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีภายใต้โครงสร้างและพลวัตของสนามการเมืองไทย

3. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งเน้นศึกษาการสร้าง สะสม และการแปลงทุนของนักการเมืองสู่การดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี โดยมีขอบเขตการศึกษาดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. การศึกษาการสร้างและสะสมทุนทางการเมืองของนักการเมือง
2. กระบวนการแปลงและการใช้ทุนเพื่อเข้าสู่การเป็นรัฐมนตรี

3. การศึกษาบทบาทของทุนในการรักษาคำแห่งรัฐมนตรีภายใต้โครงสร้างและพลวัตของสนามการเมืองไทย

ขอบเขตช่วงเวลาในการศึกษา

การวิจัยนี้เน้นศึกษาช่วงรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา และรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน อันเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านทางการเมืองที่สำคัญภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ที่ได้กำหนดกติกาใหม่ที่ทำให้การจัดตั้งรัฐบาลสามารถดำเนินไปได้โดยไม่จำเป็นต้องเป็นพรรคที่ชนะการเลือกตั้ง การศึกษาในสองช่วงเวลานี้ ทำให้เห็นความหลากหลายของเส้นทางการก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ทั้งในมิติของทุน การแปลงทุน และการรักษาคำแห่งภายใต้โครงสร้างของสนามการเมืองไทย โดยในช่วงของการดำเนินการวิจัย ได้มีพัฒนาการทางการเมืองที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนผ่านจากรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน ไปสู่รัฐบาลแพทองธาร จึงได้มีการขยายช่วงเวลาการศึกษาเพื่อให้การวิเคราะห์มีความสมบูรณ์และสะท้อนบริบททางการเมืองร่วมสมัยมากขึ้น อันสะท้อนพลวัตของทุนและอำนาจทางการเมือง

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาการเข้าสู่และการรักษาคำแห่งรัฐมนตรีของนักการเมือง จะช่วยให้เกิดความเข้าใจในโครงสร้างของอำนาจทางการเมือง กลไก และทุนรูปแบบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยนี้มุ่งเปิดเผยให้เห็นถึงพลวัตของทุนรูปแบบต่างๆ ที่นักการเมืองแปลงและใช้ในกระบวนการทางการเมือง ที่มีลักษณะกระบวนการที่จับซ้อนและไม่เปิดเผย โดยมีถูกเข้าใจว่าเป็นเพียงผลตอบแทนทางการเมืองจากการเลือกตั้งหรือการรวมเสียงเพียงจัดตั้งรัฐบาล พร้อมกันนั้นก็สร้างความเข้าใจถึงตำแหน่งรัฐมนตรีในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างอำนาจที่ส่งผลต่อการกำหนดนโยบายจัดสรรทรัพยากรในระดับประเทศ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้มุ่งวิเคราะห์การเข้าสู่และดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีของนักการเมืองภายใต้โครงสร้างการเมืองไทย ด้วยการใช้กรอบแนวคิดเรื่องทุน (Capital) ซึ่งประกอบไปด้วยทุนเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนสัญลักษณ์ และกรอบแนวคิดสนาม (Field) ของปีแอร์ บูร์ดีเยอ (Pierre Bourdieu) ในการทำความเข้าใจกลไกการสร้าง สละ และการแปลงให้เป็นทุนทางการเมืองของนักการเมืองเพื่อสร้างโอกาสในการเข้าถึงตำแหน่งรัฐมนตรีและรักษาตำแหน่งในบริบทและโครงสร้างของการเมืองไทย ทั้งนี้ การใช้ทุนดังกล่าวดำเนินไปภายใต้เงื่อนไขของสนามการเมือง ที่มีพลวัตและกติกาเฉพาะของสนามการเมือง รวมทั้งมีโครงสร้างอำนาจที่กำกับอยู่เบื้องหลัง ขณะเดียวกันนักการเมืองแต่ละคนก็ต่างก็มี อาบิตุส หรือแบบแผนการรับรู้ การคิด และปฏิบัติ ที่แตกต่างกัน ก็ส่งผลต่อวิธีการสะสมและใช้ทุนในสนามที่แตกต่างกัน

การวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างทุนและสนาม ในบริบทของการเมืองไทย โดยพิจารณาทั้งในเชิงโครงสร้างและพลวัตของอำนาจ ในบทนี้จึงนำเสนอแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์ พร้อมทั้งงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดว่าด้วยทุนทางการเมือง สนาม การแปลงทุน บุทธศาสตร์การผลิตซ้ำ และแนวคิดว่าด้วยความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจทางการเมืองตามแนวทางของบูร์ดีเยอ รวมถึงงานที่ศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจทางการเมืองไทยและกลไกการแต่งตั้งรัฐมนตรี ซึ่งเป็นบริบทสำคัญของการวิจัยครั้งนี้

1. แนวคิดทุนทางการเมืองและกรอบแนวคิดทุนทางการเมืองของปีแอร์ บูร์ดีเยอ

ทุนทางการเมือง (Political Capital) เป็นแนวคิดที่ใช้เพื่ออธิบายถึงทรัพยากรที่นักการเมืองหรือบุคคลที่ต้องการเข้าสู่สนามการเมืองใช้ในการเข้าสู่สนามการเมือง ตำแหน่งทางการเมือง การรักษาตำแหน่งทางการเมือง รวมทั้งเป็นทรัพยากรที่ใช้ในกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองและการบริหารราชการแผ่นดิน คำว่าทุนทางการเมือง ได้เริ่มใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ ค.ศ. 1842 และ ในช่วง ค.ศ. 20 ก็ปรากฏคำว่าทุนทางการเมืองเป็นการทั่วไป ทั้งในแวดวงวิชาการและสาธารณะ โดยมักเป็นการใช้ร่วมกับคำว่าทุนทางสังคมและทุนทางเศรษฐกิจ ดังตัวอย่างที่สำคัญคือ คำพูดของ จอร์จ ดับเบิลยู บุช (George W. Bush) เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2004 หลังจากที่เขาชนะการเลือกตั้งประธานาธิบดีสมัยที่สอง เขาได้กล่าวว่า "I earned capital in the campaign, political capital, and now I intend to

spend it.” (Borger, 2004) นั่นคือ เขามีความมุ่งหมายที่จะให้ทุนทางการเมืองสำหรับโครงการในอนาคต อันเนื่องจากชัยชนะของเขา และเมื่อย้อนกลับไปสำรวจการใช้คำว่าทุนทางการเมืองในเว็บไซต์ ก็พบว่าเกือบหนึ่งล้านเว็บไซต์ที่ชื่อของบุชเชื่อมโยงกับคำว่าทุนทางการเมือง นั้นหมายความว่า คำว่าทุนทางการเมือง ได้กลายเป็นถ้อยคำและเครื่องมือในการทำความเข้าใจความเป็นจริงทางการเมือง ที่ไม่สามารถเข้าถึงได้อย่างง่ายๆ ด้วยการวิเคราะห์แบบรัฐศาสตร์กระแสหลัก (Nayden, 2016; Casey, 2008)

การนิยามคำว่าทุนทางการเมือง แม้จะเป็นการยากในการนิยามและอธิบายให้เห็นลักษณะและองค์ประกอบของทุนทางการเมือง เนื่องจากยังไม่มีนิยามอย่างชัดเจนและเป็นระบบในงานด้านรัฐศาสตร์ แต่ทุนทางการเมืองถือเป็นแนวคิดสำคัญในการทำความเข้าใจการแลกเปลี่ยนทางการเมืองและความสัมพันธ์ในสนามการเมือง และมีนักรัฐศาสตร์ที่ศึกษาและนำเสนอแนวคิดทุนทางสังคม ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีความใกล้ชิดและสัมพันธ์กับทุนทางการเมือง ดังเช่น โรเบิร์ต พัทนัม (Putnam, 1993) ที่แม้จะไม่ได้กล่าวถึงทุนทางการเมือง แต่แนวคิดของเขาเกี่ยวกับทุนทางสังคม ที่ประกอบไปด้วย ความเชื่อมั่นระหว่างกัน เครือข่ายทางสังคม และการมีส่วนร่วมของพลเมือง เหล่านี้ถือได้ว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สามารถแปลงเป็นทุนทางการเมืองได้ เนื่องจากทุนทางสังคมดังกล่าวช่วยในการทำความเข้าใจการมีส่วนร่วมของประชาชน ความเข้มแข็งของประชาธิปไตย สมรรถนะของรัฐบาล รวมทั้งเสถียรภาพทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยได้

เช่นเดียวกับเจมส์ เอส. โคลแมน (Coleman, 1988) ที่นิยามทุนทางสังคมว่าเป็นทรัพยากรที่มีอยู่ในโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์กับปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้ เช่น เครือข่ายความสัมพันธ์ที่นำไปสู่ความร่วมมือ ความไว้วางใจที่ทำให้เกิดความร่วมมือกัน ฟรานซิส ฟุกุยามา (Fukuyama, 1995) ที่กล่าวถึงทุนทางสังคม และ ความไว้วางใจทางสังคม ว่ามีความสำคัญในฐานะที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดระเบียบสถาบันทางการเมืองและความมั่นคงของการปกครองในระบบประชาธิปไตย โดยเขาเห็นว่า ความไว้วางใจทางสังคมคือปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การสร้างความร่วมมือทางการเมืองในระยะยาวได้ แนวคิดทุนทางสังคมของนักวิชาการทั้งสามคนช่วยทำให้เกิดความเข้าใจในกลไกของการมีส่วนร่วมทางการเมืองและความสำคัญของเครือข่ายความสัมพันธ์ในสนามการเมืองและสนามอำนาจโดยที่ไม่ได้กล่าวถึงคำว่าทุนทางการเมืองโดยตรง

นอกจากแนวคิดทุนทางสังคมจะมีความหมายถึงทุนทางการเมือง งานของนักวิชาการรัฐศาสตร์อีกกลุ่มหนึ่งที่ศึกษาการเปลี่ยนผ่านทางสังคมการเมือง ก็ได้ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่สำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งและมั่นคงของระบอบการเมือง และแม้จะไม่ได้ใช้คำว่าทุนทางการเมือง แต่ก็มีความเกี่ยวข้องกับทุนทางการเมืองทั้งในแง่ของโครงสร้างเชิงสถาบันและความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ได้แก่ งาน Political Order in Changing Societies (1968) ของ ซามูเอล พี. ฮันติงตัน (Samuel P. Huntington) ที่เสนอว่า

เสถียรภาพทางการเมืองไม่ได้สัมพันธ์กับความเป็นประชาธิปไตยแต่เพียงอย่างเดียว แต่สัมพันธ์กับความสามารถของสถาบันทางการเมืองในการจัดการกับความขัดแย้งและการควบคุมการเปลี่ยนแปลงอย่างมีระบบระเบียบ เช่นเดียวกับ Linz & Stepan (1996) ที่ได้กล่าวถึงโครงสร้างรัฐและระบอบการปกครอง โดยเขาเสนอว่า ในช่วงเปลี่ยนผ่านและการสถาปนาระบอบประชาธิปไตย สิ่งสำคัญสำหรับความเป็นรัฐ คือ ความชอบธรรม ความสามารถของรัฐในการควบคุมอาณาเขต สร้างระบบราชการ และเป็นที่ยอมรับของพลเมือง โดยรัฐต้องให้ความสำคัญกับปัจจัยเชิงโครงสร้าง คือ รัฐธรรมนูญ สถาบันทางการเมือง ประชาสังคม ในส่วนของผู้นำทางการเมืองจะต้องมีความสามารถในการสร้างฉันทมติ สร้างพันธมิตร และรักษาความชอบธรรม ดังนั้น แม้เขาจะไม่ได้ใช้คำว่าทุนทางการเมืองโดยตรง แต่การอธิบายถึงความเข้มแข็งเชิงสถาบัน การยอมรับในตัวผู้นำ ความชอบธรรมทางการเมือง และความสามารถในการควบคุม ก็ทำให้เกิดความเข้าใจในทุนทางการเมืองที่ถูกใช้ในสนามการเมืองได้ โดยเฉพาะในประเทศที่อยู่ในช่วงของการเปลี่ยนผ่าน

อย่างไรก็ตาม แนวคิดทุนทางการเมืองข้างต้น ให้ความสำคัญกับสิ่งที่เป็นคุณลักษณะประจำตัวของนักการเมือง หรือความสามารถในการระดมทรัพยากร เพื่อบรรลุเป้าหมายทางนโยบายหรือการเลือกตั้ง แต่ยังไม่ปรากฏการอธิบายทุนทางการเมืองที่ทำให้สามารถเข้าใจพลวัตของอำนาจ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามสนามการเมืองที่มีความซับซ้อน รวมทั้งไม่สามารถทำให้เข้าใจถึงกระบวนการแปลงทุนที่เกิดขึ้นระหว่างชนิดของทุนต่าง ๆ ที่นักการเมืองครอบครองก่อนในเบื้องต้น เพื่อนำไปใช้ในฐานทุนทางการเมืองได้อย่างละเอียด

ดังนั้นแล้ว งานวิจัยชิ้นนี้จึงเลือกใช้แนวคิดทุนของปีแอร์ บูร์ดิเยอ ซึ่งเสนอให้มองทุนทางการเมืองในฐานะทุนสัญลักษณ์ที่เกิดจากการยอมรับในสนาม มากกว่าการถือครองคุณลักษณะส่วนบุคคล

กล่าวสำหรับทุนทางการเมืองของปีแอร์ บูร์ดิเยอ เมื่อแนวคิดทุนทางสังคมและการอธิบายปัจจัยหรืออำนาจในแง่บูรอื่น ไม่ได้ทำให้ภาพของปัจจัยเงื่อนไขที่สัมพันธ์กับการก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี และการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีชัดเจนขึ้น แนวคิดทุนทางการเมืองของปีแอร์ บูร์ดิเยอ ที่ได้รวมเอาทุนเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนสัญลักษณ์เข้าไว้ด้วยกันในฐานะทรัพยากรที่ใช้ในการต่อรองและสะสมในสนามการเมือง ได้ทำให้เห็นพลวัตของอำนาจจากแนวคิดเรื่องการแปลงทุนในสนามที่มีกฎกติกา ดังนั้น แนวคิดทุนทางการเมืองและสนามของปีแอร์ บูร์ดิเยอ จึงเป็นแนวคิดที่ทำให้เห็นทั้งเงื่อนไขเชิงโครงสร้าง บริบท รวมทั้งปฏิบัติที่อยู่ในสนามและเป็นที่มาของการก้าวสู่และการรักษาตำแหน่งทางการเมือง

บูร์ดิเยอ ไม่ได้นิยามทุนทางการเมืองเอาไว้อย่างชัดเจนถึงองค์ประกอบหรือลักษณะ แต่เขาได้กล่าวอย่างชัดเจนในงาน *Practical Reason : On the Theory of Action* (1998) ในส่วนที่เขาอภิปรายเกี่ยวกับทุนทางการเมืองในระบบบอบโซเวียต โดยกล่าวว่า ในสังคมที่ระบบเศรษฐกิจถูกควบคุมโดยรัฐ เช่น ด้วยระบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ทุนทางการเมืองได้กลายเป็นกลไกหลักในการสร้างความแตกต่างทางสังคม ไม่ใช่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ในบริบทนี้ทุนทางการเมืองจึงหมายความว่า อำนาจและสิทธิพิเศษที่ได้รับจากตำแหน่งในโครงสร้างการเมืองของรัฐโดยเฉพาะพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งทำให้ผู้ถือครองอำนาจและสิทธิพิเศษสามารถเข้าถึงและผูกขาดทรัพยากรสาธารณะได้แบบส่วนตัว ไม่ว่าจะเป็นที่อยู่อาศัย รถยนต์ โรงพยาบาล โรงเรียน ฯลฯ ลักษณะสำคัญของทุนทางการเมืองในระบบบอบโซเวียต คือ เมื่อผู้ที่มีทุนทางการเมืองคือสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ระดับสูงใช้ตำแหน่งเพื่อเข้าถึงทรัพยากรที่ดีกว่าประชาชน ทุนทางการเมืองก็กลายเป็นเครื่องมือในการสร้างความเหลื่อมล้ำ ทุนทางการเมืองสามารถสืบทอดทางสายเลือดได้ ทำให้เกิดราชวงศ์การเมือง (political dynasties) โดยกลุ่มชนชั้นปกครองได้ใช้วาทกรรมความเท่าเทียมหรือระบบคุณธรรมเพื่อปกป้องสิทธิพิเศษของตนเอง นอกจากนี้ ในระบบบอบโซเวียต กลุ่มผู้ที่ครอบครองทุนวัฒนธรรม อันได้แก่ นักวิชาการ เทคโนแครต มักขัดแย้งกับกลุ่มผู้ถือทุนทางการเมือง ดังพบว่ามันักวิชาการที่ต่อต้านการผูกขาดทรัพยากรโดยชนชั้นนำทางการเมือง กล่าวอีกนัย คือ ทุนทางการเมือง คือ ทรัพยากรเฉพาะที่ผู้ถือครอง สามารถใช้ในการยึดครองและควบคุมทรัพยากรของรัฐได้ (Bourdieu, 1998, pp. 16-17)

เช่นเดียวกันในงาน *Language and Symbolic Power* (1992) เขาได้กล่าวถึงทุนทางการเมืองว่า เป็นรูปแบบหนึ่งของทุนสัญลักษณ์ ซึ่งหมายถึงเครดิตหรือความเชื่อถือที่ตั้งอยู่บนความศรัทธา ความเชื่อมั่น และการยอมรับในระดับสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่ง ทุนทางการเมืองคือผลรวมของการกระทำ จำนวนนับไม่ถ้วนที่บุคคลหรือกลุ่มในสังคมได้มอบอำนาจให้กับใครคนหรือสิ่งของ โดยการยอมรับว่า บุคคลนั้นมีอำนาจจริง ซึ่งอำนาจนั้นจะมีอยู่ได้ก็ต่อเมื่อมีการเชื่อและมีการรับรองอย่างต่อเนื่องในทางสังคม (Bourdieu, 1992, 192-193) ทุนทางการเมืองจึงมีลักษณะของการเป็นอำนาจเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้ผู้คนเชื่อมั่น และอำนาจนี้ก็ดำรงอยู่เพราะคนเชื่อว่าอำนาจนี้มีจริงและดำรงอยู่จริง นั่นคือ เราอาจไม่สามารถระบุได้ว่าบารมีหรือความน่าเชื่อถือคืออะไร แต่บารมีและความน่าเชื่อนั้นคือคุณสมบัติที่ผู้ที่ครอบครองมี ทำให้คนอื่นเชื่อ และเชื่อฟัง

เมื่อทุนทางการเมืองคือทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับอำนาจที่นักการเมืองหรือกลุ่มทางการเมืองใช้ในการควบคุม เข้าถึง หรือจัดสรรทรัพยากรทางสังคมและการเมือง เช่น ตำแหน่ง อำนาจตัดสินใจ ฯลฯ ผ่านตัวแทนทางการเมือง (political representation) และการมีบทบาทในสนามการเมือง (political field) ทุนทางการเมืองจึงไม่ได้ดำรงอยู่แยกขาดจากทุนชนิดอื่น ไม่ว่าจะเป็นทุนเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม

ทุนทางสังคม หรือ ทุนสัญลักษณ์ โดยทุนทางการเมืองสามารถเปลี่ยนไปเป็นทุนสัญลักษณ์ เช่น ความชอบธรรมในฐานะตัวแทน หรือความน่าเชื่อถือในฐานะผู้นำ ฉะนั้น ทุนทางการเมืองจึงทำงานผ่านกระบวนการของอำนาจเชิงสัญลักษณ์ (symbolic power) ซึ่งเป็นอำนาจในการกำหนดสิ่งที่ถือว่าชอบธรรม หรือการทำให้สิ่งหนึ่งสามารถได้รับการยอมรับและเชื่อถือได้ในพื้นที่ทางสังคม นักการเมืองที่มีทุนทางการเมืองสูง จึงมักสามารถแสดงบทบาทการเป็นตัวแทนที่แท้จริงของกลุ่มทางสังคม สามารถสถาปนาความชอบธรรมให้กับวิสัยทัศน์ทางการเมืองของตนเอง รวมทั้งสามารถแปลงทุนทางการเมืองเป็นอำนาจเชิงสัญลักษณ์ เพื่อทำให้ความต้องการของกลุ่มกลายเป็นความจริงทางการเมือง ทั้งนี้ บูร์ดิเยอยังเสนอว่า สนามการเมืองไม่ใช่เวทีที่นักการเมืองสามารถเข้ามาแข่งขันกันอย่างอิสระ หากแต่เป็นพื้นที่ที่มีการต่อสู้เชิงสัญลักษณ์ เพื่อกำหนดความหมายและทิศทางของการเมือง เช่น การแยกข้าวซ้าย-ขวา ที่หมายถึงความทั้งมิตีทางอุดมการณ์ และมิตีของโครงสร้างทางสังคม ดังนั้น ทุนทางการเมืองจึงไม่ได้เป็นเพียงแค่อำนาจตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ หากแต่เป็นอำนาจที่มีรากฐานมาจากการยอมรับในเชิงสัญลักษณ์ การสืบทอดสายสัมพันธ์ และการสะสมทุนในตำแหน่งในสนามการเมือง (Eyal, 2005, pp. 153-154)

บูร์ดิเยอ (1986) กล่าวว่า ทุนโดยพื้นฐานมี 4 ประเภท คือ ทุนทางเศรษฐกิจ เช่น เงินและทรัพย์สิน ทุนทางวัฒนธรรม แบ่งออกเป็น ทุนที่อยู่ในร่างกาย เช่น ทักษะการพูด เป็นต้น ทุนที่อยู่ในรูปสถาบัน เช่น วุฒิการศึกษา และทุนที่อยู่ในรูปของวัตถุ และทุนทางสังคม เช่น คนรู้จักและเครือข่ายความสัมพันธ์ โดยทุนทางสังคมที่มีศักยภาพ คือ ทุนที่สามารถเรียกใช้ได้เมื่อต้องการหรือจำเป็น และทุนสัญลักษณ์ ที่มาได้จากทุนอื่นๆ แต่สิ่งที่สำคัญสำหรับทุนสัญลักษณ์คือ การที่สังคมตระหนักรู้ถึงการมีอยู่และความสำคัญของสัญลักษณ์นั้นๆ เช่น ความเป็นผู้มีการศึกษาดี ความเป็นผู้กว้างขวาง ความชอบธรรม เป็นต้น ทุนทั้งสี่ประเภทนี้ถือได้ว่ามีความสำคัญอย่างมากต่อการอธิบายทุนทางการเมือง เนื่องจากทุนทางการเมืองถือเป็นทุนสัญลักษณ์ ฉะนั้น ที่มาของทุนทางการเมืองจึงมาจากทุนทั้งสี่ชนิดที่กล่าวมา

แนวคิดเกี่ยวกับทุนของบูร์ดิเยอ สามารถขยายไปสู่อำนาจได้ทุกรูปแบบไม่ว่าจะมาจากแหล่งใด บูร์ดิเยอ ได้อธิบายเพิ่มเติมใน *Language and Symbolic Power* (1992) ว่า ทุนทุกรูปแบบสามารถเปลี่ยนรูปได้ เช่น ทุนเศรษฐกิจสามารถเปลี่ยนเป็นทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปสถาบันได้ แต่ต้องใช้ระยะเวลาในการเปลี่ยน และทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของสถาบันสามารถเปลี่ยนไปเป็นทุนสัญลักษณ์ได้ เช่น การเป็นผู้ที่มีการศึกษาดี ก็ต้องใช้ทั้งทุนเศรษฐกิจ ระยะเวลาในสถานศึกษาต่างๆ การเลือกสถาบันการศึกษา รวมทั้งทักษะความสามารถส่วนตัว จนกระทั่งจบการศึกษา จึงจะได้มาซึ่งทุนสัญลักษณ์ เมื่อทุนสามารถเปลี่ยนรูปไปได้ ทุนก็สามารถเปลี่ยนกลับได้เช่นกัน แต่ความสามารถในการเปลี่ยนกลับไม่ได้เท่ากันในทุกทิศทาง ตัวอย่างเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมนั้นใกล้ชิด

กว่าความสัมพันธ์ที่มีกับทุนทางเศรษฐกิจแม้ทุนทางเศรษฐกิจจะเปลี่ยนเป็นทุนรูปแบบอื่นได้ง่ายกว่า ในทางกลับกันการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจมีเข้มนงคที่มากกว่า จึงอาจกล่าวได้ว่า ความสำคัญของทุนแต่ละประเภทไม่ได้อยู่ที่การครอบครองหรือการมีอยู่ แต่ยังอยู่ที่ความสามารถในการแปลงรูปไปมาระหว่างกันได้ของทุน คือรูปแบบของการเปลี่ยนทุนหนึ่งหรือทุนเฉพาะอย่างอย่างหนึ่งไปสู่การสร้างทุนอีกชนิดที่แตกต่างกันออกไป (ผลิตภัณฑ์ที่เป็นวัตถุ) กระบวนการเปลี่ยนแปลงนี้มีความเป็นอภิปริชญาอย่างมาก เนื่องจากการแลกเปลี่ยนระหว่างรูปแบบที่เป็นวัตถุกับและรูปแบบที่ไม่ใช่วัตถุ ขณะเดียวกันความสามารถในการแปลงรูปนี้ ก็ไม่สามารถแปลงให้กลับมามีเท่ากันได้ในทุกชนิด นั้นเพราะอำนาจ (หรือทุน) ได้ถูกใช้ไปในระหว่างการเปลี่ยนรูป ปริมาณของพลังงานที่ใช้เพื่อผลิตทุนที่เปลี่ยนแปลงนั้นได้รับผลกระทบจากตัวแปรต่างๆ เช่น เวลาและโอกาสของผลตอบแทน อย่างไรก็ตาม อำนาจที่สร้างขึ้นนี้อาจมีประสิทธิภาพในสนามที่พลังงานนั้นใช้ ดังนั้น อำนาจ/พลังงานจึงไม่จำเป็นต้องสูญหายในระหว่างกระบวนการเปลี่ยนแปลง แต่กำไรจากการลงทุนอาจเกิดขึ้นเป็นผลพลอยได้จากการเปลี่ยนแปลง

สำหรับนักการเมือง บูร์ดีเยอ (Bourdieu, 1992, pp. 192-197) ได้กล่าวเทียบเคียงนักการเมืองกับนายธนาคารในระบบผูกขาด ตามคำของกริมซี เพราะนักการเมืองไม่ได้ถือทุนแบบทั่วไป แต่ถือทุนทางการเมือง ที่สะสมจากความสามารถในการระดมผู้คน (mobilization) และจากการเป็นตัวแทนขององค์กร เช่น พรรคการเมืองหรือสหภาพแรงงานที่เขาได้สะสมทุนไว้ก่อนหน้า นอกจากนั้นนักการเมืองยังมีทุนส่วนบุคคลจากชื่อเสียงและความนิยม ไม่ว่าจะมาจากการเป็นที่รู้จัก และได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง การมีชื่อเสียงจากอาชีพอื่น เช่น ทนาย นักแสดง การมีทุนวัฒนธรรม เช่น ความรู้ความสามารถทางภาษา วุฒิการศึกษา หรือการมีทุนจากคุณสมบัติแบบวีรบุรุษ ซึ่งจะทำให้มีสิ่งๆที่เรียกว่าบารมีหรือความเคารพมาเชื่อถือ และทุนจากการเป็นผู้แทนหรือการมีอำนาจหน้าที่ในทางการเมือง ทุนประเภทนี้ได้มาจากองค์กรหรือสถาบัน เช่น พรรคการเมือง ที่พรรคการเมืองมีการสะสมทุนจากการจัดตั้งองค์กร การมีบทบาทในการต่อสู้ทางการเมืองในอดีต เป็นต้น ฉะนั้นผู้ที่จะมีทุนประเภทนี้ จะได้รับการยอมรับจากองค์กรหรือสถาบันถึงความรู้ความสามารถ และยอมรับให้มีอำนาจผ่านกลไกขององค์กรหรือสถาบัน

กล่าวอีกนัย ทุนทางการเมืองถูกสถาปนาขึ้นผ่านกระบวนการที่ทำให้เป็นรูปธรรม เช่น การสร้างเครื่องมือทางการเมือง ตำแหน่งแห่งที่ในสนามการเมือง รวมทั้งกลไกในการระดมมวลชน โดยทุนทางการเมืองที่ทำให้เป็นรูปธรรมนี้ ทำให้ผู้ครอบครองทุนมีความเป็นอิสระจากการตัดสินใจของประชาชนในการเลือกตั้ง โดยได้เข้าไปแทนที่การอาศัยเสียงจากประชาชนโดยตรง เป็นการควบคุมอำนาจผ่านการครอบครองและควบคุมตำแหน่ง หรือการมีโอกาสในการเข้าสู่ระบบอำนาจ ทำให้สามารถควบคุมคนอื่นได้อย่างต่อเนื่องและมั่นคง ทุนทางการเมืองสามารถมีความมั่นคงได้มากขึ้น

เมื่อสถานการณ์ทางการเมืองเปลี่ยนแปลงไป เช่น ในช่วงของการปฏิวัติหรือในช่วงวิกฤต การเข้าร่วมกับพรรคการเมืองมีความเสี่ยงสูงและมีผลตอบแทนต่ำ แต่เมื่อพรรคมีความมั่นคงจากสถานการณ์ทางการเมืองที่สงบ การเข้าร่วมทางการเมืองได้กลายเป็นทางเลือกที่ให้ประโยชน์มากกว่า ผู้นำทางการเมืองจึงเปลี่ยนสถานะจากผู้ติดตามทางการเมืองไปเป็นผู้ที่ผูกพันกับเครื่องมือทางการเมืองผ่านผลประโยชน์ทางวัตถุหรือสัญลักษณ์ อันได้แก่อำนาจเพื่อรักษาตำแหน่งและสิทธิประโยชน์ กล่าวสำหรับพรรคการเมือง เมื่อมีความมั่นคงมากขึ้น ได้เกิดกระบวนการสถาปนาตัวเองของทุนทางการเมืองให้มีความก้าวหน้ามากขึ้น การแข่งขันภายในพรรคการเมืองได้กลายเป็นปัจจัยที่สำคัญมากกว่าการต่อสู้เพื่อเสียงสนับสนุนจากประชาชน โดยพรรคการเมืองอาจต้องยอมลดทอนหรือละทิ้งนโยบายเดิมเพื่อรักษาอำนาจหรือแม้แต่การดำรงอยู่ของพรรค

2. แนวคิดสนาม

การทำความเข้าใจการก้าวสู่ตำแหน่งทางการเมืองหรือตำแหน่งรัฐมนตรี ไม่สามารถอธิบายจากมิติของปัจเจกบุคคล แต่ต้องเข้าใจกระบวนการที่ซับซ้อนของการสร้าง สะสม และแปลงทุนประเภทต่างๆ ให้สอดคล้องกับโครงสร้างของอำนาจที่ดำรงอยู่หรือก็คือภายในพื้นที่ของสนาม นั่นเพราะการได้มาและการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี ไม่ได้ขึ้นกับเพียงแค่ความต้องการของนักการเมือง หรือทรัพยากรที่มี หากแต่ยังขึ้นกับเงื่อนไขเชิงโครงสร้าง กลไกการสถาปนาอำนาจ และการแข่งขันระหว่างนักการเมืองภายในพรรคการเมือง ระหว่างพรรคการเมืองภายใต้พื้นที่ของการเมืองไทย

แนวคิดสนามเป็นแนวคิดที่เปิดเผยให้เห็นกลไกภายในโดยได้เชื่อมโยงเอาแนวคิดอื่นๆ ของบูร์ดีเยอเข้ามาอธิบาย โดยเขากล่าวว่า สนามเป็นโครงสร้างของความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ที่เป็นวัตถุวิสัยระหว่างตำแหน่งต่างๆ ในสังคม ทำงานเสมือนเป็นสนามแม่เหล็กที่มีอิทธิพลต่อทุกสิ่งในสนาม โดยแต่ละตำแหน่งจะถูกกำหนดโดยรูปแบบของอำนาจหรือก็คือทุนที่ครอบครอง ความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่ง เช่น การครอบงำ หรือถูกครอบงำ หรืออยู่ภายใต้การบังคับบัญชา ขณะเดียวกัน สนามก็เป็นความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ที่ฝังรากลึกอยู่ในตัวบุคคลผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม และปรากฏในรูปของโครงสร้างทางความคิดและร่างกายที่กำหนดการรับรู้ การประเมินค่า และการกระทำ (Bourdieu and Wacquant, 1992, p.16) ดังนั้น สนามจึงทำให้อุปนิสัยของบุคคลก่อตัว ขณะเดียวกันอุปนิสัยก็ช่วยให้บุคคลปรับตัวและดำรงตำแหน่งในสนามนั้นได้

แต่ละสนามเป็นพื้นที่ทางสังคมที่มีลักษณะเฉพาะ คือ มีกฎเกณฑ์และคุณค่าของตัวเอง เช่น ชื่อเสียง ความน่าเชื่อถือ มีหลักเกณฑ์หรือกติกาที่กำหนดพฤติกรรมและสิ่งที่เป็นสิ่งที่มีคุณค่าสำหรับการเดินเกมในสนาม สนามจึงเป็นพื้นที่แห่งการต่อสู้ที่มีโครงสร้างชัดเจนที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่าง

ตำแหน่งต่างๆ โดยผู้เล่นในสนามที่มีทุนแตกต่างกันทั้งจำนวนและประเภทของทุนจะแข่งขันเพื่อเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์และขอบเขตของสนาม หากอยู่ในตำแหน่งรอง หรือรักษาสถานะเดิม หากอยู่ในตำแหน่งหลักหรือตำแหน่งการครอบงำ ผู้เล่นที่อยู่ในสนามจึงลงแข่งขันกันเพื่อควบคุมทุนที่มีเฉพาะในสนามและแข่งขันกันในการกำหนดว่าสิ่งใดคือสิ่งที่มีค่าในสนามนั้น ในสนามจึงเห็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มอำนาจเก่าและกลุ่มอำนาจใหม่ โดยทุนที่ตัวแสดงครอบครองในสนามจะถูกต่อรองประนีประนอมเสมอ ทำให้ลำดับชั้นหรือตำแหน่งในสนามไม่แน่นอน ทั้งนี้กติกาในสนามไม่ได้ถูกเขียนเอาไว้อย่างชัดเจน แต่เป็นความสม่ำเสมอของโครงสร้างที่ผู้เล่นในสนามต่างยอมรับโดยปริยาย อย่างไรก็ตาม ผู้ที่มีอำนาจในสนาม มีอำนาจในการจัดลำดับความสำคัญของทุนประเภทต่างๆ รวมทั้งกฎเกณฑ์และอัตราในการแปลงทุน ผู้ที่มีอำนาจในสนามจึงเป็นที่ต่อสู้เพื่อกำหนดว่าอะไรคือสิ่งที่มีคุณค่า (Bourdieu and Wacquant, 1992, p. 17; pp. 97-98)

สนามจึงไม่ใช่พื้นที่ที่มีเห็นได้หรือมีลักษณะคงที่ หากแต่เต็มไปด้วยพลังของการแข่งขัน ต่อสู้ ที่ผู้เล่นในนามต่างใช้กลยุทธ์ในการรักษาหรือเปลี่ยนแปลงสมมูลของพลัง โดยกลยุทธ์ที่ตัวแสดงใช้ ถูกชี้นำโดยโครงสร้างของสนามและการรับรู้ของตัวแสดงในสนามซึ่งสัมพันธ์กับตำแหน่งของเขาในสนาม ขณะเดียวกันขอบเขตของสนามก็ไม่มีที่แน่นอน การกำหนดขอบเขตของสนามจะต้องศึกษาจากประสบการณ์ ไม่ใช่กฎเกณฑ์เชิงสถาบัน ทั้งนี้ผู้เล่นในสนามจะใช้ทุนในการสร้างความแตกต่างเพื่อลดการแข่งขัน (Bourdieu and Wacquant, 1992, pp. 98-101)

สำหรับสนามการเมือง บูร์ดีเออกล่าวว่า สนามการเมือง คือ พื้นที่ที่คำพูดได้กลายเป็นการกระทำ โดยนักการเมืองใช้ถ้อยคำ คำพูด และวาทกรรมเพื่อสร้างภาพตัวแทน และโน้มน้าวให้ประชาชนสนับสนุน อำนาจทางการเมืองที่ได้รับเป็นอำนาจในเชิงสัญลักษณ์ ที่ได้มาจากความเชื่อมั่นของประชาชน เช่น ผ่านการเลือกตั้ง สนามการเมืองสมัยใหม่จึงเป็นพื้นที่แห่งการทำให้เป็นอาชีวะเป็นความเชี่ยวชาญจากการมีพรรคการเมืองที่มีโครงสร้างและมีนักการเมืองสังกัดพรรค กระบวนการนี้ ทำให้ประชาชนต้องสูญเสียอำนาจ เพราะต้องมอบสิทธิ์ให้กับตัวแทนในการเข้าไปทูตแทน และสิทธิ์นี้ได้ถูกทำให้กลายเป็นสิทธิ์ขาดโดยนักการเมืองที่ตัดขาดจากประชาชนที่เป็นฐานเสียง ที่ประชาชนเองก็ไม่เข้าใจกติกาภายในสนาม แต่นักการเมืองก็ต้องสร้างความสัมพันธ์กับประชาชน เพื่อทำการสะสมทุนทางการเมือง ผ่านการให้สัญญา การสร้างภาพแทนของกลุ่ม (Bourdieu, 1992, pp. 2-31)

บูร์ดีเออได้กล่าวถึงผู้แทนในสนามการเมืองว่า (Bourdieu, 1992, pp. 248-251) ในการสร้างและสถาปนาความเป็นกลุ่มสังคม จำเป็นต้องทำให้กลุ่มสังคมมีตัวตนผ่านกระบวนการทางสัญลักษณ์และการเมือง เช่นเดียวกับกลุ่มตัวแทน จะเป็นกลุ่มตัวแทนได้ก็ด้วยมีกลไกอำนาจที่แฝงอยู่ในกระบวนการการเป็นตัวแทน ความเป็นกลุ่มจึงเป็นแนวคิดทางสังคมที่ถูกประกอบสร้างผ่านวาทกรรมทางการเมือง และ

ดำรงอยู่ได้เนื่องจากความเชื่อของสมาชิกในสังคม และความเชื่อนั้นๆ ถูกหล่อเลี้ยงโดยผู้ที่เป็นตัวแทนของกลุ่มนั้น ไม่ว่าจะเป็นผู้นำพรรค นักการเมือง และใช้อุปกรณ์เชิงสัญลักษณ์ เช่น คำขวัญ หรือการเดินขบวน เพื่อแสดงให้เห็นถึงพลังของกลุ่ม สิ่งที่น่าสนใจคือ กลไกแห่งอำนาจที่ซ่อนอยู่ในความสัมพันธ์แบบวงกลมระหว่างผู้แทนและกลุ่ม นั่นคือ ในสนามการเมือง ประชาชนหรือกลุ่มได้สร้างผู้แทนที่ได้รับการเลือกตั้งผ่านกระบวนการเลือกตั้ง อันแสดงถึงการได้รับการยอมรับจากเสียงข้างมาก และผู้แทนได้ทำให้กลุ่มผู้แทนของตนเองมีตัวตนและมีอำนาจในทันทีสาธารณะ ซึ่งคือการสถาปนาอำนาจของกลุ่มผู้แทนในสนามการเมือง การมีอยู่ของกลุ่มผู้แทนจึงไม่ใช่เพราะการที่กลุ่มคนเหล่านี้มีลักษณะร่วมกันทางวัตถุ เช่น รายได้ หากแต่เป็นเพราะผู้คนเชื่อว่ามีอยู่จริงผ่านกระบวนการทางสัญลักษณ์ การดำรงอยู่ของกลุ่มผู้แทนจึงเป็นเปรียบเสมือนความจริงแบบมายา (Magical Reality) ที่ถูกสร้างขึ้นผ่านประวัติศาสตร์และความพยายามอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การที่ปัจเจกบุคคลจะก้าวขึ้นมาเป็นรัฐมนตรีหรือผู้นำทางการเมืองได้นั้น ไม่ได้เกิดจากอำนาจเฉพาะตัว แต่เกิดจากกระบวนการที่เขาได้รับการมอบอำนาจจากกลุ่มผู้แทนในขณะเดียวกัน เมื่อผู้แทนกระทำการหรือพูดในนามของกลุ่ม ก็ทำให้กลุ่มนั้นมีอยู่จริงในเชิงสัญลักษณ์ การสถาปนาความมีอยู่จริงของกลุ่มในสนามการเมืองจึงภาพลวงตาแห่งบารมี (charismatic illusion) ที่ทำให้ผู้คนเชื่อในความชอบธรรมของตัวแทน โดยไม่ได้ตั้งคำถามกับกลไกของอำนาจที่อยู่เบื้องหลัง สิ่งนี้สะท้อนถึงความสัมพันธ์แบบวงกลม (circular relation) ระหว่างผู้แทนกับกลุ่ม ที่ผู้แทนดูเหมือนมีอำนาจในตัวเอง แต่ในความเป็นจริงอำนาจที่มีก็เกิดจากการรับรองของกลุ่ม และสำหรับปัจเจกบุคคลที่ไม่สามารถเข้าร่วมกลุ่มในสนามการเมืองได้ เพื่อไม่ให้เขาไร้ซึ่งเสียงและอำนาจ เขาจำเป็นต้องโอนหรือมอบอำนาจของตนให้ผู้อื่นเพื่อให้ตนเองยังคงมีตัวตนหรือมีบทบาทในสนามทางการเมือง

แม้บูร์ดีเยอจะกล่าวถึงผู้แทนและสนามการเมือง แต่เขาก็ได้พูดถึงการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Bourdieu, 1992, pp. 172-175) ที่ทำให้เห็นว่า อาจจะเป็นเพราะการปกครองระบอบนี้ที่สร้างความเหลื่อมล้ำ ทำให้ประชาชนไม่มีเครื่องมือในการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริง เนื่องจากระบอบนี้ได้สถาปนาอำนาจให้อยู่ในมือของกลุ่มคนที่ถูกเรียกว่าตัวแทน กล่าวคือ ระบบการเมืองสมัยใหม่ได้สร้างความเจ็บปวดเกิดขึ้นจากการที่บังคับให้ประชาชนต้องเลือกระหว่างการมอบอำนาจให้ผู้แทนที่เป็นเหมือนการพรากสิทธิ์ กับการไม่ไปเลือกตั้งซึ่งก็คือการยอมจำนนกับระบบประชาชนไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใด ก็ล้วนแต่เป็นผู้ที่ขาดซึ่งทุนเศรษฐกิจและทุนวัฒนธรรมซึ่งทำให้เขาไม่สามารถเข้าถึงตลาดการเมือง จึงต้องกลายเป็นเพียงผู้บริโภคที่ต้องเลือกสินค้าจากทางการเมืองที่นักการเมืองได้กำหนดเอาไว้ล่วงหน้า การเมืองจึงกลายเป็นสนามที่ถูกควบคุมโดยผู้เชี่ยวชาญหรือมืออาชีพ ไม่ว่าจะเป็นนักการเมืองหรือพรรคการเมือง ที่ผูกขาดทั้งการกำหนดประเด็นปัญหาและวิธีการในการแก้ไข โดยประชาชนได้ถูกกีดกันออก เนื่องจากขาดเครื่องมือในการผลิตวาทกรรมของตนเอง สำหรับพรรค

การเมืองที่ไม่ว่าจะถูกตั้งขึ้นมาจากการสนับสนุนของประชาชนหรือไม่ แต่เมื่อเวลาผ่านไปพรรคการเมืองได้พัฒนาไปเป็นองค์กรที่แสวงหาอำนาจเพื่อตนเอง โดยเฉพาะพรรคที่ตั้งขึ้นมาโดยมีเป้าหมายว่าจะเป็นเสียงของประชาชน แต่การตั้งเป็นพรรคการเมืองได้ ย่อมสะท้อนการที่ประชาชนได้มอบอำนาจการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการคิดให้กับตัวแทนพรรคและผู้แทน การเมืองจึงไม่ใช่พื้นที่อิสระ หากแต่เป็นพื้นที่หรือเป็นตลาดที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งนักการเมืองมีอำนาจในการกำหนดนโยบายและความต้องการของตนเองผ่านวาทกรรม ในขณะที่ประชาชนถูกจำกัดทางเลือก และมักเลือกเพราะความคุ้นเคย เช่น เลือกพรรคการเมืองเก่าแก่ สำหรับบุรีติเออ ทางออกของสภาวะการณ์นี้ยังไม่ชัดเจน แต่อาจจำเป็นต้องทำลายการผูกขาดวาทกรรมและสร้างกลไกการมีส่วนร่วมที่แท้จริง

แนวคิดสนามของบุรีติเออ จำเป็นต้องพิจารณาแนวคิดอื่นร่วมด้วยสนามไม่ใช่พื้นที่ที่สามารถเห็นได้ชัด มีขอบเขต ที่ทุกคนสามารถเข้าไปเพื่อใช้ศักยภาพหรือใช้ทุนที่ตนเองมีได้อย่างง่ายๆ หากแต่ในสนามหรือสนามการเมือง จะเห็นได้ถึงการเป็นพื้นที่ที่ตัวละครมีปฏิบัติในสนามแตกต่างกันไปตามแต่ทุนที่แต่ละคนมี บุรีติเออให้ความสำคัญกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาบิตูส และทุน ภายในสนาม ความสัมพันธ์นี้สะท้อนปฏิสัมพันธ์เชิงพลวัตที่เกิดขึ้น ดังที่บุรีติเออได้เขียนเป็นสูตรไว้ [(Habitus) (Capital)] + Field = Practice (Bourdieu, 1989, p. 101) จากสูตร อาบิตูสซึ่งเป็นโครงสร้างของการรับรู้ ความคิด ความเชื่อ การกระทำที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล และเป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลในปฏิบัติการในแบบที่ไม่ต้องใคร่ตรงทุกครั้งที่เป็นผลจากประสบการณ์ในสภาพแวดล้อมต่างๆ รวมทั้งขนานทางสังคมที่หล่อหลอมการมองโลก การตีความ และการตอบสนองต่อโลก การแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของบุคคลไม่ได้เป็นเพียงผลที่เกิดจากอาบิตูส แต่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ของอาบิตูสและทุนที่เป็นความสัมพันธ์แบบพลวัต นั่นคือ การแสดงออกซึ่งพฤติกรรมไม่ใช่เพียงอาบิตูสรวมกับทุนภายในสนามแบบง่ายๆ แล้วจะกลายเป็นปฏิบัติการ เพราะคนที่มีทุนจะต้องใช้อาบิตูสในการพิจารณาว่าจะใช้ทุนอย่างไรให้ได้ประโยชน์หรือให้ได้ผลภายในสนามหนึ่งๆ ที่มีกติกาเฉพาะ เพื่อทำให้ปฏิบัติการที่แสดงออกไปในสนาม ได้รับการยอมรับ

ดังนั้น แนวคิดทุนและสนามจึงไม่ใช่เพียงแนวคิดเชิงปัจจัยและโครงสร้าง ที่สามารถอธิบายได้ง่ายๆ ว่า การมีเครือข่ายทางการเมืองที่ดีและมีทักษะการพูดที่ดี ไม่ได้หมายความว่าบุคคลนั้นสามารถก้าวไปเป็นนักการเมืองหรือรัฐมนตรีได้เลย หากแต่ต้อง จึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงเงื่อนไขกติกาของสนาม และรู้จักที่จะใช้ทุนให้เหมาะสมสอดคล้องอย่างมียุทธศาสตร์ (feel for the game) จากการตระหนักรู้ในเรื่องกติกา (rule of game) เพื่อผลประโยชน์ที่วางเอาไว้

นอกจากบุรีติเออ ได้มีนักวิชาการอีกจำนวนหนึ่งที่กล่าวถึงสนามการเมือง Niilo Kauppi (2014) กล่าวถึงสังคมวิทยาการเมืองว่าเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสังคมและการเมืองเกี่ยวข้องกับรับ รัฐบาล พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ฯ สนใจความสัมพันธ์เชิงอำนาจในบริบทต่างๆ

โดยมุมมองแรกเป็นมุมมองที่ครอบคลุมสังคมโดยรวมรวมทั้งกระบวนการแข่งขันทางสังคม มุมมองแบบการจัดการปกครองได้ขยายขอบเขตให้กว้างขึ้นเพื่อให้เห็นทั้งภาครัฐและเอกชน และมุมมองแบบมาร์กซ์ เวเบอร์ และตอกเกอร์วิลส์ ได้เชื่อมโยงพัฒนาการทางการเมืองเข้ากับประวัติศาสตร์ แต่ได้ละเลยสนามการเมือง ซึ่งงานกลุ่มหนึ่งเน้นไปที่สถาบันการเลือกตั้งที่ทำหน้าที่เลือกผู้นำทางการเมือง ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งมุ่งเน้นไปที่ผู้ที่มีบทบาททางการเมือง เช่น พรรคการเมือง รัฐบาล รัฐสภา และนักวิชาการที่มองในมุมมองที่แคบกว่า เช่น ทิศทางไปที่วิวัฒนาการของสนามการเมืองและเส้นแบ่งภายในสนามการเมือง ทรัพยากร ขนบธรรมเนียม และการต่อสู้แย่งชิงอำนาจ

ในการศึกษารัฐศาสตร์ แนวคิดทางการเมืองไม่ได้มีเพียงแค่แนวคิดเกี่ยวกับรัฐ แต่ยังหมายถึงแนวคิดทางการเมืองทุกประเภท รวมทั้งพื้นที่ทางการเมือง ลักษณะทั่วไปของพื้นที่ทางการเมืองคือการมีข้อจำกัดแม้ว่าเราอาจไม่สามารถกำหนดขอบเขตที่แน่นอนของพื้นที่ทางการเมืองได้ แต่การตัดสินใจทางการเมืองทุกครั้งมักจะมีการเคลื่อนไหวเกิดขึ้น การเคลื่อนไหวเหล่านี้สนามที่มีการหมุนเวียน หรือการเปลี่ยนผ่านตลอดเวลา ดังนั้น พื้นที่ทางการเมืองที่มีอยู่จริง จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดแนวคิด การตัดสินใจ และการเคลื่อนไหวทางการเมืองได้ ดังนั้นทฤษฎีสถานะ จึงทำให้สามารถมองการเมืองในลักษณะที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับพื้นที่ได้ชัดเจนขึ้น ซึ่งทฤษฎีนี้จะทำให้เห็นพื้นที่ของการศึกษาที่มีกรอบที่ชัดเจนมากขึ้น (Jones, 1954) เช่นเดียวกับที่แมกซ์ เวเบอร์ ได้กล่าวถึงสนามการเมืองว่าเป็นพื้นที่ในการวิจัยที่มุ่งศึกษากลไกของระเบียบทางการเมือง ความรุนแรง สงคราม รวมทั้งความขัดแย้ง โดยประเด็นหลักของการวิเคราะห์คือการจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม ครอบครองประชาธิปไตย การรับรองสิทธิชนกลุ่มน้อย รวมทั้งพลวัตของอำนาจ โดยการทำความเข้าใจสนามอำนาจจะทำให้เข้าใจปัญหาการเมืองร่วมสมัยและกระบวนการทางสังคม (Nikolov, 2022)

3. แนวคิดการแปลงทุน การแปลงทุนซ้ำ และการผลิตซ้ำทุน

การแปลงทุนเป็นกลไกในการเปลี่ยนทุนประเภทอื่นไปเป็นทุนทางการเมือง กลไกนี้มีความสำคัญเนื่องจากในสนามการเมืองที่มีการกล่าวถึงทุนทางการเมือง สำหรับบูร์ดิเยอ ไม่ได้หมายถึงทุนอีกรูปแบบหนึ่งนอกจากทุนทั้ง 4 ประเภท คือ ทุนเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนสัญลักษณ์ หากแต่คือทุนที่เกิดจากการแปลงทุนสี่ประเภทข้างต้นไปเป็นทุนที่มีศักยภาพในสนามการเมืองที่เรียกว่าทุนทางการเมือง และสำหรับสนามการเมือง ไม่ใช่ทุนทุกรูปแบบจะสามารถแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองได้ตรงไปตรงมาได้ง่ายๆ แต่จะต้องเป็นทุนที่ได้รับการยอมรับในสนามการเมืองว่ามีคุณค่า

ดังเช่นคุณสมบัติหนึ่งของบุคคลอาจมีคุณค่าในสนามหนึ่ง แต่อาจไม่มีคุณค่าในสนามการเมือง นั้นหมายความว่า คุณสมบัตินี้ไม่มีคุณค่าในการแปลงไปเป็นทุนทางการเมือง (Bourdieu, 1986)

เมื่อทุนไม่ได้หยุดนิ่งแต่สามารถแปลงให้เหมาะสมกับกฎเกณฑ์กติกาของสนามได้ เพื่อให้ได้มาซึ่งสถานะหรือตำแหน่งในสนาม ฉะนั้นเพื่อรักษาตำแหน่งในสนาม การผลิตซ้ำทุนจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่ผู้ครอบครองทุนจะต้องมีปฏิบัติการเพื่อสร้าง ละสม และใช้ซ้ำอย่างมีกลยุทธ์ เพื่อให้ตำแหน่งในสนามยังคงมีคุณค่าและมีความชอบธรรม ในสนามการเมือง การแปลงทุนและการผลิตซ้ำทุนจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญที่นักการเมืองต้องมีปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง

สำหรับบูร์ดิเยอ การแปลงทุน (conversions) หมายถึง กระบวนการที่ทุนในรูปแบบหนึ่งสามารถเปลี่ยนไปเป็นทุนในรูปแบบอื่นได้ แต่การแปลงนี้ต้องใช้ความพยายามในการสร้าง ละสม เพื่อทำการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปสู่การสร้างรูปแบบของอำนาจที่มีประสิทธิภาพมากกว่าในสนาม กล่าวอีกนัยคือ การแปลงทุนต้องใช้เวลาและความพยายาม และต้องสอดคล้องกับกติกาของสนาม เพื่อให้ทุนที่มีนั้นกลายเป็นทุนที่มีคุณค่ามากที่สุด

การแปลงทุนมีเป้าหมายเพื่อให้แน่ใจว่าทุนจะถูกผลิตซ้ำ (reproduction of capital) และจะสามารถรักษาตำแหน่งในสนามต่อไปได้ โดยการแปลงทุนจะเลือกวิธีที่คุ้มค่ามากที่สุด นั่นคือ พยายามใช้แรงงานและทุนในการแปลงให้น้อยที่สุด และสามารถรักษาตำแหน่งและทุน หรือเพิ่มสถานะขอตำแหน่งในสนามและทุนให้กับตนเองได้ อย่างไรก็ตาม สำหรับการผลิตซ้ำ ทุนแต่ละประเภทมีความสามารถในการผลิตซ้ำและการถ่ายทอดทุนที่แตกต่างกัน นั่นเพราะทุนบางประเภทอาจเสื่อมคุณค่า หรือคุณค่าบางอย่างสูญหายไประหว่างทางของการผลิตซ้ำ นอกจากนี้ ทุนบางประเภทที่ได้มาจากการแปลงทุนเศรษฐกิจมา ก็จำเป็นต้องปกปิดว่าไม่ได้มาจากรุนเศรษฐกิจ เพื่อรักษาคุณค่าของทุนนั้นๆ ไว้ เช่น ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปสถาบันที่ใช้ทุนเศรษฐกิจจำนวนมากและเวลาในการสร้าง และเมื่อได้ครอบครองเช่นคุณวุฒิการศึกษาแล้ว ก็ต้องพยายามปกปิดถึงที่มาที่ได้มาจากการแปลงทุนเศรษฐกิจ เพื่อรักษาความน่าเชื่อถือหรืออำนาจทางสังคมที่ได้มาจากคุณวุฒิการศึกษา ดังนั้นในการผลิตซ้ำจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงความยากลำบากในการปกปิดที่มาจากทุนเศรษฐกิจ ในขณะที่หากเป็นทุนที่ถ่ายทอดได้ง่ายเช่นทุนเศรษฐกิจ ก็ยากต่อการปกปิด

ในการแปลงทุน ทุนแต่ละประเภทสามารถถูกแปลงได้ กล่าวคือ

ทุนเศรษฐกิจ (Economic Capital) ถือเป็นรากฐานของทุนรูปแบบอื่นๆ โดยทุนเศรษฐกิจสามารถนำไปใช้ได้โดยตรงและทันที อีกทั้งยังสามารถนำไปใช้เพื่อสะสมทุนอื่นได้ด้วย เช่น การแปลงจากทุนเศรษฐกิจไปเป็นทุนทางสังคม บูร์ดิเยอกล่าวว่าการบวนการนี้ต้องอาศัยแรงงานเฉพาะ (specific labor) ซึ่งคือเวลา ความใส่ใจ ความห่วงใย ที่ดูเหมือนจะเป็นการลงทุนที่ไม่มีผลตอบแทนใดๆ และเป็นการให้

เปล่า ดังเช่นการให้ของขวัญที่ดูเป็นเรื่องส่วนบุคคล แต่หากอธิบายด้วยตรรกะของการแลกเปลี่ยนทางสังคม การให้ของขวัญคือการลงทุนที่มั่นคง ที่ผลกำไรหรือผลตอบแทนจะปรากฏให้เห็นในระยะยาว เช่น ความไว้วางใจ ซึ่งต่างจากการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจที่เน้นเรื่องจำนวนเงิน แต่ก็ไม่ใช่ใจความรู้สึก ซึ่งการแปลงจากทุนทางสังคม เช่น ความสัมพันธ์ทางสังคม หรือเส้นสาย ไปเป็นทุนเศรษฐกิจ จะสามารถเกิดขึ้นได้ภายใต้เงื่อนไขหนึ่งๆ ที่ทุนทางสังคมสามารถเรียกใช้ได้และมีคุณค่าในสนามหนึ่งๆ

การแปลงทุนเศรษฐกิจไปเป็นทุนวัฒนธรรม (Cultural Capital) ต้องใช้ทั้งทุนเศรษฐกิจและเวลา โดยเฉพาะการแปลงทุนเศรษฐกิจไปเป็นทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของสถาบัน ที่ต้องใช้ทุนเศรษฐกิจเพื่อการเข้าถึงสถาบันการศึกษาและใช้เวลาในการศึกษาที่ยาวนาน การศึกษาจึงถูกใช้ในการสร้างสถานะและชะลอการเข้าสู่ตลาดแรงงาน เพื่อเพิ่มโอกาสในการแปลงทุนวัฒนธรรมไปเป็นทุนเศรษฐกิจในระยะยาว และทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในร่างกายและถ่ายทอดภายในครอบครัว การถ่ายทอดจะเกิดขึ้นได้เมื่อครอบครัวโดยเฉพาะแม่มีเวลาว่าง ครอบครัวจึงต้องมีทุนเศรษฐกิจและใช้ทุนนั้นเพื่อซื้อเวลาของผู้อื่นมาทำงาน เช่น งานบ้าน และทำให้ตนเองสามารถใช้เวลาในการอบรมบ่มเพาะลูกหลานของตนเองได้ต่อไป ทุนวัฒนธรรมทั้งสองรูปแบบ ไม่สามารถสร้างและแลกเปลี่ยนได้อย่างทันทีทันใด ต้องอาศัยทุน เวลา และการวางยุทธศาสตร์ระยะยาว

การแปลงจากทุนทางวัฒนธรรมไปเป็นทุนเศรษฐกิจสามารถทำได้ด้วยเช่นกัน แต่ภายใต้เงื่อนไขบางประการ คือ จากทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของสถาบัน คือ วุฒิการศึกษาที่ได้รับการรับรองจากสถาบันการศึกษาที่ได้รับการยอมรับ จะมีอำนาจในการกำหนดอัตราค่าการแปลงระหว่างทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางเศรษฐกิจได้ โดยทุนที่ครอบครองจะรับประกันมูลค่าทางการเงินที่จะแปลงได้ในตลาดแรงงาน

บูร์ดิเอดีกกล่าวไว้ในงาน *The Logic of Practice* (1990) และ *Practical Reason: On the Theory of Action* (1998) ถึงกลไกความสัมพันธ์ทางสังคมและอำนาจกับการแปลงทุนว่า ทุนเศรษฐกิจสามารถถูกแปลงไปเป็นทุนสัญลักษณ์ที่กลายเป็นสิ่งได้รับการยอมรับและความชอบธรรมได้ เนื่องจาก ทุนสัญลักษณ์มักถูกปฏิเสธว่ามีลักษณะของทุนเนื่องจากไม่สามารถมองเห็นได้ แต่สิ่งที่ต้องเข้าใจคือ ทุนสัญลักษณ์ดำรงอยู่และทำงานได้เนื่องจากไม่ถูกมองว่าเป็นผลประโยชน์ หากแต่ถูกมองว่าเป็นสิ่งที่คู่ควรโดยธรรมชาติ เช่น เกียรติยศ ชื่อเสียง ความดี โดยเฉพาะในระบบที่ทุนเศรษฐกิจไม่สามารถใช้ได้อย่างตรงไปตรงมาหรืออย่างเปิดเผย

การแปลงทุนเศรษฐกิจไปเป็นทุนสัญลักษณ์ ไม่ใช่กระบวนการที่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ แต่ต้องอาศัยเวลาและความต่อเนื่อง ในรูปแบบของการดูแล ใส่ใจ เพื่อรักษาสัมพันธ์ และต้องทำให้ถูกยอมรับได้ (euphemized form) ภายใต้เงื่อนไขและกฎกติกาของสังคม เช่น การใช้เงินบริจาค ทำให้ได้มาซึ่งชื่อเสียง หรือการได้มาซึ่งสถานะของการเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์ด้วยการเป็นผู้ให้เงินบริจาค

การแปลงทุนเศรษฐกิจไปเป็นทุนสัญลักษณ์ ถือเป็นปฏิบัติการเล่นแร่แปรธาตุเชิงสัญลักษณ์ เพราะทำให้เกิดความสัมพันธ์แบบพึ่งพา อันเป็นการปกปิดโครงสร้างแห่งความไม่เสมอภาคภายใต้ผ้าคลุมของศีลธรรมเพื่อให้ได้รับการยอมรับ เช่น ความกตัญญู ความผูกพันในครอบครัว เกียรติยศ ความมีบารมี ความน่าเชื่อถือ ดังเช่น ผู้ให้เงินได้ใช้เงินเป็นทุนเพื่อแปลงเป็นทุนสัญลักษณ์ ผู้ที่รับเงินทุนคือผู้ที่มีทรัพยากรบางอย่างที่ผู้ให้เงินต้องการ สภาวะของการแปลงทุนนี้สะท้อนถึงพันธะทางอำนาจและโครงสร้างอำนาจที่ไม่เสมอภาค แต่เมื่อดำรงอยู่ได้ภายใต้กติกาหรือหลักศีลธรรม โครงสร้างที่ไม่เสมอภาคนี้จึงสามารถดำรงอยู่ได้โดยไม่ถูกวิจารณ์ (Bourdieu, 1990:123) เนื่องจาก

ที่สำคัญ เมื่อทุนเศรษฐกิจสามารถแปลงไปเป็นทุนสัญลักษณ์ได้ ทุนสัญลักษณ์ก็สามารถถูกใช้เพื่อแปลงกลับไปเป็นทุนเศรษฐกิจหรือทุนในรูปของวัตถุได้ (Bourdieu, 1990: 119) การแปลงทุนจึงเป็นกลไกทางสังคมที่สามารถปกปิดความสัมพันธ์เชิงผลประโยชน์และสิ่งๆที่ดูเหมือนเป็นการแลกเปลี่ยน ให้กลายเป็นการยอมรับด้วยการลงทุนเชิงสัญลักษณ์อย่างต่อเนื่อง

สำหรับปฏิบัติการภายในสนาม ยุทธศาสตร์เป็นกรอบความคิดที่ช่วยให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ของภาวะวัตถุวิสัยและอัตวิสัย โดยผู้คนที่อยู่ภายในสนามจะสามารถรับรู้ได้ถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและสร้างยุทธศาสตร์เพื่อมีปฏิบัติการที่สอดคล้องกับสถานการณ์ ดังที่บูร์ดิเยอเรียกว่า *feel for the game* ทั้งนี้ปฏิบัติการดังกล่าวสะท้อนถึงการรับรู้และตระหนักรู้ถึงกฎกติกาในสนาม (*rule of game*) ที่มีอยู่ อย่างไรก็ตาม กิติ ยุทธศาสตร์ที่ปัจเจกบุคคลสร้างขึ้นคือความรู้สึกเชิงปฏิบัติการ (*practical sense*) ที่เกิดขึ้นจากอาบิตูสของแต่ละบุคคล ดังนั้น ปฏิบัติการที่แต่ละคนมีกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจึงแตกต่างกันตามทุนสถานการณ์ เกื้อหนุนเชิงบริบทและโครงสร้าง รวมทั้งอาบิตูสของคนๆ นั้น

ในการสืบทอดและการเปลี่ยนแปลงทุนของชนชั้นนำ ในงาน *The forms of capital, The distinction* และ *The state nobility* บูร์ดิเยอได้กล่าวถึงกลไกที่ชนชั้นนำใช้เพื่อรักษาหรือปรับปรุงสถานะทางสังคมของตนเอง สองยุทธศาสตร์หลัก คือ *reproduction strategies* และ *reconversion strategies* กล่าวคือ (Bourdieu, 1989: pp. 125-168)

ยุทธศาสตร์การผลิตซ้ำ (*reproduction strategies*) เป็นชุดของปฏิบัติการที่แตกต่างกันอย่างมากเมื่อพิจารณาจากภายนอกโดยบุคคลและครอบครัวมีแนวโน้มของการปฏิบัติทั้งรู้ตัวและไม่รู้ตัว จุดมุ่งหมายของปฏิบัติดังกล่าวคือ การรักษาระดับหรือเพิ่มทุนทรัพย์สินของตนเอง ซึ่งเป็นเหตุให้เป็นการรักษาระดับหรือการปรับปรุงตำแหน่งของตนเองในโครงสร้างชนชั้นเช่นเดียวกัน กลยุทธ์การผลิตซ้ำสัมพันธ์กับปริมาณและองค์ประกอบของทุนที่จะถูกผลิตซ้ำ และสภาพของเครื่องมือในการผลิตซ้ำ เช่น

กฎหมายพรรค ตลาดแรงงานระบบการศึกษา ซึ่งสะท้อนถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชนชั้น และ แนวโน้มในอนาคต

การผลิตซ้ำทางสังคมเป็นด้านหนึ่งของการกระทำและปฏิกริยาที่ถาวรที่แต่ละกลุ่มมุ่งมั่นที่จะรักษาระดับหรือปรับเปลี่ยนตำแหน่งของตนเองในโครงสร้างสังคม ด้วยการจัดการและการแปลงทุนรูปแบบต่างๆ และการใช้เครื่องมือทางสังคม เช่น ระบบการศึกษา ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับบุคคลและโครงสร้างโดยรวม โดยกลยุทธ์ที่มักใช้ในการผลิตซ้ำ คือ กลยุทธ์การเจริญพันธุ์ และกลยุทธ์การศึกษา ซึ่งปฏิบัติการทั้งหมดนี้เกิดขึ้นภายในกรอบของการแข่งขันและการต่อสู้ในพื้นที่ทางสังคม

ยุทธศาสตร์การแปลงซ้ำ (Reconversion strategies) เป็นยุทธศาสตร์ของการรักษาสถานะทางสังคมด้วยการปรับวางทุนใหม่ เป็นจุดของแนวปฏิบัติที่บุคคลใช้เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างสังคม โดยเฉพาะเมื่อคุณค่าที่สัมพันธ์กับทุนประเภทต่างๆเปลี่ยนแปลงไป โดยกลยุทธ์ที่เกิดขึ้นเป็นไปเพื่อรักษาหรือยกระดับสถานะของตนเองในพื้นที่ทางสังคมด้วยการแปลงซ้ำทุนจากรูปแบบหนึ่งไปสู่อีกรูปแบบหนึ่งที่ให้ผลตอบแทนดีกว่าหรือชอบธรรมมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน การแปลงซ้ำทุน คือ การแปลงและปรับเปลี่ยนสถานะของทุน กล่าวคือ สถานะทางสังคมของบุคคลไม่มีลักษณะตายแน่นอน แต่สัมพันธ์กับเงื่อนไขที่ได้มาจากคุณสมบัติในอดีต (hysteresis of habitus) กับความสัมพันธ์เชิงสถิติระหว่างทุนเริ่มต้นและทุนปัจจุบัน การปรับเปลี่ยนสถานะจึงสัมพันธ์กับการแปลงทุน อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปและทำให้สภาพการณ์รวมทั้งคุณค่าบางอย่างของทุนลดลง (morphological transformation) เช่น การลดจำนวนลงของผู้ประกอบการอุตสาหกรรม การเพิ่มจำนวนมากขึ้นของผู้ที่มีรายได้จากอาชีพที่สัมพันธ์กับวุฒิการศึกษา หรือการเพิ่มจำนวนของผู้ที่ครอบครองทุนเดียวกันที่อาจส่งผลให้ทุนบางอย่างมีคุณค่าลดลง เหล่านี้จึงเป็นเหตุผลให้เกิดการต้องปรับวางทุนใหม่ ซึ่งทำให้เห็นชัดว่าทุนกับตำแหน่งทางสังคมรวมทั้งการเลื่อนชั้นทางสังคมไม่ได้มีลักษณะของการเป็นบันไดแบบเส้นตรง ที่มีทุนมากก็จะได้เลื่อนชั้นทางสังคม

การแปลงซ้ำทุนจึงมีหลากหลายกลยุทธ์ ขึ้นอยู่กับทุนที่มี กลยุทธ์ที่ใช้ สถานการณ์ในเวลานั้น เป้าหมายของการต่อสู้เพื่อปรับวางทุน รวมทั้งจุดของแนวปฏิบัติที่บุคคลนั้นจะใช้ร่วมกัน ที่เป็นผลของการตอบสนองของอาบิตุสที่มีต่อโครงสร้างที่มีพลวัต ดังนั้นกลยุทธ์การแปลงซ้ำทุนจึงสะท้อนความซับซ้อนหลากหลาย และพลวัตของกระบวนการที่บุคคลและกลุ่มบุคคลใช้ เพื่อจัดการกับตำแหน่งของตนเองในพื้นที่ทางสังคมและคงไว้ซึ่งความชอบธรรมของทุนและตำแหน่ง ซึ่งคือความเหนือกว่าเชิงสัญลักษณ์ในพื้นที่ทางสังคม

เมื่อพิจารณายุทธศาสตร์การผลิตซ้ำและยุทธศาสตร์การแปลงซ้ำทุน จะเห็นได้ว่า กลยุทธ์การผลิตซ้ำเป็นกรอบการอธิบายที่กว้างกว่า ที่เป็นความพยายามโดยรวมของบุคคลหรือครอบครัวในการรักษาหรือการปรับปรุงตำแหน่งทางสังคมในโครงสร้างชนชั้นผ่านการจัดการทุน ในขณะที่การแปลงซ้ำทุนถือเป็นวิธีการหนึ่งภายในกรอบของกลยุทธ์การผลิตซ้ำ ที่มุ่งเน้นไปที่การเปลี่ยนรูปแบบของทุนเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการรักษาตำแหน่งไว้ โดยมีก่อกำเนิดขึ้นภายในบริบทของการแข่งขันในพื้นที่ทางสังคม โดยมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงเพื่อการรักษาสถานะหรือตำแหน่งในโครงสร้างชนชั้น (Change as as to conserve) ทั้งนี้วิถีทางสังคมของบุคคล (social trajectory) จะแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทั้งอดีตและศักยภาพในอนาคตของปริมาณทุน โครงสร้างของทุนแต่ละประเภท และโครงสร้างของสินทรัพย์ของบิดามารดาและบรรพบุรุษที่ได้สั่งสมมาก ซึ่งส่งผลต่อวิถีทางสังคม กำหนดขอบเขตความเป็นไปได้ และความน่าจะเป็นในการเคลื่อนย้ายทางสังคม

4. แนวคิดความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจทางการเมือง

ในทางรัฐศาสตร์ แนวคิดเรื่องความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจปรากฏอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะในงานสาขาระหว่างประเทศ ที่มีคำอธิบายความขัดแย้ง ความร่วมมือ การบังคับใช้ข้อตกลงระหว่างรัฐในทางการเมือง อย่างไรก็ตาม การอธิบายความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจถูกนำมาใช้ในหลากหลายบริบททั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับโครงสร้าง ทำให้การนิยามจึงยังไม่ชัดเจน ประกอบกับความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจ มีลักษณะเป็นคุณค่าที่การให้การยอมรับว่ามีอยู่จริงขึ้นกับการรับรู้ และยังถูกพิจารณาในฐานะที่เป็นผลของการกระทำทางการเมืองที่ชอบธรรม และเหตุของสถาบันการเมืองหรือการกระทำทางการเมืองที่ทำให้ยากต่อการสร้างคำนิยาม

ความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจถือเป็นแก่นสำคัญในการเมืองระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน ดังเห็นได้จากที่นักการเมืองที่เสนอตัวเพื่อทำหน้าที่เป็นตัวแทน ต้องสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจให้เกิดขึ้นกับประชาชน เพื่อให้ประชาชนรับรู้ เชื่อมั่น และยอมรับในความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจที่ถูกสร้างขึ้นมา แต่ความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจ มีความหลากหลายทั้งมิติทางสังคม สถาบัน และจิตวิทยา การทำความเข้าใจทั้งสองคำนี้ จึงต้องเข้าใจในแง่ความหมายที่แตกต่างกัน หากกล่าวอย่างง่าย ความน่าเชื่อถือเป็นคุณสมบัติหรือเป็นภาพลักษณ์ที่ผู้อื่นรับรู้ จากภาพลักษณ์หรือประวัติ ในขณะที่ความไว้วางใจ คือความสัมพันธ์ที่มีพื้นฐานอยู่บนความเชื่อมั่นของผู้ที่มีอำนาจ โดยสองคำนี้มักจะถูกกล่าวถึงคู่กัน และมีลักษณะเป็นทุนสัญลักษณ์ในความหมายของบูร์ดิเยอเหมือนกัน นั่นเพราะ การได้รับความน่าเชื่อถือ คือการได้รับการยอมรับจากผู้อื่น อันแสดงถึงความชอบธรรม ในขณะที่ความ

ไว้วางใจสะท้อนการจําานต่ออำนาจโดยสมัครใจ ทั้งความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจจึงเป็นคุณสมบัติที่มีคุณค่าในสนามการเมือง

ความน่าเชื่อถือ (credibility) การอธิบายความน่าเชื่อถือมีปรากฏทั้งในงานความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ความมั่นคงศึกษา เศรษฐศาสตร์ศาสตร์การเมือง ทฤษฎีสื่อ รวมทั้งยังมีอธิบายในแง่ภูมิอื่นๆ ในทางรัฐศาสตร์ เช่น ทักษะทางการเมืองของบุคคล ความไว้วางใจของสถาบัน การรับรู้ของสาธารณะ ฯลฯ ความน่าเชื่อถือมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมือง หน่วยงานหรือสถาบันทางการเมือง และสาธารณะ อย่างไรก็ดี ความน่าเชื่อถือทางการเมืองไม่ได้มีสถานะเป็นแนวคิดทฤษฎีที่ชัดเจนหรือมีการวางรากฐานแนวคิดอย่างเป็นระบบ หากแต่มีลักษณะเป็นแนวคิดย่อยที่ใช้อธิบายและวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางการเมือง และมักจะปรากฏอยู่ในการอธิบายความชอบธรรมทางการเมือง หรือเชื่อมโยงกับความไว้วางใจของนักการเมืองหรือสถาบันทางการเมือง

เดวิด อีสตัน (Easton, 1965, 1976) ไม่ได้กล่าวถึงความน่าเชื่อถือโดยตรง แต่ในงานบทความ Theoretical approaches to political support เขาได้เสนอแนวคิดการสนับสนุนทางการเมืองที่มีความใกล้ชิดกับความน่าเชื่อถือ โดยวิเคราะห์ถึงมิติของการสนับสนุน อันประกอบด้วย ความชอบธรรม ความไว้วางใจหรือความเชื่อมั่น ความเคารพนับถือ และชื่อเสียง และวัตถุประสงค์ของการสนับสนุน ที่อีสตันเสนอว่าเป็นวัตถุประสงค์ทางการเมืองที่ต้องได้รับการสนับสนุน อันได้แก่ ผู้ที่มีอำนาจทางการเมือง ระบบการปกครองที่ประกอบไปด้วยเป้าหมายและค่านิยมทางการเมือง บรรทัดฐานหรือกฎกติกา โครงสร้างที่อำนาจถูกจัดระเบียบภายในระบบการเมือง และชุมชนทางการเมือง การอธิบายการสนับสนุนทางการเมืองต้องพิจารณาอย่างรอบด้านไม่ใช่เพียงแค่สนับสนุนผู้ที่มีอำนาจ

สำหรับรูปแบบของการสนับสนุนแบ่งออกเป็น การสนับสนุนแบบกระจาย (diffuse support) เกิดจากความรู้สึกผูกพันต่อระบอบและชุมชนการเมือง เช่น ความไว้วางใจ หรือความชอบธรรม ที่ไม่ใช่เพียงความพอใจในการแก้ไขปัญหาคณะหนึ่งๆ หรือการแก้ไขปัญหาคณะหน้า กับการสนับสนุนแบบเฉพาะเจาะจง (specific support) ที่มีส่วนสร้างการสนับสนุนแบบกระจาย เช่น การที่ผู้มีอำนาจสามารถตอบสนองความต้องการหรือแก้ไขปัญหามาของประชาชนได้

เซย์มัวร์ มาร์ติน ลิปเซต (Seymour Martin Lipset) ที่แม้ไม่ได้เสนอคำว่าความน่าเชื่อถือทางการเมืองแต่เสนอว่า ความชอบธรรมทางการเมืองคือสิ่งสำคัญกับความมั่นคงของระบบการเมือง โดยความชอบธรรมที่กล่าวถึง หมายถึงความสามารถของระบบการเมืองในการสร้างและธำรงรักษาความเชื่อว่า สถาบันการเมืองที่มีอยู่นั้น เป็นสถาบันที่เหมาะสมที่สุดสำหรับสังคม โดยความชอบธรรมมีลักษณะของการประเมินค่าว่า ระบบการเมืองนั้นมีความชอบธรรมสอดคล้องกับค่านิยมของกลุ่มคนหรือไม่ ซึ่ง

แตกต่างจากประสิทธิภาพที่เป็นเรื่องของการปฏิบัติงานจริง หรือการที่ระบบการเมืองตอบสนองต่อหน้าที่พื้นฐานของรัฐบาลที่ประชาชนส่วนใหญ่หรือกลุ่มที่มีอำนาจมองเห็น

ฉะนั้น ความมั่นคงของระบอบประชาธิปไตย ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการพัฒนาทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังสัมพันธ์กับประสิทธิภาพและความชอบธรรมของระบบการเมือง ดังนั้น ความชอบธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่แม้ระบบจะไม่ได้มีประสิทธิภาพสูง แต่หากการเมืองมีความชอบธรรมสูง ก็จะสามารถรักษาความมั่นคงทางสังคมได้ในระยะสั้น แต่หากขาดไว้ความชอบธรรมแล้ว ระบบก็จะไม่มั่นคงและล่มสลายได้ ทั้งนี้วิกฤตความชอบธรรมอาจเกิดขึ้นได้จากการที่สถาบันเก่าแก่เสื่อมถอยลงก่อนที่สถาบันใหม่จะก่อตัวขึ้นได้ ซึ่งการจัดการกับการเข้าสู่การเมืองของกลุ่มสังคมใหม่ๆ ได้ ก็จะช่วยสร้างความชอบธรรมได้ ดังนั้น ความชอบธรรมทางการเมือง จึงหมายถึงความรวมถึงความเชื่อมั่นและการยอมรับในสถาบันและระบบการเมืองว่ามีความเหมาะสม รวมทั้งความน่าเชื่อถือของนักการเมืองเป็นรายบุคคลและการที่นักการเมืองปฏิบัติตามสัญญา

Nye (2004) ได้กล่าวถึงความน่าเชื่อถือในบริบทของการเมืองระหว่างประเทศและอำนาจอ่อน (Soft Power) ว่า ความน่าเชื่อถือ (credibility) มีความสัมพันธ์อย่างมากกับทุนทางการเมือง โดยนักการเมืองสามารถสะสมทุนทางการเมืองดังกล่าวเพื่อนำไปใช้ในอนาคตได้ ความน่าเชื่อถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญในยุคข้อมูลข่าวสารที่ทำให้การเมืองต้องแข่งขันในความน่าเชื่อถือ เนื่องจากข้อมูลข่าวสารที่ปรากฏ อาจดูเหมือนการโฆษณาชวนเชื่อและกลายเป็นการทำลายความน่าเชื่อถือของประเทศได้ ในขณะที่ภาพลักษณ์คือปัจจัยสำคัญในการสร้างความน่าเชื่อถือ ดังนั้น ประสิทธิภาพของอำนาจอ่อนสัมพันธ์กับความน่าเชื่อถือของผู้ใช้เป็นหลัก

Borner, Brunetti & Weder (1995) ได้กล่าวถึงความน่าเชื่อถือทางการเมืองว่าเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่สุดของระบบการเมือง โดยเฉพาะการอธิบายการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีความสัมพันธ์กับความน่าเชื่อถือทางการเมือง ความน่าเชื่อถือทางการเมืองไม่ใช่สิ่งที่รัฐจะสามารถมีได้โดยธรรมชาติ แต่ต้องสร้างขึ้นผ่านกลไกการควบคุมที่ทำให้การกระทำของรัฐสามารถคาดการณ์ได้ ซึ่งสำหรับนักลงทุนความน่าเชื่อถือทางการเมืองเกิดขึ้นจากนโยบายที่มั่นคงและสามารถคาดการณ์ได้ ไม่ใช่การบังคับใช้ตามอำเภอใจ ในขณะที่การที่รัฐใช้อำนาจดุลยพินิจของตนเองส่งผลด้านลบต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการลงทุน และส่งผลต่อต้นทุนของการเติบโต หากภาคเอกชนขาดความเชื่อถือต่อรัฐ ภาคเอกชนจะก้าวเข้าสู่ความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ ที่เป็นการลงทุนระดับที่ต่ำกว่า

ความน่าเชื่อถือในทางการเมืองที่เป็นกลไกในการลดการใช้อำนาจดุลยพินิจของรัฐบาล มีที่มาหลัก 3 แห่ง คือ จากชื่อเสียงที่รัฐจะได้รับในระยะยาวหากมีการใช้นโยบายที่มีความสม่ำเสมอและ

คาดการณ์ได้จากนักลงทุน การนำเสนอนโยบายการแข่งขันที่เปิดกว้างเพื่อให้ทรัพยากรสามารถเคลื่อนย้ายได้ และการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนผ่านกลไกต่างๆ หากรัฐสามารถสร้างความน่าเชื่อถือได้ ความน่าเชื่อถือนี้จะสัมพันธ์กับการเติบโตของประชาธิปไตยและความมั่นคงทางการเมือง การลดลงของการทุจริต และความมั่นคงในสิทธิในทรัพย์สินของเอกชน

ดังนั้น ความน่าเชื่อถือทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับการเติบโตของประเทศ ดังเช่น การเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศสิงคโปร์สะท้อนความน่าเชื่อถือในทางการเมืองของรัฐบาล

Pusterla (2016) ทำความเข้าใจถึงการที่ผู้มีอำนาจของรัฐกล่าวอ้างถึงอำนาจอธิปไตยว่าได้รับการยอมรับเพียงใดผ่านคำว่าความน่าเชื่อถือ (credibility) โดยเสนอว่า ความน่าเชื่อถือคือปัจจัยสำคัญในการทำความเข้าใจธรรมชาติและการดำรงอยู่ของอำนาจอธิปไตย โดยเฉพาะในบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและความร่วมมือข้ามชาติ เพราะอำนาจอธิปไตยจะดำรงอยู่ได้จริงเมื่อมีความเชื่อและได้รับการยอมรับผ่านการกระทำที่เป็นรูปธรรม นั่นคือ เขาเสนอว่า ความน่าเชื่อถือ สัมพันธ์กับการรับรู้ (recognition) ความเคารพ (esteem) ชื่อเสียง (prestige) ความเชื่อถือ (credit) และความไว้วางใจ (trust) ที่ผู้มีอำนาจได้รับจากความสามารถและคุณสมบัติของตน

จากที่กล่าวข้างต้น แม้ความน่าเชื่อถือจะไม่ได้เป็นแนวคิดที่มีรากฐานทางทฤษฎีอย่างเป็นระบบในทางรัฐศาสตร์ แต่สามารถเป็นกลไกในการอธิบายความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความชอบธรรม และทุนทางการเมืองได้ และหากพิจารณาด้วยกรอบแนวคิดของปีแอร์ บูร์ดิเยอ ความน่าเชื่อถือเป็นทุนสัญลักษณ์รูปแบบหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นผ่านกระบวนการรับรู้ และการยอมรับในสนามการเมือง การที่นักการเมือง บุคคล หรือสถาบัน ได้รับการยอมรับว่าน่าเชื่อถือ จึงไม่ได้เกิดขึ้นเพียงเพราะมีทุน แต่เป็นผลจากการสะสม การแปลงทุน และทำงานร่วมกับทุนประเภทอื่น ๆ ให้กลายเป็นทุนสัญลักษณ์ในรูปแบบของความน่าเชื่อถือ ที่สามารถนำไปใช้ต่อรองอำนาจหรือรักษาตำแหน่งในสนามการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความไว้วางใจ (trust) ในงานวิจัยนี้จำแนกออกเป็น 2 กลุ่มหลักคือ 1) ความไว้วางใจทางสังคมในฐานะทุนทางสังคมและทุนเชิงโครงสร้าง และ 2) ความไว้วางใจในสนามการเมืองกับทุนสัญลักษณ์ในแนวคิดของบูร์ดิเยอ ที่พิจารณาความไว้วางใจในฐานะกลไกของการจัดการความซับซ้อนในสังคมสมัยใหม่และสัมพันธ์กับความชอบธรรมของผู้ปกครองและพฤติกรรมของผู้สังคมแนบ โดยไม่จำเป็นต้องตั้งอยู่บนความสัมพันธ์ส่วนตัว แต่เกิดจากความเชื่อมั่นในระบบ

ความไว้วางใจทางสังคมในฐานะทุนทางสังคมและทุนเชิงโครงสร้าง แม้ความไว้วางใจจะเป็นเรื่องของความรู้สึกหรือทัศนคติส่วนบุคคลแต่ในการวิเคราะห์ทางสังคมศาสตร์ ความไว้วางใจถือเป็นโครงสร้างความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในระดับสังคม ที่เป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมประสานปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคมการเมือง ผ่านการมีปฏิบัติการและการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ความไว้วางใจจึงถูกอธิบายทั้งในฐานะทุนทางสังคมและในฐานะของโครงสร้างสังคมสมัยใหม่ โดยเฉพาะการเมืองระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน ที่ทำให้ความไว้วางใจจึงทำหน้าที่ทั้งในระดับสังคมและเป็นรากฐานของการสร้างทุนทางการเมืองในสนามการเมือง

โรเบิร์ต ดี พัทนัม (Robert D. Putnam) คือนักวิชาการที่มีบทบาทและอิทธิพลที่ได้กล่าวถึงทุนทางสังคมและความไว้วางใจในงานที่ชื่อว่า *Making democracy works* (1993) โดยได้กล่าวถึงความไว้วางใจทางสังคม (Putnam, 1993, pp. 171-176) ในฐานะทุนทางสังคมว่า ความไว้วางใจทางสังคมเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยลดต้นทุนในการทำงานร่วมกันในสังคม โดยเฉพาะเมื่อการบังคับใช้กฎหมายหรือการควบคุมจากภายนอกทำได้ยาก

ในชุมชนขนาดเล็ก ความไว้วางใจเกิดจากความคุ้นเคยระหว่างบุคคล (Thick trust) ในขณะที่สังคมสมัยใหม่ ความไว้วางใจต้องอาศัยบรรทัดฐานทางสังคมและเครือข่ายการมีส่วนร่วมของพลเมือง โดยเครือข่ายการมีส่วนร่วมของพลเมืองมีบทบาทสำคัญในการสร้างความไว้วางใจและการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เนื่องจากทำให้การทุจริตหรือการโกงทำได้ยากขึ้น จากการทำหน้าที่ที่โกงจะต้องคำนึงถึงประโยชน์จากความสัมพันธ์ในเครือข่ายที่จะเสียไป ขณะเดียวกันเครือข่ายจะสร้างบรรทัดฐานของการตอบแทนความไว้วางใจเนื่องเชื่อใจด้วยการสื่อสารในชื่อเสียงจากความสำเร็จ

พัทนัมชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างอิตาลีสตองเหนือกับอิตาลีสตองใต้ในแง่ของทุนทางสังคม โดยในอิตาลีสตองเหนือ มีประวัติศาสตร์ของความร่วมมือผ่านสมาคมต่างๆ ที่ช่วยประชาชนแก้ปัญหาาร่วมกันซึ่งเป็นความสัมพันธ์แบบแนวนอน ในขณะที่อิตาลีสตองใต้เน้นความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ซึ่งเป็นความสัมพันธ์แบบแนวตั้ง สังคมจึงขาดทุนทางสังคม และมักเผชิญกับปัญหาความไร้ประสิทธิภาพและการคอร์รัปชัน ดังนั้น ทุนทางสังคมที่ประกอบด้วยความไว้วางใจเป็นพื้นฐานจึงเป็นที่มาของประสิทธิภาพในการทำงานที่ดีของการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ฟรานซิส ฟูกูยามา (Fukuyama, 1995) ได้นิยามความไว้วางใจว่า คือความคาดหวังที่เกิดขึ้นภายในชุมชนต่อพฤติกรรมที่สม่ำเสมอ เชื่อสัตย์ และการให้ความร่วมมือ โดยอยู่บนพื้นฐานของการทำงานร่วมกันเพื่อเป้าหมายของกลุ่มและองค์กร ความไว้วางใจถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของทุนทางสังคม ที่หมายถึงความสามารถของผู้คนในการทำงานร่วมกันเพื่อเป้าหมายร่วมกันในกลุ่มและองค์กร ฉะนั้น ทุนทางสังคมจะเกิดขึ้นได้จากการที่คนในสังคมมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

ความไว้วางใจช่วยให้การทำงานภายในสังคมดำเนินไปได้อย่างดี ลดต้นทุนในการดำเนินการต่างๆ เช่น การเจรจา ต่อรอง การฟ้องร้อง ฯลฯ และส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันและความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนได้ สังคมที่มีความไว้วางใจต่ำ มักมีความไว้วางใจที่จำกัดเฉพาะภายในครอบครัว ในขณะที่สังคมที่มีความไว้วางใจสูง จะมีความสามารถในการขยายความไว้วางใจให้กว้างกว่าเพียงแค่เครือข่าย

สำหรับความไว้วางใจในฐานะกลไกเชิงโครงสร้างและสถาบัน นักวิชาการหลายคนให้ความสำคัญกับความไว้วางใจในฐานะกลไกที่สัมพันธ์กับความเป็นประชาธิปไตยแบบตัวแทน กล่าวคือ แอนโทนี กิดเดนส์ (Anthony Giddens, 1996) ได้กล่าวว่า ในสังคมสมัยใหม่ ความไว้วางใจไม่ได้เกิดจากความสัมพันธ์ส่วนตัวอีกต่อไป นั่นคือ ความไว้วางใจไม่ได้สัมพันธ์กับพื้นที่และเวลา แต่เกิดจากการมีระบบผู้เชี่ยวชาญและระบบตัวแทน เช่น ระบบการเงิน ระบบกฎหมาย เทคโนโลยี ระบบการแพทย์ ระบบการเงิน ระบบขนส่ง ฯลฯ อันเนื่องจากสังคมสมัยใหม่มีความซับซ้อนที่เป็นความเสี่ยง ความไว้วางใจจึงเป็นปัจจัยที่เราต้องพึ่งพาเพื่อลดความวิตกกังวล ดังนั้น ความไว้วางใจจึงเป็นปัจจัยที่เชื่อมโยงชีวิตมนุษย์เข้ากับระบบนามธรรมของสังคมสมัยใหม่

เช่นเดียวกับนิคลาส ลูห์แมน (Luhman, 1979/ 2017) ที่ชี้ว่า ความไว้วางใจเป็นกลไกทางสังคมที่สำคัญในสังคมสมัยใหม่ ที่ช่วยในการลดความซับซ้อนที่มนุษย์จะต้องพบเจอในทุกวัน เนื่องจากมนุษย์ไม่สามารถประมวลผลข้อมูลและเหตุการณ์ต่างๆ ทั้งหมดที่เกิดขึ้นได้ ความไว้วางใจจึงช่วยให้มนุษย์สามารถที่จะดำเนินไปได้อย่างเป็นปกติท่ามกลางความไม่แน่นอน ทั้งนี้ความไว้วางใจที่เกิดขึ้นไม่ได้หมายความว่าความมั่นใจ เนื่องจากความไว้วางใจที่เกิดขึ้นเป็นเพราะมนุษย์เองก็ยอมรับในความเสี่ยง แต่เลือกที่จะสื่อสารความไว้วางใจที่มีลักษณะเชิงสัญลักษณ์นั้นออกไป ทั้งนี้การสร้างคว้วางใจต้องใช้ระยะเวลาและประสบการณ์ในการร่วมสร้าง แต่การทำลายใช้เวลาสั้น เช่นเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ความคาดหวังถูกทำลายแม้เพียงครั้งเดียว ก็ทำให้ความไว้วางใจสูญหายไปได้ ดังนั้นในสังคม ความไว้วางใจไม่ใช่ความรู้สึกส่วนตัวแต่เป็นโครงสร้างพื้นฐานของสังคมที่จำเป็นในโลกสมัยใหม่

มาร์ค วอร์เรน (Warren, 2010) นักรัฐศาสตร์สมัยใหม่ ได้กล่าวถึงความไว้วางใจในบริบทของการเมืองและประชาธิปไตยสมัยใหม่ว่า ความไว้วางใจคือกลไกสำคัญที่ทำให้ระบบการเมืองและเศรษฐกิจสามารถดำเนินไปได้ ความไว้วางใจไม่ใช่ความรู้สึกส่วนตัว ไม่ใช่ความไว้วางใจแบบไม่ตั้งคำถาม หากแต่เป็นต้นทุนที่มีกระบวนการอื่นๆ ประกอบด้วย เช่น การมีกระบวนการที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ การมีสถาบันที่รับผิดชอบ รวมทั้งการมีสื่อเสรี ที่สามารถทำหน้าที่ให้ข้อมูลที่หลากหลายและถูกต้อง เพื่อทำให้รัฐบาลและประชาชนร่วมมือกันและนำไปสู่สังคมที่มีความไว้วางใจสูง

Uslaner (2003) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างประชาธิปไตยกับความไว้วางใจว่า ประเทศประชาธิปไตยมักมีความไว้วางใจในสังคมสูง แต่กระบวนการนี้ต้องใช้เวลาในการสร้าง พร้อมกันนั้นผลงานของรัฐบาลที่แสดงผ่านดัชนีวัดความเหลื่อมล้ำ ซึ่งเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจ การออกกฎหมายและการใช้กฎหมายที่โปร่งใสและการลดทุจริตได้ส่งผลต่อความไว้วางใจเช่นกัน นั่นหมายความว่า แม้ความไว้วางใจจะเป็นทัศนคติที่ต้องใช้เวลาสร้างและเปลี่ยนแปลงได้ยากเมื่อผู้คนเติบโตขึ้น แต่การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาความไว้วางใจในระยะยาว ก็เป็นสิ่งจำเป็น

ข้อเสนอของ Uslaner เป็นไปในทำนองเดียวกับ Rothstein (2005) ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างสถาบันที่เป็นธรรม โปร่งใสเป็นสิ่งจำเป็น กล่าวคือ Rothstein เสนอว่าความไว้วางใจเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้สังคมพ้นจากกับดักทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งภายในประเทศหรือการทุจริต โดยสถาบันที่ไม่เอนเอียงมีความเป็นกลาง เช่น ระบบกฎหมาย ศาล มีความน่าเชื่อถือจากกระบวนการที่เที่ยงธรรมไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัว ได้ช่วยสร้างทุนทางสังคมและความไว้วางใจให้เกิดขึ้นได้ โดยความไว้วางใจมีหลากหลายรูปแบบ คือความไว้วางใจทางสังคม ที่พบได้และมีอยู่ในระดับสูงคือในสังคมสแกนดิเนเวีย อันเนื่องจากการมีประชาธิปไตยที่มั่นคง การทุจริตต่ำ และความเหลื่อมล้ำน้อย ความไว้วางใจในสถาบัน เป็นความเชื่อมั่นในสถาบันทางการเมือง เช่น รัฐบาล ศาล ตำรวจ โดยพบความไว้วางใจในสถาบันสูงในกลุ่มตำรวจ ศาล สาธารณสุข แต่พบในระดับต่ำกับสถาบันผู้แทน คือ รัฐสภา พรรคการเมือง นั่นเป็นเพราะนักการเมืองมักออกแบบการเมืองหรือสถาบันเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง การเปลี่ยนจากความไม่ไว้วางใจเป็นความไว้วางใจเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก ต้องอาศัยนโยบายที่สอดคล้องและผู้นำที่น่าเชื่อถือ

Rosanvallon (2008) ได้เขียนหนังสือชื่อ *Counter-Democracy: Politics in an Age of Distrust* โดยชี้ว่า ประชาธิปไตยไม่ได้หมายถึงการเลือกตั้งและการมีตัวแทน แต่ยังต้องมี Counter-Democracy หรือประชาธิปไตยตรวจสอบรอบด้าน ซึ่งจะเป็นการบูรณาการระบอบประชาธิปไตยให้เป็นระบอบที่มีความมั่นคงมากขึ้น โดยความไม่ไว้วางใจระบอบที่จะสร้างความกดดันเพื่อให้รัฐบาลทำงานเพื่อรับใช้ส่วนรวม ประกอบไปด้วยสามรูปแบบ คือ อำนาจการกำกับดูแลที่เป็นการเฝ้าระวังและการตรวจสอบผ่านสื่อและกลไกสาธารณะ การป้องกันที่เป็นการใช้มาตรการยับยั้งการใช้อำนาจที่ไม่พึงประสงค์ เช่น การประท้วง และการทดสอบคำตัดสิน เช่น การเลือกตั้งที่เน้นการประเมินผลงานในอดีตมากกว่าการเลือกจากนโยบายใหม่ อย่างไรก็ตาม เขาชี้ว่า ด้านมืดของความไม่ไว้วางใจก็มี นั่นคืออาจนำไปสู่นโยบายประชานิยมที่เป็นการเมืองเชิงลบ ความไม่ไว้วางใจนี้เป็นกลไกในระบบที่ช่วยตรวจสอบอำนาจต่างจากความไว้วางใจทางการเมืองที่เป็นการวัดความเชื่อมั่นของประชาชนต่อรัฐบาลหรือสถาบัน

สำหรับ Rosanvallon ที่มองความไม่ไว้วางใจเป็นกลไกตรวจสอบอำนาจรัฐในระบบประชาธิปไตย และ Rothstein ที่เสนอว่าความไว้วางใจเป็นสิ่งที่สถาบันทางการเมืองควรต้องสร้างผ่านความเที่ยงธรรม เพื่อป้องกันปัญหาสังคม แม้ทั้งสองชุดความคิดนี้จะแตกต่างกัน แต่ก็มุ่งเน้นถึงบทบาทเชิงโครงสร้างของความไว้วางใจในประชาธิปไตยแบบตัวแทนในระบบการเมืองสมัยใหม่ นั่นหมายความว่าความเข้มแข็งของประชาธิปไตยสมัยใหม่ จำเป็นต้องมีระบบที่สร้างหรือรักษาความไว้วางใจจากประชาชนผ่านการเฝ้าระวังหรือการมีนโยบายที่ตอบสนองส่วนรวมและเป็นธรรม

ความไว้วางใจในสนามการเมืองกับทุนสัญลักษณ์ในแนวคิดของบูร์ดิเยอ งานวิจัยนี้เลือกใช้กรอบแนวคิดของปีแอร์ บูร์ดิเยอ เนื่องจากสามารถอธิบายการเมืองในฐานะสนามที่ประกอบด้วยตัวแสดงที่มีทุนแตกต่างกัน และแข่งขันกันเพื่อช่วงชิงอำนาจผ่านกลไกทางสังคม ไม่ใช่เพียงระบบเชิงกฎหมายหรือเศรษฐกิจที่เป็นเพียงโครงสร้าง อีกทั้งทุนที่ใช้ก็ไม่ได้มีเพียงทุนทางเศรษฐกิจ แต่ยังรวมถึงทุนวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และโดยเฉพาะทุนสัญลักษณ์ที่อยู่บนฐานของความไว้วางใจ ความชอบธรรม และการยอมรับ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเข้าสู่และรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีในระบบการเมืองแบบตัวแทน

สำหรับบูร์ดิเยอความไว้วางใจไม่สามารถถูกสร้างอย่างทันทีทันใดหรือแปลงจากทุนหนึ่งไปสู่อีกทุนหนึ่งอย่างตรงไปตรงมา แต่ต้องอาศัยการแปลงทุนที่ต้องอาศัยทั้งเวลาและศักยภาพ เพื่อให้ความไว้วางใจที่เกิดขึ้นเป็นทุนที่มีคุณค่าในสนาม

ในการวิเคราะห์การสร้างและสะสมทุนเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ทุนได้ถูกใช้ในสนามโดยนักการเมือง กลุ่มการเมือง และพรรคการเมือง เพื่อนำไปสู่การการได้มาซึ่งตำแหน่งและการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี โดยทุนรูปแบบต่างๆ ที่ใช้ในสนามจะสามารถใช้ได้ จำเป็นต้องถูกเปลี่ยน (convert) ไปเป็นความน่าเชื่อถือและและความไว้วางใจสำหรับหัวหน้ากลุ่มการเมือง หัวหน้าพรรคการเมือง พรรคการเมือง ผู้อำนวยการในการจัดตั้งคณะรัฐมนตรี รวมทั้งประชาชน ความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจถือจัดเป็นทุนสัญลักษณ์ในมุมมองของบูร์ดิเยอ ที่ได้แปลงทุนอื่นๆ ให้กลายเป็นทุนทางการเมืองที่มีความจำเป็นต่อการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี

สำหรับบูร์ดิเยอ ทุนทางการเมือง เป็นรูปแบบหนึ่งของทุนสัญลักษณ์ และสัญลักษณ์หนึ่งของการทุนการเมือง คือ ชื่อเสียง ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานความน่าเชื่อถือ การรับรู้และเห็นในคุณค่า หรือการแสดงออกซึ่งการมีชื่อเสียง โดยผู้คนในสังคมให้การยอมรับและเคารพในตัวบุคคลหรือวัตถุที่แสดงออกถึงการมีนั้น การถือครองอำนาจที่ผู้คนในสังคมรับรู้ว่ามีหรือถือครองอำนาจหรือวัตถุแห่งอำนาจนั้นอยู่ การมีทุนทางการเมืองทำให้มีอำนาจเชิงสัญลักษณ์ จึงคืออำนาจที่ผู้คนยินยอมที่จะยอมรับหรือก็ยอมมอบอำนาจเชิงสัญลักษณ์ให้กับผู้ใช้อำนาจเชิงสัญลักษณ์

คนที่มิอำนาจเชิงสัญลักษณ์จึงได้รับความน่าเชื่อถือ (credit) จากผู้อื่น และเป็นความน่าเชื่อถือที่ผู้มอบความเชื่ออันนั้นไว้กับบุคคลด้วยการเชื่อมั่น (trust) ในตัวเขา อำนาจเชิงสัญลักษณ์จึงเป็นอำนาจที่ดำรงอยู่ เนื่องจากผู้คนที่ยอมรับในอำนาจเชิงสัญลักษณ์นั้นเชื่อว่ามืออยู่จริง นักการเมืองจึงได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองจากความไว้นิ่งเชื่อใจที่ผู้คนให้กับเขา การได้มาซึ่งอำนาจวิเศษที่แท้จริงที่เหนือกลุ่มอื่นจากความเลื่อมใสศรัทธาในการเป็นตัวแทนที่เขาทำให้ให้กับกลุ่ม และในการเป็นตัวแทนของกลุ่มสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มอื่น เมื่อการเป็นตัวแทนเชื่อมโยงกับบรรดาสิ่งที่นำเสนอด้วยการจัดประเภทข้อตกลงเชิงเหตุผลที่ถูกรวมเข้าด้วยกันโดยความสัมพันธ์ที่วิเศษของการแสดงตัวด้วยผู้คนที่วางความหวังไว้ที่ตัวเขา บุคคลนั้นจึงเป็นผู้ที่เป็นที่หนึ่งจากการมีทุนที่มีลักษณะเฉพาะ (Bourdieu, 1992, p. 192)

ในสนามการเมือง ความน่าเชื่อถือจึงทำหน้าที่เป็นเครื่องมือที่ช่วยทำให้ทุนมีน้ำหนักในสายตาผู้อื่น การที่นักการเมืองมีทุนจำนวนมาก จึงอาจไม่เพียงพอที่จะเป็นต้นทุนในเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ความน่าเชื่อถือจึงกลายเป็นเงื่อนไขเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้ทุนสามารถเคลื่อนที่ได้อย่างมีพลังทางการเมือง

ดังนั้น ในการทำความเข้าใจการเข้าสู่ตำแหน่งและการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี จึงเป็นผลจากทั้งทุนที่ครอบครอง และการอยู่ในสนามการเมืองที่สามารถใช้ทุนนั้นในการต่อรอง เปลี่ยนรูปไปเป็นทุนทางการเมืองเพื่อใช้ในสนามที่มีกติกาเฉพาะ ทั้งที่นักการเมืองแต่ละคนในสนามการเมืองไม่ได้มีทุนทั้งจำนวนและประเภททุนเหมือนกันและเท่าเทียมกัน แต่ทุนที่มีต้องถูกใช้ในเกมของสนามในแต่ละช่วงเวลา หรือแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองอย่างมีกลยุทธ์ การทำความเข้าใจทุนและสนามจึงจะช่วยให้เข้าใจการแข่งขันความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และการต่อรองในสนามการเมือง

5. การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาและทำความเข้าใจบทบาทของทุนทางการเมืองในการเข้าสู่และการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีจำเป็นต้องอาศัยการสำรวจองค์ความรู้และแนวคิดที่หลากหลายเพื่อช่วยในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ ในส่วนนี้จึงมุ่งทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับทุนทางการเมือง โดยเริ่มจากการสำรวจแนวคิดทุนทางการเมืองในทางรัฐศาสตร์ ซึ่งให้ภาพรวมของวิธีการเข้าใจทุนในฐานะทรัพยากรและอำนาจที่นักการเมืองใช้ในการช่วงชิงและรักษาตำแหน่ง จากนั้นจะสำรวจงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับตำแหน่งรัฐมนตรี และงานวิจัยที่ใช้กรอบแนวคิดของบูร์ดิเอนในการวิเคราะห์การเมือง เพื่อชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของกรอบแนวคิดของบูร์ดิเอนในการอธิบายกระบวนการสะสมและแปลงทุนในสนามการเมือง

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับทุนทางการเมือง งานที่ศึกษาทุนทางการเมืองจำนวนหนึ่งมุ่งเน้นการอธิบายทุนทางการเมืองในฐานะทรัพยากรหรืออำนาจที่นักการเมืองสามารถสะสม ใช้ และแปลง เพื่อสร้างอิทธิพลในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง

ดังปรากฏในงานของ Sáez (2017) ที่ชี้ว่า ทูททางการเมืองมีบทบาทต่อการเข้าสู่เส้นทางการดำรงตำแหน่ง และการออกจากสนามการเมือง ซึ่งแต่ละช่วงสัมพันธ์กับการใช้และสะสมทุนทางการเมืองที่นักการเมืองใช้เพื่อสร้างอิทธิพล นั่นเพราะสนามการเมืองคือพื้นที่ที่มีการแข่งขันเพื่ออำนาจและทุน แแบ่งทุนทางการเมืองออกเป็นสองแบบคือ ทุนส่วนบุคคล (personal political capital) อันได้แก่ความสามารถเฉพาะตัว ชื่อเสียง ความนิยม ความรู้ หรือภูมิหลังที่ทำให้ผู้คนเกิดความเชื่อมั่น และทุนที่ได้รับมอบหมาย (delegated political capital) ซึ่งมาจากการได้รับความไว้วางใจจากพรรคการเมือง ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง หรือสถาบันต่างๆ ทุนทั้งสองแบบนี้มีความสัมพันธ์กัน ไม่ได้แยกจากกันอย่างเด็ดขาด และการมีทุนรูปแบบหนึ่งก็สามารถแปลงไปเป็นอีกรูปแบบหนึ่งได้

อย่างไรก็ตาม ทุนทางการเมืองไม่ได้เกิดขึ้นทันที ต้องสะสมจากประสบการณ์และการใช้เวลาทำงานในสนามการเมือง เช่น การดำรงตำแหน่งซ้ำ การมีเครือข่าย หรือการได้รับการเลือกตั้งหลายครั้ง ดังนั้น อาชีพนักการเมืองที่เห็นถึงเส้นทางการเมืองตั้งแต่ช่วงเริ่มต้น ช่วงเติบโต และช่วงสิ้นสุด ในแต่ละช่วงจึงพบเห็นถึงพลวัตรของทุนทางการเมืองที่ต่างกัน นอกจากนี้ ทุนทางการเมืองยังชี้ให้เห็นกลไกของระบบการเมืองและคุณภาพของระบบการเมืองด้วย กล่าวคือ หากระบบการเมืองเอื้อต่อการสะสมทุนในระยะยาวและพัฒนาการของอาชีพทางการเมือง ก็จะส่งผลให้นักการเมืองที่มีคุณภาพ แต่หากระบบการเมืองเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่มีความแน่นอน นักการเมืองก็อาจต้องพึ่งพาทุนอื่นๆ เนื่องจากทุนทางการเมืองไม่มีความยั่งยืน

สำหรับ Gaxie (2019) ได้เสนอการวิเคราะห์บริบทของประเทศฝรั่งเศสและมิติของทุน กล่าวคือ นำเสนอกะบวนการณ์เลื่อนตำแหน่งทางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประเทศฝรั่งเศส โดยวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าสู่ตำแหน่งในสภาผู้แทนราษฎรและรัฐบาล ด้วยแนวคิดทุนทางการเมืองในฐานะทรัพยากรที่สร้างอำนาจและอิทธิพลโดยทุนทางการเมืองแบ่งออกเป็นทุนปัจเจกบุคคลที่เป็นคุณสมบัติส่วนตัว และทุนส่วนรวมที่หมายถึงการได้รับการสนับสนุนจากพรรคการเมืองหรือเครือข่ายสถาบัน และแนวคิดกลไกการคัดเลือก ที่นักการเมืองมีบทบาทในการเลือกนักการเมืองด้วยตนเอง โดยปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเลื่อนตำแหน่ง แบ่งเป็นสองมิติ คือมิติที่ถูกกำหนดจากภายนอกสนาม อันได้แก่ภูมิหลังทางสังคม ทุนวัฒนธรรม เพศ ชนชั้น และมิติภายในสนาม อันได้แก่ ความอาวุโส ประสบการณ์ก่อนเป็นส.ส. เขตเลือกตั้ง การสะสมทุนภายใน และผู้เขียนพบว่า ความอาวุโสคือปัจจัยชี้ขาดการเลื่อนตำแหน่ง ปัจจัยทางสังคมมีอิทธิพลแต่ไม่ใช่ปัจจัยชี้ขาด งานชิ้นนี้ผู้เขียนจึงยืนยันถึงแนวคิดสนามการเมืองว่ามีลักษณะและกฎเกณฑ์เฉพาะ และทุนทางการเมืองแบบปัจเจก โดยเฉพาะความอาวุโสมีความสำคัญมากกว่าทุนจากพรรคการเมือง ทั้งนี้งานชิ้นนี้อาจมีข้อจำกัดที่อธิบายภายใต้บริบทของ

ประเทศฝรั่งเศสที่มีวัฒนธรรมของการเน้นความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ และเครือข่ายภายในสนามการเมืองมีความสำคัญอย่างมาก

Casey (2008) ได้วิเคราะห์แนวคิดทุนทางการเมืองในบริบทการเมืองของประเทศสหรัฐอเมริกา และเสนอว่า แนวคิดนี้ยังไม่มี ความหมายที่ชัดเจนในเชิงทฤษฎี แต่มีความสำคัญในการทำความเข้าใจการแลกเปลี่ยนทางการเมืองและความสัมพันธ์ในอาณาบริเวณทางการเมือง ผู้เขียนจึงพยายามนิยามทุนทางการเมืองผ่านความสามารถในการถ่ายเททุนข้ามประเภท (interconvertibility)

ในขณะเดียวกันก็มีงานที่มองทุนทางการเมืองในฐานะทรัพยากรที่สามารถวัดได้ในเชิงประจักษ์ กล่าวคือ เสนอวิธีการในการวัดทุนทางการเมืองโดยเชื่อมโยงกับความเป็นผู้นำเช่น Bennister, Hart, & Worthy (2014) แม้ไม่ได้กล่าวถึงทุนทางการเมืองโดยตรงแต่นำเสนอการพัฒนดัชนียุทธศาสตร์ของความเป็นผู้นำ (Leadership Capital Index LCI) เพื่อวัดและเปรียบเทียบทุนความเป็นผู้นำของนักการเมืองในแต่ละช่วงเวลา โดยประกอบด้วยเกณฑ์ในการชี้วัดสองกลุ่ม กลุ่มแรกคือ ทักษะส่วนบุคคลของผู้นำที่เป็นทักษะที่แสดงศักยภาพเฉพาะตัวของผู้นำ ที่ประกอบไปด้วย ความสามารถในการสื่อสารและโน้มน้าว วิสัยทัศน์เชิงนโยบายที่ชัดเจน ทักษะทางการเมือง เช่น การต่อรอง การวางกลยุทธ์ การได้รับการสนับสนุนจากพรรคการเมืองที่สังกัด และการได้รับการสนับสนุนจากรัฐสภา และกลุ่มที่สอง คือ ความสัมพันธ์และชื่อเสียง ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ที่มีและความน่าเชื่อถือ ที่ประกอบไปด้วย ความนิยมและภาพลักษณ์ที่มีต่อสาธารณะ ภาพลักษณ์และความสัมพันธ์ที่มีกับสื่อมวลชน ชื่อเสียงในระดับนานาชาติ ความสำเร็จที่กลายเป็นมรดกทางการเมือง และระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่ง ที่สะท้อนสะท้อนอำนาจต่อรอง ปัจจัยเหล่านี้สามารถช่วยในการวัดทุนของผู้นำในช่วงเวลาต่างๆ แต่ไม่ได้สัมพันธ์กับความชอบธรรมของผู้นำ ดังนั้น แม้งานนี้จะไม่ได้ใช้คำว่าทุนทางการเมืองโดยตรงแต่แนวคิดเรื่องดัชนีทุนความเป็นผู้นำก็ช่วยให้เห็นว่า แนวคิดทุนทางการเมืองสามารถนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้ดี

สำหรับงานวิจัยที่ใช้แนวคิดทุนการเมืองของปอร์ดีเออในการวิเคราะห์การเมือง ปรากฏในงานหลายชิ้น ได้แก่ Casey (2008) ที่ศึกษาการเมืองในบริบทของประเทศสหรัฐอเมริกา และชี้ว่า ทุนประเภทต่างๆ อันได้แก่ทุนทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสัญลักษณ์ ไม่ได้มีลักษณะเป็นทุนบริสุทธิ์ตามธรรมชาติ แต่ทุนชนิดต่างๆ มีปฏิสัมพันธ์และมีการแลกเปลี่ยนกันได้ เนื่องจากองค์ประกอบที่แปรเปลี่ยนได้ของทุนทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุสามารถเคลื่อนย้ายได้ นั่นอาจทำให้กล่าวได้ว่า ไม่มีทุนชนิดใดที่มีความบริสุทธิ์แท้ เพราะทุนทุกชนิดมีองค์ประกอบของทุนอื่นๆ ที่หลากหลายอยู่ในตัว ดังนั้น ทุนทางการเมืองจึงเป็นการรวมกันของทุนชนิดต่างๆ ที่มารวมกันด้วยหลายหลายวิธีการ ตามความต้องการของตลาดทางการเมืองโดยเฉพาะ นั่นคือ ความต้องการของตลาดการเมืองได้กำหนดการก่อตัวของทุน

การเมือง องค์ประกอบของทุนจากทุนชนิดอื่นๆ ได้ตกทอดในตลาดของผู้สมัคร ผู้ที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ในตลาดที่ใช้คำว่าทุนทางการเมืองเข้าใจความหมายของทุนทางการเมือง ที่หมายถึงสิ่งที่ผู้มีบทบาททางการเมืองครอบครอง สร้าง และใช้จ่าย เขาจึงได้เสนอวิธีการสร้างดัชนีวัดทุนทางการเมืองเพื่อแสดงให้เห็นว่าทุนทางการเมืองสามารถวัดได้จริง นั่นคือ ทุนทางการเมืองเกิดขึ้นทุนเชิงสถาบัน ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม ทุนสัญลักษณ์ และทุนศีลธรรม

งานอีกชิ้นหนึ่งที่ใช้แนวคิดของบูร์ดิเยอเพื่อทำความเข้าใจอำนาจในเชิงสัญลักษณ์อย่างชัดเจนคือ Navarro (2006) ได้ใช้แนวคิดของบูร์ดิเยอเป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจอำนาจในมิติทางวัฒนธรรมและมิติเชิงสัญลักษณ์ และการเติมเต็มการทำความเข้าใจการเมืองที่มีกรุ่นเน้นปัจจัยเชิงโครงสร้าง โดยเขาเสนอว่า ข้อเสนอของบูร์ดิเยอเรื่องทุน โดยเฉพาะทุนวัฒนธรรม ทุนสัญลักษณ์ และแนวคิดเรื่องสนาม ช่วยให้ทำความเข้าใจอำนาจทางสังคมและการเมืองได้ดี เนื่องจาก อำนาจไม่ได้มีอยู่แค่ในโครงสร้างรัฐหรืออยู่ในรูปของความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ แต่แฝงอยู่ในวัฒนธรรม สัญลักษณ์ ความรู้ ความคุ้นเคย และความเชื่อ ซึ่งกลุ่มอำนาจต่างๆ อาจใช้เพื่อรักษาและ สืบทอดอำนาจได้ด้วยการทำให้เป็นปกติธรรมดา และโดยเฉพาะการทำความเข้าใจสังคมที่มีระบบอุปถัมภ์ ระบบพรรคการเมือง และโครงสร้างรัฐ ที่มีลักษณะของอำนาจที่ไม่กระจาย ซึ่งหากทำความเข้าใจข้อเสนอของเขา จะเห็นได้ว่า ทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์สามารถถูกแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองจากการทำให้อำนาจมีความชอบธรรมได้

เมื่อทุนทางการเมืองสามารถได้มาจากทุนส่วนบุคคลอันได้แก่ ทักษะส่วนบุคคล เช่น ความมีเสน่ห์ ทักษะการพูดการสื่อสารโดยเฉพาะการสื่อสารในที่สาธารณะ ฯลฯ ชื่อเสียง และมากได้จากปัจจัยเชิงบริบท คือ เหตุการณ์ เช่น เหตุการณ์ทางการเมืองในช่วงเวลานั้นๆ หรือความคิดเห็นของประชาชน ฯลฯ หรือทรัพยากรของสถาบัน เช่น การสนับสนุนจากสถาบัน พรรคการเมืองที่สังกัด รวมทั้งความสัมพันธ์ทางสังคม ทุนทางการเมืองสามารถสะสม ใช้ หรือสูญหายไปได้ตามกาลเวลา ซึ่งสะท้อนถึงความสามารถของบุคคลหรือกลุ่มการเมืองในการรักษาหรือเพิ่มอิทธิพลของตนเอง งานหลายชิ้นจึงเห็นตรงกันว่าทุนทางการเมืองมีพลวัต สามารถเอื้อให้บุคคลและกลุ่มบุคคลสามารถมีอิทธิพล มีอำนาจต่อรอง และประสบความสำเร็จในเป้าหมายทางการเมืองได้ ขณะเดียวกัน ทุนทางการเมืองก็อาจลดลงเนื่องจากการสูญเสียการสนับสนุนจากประชาชนหรืออาจเนื่องจากความผิดพลาดทางการเมือง ดังนั้น การที่นักการเมืองหรือชนชั้นนำทางการเมืองจะได้รับการสนับสนุนไม่ว่าจากประชาชนหรือชนชั้นนำทางการเมืองให้เป็น

นักการเมือง บังคับส่วนบุคคลและบังคับเชิงบริบทมีส่วนสำคัญอย่างมาก (Bennister & Worthy, 2012; Sáez, 2017; Gaxie, 2019)

ในขณะที่แนวคิดทุนทางการเมืองของบัวร์ดิเยอส่วนใหญ่มักถูกนำไปใช้ในโครงสร้างรัฐ งานบางชิ้นได้นำเอาแนวคิดดังกล่าวไปอธิบายและวิเคราะห์พื้นที่ชุมชนท้องถิ่น เช่น Sørensen & Svendsen (2023) ได้ใช้แนวคิดทุนทางการเมืองของบัวร์ดิเยอในการศึกษาพื้นที่ชุมชน โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ชายขอบ (peripheral places) กับแนวคิดทุนทางการเมือง ในพื้นที่ประเทศเดนมาร์ก โดยสำรวจความคิดเห็นของประชาชนใน 476 เขตชนบท โดยพบว่า ทุนทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับความสามารถของชุมชนในการมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมืองที่ส่งผลต่อพื้นที่ของตน โดยทุนทางการเมืองประกอบไปด้วยทุนทางกายภาพ ทุนเศรษฐกิจ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม และทุนสัญลักษณ์ ซึ่งทั้งหมดนี้มีบทบาทในการเสริมสร้างทุนทางการเมือง ดังนั้น เพื่อเสริมสร้างทุนทางการเมืองให้กับพื้นที่ชุมชน จำเป็นต้องพัฒนาทุนรูปแบบอื่นๆ ภายในชุมชน เพื่อเพื่อโอกาสและความสามารถของชุมชนในการมีส่วนร่วมและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมือง

ในขณะที่ Birner & Wittmer (2004) ศึกษาและวิเคราะห์กลไกการแปลงทุนทางสังคมที่หมายความถึงความสัมพันธ์แบบเครือข่าย ความไว้วางใจ บรรทัดฐานร่วมของชุมชนซึ่งเอื้อต่อการประสานความร่วมมือกันภายในชุมชน เป็นทุนทางการเมืองที่หมายถึงความสามารถในการเข้าถึงและการใช้อิทธิพลในกระบวนการตัดสินใจของรัฐ เพื่ออธิบายการที่ชุมชนท้องถิ่นสามารถสร้างอิทธิพลทางการเมืองในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบมีส่วนร่วม โดยศึกษาจากสองประเทศคือ ประเทศไทยและโคลอมเบีย โดยเฉพาะในบริบทของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบมีส่วนร่วม โดยพบว่า การแปลงทุนเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนสัมพันธ์กับปัจจัยหลายประการ โดยกรณีของประเทศไทยทุนทางสังคมสามารถแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองได้สัมพันธ์กับโครงสร้างภายในของชุมชน ความสามารถในการจัดการภายใน การเข้าถึงเครือข่ายภายนอก และเงื่อนไขทางการเมือง ในขณะที่กรณีประเทศโคลัมเบีย การแปลงทุนเกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของชาวบ้าน การสร้างความชอบธรรมให้กับบทบาทของตนผ่านการดำเนินการที่โปร่งใสและได้รับการยอมรับ รวมทั้งการมีเครือข่ายภายในที่ทำให้กลุ่มสามารถเข้าถึงผู้กำหนดนโยบายได้

จากงานวิจัยข้างต้นจะเห็นได้ว่า แนวคิดทุนทางการเมืองจะถูกใช้ในการอธิบายอิทธิพลและการเข้าสู่ตำแหน่งของนักการเมืองมาอย่างต่อเนื่อง แต่การใช้กรอบของบัวร์ดิเยอเพื่อเข้าใจทุนทางการเมืองในฐานะกลไกที่แปรเปลี่ยนได้ตามสนามและบริบท และถูกยอมรับเป็นทุนสัญลักษณ์ที่มีอำนาจในตัว ยังมี

การนำไปใช้เพื่ออธิบายและวิเคราะห์ที่ไม่มากนัก โดยเฉพาะในบริบทของการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีในประเทศไทย งานชิ้นนี้จึงมุ่งใช้กรอบของบูร์ดิเยอเพื่อเชื่อมโยงทุนแต่ละประเภทกับกลไกการเข้าสู่ตำแหน่งผ่านการวิเคราะห์ทุนที่ถูกแปลงและกลายเป็นความไว้วางใจและความชอบธรรมในสนามการเมือง

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความน่าเชื่อถือ งานวิจัยที่ว่าด้วยความน่าเชื่อถือทางการเมืองในฐานะกลไกเชิงสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมือง ผู้ที่มีอำนาจทางการเมือง และประชาชนยังคงมีจำกัด แต่งานที่ปรากฏได้ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ในเชิงประจักษ์ที่ครอบคลุมหลายมิติ โดยเฉพาะการใช้แนวคิดทุนสัญลักษณ์และความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ของบูร์ดิเยอมาอธิบาย ดังปรากฏในงานของ Stokke & Selboe (2009) ที่กล่าวว่า ความน่าเชื่อถือทางการเมืองเป็นผลลัพธ์ของกระบวนการเชิงสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นผ่านปฏิบัติการ การต่อรอง และการแข่งขันภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ งานชิ้นนี้นำเอาแนวคิดของบูร์ดิเยอมาใช้ในการอธิบายว่า ความน่าเชื่อถือทางการเมืองมีความสัมพันธ์อย่างมากกับทุนสัญลักษณ์ และความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ (symbolic violence) ส่งผลให้โครงสร้างความสัมพันธ์เป็นธรรมชาติและยอมรับได้ โดยเฉพาะในสนามการเมือง ที่ความสามารถในการกระทำการแทนกลุ่มหนึ่ง ๆ เป็นผลจากการมีทุนทางการเมืองมากกว่าเพียงทง ทั้งความรู้ ความชำนาญ สถานะ และการได้รับการยอมรับในสายตาผู้ถูกแทน ซึ่งทุนเหล่านี้ถูกแปลงและสะสมผ่านการลงทุนในสถาบัน เช่น พรรคการเมือง หรือตำแหน่งในโครงสร้างรัฐ

การศึกษาในสังคมเซนส์สะท้อนให้เห็นว่า ความน่าเชื่อถือเกิดขึ้นได้จากสื่อสารคุณค่าของกลุ่ม และปฏิบัติการเชิงความสัมพันธ์ เช่น การเจรจา การแลกเปลี่ยนทรัพยากรทางเศรษฐกิจกับความกักตุนทางการเมือง และการสร้างภาพลักษณ์ของความผูกพันกับประชาชนในระดับท้องถิ่น ความน่าเชื่อถือเหล่านี้เป็นผลของกระบวนการแลกเปลี่ยนทุนที่ผูกโยงทุนทางเศรษฐกิจกับทุนทางการเมือง และต้องการการรักษาผ่านการกระทำซ้ำอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ความน่าเชื่อถืออาจถูกตั้งคำถามเมื่อประชาชนตั้งคำถามกับ doxa ของระบอบเดิม ความโปร่งใส ความเป็นธรรม และการกระจายอำนาจ แต่ความน่าเชื่อถือก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้เมื่อนักการเมืองสามารถสื่อสารและต่อรองกับประชาชนได้ภายใต้เงื่อนไขของอำนาจเชิงสัญลักษณ์

Daloz (2009) ได้ขยายประเด็นนี้ในเชิงเปรียบเทียบ โดยกล่าวถึงความชอบธรรมที่ในสังคมประชาธิปไตยแบบร่วมสมัยว่าการเลือกตั้งไม่ใช่ปัจจัยเดียวที่แสดงถึงความชอบธรรมแต่ยังต้องอาศัยการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ด้วย นั่นคือ การต้องสร้างสมดุลระหว่างความโดดเด่น/สง่างามของนักการเมืองที่จะต้องมีการพูด กิริยาท่าทางที่สง่างาม มีผู้ติดตาม สามารถแจกจ่ายทรัพยากรต่างๆ ได้ จะต้องทำหน้าที่ด้วยความสามารถจนมีชื่อเสียง ประสบความสำเร็จ กับความใกล้ชิดที่นักการเมืองต้องมีกับ

ประชาชน ไม่ว่าจะ เป็นความเป็นคนบ้านเดียวกัน มีภูมิหลังทางสังคมเหมือนกัน มาจากการเลือกตั้งโดยประชาชนในพื้นที่ที่ค่อนข้างคุ้นเคยกันที่ ต้องแสดงความอ่อนน้อมก่อนตน แต่ก็อาจนำไปสู่ความใกล้ชิดแบบระบบอุปถัมภ์

ในงานนี้จึงเสนอว่า การผสมผสานระหว่างความโดดเด่นและความใกล้ชิดกับประชาชนได้สามารถเสริมสร้างความชอบธรรมได้ เช่น นักการเมืองอาชีพที่สามารถแสดงออกซึ่งความโดดเด่นจากความทรูทรัก อาจได้รับการยอมรับในฐานะตัวแทนระดับประเทศ แต่การสามารถแสดงออกได้ทั้งสองแบบ จะเสริมสร้างความชอบธรรมได้มากกว่า เช่นในสังคมในจีเรีย ความน่าเชื่อถือหมายถึงความสามารถในการเป็นผู้อุปถัมภ์ของชนชั้นนำเชื่อมโยงกับการแสดงออกซึ่งความมั่งคั่งและความใจกว้าง การโอ้อวดเป็นสิ่งจำเป็นและถือเป็นทรัพยากรทางการเมือง การขาดการแสดงความมั่งคั่งจะทำให้ชุมชนผิดหวังและเกิดความกังขา สำหรับในประเทศสแกนดิเนเวีย เป็นสังคมที่เน้นความเท่าเทียม ชนชั้นนำทางการเมืองมักแสดงออกถึง ความอ่อนน้อม การได้รับความชื่นชมจึงมักมาจากภาพลักษณ์ที่เรียบง่าย ในขณะที่ในประเทศฝรั่งเศส มีความคลุมเครือและตึงเครียดระหว่างความจำเป็นในการแสดงความโดดเด่นและความใกล้ชิดสะท้อนถึงมรดกทางประวัติศาสตร์ที่ขัดแย้งกันระหว่างความโอ้อวดของราชสำนักแวร์ซายส์กับการต่อต้านพิธีการของคณะปฏิวัติฝรั่งเศส ทั้งนี้ การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ที่เหมาะสม สะท้อนถึงความชอบธรรมที่สัมพันธ์กับบริบททางสังคมวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์มากกว่าการอธิบายด้วยทฤษฎีเดียวแบบตายตัว ดังที่คลีฟฟอร์ด เกียรติช ให้ความสำคัญกับบริบทภายใต้เงื่อนไขของโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมเฉพาะ

ในระดับโครงสร้างทางการเมือง งานของ Alesina & Tabellini (1988) ได้วิเคราะห์ความน่าเชื่อถือในบริบทของนโยบายเศรษฐกิจมหภาคและการเมืองว่า การกำหนดนโยบายเศรษฐกิจไม่สามารถละเลยสถาบันการเมือง เพราะในความเป็นจริงการกำหนดนโยบายจำเป็นต้องเข้าใจเกมระหว่างผู้กำหนดนโยบายกับภาคเอกชน โดยสิ่งสำคัญที่จะสร้างความน่าเชื่อถือได้ คือ เวลา หากรัฐสามารถรักษาและของการปฏิบัติตามนโยบายได้ แม้นโยบายนั้นอาจมีความค้ำยันนโยบายอื่น แต่การรักษาเวลาคือการรักษาชื่อเสียงหรือก็คือการรักษาความน่าเชื่อถือ สำหรับสถาบันทางการเมือง การเลือกตั้งถือเป็นกระบวนการเมืองที่เหมือนเกม ที่หากนักการเมืองที่เคยเป็นรัฐบาลได้นำเสนอโยบายและไม่สามารถดำเนินการได้ ก็จะมีผลต่อการเลือกตั้ง ที่ประชาชนก็จะไม่เลือก และพรรคการเมืองคู่แข่งก็จะใช้พื้นที่ของการหาเสียงในการตอบโต้ ดังนั้น ความน่าเชื่อถือทางการเมืองจึงสัมพันธ์กับความสามารถในการนำเอานโยบายไปปฏิบัติให้ได้ตามกรอบเวลา และสถาบันการเมืองที่เป็นกลไกในการทำให้สามารถรักษาความน่าเชื่อถือเอาไว้ได้

สำหรับความสัมพันธ์ที่มีกับสื่อมวลชน Blach-Orsten & Burkal (2014) กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างความน่าเชื่อถือกับการอยู่รอดของอุตสาหกรรมข่าวว่า โดยเสนอให้วิเคราะห์ความน่าเชื่อถือในระดับสถาบัน (Institutional Level) ผ่านกรอบคิดของทฤษฎีสถาบันใหม่ (new institutionalism) ที่มอง

ว่าสื่อข่าวทำหน้าที่เป็นสถาบันทางการเมือง ที่แม้จะไม่ใช่อำนาจหรือศาล แต่ก็ทำหน้าที่คล้ายพรรคการเมืองหรือกลุ่มผลประโยชน์ในการเป็นตัวกลางทางการเมือง ในประเทศเคนยาที่มีโครงสร้างสื่อแบบ Democratic Corporatist Model โดยสื่อมีบทบาทสำคัญต่อประชาธิปไตย และมีข้อกำหนดจริยธรรมที่ต้องปฏิบัติตาม แต่สื่อถือเป็นสถาบันทางการเมืองที่เปราะบาง เนื่องจากขาดโครงสร้างหรือกลไกที่เข้มแข็งในการกำกับภายใน ต้องอาศัยปัจจัยอื่น เช่น อุดมการณ์แบบธรรมาภิบาลที่สืบทอดมาซึ่งความชอบธรรม แต่ก็ไม่สามารถคงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือ ท่ามกลางแรงกดดันทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และการแข่งขันจากการสื่อสารเชิงวิชาชีพ ความน่าเชื่อถือของสื่อวัดจาก 1) ความถูกต้องแม่นยำของเนื้อหา และ 2) ความรู้และความเข้าใจของนักข่าวต่อหลักจริยธรรม โดยพบว่าแม้ข้อผิดพลาดในข่าวจะอยู่ในระดับต่ำ แต่แหล่งข่าวกลับแสดงความสงสัยต่อสื่อในภาพรวม โดยเฉพาะในประเด็นอคติทางการเมือง ขณะที่นักข่าวเองก็ยอมรับว่ามีการละเมิดจริยธรรมเป็นระยะ โดยมีแรงกดดันจากเวลา การแข่งขัน และผู้บริหารเป็นปัจจัยหลัก

นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยที่เชื่อมโยงความน่าเชื่อถือทางการเมืองกับความเชื่อมั่นทางการเมือง (Schnaudt, 2019; Gabriel & Masch, 2018) และความชอบธรรมและสิทธิอำนาจ (Gabriel & Masch, 2018; Dorfman & Harel, 2024) ในขณะที่ งาน Political credibility – Roots, forms, perspectives of an outdated concept ที่ถูกเสนอไว้โดย Gill & Panarari (2020) จะยังไม่มียุทธศาสตร์ภาษาอังกฤษ แต่บทวิจารณ์ของ Petricone (2020) ได้ชี้ว่า ผู้เขียนวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือผ่านมิติของพื้นที่สื่อและวิกฤตประชาธิปไตยร่วมสมัยได้อย่างน่าสนใจ

สำหรับวรรณกรรมที่เกี่ยวกับความน่าเชื่อถือทางการเมืองในฐานะกลไกเชิงสัญลักษณ์จะยังมีจำกัด แต่ก็ได้แสดงให้เห็นถึงกระบวนการสร้างความน่าเชื่อถือผ่านปฏิบัติการเชิงสัญลักษณ์ การแลกเปลี่ยนทุน และการสื่อสารเชิงอำนาจ

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความไว้วางใจ งานวิจัยจำนวนหนึ่งได้ชี้ให้เห็นยังมีมิติของความไว้วางใจทางการเมืองที่มีหลากหลาย Bargsted, Somma & Castillo (2017) ที่แสดงให้เห็นถึงความไว้วางใจทางการเมืองในเชิงโครงสร้างในลาตินอเมริกามีลักษณะไม่คงที่ เปลี่ยนแปลงตามบริบททางการเมืองและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะช่วงปี 2003 – 2004 ที่พบว่าในช่วงนี้ความไว้วางใจเพิ่มขึ้นในหลายประเทศ โดยความไว้วางใจของประชาชนที่มีต่อสถาบันทางการเมืองสัมพันธ์กับประสิทธิภาพของรัฐบาล อุดมการณ์ทางการเมือง โดยเฉพาะการเปลี่ยนอุดมการณ์ไปเน้นเรื่องสวัสดิการสังคม ส่งผลให้ความไว้วางใจเพิ่มสูงขึ้น รายได้ที่ประชาชนได้รับสูงขึ้น ส่งผลให้เกิดความไว้วางใจทางการเมืองมากขึ้น และความเหลื่อมล้ำที่ลดลง ส่งผลต่อความไว้วางใจในสถาบันทางการเมืองที่เพิ่มมากขึ้น ในทำนองเดียวกับ

Bruter (2009) ที่ชี้ว่า สำหรับพลเมืองยุโรปที่มีความไว้วางใจในนักการเมืองสถาบันทางการเมือง แต่อิทธิพลของข่าวสาร การทำหน้าที่ของสื่อมวลชน ได้ส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์ของความเป็นพลเมืองของคนยุโรป และสามารถกลายเป็นระเบิดเวลา ที่นำไปสู่ความเคลือบแคลงและความไม่ไว้วางใจต่อสถาบันทางการเมืองได้

เช่นเดียวกับ Wilson & Eckel (2011) ได้ระบุว่า ความไว้วางใจทางการเมืองนอกจากจะช่วยอำนวยความสะดวกในการร่วมมือแล้ว ยังลดต้นทุนในการแลกเปลี่ยนทางการเมือง และสร้างความชอบธรรมในสถาบันให้เกิดขึ้นอีกด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความไว้วางใจกับประสิทธิภาพของรัฐบาล

ตรงข้ามกับ Lahusen (2024) ที่ตั้งข้อสังเกตว่า งานส่วนใหญ่นำเสนอแต่ความไว้วางใจ แต่ความไม่ไว้วางใจนอกจากจะมีการศึกษาน้อยแล้วยังถูกวางไว้ตรงข้ามกับความไว้วางใจ ทั้งๆ ที่ที่มาของความไม่ไว้วางใจอาจเกิดจากปัจจัยที่ต่างจากความไว้วางใจ นั่นหมายความว่า ทั้งสองแนวคิดมีองค์ประกอบ ปัจจัยที่ทำให้เกิดและผลลัพธ์ที่ต่างกัน ขณะเดียวกันหลายๆ งานที่ศึกษาความไว้วางใจ แต่กลับกลายเป็นวัดความมั่นใจหรือความเชื่อมั่น ดังนั้น ปัจจัยที่กีดกร่อนหรือทำลายความไว้วางใจ ก็ไม่ได้หมายความว่าความไม่ไว้วางใจจะเพิ่มขึ้น

ในขณะที่งานหลายชิ้นได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความไว้วางใจกับพฤติกรรมทางการเมือง งานของ Devine (2024) ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์บทบาทของความไว้วางใจทางการเมืองอย่างเป็นระบบจากงานวิจัย 61 ชิ้น โดยพบว่า พฤติกรรมทางการเมือง เช่น การออกเสียงเลือกตั้ง การตัดสินใจเลือกพรรคการเมือง การสนับสนุนนโยบาย และการปฏิบัติตามนโยบาย มีความสัมพันธ์กับความไว้วางใจทางการเมืองน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประท้วงหรือการรณรงค์ทางการเมืองที่แทบไม่มีความสัมพันธ์กันเลย แม้ผลการวิเคราะห์จะมีความชัดเจนในเชิงสถิติ แต่ก็ยังมีช่องว่างในเชิงพื้นที่และระเบียบวิธี

นอกจากนี้ยังมีงานที่ศึกษาพฤติกรรมผู้มีสิทธิเลือกตั้งและการรับรู้ต่อคุณสมบัติของผู้สมัคร เช่น Garcia de Pano (2016). ศึกษาผลกระทบที่เป็นไปได้ของการรับรู้ของเยาวชนชาวฟิลิปปินส์เกี่ยวกับจริยธรรมของผู้สมัครรับเลือกตั้งต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงของพวกเขาในการเลือกตั้งระดับชาติของฟิลิปปินส์ปี 2016 โดยใช้กรอบแนวคิดจริยธรรม 3 มิติของอริสโตเติลเป็นผู้คิดขึ้นในตอนแรก ได้แก่ ความสามารถ ความน่าเชื่อถือ และความปรารถนาดี พบว่า จริยธรรมทั้งสามแง่มุมมีผลอย่างมีนัยสำคัญต่อการตัดสินใจลงคะแนนเสียง โดยผู้สมัครที่ถูกมองว่ามีความสามารถสูง ได้รับการสนับสนุนมากขึ้น โดยความน่าเชื่อถือและความปรารถนาดีก็เป็นปัจจัยสำคัญไม่แพ้กัน และการรวมกันของความสามารถ ความน่าเชื่อถือ และความปรารถนาดีส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการลงคะแนน มากกว่าผลรวมของแต่ละมิติแยกกัน แสดงให้เห็นว่า มิติเหล่านี้เสริมซึ่งกันและกัน และมีทิศทางเดียวกัน

สำหรับในบริบทของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ Azmi & Nooraini (2020) กล่าวว่า ความไว้วางใจทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญที่ตัดสินว่า ประชาชนจะเลือกใครเข้ามาบริหารประเทศหรือเขตเลือกตั้ง จากการศึกษาพฤติกรรมผู้ลงคะแนนเสียงในมาเลเซีย ความไว้วางใจทางการเมืองเชื่อมโยงกับผลงานของผู้นำทางการเมืองและรัฐบาล โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ การศึกษา สุขภาพ ความปลอดภัย หรือศาสนา ที่ผู้นำหรือพรรคการเมืองซึ่งเป็นผู้บริหารรัฐบาลริเริ่มหรือนำไปปฏิบัติ และเป็นประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศ แต่หากความไว้วางใจทางการเมืองลดลงซึ่งพบได้ในระบอบประชาธิปไตยสมัยใหม่ ก็เพราะผู้นำละเลยความรับผิดชอบ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดีต่อประชาธิปไตย และทำลายคุณภาพของประชาธิปไตยแบบตัวแทนอย่างถึงรากถึงโคน และหากความไว้วางใจลดลงเป็นเวลานาน อาจนำไปสู่ความไม่มั่นคงของสถาบันทางการเมืองและระบอบการปกครองได้ การขาดความไว้วางใจอาจทำให้ประชาชนละทิ้งผู้นำและพรรคการเมืองของพวกเขา ซึ่งจะทำลายความชอบธรรมทางการเมือง และอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการสนับสนุนจากผู้ดำรงตำแหน่งปัจจุบันไปสู่ผู้นำใหม่ในการเลือกตั้ง

และเมื่อพิจารณาความไว้วางใจในบริบทของการเมืองระดับสูง เช่นตำแหน่งรัฐมนตรี De Ruiter (2019) และ Lee, Moon, & Hahn (2010) ได้ชี้ว่า บทบาทของตำแหน่งรัฐมนตรีเป็นเหมือนพื้นที่สีเทาระหว่างการเมืองกับการบริหาร ที่จะต้องสร้างสมดุลพร้อมกับการประคับประคองความรับผิดชอบต่อทางการเมืองและความรับผิดชอบต่อการบริหาร เมื่อรัฐมนตรีถูกกล่าวหาหรือมีความเสี่ยงต่อการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี การลาออกคือทางเลือกที่ดีในการแสดงความรับผิดชอบต่อทางการเมือง และการรักษาสมดุลทางการเมือง เนื่องจากกฎหมายที่เป็นกฎหมายและบรรทัดฐานที่ไม่เป็นทางการเมืองทำให้เส้นทางทางการเมืองของการเป็นรัฐมนตรีจำเป็นต้องเลือกความรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้นอันส่งผลต่อเสถียรภาพทางการเมืองและภาพลักษณ์ที่ดีของรัฐบาล อย่างไรก็ตาม โครงสร้างเชิงสถาบันถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้หนทางทางการเมืองที่มี ได้มีโอกาสในการแสดงศักยภาพ เช่น ขั้นตอนและกระบวนการในการแต่งตั้งรัฐมนตรีของระบอบประธานาธิบดีกับระบอบรัฐสภา การให้ความสำคัญและการแต่งตั้งคนนอกเข้ามาเป็นรัฐมนตรี การให้ความสำคัญกับความเชี่ยวชาญในฐานะทุนทางการเมืองที่มีคุณค่าที่สามารถแปลงไปเป็นตำแหน่งรัฐมนตรี

ในด้านโครงสร้างเชิงสถาบัน Hollibaugh (2016) ที่ศึกษาความไว้วางใจของสาธารณชนกับการแต่งตั้งบุคคลเป็นรัฐมนตรีในประเทศสหรัฐอเมริกา ที่พบว่า การแต่งตั้งผู้ที่มีความสามารถ รัฐบาลจะไว้วางใจโดยรวมมากขึ้น แต่การแต่งตั้งแบบอุปถัมภ์ลดทอนความไว้วางใจ เช่น การเลือกผู้ระดมทุนการเลือกตั้ง ซึ่งถูกมองว่าเป็นความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ทำให้ความไว้วางใจในรัฐบาลลดลง สำหรับอุดมการณ์ไม่มีผลชัดเจนต่อความไว้วางใจของประชาชนที่มีให้กับรัฐบาล เช่นเดียวกับงานที่ศึกษาการแต่งตั้งข้าราชการระดับสูงในตุรกี สำหรับ Demirelli & Aydin (2024) กล่าวถึง การแต่งตั้งข้าราชการระดับสูง

โดยประธานาธิบดีสัมพันธ์ว่าสัมพันธ์กับระบบอุปถัมภ์ ซึ่งเกิดขึ้นและฝังรากอยู่ในโครงสร้างของระบบราชการ นั่นคือการแต่งตั้งบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดหรือมีความจงรักภักดีมากกว่าความสามารถ และแม้จะมีการเปลี่ยนพรรครัฐบาล แต่การแต่งตั้งยังคงถูกกำหนดโดยการต่อรองของกลุ่มอำนาจเดิม โครงสร้างอำนาจจริงจึงอยู่ที่กลุ่มภายในรัฐ ไม่ใช่พรรคการเมืองที่ได้รับเลือกตั้งจากประชาชนแต่เพียงอย่างเดียว ในงานนี้แม้จะไม่ได้กล่าวถึงความไว้วางใจโดยตรง แต่การกล่าวถึงระบบอุปถัมภ์ ก็สะท้อนการไม่มีกลไกตรวจสอบ ที่อาจนำไปสู่ปัญหาความไว้วางใจในระยะยาว

จากวรรณกรรมที่กล่าวข้างต้น ความไว้วางใจทางการเมืองมีหลากหลายมิติที่ระดับโครงสร้างสถาบัน และพฤติกรรม ในการศึกษาบุคคลเข้าสู่ตำแหน่ง ความไว้วางใจจึงมีสามารภมีบทบาทในฐานะทุนทางสังคมที่สร้างความชอบธรรมและเสถียรภาพของรัฐบาลได้

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งทางการเมือง นอกจากงานที่มุ่งวิเคราะห์แนวคิดทุนในฐานะทรัพยากรหรืออำนาจทางการเมือง ยังมีงานอีกจำนวนหนึ่งให้ความสำคัญกับตำแหน่งทางการเมือง โดยเฉพาะตำแหน่งรัฐมนตรีในฐานะเป้าหมายของการแปลงทุน งานเหล่านี้พยายามชี้ให้เห็นปัจจัยที่เอื้อต่อการเข้าสู่ตำแหน่ง การดำรงอยู่ในตำแหน่ง และผลจากการดำรงตำแหน่ง งานเหล่านี้ช่วยให้สามารถทำความเข้าใจเส้นทางทางการเมืองของนักการเมืองที่กลุ่มบุคคลชั้นนำได้ดี

Vartolomei (2024) ให้ความสำคัญกับการสะสมทุนทางการเมือง โดยจากการศึกษาพรรค Nation Liberal Party ในช่วงปี 2020 - 2024 ในโรมาเนีย ก็พบว่า ประสบการณ์การทำงานในสภาถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักการเมืองได้รับการคัดเลือกจากพรรคการเมืองเพื่อเป็นรัฐมนตรี

ทุนวัฒนธรรมกับทุนทางการเมือง Herrera & Post (2020) ได้กล่าวว่า ความรู้ความเชี่ยวชาญในตำนานนโยบาย คืออีกคุณสมบัติที่สำคัญต่อการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี การแต่งตั้งนักวิชาการที่มีความรู้ทั้งทางทฤษฎีและเชิงประจักษ์ในงานหนึ่งจะช่วยให้มั่นใจได้ว่าการทำงานในเชิงนโยบายจะมีประสิทธิภาพ ดังเช่นที่ในประเทศเนเธอร์แลนด์ที่รัฐมนตรีที่มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญทั้งงานราชการและงานการเมือง คือผู้ที่มีต้นทุนสูงที่ควรได้รับการแต่งตั้ง (Bakema & Secker, 1988) เช่นเดียวกันงานของ Kaltenegger & Ennser-Jedenastik. (2022) Claessen (2023) และ Kerby & Snagovsky (2019) ก็ได้ให้ความสำคัญกับความรู้ความสามารถ โดยเฉพาะการแต่งตั้งบุคคลภายนอกมาเป็นรัฐมนตรี เช่น ผู้ที่จะเข้ามาดูแลด้านการเงินการคลังก็มีแนวโน้มที่จะเป็นข้าราชการจากกระทรวงที่เกี่ยวข้อง จากการวิเคราะห์

การแต่งตั้งคนนอกเข้าสู่การเป็นรัฐมนตรีในประเทศออสเตรเลียช่วงปี 1945-2020 พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีแนวโน้มที่จะได้รับการแต่งตั้งเข้ามาดูแลในกระทรวงที่มีนโยบายสำคัญๆ ซึ่งเป็นการสร้างทุนทางการเมืองให้กับพรรคการเมืองผ่านกลยุทธ์จัดวางบุคคลอย่างเหมาะสม ในส่วนของการได้รับตำแหน่งในกระทรวงที่มีความสำคัญยังส่งผลต่อระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง Bright, Doering & Little (2015) พบว่า รัฐมนตรีที่อยู่ในกระทรวงที่มีความสำคัญจะอยู่ในตำแหน่งได้ยาวนานกว่ารัฐมนตรีคนอื่นๆ ที่อยู่ในตำแหน่งที่สำคัญน้อยกว่า

ทุนเศรษฐกิจกับทุนทางการเมือง ทุนเศรษฐกิจถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญสำหรับการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองรวมทั้งผู้ที่ต้องการดำรงตำแหน่งทางการเมืองรวมทั้งรัฐมนตรี ทุนเศรษฐกิจมีบทบาทในการรณรงค์ทางการเมือง การโฆษณาและหรือการเลือกตั้ง ดังปรากฏในการเลือกตั้งในปี 2024 ในประเทศอินโดนีเซีย ที่พบว่า Edi Sitorus นอกจากการใช้ทุนทางสังคมเพื่อสร้างความเชื่อมโยงชุมชน การใช้ทุนทางการเมืองเพื่อยกระดับผู้สมัครและเครือข่ายทางการเมือง ทุนเศรษฐกิจยังถูกใช้เพื่อการระดมทุนและการรณรงค์ โดยทุนทั้งหมดนี้ได้ถูกใช้และสร้างกลยุทธ์เพื่อนำไปสู่ชัยชนะในการเลือกตั้ง (Ramadhani et al., 2024) นอกจากนี้ ทุนเศรษฐกิจยังสามารถเปลี่ยนแบบแผนการเลือกตั้งและระบบการสนับสนุนในช่วงเลือกตั้งได้ นั่นหมายความว่า ทรัพยากรทางเศรษฐกิจสามารถทำให้ผู้คนละเลยอุดมการณ์ แต่กลับไปมุ่งเน้นที่ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่เป็นกลไกสนับสนุนการเมืองแทน Yun (2000) ได้กล่าวว่า ในช่วงหาเสียงเลือกตั้ง ผู้สมัครที่มีการสนับสนุนทางเศรษฐกิจ มักพบว่า ตนเองมีความได้เปรียบจากการใช้ทรัพยากรทางการเมืองเพื่อช่วยในการสร้างการรับรู้สาธารณะและสร้างความภักดีของผู้ลงคะแนนเสียง อย่างไรก็ตาม ในช่วงที่ประธานาธิบดี ทรัมป์หาเสียง พบว่า เขามีทุนทางสังคมที่มากกว่าและแข็งแกร่งกว่าฮิลลารี คลินตัน ซึ่งเป็นเหตุผลให้เขาได้รับการสนับสนุน มีทางเลือก และมีคะแนนเสียงที่แข็งแกร่งกว่า ฟังๆ ที่ฮิลลารีมีทุนทางการเมืองจากชื่อเสียงทางการเมืองและความสามารถในการทำงานมากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Muhammad Yoridho Ambiya (2024) ที่ศึกษาชัยชนะของผู้สมัครรับเลือกตั้งในระบบการเมืองท้องถิ่นของอินโดนีเซียและพบว่า แม้ระบบพรรคการเมืองจะถูกครอบงำจากพรรคการเมือง แต่ผู้สมัครอิสระสามารถชนะการเลือกตั้งได้ด้วยการใช้ทุนทางสังคมและทุนเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ต้องพึ่งพาทุนทางการเมืองของพรรคตามแบบแผนเดิม

ทุนทางสังคมกับการแปลงเป็นทุนทางการเมือง สำหรับทุนทางสังคม ที่หมายถึงเครือข่ายความสัมพันธ์ ความไว้วางใจที่ปัจเจกบุคคลใช้ในฐานะทรัพยากรเพื่อเป้าหมายทางการเมือง ถือเป็นทุนที่ช่วยสร้างการเข้าสู่สนามการเมือง การสนับสนุน และความชอบธรรมในการดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ ดังในงานของ Pan et al., (2020) กล่าวว่า อิทธิพลและเครือข่ายมีความสำคัญต่อการส่งเสริมและสนับสนุนในพื้นที่ทางการเมือง เนื่องจากทุนทางสังคมนี้ช่วยในการระดมทุนมนุษย์ ทุนทางการเมือง

รวมทั้งทุนวัฒนธรรม สำหรับในสังคมสมัยใหม่ ทุนเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ไม่เพียงพอในการครอบงำสนามการเมือง แต่ตัวแสดงทางสังคมและกลุ่มทางสังคมจำเป็นต้องลงทุนในทุนอื่นๆ และพบว่าทุนทางสังคมจากเครือข่ายส่วนตัว จากเครือข่ายวิชาชีพ การมีเครือข่ายความสัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่น เหล่านี้คือรากฐานของสร้างรากฐานเพื่อการได้รับการสนับสนุนและความไว้วางใจจากผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เช่นเดียวกับทุนสัญลักษณ์ที่สร้างผ่านวาทกรรมและทัศนคติทางการเมืองของประชาชนที่มีต่อผู้สมัครว่าเป็นผู้นำที่มีบารมี (Aksu, 2011)

เช่นเดียวกับ Claessen (2023) ที่กล่าวถึงทุนอาชีพ ในฐานะที่เป็นแนวคิดเชิงระบบที่หมายความถึงทุนวัฒนธรรมคือประสบการณ์ทางการเมืองในการดำรงตำแหน่งในฝ่ายนิติบัญญัติ ทุนทางสังคมที่หมายถึงเครือข่ายความสัมพันธ์การสนับสนุนจากภายในพรรค และทุนมนุษย์ที่เป็นความรู้ความเชี่ยวชาญ ในมุมมองของบูร์ดิเยอ คือปัจจัยสำคัญในการช่วยให้ผู้นำพรรคการเมืองในประเทศแคนาดา เยอรมนี และสวิตเซอร์แลนด์ สามารถรักษาตำแหน่งเอาไว้ได้ ในขณะที่ทุนเศรษฐกิจนั้นมิได้มีลักษณะผูกพัน กล่าวคือ เมื่อใช้เงินทุนมากขึ้น ผลตอบแทนที่ได้ลดน้อยลง

งานของ Kawwami et al. (2018) เน้นย้ำถึงการแปลงทุนจากทุนทางสังคมไปเป็นทุนทางการเมืองและทุนเศรษฐกิจ โดยศึกษาชัยชนะการเลือกตั้งของ Erzaldi Rosman ในประเทศอินโดนีเซีย ที่พบว่า อัตลักษณ์ของพรรคการเมืองที่ Erzaldi Rosman สังกัดและเสนอชื่อเขาเป็นตัวแทนพรรค มีบทบาทน้อยมากเมื่อเทียบกับทุนทางสังคมที่เขาได้ โดยเขาได้รับการสนับสนุนจากหลายๆ พรรคการเมืองที่เข้าร่วมเป็นพันธมิตร โดยทุนเศรษฐกิจที่เขาใช้นั้นถือว่าน้อยมาก แต่เขาได้ใช้ทุนทางสังคมแปลงเป็นทุนทางเศรษฐกิจผ่านการระดมทุนจากผู้บริจาค ซึ่งทำให้ภาพลักษณ์ของเขาดีในช่วงของการเลือกตั้ง ขณะเดียวกันก็ยังเป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์ของเขาอีกด้วย ทุนทางสังคมจึงกลายเป็นปัจจัยชัดเจนทุนอื่นๆ ที่เขานำมาใช้ และก็ได้กลายเป็นปัจจัยในการชี้ขาดการเลือกตั้ง ของเขา

ทุนสัญลักษณ์และบทบาทของสื่อ ทุนสัญลักษณ์ที่มาจากทุนอื่นๆ ถือได้ว่ามีความสำคัญ เนื่องจากการครอบครองทุนในลักษณะที่มีความโดดเด่นทั้งในแง่ของปริมาณ หรือคุณภาพในแง่ที่สังคมหรือผู้คนในสนามให้การยอมรับและให้คุณค่าได้ช่วยส่งเสริมการเข้าสู่และการรักษาตำแหน่งทางการเมือง และในปัจจุบันบทบาทของสื่อและวงการบันเทิงได้มีบทบาทมากขึ้น ผู้ที่อยู่ในแวดวงสื่อและบันเทิงได้ใช้ทุนที่ตนเองมีในการสร้างการรับรู้ ดังเห็นได้จากงานของ Mann (2015) ที่ชื่อว่า Yair Lapid ที่เคยเป็นสื่อมวลชน นักหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ในประเทศอิสราเอล ได้เข้าสู่สนามการเมืองในปี 2013 โดยสถานะที่ถือได้ว่ามีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป ได้กลายเป็นภูมิหลังสำคัญที่เขาใช้ในการหาเสียงเลือกตั้ง โดยเขาได้ตั้งพรรคการเมืองในปี 2012 และการเลือกตั้งในปี 2013 พรรคของเขาชนะการเลือกตั้ง 19 เขต/ที่นั่ง และพบว่าในเวลาต่อมาเขาได้ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการ

กระทรวงการต่างประเทศ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ผู้นำฝ่ายค้าน รวมทั้งตำแหน่งนายกรัฐมนตรีชั่วคราว (The Editors of Encyclopaedia Britannica, 2025) ข้อค้นพบเกี่ยวกับบทบาทของสื่อมวลชนเป็นไปในทิศทางเดียวกับ Davis (2010) ที่สำรวจรูปแบบต่างๆ ของทุนที่นักการเมืองร่วมสมัยได้รับ โดยพบว่าทุนที่นักการเมือง รุ่นใหม่และนักการเมืองรุ่นเก่าได้รับในประเทศอังกฤษนั้น มีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะในแง่ของทุนจากสื่อและการสื่อสารเพื่อสร้างอำนาจและความชอบธรรม

เทศและทุนทางการเมือง มีงานที่ศึกษาทุนทางการเมืองกับตำแหน่งทางการเมืองจำนวนหนึ่งพบว่า เทศมีความสัมพันธ์กับการมีตำแหน่งทางการเมือง Silvia Claveria Alias (2022) กล่าวว่า เทศชายมีแนวโน้มที่จะได้รับประโยชน์จากการดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองมากกว่าผู้หญิง ซึ่งสะท้อนว่า ตำแหน่งในพรรคการเมืองเป็นทุนทางการเมืองที่แบ่งตามเพศและมีพลวัตของอำนาจตามเพศที่ฝังรากลึก อันส่งผลต่อการแปลงทุนทางการเมืองของผู้หญิงที่มีตำแหน่งในพรรคการเมือง

ในงานองเดียวกัน Bordandini & Mulè (2021) ได้ใช้กรอบแนวคิด varieties of capital ซึ่งพัฒนาต่อจากแนวคิดทุนของบูร์ดิเยอ ที่แบ่งทุนส่วนบุคคลออกเป็นสามประเภท ได้แก่ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรมและแนวคิด homosocial capital มาใช้ในการตีความผลการศึกษาที่พบว่า ผู้หญิงมีทุนทางสังคมและวัฒนธรรมสูงกว่าผู้ชายจากการมีส่วนร่วมในองค์กรอาสาสมัครเกี่ยวกับโลกและสิ่งแวดล้อม แต่เข้าไปมีตำแหน่งบริหารในองค์กรเหล่านี้น้อยกว่าผู้ชาย ซึ่งหมายความว่า ทุนส่วนบุคคลของผู้หญิงถูกประเมินต่ำกว่าของผู้ชาย และเมื่อพิจารณากลับมาที่ตำแหน่งภายในพรรคการเมือง โอกาสที่ผู้หญิงจะดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองเหมือนผู้ชายก็น้อยกว่า ซึ่งต่างจากงานของ Goddard (2019) ที่พบว่าในยุโรป ผู้หญิงได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีจำนวนมากขึ้น แต่คาดว่าปัจจัยทางการเมืองที่ทำให้การแต่งตั้งผู้หญิงมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น คือ การเป็นพรรคการเมืองฝ่ายซ้าย การให้ความสำคัญกับนโยบายด้านเพศ สังคม และความเป็นธรรมทางสังคม ทั้งนี้ตำแหน่งที่ผู้หญิงรับผิดชอบยังคงได้รับกระทรวงที่อำนาจไม่มากนัก และความเสี่ยงน้อย

ในงานองเดียวกัน งานของ Kangwook Han & Sung Min Han (2024) ชี้ว่า ผู้นำทางการเมืองที่มีประสบการณ์ในช่วงวัยเด็กที่ต้องพบกับความยากลำบากทางเศรษฐกิจ มีแนวโน้มที่จะแต่งตั้งผู้หญิงเข้าไปอยู่ในคณะรัฐมนตรี งานวิจัยพบว่า ผู้ชายมีแนวโน้มได้รับประโยชน์จากการดำรงตำแหน่งในพรรคมากกว่าผู้หญิงอย่างมีนัยสำคัญ แม้จะควบคุมตัวแปรอื่นๆ เช่น ทุนทางการเมืองปัจจัยทางประชากร สังคม และบริบทระดับประเทศไว้แล้วก็ตาม ข้อนี้สะท้อนให้เห็นว่า “ตำแหน่งในพรรค” ทำหน้าที่เป็นทุนทางการเมืองที่มีลักษณะเชิงเพศ (gendered political capital) โดยที่พลวัตของอำนาจทางเพศฝังแน่นอยู่ในโครงสร้างของพรรคการเมืองอย่างเห็นได้ชัด

งานข้างต้นที่ใช้แนวคิดทุนทางการเมืองของปอร์ตีเออ ได้ทำให้เห็นว่าทุนทางการเมืองที่เป็นที่มาของอำนาจทางการเมืองไม่ได้มีที่มาจากแหล่งหรือปัจจัยเดียว แต่เกิดจากการแลกเปลี่ยนและแปลงทุน และที่สำคัญแนวคิดทุนทางการเมืองไม่ได้จำกัดเฉพาะพื้นที่ทางการเมืองระดับชาติ แต่สามารถดำรงอยู่ในหลายระดับทั้งปัจเจกชน ชุมชน และระบบการเมือง ทุนทางการเมืองที่จะถูกนำไปใช้ได้จึงสัมพันธ์กับลักษณะของแต่ละนามการเมือง

อย่างไรก็ตาม ยังมีงานอีกจำนวนหนึ่งที่ศึกษาปัจจัยและที่มาของการได้รับการแต่งตั้งสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีและการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี โดยทำ *การวิเคราะห์โครงสร้างและพลวัตของกระบวนการคิดสรรรัฐมนตรีผ่านกรอบแนวคิดเชิงสถาบัน* การสรรหาทางการเมือง และปัจจัยเชิงสังคมวัฒนธรรม โดยพบว่า การก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี มักไม่ได้เป็นผลจากคุณลักษณะส่วนบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่เชื่อมโยงกับบริบทโครงสร้างอย่างมากดังปรากฏในงานของ M. Dogan (1979) ที่ศึกษาการกลายเป็นรัฐมนตรีของนักการเมืองฝรั่งเศส โดยเขาเสนอว่า การเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีประกอบด้วยสองขั้นตอนหลัก ได้แก่ กระบวนการเตรียมตัว (preselection) ซึ่งสัมพันธ์กับปัจจัยที่ให้แก่คนๆ หนึ่งสามารถก้าวสู่การเป็นรัฐมนตรีได้ ได้แก่ ครอบครัว การศึกษา ถิ่นฐาน และเครือข่ายทางสังคม และกระบวนการเลือก (selection) หรือเส้นทางที่คนๆ หนึ่งจะสามารถผ่านเพื่อก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี มี 4 เส้นทางหลักๆ คือ ช่องทางรัฐสภา คณะกรรมาธิการ พรรคการเมือง และระบบราชการระดับสูง ผู้เขียนชี้ว่า รัฐมนตรีส่วนใหญ่มีการเตรียมตัวมาเป็นอย่างดีและมีเส้นทางที่ชัดเจน โดยเครือข่าย การศึกษา และประสบการณ์ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างรากฐาน และเมื่อมีรากฐานที่ดีแล้วเส้นทางพรรคการเมืองหรือระบบราชการ คือเส้นทางหลักที่ทำให้สามารถก้าวสู่การเป็นรัฐมนตรีได้

เช่นเดียวกันที่ de Winter (1991) ได้กล่าวถึงเส้นทางอาชีพของรัฐมนตรีในยุโรปตะวันตกว่า 3 ใน 4 ของรัฐมนตรีในยุโรปเคยเป็นสมาชิกรัฐสภา และมีประสบการณ์ในสภาประมาณ 9 ปี ก่อนได้รับตำแหน่งรัฐมนตรี พร้อมกับบ่นร้อยละ 58 เคยดำรงตำแหน่งผู้นำพรรคการเมือง และเส้นทางหลักในการก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีคือ ผ่านรัฐสภา ผ่านตำแหน่งในพรรคการเมือง และผ่านระบบราชการ หรือเทคโนแครต Klein & Umit (2016) ได้ศึกษาปัจจัยด้านคะแนนเสียงเลือกตั้งของ ส.ส. กับการได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในช่วงปี 1992 – 2015 ของประเทศสหราชอาณาจักร โดยพบว่า หาก ส.ส. เขตชนะเลือกตั้งด้วยคะแนนที่สูงมักถูกเลือกให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี โดยตำแหน่งรัฐมนตรีมักถูกใช้เป็นรางวัลให้กับ ส.ส. ที่มีความภักดีต่อพรรค ขณะเดียวกันก็เป็นสิ่งสะท้อนผลการเลือกตั้งและความนิยมของประชาชน ที่ทำให้การจัดสรรอำนาจของรัฐบาลคู่มีความชอบธรรม งานชิ้นนี้ถือเป็นงานที่สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจในการเลือกตั้งกับการคัดเลือกรัฐมนตรี

ในขณะที่ Kam, Bianco & Smyth (2010) ศึกษากระบวนการคัดเลือกบุคคลเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรี (Ministerial Selection) ทั้งในคณะรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีเงาในรัฐสภาอังกฤษร่วมสมัยระหว่างปี ค.ศ. 1987-2005 เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจภายในพรรคและในระบบรัฐสภาเนื่องจากผู้ที่ควบคุมการแต่งตั้งก็จะมีอิทธิพลต่อนโยบาย โดยหากหัวหน้าพรรคมีอำนาจมาก ประชาชนอาจมีอิทธิพลน้อยต่อนโยบายสาธารณะ แต่หาก ส.ส. ทั่วไปมีส่วนร่วม คณะรัฐมนตรีก็จะสะท้อนความต้องการของประชาชนผู้เลือกพรรคเข้ามาได้มากขึ้น งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า ส.ส. ระดับทั่วไปมีอิทธิพลสำคัญต่อการแต่งตั้งรัฐมนตรีในรัฐสภาอังกฤษร่วมสมัย ไม่ว่าจะกฎเกณฑ์อย่างเป็นทางการจะเป็นอย่างไรก็ตาม ดังนั้นการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งช่วยให้ประชาชนมีเสียงโดยตรงมากขึ้น ในการกำหนดนโยบายของรัฐบาล ผ่านกลไกที่เชื่อมโยงกับ ส.ส. ระดับธรรมดา ไม่ใช่แค่ผ่านหัวหน้าพรรคเท่านั้น โดยเฉพาะพรรคแรงงาน หัวหน้าพรรคจึงไม่ได้มีอำนาจเด็ดขาดและ ส.ส. ธรรมดาไร้อำนาจ

Escobar-Lemmon & Taylor-Robinson (2009) ได้ศึกษาวิจัยเส้นทางการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีของผู้หญิงในประเทศลาตินอเมริกา 18 ประเทศ เปรียบเทียบระหว่างเพศชายและหญิง โดยตัวแปรที่ใช้ในการพิจารณาคือ ประสบการณ์ในพรรคการเมือง ประสบการณ์ในฝ่ายนิติบัญญัติ ความเชี่ยวชาญในนโยบาย และความใกล้ชิดกับผู้นำหรือเครือข่ายภายในระบบอุปถัมภ์ โดยพบว่า ผู้หญิงมักได้รับเลือกเป็นรัฐมนตรีจากความเชี่ยวชาญด้านนโยบายหรือมีประวัติและประสบการณ์ในวิชาชีพ ในขณะที่ผู้ชายมักมีเส้นทางการเป็นรัฐมนตรีที่อิงกับเครือข่ายทางการเมืองผ่านสนามเลือกตั้ง และแม้จำนวนผู้หญิงจะเพิ่มขึ้นในคณะรัฐมนตรี แต่ก็มักถูกจำกัดให้ดำรงตำแหน่งในกระทรวงด้านสังคมหรือสาธารณสุขมากกว่าด้านเศรษฐกิจหรือความมั่นคง ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพจึงกลายเป็นปัจจัยที่สำคัญของผู้หญิง

เช่นเดียวกับที่ Annesley (2015) ได้ศึกษาการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีของผู้หญิง โดยชี้ว่าแม้จะผู้หญิงจะสามารถเข้าถึงตำแหน่งรัฐมนตรีได้เพิ่มขึ้นแต่ก็ยังมีข้อจำกัดหลายประการ ได้แก่ ปัจจัยด้านวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคม ที่หากสังคมมีความเท่าเทียม หรือมีแนวคิดแบบซ้าย หรือมีความคุ้นเคยกับการที่ผู้หญิงมีอำนาจ ก็มีโอกาสที่ผู้หญิงจะมีโอกาสเป็นรัฐมนตรี ปัจจัยระหว่างประเทศ เช่น การมีข้อตกลงระหว่างประเทศที่กำหนดสัดส่วนของผู้หญิงในสภา บังคับของระบบการเมือง เช่น ในระบบรัฐสภา ผู้หญิงมีโอกาสเป็นรัฐมนตรีน้อยกว่า เนื่องจากความคิดเห็นอยู่กับพรรคการเมืองที่อาจมีอคติ หากใช้ระบบเลือกตั้งแบบสัดส่วน มีลักษณะของการส่งเสริมผู้หญิงมากกว่าระบบแบ่งเขตเลือกตั้งและเปิดโอกาสให้ผู้หญิงมีตำแหน่งในสภาและคณะรัฐมนตรี นั้นหมายความว่า ผู้หญิงจะมีโอกาสก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีหรือไม่ขึ้นกับปัจจัยเชิงโครงสร้างคือ สังคมที่ให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมกัน บทบัญญัติของกฎหมาย และระบบการเมืองที่เปิดโอกาส

สำหรับการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี ก็พบว่ามีความสัมพันธ์กับหลากหลายปัจจัย Quiroz Flores (2016) ชี้ว่า จากการศึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ การอยู่รอดในตำแหน่งรัฐมนตรี ไม่ได้สะท้อนถึงความสามารถของรัฐมนตรี หากแต่ขึ้นอยู่กับการรักษาความสัมพันธ์กับผู้นำและการรู้จักปรับตัวตามสถานการณ์ นั่นคือ การไม่หักท้าวอำนาจ ขณะเดียวกันปัจจัยเชิงบริบทและโครงสร้างอื่นได้แก่ ความมั่นคงของผู้นำประเทศ ลักษณะของสถาบันการเมือง นั่นคือ ในระบอบประชาธิปไตย หากรัฐมนตรีทำงานสอดคล้องกับนโยบายของพรรคที่มีแนวโน้มจะอยู่ได้นาน ในขณะที่ระบอบเผด็จการ หากรัฐมนตรีมีความภักดีต่อผู้นำก็มีโอกาสอยู่ในตำแหน่งได้นานก็มีผลต่อการรักษาตำแหน่งได้ยาวนาน หรือการอยู่ในภาวะสงครามหรือวิกฤตระหว่างประเทศ ที่หากสงครามสิ้นสุดลงด้วยชัยชนะ รัฐมนตรีก็มีโอกาสได้อยู่ในตำแหน่งต่อ แต่หากแพ้สงครามก็มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนรัฐมนตรี

ในขณะที่ Jäckle (2012) ได้วิเคราะห์การออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีออกเป็น 4 สาเหตุในเยอรมัน คือ การลาออกด้วยความสมัครใจ การถูกบังคับให้ลาออก อันอาจเนื่องจากผลงานไม่เป็นที่พึงพอใจ หรืออาจมีเรื่องอื้อฉาว หรือการลาออกไปพร้อมกับพรรค เช่น กรณีพรรคถอนตัวจากรัฐบาล และการลาออกด้วยสาเหตุอื่น เช่น ปัญหาสุขภาพ หรือการเสียชีวิต ซึ่งจากการศึกษาพบว่า การรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีได้นานสัมพันธ์กับการมีประสบการณ์ทางการเมืองในระดับสูง การได้มีโอกาสดำรงตำแหน่งในกระทรวงสำคัญๆ และในกรณีที่เป็นรัฐบาลผสม นายกรัฐมนตรีมีอำนาจในการปรับรัฐมนตรีเฉพาะที่สังกัดพรรคเดียวกันเท่านั้น

Blondel (1991) ได้ระบุว่า เมื่อการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติและมีอำนาจ ได้รับความสนใจจากนักการเมือง สื่อมวลชน และประชาชน แต่การได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีและได้เป็นข้านั้นน้อยมาก โดยเฉพาะการได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีถึงสามครั้ง และโดยส่วนใหญ่จะมีช่วงของการเป็นรัฐมนตรีไม่ถึง 10 ปี เช่นเดียวกันกับ Leng (2024) ที่ศึกษาผลประโยชน์ทางการเมืองจากการเป็นรัฐมนตรีในการเลือกตั้งซ้ำ กรณีประเทศปาปัวนิวกินี พบว่า ส.ส. ที่เป็นรัฐมนตรี มีโอกาสได้รับเลือกตั้งซ้ำแค่จะโอกาสเพียงแค่ 1 สมัยเลือกตั้งเท่านั้น โดยรัฐมนตรีสามารถใช้ทรัพยากรของกระทรวงเพื่อสร้างผลงานและชื่อเสียงให้กับตนเองในเขตเลือกตั้งสำหรับการเลือกตั้งครั้งต่อไปได้ แต่ความได้เปรียบนี้อาจไม่ได้ดำรงอยู่อย่างถาวร เนื่องจากประชาชนอาจมีความคาดหวังที่มากขึ้น โดยในกรณีประเทศนอร์เวย์ ภายหลังจากที่รัฐมนตรีออกจากตำแหน่ง ไปเปลี่ยนเส้นทางไปสู่ภาคเอกชนหรือองค์กรอิสระ (Askim et al., 2020)

ในทำนองเดียวกันกับที่ Claveria & Verge (2016) ได้ศึกษาเปรียบเทียบประเทศประชาธิปไตย 23 ประเทศ และพบว่า สำหรับรัฐมนตรีส่วนใหญ่ การดำรงตำแหน่งในฝ่ายบริหารและทุนทางการเมืองคือเส้นทางที่สำคัญในการเข้าสู่ตำแหน่งอื่นต่อไป ทั้งนี้ทุนทางการเมืองสำคัญที่มีส่วนในการกำหนดเส้นทาง

หลังจากตำแหน่งรัฐมนตรีคือ ระดับอาวุโส ตำแหน่งในพรรคการเมือง ความเชี่ยวชาญ และกระทรวงที่เคยได้รับมอบหมายให้ดำรงตำแหน่ง ทั้งนี้ปัจจัยของแต่ละประเทศถือได้ว่ามีส่วนสำคัญด้วยเช่นเดียวกัน

Müller-Rommel, Kroeber & Vercesi (2020) ชี้ว่าการศึกษาเส้นทางการเมืองของผู้บริหารระดับสูง คือ รัฐมนตรีและนายกรัฐมนตรีซึ่งมีเพียงไม่กี่คนที่สามารถก้าวสู่ตำแหน่งดังกล่าว ยังมีน้อย การพัฒนาความรู้ชุดนี้ยังขาดข้อมูลที่ครอบคลุมและเป็นมาตรฐานทั่วโลก โดยเฉพาะการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ที่เมื่อข้อมูลน้อย การศึกษาด้วยทฤษฎีก็ยังคงมีลักษณะของการคาดเดา จากการศึกษาพบว่าเส้นทางการเมืองถูกนิยามโดยลำดับของตำแหน่งที่นักการเมืองแต่ละคนได้รับในช่วงเวลาหนึ่ง และทุกเส้นทางการเมืองสัมพันธ์กับ 3 กระบวนการ คือ การได้รับเลือกเข้าสู่ตำแหน่ง การดำรงตำแหน่ง และการออกจากตำแหน่ง แม้เส้นทางการเมืองของรัฐมนตรีและนายกรัฐมนตรีจะดูคล้ายคลึงกัน แต่ก็มีเส้นทางที่มีลักษณะเฉพาะตัว โดยรัฐมนตรีและนายกรัฐมนตรีแต่ละคนมักเคยดำรงตำแหน่งที่แตกต่างกันเป็นระยะเวลาที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อการได้รับประสบการณ์ทางการเมืองและกลยุทธ์และเทคนิคทางการเมืองที่แตกต่างกัน สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อเส้นทางการเข้าสู่ตำแหน่ง คือ ภูมิหลังทางสังคม ประสบการณ์ก่อนเข้าสู่การเมือง กลยุทธ์ของพรรคการเมืองในการคัดเลือกผู้สมัคร และโครงสร้างโอกาสของระบบการเมือง ในขณะที่ความเข้าใจในการสามารถอยู่รอดในตำแหน่งยังมีไม่มาก และเส้นทางการเมืองหลังพ้นตำแหน่งรัฐมนตรีก็มีความแตกต่างกัน

แม้งานวิจัยเหล่านี้จะมีได้ระบุถึงแนวคิดทุนของบูร์ดิเยอ แต่สาระสำคัญกลับสะท้อนให้เห็นการสั่งสมและการใช้ทุนในสนามการเมืองอย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นทุนเชิงประสบการณ์ ทุนเชิงสัมพันธ์หรือทุนสัญลักษณ์ที่ช่วยส่งเสริมโอกาสในการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี นำไปสู่การตอกย้ำว่ากรณีวิเคราะห์ตำแหน่งรัฐมนตรีควรมองผ่านกรอบของการแย่งชิงทรัพยากรในสนามที่มีลักษณะเฉพาะทางการเมือง

วรรณกรรมที่ศึกษาในบริบทการเมืองไทย งานที่ศึกษาอธิบายบริบทการเมืองไทยที่ผ่านมา ในที่นี้อาจแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม

กลุ่มแรก คือ วรรณกรรมที่ให้ความสำคัญกับโครงสร้างเชิงสถาบัน ที่มุ่งอธิบายบทบาทของรัฐธรรมนูญ องค์กรอิสระ ศาล ทหาร และพรรคการเมือง ในฐานะกลไกเชิงสถาบันที่กำหนดเงื่อนไขการเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง และยังเป็นเงื่อนไขทำให้กลุ่มการเมืองและชนชั้นนำทางการเมืองกลุ่มเดิมยังคงสามารถรักษาอำนาจและอยู่ในสนามการเมืองได้อย่างต่อเนื่อง

ดังปรากฏในงานของ Bunbongkarn (2004) วิเคราะห์ปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีผลกับการที่ทหารเข้ามาบทบาทในการเมืองไทยและความแปรปรวนของประชาธิปไตยไทย กล่าวคือ งานชิ้นนี้วิเคราะห์บทบาทของทหารในกระบวนการสร้างประชาธิปไตยในประเทศไทย โดยให้ความสำคัญกับพลวัต

ระหว่างกองทัพกับพลเรือน ทั้งในแง่ของการยึดอำนาจ การประนีประนอมทางการเมือง การปรับบทบาทของทหารในแต่ละช่วงเวลา รวมทั้งการเติบโตและบทบาทของภาคประชาสังคมและกลุ่มชนชั้นกลางในเมือง การวิเคราะห์ในงานนี้ให้ความสำคัญกับโครงสร้างที่มุ่งเน้นความสัมพันธ์เชิงสถาบันมากกว่าการอธิบายความชอบธรรมในเชิงสัญลักษณ์

งานของ Chantomvong (2002) ได้ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของรัฐธรรมนูญปี 2540 โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในระบบการเลือกตั้งที่ถูกออกแบบมาเพื่อลดการทุจริตและอิทธิพลของการใช้เงินในการเมืองด้วยการเพิ่มองค์การอิสระเพื่อตรวจสอบการใช้อำนาจในกระบวนการทางการเมืองต่างๆ แต่ไม่แก้ปัญหาเชิงโครงสร้างอำนาจอื่น คือ ความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ หรือวัฒนธรรมทางการเมืองที่ฝังรากลึก ดังเห็นได้จากการเลือกตั้งวุฒิสภาในปี 2543 ที่ยังปรากฏการครอบงำโดยนักการเมืองและครอบครัวทางการเมือง การใช้เงินและอิทธิพลท้องถิ่น ขณะเดียวกัน แม้รัฐธรรมนูญจะเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ก้าวสู่การเมือง และระบบก็ยังคงเอื้อให้กับกลุ่มทุนและตระกูลการเมือง ดังนั้น รัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงไม่ได้เปลี่ยนโครงสร้างอำนาจและวัฒนธรรมทางการเมืองรวมทั้งความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจซึ่งคือรากเหง้าของปัญหาเชิงโครงสร้างในระบอบประชาธิปไตยไทย

ในขณะที่ Hicken (2006) ได้ชี้ให้เห็นภาพของการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปภายหลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2540 ที่สร้างความเข้มแข็งให้กับพรรคการเมืองโดยเฉพาะพรรคไทยรักไทย โดยความสำเร็จของพรรคไทยรักไทยและทักษิณ ชินวัตร โครงสร้างรัฐธรรมนูญที่ถูกออกแบบมาเพื่อลดจำนวนพรรคการเมือง ส่งเสริมการรวมศูนย์อำนาจให้อยู่กับนายกรัฐมนตรี ลดอิทธิพลของกลุ่มการเมืองภายในพรรคการเมืองและพรรคร่วมรัฐบาลถือได้ว่ามีส่วนอย่างมาก และโดยเฉพาะระบบการเลือกตั้งแบบใหม่ เงื่อนไขการย้ายพรรคการเมือง และกลไกขององค์การอิสระ ได้เปิดโอกาสให้เกิดพรรคการเมืองแบบเด่นอย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ในขณะนี้ตำแหน่งรัฐมนตรีจึงสัมพันธ์กับการออกแบบเชิงโครงสร้างที่เพิ่มอำนาจให้กับพรรคการเมือง

ในขณะที่งานของ Harding & Leyland (2011) ในวิเคราะห์บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญในการสถาปนาอำนาจและถอดถอนอำนาจของรัฐบาลได้ ดังจะเห็นได้จากบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคการเมือง และตัดสิทธิ์ทางการเมืองของนักการเมืองและรัฐมนตรี ส่งผลให้รัฐมนตรีบางคนจึงเสี่ยงที่จะมีพฤติกรรมที่ขัดแย้งกับศาลรัฐธรรมนูญ เช่นเดียวกับตฤณ เวียรอำนาจ (2563) ที่ศึกษารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 - 2560 และสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐธรรมนูญกับกลุ่มชนชั้นนำ โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ที่มีลักษณะของการเป็นรัฐธรรมนูญที่เป็นเครื่องมือในการควบคุมทางการเมือง เพื่อรักษาอำนาจของกลุ่มชนชั้นนำ ดังจะเห็นได้ถึงการที่รัฐธรรมนูญให้อำนาจวุฒิสภาในการร่วมโหวตเลือกนายกรัฐมนตรี การมีบทบัญญัติที่ไม่ได้กำหนดให้รัฐมนตรีต้องมาจากสมาชิกสภาผู้แทน

ราษฎร ซึ่งทำให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจในการคัดเลือกรัฐมนตรี คนนอกได้ง่ายขึ้น รวมถึงการกำหนดกรอบกติกาในการกำกับควบคุมคุณสมบัติอย่างเข้มงวด

ดังนั้น งานวิจัยในกลุ่มชี้ให้เห็นว่า รัฐธรรมนูญและสถาบันทางการเมืองต่างๆ ที่ถูกออกแบบมาเพื่อให้เป็นกลไกสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ยังมีข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง ขณะเดียวกันก็อาจเอื้อหรือขัดขวางการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีได้ ดังเห็นได้จากในทางปฏิบัติ ที่โครงสร้างและสถาบันต่างๆ ได้ถูกใช้เพื่อควบคุมอำนาจทางการเมืองและรักษาอำนาจทางการเมืองของกลุ่มนักการเมือง อันส่งผลกระทบต่อเส้นทางการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีทั้งทางตรงและทางอ้อม

สำหรับงานวิจัยอีกกลุ่มหนึ่ง เป็นวรรณกรรมที่ศึกษาเกี่ยวกับเส้นทางการสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี โดยให้ความสำคัญกับทุนในฐานะที่เป็นทรัพยากรของนักการเมือง ที่เอื้อให้บุคคลสามารถเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีได้ โดยวิเคราะห์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและในระดับโครงสร้าง งานในกลุ่มนี้แม้จะไม่ได้ใช้งานของบุรีติเอออย่างชัดเจน แต่ก็ชี้ให้เห็นถึงการสะสมและการแปลงทุนในรูปแบบที่หลากหลาย โดยเฉพาะการเปลี่ยนทุนเศรษฐกิจหรือเครือข่ายทางสังคมให้กลายเป็นอำนาจทางการเมือง เพื่อการต่อรองหรือเพื่อความชอบธรรมในการเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง

ดังเช่นงานของชัยพงษ์ สำเนียง (2562) เรื่องพลวัตกลุ่มทุนการเมืองในภาคเหนือ โดยเสนอว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ส่งผลต่อสถานะของกลุ่มขุนนาง เจ้านาย และผู้ที่มีฐานะดีเปลี่ยนแปลงไป โดยคนกลุ่มนี้ได้ใช้ความรู้และเครือข่ายความสัมพันธ์ทำให้ตัวเองได้รับเลือกตั้ง ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงในเศรษฐกิจภาคเหนือ ได้นำไปสู่การเติบโตของเศรษฐกิจและการเพิ่มจำนวนของนายทุน โดยนายทุนได้ใช้ทุนเศรษฐกิจสร้างเครือข่ายเข้าสู่การเมืองท้องถิ่นและระดับชาติ เพื่อเปิดโอกาสสู่การกำหนดนโยบายเพื่อประโยชน์ของตนเอง งานชิ้นนี้ศึกษาด้วยการนำเอาแนวคิดทุนและการแปลงทุนของบุรีติเออมาร่วมอธิบาย แม้ไม่ได้ชี้ชัดถึงลักษณะของทุน การแปลงทุน กติกา และสนามการเมือง แต่ได้ให้รายละเอียดที่ชัดเจนว่า กลุ่มทุนท้องถิ่นที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี ก็ได้แปลงทุนเศรษฐกิจไปเป็นทุนทางสังคมด้วยการสร้างเครือข่ายในพื้นที่ ซึ่งในที่สุดก็ได้กลายเป็นทุนทางการเมืองที่เอื้อต่อการก้าวเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองในระดับชาติ

สอดคล้องกับงานของวิชุดา สาทิตพร (2556) ที่แม้ไม่ได้ใช้แนวคิดของบุรีติเออ แต่ได้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างนักธุรกิจกับนักการเมืองด้วยเครือข่ายธุรกิจของนักการเมืองไทย นั่นคือ การจัดซื้อจัดจ้างในหน่วยงานภาครัฐที่มีความผิดปกติ สัมพันธ์กับนักธุรกิจและนักการเมือง เนื่องจากพรรคการเมืองต้องพึ่งพากลุ่มทุนเพื่อการแข่งขัน และเมื่อนักการเมืองเข้าสู่อำนาจได้แล้ว ก็จะต้องตอบแทนกลับไปยังกลุ่มทุน ซึ่งสะท้อนถึงความซับซ้อนของธุรกิจการเมือง

ในขณะที่งานของ Ockey (2004) ได้สะท้อนภาพของระบบอุปถัมภ์กับเส้นทางของนักการเมืองท้องถิ่นที่สามารถก้าวตำแหน่งนักการเมืองระดับชาติได้ การที่นักการเมืองในระดับท้องถิ่นมีปัจจัยทางเศรษฐกิจ และสามารถก้าวสู่การเป็นนักการเมืองระดับชาติ รวมทั้งตำแหน่งรัฐมนตรี ระบบอุปถัมภ์ถือได้ว่ามีบทบาทอย่างมาก เช่นเดียวกับที่ Walker (2012) ที่ให้ความสำคัญกับระบบอุปถัมภ์ว่ายังมีบทบาทในการเมืองสมัยใหม่ โดยได้เปลี่ยนรูปแบบไปในลักษณะของการต่อรองและแลกเปลี่ยนกับผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง ส่งผลให้นักการเมืองระดับชาติจำเป็นต้องมีฐานทางการเมืองที่มั่นคง ดังนั้น การเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองจึงสัมพันธ์กับการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับชาวบ้าน

สำหรับการวิเคราะห์ระดับโครงสร้างที่ใหญ่ขึ้น Phongpaichit & Baker (2009) ได้วิเคราะห์โครงสร้างอำนาจของการเมืองไทยร่วมสมัย โดยชี้ให้เห็นว่า การขึ้นสู่อำนาจของทักษิณ ชินวัตร มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม การเกิดชนชั้นกลางใหม่ รวมทั้งความสามารถของทักษิณ ชินวัตร ในการสร้างเครือข่ายทางการเมืองแนวราบที่เชื่อมโยงท้องถิ่น โดยเฉพาะภาคเหนือและภาคอีสาน เงื่อนไขเชิงโครงสร้างเหล่านี้ถือได้ว่าเปิดโอกาสให้เกิดการขยายอำนาจทางการเมืองได้อย่างเป็นระบบ

นอกจากนี้ยังมีงานที่ศึกษาตำแหน่งทางการเมืองในลักษณะเปรียบเทียบและเชิงสถาบัน เช่น สุชีวา สามกษัตริย์ (2563) ที่เปรียบเทียบนายกรัฐมนตรีนายกรัฐมนตรีที่มาจากทหารและพลเรือน และพบว่าความสามารถในการปรับตัว การทำงานหนัก ความเป็นผู้นำ คือสิ่งที่จำเป็นปัจจัยร่วม แต่ปัจจัยส่วนบุคคล เช่น ครอบครัว การศึกษา อาชีพ และการเข้าสู่ตำแหน่ง เป็นลักษณะเฉพาะตัว ส่งผลให้พฤติกรรมการบริหารและพฤติกรรมทางการเมืองแตกต่างกัน ในขณะที่ปิยะนารถ รอดม้วย และคณะ (2562) ที่วิเคราะห์กระบวนการเลือกนายกรัฐมนตรีตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยมุ่งเน้นไปที่ขั้นตอนและกระบวนการ เงื่อนไขต่างๆ ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ และวริสสรา อีรหัตถานนท์ (2560) ที่ศึกษาคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของรัฐมนตรี โดยมุ่งเน้นถึงศึกษาจากบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ งานที่ศึกษาเกี่ยวกับรัฐมนตรีในประเทศไทย มุ่งเน้นไปที่การศึกษาเชิงโครงสร้างและสถาบัน และไม่ได้ศึกษาในมิติทางการเมืองและโครงสร้างอำนาจ

งานในกลุ่มนี้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของทุนประเภทต่างๆ ที่นักการเมืองใช้ในการเข้าสู่สนามอำนาจ นั่นคือการเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองโดยเฉพาะตำแหน่งรัฐมนตรี ไม่ได้เกิดจากคุณสมบัติเฉพาะตัว แต่เพียงอย่างเดียว หากแต่สัมพันธ์กับทุนหลากหลายรูปแบบ รวมทั้งโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ที่มีบทบาทต่อการก้าวเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองในสนามการเมือง ทั้งการต่อรองภายในพรรคหรือการสร้างความชอบธรรมเชิงสัญลักษณ์ต่อสาธารณะ

แม้วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้าง สถาบัน และทุนประเภทต่างๆ จะใช้แนวทางที่ต่างกัน ในการอธิบายเงื่อนไขปัจจัยสำหรับการก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี แต่งานทั้งสองกลุ่มได้ชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงอำนาจที่นักการเมืองใช้เพื่อการเข้าสู่ตำแหน่งและการรักษาตำแหน่งทางการเมือง โดยเฉพาะการใช้ทุนประเภทต่างๆ ภายใต้เงื่อนไขข้อจำกัดของโครงสร้างทางสถาบัน

งานชิ้นนี้จึงใช้แนวคิดทุนของบูร์ดิเยอ เพื่อวิเคราะห์การกระทำของนักการเมืองและเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่ส่งผลต่อความเป็นไปได้ของการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี โดยไม่แยกโครงสร้างและการกระทำ ออกจากกัน

6. ช่องว่างขององค์ความรู้และความจำเป็นในการศึกษา

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น แม้จะมีการศึกษาทุนทางการเมืองด้วยแนวคิดของปิแอร์ บูร์ดิเยอ ในหลายบริบททั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ ทั้งการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการ แต่งตั้งรัฐมนตรี ประสบการณ์ทางการเมือง ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายทางการเมือง หรือคุณสมบัติเฉพาะตัว แต่งานดังกล่าวยังมีลักษณะกระจาย มุ่งเน้นเพียงบางทุน ไม่ได้อธิบาย ทุนทางการเมืองด้วยแนวคิดของบูร์ดิเยออย่างเป็นระบบ ที่ทำให้เห็นพลวัตระหว่างทุนแต่ละประเภทและ กระบวนการแปลงทุนในสนามอย่างชัดเจน โดยปรากฏงานจำนวนหนึ่งให้ความสำคัญกับการศึกษาเชิง โครงสร้างที่เน้นบทบาทของรัฐธรรมนูญ ระบบพรรคการเมือง หรือกลไกรัฐสภาเป็นหลัก หรือบริบททางการเมืองที่เป็นเงื่อนไขของปรากฏการณ์ มากกว่าที่จะอธิบายและวิเคราะห์การสร้าง สะสม และแปลงทุน ในสนามการเมือง มากกว่าที่จะวิเคราะห์กระบวนการสร้าง สะสม และการแปลงทุนของนักการเมือง

เหล่านี้จึงทำให้เห็นถึงช่องว่างในการทำความเข้าใจกระบวนการของการสร้าง สะสม และใช้ทุนทางการเมือง ที่ไม่ได้เกิดเฉพาะช่วงเวลาก่อนรับตำแหน่งเท่านั้น แต่ยังคงดำเนินตลอดเวลาที่ดำรง ตำแหน่งด้วย โดยเฉพาะในบริบทของการเมืองไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงบ่อยครั้ง อันส่งผลต่อโครงสร้าง อำนาจโครงสร้างในระบบการเมืองไทยและสนามการเมือง บทบาทและการมีบทบาทขององค์กรอิสระ ความไม่เสถียรของพรรคการเมือง และวัฒนธรรมการเมืองแบบอุปถัมภ์ ดังนั้น การศึกษาทุนทางการเมือง ในฐานะทุนที่สามารถแปลงได้และการศึกษาการแปลงทุนเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีรักษาตำแหน่ง รัฐมนตรี จะช่วยให้เกิดความเข้าใจกลไกของระบบการเมืองไทยที่มีความซับซ้อน โดยกรอบแนวคิดของ บูร์ดิเยอ จะช่วยให้เข้าใจทั้งมิติเชิงโครงสร้างและปฏิบัติการของตัวแสดง ที่มีการต่อรองและการรักษาพื้นที่ ด้วยความชอบธรรมในสนามการเมืองได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

ทั้งนี้ แนวคิดทุน การแปลงทุน และสนามของปิแอร์ บูร์ดิเยอ ไม่ได้ถูกใช้เพื่อการอธิบายในเชิง ทฤษฎี หากแต่ต้องการให้มีลักษณะของการเป็นแนวคิดเชิงปฏิบัติการในการออกแบบการวิจัย โดยเฉพาะ

การจำแนกประเภทของทุน การทำความเข้าใจสนามการเมืองในฐานะพื้นที่ของความสัมพันธ์และอำนาจ รวมถึงการวิเคราะห์ถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างทุน ปฏิบัติการ และโครงสร้างเชิงสถาบัน ซึ่งทั้งหมดเหล่านี้ ช่วยทำให้การนำเอาแนวคิดเหล่านี้ไปใช้ในการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ได้อย่างเป็นระบบและชัดเจน

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

1. วิธีดำเนินการวิจัย

มีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล
2. การตรวจสอบข้อมูล
3. การวิเคราะห์ข้อมูล
4. การเขียนรายงานวิจัย
5. จริยธรรมการวิจัย

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย ข่าวสาร รวมทั้งคลิปวิดีโอการสัมภาษณ์ รวมถึงการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) โดยใช้แนวคำถาม (Interview Guide) ที่ออกแบบตามกรอบแนวคิดในการวิจัยเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูล

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key-informants) ทั้งสิ้น 4 กลุ่ม โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ดังนี้

1.1 นักการเมืองผู้เคยหรือดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่ากาฯ จำนวน 5 คน คือ

- นักการเมือง 1
- นักการเมือง 2
- นักการเมือง 3
- นักการเมือง 4
- นักการเมือง 5

1.2 ผู้ใกล้ชิดนักการเมืองผู้เคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่ากาฯ เช่น เลขานุการ ญาติสนิท คนใกล้ชิด ที่มีบทบาทในการสนับสนุนหรือมีส่วนรับรู้ในการดำเนินงานทางการเมือง จำนวน 5 คน คือ

- เลขานุการ 1
- เลขานุการ 2

- เลขานุการ 3
- เลขานุการ 4
- เลขานุการ 5

1.3 ผู้สื่อข่าวสายการเมืองที่มีประสบการณ์ในการนำเสนอและวิเคราะห์ข่าวสารการเมืองผ่านช่องทางต่างๆ ได้แก่ ผู้สื่อข่าวโทรทัศน์ ผู้สื่อข่าวสถานีวิทยุและผู้สื่อข่าวภาคสนาม จำนวน 5 คน คือ

- ผู้สื่อข่าว 1
- ผู้สื่อข่าว 2
- ผู้สื่อข่าว 3
- ผู้สื่อข่าว 4
- ผู้สื่อข่าว 5

1.4 นักวิชาการที่มีบทบาทในการวิเคราะห์การเมืองไทยตามช่องทางต่างๆ เช่น การตีพิมพ์งานวิจัย หนังสือ บทความ และการให้สัมภาษณ์ในสื่อต่างๆ จำนวน 5 คน คือ

- นักวิชาการ 1
- นักวิชาการ 2
- นักวิชาการ 3
- นักวิชาการ 4
- นักวิชาการ 5

ในการศึกษาคั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 4 กลุ่ม โดยปกปิดชื่อ - นามสกุลจริง ของผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด รวมทั้งบุคคลอื่นใดที่อาจถูกกล่าวถึงในเนื้อหาที่อาจนำไปสู่การระบุตัวตนของผู้ให้สัมภาษณ์ได้

2. การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้หลักการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) ในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความเที่ยงตรงและมีความน่าเชื่อถือก่อนที่จะทำการวิเคราะห์ โดยมีวิธีการดังนี้ (สุภางค์ จันทวานิช, 2553, หน้า 128-130)

2.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งที่มาต่างกัน ทั้งในแง่ของบุคคลและช่วงเวลา เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของข้อมูลและความถูกต้องของข้อมูลที่ได้รับจากผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งสองกลุ่ม ซึ่งมีบทบาทและประสบการณ์ที่แตกต่างกันในสนามการเมือง รวมถึงพิจารณาข้อมูลที่ได้จากบริบททางการเมืองในช่วงเวลาที่ต่างกัน เพื่อให้สามารถตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลและเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อค้นพบ

2.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลที่มีภูมิหลังที่หลากหลาย ได้แก่ นักการเมืองที่ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี เลขาฯ หรือคนใกล้ชิดผู้ที่เป็นหรือเคยเป็นรัฐมนตรี นักวิชาการ และผู้สื่อข่าว เพื่อให้ได้มุมมองที่แตกต่างกันในประเด็นเดียวกัน จากนั้นจึงนำข้อมูลจากแต่ละกลุ่มมาตรวจสอบความสอดคล้องกัน ซึ่งเป็นการใช้มุมมองที่หลากหลายจากกลุ่มตัวอย่างในการประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูล ที่แม้จะใช้วิธีการสัมภาษณ์เหมือนกัน แต่ลักษณะของผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกัน จะช่วยเสริมการตรวจสอบเชิงวิธีการได้อย่างดี

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการเก็บรวบรวมด้วยวิธีต่างๆ มาจัดระเบียบและวิเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยยึดตามแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่เสนอโดย ชาย โพธิ์สิตา (2554) ซึ่งประกอบด้วยสามขั้นตอนหลัก ได้แก่ การจัดระเบียบข้อมูล (Data Organizing) โดยผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และเอกสารต่างๆ มาจัดหมวดหมู่ตามประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อให้สามารถทำการวิเคราะห์ได้อย่างเป็นระบบ ต่อมาคือ การแสดงข้อมูล (Data Display) ซึ่งเป็นการนำเสนอข้อมูลในเชิงพรรณนา โดยเชื่อมโยงข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เข้าด้วยกันภายใต้กรอบแนวคิดเรื่องทุนและสนามของปิแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) เพื่ออธิบายความหมายและพลวัตของกระบวนการสร้าง การแปลง และการใช้ทุนทางการเมืองในบริบทของรัฐมนตรีไทย และจากนั้นคือ การหาข้อสรุป การตีความ และการตรวจสอบความถูกต้อง (Conclusion, Interpretation and Verification) โดยผู้วิจัยได้สรุปผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด คือความหมายของปรากฏการณ์และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ทั้งหมด และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อสรุป โดยพิจารณาจากความสอดคล้องของข้อมูลจากแหล่งต่างๆ รวมถึงการอ้างอิงกลับไปยังกรอบแนวคิดที่ใช้อธิบาย

4. การเขียนรายงานการวิจัย ในการเขียนรายงานการวิจัย ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยโดยเน้นการอธิบายและการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่ได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้น ทำการจัดระเบียบข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมอย่างมีระเบียบ เพื่อให้ง่ายต่อการนำเสนอในรายงาน รวมทั้งการจัดกลุ่มข้อมูลตามประเภทหรือหมวดหมู่ที่มีความเกี่ยวข้อง และนำเสนอในรูปแบบของการพรรณนาและการอธิบาย โดยการอ้างอิงถึงข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เช่น ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อแสดงให้เห็นถึงผลการศึกษาคตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และอภิปรายผลการวิจัยด้วยการเปรียบเทียบผลการวิจัยกับทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการตีความผลลัพธ์ในแง่ของความหมายและการนำไปใช้ประโยชน์ในทางการเมือง และในส่วน

สุดท้ายเป็นการอภิปรายผล โดยนำเสนอมุมมองหรือข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทั้งในเชิงนโยบายและในเชิงการศึกษาต่อไปในอนาคต โดยเน้นถึงการนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

5. จริยธรรมการวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ปฏิบัติตามหลักการจริยธรรมการวิจัยที่ได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยของมหาวิทยาลัยบูรพา โดยได้รับการอนุมัติภายใต้เลขลำดับที่ IRB2-135/2567 เพื่อให้สอดคล้องกับข้อกำหนดทางจริยธรรมในการวิจัย ได้ทำการปกปิดข้อมูลส่วนบุคคล ด้วยการใช้สมมติแทนชื่อจริงของผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด เพื่อปกป้องความเป็นส่วนตัวและรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลทุกท่านได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการวิจัยและยินยอมให้เข้าร่วมการสัมภาษณ์ โดยได้รับความยินยอมอย่างชัดเจนก่อนการสัมภาษณ์

2. นิยามศัพท์

ระสมทุน หมายถึง การใช้ทรัพยากรหรือทุนจนผู้อื่นสามารถรับรู้ได้ และทุนนั้นได้ถูกแปลงไปเป็นอำนาจและอิทธิพลที่เป็นประโยชน์ต่อการก้าวเข้าสู่สนามการเมืองและการเป็นรัฐมนตรี

การรักษาตำแหน่ง หมายถึง การใช้ทรัพยากรหรือทุนเพื่อรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี โดยไม่ถูกปรับออกหรือลดชั้นกระทรวงที่ได้รับมอบหมาย

บทที่ 4

การสร้างและแปลงทุนทางการเมืองในกระบวนการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีไทย: ตั้งแต่รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ถึงรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน

การจัดตั้งคณะรัฐมนตรี (คณะรัฐมนตรี) เป็นกระบวนการที่สะท้อนถึงพัฒนาการทางการเมืองและเงื่อนไขของรัฐธรรมนูญในแต่ละยุคสมัย เนื่องจากเป็นกระบวนการที่แสดงถึงพลวัตทางการเมืองในแต่ละยุคสมัย การปรับตัวของตัวแสดงทางการเมืองให้เข้ากับสถานการณ์ทางการเมือง เงื่อนไขทางการเมือง และทิศทางของรัฐบาล กล่าวคือ การจัดตั้งคณะรัฐมนตรีแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปตามโครงสร้างทางการเมืองในช่วงเวลานั้น เช่น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากรัฐธรรมนูญ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในอำนาจของฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ ดังเช่น รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ที่มีเป้าหมายสำคัญในการสร้างความโปร่งใสและลดอิทธิพลทางการเมืองของกลุ่มอำนาจเดิมด้วยการกำหนดโครงสร้างใหม่สำหรับการเมืองไทย ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีจากผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อโดยพรรคการเมืองในสภา การกำหนดคุณสมบัติรัฐมนตรีให้มีความชัดเจน และการเปิดโอกาสให้เกิดพรรคการเมืองที่มีศักยภาพในการรวมเสียงข้างมากเพื่อลดปัญหาการเป็นรัฐบาลผสมหลายพรรคการเมืองที่นำไปสู่ความไม่มีเสถียรภาพของรัฐบาลภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 การจัดตั้ง คณะรัฐมนตรีในยุคแรกเริ่มของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร จึงมีความเชื่อมโยงอย่างชัดเจนกับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของระบบการเมืองไทย ไม่ว่าจะเป็นการรวมศูนย์อำนาจภายในพรรคการเมือง หรือการให้ความสำคัญกับการแต่งตั้งบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาเป็นรัฐมนตรีหรือเป็นที่ปรึกษา และเพื่อผลักดันนโยบายและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของประเทศชาติ เช่นเดียวกับการเปลี่ยนแปลงของรัฐธรรมนูญในยุคต่อๆ มา เช่น รัฐธรรมนูญ 2550 และ 2560 ได้ปรับเปลี่ยนบริบทการเมืองไทยและส่งผลกระทบต่อแนวทางการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีเช่นเดียวกัน

การปรับตัวของนักการเมือง กลุ่มการเมือง หรือพรรคการเมืองให้สอดคล้องกับเงื่อนไขเชิงโครงสร้างใหม่ เพื่อแสวงหาความร่วมมือ การสนับสนุน และการจัดสรรอำนาจในการจัดตั้งคณะรัฐมนตรี ก็ถือเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีในรัฐบาลผสม แต่ละพรรคการเมืองจะต้องสามารถกระจายผลประโยชน์ให้กับกลุ่มหรือผู้เมืองภายในพรรคเพื่อป้องกันความขัดแย้งหรือการแยกตัว ในขณะที่แต่ละกลุ่มการเมืองและพรรคการเมืองก็จำเป็นต้องต่อรองเพื่อแบ่งสรรตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีให้สอดคล้องกับน้ำหนักทางการเมืองของตนเอง เช่น หากพรรคการเมืองหนึ่งได้คะแนนเสียงมากและเก้าอี้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) มาก ก็สามารถใช้เป็นเงื่อนไขในการเรียกร้องตำแหน่งรัฐมนตรีที่สำคัญ

เช่น จำนวนของตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ ในขณะที่พรรคการเมืองที่ได้จำนวน ส.ส. น้อย ก็อาจต่อรองได้เพียงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการ

เงื่อนไขทางการเมืองเป็นอีกปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดตั้งคณะรัฐมนตรี เช่น การเป็นรัฐบาลเสียงข้างมากหรือรัฐบาลผสม ส่งผลต่อหรือความซับซ้อนของกระบวนการจัดตั้ง เช่น ในกรณีที่ เป็นรัฐบาลเสียงข้างมาก การแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีที่ดำเนินการโดยพรรคการเมืองที่ได้เสียงข้างมาก มักมีอำนาจในการนำเสนอและต่อรองกับพรรคร่วม เนื่องจากไม่ต้องพึ่งพาการสนับสนุนจากพรรคร่วมมากนัก แต่หากเป็นรัฐบาลผสมหลายพรรค การจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเจรจาต่อรองเพื่อรักษาความร่วมมือระหว่างพรรคต่างๆ ซึ่งเป็นความมั่นคงของการเป็นรัฐบาล ขณะเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงความคาดหวังของประชาชน กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ภาวลักษณะของรัฐบาลที่จะส่งผลต่อความเชื่อมั่นและการยอมรับของนานาประเทศ ที่ทำให้รัฐบาลต้องเลือกสรรผู้ที่จะได้รับการยอมรับในภาพรวม

ทิศทางหรือนโยบายหลักที่รัฐบาลให้ความสำคัญสามารถถูกสะท้อนผ่านการจัดตั้งคณะรัฐมนตรี โดยพรรคเสียงข้างมากหรือพรรคแกนนำจะแต่งตั้งบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญในด้านนั้นๆ จากพรรคของตนเองมาดำรงตำแหน่ง เช่น หากให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจ ปัญหาความยากจน ปัญหาค่าจ้างที่ไม่เป็นธรรม ก็จะแต่งตั้งผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการเงินและเศรษฐศาสตร์มาดำรงตำแหน่งที่เกี่ยวข้อง เช่น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง หรือกระทรวงพาณิชย์ หรือหากให้ความสำคัญกับสุขอนามัย การสาธารณสุขก็จะแต่งตั้งผู้ที่เป็นที่ยอมรับหรือเชี่ยวชาญในด้านสาธารณสุขจากพรรคมาดำรงตำแหน่ง ทั้งนี้เพื่อช่วยเสริมภาพลักษณ์ของรัฐบาลและสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน

การจัดตั้งรัฐบาลในแต่ละยุคสมัย ได้สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตและเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่ซับซ้อน ทั้งสถานการณ์ทางการเมือง และรัฐธรรมนูญที่กำหนดกฎเกณฑ์และกติกาการเข้าสู่ตำแหน่ง รวมทั้งทุนในสนามการเมือง อันได้แก่ทุนเศรษฐกิจที่หมายถึงความรวมถึงความมั่งคั่งที่ช่วยให้นักการเมืองหรือพรรคการเมืองใช้ในการสนับสนุนกิจกรรมทางการเมือง และทำให้มีอำนาจในการต่อรองในการจัดตั้งรัฐบาลและตำแหน่งรัฐมนตรี ทุนวัฒนธรรมที่หมายถึงความรู้ความสามารถและประสบการณ์ทางการเมืองที่เป็นที่ยอมรับที่ช่วยให้ผู้ที่มีทุนนี้ได้รับความไว้วางใจให้มีตำแหน่งรัฐมนตรี ทุนทางสังคมอันได้แก่เครือข่ายและฐานเสียง ที่ทำให้ผู้ที่ครอบครองได้รับการสนับสนุนอันนำไปสู่การได้รับตำแหน่งที่สำคัญ ทุนสัญลักษณ์อันได้แก่การยอมรับนับถือ ความน่าเชื่อถือ ภาพลักษณ์ทางการเมือง ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้ได้รับโอกาสทางการเมืองโดยอาจไม่จำเป็นต้องมีทุนอื่นๆ ในสนามการเมืองทุนเหล่านี้จะแสดงออกในฐานะที่เป็นฐานอำนาจของการเจรจาต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรี (โปรดดูการแสดงทุนในภาพรวมตั้งแต่รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร 1 จนถึงรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน ในภาคผนวก 1 ตาราง ก1 และการ

แสดงทุนทางการเมืองของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร 1 จนถึงรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน ในภาคผนวก 1 ตาราง ก 2)

บทนี้มุ่งนำเสนอบริบทและเงื่อนไขเชิงโครงสร้างของการจัดสรรตำแหน่งในคณะรัฐมนตรี พร้อมทั้งวิเคราะห์ทุนที่พรรคการเมืองและนักการเมืองใช้ในการต่อรองตำแหน่ง การทำความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางการเมืองและการจัดตั้งรัฐบาลในแต่ละยุค จะช่วยให้เห็นเงื่อนไขและกลไกที่อยู่เบื้องหลังการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีได้ชัดเจนขึ้น

1. รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร 1

ก่อนการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2544 การเมืองไทยอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านและการปรับตัวที่สำคัญในหลายด้าน โครงสร้างทางการเมืองในช่วงเวลานั้นสะท้อนให้เห็นถึงหลากหลายปัญหาที่ฝังรากลึกในสังคมการเมืองไทย ทั้งความไม่มั่นคงทางการเมืองจากการรัฐประหารและการเดินขบวนเรียกร้องของประชาชน ปัญหาความไม่มีเสถียรภาพของรัฐบาลผสมจากการจัดตั้งรัฐบาลผสมที่มีการต่อรองผลประโยชน์ การขาดเอกภาพของพรรคการเมืองที่มักเกิดจากการย้ายพรรค การตั้งพรรคการเมืองใหม่จากการที่ผลประโยชน์ไม่ลงตัว การย้ายพรรคการเมืองบ่อยครั้งของนักการเมือง การเปลี่ยนรัฐธรรมนูญบ่อยครั้ง ฯลฯ ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อการบริหารประเทศ เสถียรภาพทางการเมือง และกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่นำไปสู่การแก้ไขรัฐธรรมนูญในปี 2540

การรัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ในปี พ.ศ. 2534 นำโดย พลเอกสุนทร คงสมพงษ์ เป็นเหตุการณ์สำคัญที่สะท้อนความเปราะบางของการเมืองไทย เนื่องจากคณะรัฐประหารได้ให้คำมั่นว่าจะแก้ไขปัญหาทางการเมืองและปฏิรูปประเทศ แต่ในที่สุดก็กลายเป็นการสืบทอดอำนาจด้วยการแต่งตั้งพลเอก สุจินดา คราประยูร เป็นนายกรัฐมนตรี การสืบทอดอำนาจนี้นำมาซึ่งความไม่พอใจของประชาชน (THE STANDARD TEAM, 2565) จนนำไปสู่เหตุการณ์พฤษภาทมิฬในปี 2535 ซึ่งเป็นการประท้วงครั้งใหญ่ที่ประชาชนออกมาเรียกร้องให้มีการคืนประชาธิปไตยและการเลือกตั้งที่โปร่งใส

การประท้วงนี้จบลงด้วยการหาทางออกอย่างสันติด้วยการใช้พระราชอำนาจเชิงสัญลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ในการไกล่เกลี่ย โดยการเชิญ พลเอก สุจินดา คราประยูร และ พล.ต. จำลอง ศรีเมือง เข้ามาร่วมโต๊ะเจรจาเพื่อหยุดความขัดแย้งเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 และในวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 พลเอกสุจินดา คราประยูร ก็ประกาศลาออกจากตำแหน่ง (THE STANDARD

TEAM, 2565; บัญชร ชวาลศิลป์, 2566) ส่งผลให้การประท้วงยุติลงและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในเวลาต่อมา

จุดเปลี่ยนสำคัญจากเหตุการณ์นี้คือ การสืบทอดอำนาจของทหารโดยไม่มียึดหลักการประชาธิปไตยจะไม่ได้รับการยอมรับ การกระตุ้นให้ประชาชนและภาคประชาสังคมตระหนักในเสรีภาพในการแสดงออกและสิทธิทางการเมือง การเห็นถึงความจำเป็นในการปฏิรูปการเมืองอย่างเป็นระบบ อันนำไปสู่การการแก้ไขรัฐธรรมนูญที่ต้องการลดบทบาทของทหาร การกำหนดให้นายกรัฐมนตรีต้องมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น เพื่อป้องกันการแต่งตั้งนายกฯ ที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง ความพยายามแก้ไขปัญหาความไร้เสถียรภาพของรัฐบาลผสมผ่านระบบพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง การชื้อขายเสียงและการใช้อิทธิพลในกระบวนการเลือกตั้งที่กลายเป็นปัญหาเรื้อรัง ทำให้การเมืองไทยขาดตัวแทนที่มีคุณภาพอย่างแท้จริง ฯลฯ ปัญหาเหล่านี้เองที่ได้กลายเป็นแรงผลักดันสำคัญที่นำไปสู่กระบวนการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนและการสร้างระบบการเมืองที่โปร่งใสยิ่งขึ้น

สำหรับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 หรือที่เรียกว่า รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ในกระบวนการร่างได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางผ่านการรับฟังความคิดเห็น และการประชาพิจารณ์อย่างกว้างขวางมากที่สุดในประวัติศาสตร์ โดยหลักการที่สำคัญที่มีการปรับปรุงในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ คือ การสร้างความโปร่งใสและการตรวจสอบถ่วงดุลในระบบการเมือง ปฏิรูประบบการเลือกตั้งเพื่อให้ได้ผู้แทนที่มีคุณภาพและลดปัญหาการซื้อเสียง การออกแบบการเลือกตั้งเพื่อลดปัญหาการเกิดรัฐบาลผสม ส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของประชาชน และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการทางการเมือง มีการจัดตั้งองค์กรอิสระ เช่น คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.), คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.), และผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ (บุญเลิศ ศษายุทธเดช และประยงค์ คงเมือง, 2541)

ในส่วนของคณะรัฐมนตรี ได้มีการกำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งไว้อย่างชัดเจน หมวด 7 คณะรัฐมนตรี มาตรา 204, 206, 207, 208, 209 และ 216 ดังรายละเอียดดังนี้ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2540)

มาตรา 204 นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาในขณะเดียวกันมิได้

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีให้พ้นจากตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในวันถัดจากวันที่ครบสามสิบวัน นับแต่วันที่มิพระบรมราชโองการแต่งตั้ง

มาตรา 206 รัฐมนตรีต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

(1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
 (2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบห้าปีบริบูรณ์
 (3) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า
 (4) ไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 109 (1) (2) (3) (4) (6) (7) (12) (13) หรือ (14)
 (5) ไม่เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกตั้งแต่สองปีขึ้นไป โดยได้พ้นโทษมายังไม่ถึงห้าปีก่อนได้รับแต่งตั้ง เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท

(6) ไม่เป็นสมาชิกวุฒิสภา หรือเคยเป็นสมาชิกวุฒิสภาซึ่งสมาชิกภาพสิ้นสุดลงมาแล้วยังไม่เกินหนึ่งปีนับถึงวันที่ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีเว้นแต่สมาชิกภาพสิ้นสุดลงตามมาตรา 133 (1)

มาตรา 207 รัฐมนตรีจะเป็นข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำนอกจากข้าราชการการเมืองมิได้

มาตรา 208 รัฐมนตรีจะดำรงตำแหน่ง หรือกระทำการใดตามที่บัญญัติในมาตรา 110 มิได้เว้นแต่ตำแหน่งที่ต้องดำรงตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย และจะดำรงตำแหน่งใดในห้างหุ้นส่วนบริษัท หรือองค์การที่ดำเนินธุรกิจโดยมุ่งหาผลกำไร หรือรายได้มาแบ่งปันกัน หรือเป็นลูกจ้างของบุคคลใดก็มิได้ด้วย

มาตรา 209 รัฐมนตรีต้องไม่เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วน หรือบริษัท หรือไม่คงไว้ซึ่งความเป็นหุ้นส่วน หรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทต่อไป ทั้งนี้ตามจำนวนที่กฎหมายบัญญัติ ในกรณี รัฐมนตรีผู้ใดประสงค์จะได้รับประโยชน์จากกรณีดังกล่าวต่อไป ให้รัฐมนตรีผู้นั้นแจ้งให้ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติทราบภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแต่งตั้งและให้รัฐมนตรีผู้นั้นโอนหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทดังกล่าวให้นิติบุคคลซึ่งจัดการทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

ห้ามมิให้รัฐมนตรีผู้นั้นกระทำการใดอันมีลักษณะเป็นการเข้าไปบริหาร หรือจัดการใดๆ เกี่ยวกับหุ้นหรือกิจการของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทดังกล่าว

และมาตรา 216 ความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัวเมื่อ

- (1) ตาย
- (2) ลาออก
- (3) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 206
- (4) ต้องคำพิพากษาให้จำคุก
- (5) สภาผู้แทนราษฎรมิมติไม่ไว้วางใจตามมาตรา 185 หรือมาตรา 186
- (6) กระทำการอันต้องห้ามตามมาตรา 208 หรือมาตรา 209
- (7) มีพระบรมราชโองการตามมาตรา 217

(8) วุฒิสภามีมติตามมาตรา 307 ให้ถอดถอนออกจากตำแหน่ง

ข้อกำหนดสำหรับผู้ที่เข้ามาเป็นรัฐมนตรีตามบทบัญญัติข้างต้น ถือเป็นโครงสร้างที่กลั่นกรอง ผู้ที่มีคุณสมบัติเข้ามาเป็นรัฐมนตรี ขณะเดียวกันพรรคการเมืองที่ได้เสียงข้างมากที่เป็นพรรคจัดตั้งรัฐบาล ก็จะทำหน้าที่ในการคัดสรรบุคคลที่เหมาะสม หรือเจรจาต่อรองกันระหว่างพรรคการเมือง เพื่อจัดสรร ตำแหน่งรัฐมนตรี

เศรษฐกิจเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่สัมพันธ์กับการเมืองไทย กล่าวคือ นับตั้งแต่สมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เศรษฐกิจของประเทศเติบโตอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะภาคอสังหาริมทรัพย์และการให้สินเชื่อโดยไม่ได้คำนึงถึงความเสี่ยง แต่การเติบโตนี้ไม่ได้มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่แข็งแกร่งรองรับ การเก็งกำไรและหนี้สินที่สูงขึ้นทำให้ระบบการเงินและระบบเศรษฐกิจเริ่มประสบกับความเสี่ยง จนเมื่อเกิดการล่มสลายของค่าเงินบาทในปี พ.ศ. 2540 ก็ได้นำไปสู่วิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งมีผลกระทบอย่างมากต่อบริบททางการเมืองไทยและการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2544 ซึ่งเป็นปีที่ ทักษิณ ชินวัตร สามารถนำพรรคไทยรักไทยเข้าสู่การเป็นรัฐบาล (THE STANDARD TEAM, 2566; รั้งสรรค์ ณะพรพันธุ์, น.ป.ป.)

วิกฤตเศรษฐกิจนี้ส่งผลกระทบอย่างมากต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ ในช่วงปี 2542 - 2543 ซึ่งเป็นช่วงก่อนการเลือกตั้งในปี 2544 เศรษฐกิจไทยอยู่ในภาวะฟื้นตัวหลังจากวิกฤตต้มยำกุ้ง แต่ผลกระทบจากวิกฤตดังกล่าวก็ยังส่งผลกระทบต่อประชาชนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการเลิกจ้างงานและมีรายได้ที่ลดลง ทำให้สังคมไทยต้องการการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจ รัฐบาลชวน หลีกภัย (พ.ศ. 2540 - 2544) ต้องเผชิญกับแรงกดดันอย่างหนักในการฟื้นฟูเศรษฐกิจและปัญหาความไม่พอใจของประชาชนแม้จะพยายามแก้ปัญหาเศรษฐกิจ แต่ก็ต้องเผชิญกับแรงกดดันจากประชาชนในการตอบสนองต่อปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม จนเมื่อรัฐบาลครบวาระการดำรงตำแหน่งตามรัฐธรรมนูญ จึงมีการจัดการเลือกตั้งใหม่ภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540

การเลือกตั้งในวันที่ 6 มกราคม 2544 จึงเป็นโอกาสที่พรรคไทยรักไทยซึ่งนำโดย ทักษิณ ชินวัตร สามารถใช้ประโยชน์จากสถานการณ์ทั้งการเมืองและเศรษฐกิจในช่วงเวลานั้น โดยเฉพาะวิกฤตเศรษฐกิจและความไม่พอใจของประชาชนที่เกิดจากปัญหาเศรษฐกิจและสังคมที่รัฐบาลชวน หลีกภัยไม่สามารถแก้ไขได้อย่างเต็มที่ โดยพรรคไทยรักไทยนำเสนอนโยบายประชานิยมที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน เช่น โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ กองทุนหมู่บ้าน ฯลฯ นโยบายเหล่านี้ได้รับความนิยมอย่างสูงจากประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรและผู้มีรายได้น้อย รวมทั้งการกำหนดลโลแกนว่า “คิดใหม่ ทำใหม่” แก้ปัญหาจากรากหญ้าสู่รากแก้ว (คณะกรรมการจัดทำรายงานแสดงผลการดำเนินการของคณะรัฐมนตรีตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ, 2547)

ผลจากการเลือกตั้ง บ่งชี้ว่าพรรคไทยรักไทยได้จำนวน ส.ส. ถึง 248 ที่นั่งจากทั้งหมด 500 ที่นั่ง (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2544) ทำให้ ทักษิณ ชินวัตร ก้าวสู่การเป็นนายกรัฐมนตรี การชนะเลือกตั้งครั้งนี้ไม่เพียงแต่สะท้อนถึงความต้องการในการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประชาชน แต่ยังเป็นผลมาจากการใช้ประโยชน์จากสถานการณ์เศรษฐกิจที่ยังไม่มั่นคง เสนอแนวทางใหม่ในการบริหารประเทศและฟื้นฟูเศรษฐกิจ ซึ่งตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนที่ต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงและความหวังในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และเงื่อนไขจากรัฐธรรมนูญที่ต้องการสร้างความเข้มแข็งให้กับพรรคการเมืองด้วยการสร้างเงื่อนไขเพื่อเอื้อต่อการเป็นระบบสองพรรคการเมืองใหญ่

รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร (พ.ศ. 2544 - 2548) เป็นรัฐบาลชุดแรกที่ตั้งขึ้นภายใต้รัฐธรรมนูญ 2540 โดย พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทยดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทักษิณ ชินวัตร มีทุนหลายประเภทที่เอื้อต่อการขึ้นสู่ตำแหน่ง ได้แก่ ทุนเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางการเมือง กล่าวคือ ทักษิณ ชินวัตร ประสบความสำเร็จจากการทำธุรกิจ โดยเฉพาะธุรกิจโทรคมนาคม คือ บริษัทชินคอร์ปอเรชันบริษัทผู้ให้บริการโทรศัพท์มือถือและการสื่อสาร และธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ คือ บริษัทเอสซี แอสเสท คอร์ปอเรชัน (มหาชน) ซึ่งเป็นหนึ่งในบริษัทอสังหาริมทรัพย์ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ความมั่งคั่งจากการทำธุรกิจคือทุนเศรษฐกิจที่ทำให้ ทักษิณ ชินวัตร ใช้เป็นปัจจัยแสดงอำนาจและอิทธิพล สร้างเครือข่ายทางการเมือง สร้างฐานเสียงในการเลือกตั้ง รวมทั้งสร้างภาพลักษณ์ของผู้ที่ประสบความสำเร็จทางธุรกิจและพร้อมที่จะเข้ามาทำประโยชน์ให้กับประเทศชาติดังที่เขาได้เคยกล่าวว่า "...ผมขออนุญาตลูกเมีย ผมขอใช้เงินครอบครัวมาทำงานการเมือง แล้วผมจะใช้เงินทองของเขาเพื่อทำลายชื่อเสียงของเขาหรือครับ เพราะฉะนั้น อย่างใดก็แล้วความมีฐานะของผมเลย ติดตามผลดีกว่าว่าผมโกหกหรือ หลุดกรรมผมเป็นอย่างไร" (อุกฤษฏ์ ปัทมะนันท์, 2562) ในแง่ของความรู้และประสบการณ์ ทักษิณ ชินวัตร จบจากโรงเรียนเตรียมทหาร การศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอกจากต่างประเทศ สิ่งนี้ได้ช่วยสร้างทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของสถาบัน ขณะเดียวกันยังช่วยสร้างเครือข่ายทางวิชาการและความสัมพันธ์กับบุคคลต่างๆ สำหรับประสบการณ์ทางการเมือง ทักษิณ ชินวัตรเคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ในรัฐบาลชวน หลีกภัย เมื่อปีพ.ศ. 2537 ตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีในรัฐบาลบรรหาร ศิลปอาชา ในปี พ.ศ. 2539 ตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีในรัฐบาลพลเอกชวลิต อยุ่ชูทอง เมื่อปีพ.ศ. 2540 รวมทั้งเคยดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคพลังธรรม ประสบการณ์เหล่านี้เป็นทุนวัฒนธรรมที่ช่วยให้ทักษิณ ชินวัตร มีความเข้าใจทางการเมืองไทย พร้อมกันนั้นก็ยังช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ของผู้นำรุ่นใหม่ที่มีความรู้ ความสามารถรอบด้าน และมีความสามารถ ซึ่งเอื้อต่อการได้รับความไว้วางใจจากประชาชน และการก้าวสู่การเป็นนายกรัฐมนตรี

กล่าวสำหรับทุนทางสังคม การศึกษา ประสบการณ์ทางการเมืองและธุรกิจ ได้ช่วยสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่กว้างขวางกับบุคคลจากแวดวงต่างๆ และช่วยเอื้อให้ หักฉิม ชินวัตร มีเครือข่ายความสัมพันธ์กับบุคคลที่มีคุณสมบัติและมีศักยภาพสูงในการแก้ไขปัญหาของประเทศ ดังจะเห็นจากรายชื่อในบัญชีรายชื่อของพรรคไทยรักไทยที่ในภาพรวมล้วนแต่เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ และมีภาพลักษณ์ที่ดี และสำหรับทุนทางการเมือง การให้หักฉิม ชินวัตรเคยดำรงตำแหน่งต่างๆ ในทางการเมืองและมีบทบาทในทางการเมือง ทำให้หักฉิม ชินวัตรมีเครือข่ายทางการเมืองที่เข้มแข็งสามารถชักชวนนักการเมืองจากพรรคการเมืองอื่นๆ มาเข้าร่วมกับพรรคไทยรักไทยได้ และสามารถอภิบาลพรรคแบบรวมศูนย์อำนาจ

พรรคไทยรักไทยเป็นพรรคที่มีนักการเมืองหรือกลุ่มการเมืองย้ายเข้ามาเป็นจำนวนมากจนกลายเป็นพรรคขนาดใหญ่ อีกทั้งสมาชิกภายในพรรคยังมีการแบ่งกลุ่มออกเป็นจำนวนมาก ได้แก่ กลุ่ม 16 เดิม กลุ่มวังน้ำยม กลุ่มพลังธรรม - พลังไทย กลุ่มวังน้ำเย็น กลุ่มวาทะห์ กลุ่มวังบัวบาน กลุ่มพรรคความหวังใหม่ กลุ่มพรรคชาติพัฒนา กลุ่มพรรคกิจสังคม กลุ่มพรรคประชาธิปัตย์ (MGR Online, 2550ค; มติชนสุดสัปดาห์, 2561) ขณะเดียวกันก็มีบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ ในด้านต่างๆ ที่หลากหลายในบัญชีรายชื่อของพรรคไทยรักไทย เช่น ดร.สมคิด จาคูศรีวิทักษ์, สุรเกียรติ์ เสถียรไทย หรือปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ ที่เป็นเพื่อนรุ่นพี่จากโรงเรียนเตรียมทหาร (ไทยพับลิก้า, 2554) เป็นต้น รวมทั้งกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่หลายกลุ่ม บางส่วนของกองทัพและตำรวจ โดยกลุ่มต่างๆ เหล่านี้ได้เชื่อมโยงเข้ากันกับสมาชิกในครอบครัวชินวัตร

การเลือกตั้งในปี 2544 พรรคไทยรักไทยขณะการเลือกตั้ง ได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรวมกัน 248 คน จึงได้เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลผสม 3 พรรคการเมือง มีพรรคชาติไทยและพรรคความหวังใหม่ เข้าร่วม ต่อมาพรรคเสรีธรรมก็ได้ยุบรวมกับพรรคไทยรักไทยในปี 2544 (ศาลรัฐธรรมนูญ, 2554) พรรคความหวังใหม่ได้ยุบรวมกับพรรคไทยรักไทยในปี 2545 (ประกาศนายทะเบียนพรรคการเมือง เรื่องการยุบพรรคความหวังใหม่เพื่อรวมเข้ากับพรรคไทยรักไทย, 2545) รวมทั้งพรรคชาติพัฒนาภายใต้กลุ่มราชครู-กลุ่มโคราชก็ได้เข้าร่วมรัฐบาลและยุบรวมเข้ากับพรรคไทยรักไทยในปี 2547 (ประกาศนายทะเบียนพรรคการเมือง เรื่องการยุบพรรคชาติพัฒนาเพื่อรวมเข้ากับพรรคไทยรักไทย, 2547) รัฐบาลชุดนี้บริหารประเทศได้ครบวาระ 4 ปี (นรนิติ เศรษฐบุตร, ม.ป.ป.) มีนโยบายที่มุ่งตอบสนองเกษตรกรฐานราก เช่น โครงการ 30 บาทรักษาทุกคน และกองทุนหมู่บ้าน

เงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลต่อการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีของรัฐบาลหักฉิม ชินวัตร ประการแรก การสร้างความเข้มแข็งภายในพรรคไทยรักไทยที่ประกอบไปด้วยสมาชิกที่มีความสามารถแต่ก็มีความหลากหลาย ทั้งจากนักธุรกิจ นักการเมืองท้องถิ่น ผู้ที่มีความรู้ความสามารถในเชิงนักวิชาการ ผู้ที่มี

ประสบการณ์ทางการเมือง และผู้ที่มีความใกล้ชิดกับคนในตระกูลชินวัตร การบริหารจัดการกลุ่มต่างๆ ภายในพรรค และจัดสรรตำแหน่งให้เหมาะสมและสมดุลจึงเป็นภารกิจสำคัญ ในการสร้างการสนับสนุน ความเป็นอันหนึ่งอันเดียว และการจัดสรรผลประโยชน์ภายในพรรคให้ลงตัว

ประการที่สอง การสร้างความเป็นเอกภาพในพรรคร่วมรัฐบาลด้วยการจัดสรรตำแหน่งให้พรรค ร่วมรัฐบาล แม้พรรคไทยรักไทยจะเป็นพรรคแกนนำหลัก แต่ในรัฐบาลผสมชุดแรก ตำแหน่ง รัฐมนตรีว่าการหลายตำแหน่งได้ถูกจัดสรรให้กับพรรคร่วมรัฐบาล เพื่อความมีเสถียรภาพของรัฐบาล ขณะเดียวกันก็ยิ่งแสดงถึงการรักษาพันธมิตรทางการเมืองซึ่งมีความสำคัญในระบบการเมืองไทย ดังจะ เห็นได้จากการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและกระทรวงคมนาคมให้กับ พรรคความหวังใหม่ และตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมให้กับ พรรคชาติไทย

ประการที่สาม การตอบแทนให้กับพันธมิตรทางการเมืองและกลุ่มทุน ทั้งกลุ่มการเมืองต่างๆ ที่เข้าร่วมร่วมสร้างพรรค และกลุ่มทุนขนาดใหญ่ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนพรรค โดยกลุ่มการเมือง ต่างๆ ที่เข้าร่วมในการก่อตั้งพรรคไทยรักไทย เช่น กลุ่มบ้านริมน้ำ กลุ่มราชบุรี กลุ่มลำตะคอง กลุ่มวัง น้ำยม กลุ่มวังน้ำเย็น กลุ่มวังพญานาค กลุ่มวาคะห์ กลุ่มชลบุรี (นครินทร์ เหมไตรรัตน์, ม.ป.ป.) เช่นเดียวกับกลุ่มทุนเศรษฐกิจที่สนับสนุนพรรค ได้แก่ กลุ่มทุนโทรคมนาคม ธนาคาร บีโตร์เคมิ เหล็ก อสังหาริมทรัพย์ และธุรกิจบันเทิง โดยกลุ่มทุนเหล่านี้ได้เข้าร่วมเป็นส.ส. ในระบบบัญชีของพรรค (สำนัก ข่าวอินโฟเควสท์, 2544) และได้ดำรงตำแหน่งสำคัญทั้งในพรรคการเมืองและคณะรัฐมนตรี (อุกฤษฏ์ พิทยะนันท์, 2562) ดังนั้น สัดส่วนของตำแหน่งรัฐมนตรีในคณะรัฐมนตรีจึงสะท้อนการบริหารจัดการมั่ง ภายโนพรรค เครือข่ายทางธุรกิจที่สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือพรรคและการเลือกตั้ง บุคคลที่มีความ สัมพันธ์ส่วนตัวกับหัวหน้าพรรค คือ ทักษิณ ชินวัตร บุคคลที่ได้รับความไว้วางใจเพื่อมาร่วมดำเนินการ ตามนโยบายที่ได้หาเสียงไว้ รวมทั้งพรรคร่วมรัฐบาลที่ได้รับการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีตามสัดส่วนที่นั่ง ในสภา

ประการที่สี่ การยึดโยงประชาชนกับนโยบายที่ได้หาเสียงไว้ ซึ่งมีลักษณะเป็นนโยบายประชานิยมที่พรรคได้จัดสรรบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการขับเคลื่อนนโยบายต่างๆ ที่เป็นนโยบายหลัก ของพรรค เช่น ดร.สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เพื่อสร้างความมั่นใจใน เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษา ดร.ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย หรืออาจจัดสรรให้กับคนใกล้ชิดที่มีความไว้วางใจว่า สามารถดำเนินการตามแผนและนโยบายที่กำหนดไว้ได้ เช่น การแต่งตั้งนางสุภารัตน์ เกตุราพันธ์ แกนนำ คนสำคัญของพรรคที่มีความใกล้ชิดกับทักษิณ ชินวัตร ให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวง

สาธารณสุข หรือการแต่งตั้งวัฒนา เมืองสุข ซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิดกับทักษิณ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม

พรรคไทยรักไทยเป็นพรรคขนาดใหญ่ที่รวมเอากลุ่มการเมืองต่างๆ เข้ามา ความขัดแย้งภายในพรรคย่อมเกิดขึ้นได้ ดังจะเห็นได้จากกรณีความไม่พอใจของกลุ่มวังน้ำเย็นที่ไม่พอใจการดำเนินการต่างๆ ของทักษิณ ชินวัตร ในฐานะหัวหน้าพรรคไทยรักไทย หรือความขัดแย้งภายในที่ทำให้กลุ่มวังน้ำเย็นที่มีสมศักดิ์ เทพสุทินและสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ เป็นแกนนำแยกตัวออกมาจากกลุ่มวังบัวบานที่มี นางเยาวภา วงศ์สวัสดิ์ เป็นแกนนำ รวมทั้งปัญหาความนิยมที่ลดลงจากการดำเนินนโยบายต่างๆ เช่น ปัญหาการกวาดล้างยาเสพติด ปัญหาการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การหายตัวของประธานชมรมนักกฎหมายมุสลิม ข้อเสนอเอ็นทรานส์ร่ว การทุจริตคอร์รัปชันและผลประโยชน์ทับซ้อน ฯลฯ เพื่อให้การเลือกตั้งในปี 2548 มีความพร้อมมากที่สุดเพื่อชนะการเลือกตั้ง พรรคไทยรักไทยได้ขยายเครือข่ายทางการเมืองและฐานเสียงในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศจากพรรคการเมืองอื่นเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพรรค เช่น กลุ่มชลบุรีนำโดย สอนยา คุณปลื้ม กลุ่มบุรีรัมย์ นำโดยเนวิน ชิดชอบ (MGR Online, 2550ค)

เมื่อพิจารณาทุนในการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีในสมัยทักษิณ ชินวัตร 1 จะเห็นว่า ทักษิณ ชินวัตร ผู้ก่อตั้งพรรคไทยรักไทยและหัวหน้าพรรค มีบทบาทสำคัญในการจัดตั้งคณะรัฐมนตรี โดยทุนส่วนตัวมีความสำคัญ คือ ทุนเศรษฐกิจคือความมั่งคั่งมีการใช้ทุนเศรษฐกิจจากกลุ่มบริษัทชินคอร์ปอเรชันให้กลายเป็นเครื่องมือในการสร้างฐานเสียง ด้วยการใช้งบเศรษฐกิจส่วนตัวในการสนับสนุนการหาเสียง ทุนทางสังคมคือเครือข่ายทั้งในแวดวงธุรกิจและการเมือง ทุนวัฒนธรรมทั้งความรู้และประสบการณ์จากการศึกษา การทำธุรกิจ และการดำรงตำแหน่งทางการเมือง ทุนเหล่านี้นำไปสู่การสร้างทุนทางการเมืองให้กับทักษิณ ชินวัตรในการมีอำนาจและอิทธิพลทางการเมือง อันนำไปสู่การครอบครอง จัดสรร ควบคุม และใช้ทรัพยากรทางการเมือง

ในการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร 1 (พ.ศ. 2544 - 2548) การเจรจาและการต่อรองระหว่างกลุ่มทุนต่างๆ ที่สนับสนุนพรรคไทยรักไทย รวมถึงการรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกพรรคและพันธมิตรทางการเมืองจากพรรคร่วมรัฐบาล ถือเป็นกระบวนการสำคัญที่นำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนทางการเมืองและการตอบแทนกลุ่มทางการเมือง ที่มีบทบาทสำคัญในการทำให้รัฐบาลมีความมั่นคงและเสถียรภาพ โดยการจัดสรรตำแหน่งภายในพรรค ทุนเศรษฐกิจ, ทุนทางสังคม, ทุนวัฒนธรรม และทุนทางการเมือง ที่แต่ละกลุ่มมีถือเป็นปัจจัยสำคัญในการต่อรองตำแหน่งและจัดสรรตำแหน่ง แต่ในกรณีของพรรคร่วมรัฐบาล ปัจจัยที่สำคัญในการกำหนดตำแหน่งรัฐมนตรี คือ สัดส่วนของ ส.ส. ที่แต่ละพรรคได้ โดยพรรคที่มีจำนวน ส.ส. มากก็จะสามารถเจรจาต่อรองจำนวนเก้าอี้รัฐมนตรีและตำแหน่งรัฐมนตรีที่ถือได้ว่าเป็นกระทรวงสำคัญได้ รวมทั้งความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างพรรค

ไทยรักไทยกับพรรคร่วมรัฐบาล เช่น บทบาทและความสำคัญของพรรคร่วมรัฐบาลในการสร้างเสถียรภาพทางการเมือง นั่นคือ หากพรรคร่วมรัฐบาลมีจำนวน ส.ส. น้อย บทบาทของพรรคที่ส่งผลต่อเสถียรภาพของรัฐบาลก็น้อย ภายในพรรคร่วมรัฐบาลแต่ละพรรค จำนวนและตำแหน่งรัฐมนตรีที่ต่อรองมาได้ ก็จะถูกจัดสรรตามเงื่อนไขของทุนที่กลุ่มหรือนักการเมืองภายในพรรคครอบครอง กล่าวคือ

ทุนเศรษฐกิจ มีบทบาทในเชิงการเมืองและในการสร้างเสถียรภาพของรัฐบาล กล่าวคือ ในฐานะที่เป็นแหล่งทุนสนับสนุนการเลือกตั้งและกิจกรรมทางการเมือง ช่วยสร้างความน่าเชื่อถือและภาพลักษณ์ทางเศรษฐกิจของพรรค สร้างเสถียรภาพทางการเมือง และต่อรองและจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี ในพรรคไทยรักไทยกลุ่มทุนสำคัญ ได้แก่ ทุนโทรคมนาคม ได้แก่ กลุ่มชินคอร์ป เทเลคอมเอเชีย ของเครือเจริญโภคภัณฑ์ ทีทีแอนด์ที - จัสมิน ทีมีอดีลัย โทษารามิก เป็นเจ้าของเป็นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ บริษัท เอ็มลิงค์ ที่เป็นการร่วมทุนระหว่างนางเยาวภา วงศ์สวัสดิ์ กับ สุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ เลขาธิการพรรคไทยรักไทยและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ทุนธนาคารที่ประกอบด้วยธนาคารกรุงเทพ และธนาคารทหารไทยที่สมาชิกครอบครองชินวัตรถือหุ้น ทุนอุตสาหกรรมอื่นได้แก่ กลุ่มธุรกิจปิโตรเคมี เช่น บริษัททีทีโอ ของประชัย เสี่ยวไพรัตน์ กลุ่มธุรกิจเหล็ก เช่น บริษัทไทยนิลคส์ สตีล ของประยุทธ มหากิจศิริ ตำแหน่งรองหัวหน้าพรรค และ ส.ส. ระบบบัญชีรายชื่อพรรคไทยรักไทย ทุนอสังหาริมทรัพย์ ได้แก่ กลุ่มเอ็มไทยกรุ๊ป ที่มีสุชัย วีระเมธีกุล เป็นเจ้าของ โดยบุตรชายคือ วีระชัย วีระเมธีกุล เป็นผู้ร่วมก่อตั้งพรรคไทยรักไทย ได้รับการแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษากระทรวงการต่างประเทศ และประธานคณะกรรมการการเงินและการธนาคารของสภาผู้แทนราษฎร กลุ่มบริษัทศิริกรรม และทุนบันเทิง ที่ให้การสนับสนุนการสื่อสารโฆษณา พิธีการ และการรณรงค์ทางการเมืองของพรรคไทยรักไทย เช่น โทบูลย์ คำรงค์ชัยธรรม เจ้าของบริษัทแกรมมี่ เอ็นเตอร์เทนเมนต์ กลุ่มบริษัท บีอีซีวีเล็ด โดยประชา มาลีนนท์ อดีตผู้อำนวยการบริษัท เป็น ส.ส. ระบบบัญชีรายชื่อพรรคไทยรักไทยลำดับที่ 10 และดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม กำกับดูแลการบินไทย บริษัทไอทีวี ทีตระกูลชินวัตรเป็นเจ้าของและวิจารณ์รัฐบาลน้อยลงกว่าในอดีต บริษัทจีเอ็มเอ็ม มีเดีย ที่ให้ศิลปินของบริษัทสนับสนุนโครงการต่างๆ ของรัฐบาล และบริษัทอาร์เอส โปรโมชัน (อุกฤษฏ์ ปัทมะนันท์, 2562, pp. 200-201)

ทุนทางสังคม หรือเครือข่ายความสัมพันธ์มีบทบาทสำคัญในการสร้างการสนับสนุนทางการเมือง สร้างความน่าเชื่อถือทางการเมือง และช่วยเสริมสร้างความมั่นคงในการบริหารประเทศ เครือข่ายความสัมพันธ์ที่ทักษิณ ชินวัตร มี ไม่เพียงแต่กลุ่มทุนเศรษฐกิจดังที่กล่าวไปข้างต้น ความสัมพันธ์กับกลุ่มทหาร (อุกฤษฏ์ ปัทมะนันท์, 2562, pp. 202) ถือเป็นอีกหนึ่งทุนทางสังคมที่สำคัญในการจัดตั้งคณะรัฐมนตรี อีกทั้งยังเป็นการสร้างทุนสัญลักษณ์ให้กับทักษิณ ชินวัตร ในฐานะผู้ที่มีเครือข่ายกว้างขวาง

กับกลุ่มทหารที่ถือเป็นกลุ่มโครงสร้างอำนาจสำคัญในประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากที่พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม พลเอกยุทธศักดิ์ ศศิประภา ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม และพลเอกธรรมรักษ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี คูแฉ่งงานด้านความมั่นคง หลังจากตั้งคณะรัฐมนตรีและบริหารประเทศแล้ว ได้เกิดปรากฏการณ์การโยกย้ายในกองทัพที่ส่งผลให้เพื่อนร่วมรุ่นของทักษิณ ชินวัตร จากเตรียมทหารรุ่น 10 จำนวน 35 นาย ได้เข้าดำรงตำแหน่งสำคัญในกองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ อีกทั้งยังครอบคลุมงานด้านนโยบายและการจัดสรรงบประมาณของ กองบัญชาการทหารสูงสุด และ สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม รวมทั้งพลเอกชัยสิทธิ์ ชินวัตร ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก การโยกย้ายนี้แสดงให้เห็นถึงความพยายามสร้างเครือข่ายอำนาจภายในกองทัพให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น ด้วยการปรับให้เพื่อนร่วมรุ่นของ พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร เข้ามาดำรงตำแหน่งสำคัญในกองทัพ อันจะช่วยเสริมอิทธิพลทางการเมืองให้มั่นคงยิ่งขึ้น เพราะการมีบุคคลที่ไว้วางใจในตำแหน่งสำคัญจะทำให้สามารถกำกับดูแลและควบคุมนโยบายในกองทัพได้ง่ายขึ้น การแต่งตั้งคนใกล้ชิดให้ดำรงตำแหน่งระดับสูงในกองทัพ จึงเป็นเป็นการสะสมทุนทางสังคมที่เกิดจากเครือข่ายความสัมพันธ์และความไว้วางใจระหว่างบุคคล และสร้างทุนทางสัญลักษณ์ หรือภาพลักษณ์แห่งความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม ซึ่งมีผลต่อการควบคุมกลไกของกองทัพและการรักษาอำนาจในเชิงโครงสร้างทางการเมือง

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มนักวิชาการ ที่ถือว่าเป็นกลุ่มที่มีทุนวัฒนธรรมสูง เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีความรู้ ความสามารถ และความน่าเชื่อถือในสังคม โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ การต่างประเทศ และการศึกษา เช่น ดร.อมตคิด จาตุศรีพิทักษ์ นักเศรษฐศาสตร์ที่มีความรู้ความสามารถในการวางแผนทางเศรษฐกิจขณะเดียวกันก็มีทุนทางการเมืองสูง ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง, นายแพทย์เกษม วัฒนชัย มีความเชี่ยวชาญด้านการแพทย์ มีผลงานด้านการแพทย์และการศึกษา รวมทั้งเป็นอธิคปลัดทบวงมหาวิทยาลัย ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ, ดร.ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ หนึ่งในผู้ก่อตั้งพรรคไทยรักไทย มีความเชี่ยวชาญด้านอาชญวิทยา ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย, ดร.สุรเกียรติ์ เสถียรไทย มีความรู้และความเชี่ยวชาญด้านกฎหมาย และมีประสบการณ์ในงานองค์การระหว่างประเทศ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เป็นต้น การแต่งตั้งบุคคลที่มีทุนวัฒนธรรมสูงให้ดำรงตำแหน่งที่สำคัญ ช่วยในการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและความน่าเชื่อถือให้กับรัฐบาล

สำหรับกลุ่มการเมืองท้องถิ่น แม้พรรคไทยรักไทยจะมีเป้าหมายในการสร้างการเมืองใหม่ แต่ในการจัดตั้งรัฐบาลกลับได้รวมเอาพรรคชาติไทยและพรรคความหวังใหม่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาลผสม ซึ่งทั้งสองพรรค ถือเป็นกลุ่มที่มีทุนทางสังคมในระดับชุมชนและท้องถิ่นในระดับสูง เช่น จังหวัดชลบุรีที่

ตระกูลคุณปลื้มมีบทบาทในฐานะบ้านใหญ่ สนธิยา คุณปลื้ม จากพรรคชาติไทย ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม จังหวัดบุรีรัมย์ที่ตระกูลชิดชอบมีบทบาทในฐานะบ้านใหญ่ เนวิน ชิดชอบ จากพรรคชาติไทย ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ กลุ่มวาคะห์ ที่ถือเป็นกลุ่มบ้านใหญ่ - อีตลักษ์ณ์ มีเครือข่ายและฐานเสียงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ วันมูหะมัดนอร์ มะทา จากพรรคความหวังใหม่ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม เป็นต้น แม้กลุ่มบ้านใหญ่เหล่านี้จะไม่ได้มีความสัมพันธ์ในแง่ที่เป็นทุนทางสังคมโดยตรงกับพรรคไทยรักไทย แต่การที่กลุ่มเหล่านี้ให้การสนับสนุนและดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในนามของพรรคร่วมรัฐบาล คือความสัมพันธ์ในแง่ของการเชื่อมโยงอำนาจและเครือข่ายทางสังคมในระดับท้องถิ่นและภูมิภาคซึ่งกลายเป็นทุนทางการเมืองให้กับทั้งพรรคไทยรักไทยในการเสริมสร้างเสถียรภาพทางการเมือง และพรรคร่วมรัฐบาลในการดำรงอำนาจในทางการเมือง

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตในการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี คือ กระทรวงที่สัมพันธ์กับนโยบายประชานิยม ล้วนเป็นรัฐมนตรีที่มาจากพรรคไทยรักไทยทั้งสิ้น เช่น กระทรวงการคลัง กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และตำแหน่งรัฐมนตรีเป็นผลมาจากการแปลงทุน ไม่ว่าจะเป็นทุนเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และหรือทุนวัฒนธรรม ไปเป็นทุนสัญลักษณ์และทุนทางการเมือง ในกรณีนี้เราเห็นการแปลงทุนเศรษฐกิจของกลุ่มทุนธุรกิจไปเป็นทุนทางสังคม ซึ่งคือการความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นมากขึ้นกับพรรคการเมือง อันนำไปสู่การมีอำนาจในการต่อรองเพื่อให้ทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคมที่ตนเองมีกลายเป็นตำแหน่งรัฐมนตรี ที่เป็นตำแหน่งที่มีอำนาจและสถานะที่สามารถนำไปสู่การสร้างทุนสัญลักษณ์และทุนทางการเมืองในพื้นที่ทางการเมืองได้ต่อไป สำหรับกลุ่มทุนบ้านใหญ่ที่มีทุนเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนสัญลักษณ์จากการมีฐานเสียงที่แข็งแกร่ง ได้ทำการแปลงทุนเหล่านั้นผ่านการหาเสียงเลือกตั้งในพื้นที่ที่ตนเองมีบทบาทและอิทธิพลอยู่ ไปเป็นทุนทางการเมือง ซึ่งคือ จำนวน ส.ส. และใช้จำนวน ส.ส. ที่มีนั้นสร้างอำนาจ อิทธิพล และการต่อรองในทางการเมือง จำนวน ตำแหน่ง และกระทรวงที่จะได้รับผิดชอบจึงเป็นผลของการใช้ทุนทางการเมืองที่มี เป็นอำนาจในการเจรจาต่อรองในสนามทางการเมือง สำหรับผู้ที่ครอบครองทุนทางวัฒนธรรมที่ถือได้ว่ามีความสำคัญในการสร้างภาพลักษณ์ความน่าเชื่อถือให้กับรัฐบาลและพรรคแกนนำในการบริหารประเทศผ่านความรู้ความสามารถและประสบการณ์ ทุนนี้ได้ถูกแปลงไปเป็นทุนสัญลักษณ์และทุนทางการเมืองในรูปของตำแหน่งรัฐมนตรีที่สามารถมีอิทธิพลในทางการเมืองได้ โดยผู้ที่ครอบครองตำแหน่งรัฐมนตรี ก็จะใช้ตำแหน่งนี้ในมิติของทุนสัญลักษณ์ เพื่อแสดงอำนาจและอิทธิพลเพื่อใช้ในการต่อรอง เจรจา เพื่อผลักดันนโยบายต่างๆ เพื่อรักษาฐานเสียงของตนเองต่อไป

ตารางที่ 1 แสดงทุนและกลไกที่สนับสนุนการจัดตั้งรัฐบาลท้องถิ่น จีนวัดร 1 (2544 - 2547)

ประเภทของทุน	รายละเอียดของทุน
ทุนทางการเมือง	- ความชอบธรรมจากฐานเสียงจากการเลือกตั้งด้วยนโยบายที่แตกต่างจากพรรคอื่นๆ - ความน่าเชื่อถือจากการรวมเอาบุคคลที่มีความรู้ความสามารถจากแวดวงต่างๆ มาเป็นสมาชิกพรรค - อิทธิพลจาก ส.ส. ที่มีฐานเสียงในพื้นที่ชนบท - ความนิยมในนโยบายประชานิยม
ทุนเศรษฐกิจ	การสนับสนุนทางการเงินและเครือข่ายธุรกิจของหัวหน้าพรรคและกลุ่มการเมืองภายในพรรคไทยรักไทย และหรือที่มีความใกล้ชิดกับหัวหน้าพรรค
ทุนทางสังคม	เครือข่ายกลุ่มทุนนักธุรกิจ นักวิชาการ ทหาร และกลุ่มการเมืองท้องถิ่น
ทุนทางวัฒนธรรม	- หัวหน้าพรรคมีความรู้ความสามารถและประสบการณ์จากการทำธุรกิจรวมทั้ง บุคลิกภาพจริงจังและแสดงถึงความมีวิสัยทัศน์ที่แตกต่างจากนักการเมืองคนอื่น ๆ
ทุนสัญลักษณ์	- ความมั่งคั่งของหัวหน้าพรรค - ความใหม่และความเข้าถึงได้ของนโยบาย - ความเป็นคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถจากแวดวงต่างๆ ของสมาชิกพรรคโดยเฉพาะกรรมการบริหารพรรค

ตารางที่ 2 แสดงทุนที่มีบทบาทในการแต่งตั้งรัฐมนตรีรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร 1 (2544 - 2547)

ประเภทของทุน	รายละเอียดของทุน
ทุนทางการเมือง	- ภายในพรรคไทยรักไทย ตำแหน่งถูกจัดสรรตามสัดส่วนให้กับกลุ่มที่มีจำนวน ส.ส.ในพื้นที่/ ในสภากลุ่ม/ บุคคลที่มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับผู้มีอำนาจหลักของพรรค และให้กับผู้ที่มีความรู้ความสามารถอันเป็นประโยชน์กับตำแหน่งที่จะกลายเป็นภาพลักษณ์ที่ดีให้กับพรรคและรัฐบาลด้วย ซึ่งส่วนหนึ่งได้มีการพิจารณาแล้วจากลำดับในบัญชีรายชื่อของพรรค - การจัดสรรตำแหน่งในพรรคร่วมรัฐบาล สัมพันธ์กับความสามารถของพรรคร่วมรัฐบาลในการเจรจาต่อรองกับพรรคหลักเพื่อแลกเปลี่ยนตำแหน่งรัฐมนตรีที่ต้องการ ทั้งนี้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลักคือ จำนวนที่นั่ง ส.ส. ในสภา และบารมีของหัวหน้าพรรคหรือแกนนำพรรค สำหรับการจัดสรรตำแหน่งให้กับสมาชิกพรรค ขึ้นกับทุนที่ ส.ส. แต่ละคนครอบครอง ซึ่งส่วนหนึ่งได้มีการพิจารณาแล้วจากลำดับในบัญชีรายชื่อของพรรค
ทุนเศรษฐกิจ	การสนับสนุนทางการเงินและเครือข่ายธุรกิจของกลุ่มการเมืองหรือกลุ่มบ้านใหญ่ของแต่ละพรรคการเมือง
ทุนทางสังคม	- เครือข่ายกลุ่มทุนธุรกิจ กลุ่มทุนบ้านใหญ่ นักวิชาการ และกลุ่มนักการเมืองท้องถิ่น - ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีกับผู้ที่มีอำนาจในการจัดสรรตำแหน่ง
ทุนทางวัฒนธรรม	การศึกษา ประสบการณ์ ความสามารถ
ทุนสัญลักษณ์	- ความเป็นเจ้าของกลุ่มทางการเมือง/ บ้านใหญ่ - ความเป็นผู้เชี่ยวชาญในสายงานของกระทรวงที่มีความเฉพาะ เช่น กระทรวงการต่างประเทศ การทรงการคลัง

2. รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร 2

รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร 2 จัดตั้งขึ้นภายหลังจากที่รัฐบาลทักษิณ 1 ดำรงตำแหน่งครบวาระ โดยการเลือกตั้งทั่วไปจัดขึ้นเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 พรรคไทยรักไทยที่ได้รับรวบรวมสมาชิกจากพรรคต่างๆ อันได้แก่ พรรคความหวังใหม่ พรรคชาติพัฒนา พรรคกิจสังคม พรรคเสรีธรรม และพรรคเอกภาพ เข้ากับพรรคไทยรักไทย (ไทยรัฐออนไลน์, 2562) มาตั้งแต่ช่วงรัฐบาลทักษิณ 1 ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งครั้งนี้ โดยได้จำนวน ส.ส. มากถึง 377 จาก 500 ที่นั่งในสภา โดยแบ่งเป็น ส.ส. แบบแบ่งเขต 310 ที่นั่ง และ ส.ส. บัญชีรายชื่อ 67 ที่นั่ง โดยคำนวณจากคะแนนเสียง 18.99 ล้านเสียง ผลการเลือกตั้งนี้ได้สร้างประวัติศาสตร์ในการเมืองไทย ที่มีพรรคการเมืองที่มีจำนวน ส.ส. มากที่สุดและเกินครึ่งของสภาเพียงพรรคเดียวที่สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้นับตั้งแต่มีการเลือกตั้งในประเทศไทย

เมื่อพิจารณาจากเงื่อนไขเชิงโครงสร้าง พบว่า รัฐธรรมนูญและทุนที่พรรคไทยรักไทยได้สร้างและสั่งสมมาตั้งแต่รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร 1 เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลต่อการชนะการเลือกตั้งแบบพรรคเดียวได้เสียงข้างมากเกินครึ่ง กล่าวคือ

ประการแรก รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มีเจตนารมณ์สร้างความเข้มแข็งให้กับพรรคการเมือง ส่งเสริมให้พรรคการเมืองที่ได้เสียงข้างมากเป็นผู้จัดตั้งรัฐบาล เพื่อให้การบริหารประเทศมีความต่อเนื่อง และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการเมืองที่สำคัญ โดยผลการเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2544 ปรากฏว่า พรรคไทยรักไทยได้รับเสียงข้างมาก จัดตั้งรัฐบาลผสมร่วมกับอีก 2 พรรคการเมือง และผลการเลือกตั้งในปีพ.ศ. 2548 พรรคไทยรักไทยก็ได้กลายเป็นพรรคการเมืองที่เข้มแข็งที่สุดในระบบการเมืองไทย สามารถจัดตั้งรัฐบาลพรรคเดียวได้ ส่งผลให้การเมืองไทยมีแนวโน้มเข้าสู่ระบบสองพรรคการเมือง แต่ก็นำไปสู่ข้อวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการผูกขาดอำนาจทางการเมืองอย่างไม่เคยปรากฏในการเมืองไทยมาก่อนเช่นเดียวกัน

ประการที่สอง การที่พรรคการเมืองต่างๆ เห็นถึงความสำเร็จในนโยบาย และความต้องการการสนับสนุนทางการเมืองและทรัพยากรต่างๆ เป็นเหตุผลส่วนหนึ่งที่ทำให้พรรคการเมืองต่างๆ ยุบรวมเข้ากับพรรคไทยรักไทยเพื่อเพิ่มโอกาสในการชนะการเลือกตั้ง ในส่วนของพรรคไทยรักไทยก็เป็นการเพิ่มความแข็งแกร่งและความมั่นคงทางการเมือง เพิ่มอำนาจในการตัดสินใจทางการเมือง เพิ่มทุนทางการเมืองและอำนาจให้กับพรรคไทยรักไทยและทักษิณ ชินวัตร นั่นคือ ทักษิณ ชินวัตร ในฐานะหัวหน้าพรรคและเจ้าของพรรค สามารถควบคุมการตัดสินใจทางการเมืองทั้งในระดับพรรคและระดับชาติได้อย่างเบ็ดเสร็จ ดังนั้น นโยบายและทิศทางการบริหารประเทศจึงเชื่อมโยงกับภาพลักษณ์ของทักษิณ ชินวัตร ที่มี

ภาวะความเป็นผู้นำ มีความสามารถในการทำธุรกิจจนประสบความสำเร็จ ที่เมื่อนำเอาประสบการณ์ที่มี มาใช้ในทางการเมือง ก็สามารถสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจให้กับประชาชนทั่วไปได้

ประการสุดท้าย ทูตต่างๆ ที่สร้างและสั่งสมมา ไม่ว่าจะเป็นทูตทางสังคมที่รัฐบาลทักษิณ 1 ได้ สร้างผ่านเครือข่ายผู้นำชุมชน นักการเมืองท้องถิ่น และกลุ่มบ้านใหญ่ในจังหวัดต่างๆ รวมทั้งประชาชน ผ่านนโยบาย เช่น หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ หักข้าราชการเกษียณกร สามสิบบาทรักษาทุกโรค ที่ทำให้ ประชาชนเห็นว่านโยบายเหล่านี้คือนโยบายที่ประชาชนได้รับประโยชน์โดยตรง ทูตเศรษฐกิจของประเทศ ที่รัฐบาลทักษิณ 1 ใช้ผ่านนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจต่างๆ ทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากเงินที่ถูกใช้ จ่ายไป เช่น กองทุนหมู่บ้าน และกลายเป็นทุนสัญลักษณ์ให้กับทักษิณ ชินวัตร ในฐานะผู้ที่มีความสามารถ ในการบริหารประเทศ สามารถกระจายเงินลงไปสู่ประชาชนระดับรากหญ้าได้ ความเชื่อมโยงระหว่าง ทักษิณ ชินวัตร พรรคไทยรักไทย นโยบาย และประชาชน ได้นำไปสู่การสร้าง ความไว้วางใจ ความเชื่อมั่น ที่ประชาชนรู้สึกว่าการพรรคเข้าใจปัญหาและสามารถเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาคืออย่างถูกต้องและถึงตัว ประชาชนจริงๆ และแปลงไปเป็นทูตทางสังคมที่จะสนับสนุนพรรคไทยรักไทยอีกครั้งเมื่อเลือกตั้ง

แม้รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร 2 จะมีความเข้มแข็ง แต่ก็ต้องเผชิญกับความท้าทาย อันได้แก่ ปัญหา ที่เกิดขึ้นจากบางนโยบายที่ดำเนินไปก่อนหน้านี้ โดยเฉพาะการประกาศสงครามยาเสพติดที่นำไปสู่การ ละเมิดสิทธิมนุษยชน และโครงการหักข้าราชการเกษียณที่ถูกรวิพากษ์วิจารณ์ว่าอาจนำไปสู่วัฒนธรรมการ ไม่ชำระหนี้ และการไม่แก้ปัญหาหนี้สินที่สาเหตุ ปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อนและการแก้ไขกฎหมายเพื่อ เอื้อประโยชน์ให้กับบริษัทของตนเองและกลุ่มนายทุน การบริหารประเทศที่ไม่ให้ความสำคัญกับ ความโปร่งใส มีการแทรกแซงหน่วยงานรัฐ เช่น การแทรกแซงการโยกย้ายข้าราชการระดับสูงและแต่งตั้ง บุคคลใกล้ชิดหรือเครือญาติให้ได้รับตำแหน่งสำคัญ ซึ่งขัดกับเจตนารมณ์ประชาธิปไตยดังที่ถูกเรียกว่า ระบบทักษิณ จนนำไปสู่ความไม่ไว้วางใจในสังคม

กล่าวสำหรับการจัดตั้งรัฐบาลทักษิณ 2 พรรคไทยรักไทยมีลักษณะของการบริหารจัดการแบบ รวมศูนย์อำนาจ หัวหน้าพรรคในฐานะเจ้าของพรรคคือผู้มีบทบาทในการกำหนดทิศทางของพรรคและ การคัดเลือกบุคคลเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี โดยพิจารณาจากหลากหลายปัจจัย ทั้งความสามารถของบุคคล ความสัมพันธ์ส่วนตัว บทบาทในการสนับสนุนพรรคการเมือง การต่อรองของกลุ่มการเมืองภายในพรรค เช่น กลุ่ม 16 เต็ม กลุ่มวังน้ำยม กลุ่มวังน้ำเย็น กลุ่มวาศะห์ กลุ่มวังบัวบาน (มติชนสุดสัปดาห์, 2561) เครือข่ายทางธุรกิจที่สนับสนุนพรรคไทยรักไทย รวมทั้งต้องไม่มีความขัดแย้งกับหัวหน้าพรรคในทางใดทาง

หนึ่ง บุคคลเหล่านี้ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสำคัญในคณะรัฐมนตรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อผลักดันนโยบายที่ได้หาเสียงไว้ ดังเช่น กรณีของสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ ที่เป็นผู้ร่วมก่อตั้งพรรคไทยรักไทย ได้อาศัยความรู้ทางด้านเศรษฐศาสตร์และการจัดการการตลาด นำเสนอนโยบายที่จับต้องได้ ส่งผลให้ทั้งพรรคและบุคคลในพรรคไทยรักไทยได้รับความนิยมในระดับสูง โดยสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ คือรัฐมนตรีคนสำคัญในคณะรัฐมนตรีชุดก่อนหน้า ที่แม้จะมีการปรับคณะรัฐมนตรีอยู่หลายครั้ง แต่ยังสามารถดำรงอยู่ในตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ และรองนายกรัฐมนตรี สลับกันไปมาได้โดยไม่ถูกปรับออก (หทัยกาญจน์ ตรีสุวรรณ, 2561) หรือกรณีของคุณหญิงสุตารัตน์ เกยุราพันธุ์ ที่เป็นสมาชิกและแกนนำพรรคไทยรักไทย ที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายและหลายๆ กิจกรรมของพรรค และการที่ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขในรัฐบาลทักษิณ 1 มาตลอดทั้ง 4 ปี ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของคุณหญิงสุตารัตน์และความเชื่อมั่นที่หัวหน้าพรรคมีให้ในขณะนั้น กับการผลักดันโครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค ซึ่งเป็นหนึ่งในนโยบายหลักของพรรคไทยรักไทย นอกจากนี้ อีกปัจจัยสำคัญคือการขับเคลื่อนนโยบายที่จำเป็นต้องเปิดโอกาสให้คนนอกได้เข้ามาร่วมดำเนินการ เช่น การเชิญ พลเอกชียันันท์ เจริญศิริ เคยดำรงตำแหน่งผู้บังคับบัญชารับผิดชอบหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา (ประชาไทย, 2548) มาเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม เพื่อมาช่วยดูแลการก่อสร้างสนามบินสุวรรณภูมิ ในสัดส่วนของพรรคไทยรักไทย (MGR Online, 2544)

ภายใต้การจัดตั้งรัฐบาลแบบรวมศูนย์อำนาจ ก็ปรากฏความขัดแย้งระหว่างกลุ่มการเมืองต่างๆ ภายในพรรคที่ ส.ส. ภายในกลุ่มและภายในพรรคต้องการให้แกนนำกลุ่มของตนได้ขึ้นเป็นรัฐมนตรีกระทรวงสำคัญ ดังเช่น เสนาะ เทียนทอง แกนนำกลุ่มวังน้ำเย็นไม่พอใจการจัดลำดับ ส.ส. บัญชีรายชื่อ ที่มองว่าไม่เหมาะสม และการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งประธานวิปรัฐบาลที่สร้างความไม่พอใจให้กับกลุ่ม การที่ประมวล รุจนเสรี วิชากรวิจาร์ณการบริหารของหัวหน้าพรรคผ่านหนังสือการใช้อำนาจเป็นธรรมชาติของณุชย์ (ประมวล รุจนเสรี, 2547) และพระราชอำนาจ (ประมวล รุจนเสรี, 2548) อันนำไปสู่การปลดประมวลออกจากกรรมการบริหารพรรค หรือการที่เสนาะ เทียนทองได้อภิปรายโจมตีหัวหน้าพรรคในสภา จนทำให้เสนาะไม่ได้รับการเลือกให้เข้ามาอยู่ในคณะกรรมการบริหารพรรคชุดใหม่ (MGR Online, 2550ง) เหล่านี้คือส่วนหนึ่งที่สะท้อนถึงความแตกต่างในผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มการเมืองต่างๆ ภายในพรรค รวมทั้งปัญหาเชิงโครงสร้างภายในพรรคที่พยายามรวมศูนย์อำนาจ

* ตัวอย่างเช่น ต้องไม่มีความขัดแย้งในแนวทางการบริหารราชการแผ่นดิน หรือไม่มีภาพลักษณ์ที่โดดเด่นจนเกินไป จนกลายเป็นคู่แข่งทางการเมือง ดังเช่น ร.ต.อ.ดร.ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ ที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมในสมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร 1 ที่มีภาพลักษณ์ของการทำงานที่จริงจัง ตรงไปตรงมา จนได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก

แม้พรรคไทยรักไทยจะสามารถจัดตั้งเป็นรัฐบาลพรรคเดียวที่มีความเข้มแข็งในทางการเมือง ไม่ได้มีความขัดแย้งรุนแรงกับฝ่ายนิติบัญญัติ แต่ก็ต้องเผชิญกับแรงต่อต้านโดยเฉพาะจากกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (ทรม.) ที่เคลื่อนไหวด้วยข้อกล่าวหาการคอร์รัปชัน การใช้อำนาจในทางที่ผิด รวมทั้งนโยบายการปราบปรามยาเสพติด ที่ทำให้มีคดีวิสามัญฆาตกรรมเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2546) ในที่สุดรัฐบาลจึงได้ประกาศยุบสภาเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2549 เพื่อให้มีการเลือกตั้งใหม่ในวันที่ 2 เมษายน 2549 (พระราชกฤษฎีกา ยุบสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2549, 2549) โดยรัฐบาลได้หารือกับประธานกรรมการการเลือกตั้งแล้ว แต่ความไม่เป็นธรรมในการกำหนดวันเลือกตั้งที่เร่งรีบเกินไปและไม่เสมอภาคต่อพรรคการเมืองอื่น ทำให้พรรคฝ่ายค้านคือ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย และพรรคมหาชน ไม่ส่งสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้ง ทำให้ในหลายเขตมีแต่สมาชิกพรรคไทยรักไทยลงสมัคร และนำไปสู่การร้องเรียนว่าการเลือกตั้งครั้งนี้ขัดกับกฎหมาย¹ (คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ, 2550) ซึ่งต่อมาศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้การเลือกตั้งเป็นโมฆะและมีการกำหนดวันเลือกตั้งใหม่ในเดือนตุลาคม 2549 แต่รัฐบาลก็ถูกยึดอำนาจโดยคณะรัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 และในวันที่ 30 พฤษภาคม 2550 ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำสั่งยุบพรรคไทยรักไทยและเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคจำนวน 111 คน เป็นเวลา 5 ปี (ชงศชาญ สุวรรณณี, ม.ป.ป.) โดยสมาชิกพรรคที่ไม่ได้ถูกตัดสิทธิ์ทางการเมืองได้ย้ายไปสังกัดพรรคประชาชน (THE STANDARD TEAM, 2566)

กล่าวสำหรับกลุ่มการเมืองต่างๆ ภายในพรรคไทยรักไทยภายหลังจากการยุบพรรค ได้มีการย้ายพรรคหรือตั้งพรรคใหม่ ดังรายละเอียดดังนี้

¹ รวมทั้งการที่พรรคไทยรักไทยถูกฟ้องร้องมีการว่าจ้างพรรคเล็กให้ลงสมัครรับเลือกตั้งในการเลือกตั้งครั้งนี้ เพื่อเลี่ยงเกณฑ์ที่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 บัญญัติว่า เขตเลือกตั้งใดที่มีผู้สมัครเพียงคนเดียว ผู้สมัครที่จะได้เป็น ส.ส. จะต้องได้คะแนนเสียงเกินร้อยละ 20 ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญมีมติให้ยุบพรรคไทยรักไทย พรรคแผ่นดินไทย และพรรคพัฒนาชาติไทย และตัดสิทธิ์ทางการเมืองกรรมการบริหารพรรคของทั้งสามพรรค คนละ 5 ปี

ตารางที่ 3 แสดงการย้ายพรรคของกลุ่มการเมืองต่างๆ ภายหลังจากยุบพรรคไทยรักไทยในปี 2549 (พิเชษฐ, 2566)

กลุ่มการเมือง	ผู้นำกลุ่ม	พรรคปลายทาง	หมายเหตุ
กลุ่มวังน้ำเย็น	เสนาะ เทียนทอง	ประชากร	ก่อตั้งพรรคใหม่หลังการยุบพรรคไทยรักไทย
กลุ่มบุรีรัมย์	เนวิน ชิดชอบ	พลังประชาชน	มีบทบาทสำคัญในการผลักดันสมัคร สุนทรเวช เป็นนายกรัฐมนตรีและจัดตั้งรัฐบาลผสมในภายหลัง และเมื่อยุบพรรคพลังประชาชนก็ได้้นำเอา ส.ส. กลุ่มหนึ่งสร้างพรรคใหม่คือพรรคภูมิใจไทย และผลักดันอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
กลุ่มสุโขทัย	สมศักดิ์ เทพสุทิน	นิคมมาธิปไตย	ต่อมาในปี 2551 กกต. มีมติยุบพรรค จึงย้ายไปอยู่กับกลุ่มเพื่อน เนวิน พรรคภูมิใจไทย และย้ายกลับพรรคเพื่อไทย ภายหลังจากการรัฐประหารในปี 2557 สมศักดิ์ เทพสุทิน ร่วมกับสุวิธะ จึงรุ่งเรืองกิจ และอนุชานาคาคัย รวมเป็นกลุ่มสามมิตร เข้าร่วมกับพรรคพลังประชารัฐ ก่อนที่จะกลับเข้าพรรคเพื่อไทยอีกครั้ง
กลุ่มบ้านริมน้ำ	สุชาติ ตันเจริญ	เพื่อแผ่นดิน	ต่อมาย้ายไปพรรคภูมิใจไทย และย้ายไปสนับสนุนพรรคพลังประชารัฐในยุครัฐบาลประยุทธ์ และย้ายไปพรรคเพื่อไทยในปี 2566 (Thai PBS, 2566จ)
กลุ่มทักษิณนิยม	ผู้นำหลายคน เช่น น.พ.	เพื่อไทย	ยังคงสนับสนุนพรรคเพื่อไทยในฐานะผู้สืบทอดอุดมการณ์ไทยรักไทย เช่น กลุ่มวังบัวบาน ของยาวภา วงศ์สวัสดิ์

กลุ่มเพื่อนเนวิน	เนวิน ชิดชอบ	ภูมิใจไทย	แยกตัวออกมาเป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการบริหารพรรคภูมิใจไทย
กลุ่มชลบุรี	สนธยา คุณปลื้ม	พลังชล	ก่อตั้งพรรคใหม่โดยเน้นฐานเสียงในพื้นที่จังหวัดชลบุรี และต่อมาก็ย้ายไปสังกัดพรรคพลังประชารัฐ และพรรคเพื่อไทยในเวลาต่อมา

ทุนทางการเมืองที่พรรคไทยรักไทยและทักษิณ ชินวัตร ได้สร้างและสั่งสมขึ้นในช่วงรัฐบาลทักษิณ 1 ได้ถูกแปลงเป็นชัยชนะในสนามทางการเมือง ดังเห็นได้จากผลการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 ที่ พรรคไทยรักไทยได้เสียงข้างมากในสภาถึง 377 เสียง สามารถจัดตั้งรัฐบาลพรรคเดียวได้อย่างมั่นคง และทำให้ทักษิณ ชินวัตร สามารถดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้อีกวาระ

ภาพลักษณ์ของทักษิณ ชินวัตร ในฐานะผู้นำที่จบการศึกษาระดับปริญญาเอกจากต่างประเทศ มีความรู้ความสามารถ กล้าคิดกล้าทำ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล คือ ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปสถาบัน และทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในร่างกาย ที่สร้างและสั่งสมจากประสบการณ์และความสำเร็จทางธุรกิจและการเมือง เป็นปัจจัยผลักดัน ให้ประชาชนเกิดความรู้สึกไว้วางใจในพรรคไทยรักไทย โดยเลือกพรรคไทยรักไทยทั้งแบบแบ่งเขตและแบบบัญชีรายชื่อ ในส่วนของนโยบายประชานิยมที่ประสบความสำเร็จในรัฐบาลสมัยแรก ด้วยการด้วยการแปลงทุนเศรษฐกิจของรัฐให้กลายเป็นทุนสัญลักษณ์และทุนทางสังคมของพรรคไทยรักไทย ได้กลายเป็นฐานทางการเมืองที่สำคัญหรือก็คือทุนสัญลักษณ์ที่ช่วยการเสริมสร้างภาพลักษณ์ของรัฐบาลชุดใหม่ และได้เชื่อมโยงประชาชนและพรรคไทยรักไทยเข้าไว้ด้วยกันโดยเฉพาะประชาชนในระดับชุมชนรากหญ้า ทุนทางวัฒนธรรม ทุนเศรษฐกิจ และทุนสัญลักษณ์ ได้ถูกแปลงไปเป็นทุนทางสังคมหรือก็คือฐานเสียงสำคัญของพรรคไทยรักไทยในเวลาต่อมา

สำหรับทุนเชิงสัญลักษณ์ ความสำเร็จของนโยบายในสมัยทักษิณ นโยบายที่ได้รับความนิยม เช่น 30 บาทรักษาทุกโรค และกองทุนหมู่บ้าน ได้ถูกต่อยอดและพัฒนาในรัฐบาลทักษิณ 2 เพื่อรักษาความนิยมและขยายฐานเสียงของพรรคไทยรักไทย

ภายใต้บริบทของการเมืองที่ต่อเนื่องจากช่วงก่อนหน้า การใช้ทุนเศรษฐกิจหรือก็คือทรัพยากรของรัฐเพื่อสร้างฐานเสียงและสัญลักษณ์ของการเป็นนักการเมืองและพรรคการเมืองที่กล้าใช้จ่ายเพื่อประชาชน ยังคงเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันและรักษาฐานเสียงผ่านนโยบายประชานิยม ดังนั้น ในการจัดตั้งรัฐบาลทักษิณ 2 กระบวนการสำคัญๆ ที่เกี่ยวข้องับเศรษฐกิจ เช่น กระบวนการคลัง กระบวนการพาณิชย์ กระบวนการอุตสาหกรรม จึงได้ถูกจัดสรรให้กับผู้ที่มีบทบาทในการผลักดันนโยบายเศรษฐกิจที่จะ

เป็นผลดีกับความนิยมและภาพลักษณ์ของพรรคและรัฐบาล และต้องเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มทุนหรือเป็นกลุ่มทุนเอง เช่น สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ ทมนง พิทยะ วัฒนา เมืองสุข สุริยะ จีรุ่งเรืองกิจ เป็นต้น การแต่งตั้งบุคคลเหล่านี้สะท้อนถึงการแปลงทุนของกลุ่มทุนใหญ่ เช่น กลุ่มธุรกิจอุตสาหกรรม ไปสู่ทุนทางการเมืองผ่านการจัดสรรตำแหน่งในคณะรัฐมนตรี และที่สำคัญแสดงถึงทุนทางสังคมที่กลายเป็นเครือข่ายที่เหนียวแน่นและใกล้ชิดกับทักษิณ ชินวัตร ครอบครัว

กล่าวสำคัญทุนทางสังคมกับกองทัพที่ถือเป็นหนึ่งในเสาหลักของอำนาจในสังคมการเมืองไทย รัฐบาลได้แต่งตั้งพลเอกชียันันท์ เจริญศิริ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม ที่เป็นการแสดงให้เห็นถึงเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ทักษิณ ชินวัตรมีกว้างขวางในทุกแวดวงรวมทั้งกองทัพ จากการที่สามารถเชิญนายทหารระดับสูงเข้าร่วมคณะรัฐมนตรี ซึ่งเป็นการสร้างเครือข่ายข้ามสถาบัน อันทำให้พลังอำนาจของทักษิณ ชินวัตร ในพื้นที่การเมืองมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือให้กับรัฐบาลในการดำเนินการโครงการสนามเป็นสุวรรณภูมิอีกด้วย

สำหรับกลุ่มทุนบ้านใหญ่ที่มีบทบาทในการเมืองระดับภูมิภาค การได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาลชุดแรกได้ช่วยสร้างผลงานที่โดดเด่นและฐานอำนาจที่มั่นคงผ่านผลงานที่เป็นที่ประจักษ์ทั้งในส่วนของตัวเองและในนามของพรรคไทยรักไทย ดังนั้น ตำแหน่งรัฐมนตรีที่กลุ่มทุนบ้านใหญ่ได้รับในรัฐบาลทักษิณ 2 จึงเป็นผลจากการแปลงทุนทางสังคมที่สร้างขึ้นในพื้นที่ของตนไปสู่การมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในกลุ่ม และกลายเป็นอำนาจต่อรองในสนามการเมืองระดับชาติ เช่น ตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ได้มอบให้กับ ส.ส. กลุ่มอีสาน คือ เนวิน ชิดชอบ และอดีตร. เทียงเกษ ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มอบให้กับ ส.ส. ภาคเหนือ คือ ยงยุทธ ดิยะไพรัช การจัดสรรตำแหน่งนี้ช่วยในการรักษาฐานเสียงในชนบท และทำให้กลุ่มการเมืองในภูมิภาคสามารถแปลงทุนทางสังคมในพื้นที่ของตนไปเป็นอำนาจต่อรองในสนามการเมืองระดับชาติได้

ในส่วนของทุนทางวัฒนธรรม การแต่งตั้งบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านยังคงมีความสำคัญต่อการสร้างภาพลักษณ์ของรัฐบาลให้มีความน่าเชื่อถือในสายตาประชาชนและประชาคมโลก ดังจะเห็นได้ถึงการแต่งตั้งสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ เป็นรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และสุรเกียรติ์ เสถียรไทย เป็นรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ที่แสดงถึงการใช้บุคคลที่มีความเชี่ยวชาญเพื่อเสริมสร้างความชอบธรรมทางการเมืองในระดับสากล

ดังนั้น การจัดตั้งคณะรัฐมนตรีในรัฐบาลทักษิณ 2 จึงแสดงให้เห็นถึงการขยายตัวของพรรคไทยรักไทยในสนามการเมืองที่พรรคไทยรักไทยสามารถรวมศูนย์อำนาจได้มากขึ้น โดยพรรคได้จัดสรรตำแหน่ง

ให้กับทั้งกลุ่มการเมืองระดับภูมิภาคหรือกลุ่มทุนบ้านใหญ่และกลุ่มทุนใหญ่ ซึ่งเป็นการลด อิทธิพลของพรรคการเมืองขนาดเล็กและกลุ่มการเมืองแบบตั้งเดิมไปพร้อมๆ กัน เมื่อพิจารณาาระบบพรรคการเมืองในสนามการเมือง ประเทศไทยที่เป็นระบบพรรคการเมืองระบบหลายพรรคได้ค่อยๆ ถูกแทนที่ด้วยระบบพรรคเด่นพรรคเดียว ในรูปแบบที่พรรคไทยรักไทยเป็นศูนย์กลางในสนามการเมืองไทย

ตารางที่ 4 แสดงทุนและกลไกที่สนับสนุนการจัดตั้งรัฐบาล ทักษิณ ชินวัตร 2 (2548 - 2549)

ประเภทของทุน	รายละเอียดของทุน
ทุนทางการเมือง	- ความชอบธรรมจากผลการเลือกตั้งที่พรรคไทยรักไทยได้เสียงข้างมากเกินครึ่ง - ความน่าเชื่อถือจากการรวมเอาบุคคลที่มีความรู้ความสามารถจากแวดวงต่างๆ มาเป็นสมาชิกพรรค - อิทธิพลจาก ส.ส. ที่มีฐานเสียงในพื้นที่ชนบท - ความนิยมในนโยบายประชานิยมที่มีการหาเสียง - ความนิยมในหัวหน้าพรรค ทักษิณ ชินวัตร - ผลสำเร็จและความนิยมจากการดำเนินนโยบายในสมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร 1
ทุนเศรษฐกิจ	การสนับสนุนทางการเงินและเครือข่ายธุรกิจของหัวหน้าพรรคและกลุ่มการเมืองภายในพรรคไทยรักไทย และหรือที่มีความใกล้ชิดกับหัวหน้าพรรค
ทุนทางสังคม	- เครือข่ายกลุ่มทุนนักธุรกิจ นักวิชาการ ทหาร และกลุ่มการเมืองท้องถิ่น - ประชาชนในพื้นที่ชนบทที่ได้รับประโยชน์จากนโยบายประชานิยมในสมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร 1
ทุนทางวัฒนธรรม	- หัวหน้าพรรคมีความรู้ความสามารถและประสบการณ์จากการทำธุรกิจรวมทั้ง บุคลิกภาพจริงจังและแสดงถึงความมีวิสัยทัศน์ที่แตกต่างจากนักการเมืองคนอื่นๆ
ทุนสัญลักษณ์	- ความมั่งคั่งของหัวหน้าพรรค - ความเข้าถึงได้ของนโยบาย - ความสำเร็จจากนโยบายในสมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร 1 - ความเป็นคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถจากแวดวงต่างๆ ของสมาชิกพรรคโดยเฉพาะกรรมการบริหารพรรค

ตารางที่ 5 แสดงทุนที่มีบทบาทในการแต่งตั้งรัฐมนตรีรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร 2 (2548 - 2549)

ประเภทของทุน	รายละเอียดของทุน
ทุนทางการเมือง	ตำแหน่งรัฐมนตรีถูกจัดสรรตามสัดส่วนให้กับกลุ่มการเมืองที่ไม่มีจำนวน ส.ส. ในพื้นที่/ ในสภากลุ่ม/บุคคลที่มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับผู้มีอำนาจหลักของพรรค และให้กับผู้ที่มีความรู้ความสามารถอันเป็นประโยชน์กับตำแหน่งที่จะกลายเป็นภาพลักษณ์ที่ดีให้กับพรรคและรัฐบาลด้วย ซึ่งส่วนหนึ่งได้มีการพิจารณาแล้วจากลำดับในบัญชีรายชื่อของพรรค
ทุนเศรษฐกิจ	การสนับสนุนทางการเงินและเครือข่ายธุรกิจของกลุ่มการเมืองหรือกลุ่มบ้านใหญ่ของแต่ละพรรคการเมือง
ทุนทางสังคม	- เครือข่ายกลุ่มทุนธุรกิจ กลุ่มทุนบ้านใหญ่ นักวิชาการ และกลุ่มนักการเมืองท้องถิ่น - ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีกับผู้ที่มีอำนาจ/ โกล์ซิดผู้มีอำนาจในการจัดสรรตำแหน่ง
ทุนทางวัฒนธรรม	การศึกษา ประสบการณ์ ความสามารถ
ทุนสัญลักษณ์	- ความเป็นตัวแทนอันเนื่องจากการถูกคัดเลือกทางการเมือง เช่น สามี - ภรรยา - ความจงรักภักดีและความใกล้ชิดกับหัวหน้าพรรค - ความเชื่อมโยงกับชนชั้นนำและเครือข่ายอำนาจเก่า เช่น กลุ่มทหาร

รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร 2 มีอายุเพียงแคปีครึ่งเท่านั้นก็ถูกรัฐประหาร โดยทักษิณ ชินวัตรได้ประกาศยุบสภา เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2549 จากการชุมนุมต่อต้านของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่อง และเป็นรัฐบาลรักษาการ (THE STANDARD TEAM, 2562) ทั้งนี้พบว่า มีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่ทำให้ทุนที่ถูกสร้างและสั่งสมมาตั้งแต่รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร 1 เปลี่ยนแปลงไป อันได้แก่ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ คือกรณีการขายหุ้นบริษัท ปตท. และการนำบริษัทเข้าสู่ตลาดหลักทรัพย์ ที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มทุน (MGR Online, 2557) การขายหุ้น บริษัท ซินคอร์ปอเรชัน ให้กับ กลุ่มเทมาเส็ก โฮลดิ้งส์ ของสิงคโปร์ ซึ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องของการเลี่ยงภาษี และการขายทรัพย์สินที่มีลักษณะเกี่ยวข้องกับความมั่นคงของชาติให้กับต่างชาติ ส่งผลกระทบต่อความนิยมของรัฐบาล แต่รักษาและเพิ่มทุนเศรษฐกิจให้กับตนเอง (MGR Online, 2550ก; 2550ข) การละเมิด

สิทธิมนุษยชนจากนโยบายสงครามยาเสพติด ปัญหาในทางปฏิบัติของนโยบายกองทุนหมู่บ้านที่มีการใช้เงินไม่ถูกวัตถุประสงค์ และนโยบายหักหนี้เกษตรกรที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นนโยบายใช้เงินเพื่อคะแนนเสียง ขณะเดียวกันก็เกิดการเคลื่อนไหวของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเพื่อให้ทักษิณ ชินวัตร ลาออกจากตำแหน่งจากการใช้อำนาจรัฐในทางมิชอบ ผลประโยชน์ทับซ้อน

เหล่านี้ส่งผลต่อความเชื่อมั่นและภาพลักษณ์ที่เป็นทุนสัญลักษณ์และทุนทางสังคมของ ทักษิณ ชินวัตร รวมทั้งพรรคไทยรักไทย ทำให้ทุนทางการเมืองที่ได้สร้างสัมมาสัมภรณ์และเสียดาย โดยเฉพาะเมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2550 ตุลาการรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยยุบพรรคไทยรักไทย และอดีตรองกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยจำนวน 111 คน ถูกเพิกถอนสิทธิทางการเมืองเป็นเวลา 5 ปี ทักษิณ ชินวัตร ในฐานะหัวหน้าพรรคสูญเสียฐานอำนาจทางการเมืองหรือก็คือทุนทางการเมืองในรูปของพรรคการเมือง ทำให้ต้องสร้างฐานทางการเมืองใหม่ผ่านพรรคพลังประชาชนเพื่อความต่อเนื่องจากพรรคไทยรักไทย สำหรับกรรมการบริหารพรรคที่ถูกเพิกถอนสิทธิทางการเมืองก็สูญเสียทุนทางการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวที่จะต้องให้บุคคลอื่นหรือสมาชิกในครอบครัวมาสร้างความต่อเนื่องของทุนทางการเมืองแทน เช่น วุฒิพงศ์ ฉายแสง บ็องชายจาตุรนต์ ฉายแสง ที่ถูกตัดสิทธิทางการเมือง ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อย่างไรก็ตาม แม้พรรคไทยรักไทยจะถูกยุบแต่ฐานเสียงของพรรคไทยรักไทยที่อยู่ในกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและพื้นที่ชนบทยังมีความแข็งแกร่ง ผู้คนยังคงเชื่อมั่นในทักษิณ ชินวัตร ในฐานะผู้นำที่ทำเพื่อประชาชน ทุนสัญลักษณ์ ทุนทางสังคม และทุนทางการเมือง ในกลุ่มผู้สนับสนุนคนจำนวนหนึ่งจึงยังคงอยู่และถูกส่งต่อไปยังพรรคการเมืองใหม่ คือ พรรคพลังประชาชน และผลการเลือกตั้ง คือสิ่งบ่งชี้ทุนที่ทักษิณ ชินวัตร และพรรคไทยรักไทย ได้สร้างไว้

3. รัฐบาลสุรยุทธ์ จุลานนท์

การรัฐประหารในนามของคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ที่มีพลเอกสนธิ บุญรัตกสิน เป็นหัวหน้า เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ได้ยึดอำนาจจากรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร รัฐบาลรักษาการ ขณะเดินทางไปประชุมที่นิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากภายในสังคมเกิดความขัดแย้ง การเคลื่อนไหวทางการเมืองและแบ่งเป็นฝักฝ่ายที่มีความรุนแรงมากขึ้น การทุจริตประทุมิชอบในการบริหารราชการแผ่นดิน ผลประโยชน์ทับซ้อน เมตธีการเชิงข้ามภาค องค์การอิสระถูกครอบงำทางการเมืองจนไม่สามารถดำเนินการต่างๆ ได้ ตามเจตนารมณ์ที่ได้มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มีสถานการณ์ทางการเมืองที่มีความหมิ่นเหม่ต่อการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพจนนำไปสู่การเรียกร่องนายกรัฐมนตรีพระราชทาน การแหกรกแดงเสื้อ (ประชาไท,

2551) แม้จะมีการจัดการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 แต่พรรคฝ่ายค้านคือ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย และพรรคมหาชน ทำการคว่ำบาตรทางการเมืองด้วยการไม่ส่งผู้สมัครลงเลือกตั้ง มีผู้ไม่ประสงค์ลงคะแนนจำนวนมาก และในที่สุดศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยครั้งนี้เป็นโมฆะ^๖ (ศาลรัฐธรรมนูญ, 2549)

การรัฐประหารได้นำไปสู่การยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2549 แต่งตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และแต่งตั้ง พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ อดีตผู้บัญชาการทหารบกและองคมนตรีให้ดำรงเป็นนายกรัฐมนตรีในรัฐบาลชั่วคราว รัฐบาลชุดนี้มีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูความสงบเรียบร้อย จัดตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญเพื่อดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ได้ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2550 ถือเป็นรัฐธรรมนูญที่มีเป้าหมายในการแก้ไขข้อบกพร่องของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540

การที่คณะรัฐประหารเชิญพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ มาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ถือได้ว่าเป็นการกระทำที่ต้องการสร้างความชอบธรรมให้กับคณะรัฐประหารที่ต้องเผชิญกับการสร้างการยอมรับจากประชาชนภายในประเทศและนานาชาติ โดยเฉพาะการแสดงให้เห็นว่าคณะรัฐประหารไม่ต้องการสืบทอดอำนาจหากต้องการทำให้ประเทศกลับไปสู่ความสงบเรียบร้อยและมีเสถียรภาพ และต้องการใช้ทุนที่พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ มีนั่นคือ ภาพลักษณ์ของความเป็นกลาง ดำรงตำแหน่งองคมนตรี เพื่อไปสู่การสร้างการยอมรับจากกลุ่มชนชั้นนำอนุรักษ์นิยมและประชาชน สบภาพของการรัฐประหารโดยกองทัพรวมทั้งสร้างเสถียรภาพให้กับรัฐบาลชั่วคราว เพื่อความต่อเนื่องให้กับระบอบการปกครองชั่วคราวนี้

พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ดำรงตำแหน่งองคมนตรีก่อนหน้าที่จะเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ตำแหน่งนี้ได้รับการแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์ ถือเป็นทุนสัญลักษณ์ที่มีความสำคัญกับสังคมการเมืองไทย เพราะคือสัญลักษณ์ของความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ ผู้ที่เป็นองคมนตรียังเป็นผู้ที่มีทุนวัฒนธรรมสูง เนื่องจากคือผู้มีหน้าที่ถวายความเห็นต่อพระมหากษัตริย์ในพระราชกรณียกิจที่พระมหากษัตริย์ทรงปรึกษา มีความซื่อสัตย์และมีคุณธรรม อีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีทุนทางสังคมสูง โดยพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ได้สะสมทุนทางสังคมมาอย่างยาวนานจากการที่เคยดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกและผู้บัญชาการทหารสูงสุด ซึ่งทำให้เขามีเครือข่ายที่เข้มแข็งทั้งในกองทัพและวงการข้าราชการและการเมือง (MGR Online, 2549ก; 2549ข) ดังนั้น ด้วยสถานภาพ ตำแหน่ง และทุนต่างๆ ที่พลเอก

^๖ เหตุผลที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้การเลือกตั้งเป็นโมฆะคือ การกำหนดวันเลือกตั้งทั่วไปทำให้เกิดผลการเลือกตั้งที่ไม่เที่ยงธรรม ไม่ได้ผู้แทนที่แท้จริงตามระบอบประชาธิปไตย นำไปสู่การเลือกตั้งที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ และการที่ กกต. จัดคูหาในลักษณะที่บุคคลภายนอกสามารถมองเห็นซึ่งละเมิดหลักการลงคะแนนโดยลับ

สุรยุทธ์ จุลานนท์ครอบครองก่อนที่จะเป็นนายกรัฐมนตรี ได้ถูกแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ในฐานะนายกรัฐมนตรีที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง มีภาพลักษณ์ที่น่าเชื่อถือ สามารถสร้างความเชื่อมั่น และได้รับการยอมรับจากสาธารณะ อีกทั้งยังเป็นการรักษาทุนทางการเมืองของกลุ่มชนชั้นนำอนุรักษ์นิยมในสนามการเมืองไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร มีแนวโน้มของการท้าทายอำนาจสถาบันกษัตริย์

สำหรับการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีสุรยุทธ์ จุลานนท์ ที่จัดตั้งขึ้นภายหลังการรัฐประหาร มีลักษณะที่แตกต่างจากรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้ง ทุนทางการเมืองของรัฐบาลชุดนี้ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการสนับสนุนจากพรรคการเมืองหรือนักการเมือง โดยความชอบธรรมในการขึ้นสู่อำนาจสัมพันธ์กับการรัฐประหารที่ต้องการลดความขัดแย้งทางการเมือง พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ในฐานะนายกรัฐมนตรีจึงต้องใช้ภาพลักษณ์ของความซื่อสัตย์ เป็นกลาง และการทำงานใกล้ชิดพระมหากษัตริย์เป็นทุนทางการเมืองในการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ขณะเดียวกันพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ก็มีทุนทางสังคมและทุนสัญลักษณ์ที่แข็งแกร่ง สามารถเข้าถึงบุคคลและทรัพยากรต่างๆ ที่จะเอื้อต่อการจัดตั้งรัฐบาล และการจัดสรรตำแหน่งต่างๆ ให้ได้รับการยอมรับอันจะนำไปสู่ความเชื่อมั่นและเสถียรภาพของรัฐบาลได้ ดังจะเห็นได้จากคณะรัฐมนตรีที่ประกอบไปด้วยอดีตข้าราชการระดับสูง นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐกิจ รวมทั้งอดีตนายทหาร เช่น

- กระทรวงการคลัง ได้แต่งตั้ง ม.ร.ว.ปรีดิยาธร เทวกุล อดีตผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง หลังจาก ม.ร.ว.ปรีดิยาธร เทวกุล ลาออก ก็แต่งตั้งฉลองภพ สุสิงกรกาญจน์ อดีตนักเศรษฐศาสตร์ประจำธนาคารโลก และอดีต ประธานที่ตีอาร์ไอ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังคนต่อมา

- กระทรวงอุตสาหกรรม ได้แต่งตั้งนายโฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ อดีตนักเศรษฐศาสตร์ประจำธนาคารโลกและรองเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

- กระทรวงสาธารณสุข ได้แต่งตั้งนายแพทย์มงคล ณ สงขลา อดีตปลัดกระทรวงสาธารณสุข เคยได้รับรางวัลแพทย์ชนบทดีเด่น เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

- กระทรวงยุติธรรม ได้แต่งตั้งชาญชัย ลีจิตจิตตะ อดีตประธานศาลฎีกา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

- กระทรวงศึกษาธิการ ได้แต่งตั้งวีจิตร ศรีลอัน อดีตปลัดทบวงมหาวิทยาลัย อธิการบดีและผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้แต่งตั้งไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม นักการเงินการธนาคารและนักพัฒนาสังคม มาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- กระทรวงวัฒนธรรม ได้แต่งตั้งคุณหญิงไขศรี ศรีอรุณ อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร มาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม
- กระทรวงคมนาคม ได้แต่งตั้ง พล.ร.อ.ธีระ ห้าวเจริญ อดีตผู้บัญชาการทหารเรือ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
- กระทรวงกลาโหม ได้แต่งตั้งพลเอกบุญรอด สมทัศน์ เสนาธิการทหารบก ซึ่งเรียนโรงเรียนเตรียมทหาร รุ่น 1 และโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า รุ่น 12 รุ่นเดียวกับพลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

การที่รัฐมนตรีในคณะรัฐมนตรีนี้มีที่มาจากการเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ นักวิชาการ อดีตข้าราชการระดับสูง โดยเฉพาะตำแหน่งปลัดกระทรวง ที่ไม่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง และกลุ่มทุนใหญ่ ได้กลายเป็นทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์ที่ดีให้กับคณะรัฐมนตรี สร้างภาพลักษณ์ที่เป็นกลาง โปร่งใส มีประสิทธิภาพการทำงาน โดยเฉพาะในหน่วยงานที่เข้าไปรับตำแหน่ง และมุ่งมั่นในการบริหารประเทศชาติ อีกทั้งยังช่วยลดแรงกดดันและข้อวิพากษ์วิจารณ์จากประชาชนที่อาจมองว่ารัฐบาลชุดนี้เป็นรัฐบาลทหาร และไม่ได้อำนาจจากการเลือกตั้ง

ตารางที่ 6 แสดงทุนและกลไกที่สนับสนุนการจัดตั้งรัฐบาลสุรยุทธ์ จุลานนท์ (2549 - 2551)

ประเภทของทุน	รายละเอียดของทุน
ทุนทางการเมือง	- การเป็นรัฐบาลจากคณะรัฐประหาร - ความสัมพันธ์กับองคมนตรี - ความเป็นกลางทางการเมือง - อุดมการณ์อนุรักษนิยม
ทุนเศรษฐกิจ	-
ทุนทางสังคม	- ความสัมพันธ์กับพลเอกสนธิ บุญวิฑิตสิน หัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

	- เครือข่ายของคมนตรี (Thaipublica, 2557; BBC NEWS ไทย, 2562ข) - เครือข่ายข้าราชการระดับสูง นักธุรกิจและนักบริหารระดับสูง
ทุนทางวัฒนธรรม	ประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ
ทุนสัญลักษณ์	อุดมการณ์อนุรักษ์นิยม/ต่อต้านทักษิณ ชินวัตร

รัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นรัฐบาลที่มาจากคณะรัฐประหาร ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งหรือพรรคการเมือง รัฐบาลจึงไม่ผูกพันกับการเจรจาต่อรองหรือการตอบแทนด้วยตำแหน่งรัฐมนตรี แต่การตั้งรัฐบาลสัมพันธ์กับปัจจัยเชิงโครงสร้างและทุนทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายข้าราชการระดับสูง กองทัพ และเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่เมื่อพิจารณารายชื่อคณะรัฐมนตรีพบว่า ส่วนใหญ่แต่งตั้งมาจาก 2 กลุ่มหลัก (MGR Online, 2549ง) คือ กลุ่มอดีตข้าราชการประจำพลเรือนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในกระทรวงต่างๆ ที่เข้าไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี และกลุ่มข้าราชการทหารที่เข้ารับตำแหน่งในกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง ทั้งนี้เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐบาลและลดแรงกดดันทั้งจากในประเทศและต่างประเทศถึงการเป็นรัฐบาลที่มาจากการรัฐประหาร

4. รัฐบาลสมัคร สุนทรเวช

การรัฐประหารในปี พ.ศ. 2549 เพื่อล้มรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร และเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 มีส่วนในการปรับโครงสร้างทางการเมือง ด้วยการสร้างกลไกในการจำกัดอำนาจของผู้นำทางการเมืองและพรรคการเมืองที่ครองเสียงข้างมากในสภา พร้อมกันนั้นก็เพิ่มอำนาจขององค์กรอิสระและศาลรัฐธรรมนูญเพื่อทำการตรวจสอบการใช้อำนาจ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างวุฒิสภา ดังที่มาตรา 111 กำหนดให้สมาชิกวุฒิสภาครึ่งหนึ่งมาจากการแต่งตั้ง และอีกครึ่งหนึ่งมาจากการเลือกตั้ง เพื่อลดอิทธิพลของพรรคการเมืองและเพื่อทำหน้าที่ในการตรวจสอบการใช้อำนาจของฝ่ายบริหาร (กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2551) แต่ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้สนับสนุนและต่อต้านทักษิณ ชินวัตรยังคงดำรงอยู่ โดยผู้ที่นิยมและชื่นชอบทักษิณ ชินวัตร ยังคงเป็นฐานเสียงสำคัญให้กับพรรคพลังประชาชน ที่เป็นพรรคที่สมาชิกพรรคไทยรักไทยที่ถูกยุบได้ย้ายมาสังกัด พรรคพลังประชาชนซึ่งเป็นพรรคที่มีทุนทางการเมืองที่ได้รับการส่งต่อมาจากพรรคไทยรักไทย นั่นคือมีฐานเสียงจากพรรคไทยรักไทยเดิม รวมทั้งนักการเมืองและเครือข่ายกลุ่มทุนธุรกิจ และกลุ่มทุนบ้านใหญ่ ในขณะที่ผู้ที่ต่อต้านทักษิณ ชินวัตร ก็ยังคงเคลื่อนไหวทางการเมืองอยู่เสมอ

กล่าวสำหรับรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 มีบทบัญญัติที่มุ่งจำกัดอำนาจของนายกรัฐมนตรีและพรรคการเมืองขนาดใหญ่ โดยเน้นการเพิ่มกลไกตรวจสอบอำนาจผ่านองค์กรอิสระ เช่น คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) และคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) รวมถึงกำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีอย่างชัดเจน เช่น ในหมวด 7 ของรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะรัฐมนตรี มาตรา 171, 172, 174, 180 และ 182 ทั้งนี้เพื่อป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อนและลดการแทรกแซงของกลุ่มอำนาจทางเศรษฐกิจในกระบวนการบริหารประเทศ รวมทั้งมาตรา 265-269 โดยมีรายละเอียดดังนี้

มาตรา 171 พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีคนหนึ่งและรัฐมนตรีอื่นอีกไม่เกินสามสิบห้าคน ประกอบเป็นคณะรัฐมนตรี มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินตามหลักความรับผิดชอบร่วมกัน

นายกรัฐมนตรีต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งได้รับแต่งตั้งตามมาตรา 172

ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี

นายกรัฐมนตรีจะดำรงตำแหน่งติดต่อกันเกินกว่าแปดปีมิได้

มาตรา 172 ให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณาให้ความเห็นชอบบุคคลซึ่งสมควรได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มีการเรียกประชุมรัฐสภาเป็นครั้งแรกตามมาตรา 127

การเสนอชื่อบุคคลซึ่งสมควรได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีตามวรรคหนึ่ง ต้องมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎรรับรอง

มติของสภาผู้แทนราษฎรที่เห็นชอบชื่อในการแต่งตั้งบุคคลใดให้เป็นนายกรัฐมนตรีต้องมีคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร การลงมติในกรณีเช่นว่านี้ให้กระทำโดยการลงคะแนนโดยเปิดเผย

มาตรา 174 รัฐมนตรีต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

- (1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
- (2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบห้าปีบริบูรณ์
- (3) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า
- (4) ไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 102 (1) (2) (3) (4) (6) (7) (8) (9) (11) (12) (13) หรือ (14)

(5) ไม่เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกโดยได้พ้นโทษมายังไม่ถึงห้าปีก่อนได้รับแต่งตั้ง เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(6) ไม่เป็นสมาชิกวุฒิสภา หรือเคยเป็นสมาชิกวุฒิสภาซึ่งสมาชิกภาพสิ้นสุดลงมาแล้วยังไม่เกินสองปีนับถึงวันที่ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี

มาตรา 180 รัฐมนตรีที่พ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

- (1) ความเป็นรัฐมนตรีของนายกรัฐมนตรีสิ้นสุดลงตามมาตรา 182
- (2) อายุสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงหรือมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร
- (3) คณะรัฐมนตรีลาออก

ในกรณีที่ความเป็นรัฐมนตรีของนายกรัฐมนตรีสิ้นสุดลงตามมาตรา 182 (1) (2) (3) (4) (5) (7) หรือ (8) ให้ดำเนินการตามมาตรา 172 และมาตรา 173 โดยอนุโลม

มาตรา 182 ความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัว เมื่อ

- (1) ตาย
- (2) ลาออก
- (3) ต้องคำพิพากษาให้จำคุก แม้คดีนั้นจะยังไม่ถึงที่สุดหรือมีการรอกการลงโทษ เว้นแต่เป็นกรณีที่ดียังไม่ถึงที่สุดหรือมีการรอกการลงโทษในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท ความผิดลหุโทษหรือความผิดฐานหมิ่นประมาท

(4) สภาผู้แทนราษฎรมิมติไม่ไว้วางใจตามมาตรา 158 หรือมาตรา 159

(5) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 174

(6) มีพระบรมราชโองการให้พ้นจากความเป็นรัฐมนตรีตามมาตรา 183

(7) กระทำการอันต้องห้ามตามมาตรา 267 มาตรา 268 หรือมาตรา 269

(8) วุฒิสภามีมติตามมาตรา 274 ให้ถอดถอนออกจากตำแหน่ง

นอกจากเหตุที่ทำให้ความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัวตามวรรคหนึ่งแล้ว ความเป็นรัฐมนตรีของนายกรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเมื่อครบกำหนดเวลาตามมาตรา 171 วรรคสี่ ด้วย

มาตรา 265 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาต้อง

(1) ไม่ดำรงตำแหน่งหรือหน้าที่ใดในหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจหรือตำแหน่งสมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือข้าราชการส่วนท้องถิ่น

(2) ไม่รับหรือแทรกแซงหรือก้าวก่ายการเข้ารับสัมปทานจากรัฐ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือเข้าเป็นคู่สัญญากับรัฐ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจอันมีลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอน หรือเป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่รับสัมปทานหรือเข้าเป็นคู่สัญญาในลักษณะดังกล่าว ทั้งนี้ ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม

(3) ไม่รับเงินหรือประโยชน์ใดๆ จากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจเป็นพิเศษนอกเหนือไปจากที่หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ ปฏิบัติต่อบุคคลอื่นๆ ในธุรกิจ การงานตามปกติ

(4) ไม่กระทำการอื่นเป็นการต้องห้ามตามมาตรา 48

บทบัญญัติมาตรานี้มิให้ใช้บังคับในกรณีที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภารับเบี้ยหวัด บำเหน็จ บำนาญ เงินปีพระบรมวงศานุวงศ์ หรือเงินอื่นใดในลักษณะเดียวกัน และมีให้ใช้บังคับในกรณีที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภารับหรือดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารของรัฐสภา สภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสภา หรือกรรมการที่ได้รับแต่งตั้งในการบริหารราชการแผ่นดิน

ให้นำความใน (2) (3) และ (4) มาใช้บังคับกับคู่สมรสและบุตรของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา และบุคคลอื่นซึ่งมิใช่คู่สมรสและบุตรของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา นั้น ที่ดำเนินการในลักษณะผู้ถูกใช้ ผู้ร่วมดำเนินการ หรือผู้ได้รับมอบหมายจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภาให้กระทำการตามมาตรา นี้ด้วย

มาตรา 266 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาต้องไม่ใช่สถานะหรือตำแหน่งการ เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาเข้าไปก้ำกายหรือแทรกแซงเพื่อประโยชน์ของตนเอง ของผู้อื่น หรือของพรรคการเมือง ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม ในเรื่องดังต่อไปนี้

(1) การปฏิบัติราชการหรือการดำเนินงานในหน้าที่ประจำของข้าราชการ พนักงาน หรือ ลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ กิจการที่รัฐถือหุ้นใหญ่ หรือราชการส่วนท้องถิ่น

(2) การบรรจุ แต่งตั้ง โยกย้าย โอน เลื่อนตำแหน่ง และเลื่อนเงินเดือนของข้าราชการซึ่งมี ตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำและมีใช้ข้าราชการการเมือง พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ กิจการที่รัฐถือหุ้นใหญ่ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือ

(3) การให้ข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำและมีใช้ข้าราชการการเมืองพนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ กิจการที่รัฐถือหุ้นใหญ่ หรือราชการส่วน ท้องถิ่น พ้นจากตำแหน่ง

มาตรา 267 ให้นำบทบัญญัติมาตรา 265 มาใช้บังคับกับนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีด้วย เงินแต่เป็นการดำรงตำแหน่งหรือดำเนินการตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย และจะดำรงตำแหน่งใดใน ห้างหุ้นส่วน บริษัท หรือองค์การที่ดำเนินธุรกิจโดยมุ่งหาผลกำไรหรือรายได้มาแบ่งปันกัน หรือเป็นลูกจ้าง ของบุคคลใดก็ได้ด้วย

มาตรา 268 นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีจะกระทำการใดที่บัญญัติไว้ในมาตรา 266 มิได้ เว้นแต่เป็นการกระทำตามอำนาจหน้าที่ในการบริหารราชการตามนโยบายที่ได้แถลงต่อรัฐสภาหรือตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 269 นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีต้องไม่เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท หรือไม่คงไว้ซึ่งความเป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทต่อไป ทั้งนี้ตามจำนวนที่กฎหมายบัญญัติ ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีผู้ใดประสงค์จะได้รับประโยชน์จากกรณีดังกล่าวต่อไป ให้นายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีผู้นั้นแจ้งให้ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติทราบภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแต่งตั้ง และให้นายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีผู้นั้นโอนหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทดังกล่าวให้นิติบุคคลซึ่งจัดการทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีจะกระทำการใดอันมีลักษณะเป็นการเข้าไปบริหารหรือจัดการใดๆ เกี่ยวกับหุ้นหรือกิจการของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทตามวรรคหนึ่ง มิได้

บทบัญญัติมาตรานี้ให้นำมาใช้บังคับกับคู่สมรสและบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะของนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีด้วย และให้นำบทบัญญัติมาตรา 259 วรรคสาม มาใช้บังคับโดยอนุโลม

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ยังมีเจตนารมณ์เพื่อแก้ไขปัญหาความไม่สมดุลของระบบการเมือง เช่น การออกแบบระบบเลือกตั้งให้แบ่งเขตเลือกตั้งเล็กลง เพื่อลดอิทธิพลของพรรคการเมืองใหญ่ และเพิ่มความโปร่งใสในกระบวนการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี นั้นเพราะที่ผ่านมาอำนาจรัฐทั้งหมดหรือเกือบทั้งหมดผูกขาดอยู่ในคนๆ เดียวหรือกลุ่มเดียว ทำให้สภาผู้แทนฯ ไม่สามารถตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลได้ ดังเห็นได้จากรัฐบาลทักษิณ 1 และ 2 ที่ปรากฏการแทรกแซงองค์กรตามรัฐธรรมนูญเกือบทุกองค์กร ส่งผลต่อระบบการตรวจสอบและการอำนวยการอำนาจ การดำเนินการในลักษณะที่ฝ่ายบริหารมีผลประโยชน์ทับซ้อนทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นการแต่งตั้งคนใกล้ชิดเข้าสภาในตำแหน่งต่างๆ โดยไม่คำนึงถึงความรู้ความสามารถและคุณธรรม (สมคิด เลิศไพฑูรย์, 2550) รวมทั้งการบริหารที่มีการเอื้อประโยชน์ให้กับธุรกิจของตนเอง เช่น การให้คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ยกเว้นภาษีการสั่งเข้าวัสดุอุปกรณ์ให้กับบริษัท ชินแซทเทลไลท์ จำกัด (มหาชน) ในเครือชินคอร์ป และสนับสนุนให้ธนาคาร EXIM BANK (ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้า) ของรัฐให้เงินกู้คิกคอกเบี้ยต่ำกับรัฐบาลพม่า โดยรัฐบาลไทยค้ำประกันเงินกู้ให้พม่า เพื่อจะใช้ซื้อบริการจากบริษัท ชินแซทเทลไลท์ จำกัด (มหาชน) หรือนโยบายนำภาษีสรรพสามิตมาใช้กับบริษัทธุรกิจด้านโทรคมนาคม เอื้อประโยชน์แก่บริษัทธุรกิจที่ลงทุนอยู่แล้ว (เช่น เอไอเอส ของชินคอร์ป) เป็นต้น (MGR OnLine, 2549ค) การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลให้พรรคการเมือง

ต้องปรับกลยุทธ์ในการคัดเลือกบุคคลเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับความน่าเชื่อถือและความโปร่งใสมากขึ้น

เมื่อรัฐบาลสุรยุทธ์ จุลานนท์ จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2550 ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า พรรคพลังประชาชนได้ที่นั่งในสภามากที่สุด คือ 233 ที่นั่ง ทำให้สมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคพลังประชาชนได้เป็นนายกรัฐมนตรี ดำเนินการจัดตั้งรัฐบาลผสม 6 พรรค โดยมี พรรคชาติไทย, เพื่อแผ่นดิน, ชาติไทยไทย, ภูมิใจไทยชาติพัฒนา และ ประชากร เข้าร่วม รวมทั้งหมด 315 เสียง (สำนักข่าวอินโฟเควสท์, 2551ข)

พรรคพลังประชาชนในฐานะพรรคนำจัดตั้งรัฐบาล เป็นเสมือนพรรคสืบทอดทางการเมืองจากพรรคไทยรักไทย เป็นกลไกสำคัญในการสืบทอดฐานเสียงและเครือข่ายของอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร กล่าวคือ พรรคพลังประชาชนได้รับการสนับสนุนจากประชาชนที่เคยสนับสนุนและได้รับประโยชน์จากนโยบายประชานิยม การสนับสนุนนี้ได้กลายเป็นทุนทางสังคมให้กับพรรคสามารถรักษาฐานคะแนนเสียงไว้ได้ พรรคพลังประชาชนได้รับเอาอดีตรัฐมนตรีพรรคเพื่อไทยรวมทั้งเครือข่ายนักการเมืองท้องถิ่นจำนวนหนึ่งเข้ามา เครือข่ายเหล่านี้เองที่ทำให้พรรคมีความเข้มแข็งและสามารถมีอิทธิพลในการเลือกตั้งโดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท รวมทั้งการสนับสนุนจากกลุ่มทุนที่เคยสนับสนุนพรรคไทยรักไทยและได้รับประโยชน์จากนโยบายต่างๆ ของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ก็ยังคงให้การสนับสนุนทางการเมืองและการเลือกตั้งของพรรคพลังประชาชน ทุนทางสังคมและทุนเศรษฐกิจนี้เองที่กลายเป็นทุนทางการเมืองเอื้อให้พรรคพลังประชาชนสามารถเข้าสู่สนามเลือกตั้ง เพื่อแข่งขันกับพรรคอื่นๆ และชนะการเลือกตั้ง

กล่าวสำหรับสมัคร สุนทรเวช นักการเมืองที่มีประสบการณ์ทางการเมืองมายาวนาน เคยเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ เป็นผู้ก่อตั้งพรรคประชากรไทยและดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค เคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีมาแล้วหลายกระทรวง หลายสมัย เคยดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร รวมทั้งยังเคยเป็นนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ และเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ ได้รับการยอมรับในความสามารถ บุคลิกภาพและการพูดที่มีเอกลักษณ์ มีเครือข่ายทางสังคมมากมายในสนามการเมืองจากการที่เป็นนักการเมืองมายาวนาน เหล่านี้คือทุนทางการเมืองที่สำคัญสำหรับสมัคร สุนทรเวช ในการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญอีกประการที่เป็นทุนทางการเมืองให้กับสมัคร สุนทรเวช และถูกใช้เป็นกลยุทธ์ทางการเมืองในการเลือกสมัคร สุนทรเวช เป็นนายกรัฐมนตรีคือ การเป็นนักการเมืองฝ่ายขวาหรือนุรักษ์นิยมที่มีจุดยืนที่ชัดเจนในการสนับสนุนสถาบันกษัตริย์ (MGR Online, 2552; ประชาไท, 2552) ทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์นี้ของสมัคร สุนทรเวช ได้ช่วยสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับพรรคพลังประชาชน ช่วยลดแรงเสียดทานทางการเมืองจากกลุ่มชนชั้นนำอนุรักษนิยมและฝ่ายขวา ช่วยดึงฐานเสียงจากกลุ่มชนชั้นกลางที่นิยมการเมืองแบบอนุรักษนิยมและอาจไม่

สนับสนุนพรรคไทยรักไทยและทักษิณ ชินวัตร ให้รณาสับสนุนพรรค ช่วยทำให้ภาพลักษณ์ของการเป็นพรรคเฉพาะกิจหรือพรรคถ่ายโอนจากพรรคไทยรักไทยเลือนลง และลดข้อครหาว่าทักษิณ ชินวัตร คือผู้ อยู่เบื้องหลังพรรคพลังประชาชน อีกทั้งบุคลิกภาพและความสามารถในการพูดและการโต้เถียงของสมัคร สุนทรเวช จะช่วยปกป้องผลประโยชน์ทางการเมืองของทักษิณ ชินวัตร ได้

แม้สมัคร สุนทรเวช จะครอบครองทุนทางการเมืองในระดับสูง แต่ก็ไม่ใช่หัวหน้าพรรคการเมืองที่แท้จริง ไม่มีทุนเศรษฐกิจในปริมาณมากที่จะเอื้อต่อการขับเคลื่อนทางการเมืองรวมทั้ง การเลือกตั้ง อีกทั้งเป็นที่รับรู้กันว่าเป็นหัวหน้าพรรคตัวแทน ทุนสัญลักษณ์ในฐานะหัวหน้าพรรคที่แท้จริงจึงมี อย่างจำกัด ประกอบกับการหานักการเมืองตัวแทนมาดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคและกลยุทธ์ทางการเมืองที่ได้ถูกวางเอาไว้เพื่อชัยชนะของพรรคพลังประชาชน และเพื่อสืบทอดรวมทั้งเสริมสร้างอิทธิพล ของ พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร ในสนามการเมืองไทย สมัคร สุนทรเวช ในฐานะหัวหน้าพรรคพลัง ประชาชนที่ถูกเสนอชื่อเป็นนายกรัฐมนตรี (ฐานเศรษฐกิจ, 2565) และได้รับเสียงสนับสนุนให้ดำรง ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ 25 ด้วยคะแนนเสียง 310 เสียง มากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมด เท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ 28 มกราคม 2551 (THE STANDARD TEAM, 2564) จึงมี บทบาทในการสนับสนุนกระบวนการและกลไกในการรักษาอำนาจของกลุ่มการเมืองที่เคยอยู่ภายใต้พรรค ไทยรักไทย

ในการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีรัฐบาลสมัคร สุนทรเวช ด้วยบริบททางการเมืองที่ไม่เอื้อให้สมัคร สุนทรเวช มีอำนาจในการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาลชุดนี้มักโดยเฉพาะภายในพรรคพลังประชาชน แต่ก็ต้องประสานงานและเจรจาเพื่อรักษาเสถียรภาพของรัฐบาล พรรคร่วมรัฐบาลที่จำเป็นต้อง ประนีประนอมและจัดแบ่งสัดส่วนตำแหน่งตามจำนวน ส.ส. ที่แต่ละพรรคมี ประกอบกับบทบัญญัติใน รัฐธรรมนูญที่ทำให้การจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีต้องคำนึงถึงเงื่อนไขที่มีความเข้มงวดมากขึ้น และ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ให้ตัดสิทธิกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยจำนวน 111 คน จำนวน 5 ปี เหล่านี้ ล้วนเป็นเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่ส่งผลต่อการจัดตั้งคณะรัฐมนตรี พร้อมกับนั้น รัฐบาลก็ยังต้อง เผชิญกับแรงกดดันจากกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่ต่อต้านทักษิณ ชินวัตร และพรรคพลัง ประชาชน เนื่องจากเห็นว่ารัฐบาลสมัคร สุนทรเวช เป็นรัฐบาลที่สืบทอดอำนาจ ดังนั้นแล้วการจัดสรร ตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีจะสัมพันธ์กับทุนทางการเมืองของแต่ละกลุ่ม แต่ละพรรคการเมือง มีและใช้เพื่อ การต่อรองจำนวน และตำแหน่งรัฐมนตรี และกระทรวงที่มีบทบาทสำคัญและที่มีความสอดคล้องกับ ฐานเสียงหรือผลประโยชน์ที่กลุ่มผลประโยชน์สนับสนุน

ดังนั้นแนวทางในการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีในด้านหนึ่งจึงมีลักษณะไม่ต่างจากรัฐบาลชุดก่อน หน้ามากนัก ดังพบว่ากระทรวงที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ อันได้แก่ กระทรวงการคลัง และกระทรวงพาณิชย์

กระทรวงคมนาคม ถูกจัดสรรให้กับกลุ่มทุนหรือผู้ที่มีความใกล้ชิดกับกลุ่มพรรคไทยรักไทยเดิม คือ นพ.สุรพงษ์ สืบวงศ์ลี ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง วิรุฬ เตชะไพบูลย์ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์พาณิชย์ มิ่งขวัญ แสงสุวรรณ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ สันติ พร้อมพัฒน์ อดีตนายกรัฐมนตรี นายพัฒนาธานี เจ้าของธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ และโรงงานผลิตชิ้นส่วนรถยนต์ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม กระทรวงเหล่านี้เป็นกระทรวงที่มีงบประมาณสูงและหรือเกี่ยวข้องกับโครงการที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งสะท้อนถึงการแปลงทุนเศรษฐกิจของนักการเมืองไปเป็นทุนทางการเมือง ผ่านการได้รับตำแหน่งทางการเมือง เพื่อให้ตำแหน่งทางการเมืองนั้นเอื้อต่อการใช้กลไกรัฐเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเอง ด้วยการแปลงกลับไปเป็นทุนเศรษฐกิจอีกครั้ง

ในส่วนของ การรักษาเสถียรภาพกับพรรคร่วมรัฐบาล การรักษาสมดุลกับกลุ่มการเมืองในระดับภูมิภาคเป็นการรักษาทุนทางสังคมของพรรคหลังประชาชน เพราะการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีให้กับนักการเมืองกลุ่มเหล่านี้ จะมีส่วนสำคัญในการรักษาฐานเสียงของพรรคหลังประชาชนไปพร้อมๆ กันด้วย ดังจะเห็นได้จากการที่สมศักดิ์ บริศนานันท์กุล จากพรรคชาติไทย ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งเป็นกระทรวงที่มีความสำคัญในทางการเมืองเพราะทำให้มีโอกาสสำคัญในการสร้างฐานเสียงทางการเมือง เนื่องจากสามารถผลักดันนโยบายที่สนองต่อความต้องการของเกษตรกรได้ ขณะเดียวกันก็ถือเป็นกระทรวงที่มีงบประมาณสูงครอบคลุมหลายหน่วยงานในภูมิภาค สุวิทย์ คุณกิตติ จากพรรคเพื่อแผ่นดิน ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ซึ่งในส่วนนี้สะท้อนการคอบแทนในฐานะพรรคร่วมรัฐบาล ท.ล.พ.หญิงพูนภิรมย์ สิปตพัลลภ ภรรยาของสุวิจน์ สิปตพัลลภ ที่มีฐานเสียงอยู่ที่จังหวัดนครราชสีมา ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน ซึ่งเป็นกระทรวงที่มีหน้าที่สำคัญในการจัดหา พัฒนาและบริหารกิจการพลังงาน รวมทั้งยังมีความสัมพันธ์กับภาพเอกชนในด้านพลังงาน เป็นต้น

ในบางกระทรวง เช่นกระทรวงการต่างประเทศ ที่ต้องการคนที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะ ก็เป็นสิ่งจำเป็นอันจะนำมาซึ่งความน่าเชื่อถือของรัฐบาล ดังที่รัฐบาลได้แต่งตั้งพล บัณฑิต เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และเมื่อพล บัณฑิต ลาออก รัฐบาลก็แต่งตั้งเดช บุญาค อดีตนายกรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศคนต่อมา การแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่มีทุนวัฒนธรรมสูง เป็นบุรุษศาสตร์ในการใช้ทุนวัฒนธรรมนั้นๆ มาเป็นเครื่องมือในการสร้างภาพลักษณ์ของรัฐบาลให้มีความน่าเชื่อถือ

ปัจจัยที่แตกต่างในการจัดสรรตำแหน่งคณะรัฐมนตรีชุดนี้ คือการต้องจัดสรรตำแหน่งให้กับตัวแทนทางการเมืองของผู้ที่ถูกคัดสรรทางการเมือง และผู้ที่ใกล้ชิดสมัคร สุนทรเวช กล่าวคือ จากที่

กรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยจำนวนหนึ่งถูกตัดสิทธิทางการเมือง ตำแหน่งรัฐมนตรีจึงถูกจัดสรรไปยังคนใกล้ชิดหรือตัวแทนทางการเมืองที่มีสัญลักษณ์เดียวกันหรือก็คือการส่งผ่านทุนทางการเมืองไปยังเครือข่ายหรือคนใกล้ชิด เพื่อสร้างความต่อเนื่องในทางการเมือง เช่น นางอนงค์วรรณ เทพสุทิน ภรรยา สมศักดิ์ เทพสุทิน ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พลโทหญิง พูนภิรมย์ สิปตพัลลภ ภรรยาสุวัจน์ สิปตพัลลภ ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน เป็นต้น สำหรับสมัคร สุนทรเวช ได้แต่งตั้งสหัส บัณฑิตกุล อดีตรองผู้ว่าฯ กรุงเทพฯ เมื่อครั้งสมัคร สุนทรเวช เป็นผู้ว่าฯ กรุงเทพฯ มาเป็นรองนายกรัฐมนตรี สะท้อนการต่อรองทางการเมืองทางการเมืองของสมัคร สุนทรเวช และความน่าเชื่อถือทางการเมือง ว่าการบริหารงานของรัฐบาลนี้จะมีที่น่าเชื่อถือ มีเอกภาพและเสถียรภาพ (คมชัดลึก, 2551)

เมื่อพิจารณาภาพรวมของคณะรัฐมนตรีสมัคร สุนทรเวช จะเห็นได้ถึงความซับซ้อนของการจัดตั้งและจัดสรรคณะรัฐมนตรี ตั้งแต่สมัคร สุนทรเวช ที่ถูกเลือกมาเพื่อใช้ทุนสัญลักษณ์ ทุนวัฒนธรรม และทุนทางสังคมที่สมัคร สุนทรเวช มี ให้เป็นประโยชน์กับกลุ่มพรรคไทยรักไทยเต็มรวมทั้งทักษิณ ชินวัตร เพื่อให้สามารถรักษาตำแหน่งในสนามการเมืองได้ นั่นคือ การที่สมัคร สุนทรเวชมีแนวคิดและภาพลักษณ์แบบอนุรักษ์นิยมและก็มีภาพลักษณ์ของการเผชิญหน้าและการโต้แย้งไปพร้อมๆ กันก็เป็นประโยชน์กับทักษิณ ชินวัตร แต่สมัคร สุนทรเวช ก็ต่อรองตำแหน่งให้คนใกล้ชิดเพื่อให้การทำงานของตนเองมีความมั่นคงมากขึ้น ในส่วนของทุนเศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่อการเลือกตั้งและทำให้กลุ่มทุนของพรรคสามารถมีบทบาทผ่านนโยบายเศรษฐกิจต่างๆ ของรัฐบาล การที่พรรคพลังประชาชนต้องอาศัยกลุ่มทุนบ้านใหญ่ในการสร้างและรักษาฐานเสียง การจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีก็จำเป็นต้องมีการจัดสรรตำแหน่งที่เหมาะสมเพื่อเป็นการตอบแทนกลับไป ทุนวัฒนธรรมที่แม้จะดูมีความสำคัญน้อยมากในการจัดสรรตำแหน่ง แต่ก็ในบางกระทรวง รัฐมนตรีที่มีทุนวัฒนธรรมสูงก็สามารถใช้ในการสร้างทุนสัญลักษณ์หรือก็คือความน่าเชื่อถือให้กับพรรคและเป็นทุนทางการเมืองได้ทั้งกับผู้ที่ครอบครองทุนและพรรคการเมืองเอง ในขณะที่พรรคร่วมรัฐบาลที่เมื่อเจรจาต่อรองกับพรรคพลังประชาชนแล้ว ก็จะต้องเจรจาท่อรองกันภายในพรรค ด้วยการพิจารณาจากทุนที่หัวหน้าพรรคและ ส.ส. ครอบครองเช่นเดียวกัน ฉะนั้นแล้ว การประนีประนอมต่อรองในสนามการเมืองด้วยทุนประเภทต่างๆ ล้วนแต่มีส่วนสำคัญในการให้ได้มาซึ่งตำแหน่ง รักษาสมดุลของกลุ่มอำนาจต่างๆ และยังเป็นการเสริมสร้างภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือให้กับ ส.ส. และพรรคการเมืองด้วย

ตารางที่ 7 แสดงทุนและกลไกที่สนับสนุนการจัดตั้งรัฐบาลสมัคร สุนทรเวช (2551 - 2551)

ประเภทของทุน	รายละเอียดของทุน
ทุนทางการเมือง	- ความเสี่ยงที่พรรคพลังประชาชนได้รับการสนับสนุน ซึ่งเป็นการสืบทอดจากฐานเสียงของพรรคไทยรักไทยในอดีต และทักษิณ ชินวัตร - การสนับสนุนจากพรรคร่วมรัฐบาล - การเป็นนายกรัฐมนตรีตัวแทนของทักษิณ ชินวัตร
ทุนเศรษฐกิจ	- การสนับสนุนทางการเงินและเครือข่ายธุรกิจของกลุ่มการเมืองภายในและหรือที่มีความใกล้ชิดกับพรรคพลังประชาชน - ความมั่งคั่งของกลุ่มทุนธุรกิจ กลุ่มทุนบ้านใหญ่ กลุ่มทุนท้องถิ่น
ทุนทางสังคม	- ความสัมพันธ์กับอดีตนายกฯ ทักษิณ ชินวัตร - เครือข่ายทางสังคมในสนามการเมืองจากการที่เป็นนักการเมืองมายาวนานของสมัคร สุนทรเวช
ทุนทางวัฒนธรรม	- ความสามารถและประสบการณ์ทางการเมืองที่ยาวนานของสมัคร สุนทรเวช - บุคลิกภาพและการพูดที่มีเอกลักษณ์
ทุนสัญลักษณ์	- ภาพลักษณ์ของนักการเมืองอาวุโส มีประสบการณ์ และอนุรักษ์นิยมของสมัคร สุนทรเวช

ตารางที่ 8 แสดงทุนที่มีบทบาทในการแต่งตั้งรัฐมนตรีรัฐบาลสมัคร สุนทรเวช (2551 - 2551)

ประเภทของทุน	รายละเอียดของทุน
ทุนทางการเมือง	- ภายในพรรคพลังประชาชน เป็นบุคคลที่มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับกลุ่มอำนาจหลักของพรรคพลังประชาชนและเครือข่ายของอดีตนายกฯ ทักษิณ ชินวัตร - การจัดสรรตำแหน่งในพรรคร่วมรัฐบาล สัมพันธ์กับความสามารถของพรรคร่วมรัฐบาลในการเจรจาต่อรองกับพรรคหลักเพื่อแลกเปลี่ยนตำแหน่งรัฐมนตรีที่ต้องการ ทั้งนี้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลักคือ จำนวนที่นั่ง ส.ส. ในสภา และบารมีของหัวหน้าพรรคหรือแกนนำพรรค
ทุนเศรษฐกิจ	การสนับสนุนทางการเงินและเครือข่ายธุรกิจของกลุ่มการเมืองหรือกลุ่มบ้านใหญ่ของแต่ละพรรคการเมือง
ทุนทางสังคม	- เครือข่ายกลุ่มทุนธุรกิจ กลุ่มทุนบ้านใหญ่ นักวิชาการ และกลุ่มนักการเมืองท้องถิ่น - ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีกับผู้มีอำนาจในการจัดสรรตำแหน่ง
ทุนทางวัฒนธรรม	การศึกษา ประสบการณ์ ความสามารถ
ทุนสัญลักษณ์	- ความเป็นตัวแทนอันเนื่องจากการถูกคัดเลือกทางการเมือง เช่น สามี - ภรรยา - ความต่อเนื่องของเครือข่ายอำนาจเดิม

วันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2551 รัฐบาลสมัคร สุนทรเวช สิ้นสุดลงเมื่อศาลรัฐธรรมนูญตัดสินว่าสมัคร สุนทรเวช นายกรัฐมนตรีกระทำการที่ขัดต่อมาตรา 267 และ 182 วรรค 1 (7) ของรัฐธรรมนูญ คือการเป็นลูกจ้างจัดรายการชิมไปบ่นไป (สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2551ก) ทำให้ต้องพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและเป็นผลให้คณะรัฐมนตรีทั้งคณะต้องพ้นจากตำแหน่งด้วย แม้จะมีการสนับสนุนสมัคร สุนทรเวช ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง แต่ในที่สุดสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ในฐานะรองหัวหน้าพรรคพลังประชาชนและน้องชายของทักษิณ ชินวัตร ถูกเสนอชื่อ (ฐานเศรษฐกิจ, 2565; Thai PBS, 2567 จ)และได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีเป็นคนต่อมา (สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2551ข)

5. รัฐบาลสมชาย วงศ์สวัสดิ์

รัฐบาลสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ถือได้ว่าเป็นรัฐบาลสืบทอดอำนาจต่อมา ที่ต้องเผชิญกับแรงกดดันทางการเมืองหลายประการเช่นเดียวกับรัฐบาลสมัคร สุนทรเวช กล่าวคือ

ประการแรก สถานการณ์ทางการเมืองที่มีความขัดแย้งแบ่งออกเป็นสองฝ่ายอย่างชัดเจน คือ ฝ่ายสนับสนุนทักษิณ และฝ่ายต่อต้านทักษิณ และสถานการณ์การเคลื่อนไหวก็มีปะทะ ความเสียหาย รวมทั้งมีผู้เสียชีวิต ดังเช่นการปิดล้อมรัฐสภาเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2551 โดยกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่จัดขบวนให้สมชาย วงศ์สวัสดิ์ แดงนโยบายต่อรัฐสภา จนนำไปสู่ความรุนแรงและมีผู้เสียชีวิต 1 คน (Thai PBS, 2560) หรือการปิดสนามบินดอนเมืองที่เป็นที่ทำการชั่วคราวของรัฐบาลและสุวรรณภูมิของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เพื่อเรียกร้องให้สมชาย วงศ์สวัสดิ์ ลาออกจากการเป็นนายกรัฐมนตรี (BBC News ไทย, 2567จ)

ประการที่สอง เศรษฐกิจโลกตกต่ำจากวิกฤตการเงินโลกที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทย และท้าทายการบริหารเศรษฐกิจภายในประเทศของรัฐบาล

ประการที่สาม พรรคพลังประชาชนที่ชนะการเลือกตั้ง และสมัคร สุนทรเวช ในฐานะหัวหน้าพรรคและนายกรัฐมนตรี ถูกมองว่าเป็นตัวแทนของพรรคไทยรักไทยและทักษิณ ชินวัตร ตามลำดับ เมื่อสมัคร สุนทรเวช พ้นจากตำแหน่ง การแต่งตั้งสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ที่แม้จะเป็นอดีตข้าราชการระดับสูงแต่ก็เป็นเครือญาติในฐานะน้องเขยของทักษิณ ชินวัตร ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี ยิ่งทำให้ ความขัดแย้งทางการเมืองรุนแรงมากขึ้น

ประการที่สี่ บุคลิกภาพของสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ที่แม้จะดูประนีประนอมกว่าแต่ก็ถูกมองว่าขาดภาวะความเป็นผู้นำและต้องเชื่อฟังทักษิณ ชินวัตร

ประการสุดท้าย การที่ภายในพรรคพลังประชาชนมีความเห็นต่างในการเสนอชื่อผู้ที่จะเป็นนายกรัฐมนตรี โดยชื่อผู้ถูกเสนอเป็นนายกรัฐมนตรีคือ สมัคร สุนทรเวช, สมชาย วงศ์สวัสดิ์ และนพ.สุรพงษ์ สืบวงศ์ลี (MGR Online, 2551ก; Thai PBS, 2567จ) ก่อนที่ในที่สุด ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรจะลงมติเลือกสมชาย วงศ์สวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2551 ที่เห็นได้ชัดเจนว่าการขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของสมชาย วงศ์สวัสดิ์ จึงต้องพึ่งพาความสัมพันธ์กับครอบครัวชินวัตร

ดังนั้น เจื่อนใจและบริบทเชิงโครงสร้างเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นความท้าทายต่อการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และการทำงานของรัฐบาลสมชาย วงศ์สวัสดิ์เป็นอย่างมาก อีกทั้งสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ไม่ได้มีทุนทางการเมือง และทุนสัญลักษณ์ที่แข็งแกร่งเป็น ส่งผลให้การสร้างความเชื่อมั่นและความยอมรับทั้งในพรรคร่วมรัฐบาลและประชาชนเป็นเรื่องยากลำบาก

ในการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาลสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ปัจจัยด้านโครงสร้างถือได้ว่ายังมีความสำคัญที่ทำให้การจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีต้องมีความรอบคอบมากขึ้น โครงสร้างรัฐธรรมนูญที่ถูกออกแบบมาเพื่อลดอำนาจฝ่ายบริหารทำให้การจัดตั้งรัฐบาลต้องคำนึงถึงความเสี่ยงในการถูกยุบพรรค ถูกปลด รวมทั้งเสถียรภาพของรัฐบาลผสมที่ต้องรักษาสมดุลกับพรรคร่วมรัฐบาล แม้รัฐบาลสมัครสุนทรเวช และรัฐบาลสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ถือเป็นรัฐบาลที่มีความต่อเนื่อง เนื่องจากพรรคพลังประชาชนเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลทั้งสองชุด แต่ในสมัยของรัฐบาลสมชาย วงศ์สวัสดิ์ มีการปรับเปลี่ยนผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี เพื่อสร้างสมดุลของกลุ่มการเมืองภายในพรรคที่มีหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มวังบัวบาน กลุ่มวังทองกลาง กลุ่มเพื่อนเนวิน กลุ่มบ้านใหญ่นายทุน รวมทั้งกลุ่มนายทุนพรรค (MGR Online, 2551ข) สำหรับพรรคร่วมรัฐบาล จำนวนและสัดส่วนของตำแหน่งรัฐมนตรีของพรรคการเมืองที่เข้าร่วมรัฐบาล ก็ยังคงเป็นสัดส่วนเดิมและตำแหน่งเดิม เช่น วีระศักดิ์ โควสุรัตน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และพลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ ตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี จากพรรคชาติไทย นางอุไรวรรณ เทียนทอง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน จากพรรคประชาชน

แม้การจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีจะเป็นการเจรจาต่อรอง แต่บางตำแหน่งก็จำเป็นต้องแต่งตั้งผู้ที่มีทุนวัฒนธรรมเฉพาะด้าน หรือก็คือ มีความรู้ความสามารถเฉพาะเพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดี ความเชื่อมั่น และประสิทธิภาพในการบริหารงานด้านนั้นๆ ให้กับรัฐบาล โดยผู้ที่เชิญก็จะต้องมีทุนทางสังคมและทุนสัญลักษณ์ที่ดีและมากพอที่จะทำให้ผู้ที่มีทุนวัฒนธรรมเฉพาะนี้สามารถเข้ามารับตำแหน่งในสนามการเมืองได้ เช่น ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ที่รัฐบาลได้เชิญโอฬาร ไชยประวัตินักวิชาการ ธนาคารแห่งประเทศไทย (โพสต์ทูเดย์, 2554ก) เข้ามาร่วมทีมเศรษฐกิจในตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี เพื่อดูแลและภาพรวมด้านเศรษฐกิจของพรรค โดยสมชาย วงศ์สวัสดิ์ คือผู้ที่ชักชวนจากการที่เคยรู้จักและร่วมงานกันมา (โพสต์ทูเดย์, 2554ก)

การจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาลสมชาย วงศ์สวัสดิ์ จึงมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในบางตำแหน่ง แต่ยังคงเป็นรัฐบาลที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับกลุ่มทุนที่เคยให้การสนับสนุนพรรคไทยรักไทยและพรรคพลังประชาชน ซึ่งทำให้กลุ่มทุนจึงยังคงมีบทบาทและอิทธิพลต่อสัดส่วนของตำแหน่งรัฐมนตรีที่จะได้รับการจัดสรร อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตประการหนึ่งคือ ทั้งรัฐบาลสมัคร สุนทรเวช และรัฐบาลสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมคือนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นความพยายามในการลดทอนอิทธิพลของกองทัพซึ่งเป็นกลไกสำคัญทางการเมือง

การชุมนุมอย่างค่อเมืองของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยตั้งแต่ช่วงรัฐบาลสมัคร สุนทรเวช ความตึงเครียดทางการเมืองจากการต่อสู้ทางการเมืองของกลุ่มการเมืองโดยเฉพาะกลุ่มเสื้อเหลืองและเสื้อแดง โดยเฉพาะการปิดสนามบินสุวรรณภูมิและสนามบินดอนเมือง (BBC NEWS ไทย,

2567ข) ได้ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของประเทศ และเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศอย่างมาก รวมทั้งคำตัดสินของศาลรัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2551 ให้ยุบพรรคพลังประชาชน เพิกถอนสิทธิการเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคเป็นเวลา 5 ปี เนื่องจากพรรคพลังประชาชนถูกกล่าวหาว่าเกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งที่มีการทุจริต สมชาย วงศ์สวัสดิ์ในฐานะนายกรัฐมนตรีจึงต้องพ้นจากตำแหน่ง เนื่องจากนายกรัฐมนตรีต้องมาจากพรรคการเมืองที่มีการจดทะเบียนและได้รับการรับรองจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง คณะรัฐมนตรีที่มีนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรีก็ต้องสิ้นสุดลง นอกจากนี้ ศาลรัฐธรรมนูญยังมีมติให้ยุบพรรคชาติไทยและพรรคภูมิใจไทย และเพิกถอนสิทธิการเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคเป็นเวลา 5 ปี ในคราวเดียวกันด้วย (ศาลรัฐธรรมนูญ, 2551ก) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางส่วนที่เคยสังกัดพรรคพลังประชาชนย้ายไปสังกัดพรรคเพื่อไทย บางส่วนที่เคยสังกัดพรรคชาติไทยย้ายไปสังกัดพรรคชาติไทยพัฒนา และบางส่วนที่เคยสังกัดพรรคภูมิใจไทย และพลังประชาชนย้ายไปสังกัดพรรคภูมิใจไทย (ไทยโพสต์, 2567ข)

ตารางที่ 9 แสดงทุนและกลไกที่สนับสนุนการจัดตั้งรัฐบาล สมชาย วงศ์สวัสดิ์ (2551 - 2551)

ประเภทของทุน	รายละเอียดของทุน
ทุนทางการเมือง	- ฐานเสียงที่ได้รับการสนับสนุนจากพรรคพลังประชาชน ซึ่งเป็นการสืบทอดจากฐานเสียงของพรรคไทยรักไทยในอดีต และทักษิณ ชินวัตร - การสนับสนุนจากพรรคร่วมรัฐบาล
ทุนเศรษฐกิจ	การสนับสนุนทางการเงินและเครือข่ายธุรกิจของกลุ่มการเมืองภายในและหรือที่มีความใกล้ชิดกับพรรคพลังประชาชน
ทุนทางสังคม	ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับอดีตนายกฯ ทักษิณ ชินวัตร
ทุนทางวัฒนธรรม	บุคลิกภาพที่ประนีประนอมและประสพการณ์การดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงยุติธรรมและกระทรวงแรงงานของสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ที่ช่วยลดแรงเสียดทานทางการเมืองและก็มีลักษณะที่ต้องฟังฟังการตัดสินใจของอดีตนายกฯ ทักษิณ ชินวัตร
ทุนสัญลักษณ์	ความต่อเนื่องจากรัฐบาลสมัคร สุนทรเวช สถานภาพและสถานภาพน้องเจย์ของอดีตนายกฯ ทักษิณ ชินวัตร

ตารางที่ 10 แสดงทุนที่มีบทบาทในการแต่งตั้งรัฐมนตรีรัฐบาลผสมชาย วงศ์สวัสดิ์ (2551 - 2551)

ประเภทของทุน	รายละเอียดของทุน
ทุนทางการเมือง	- การจัดสรรตำแหน่งในพรรคหลังประชาชน เป็นบุคคลที่มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับกลุ่มอำนาจหลักของพรรคหลังประชาชนและเครือข่ายของอดีตนายกฯ ทักษิณ ชินวัตร - การจัดสรรตำแหน่งในพรรคร่วมรัฐบาล สัมพันธ์กับความสามารถของพรรคร่วมรัฐบาลในการเจรจาต่อรองกับพรรคหลักเพื่อแลกเปลี่ยนตำแหน่งรัฐมนตรีที่ต้องการ ทั้งนี้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลักคือ จำนวนที่นั่ง ส.ส. ในสภา และบารมีของหัวหน้าพรรคหรือแกนนำพรรค
ทุนเศรษฐกิจ	การสนับสนุนทางการเงินและเครือข่ายธุรกิจของกลุ่มการเมืองหรือกลุ่มบ้านใหญ่ของแต่ละพรรคการเมือง
ทุนทางสังคม	- เครือข่ายกลุ่มทุนธุรกิจ กลุ่มทุนบ้านใหญ่ นักวิชาการ และกลุ่มนักการเมืองท้องถิ่น - ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีกับผู้มีอำนาจในการจัดสรรตำแหน่ง
ทุนทางวัฒนธรรม	การศึกษา ประสบการณ์ ความสามารถ
ทุนสัญลักษณ์	- ความเป็นตัวแทนอันเนื่องจากการถูกคัดเลือกทางการเมือง เช่น สามัญ-ภรรยา - ความต่อเนื่องของเครือข่ายอำนาจเดิม

6. รัฐบาลพรรคอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ

การเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2551 พรรคหลังประชาชนได้รับเสียงข้างมากในการจัดตั้งรัฐบาล ส่งผลให้สมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคได้ขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่จากนั้นเพียงห้าเดือนก็พ้นจากตำแหน่ง เมื่อศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยให้ต้องพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเนื่องจากกระทำการอันต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญมาตรา 267 ส่งผลให้ความเป็นรัฐมนตรีของผู้ถูกร้องสิ้นสุดลงเฉพาะตัว จากนั้นที่ประชุมรัฐสภามีมติเลือกสมชาย วงศ์สวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี แต่ต้องพบกับแรงกดดันโดยเฉพาะจากการชุมนุมประท้วง จนเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2551 ศาลรัฐธรรมนูญได้มีมติยุบพรรคหลังประชาชน เทิกถอนสิทธิการเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคเป็นเวลา 5 ปี ส่งผลให้สมชาย วงศ์สวัสดิ์ พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีที่ถึงคณะต้องพ้นจากตำแหน่ง และต้องมีการเลือกนายกรัฐมนตรีคนใหม่ แต่ภายใต้เงื่อนโซ่ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 โดยเฉพาะ มาตรา 174 ที่กำหนดให้ผู้ที่จะดำรงตำแหน่ง

รัฐมนตรีต้องไม่เคยถูกตัดสิทธิ์ทางการเมือง และนายกรัฐมนตรีจะต้องได้รับการสนับสนุนจากเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร ทำให้การเลือกนายกรัฐมนตรีคนต่อไปมีความท้าทายอย่างมาก

เมื่อพรรคพลังประชาชนถูกยุบ เกิดสุญญากาศทางอำนาจ ปรากฏการณ์ทางการเมืองที่สำคัญคือการเปลี่ยนขั้วทางการเมือง กล่าวคือ กลุ่มเพื่อนเนวินที่ประกอบด้วยเนวิน ชิดชอบ และอดีต ส.ส.พรรคพลังประชาชนจำนวนหนึ่งได้ย้ายไปพรรคภูมิใจไทย (ศาลรัฐธรรมนูญ, 2551ข) ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายอำนาจนอกรัฐสภา รวมถึงกองทัพและกลุ่มชนชั้นนำอนุรักษ์นิยมบางส่วน (วาท รวี, 2558; ไทยพับลิก้า, 2567ก; กำพล จำปาพันธ์, 2552) ประกอบกับความไม่พอใจในเหตุการณ์เลือกนายกรัฐมนตรี กล่าวคือ ภายหลังจากที่สมัคร สุนทรเวช ถูกศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้พ้นจากตำแหน่ง ที่เมื่อถึงเวลาประชุมสภาเพื่อเลือกนายกรัฐมนตรี มีเพียงสมาชิกพรรคพลังประชาชนกลุ่มเพื่อนเนวินและพรรคประชาธิปัตย์เท่านั้นที่มาเข้าร่วมประชุม ทำให้องค์ประชุมไม่ครบและไม่สามารถลงมติเลือกนายกฯ ได้ และเมื่อมีการประชุมเพื่อเลือกนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง พรรคพลังประชาชนกลับมีมติเสนอชื่อสมชาย วงศ์สวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี การผิดสัญญาตัวเองที่เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้เนวิน ชิดชอบและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกลุ่มเพื่อนเนวิน ร่วมกับ ส.ส. กลุ่มฉันทิมา ก่อตั้งพรรคภูมิใจไทย (THE STANDARD TEAM, 2567 ก) และสนับสนุน อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์เป็นนายกรัฐมนตรี

พรรคประชาธิปัตย์ในฐานะพรรคแกนนำจัดตั้งรัฐบาลที่ได้คะแนนเป็นลำดับที่สองในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2551 เมื่อได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มเพื่อนเนวิน ก็จำเป็นต้องหาพันธมิตรทางการเมืองเพิ่มเพื่อการจัดตั้งรัฐบาล ซึ่งสุเทพ เทือกสุบรรณ ในฐานะเลขาธิการพรรค คือ ผู้ที่มีบทบาทในการประสานงานพรรคร่วมรัฐบาล กล่าวคือ สุเทพ เทือกสุบรรณ เป็นนักการเมืองที่มีประสบการณ์ยาวนาน มีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกพรรค มีเครือข่ายในระดับภูมิภาคและเครือข่ายกับกองทัพ ทูทางสังคมนี้เองที่เมื่อผนวกกับคุณลักษณะเฉพาะตัว ทำให้การประสานและเจรจาต่อรองกับนักการเมือง กลุ่มการเมือง พรรคการเมืองอื่นๆ รวมทั้งกองทัพ (MGR Online, 2549จ; Workpoint Today, 2562; ทฤษฎี สงสกุล, 2562) ประสบความสำเร็จ ในที่สุด พรรคประชาธิปัตย์ ร่วมกับพรรคภูมิใจไทย พรรครวมใจไทยชาติพัฒนา พรรคเพื่อแผ่นดิน พรรคฉันทิมาธิปไตย พรรคเพื่อแผ่นดิน และพรรคชาติไทยพัฒนา จึงร่วมกันจัดตั้งรัฐบาล

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ที่ดำเนินการจัดตั้งรัฐบาลตามกระบวนการตามรัฐธรรมนูญ และได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มการเมืองต่างๆ ต้องเผชิญกับปัญหาความชอบธรรมที่บั่นทอน ทูทางการเมือง จากประชาชนจำนวนหนึ่งที่ได้การสนับสนุนพรรคพลังประชาชนมองว่า รัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ไม่ได้มาจากเสียงข้างมากของประชาชน การจัดตั้งรัฐบาลจึงไม่มีความชอบธรรม ดังนั้นแล้ว ทูทางการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์ที่อยู่ในระดับสูง จากการที่เป็นพรรคที่มีจำนวน ส.ส. มากเป็น

ลำดับที่สองและเป็นพรรคที่เก่าแก่ก็มีความเป็นสถาบันสูง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างเสถียรภาพทางการเมืองให้เกิดขึ้นผ่านการแต่งตั้งบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ภาพลักษณ์ดี เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความนิยม พร้อมกันนั้น ก็จะต้องประสานประโยชน์ระหว่างกลุ่มและพรรคการเมืองต่างๆ ที่ให้การสนับสนุนการจัดตั้งรัฐบาลด้วยตำแหน่งรัฐมนตรีเป็นการตอบแทน

กล่าวสำหรับอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ที่มีคุณสมบัติในการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตามรัฐธรรมนูญ มีทุนทางวัฒนธรรมอยู่ในระดับสูงจากการมีพื้นฐานการศึกษาและครอบครัวที่ดี มีกิจการและวาทะที่สุภาพ มีทุนทางสังคมจากกลุ่มชนชั้นนำไทยเนื่องจากมาจากครอบครัวชนชั้นนำในสังคมไทย เป็นนักการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์ และได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มอนุรักษ์นิยม มีทุนสัญลักษณ์จากภาพลักษณ์ของการเป็นนักการเมืองที่สุจริต เป็นนักการเมืองสายปัญญาชน และเป็นนักการเมืองรุ่นใหม่ที่ต้องการสร้างการเมืองคุณภาพ ยึดมั่นในหลักการระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีตำแหน่งเป็นหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ที่เก่าแก่และมีความเป็นสถาบัน คุณสมบัติเหล่านี้มีผลในการสร้างต้นทุนทางการเมืองให้กับอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ แม้การเปลี่ยนจากผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรมาเป็นนายกรัฐมนตรี จะเป็นข้อท้าทายในการสร้างความเชื่อมั่นและยอมรับก็ตาม

ในการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี ได้มีการเจรจาต่อรองและตกลงกันเมื่อครั้งรวมคณะแนบเสียงเพื่อจัดตั้งรัฐบาลว่า หากกลุ่มอำนาจเดิมหรือพรรคร่วมรัฐบาลที่เคยเป็นรัฐบาลมาก่อน เคยรับผิดชอบกระทรวงใดหรือเคยได้รับการจัดสรรตำแหน่งใดมาก่อน ก็จะต้องได้ตำแหน่งนั้น (พลวุฒิ สงสกุล, 2562) แต่การรักษาสมดุลทางอำนาจกับพรรคร่วมรัฐบาลโดยเฉพาะกลุ่มเพื่อนเนวินถือเป็นข้อท้าทาย ที่จะต้องอาศัยความระมัดระวังเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งภายในพรรคประชาธิปัตย์ และภายในพรรคร่วมรัฐบาล เพื่อรักษาเสถียรภาพของเสียงข้างมากในสภา ดังจะเห็นได้ถึงการเจรจาต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรีระหว่างพรรคประชาธิปัตย์กับพรรคร่วมรัฐบาล โดยพรรคประชาธิปัตย์ได้โควตาประมาณ 20 ตำแหน่ง เป็นตำแหน่งของรองหัวหน้าพรรค 5 ตำแหน่ง เลขาธิการพรรค 1 ตำแหน่ง สมาชิกพรรคที่ไม่ได้เป็น ส.ส. 3 ตำแหน่ง โควตาคนนอก 3 ตำแหน่ง และจัดสรรให้รายภาคโดยยึดตามหลักอาวุโสและความสามารถ 9 ตำแหน่ง (สำนักข่าวอินโฟเควสท์, 2551ก)

ในส่วนของพรรคร่วมรัฐบาล กลุ่มเพื่อนเนวินสังกัดพรรคภูมิใจไทยได้เจรจาขอเพิ่มเป็น 5 ตำแหน่ง จาก 4 ตำแหน่ง และได้ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ได้งบประมาณสูงกระทรวงหนึ่ง พรรคเพื่อนแผ่นดินอุกอดเหลือ 3 ตำแหน่งและตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมอาจถูกเปลี่ยนให้พรรคอื่น (สำนักข่าวอินโฟเควสท์, 2551ก) ดังนั้น รัฐมนตรีบางกระทรวงก็ยังคงเป็นคนเดิม หรือเป็นตัวแทนของอดีตรัฐมนตรี เช่น โสภณ ชาริรัมย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวง

คมนาคม จากที่เคยสังกัดพรรคพลังประชาชนและอยู่ในกลุ่มเพื่อนเนวิน เปลี่ยนมาสังกัดพรรคภูมิใจไทย สุวิทย์ คุณกิตติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เคยสังกัดพรรคเพื่อแผ่นดินแต่ลาออก มาสังกัดพรรคกิจสังคม (MGR Online, 2549d) และที่สำคัญอีกประการสำหรับการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีครั้งนี้คือ ความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มการเมืองและกองทัพในการตั้งคณะรัฐมนตรี อันเนื่องจากการประสานความร่วมมือระหว่างกลุ่มต่างๆ ทั้งพรรคประชาธิปัตย์ กลุ่มเพื่อนเนวิน และกองทัพ โดยเฉพาะผู้ที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม คือ พลเอกประวิตร วงษ์สุวรรณ (สารนิยาย Psy ทุ่ง, 2567)

รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ต้องเผชิญกับความท้าทายและแรงกดดันทั้งในสภาและนอกสภามาตั้งแต่ตั้งรัฐบาล ในปี พ.ศ. 2553 ได้เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กับกลุ่มคนเสื้อแดงหรือกลุ่ม นปช. ที่มองว่ารัฐบาลอภิสิทธิ์ไม่ได้มาจากเสียงข้างมากของประชาชน จึงเรียกร้องให้มีการยุบสภาและจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ โดยการชุมนุมมีการระดมผู้เข้าร่วมจากทั่วประเทศเพื่อกดดันรัฐบาล เกิดเหตุการณ์ชุมนุมที่ยืดเยื้อ รัฐบาลจึงได้ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินเพื่อควบคุมสถานการณ์ และตั้งศูนย์อำนวยการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉิน (คอง.) ภายใต้การนำของสุเทพ เทือกสุบรรณ และมีพลเอกอนุพงษ์ เผ่าจินดา ผู้บัญชาการทหารบก (ผบ.ทบ.) เป็นหัวหน้าผู้รับผิดชอบการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินร้ายแรงในเขตกรุงเทพฯ - ปริมณฑล ในการสั่งการให้กำลัง ซึ่งช่วยให้การทำงานเกิดความกระชับรวดเร็วมากขึ้น (สำนักข่าวอินโฟเควสท์, 2553) การสลายการชุมนุม โดยมีทั้งผู้ที่ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิต เหตุการณ์แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กับกองทัพ แต่ปฏิบัติการของรัฐบาลและกองทัพในการกระชับพื้นที่และสลายการชุมนุม (ประชาไท, 2554ก) ทำให้มีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิต ได้ทำลายความชอบธรรม ความน่าเชื่อถือ และความไว้วางใจหรือ ก็คือทุนทางการเมืองที่มีให้กับรัฐบาล โดยเฉพาะอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ

รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ สิ้นสุดลงด้วยการประกาศยุบสภา อันเนื่องมาจากความขัดแย้งทางการเมืองทางการเมืองระหว่างกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยและกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านประชาธิปไตยแห่งชาติ (นปช.) โดยในปี พ.ศ. 2553 เกิดการชุมนุมใหญ่ของกลุ่ม นปช. (ไทยรัฐออนไลน์, 2554) ประกอบกับรัฐสภาได้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญในประเด็นการเลือกตั้งและสัดส่วนของผู้แทนราษฎรจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตและแบบบัญชีรายชื่อเรียบร้อยแล้ว (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2550) ดังนั้น การยุบสภาเพื่อให้มีการเลือกตั้งใหม่ จึงเป็นความชอบธรรมทางการเมืองที่รัฐบาลจะดำเนินการ เพื่อให้ประชาชนได้ตัดสินใจทางการเมืองอีกครั้ง

ตารางที่ 11 แสดงทุนและกลไกที่สนับสนุนการจัดตั้งรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ (2551 - 2553)

ประเภทของทุน	รายละเอียดของทุน
ทุนทางการเมือง	- การสนับสนุนจากกลุ่มเพื่อนเนวิน เครือข่ายอำนาจนอกรัฐสภา กองทัพ และกลุ่มชนชั้นนำอนุรักษ์นิยม - การสนับสนุนจากพรรคร่วมรัฐบาลและการเปลี่ยนชื่อทางการเมือง - การต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรีของพรรคร่วมรัฐบาล เพื่อการมีเสถียรภาพทางการเมือง - การสลายการชุมนุมที่มีทั้งผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตได้ทำลายความชอบธรรม ความน่าเชื่อถือ และความไว้วางใจในรัฐบาล
ทุนเศรษฐกิจ	การสนับสนุนทางการเงินและเครือข่ายธุรกิจของกลุ่มการเมืองภายในและหรือที่มีความใกล้ชิดกับพรรคพลังประชาชน
ทุนทางสังคม	- เครือข่ายนักการเมืองท้องถิ่น เช่น กลุ่มเพื่อนเนวิน - กองทัพ - เครือข่ายของสุเทพ เทือกสุบรรณ
ทุนทางวัฒนธรรม	อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ มีบุคลิกภาพที่สุภาพ เป็นคนรุ่นใหม่ ให้ความสำคัญกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยและสถาบันกษัตริย์ มีความรู้ ความสามารถ และการจบการศึกษาจากต่างประเทศ เดิมโตมาจากครอบครัวที่เป็นกลุ่มชนชั้นนำ และมีประสบการณ์ทางการเมือง
ทุนสัญลักษณ์	- การให้ความสำคัญกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย - การที่พรรคประชาธิปัตย์มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ เช่น ด้านการคลัง การต่างประเทศ - ความเป็นมาที่ยาวนานและการเป็นสถาบันของพรรคประชาธิปัตย์

ตารางที่ 12 แสดงทุนที่มีบทบาทในการแต่งตั้งรัฐมนตรีรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ (2551 - 2553)

ประเภทของทุน	รายละเอียดของทุน
ทุนทางการเมือง	- การจัดสรรตำแหน่งในพรรคประชาธิปัตย์ ขึ้นกับตำแหน่งภายในพรรค กลุ่มทางการเมือง เครือข่ายอำนาจ และความสามารถของแต่ละคน - การจัดสรรตำแหน่งในพรรคร่วมรัฐบาล เพื่อการตอบแทนตามที่ได้มีการตกลงกันเมื่อครั้งเจรจาจัดตั้งรัฐบาล ซึ่งปัจจัยที่เกี่ยวข้องมีทั้งจำนวนที่นั่ง ส.ส. โบนัส และบารมีของหัวหน้าพรรคหรือแกนนำพรรค
ทุนเศรษฐกิจ	การสนับสนุนทางการเงินและเครือข่ายธุรกิจของกลุ่มการเมืองหรือกลุ่มบ้านใหญ่ของแต่ละพรรคการเมือง
ทุนทางสังคม	- เครือข่ายกลุ่มทุนธุรกิจ - เครือข่ายนักวิชาการและกลุ่มชนชั้นนำอนุรักษ์นิยม - กลุ่มทุนบ้านใหญ่ และกลุ่มนักการเมืองท้องถิ่นที่เป็นฐานเสียงและอิทธิพลในระดับภูมิภาค - ความสัมพันธ์กับกองทัพ
ทุนทางวัฒนธรรม	การศึกษา ประสบการณ์ ความรู้ความสามารถ
ทุนสัญลักษณ์	- ความเป็นผู้เสียสละในแต่ละกระทรวง เพื่อเสริมภาพลักษณ์ของรัฐบาล - ความต่อเนื่องในการทำงานของรัฐมนตรีเพื่อประโยชน์ของประชาชน - ประสบกับความท้าทายในความไม่ชอบธรรมของรัฐบาล รวมทั้งการเปลี่ยนชื่อทางการเมืองของพรรคร่วมรัฐบาล

7. รัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 1 มาตรา 83 ได้แก้ไขจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) จาก 500 คน โดยเป็น ส.ส.เขต 350 คน และแบบจากบัญชีรายชื่อพรรคการเมือง 150 คน เป็นส.ส.เขต 400 คน และบัญชีรายชื่อ 100 คน (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) พุทธศักราช 2564, 2564) เป็นเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่กำหนดเงื่อนไขต่างๆ ในการเลือกตั้งและการจัดตั้งรัฐบาล โดยผลการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 ปรากฏว่าพรรคเพื่อไทยที่นำเสนอนโยบายประชานิยม (มอร์ลีย์ กุนเดอร์สัน, 2565) เช่น โครงการรับจำนำข้าว

รถคันแรก ค่าแรงขั้นต่ำ 300 บาท ฯลฯ และในฐานะพรรคสืบทอดมาจากพรรคพลังประชาชนได้รับเสียงข้างมาก คือ ได้ผู้แทนราษฎร 265 คน เกินกึ่งหนึ่งของรัฐสภา โดยพรรคประชาธิปัตย์ได้คะแนนเสียงมากเป็นลำดับที่สอง คือ ได้ผู้แทนราษฎร 159 คน (ประชาไท, 2554๗) ส่งผลให้พรรคเพื่อไทยที่มีนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบรายชื่อลำดับที่ 1 เป็นนายกรัฐมนตรี และตั้งรัฐบาลผสม 6 พรรค รวมเป็น 300 เสียง อันได้แก่ พรรคเพื่อไทย พรรคชาติพัฒนาเพื่อแผ่นดิน พรรคชาติไทยพัฒนา พรรคมหาชน และพรรคพลังชล และพรรคประชาธิปัตย์ไทยใหม่ (Thai PBS, 2554)

ในการจัดตั้งรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ลำพังเสียงข้างมาก ไม่เพียงพอที่รัฐบาลจะสามารถจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีได้โดยสะดวก จำเป็นต้องพิจารณาอย่างรอบด้าน ด้านหนึ่งคือบริบททางสังคมการเมืองที่ปรากฏว่า ความขัดแย้งในสังคมที่แบ่งออกเป็นสองขั้วยังดำรงอยู่ การจัดตั้งรัฐบาลยิ่งลักษณ์ต้องเผชิญกับการวิพากษ์วิจารณ์ โดยเฉพาะกลุ่มที่มองว่าการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เป็นการสืบทอดอำนาจจากทักษิณ ชินวัตร (Thai PBS, 2566๓) และเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มการเมืองและธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับตระกูลชินวัตร (โพสต์ทูเดย์, 2554๗) ซึ่งสร้างความขัดแย้งในสังคมไทย รวมถึงปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มต่อต้านรัฐบาลยิ่งลักษณ์ คือกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (ทรม.) ที่มีแนวคิดอนุรักษนิยม กับกลุ่มที่สนับสนุนรัฐบาล โครงสร้างทางการเมืองที่มีความยุ่งยากซับซ้อนนี้ส่งผลต่อการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี ไม่ต่างจากการประนีประนอมระหว่างกลุ่มและพรรคต่างๆ ในรัฐบาลผสมยิ่งลักษณ์ ชินวัตร

ขณะเดียวกันกระบวนการตุลาการภิวัตน์ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การพิจารณาผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งต้องมีความรอบคอบถี่ถ้วน และอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่รัฐบาลไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ คือ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 เนื่องจากรัฐบาลต้องดำเนินการภายใต้กรอบกฎหมาย รวมไปถึงการตรวจสอบคุณสมบัติของรัฐมนตรีในแง่ของผลประโยชน์ทับซ้อน เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่เคยเกิดขึ้นกับรัฐมนตรีและพรรคการเมืองในอดีต ไม่ว่าจะเป็นพรรคไทยรักไทยหรือพรรคพลังประชาชน นอกจากนี้ นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เป็นน้องสาวของอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร จบการศึกษาจากต่างประเทศ มีประสบการณ์การทำงานในตระกูลชินวัตร มีเครือข่ายและความมั่งคั่งจากธุรกิจ มีภาพลักษณ์ของผู้นำที่เป็นผู้หญิง มีรูปแบบการบริหารและการวางตัวที่นุ่มนวลต่างจากผู้ชาย และแม้จะไม่มีประสบการณ์ทางการเมือง แต่การเป็นน้องสาวของทักษิณ ชินวัตร ที่ในเวลานั้นอยู่ต่างประเทศแต่ก็ยังคงมีอิทธิพลต่อพรรคและแนวทางของพรรคและการบริหารประเทศ และการเป็นหัวหน้าพรรคเพื่อไทยที่มีฐานเสียงในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้รับทุนทางการเมืองที่แข็งแกร่งในการก้าวสู่การเป็นนายกรัฐมนตรี

ในการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี แม้พรรคเพื่อไทยจะได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง ได้รับความนิยมนสูง แต่ก็ต้องเผชิญกับการต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรีจากกลุ่มการเมืองภายในพรรคและพรรคการเมืองต่างๆ ที่เข้าร่วมรัฐบาล ขณะเดียวกันการเลือกผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีจึงต้องพิจารณาทั้งความสามารถของบุคคล และความสัมพันธ์ทางการเมืองทั้งในภายในพรรคและระหว่างพรรคร่วมรัฐบาล เพื่อรักษาความมั่นคงทางการเมืองและการสนับสนุนจากสมาชิกในรัฐสภา กล่าวคือ พรรคเพื่อไทยมีรากฐานมาจากพรรคไทยรักไทยและพรรคพลังประชาชน ที่มีกลุ่มทุนธุรกิจสนับสนุน การจัดสรรตำแหน่งจึงจำเป็นต้องจัดสรรเพื่อตอบแทนกลุ่มทุนที่สนับสนุนพรรค ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มทุนสื่อสาร โทรคมนาคม หรืออสังหาริมทรัพย์ ดังที่เคยเกิดขึ้นกับพรรคไทยรักไทยและพรรคพลังประชาชน อีกทั้งการที่รัฐบาลมีนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจ เช่น นโยบายจำนำข้าว ยิ่งสะท้อนถึงบทบาทของกลุ่มทุนที่มีต่อการกำหนดนโยบายของพรรค และการต้องตอบแทนด้วยตำแหน่งรัฐมนตรีให้กับบุคคลที่พรรคไว้วางใจว่าจะสามารถผลักดันโครงการนี้ได้ ดังปรากฏว่าบุญทรง เตริยาภิรมย์ ที่มีความใกล้ชิดกับคนในตระกูลชินวัตร ได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง จากนั้นย้ายไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ เพื่อรับผิดชอบดูแลโครงการนี้โดยเฉพาะ

นอกจากนี้ การจัดสรรตำแหน่งอำนาจภายในพรรคก็เป็นปัจจัยสำคัญในการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี ภายในพรรคเพื่อไทยมีกลุ่มที่มีอิทธิพลหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มแกนนำนปช. ที่ฉัฐวุฒิ ใสยเกื้อ แกนนำ นปช. หรือกลุ่มคนเสื้อแดง ได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตร เมื่อครั้งปรับคณะรัฐมนตรี สำหรับตำแหน่งรัฐมนตรีบางกระทรวง เช่น กระทรวงการคลัง กระทรวงพาณิชย์ ที่ต้องการผู้ที่มีภาพลักษณ์ที่ดี เพื่อช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับรัฐบาลและการดำเนินนโยบาย พรรคเพื่อไทยก็มีสัดส่วนรัฐมนตรีคนนอก จึงก็ได้เชิญธีระชัย ภูวนาถนรานุบาล อดีตเลขาธิการคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ มาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง¹ และกิตติรัตน์ ณระนอง อดีตกรรมการผู้จัดการตลาดหลักทรัพย์ (ตลท.) (MGR Online, 2544) มาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์

อย่างไรก็ดี มีข้อสังเกตสำหรับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม นางสาวอิงลักษณ์ ชินวัตร ได้ดำรงตำแหน่งนี้อีกหนึ่งตำแหน่ง เช่นเดียวกันเมื่อครั้งรัฐบาลสมัคร สุนทรเวช และรัฐบาลสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ก็ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเช่นกัน เนื่องจากการกำกับ

¹ แม้อีกด้านหนึ่ง จะมีการกล่าวหาว่า การได้ดำรงตำแหน่งนี้เป็นเรื่องของพรรคตอบแทน จากกรณีการตรวจสอบเกี่ยวกับการขายหุ้นชินคอร์ปให้กับกองทุนเทาเล็ก ที่สำนักงาน ก.ล.ต. ไม่พบความผิดในการทำผิดระเบียบเรื่องการรายงานการถือครองหุ้นและการทำคำเสนอข้อหุ้นทั้งหมด

ดูแลกองทัพไม่ใช่เพียงประเด็นเรื่องเสถียรภาพทางการเมือง การจัดความสัมพันธ์ระหว่างกองทัพกับรัฐบาล หรือเป็นเจ้าของของภาพลักษณ์ของผู้หญิงกับการเมืองใหม่ หากแต่เป็นเรื่องของงบประมาณกองทัพที่เพิ่มขึ้นในทุกปีรวมทั้งธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับกองทัพด้วย (ประชาไท, 2556; ไทยรัฐออนไลน์, 2556)

เมื่อพิจารณาการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ทุนเศรษฐกิจถือได้ว่ายังมีบทบาทในการกำหนดตำแหน่ง โดยเฉพาะกลุ่มทุนขนาดใหญ่ที่มีสายสัมพันธ์อันดีกับพรรค ที่สามารถใช้ทุนเศรษฐกิจของตนเองมีต่องบตำแหน่งได้ สำหรับทุนทางสังคมที่กลุ่มหรือมุ่งทางการเมืองต่างๆ มี ก็ยังคงมีความสำคัญ เพราะความเหนียวแน่นของทุนทางสังคมที่กลุ่มมีกับพรรค และศักยภาพของทุนทางสังคมที่กลุ่มหรือมุ่งต่างๆ มี และสามารถแปลงเป็นจำนวน ส.ส. หรือแปลงความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่น ไปเป็นจำนวนและตำแหน่งรัฐมนตรี สำหรับทุนทางวัฒนธรรม พบว่ายังมีความสำคัญ หากแต่มีความสำคัญกับบางกระทรวงเท่านั้น เช่น กระทรวงการต่างประเทศและกระทรวงการคลัง ทั้งนี้ พรรคเพื่อไทยจะจัดสรรกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจหรือที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทางธุรกิจไว้กับพรรคตนเอง เช่น กระทรวงการคลัง กระทรวงพาณิชย์

ในส่วนของพรรคร่วมรัฐบาล เมื่อเสถียรภาพของรัฐบาลต้องแลกมาด้วยการตำแหน่งรัฐมนตรี พรรคร่วมรัฐบาลจึงต้องแสดงพลังในการต่อรองผ่านอิทธิพลและอำนาจของหัวหน้าพรรคบนฐานของจำนวน ส.ส. ที่พรรคมี ซึ่งมักจะเป็นการต่อรองตำแหน่งที่พรรคนั้นๆ จะได้ประโยชน์โดยเฉพาะต่อฐานเสียงของพรรค เพราะตำแหน่งคือสัญลักษณ์ของการตอบสนองต่อฐานเสียง ภายในพรรคแต่ละพรรค จะมีกลุ่มทุนและหรือกลุ่มการเมืองภายในที่มีการเจรจาในเบื้องต้น โดยแสดงออกผ่านลำดับในบัญชีรายชื่อพรรค การจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีภายในพรรค จึงเป็นการเจรจาดูต่อรองและตกลงกันแล้วว่าในบทบาทและการสนับสนุนของกลุ่มทุนหรือกลุ่มการเมืองที่มีต่อพรรค และเมื่อตำแหน่งรัฐมนตรีถูกจัดสรรแล้ว ก็ถือเป็นการยืนยันในข้อตกลงที่ได้มีการประและตกลงกันในพรรค

วันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2556 รัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้ประกาศยุบสภาและกำหนดวันเลือกตั้งใหม่ในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 หลังจากกลุ่มผู้ชุมนุมทางการเมืองจากหลายภาคส่วนเดินขบวนกดดัน คัดค้านการออกร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรม พ.ศ. 2556 ที่รัฐบาลได้เสนอในช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2556 ซึ่งถูกมองว่าเป็นความพยายามในการช่วยเหลือทักษิณ ชินวัตร ขณะเดียวกันกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยเพื่อต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ และกลุ่มคนเสื้อแดงก็คัดค้านเนื่องจากเห็นว่าร่างกฎหมายดังกล่าวจะเป็นการล้างความผิดของอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ และสุเทพ เทือกสุบรรณ เมื่อครั้งสั่งสลายการชุมนุมในปี พ.ศ. 2553 (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2557) รัฐบาลรักษาการยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ต้องเผชิญกับการชุมนุมและแรงต่อต้านที่ทำให้ทุนทางสังคมและทุนสัญลักษณ์

ที่สร้างและสิ่งสมมาค้อยๆ เลื่อมลง เพราะสถานการณ์การชุมนุมยึดเอื้อและ ทีวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ

การประกาศยุบสภาและการกำหนดวันเลือกตั้งใหม่ของรัฐบาลเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่ถูกใช้เพื่อกอบกู้และรักษาทุนทางสังคมและทุนสัญลักษณ์กลับมา ด้วยการแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลชุดนี้คือรัฐบาลที่มีความเป็นประชาธิปไตย พร้อมรับฟังความคิดเห็นต่างของประชาชน และพร้อมเดินตามกติกาประชาธิปไตย ด้วยการคืนอำนาจให้กับประชาชนอีกครั้งโดยหวังว่าการต่อต้านของกลุ่มที่เห็นต่างจะเบาบางลง ประชาธิปไตยจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของรัฐบาลในการสร้างความชอบธรรมให้การกระทำและการตัดสินใจของรัฐบาล

แม้รัฐบาลรักษาการจะจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วๆ ที่พรรคประชาธิปัตย์ประกาศจะไม่ส่งผู้สมัคร ส.ส. ทุกเขตทั่วประเทศ คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) ได้ปิดล้อมทางเข้าสถานที่รับสมัคร ส.ส. บัญชีรายชื่อ และคณะกรรมการการเลือกตั้งจะเสนอให้รัฐบาลรักษาการเลื่อนวันเลือกตั้ง แต่รัฐบาลรักษาการต้องการขับเคลื่อนกระบวนการการเมืองในระบบประชาธิปไตย การเลือกตั้งที่เกิดขึ้นจึงไม่สามารถดำเนินไปได้ทุกหน่วยพร้อมกันทั่วประเทศ เนื่องจาก กปปส. ได้ทำการปิดดูหาเลือกตั้งในหลายหน่วยเลือกตั้งในกรุงเทพฯ ขณะเดียวกันก็เกิดการปะทะกันระหว่างกลุ่มที่ไม่ต้องการให้มีการเลือกตั้งกับกลุ่มที่ต้องการใช้สิทธิ (BBC NEWS ไทย, 2561) และในที่สุดศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยให้การเลือกตั้งเป็นโมฆะ เมื่อวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2557 เนื่องจากไม่สามารถจัดการให้เป็นการเลือกตั้งวันเดียวทั่วราชอาณาจักร จึงไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญมาตรา 108 วรรคสอง (ศาลรัฐธรรมนูญ, 2557ข) ต่อมาวันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ต้องพ้นจากตำแหน่งเนื่องจากกระทำผิดจากการโยกย้ายอวล เปลี่ยนศรี โดยมิชอบ (ศาลรัฐธรรมนูญ, 2557ก) การพ้นตำแหน่งเฉพาะตัวของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร มีผลให้คณะรัฐมนตรีที่เหลืออยู่ยังคงปฏิบัติหน้าที่ต่อไปในฐานะรัฐบาลรักษาการ ซึ่งคณะรัฐมนตรีที่เหลือได้เลือกนิวัฒน์ธำรง บุญทรงไพศาล ซึ่งดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีลำดับที่ 2 (กรุงเทพธุรกิจ, 2557) และรักษาการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์เป็นรักษาการนายกรัฐมนตรีแทน

การชุมนุมของทั้ง กปปส. และ นปช. ที่ยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ทำให้ในที่สุดในวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้ประกาศกฎอัยการศึก และนำไปสู่การประกาศยึดอำนาจโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) โดยพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะฯ ในวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 จากนั้นประกาศให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 สิ้นสุดลง ยกเว้นหมวด 2 ส่งผลให้คณะรัฐมนตรีรักษาการหมดอำนาจ และยุบวุฒิสภา ในวันที่ 22 กรกฎาคม 2557

ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ให้มีสถานะนิติบัญญัติแห่งชาติ ทำหน้าที่สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และรัฐสภา และในวันที่ 21 สิงหาคม 2557 สภาได้มีมติเลือก พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี (THE STANDARD TEAM, 2566ค; THE STANDARD TEAM, 2566ข)

ตารางที่ 13 แสดงทุนและกลไกที่สนับสนุนการจัดตั้งรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (2554 - 2557)

ประเภทของทุน	รายละเอียดของทุน
ทุนทางการเมือง	- ฐานเสียงที่ได้รับการสนับสนุนจากพรรคพลังเพื่อไทย ซึ่งเป็นการสืบทอดจากฐานเสียงของพรรคไทยรักไทยในอดีต และทักษิณ ชินวัตร - การสนับสนุนจากพรรคร่วมรัฐบาล - ความสัมพันธ์น้องสาวและพี่ชายของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร กับทักษิณ ชินวัตร
ทุนเศรษฐกิจ	- ความมั่งคั่งจากธุรกิจของตระกูลชินวัตร - การสนับสนุนทางการเงินและเครือข่ายธุรกิจของกลุ่มการเมืองภายในและหรือที่มีความใกล้ชิดกับพรรคเพื่อไทย
ทุนทางสังคม	- เครือข่ายธุรกิจตระกูลชินวัตร - การสนับสนุนจาก นปช. และประชาชนที่เลือกพรรคเพื่อไทย - ความสัมพันธ์น้องสาวและพี่ชายของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร กับทักษิณ ชินวัตร
ทุนทางวัฒนธรรม	- การจบการศึกษาจากต่างประเทศ - ความเป็นผู้หญิง มีการแสดงออกซึ่งความนุ่มนวล ที่ช่วยลดแรงเสียดทานทางการเมือง
ทุนสัญลักษณ์	- น้องสาวของอดีตนายกฯ ทักษิณ ชินวัตร - นายกรัฐมนตรีหญิงคนแรกของประเทศไทย - การได้รับเลือกตั้งจากประชาชน

ตารางที่ 14 แสดงทุนที่มีบทบาทในการแต่งตั้งรัฐมนตรีรัฐบาลอังกฤษถึงดั๊กซ์ม์ ซินวัตร์ (2554 - 2557)

ประเภทของทุน	รายละเอียดของทุน
ทุนทางการเมือง	- การจัดสรรตำแหน่งภายในพรรคเพื่อไทย ความสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับคนในตระกูล ซินวัตร์ กลุ่มทุนของพรรค ความเชี่ยวชาญเฉพาะ คือปัจจัยสำคัญในการได้มาซึ่งตำแหน่ง - การจัดสรรตำแหน่งในพรรคร่วมรัฐบาล สัมพันธ์กับความสามารถของพรรคร่วมรัฐบาลในการเจรจาต่อรองกับพรรคหลักเพื่อแลกเปลี่ยนตำแหน่งรัฐมนตรีที่ต้องการ ทั้งนี้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลักคือ จำนวนที่นั่ง ส.ส. ในสภา และบารมีของหัวหน้าพรรคหรือแกนนำพรรค
ทุนเศรษฐกิจ	การสนับสนุนทางการเงินและเครือข่ายธุรกิจของกลุ่มการเมืองหรือกลุ่มบ้านใหญ่ของแต่ละพรรคการเมือง
ทุนทางสังคม	- เครือข่ายกลุ่มทุนธุรกิจ กลุ่มทุนบ้านใหญ่ นักวิชาการ และกลุ่มนักการเมืองท้องถิ่น - ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีกับผู้มีอำนาจในการจัดสรรตำแหน่ง
ทุนทางวัฒนธรรม	การศึกษา ประสบการณ์ ความสามารถ
ทุนสัญลักษณ์	- การตอบสนองต่อฐานเสียง - การสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐบาล

8. รัฐบาลประยุทธ์ 1

การรัฐประหารในประเทศไทยเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่มี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นหัวหน้าคณะฯ เกิดขึ้นท่ามกลางวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มคนที่ถูกเรียกว่ากลุ่มเสื้อเหลืองและเสื้อแดง หรือก็คือ คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) และกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ซึ่งเริ่มต้นจากการคัดค้านร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมในปี พ.ศ. 2556 ที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคมไทย คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) นำโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้ประกาศยึดอำนาจจากรัฐบาลรักษาการของนายกรัฐมนตรี นิวัฒน์ธำรง บุญทรงไพศาล หลังจากที่ไม่สามารถหาข้อสรุปในการเจรจาเพื่อแก้ไขวิกฤตการณ์ได้ โดยมีการจับกุมสมาชิกคณะรัฐมนตรีและแกนนำ

ทางการเมืองหลายคน ประกาศให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ล้มตูลง และประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวในปี พ.ศ. 2557 เพื่อใช้เป็นกรอบในการบริหารประเทศ (THE STANDARD TEAM, 2566ค) และให้อำนาจกับหัวหน้าคสช. ผ่านมาตรา 44 ในการจัดการแก้ไขปัญหาต่างๆ

การที่กองทัพสามารถเข้ามามีบทบาทสำคัญในการเมืองไทยได้อีกครั้ง โดยสามารถควบคุมได้ทั้งฝ่ายบริหารและนิติบัญญัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลกระทบต่อกระบวนการประชาธิปไตยในประเทศไทย โดย คสช. ได้ลดบทบาทของพรรคการเมือง ภาคประชาสังคม และภาคพลเมือง แต่ให้ความสำคัญกับการควบคุมและบริหารประเทศผ่านกลไกรัฐที่อยู่ภายใต้การควบคุมของกองทัพ ทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อระบอบอำนาจนิยม โดย คสช. ได้ดำเนินนโยบายหลายด้านเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนว่ารัฐบาลใหม่จะสามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้ และเพื่อคืนอำนาจให้กับประชาชนในอนาคต เช่น การปฏิรูปเศรษฐกิจ การศึกษา และโครงสร้างพื้นฐาน กลุ่มทหารขึ้นมาใช้อำนาจทางการเมืองและสร้างความชอบธรรมในการปกครองด้วยทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของสถาบัน ซึ่งกองทัพ คือที่มาของอำนาจที่มาจากโครงสร้างสังคม ที่มีทั้งกำลังพลและกำลังอาวุธ และทุนสัญลักษณ์ที่ คสช. อ้างว่ากองทัพต้องเข้ามาทำการรัฐประหารเพื่อปกป้องชาติ ทุนเหล่านี้คือส่วนสำคัญที่ทำให้ คสช. สามารถยึดอำนาจและอยู่ในอำนาจได้นาน

วันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2557 พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้รับการโปรดเกล้าฯ เป็นนายกรัฐมนตรี และในวันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2557 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดแรกของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา คณะรัฐมนตรีชุดนี้ประกอบด้วยอดีตนายทหารระดับสูง ข้าราชการประจำระดับสูง และผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ ที่ไม่ได้สังกัดพรรคการเมือง มาดำรงตำแหน่งที่สำคัญ เช่น พลเอกประวิตร วงษ์สุวรรณ ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม พลเอกอนุพงษ์ เผ่าจินดา ดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย สมหมาย ภาษี อดีตนายกรัฐมนตรีดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เป็นต้น รัฐบาลชุดนี้จึงมีลักษณะเป็นรัฐบาลทหาร-ข้าราชการ-เทคโนโลยี โดยผู้ที่ดำรงตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มนายทหารกองทัพบก โดยเฉพาะนายทหารที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เพื่อให้เกิดความมั่นใจในเสถียรภาพของรัฐบาลและความสามารถในการขับเคลื่อนนโยบายต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (MGR Online, 2549ข)

เมื่อวิเคราะห์ทุนในการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีชุดนี้ ความชอบธรรมและการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีไม่ได้เกิดจากการมีทุนเศรษฐกิจ หากแต่ด้วยทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปสถาบัน และทุนทางสังคมซึ่งคือเครือข่ายที่มี อันได้แก่เครือข่ายกองทัพ โดยเฉพาะกลุ่มบูรพาพยัคฆ์ ซึ่งเป็นเครือข่ายนายทหารที่เติบโตมา

จากกองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์ ได้แก่ พลเอกประวิตร วงษ์สุวรรณ พลเอกอนุพงษ์ เผ่าจินดา พลเอกอุดมเดช สិทธิบุตร พลเอกไพบูลย์ คุ้มฉายา กลุ่มวงศ์เทวัญ ทหารบกที่รับราชการในกรมทหารราบที่ 1 มหาดเล็กรักษาพระองค์ และกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ (พล. 1 รอ.) ซึ่งเป็นหน่วยทหารที่อยู่ในกรุงเทพ เช่น พลเอกไพบูลย์ คุ้มฉายา เป็นต้น (Workpoint Today, 2566) นอกจากนี้ยังมีเครือข่ายกับข้าราชการระดับสูงและเทคโนโลยีซึ่งเป็นกลุ่มที่มีทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในสถาบันและทุนสัญลักษณ์เฉพาะ เช่น ศ.อรรถ อุทวงค์ อดีตผู้อำนวยการศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ และอดีตผู้อำนวยการของสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จักรมณเฑาะ สุทนต์ อดีตเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และอดีตปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เป็นต้น ในรัฐบาลชุดนี้จึงปรากฏรัฐมนตรีที่เป็นข้าราชการทหาร อดีตข้าราชการ และเทคโนโลยี ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้มีทุนเฉพาะที่ช่วยเอื้อให้คลส. มีความชอบธรรมในการดำรงตำแหน่ง

ตารางที่ 15 แสดงปัจจัยและทุนในการจัดตั้งรัฐบาลรัฐประหารประยุทธ์ จันทร์โอชา (พ.ศ. 2557 - 2562)

ประเภทของทุน	รายละเอียดของทุน
ทุนทางการเมือง	- การเป็นรัฐบาลจากคณะรัฐประหาร - การสนับสนุนจากกลุ่ม กปปส. และประชาชนที่มีอุดมการณ์แบบอนุรักษนิยม
ทุนเศรษฐกิจ	-
ทุนทางสังคม	- เครือข่ายและความเหนียวแน่นของความสัมพันธ์ในกองทัพ - เครือข่ายข้าราชการระดับสูง นักธุรกิจและนักบริหารระดับสูง
ทุนทางวัฒนธรรม	- ประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ
ทุนสัญลักษณ์	- นายทหารกลุ่มบูรพาพยัคฆ์ที่เป็นกลุ่มหลักในการรัฐประหาร - สถานะของกองทัพในฐานะผู้รักษาความสงบเรียบร้อย - แนวคิด/วาทกรรมความมั่นคง ความสงบเรียบร้อย และการคืนความสุขให้ประชาชนที่ คลส. นำเสนอผ่านการสื่อสาร

9. รัฐบาลประยุทธ์ 2

ภายหลังกการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2557 รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้จัดให้มีการร่างรัฐธรรมนูญในปี พ.ศ. 2558 จากนั้นในปี พ.ศ. 2559 ได้จัดให้มีการลงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ และประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวรในปี พ.ศ. 2560 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่ามีการกำหนดกระบวนการเข้าสู่อำนาจและโครงสร้างทางการเมืองที่เอื้อต่อเสถียรภาพและการสืบทอดอำนาจของรัฐบาล คสช. (ILAW, 2561) เช่น ที่มาของนายกรัฐมนตรีที่ไม่มีความเชื่อมโยงกับประชาชน การแต่งตั้งวุฒิสภาโดย คสช. ที่ได้กลายเป็นกลไกในการเลือกนายกรัฐมนตรีที่มาจาก คสช. ในอนาคต ที่มาขององค์กรอิสระมาจากคสช. หรือวุฒิสภาซึ่งได้รับแต่งตั้งจาก คสช. เป็นต้น

การเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ. 2562 ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า พรรคเพื่อไทยได้ ส.ส.จำนวน 137 คน และได้คะแนนมหาชน 7,423,361 คะแนน ในขณะที่พรรคพลังประชารัฐได้ ส.ส. 121 คน และได้คะแนนมหาชน 7,939,937 คน โดยใช้ระบบจัดสรรปันส่วนที่นำคะแนนจากเขตเลือกตั้งและบัญชีรายชื่อมาคำนวณรวมกัน เพื่อคำนวณหาจำนวน ส.ส. ที่พรรคควรได้ (ยิ่งชีพ อัชฌานนท์ และณสิณี มาสิญญากุล, 2563) ระบบนี้เป็นประนีประนอมกับพรรคขนาดกลางและขนาดเล็ก รวมทั้งพรรคพลังประชารัฐ นั้นหมายความว่าหากพรรคการเมืองได้ ส.ส. เขตมาก จนเกินสัดส่วนที่ควรได้ พรรคการเมืองนั้นก็จะได้ที่นั่งในบัญชีรายชื่อเลย ดังเช่นพรรคเพื่อไทย ในขณะที่พรรคพลังประชารัฐ ได้ประโยชน์จากระบบนี้ เพราะคะแนนจากทุกเขตที่ไม่ได้ชนะรวมกัน ทำให้ได้จำนวน ส.ส. บัญชีรายชื่อเพิ่มมากขึ้น และด้วยการสนับสนุนจากพรรคการเมืองขนาดกลางและขนาดเล็ก รวมทั้งคะแนนเสียงจากวุฒิสภาที่มาจาก การแต่งตั้งของ คสช. พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่ได้รับการเสนอชื่อจากพรรคพลังประชารัฐจึงได้รับเลือกเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง ดังนั้นแล้ว ระบบเลือกตั้ง บทบาทของวุฒิสภาที่มาจาก การแต่งตั้งของ คสช. และรัฐธรรมนูญจึงเป็นเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่เอื้อต่อการรักษาอำนาจของ คสช. (Nelson, 2023)

กล่าวสำหรับคุณสมบัติของคณะรัฐมนตรีตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ได้มีการกำหนดคุณสมบัติและเงื่อนไขของผู้ดำรงตำแหน่งไว้อย่างชัดเจน รวมทั้งการจัดตั้งคณะรัฐมนตรี ที่จะต้องได้รับความเห็นชอบจากทั้งสภาผู้แทนฯ และวุฒิสภาที่มาจาก การแต่งตั้งของคสช. ในหมวด 8 คณะรัฐมนตรี ได้บัญญัติ รวมทั้งการจำกัดอำนาจของรัฐมนตรีว่าจะต้องปฏิบัติหน้าที่ภายใต้กรอบกฎหมายและรัฐธรรมนูญ ดังปรากฏในมาตรา 185 วรรคท้าย ส่งผลให้การจัดตั้งคณะรัฐมนตรี จะต้องฟังการสนับสนุนจากวุฒิสภาซึ่งส่วนใหญ่มีความใกล้ชิดกับกองทัพและคสช. ดังรายละเอียดดังนี้ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, 2560)

มาตรา 158 พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีอื่นอีกไม่เกินสามสิบห้าคน ประกอบเป็นคณะรัฐมนตรี มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินตามหลักความรับผิดชอบร่วมกัน

นายกรัฐมนตรีต้องแต่งตั้งจากบุคคลซึ่งสภาผู้แทนราษฎรให้ความเห็นชอบตามมาตรา 159

ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี

นายกรัฐมนตรีจะดำรงตำแหน่งรวมกันแล้วเกินแปดปีมิได้ ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นการดำรงตำแหน่งติดต่อกันหรือไม่ และมีให้นับวาระระยะเวลาในระหว่างที่อยู่ปฏิบัติหน้าที่ต่อไปหลังพ้นจากตำแหน่ง

มาตรา 159 ให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณาให้ความเห็นชอบบุคคลซึ่งสมควรได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีจากบุคคลซึ่งมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 160 และเป็นผู้มีชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อที่พรรคการเมืองแจ้งไว้ตามมาตรา 88 เฉพาะจากบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองที่มีสมาชิกได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่น้อยกว่าร้อยละห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร

การเสนอชื่อตามวรรคหนึ่งต้องมีสมาชิกรับรองไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร

มติของสภาผู้แทนราษฎรที่เห็นชอบการแต่งตั้งบุคคลใดให้เป็นนายกรัฐมนตรี ต้องกระทำโดยการลงคะแนนโดยเปิดเผย และมีคะแนนเสียมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร

มาตรา 160 รัฐมนตรีต้อง

- (1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
- (2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบห้าปี
- (3) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า
- (4) มีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์
- (5) ไม่มีพฤติกรรมอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง
- (6) ไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 98

(7) ไม่เป็นผู้ต้องคำพิพากษาให้จำคุก แม้คดีนั้นจะยังไม่ถึงที่สุด หรือมีการรอการลงโทษ เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท ความผิดลหุโทษ หรือความผิดฐานหมิ่นประมาท

(8) ไม่เป็นผู้เคยพ้นจากตำแหน่งเพราะเหตุกระทำการอันเป็นการต้องห้ามตามมาตรา 186 หรือมาตรา 187 มาแล้วยังไม่ถึงอวสานบัญชีรับแต่งตั้ง

มาตรา 167 รัฐมนตรีทั้งคณะพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

- (1) ความเป็นรัฐมนตรีของนายกรัฐมนตรีสิ้นสุดลงตามมาตรา 170

- (2) อายุสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงหรือมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร
- (3) คณะรัฐมนตรีลาออก
- (4) พ้นจากตำแหน่งเพราะเหตุความมาตรา 144 เมื่อรัฐมนตรีทั้งคณะพ้นจากตำแหน่งตาม (1) (3) หรือ (4) ให้ดำเนินการเพื่อให้มีคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่ ตามมาตรา 158 และมาตรา 159 มาตรา 185 (วรรคท้าย)

นอกจากกรณีตามวรรคหนึ่ง รัฐมนตรีต้องไม่ใช่สภานะหรือตำแหน่งกระทำการใดไม่ว่าโดยทางตรง หรือทางอ้อม อันเป็นการก้าวก่ายหรือแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อประโยชน์ของตนเอง ของผู้อื่น หรือของพรรคการเมืองโดยมิชอบตามที่กำหนดในมาตรฐานทางจริยธรรม

รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่ามีลักษณะของการสืบทอดอำนาจจากคสช. เนื่องจากตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 มาตรา 159 และ 272 การแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีต้องได้รับความเห็นชอบจากทั้งสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) และวุฒิสภา (ส.ว.) ร่วมกัน แต่วุฒิสมาชิกจำนวน 250 คน มาจากการแต่งตั้งของ คสช. ทำให้พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา สามารถได้รับความสนับสนุนจากวุฒิสมาชิกทั้ง 250 คน เป็นนายกรัฐมนตรี แม้ว่าพรรคพลังประชารัฐจะไม่ได้จำนวน ส.ส. เขต เป็นลำดับที่หนึ่ง นอกจากนี้ ระบบการเลือกตั้งที่ใช้ระบบจัดสรรปันส่วน ส่งผลให้พรรคขนาดใหญ่ที่ได้จำนวน ส.ส. มาก แต่จะได้จำนวน ส.ส. บัญชีรายชื่อ น้อยหรือไม่มี ในขณะที่พรรคขนาดเล็กที่ได้ ส.ส. จากระบบบัญชีรายชื่อมากขึ้น ดังนี้แล้ว พรรคเพื่อไทยที่ได้จำนวน ส.ส. เขต 136 ที่นั่ง แต่ปรากฏว่าไม่มี ส.ส. บัญชีรายชื่อเลย ขณะที่พรรคพลังประชารัฐ ได้จำนวน ส.ส. เขต 97 ที่นั่ง และจากบัญชีรายชื่อ 21 ที่นั่ง และเป็นพรรคที่ได้คะแนนเสียงรวมสูงสุด ส่งผลให้สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้สำเร็จ โดยการรวมตัวกับพรรคร่วมรัฐบาลอื่นๆ 19 พรรค โดยพรรคร่วมรัฐบาลหลัก ได้แก่ พรรคประชาธิปัตย์ (ปชป.) พรรคภูมิใจไทย (ภท.) พรรคชาติไทยพัฒนา (ชทพ.) พรรครวมพลังประชาชาติไทย (รพช.) และพรรคชาติพัฒนา (ชพ.)

สำหรับการจัดตั้งคณะรัฐมนตรี พรรคพลังประชารัฐต้องเผชิญกับความท้าทายหลายประการทั้งปัญหาเศรษฐกิจ การต้องจัดการกับความขัดแย้งทางการเมือง การต้องตอบสนองต่อความต้องการปฏิรูปการเมืองของประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนที่เคลื่อนไหว ขณะเดียวกันแนวทางในการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีก็มีความแตกต่างจากช่วงรัฐบาลก่อนหน้า เนื่องจากภายในพรรคพลังประชารัฐมีการแบ่งเป็นกลุ่มหรือม็อบภายใน (BBC NEWS ไทย, 2563) เช่น กลุ่ม กปปส. ที่ประกอบด้วย ฅัญฐกุล ทีปสุวรรณ พุทธิพงษ์ ปุณณกันต์ กลุ่มสีกุมาร ที่ประกอบด้วย อุดม ลาวนายบ, สนธิรัตน์ สนธิจิรวงศ์, สุวิทย์ เมษินทรีย์ และกอบศักดิ์ พุทธิตระกูล กลุ่มสามมิตร ที่ประกอบไปด้วย สุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ, สมศักดิ์ เทพสุทิน และอนุชา นาคาศัย กลุ่มหรือม็อบภายในเหล่านี้ส่งผลให้หัวหน้าพรรคพรรคจะต้องทำหน้าที่จัดสรร

ตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีโดยการประสานประโยชน์และเจรจาต่อรองอย่างหนัก (ผู้จัดการออนไลน์, 2562) พร้อมกันนั้นรัฐบาลชุดนี้เป็นรัฐบาลผสมที่ต้องอาศัยการสนับสนุนจากพรรคร่วมรัฐบาลเพื่อจัดตั้งเป็นรัฐบาลผสม การเจรจาและต่อรองเพื่อจัดสรรตำแหน่งในคณะรัฐมนตรี ให้กับพรรคร่วมรัฐบาลต่างๆ จึงต้องคำนึงถึงความสมดุลของผลประโยชน์ระหว่างพรรคร่วมรัฐบาล โดยเฉพาะพรรคขนาดกลางที่มีอำนาจต่อรองสูง นั่นคือ พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคภูมิใจไทย ที่ได้ 53 และ 51 ที่นั่งตามลำดับ สำหรับพรรคขนาดเล็ก ก็จำเป็นต้องเจรจาต่อรองอย่างลุ่มๆ ดอนๆ เพื่อรักษาเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาล

รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 มาตรา 158 คณะรัฐมนตรีประกอบด้วยนายกรัฐมนตรี 1 คน และรัฐมนตรีไม่เกิน 35 คน การจัดตั้งคณะรัฐมนตรีในครั้งนี้มีผู้ดำรงตำแหน่งจำนวนทั้งสิ้น 36 คน 39 ตำแหน่ง ประกอบไปด้วยตัวแทนจาก 6 พรรคการเมืองหลัก คือ พรรคพลังประชารัฐ 18 คน โดยมีสัดส่วนของคนนอกพรรคอยู่ 6 คน พรรคประชาธิปัตย์ 7 คน 8 ตำแหน่ง พรรคภูมิใจไทย 7 คน 8 ตำแหน่ง พรรคชาติไทยพัฒนา 2 คน พรรครวมพลังประชาชาติไทย 1 คน และพรรคชาติพัฒนา 1 คน โดยตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีถูกจัดสรรให้กับพรรคพลังประชารัฐ พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคภูมิใจไทย (BBC NEWS ไทย, 2562ค)

ในคณะรัฐมนตรีชุดนี้มีทั้งผู้ที่เคยเป็นรัฐมนตรีครั้งแรก เคยเป็นรัฐมนตรีในสมัยรัฐบาลประยุทธ์ 1 และเคยเป็นรัฐมนตรีในช่วงรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร รัฐบาลสมัคร สุนทรเวช รัฐบาลสมชาย วงศ์สวัสดิ์ และรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (BBC News ไทย, 2562ก) อันแสดงให้เห็นถึงการรวมตัวรวมกลุ่มของกลุ่มการเมืองที่หลากหลายชั่วคราวเมืองเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อตั้งฐานเสียงของกลุ่มการเมืองเข้ามาสนับสนุนรัฐบาล ลดความขัดแย้งทางการเมือง และสร้างภาพลักษณ์ของการเป็นรัฐบาลที่เปิดกว้าง ประนีประนอม แต่ก็เห็นได้ถึงระบบเครือข่ายทางการเมืองที่มีความเข้มแข็ง โดยเฉพาะในกลุ่มนักการเมืองที่ยังคงได้รับตำแหน่งสำคัญแม้จะมีการเปลี่ยนรัฐบาล และที่สำคัญมีรัฐมนตรีหลายคนจากกองทัพที่ได้ดำรงตำแหน่งสำคัญ นั้นหมายความว่ารัฐบาลยังคงได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มอนุรักษนิยมและกลุ่มชนชั้นนำเดิม

เมื่อวิเคราะห์ทุนในการจัดตั้งคณะรัฐมนตรี ในการขับเคลื่อนพรรคพลังประชารัฐซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นใหม่ โดยเฉพาะในการหาเสียงเลือกตั้ง ทุนเศรษฐกิจมีความสำคัญอย่างมากในการขับเคลื่อน ซึ่งอภิชัย เตชะอุบล คือ นายทุนคนสำคัญคนหนึ่งของพรรคพลังประชารัฐ (กรุงเทพธุรกิจ, 2567ก) อย่างไรก็ตาม ทุนทางสังคมคือทุนที่พรรคพลังประชารัฐใช้ในการเชื่อมโยงกับกลุ่มนักการเมืองเพื่อนำไปสู่การสร้างรัฐบาลผสม 19 พรรค กล่าวสำหรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ที่เห็นได้ชัดเจนว่า ปิยะชัยเชิงโครงสร้างที่ได้เคอวางเอาไว้ คือ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 และวุฒิสภา ได้กลายเป็นทุนที่ประทับรับรองความชอบธรรมในการได้รับเลือกให้เป็นนายกรัฐมนตรีของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา โดยทุนนี้ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายข้าราชการระดับสูงและชนชั้นนำที่รัฐบาลชุดก่อนหน้าที่วางเอาไว้ ในส่วนของพรรค

หลังประชารัฐ สมาชิกในพรรคมาจากการรวมตัวของนักการเมืองที่ต้องการสนับสนุนพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี ได้แก่ กลุ่มสามมิตร คือ สมศักดิ์ เทพสุทิน ,สุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ และอนุชานาคาคัย ซึ่งมีส่วนในการดึงดูตนักการเมืองจากพรรคเพื่อไทยมาเข้าพรรคพลังประชารัฐ กลุ่มสีกุมาร ได้แก่ อุดม สวานายน, สนธิรัตน์ สนธิจิรวงศ์, สุวิทย์ เมษินทรีย์ และกอบศักดิ์ พุทธะกุล ซึ่งรวมทั้งนายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ด้วย กลุ่ม กปปส. เช่น ณัฏฐพล หิปปสุวรรณ และ สกลธี ภัททิยกุล ที่มีบทบาทในการสร้างฐานเสียงในกรุงเทพฯ และพื้นที่ภาคใต้ กลุ่มธรรมนิล พรรคมเฒ่า ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการดึงสมาชิกจากพื้นที่ภาคเหนือและภาคอีสาน กลุ่มบ้านร่มเกล้า โดย สุชาติ ดันเจริญ ซึ่งมีฐานเสียงในจังหวัดฉะเชิงเทรา และพื้นที่ใกล้เคียง กลุ่มดาวฤกษ์ ที่เป็นกลุ่มนักการเมืองรุ่นใหม่ เช่น วทันยา วงษ์โอภาสี ที่เป็นกลุ่มที่ต้องการสร้างภาพลักษณ์ของพรรคและการเชื่อมโยงกับคนรุ่นใหม่ในสังคม เป็นต้น (คมชัดลึก, 2561; ประชาชาติธุรกิจ, 2565; ILAW, 2565)

พรรคพลังประชารัฐในฐานะพรรคการเมืองใหม่ที่จัดตั้งขึ้นก่อนการเลือกตั้ง 2562 ไม่นาน จึงประกอบไปด้วยสมาชิกพรรคที่มีที่มาหลากหลาย (ดังรายละเอียดในตารางที่ 16) โดยที่แต่ละกลุ่มที่เข้ามาร่วมล้วนแต่มีความมั่งคั่ง เครือข่ายและฐานเสียงในพื้นที่ต่างๆ มากน้อยต่างกันไป สิ่งเหล่านี้เองจึงเป็นที่มาของทุนทางการเมืองที่เป็นอำนาจในการต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรีในสัดส่วนของพรรคพลังประชารัฐ ดังเช่น กลุ่มสีกุมาร ที่ถือได้ว่าเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสูง โดยเฉพาะอุดม สวานายน และสนธิรัตน์ สนธิจิรวงศ์ ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งพรรคพลังประชารัฐ ที่แม้จะไม่ได้มีจำนวน ส.ส. ในการดูแล แต่ถือว่าเป็นกลุ่มที่มีทุนวัฒนธรรมโดยเฉพาะการศึกษาที่ดี มีประสบการณ์การทำงานและความเชี่ยวชาญด้านธุรกิจ การเงิน การคลัง รวมทั้งด้านการศึกษา ทำให้พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ให้ความไว้วางใจในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศ หรือกลุ่มสามมิตรที่เคยมีการต่อรองและขัดแย้งกับกลุ่มสีกุมารเกี่ยวกับตำแหน่ง ซึ่งในที่สุดก็สามารถเจรจากันได้ กลุ่มสามมิตรถือเป็นกลุ่มการเมืองที่มีความสามารถในการเชื่อมโยงกับเครือข่ายทางการเมือง สามารถรวบรวมอดีตนักการเมือง และอดีตรัฐมนตรีจากพรรคการเมืองต่างๆ ให้เข้ามาจับมือพร้อมกับกลุ่ม ซึ่งส่งผลให้พรรคสามารถขยายอำนาจและเสริมสร้างความมั่นคงทางการเมือง (ประชาไท, 2561; ไทยโพสต์, 2561; ประชาไท, 2562; ผู้จัดการออนไลน์, 2562) ฉะนั้นในแง่นี้ ทุนทางสังคมที่กลุ่มสามมิตรมีจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของการต่อรองทางการเมือง กลุ่มธรรมนิล โดย ร.อ.ธรรมนิล พรรคมเฒ่า เป็นอีกหนึ่งกลุ่มการเมืองที่มีอิทธิพลในพื้นที่ภาคเหนือ พร้อมกันนั้นก็ยังมีบทบาทสำคัญในการรวบรวมเสียงสนับสนุนให้กับรัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา โดยจำนวน ส.ส. ภายในกลุ่มธรรมนิล คือปัจจัยที่ใช้ในการต่อรองตำแหน่งและจำนวนเก้าอี้รัฐมนตรี (ILAW, 2565)

ตารางที่ 16 กลุ่มการเมืองพรรคพลังประชาชนรัฐในการเลือกตั้ง 2562

กลุ่ม	แกนนำ	สมาชิกในสังกัด	เงื่อนไข/เก้าอี้รัฐมนตรี
ทหาร	พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา	พล.อ.ประวิตร วงษ์ สุวรรณ วิษณุ เครืองาม พล.อ.อนุพงษ์ เผ่า จินดา สมคิด จาตุศรีพิทักษ์	พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา (นายกฯ และ รมว.กลาโหม) พล.อ.ประวิตร วงษ์สุวรรณ (รองนายกฯ ฝ่ายความมั่นคง) วิษณุ เครืองาม (รองนายกฯ ฝ่าย กฎหมาย) พล.อ.อนุพงษ์ เผ่าจินดา (รมว. มหาดไทย) สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ (รองนายกฯ ฝ่ายเศรษฐกิจ) ดอน ปรมัตถ์วินัย (รมว.ต่างประเทศ) พล.อ.ชัยชาญ ช้างมงคล (รมช.กลาโหม) *กลุ่มการเมืองนี้ใช้โควตากลาง
สมคิดและ อดีต รัฐมนตรี 4 ยอดกุมาร	สมคิด จาตุศรี พิทักษ์	อุตตม สาวนายน สุวิทย์ เมษินทรีย์ สนธิรัตน์ สนธิจิรวงศ์ กอบศักดิ์ ภูตระกูล *กลุ่ม 4 ยอดกุมาร คือ กลุ่มที่ออกมาตั้งพรรค	อุตตม สาวนายน (รมว.คลัง) สุวิทย์ เมษินทรีย์ (รมว.อุดมศึกษาฯ) สนธิรัตน์ สนธิจิรวงศ์ (รมว.พลังงาน) *ในช่วงแรกกำหนดให้ดำรงตำแหน่ง รมว.พาณิชย์ แต่พรรคประชาธิปไตย ต่อรองขอตำแหน่ง

กลุ่ม	แกนนำ	สมาชิกในสังกัด	เงื่อนไข/เก้าอี้รัฐมนตรี
		พลั้งประชารัฐ ไม่ว่าจะ อย่างไรก็ต้องมีตำแหน่ง เนื่องจากได้ลาออกจาก รัฐมนตรีเพื่อมาตั้ง พรรคการเมือง ซึ่งเป็น ความเสียหายที่ต้อง ตอบแทน	กอบศักดิ์ ภูตระกูล (ไม่ได้รับการ จัดสรรตำแหน่ง)
อดีต กปปส.	ณัฐฐ พล ที ป สุวรรณ พุทธิพงษ์ ปุณณ กันต์	ส.ส. ในสังกัด 11 คน *เป็นกลุ่มที่รับผิดชอบ เรื่องทุนเลือกตั้งและได้ จำนวนส.ส. กทว. 11 ที่ นั่ง	ณัฐพล ทีปสุวรรณ (รวม.ศึกษาธิการ) พุทธิพงษ์ ปุณณกันต์ (รวม.ดิจิทัล ประจำสำนักนายกฯ)
สามมิตร	สมศักดิ์ เทพสุทิน สุริยะ จึงรุ่งเรือง กิจ อนุชา นาคาศัย	ส.ส. ในสังกัดประมาณ 31 คน	สมศักดิ์ เทพสุทิน (รวม.ยุติธรรม) สุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ (รวม.อุตสาหกรรม) อนุชา นาคาศัย (รมช.คลัง)
ร.อ. ธรรมนัส	ร.อ.ธรรมนัส พรหมเผ่า	ส.ส. ในสังกัดประมาณ 10 คน	ธรรมนัส พรหมเผ่า (รมช.เกษตรฯ)
ชลบุรี	สนธยา คุณปลื้ม อิทธิพล คุณปลื้ม	ส.ส. ในสังกัดประมาณ 6 คน	อิทธิพล คุณปลื้ม (รวม.วัฒนธรรม)

กลุ่ม	แกนนำ	สมาชิกในสังกัด	เงื่อนไข/เก้าอี้รัฐมนตรี
โคราช	วิรัช รัตนเศรษฐ	ส.ส. ในสังกัดประมาณ 7 คน	อิริช รัตนเศรษฐ (รมช.คมนาคม)
เพชรบูรณ์	สันติ พร้อมพัฒน์	ส.ส. ในสังกัด 6 คน	สันติ พร้อมพัฒน์ (รมช.คลัง)
กำแพงเพชร	วราเทพ รัตนากร	ส.ส. ในสังกัด 4 คน	ไม่ได้รับการจัดสรรตำแหน่ง
คำมขวาน ไทย/13 ส.ส. จังหวัด ภาคใต้	พ.อ.สุชาติ จันทร โชติกุล	ส.ส. ในสังกัด 13 คน	ไม่ได้รับการจัดสรรตำแหน่ง

ที่มา : กลุ่มการเมืองพรรคพลังประชารัฐในการเลือกตั้ง 2562 (ปรับปรุงจาก อนุชิต โกรวิจิตร และธนกร วงษ์ปัญญา, 2562; สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ม.ป.ป.ช. และ โพสต์ทูเดย์, 2562ก หรือ ข)

อย่างไรก็ตาม รัฐมนตรีหลายคนที่ยังดำรงตำแหน่งในรัฐบาลชุดนี้ พบว่าเคยดำรงตำแหน่งในรัฐบาลก่อนหน้าด้วยเช่นกัน (ILAW, 2562) เช่น พลเอกประวิตร วงศ์สุวรรณ ตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี พลเอกอนุพงษ์ เผ่าจินดา ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รวมทั้งพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม การมีตำแหน่งในรัฐบาลของกลุ่มนายทหารเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงทุนทางการเมืองที่มีจากเมื่อครั้งมีบทบาทในคสช.และรัฐบาลประยุทธ์ 1 นอกจากนี้ยังมีกลุ่มเทคโนโลยีในนครที่มีทุนทางวัฒนธรรมจากการมีคุณวุฒิและประสบการณ์ในด้านนั้นๆ สูง เช่น วิษณุ เครืองาม ตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี จากการเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมาย สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ ตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี จากการเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการบริหารด้านเศรษฐกิจ ดังรายละเอียดของรัฐมนตรีที่อยู่ในตำแหน่งตลอดอายุของรัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา ในตารางที่ 17

ตารางที่ 17 รัฐมนตรีที่อยู่ในตำแหน่งตลอดอายุของรัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา (10 กรกฎาคม 2562 – 1 กันยายน 2566)

รายชื่อ	สังกัด	ตำแหน่ง
พล.อ.ประวิตร วงษ์สุวรรณ*	พรรคพลังประชาชนรัฐ	รองนายกรัฐมนตรี
พล.อ.อนุพงษ์ เผ่าจินดา*	รัฐมนตรีคนนอก ไควตากลาง	รมว.มหาดไทย
พล.อ.ชาญชัย ช้างมงคล	รัฐมนตรีคนนอก ไควตากลาง	รมช.กลาโหม
วิษณุ เครืองาม*	รัฐมนตรีคนนอก ไควตากลาง	รองนายกรัฐมนตรี
ดอน ปรมัตถ์วินัย*	รัฐมนตรีคนนอก ไควตากลาง	รมว.การต่างประเทศ
สันติ พร้อมพัฒน์	พรรคพลังประชาชนรัฐ	รมช.การคลัง
อิทธิพล คุณปลื้ม	พรรคพลังประชาชนรัฐ	รมว.วัฒนธรรม
อริรัฐ รัตนเศรษฐ	พรรคพลังประชาชนรัฐ	รมช.คมนาคม
อนุทิน ชาญวีรกูล	หัวหน้าพรรคภูมิใจไทย	รองนายกรัฐมนตรี รมว.สาธารณสุข
พิพัฒน์ รัชกิจประการ	พรรคภูมิใจไทย	รมว.การท่องเที่ยวและกีฬา
ทรงศักดิ์ ทองศรี	พรรคภูมิใจไทย	รมช. มหาดไทย
มนัญญา ไทยเศรษฐ์	พรรคภูมิใจไทย	รมช.เกษตรและสหกรณ์
จรินทร์ ลักษณวิศิษฏ์	พรรคประชาธิปัตย์	รองนายกรัฐมนตรี รมว.พาณิชย์
จตุติ ไกรฤกษ์	พรรคประชาธิปัตย์ (ย้ายไปพรรครวมไทยสร้างชาติ เมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2566)	รมว. การพัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของมนุษย์
เฉลิมชัย ศรีอ่อน	พรรคประชาธิปัตย์	รมว.เกษตรและสหกรณ์
คุณหญิงกัลยา โสภณพนิช	พรรคประชาธิปัตย์	รมช.ศึกษาธิการ
สาธิต ปิตุเตชะ	พรรคประชาธิปัตย์	รมช.สาธารณสุข

รายชื่อ	สังกัด	ตำแหน่ง
วรารุช ศิลปอาชา	พรรคชาติไทยพัฒนา	รมว.ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ประภัทร โพธสุธน	พรรคชาติไทยพัฒนา	รมช.เกษตรและสหกรณ์

* คํารวตำแหน่งรัฐมนตรีมาตั้งแต่รัฐบาลประยุทธ์ 1

การจัดตั้งคณะรัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาในครั้งนี้ จึงมีความแตกต่างจากการจัดตั้งรัฐบาลเมื่อครั้งก่อนหน้าอย่างชัดเจน กล่าวคือ รัฐบาลประยุทธ์ 1 ทูตทางการเมืองที่สำคัญคือการรัฐประหาร การใช้อำนาจเบ็ดเสร็จผ่านมาตรา 44 การจัดตั้งรัฐบาลผ่านกลไกของ คสช. โดยไม่ต้องมีการแข่งขันทางการเมือง และรัฐมนตรีประกอบไปด้วยนายทหาร นักกฎหมาย อดีตข้าราชการระดับสูง และเทคโนโลยี ทำให้ภาพลักษณ์ของรัฐบาล คือ รัฐบาลของข้าราชการทหารและเทคโนโลยี ในขณะที่ทูตทางการเมืองของรัฐบาลประยุทธ์ 2 คือ การเคยดำรงตำแหน่งหัวหน้าคณะรัฐประหารและนายกรัฐมนตรี และใช้อำนาจ อิทธิพล และความสัมพันธ์กับเครือข่ายข้าราชการทหาร ข้าราชการพลเรือน และกลุ่มนักธุรกิจ ในการประสานกับพรรคการเมืองต่างๆ แนวกับการเลือกตั้งที่ถูกออกแบบมาเพื่อเอื้อต่อการสืบทอดอำนาจของคสช. เมื่อถึงเวลาของการจัดตั้งรัฐบาล การเจรจาต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรีเพื่อนำไปสู่การรวบรวมเสียงข้างมากให้ได้ จึงเห็นได้ชัดถึงการต้องอาศัยทูตทางสังคม ทูตทางการเมือง และทูตสัญลักษณ์ของกลุ่มต่างๆ และพรรคการเมืองต่างๆ

ด้วยเงื่อนไขของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2562 ที่เมื่อรัฐบาลประยุทธ์ 2 ดำรงตำแหน่งครบวาระ 4 ปี จึงได้จัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ โดยรัฐบาลประกาศยุบสภาเมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2566 และจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 (THE STANDARD TEAM, 2566)

ตารางที่ 18 แสดงทุนและกลไกที่สนับสนุนการจัดตั้งรัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา 2 (2562 - 2566)

ประเภทของทุน	รายละเอียดของทุน
ทุนทางการเมือง	- โครงสร้างและของรัฐธรรมนูญได้เอื้อต่อการสร้างความได้เปรียบในการจัดตั้งรัฐบาล ทั้งอำนาจของวุฒิสภาที่มาจากแต่งตั้งโดย คสช. รวมทั้งระบบการเลือกตั้งแบบจัดสรรปันส่วน - การสนับสนุนจากพรรคร่วมรัฐบาล
ทุนเศรษฐกิจ	การสนับสนุนทางการเงินและเครือข่ายธุรกิจของกลุ่มการเมืองภายในและหรือที่มีความใกล้ชิดกับพรรคพลังประชาชนรัฐ
ทุนทางสังคม	- เครือข่ายประชาชนที่มีแนวคิดอนุรักษนิยมเห็นว่าพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาสามารถรักษาความมั่นคงและป้องกันการกลับมาของทักษิณ ชินวัตร - ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับเครือข่ายข้าราชการ กองทัพ และองค์กรอิสระ
ทุนทางวัฒนธรรม	บุคลิกภาพที่ประนีประนอมและประสบการณ์การดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงยุติธรรมและกระทรวงแรงงานของสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ที่ช่วยลดแรงเสียดทานทางการเมืองและก็มีลักษณะที่ต้องพึ่งพิงการตัดสินใจของอดีตนายกฯ ทักษิณ ชินวัตร
ทุนสัญลักษณ์	- ภาพลักษณ์ของผู้นำที่เข้มแข็งและมีอุดมการณ์อนุรักษนิยม แต่พร้อมเข้าสู่กระบวนการการเมืองแบบประชาธิปไตย

ตารางที่ 19 แสดงทุนที่มีบทบาทในการแต่งตั้งรัฐมนตรีรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา 2 (2562 - 2566)

ประเภทของทุน	รายละเอียดของทุน
ทุนทางการเมือง	- เครือข่ายทางการเมืองของคสช. เช่น อดีตนายทหารและบุคคลที่เคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา - ฐานเสียงและอำนาจต่อรองของพรรคการเมือง โดยเฉพาะพรรคประชาธิปัตย์และพรรคมวลีไทย
ทุนเศรษฐกิจ	การสนับสนุนทางการเงินและเครือข่ายธุรกิจของกลุ่มการเมืองหรือกลุ่มบ้านใหญ่ของแต่ละพรรคการเมือง
ทุนทางสังคม	- เครือข่ายกลุ่มทุนธุรกิจ กลุ่มทุนบ้านใหญ่ นักวิชาการ กลุ่มนักการเมืองท้องถิ่น รวมทั้งเครือข่ายคสช.เดิม - ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีกับผู้มีอำนาจในการจัดสรรตำแหน่ง
ทุนทางวัฒนธรรม	การศึกษา ประสบการณ์ ความสามารถ
ทุนสัญลักษณ์	- ความเชี่ยวชาญจากประสบการณ์ - ความเป็นนักวิชาการหรือนักบริหารที่มีประสบการณ์

*ทุนที่มีผลต่อการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีอาจไม่สอดคล้องกับเจตจำนงของประชาชน ที่ไม่ต้องการเห็นการเมืองที่มีบทบาทต่อเนื่องของอำนาจรัฐและโครงสร้างการเมืองที่สืบทอดจาก คสช.

10. รัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน

การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2566 พรรคการเมืองต่างๆ ได้มีการเตรียมตัวสำหรับการเลือกตั้งมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งพรรคพลังประชารัฐ พรรคเพื่อไทย พรรคก้าวไกล พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทยพัฒนา รวมทั้งพรรครวมไทยสร้างชาติ ผลการเลือกตั้งปรากฏว่าพรรคก้าวไกลได้รับเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร โดยพรรคก้าวไกลได้ 151 ที่นั่ง พรรคเพื่อไทยได้ 141 ที่นั่ง พรรคพลังประชารัฐได้ 40 ที่นั่ง พรรคมวลีไทยได้ 71 ที่นั่ง พรรครวมไทยสร้างชาติได้ 36 ที่นั่ง พรรคประชาธิปัตย์ได้ 25 ที่นั่ง (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2566ก) พรรคก้าวไกลที่ได้เสียงมากที่สุดได้พยายามจัดตั้งรัฐบาล และมีการลงนามข้อตกลงร่วมกับพรรคร่วมรัฐบาล 8 พรรค (Thal PBS, 2566ค) โดยได้มีการเสนอชื่อพิธา ลิ้มเจริญรัตน์ เป็นนายกรัฐมนตรี แต่ไม่ได้รับความเห็นชอบจากสภา

เนื่องจากขาดเสียงสนับสนุนจากวุฒิสภาซึ่งส่วนใหญ่ได้รับการแต่งตั้งจากคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) รวมทั้งขาดเสียงสนับสนุนจากพรรคภูมิใจไทย พรรคพลังประชารัฐ และพรรครวมไทยสร้างชาติ เมื่อพรรคก้าวไกลไม่สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ พรรคเพื่อไทยซึ่งเป็นพรรคลำดับที่สองที่ได้เสียงข้างมากจึงเข้ามาจัดตั้งรัฐบาลแทนโดยเสนอชื่อเศรษฐา ทวีสิน เป็นนายกรัฐมนตรี และได้รับความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาาร่วมกัน โดยพรรคเพื่อไทยได้จัดตั้งรัฐบาลผสม 11 พรรค รวม 314 เสียง (Thai PBS, 2566ก; Thai PBS, 2566ข; ILAW. (2566)

แม้พรรคเพื่อไทยจะสามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ แต่เนื่องจากเป็นพรรคเสียงข้างมากลำดับที่สอง จึงจำเป็นต้องเชิญพรรคการเมืองอื่นรวมทั้งพรรคที่เคยมีแนวคิดอุดมการณ์แตกต่างกันเข้าร่วมรัฐบาล (ไทยพับลิก้า, 2566) ได้แก่ พรรคพลังประชารัฐ พรรครวมไทยสร้างชาติ พรรคประชาธิปัตย์ ขณะเดียวกันก็ต้องได้รับการสนับสนุนจากวุฒิสมาชิกที่แต่งตั้งโดย คสช. ซึ่งถือได้ว่าบทบาท อิทธิพล และการประนีประนอมกับกลุ่ม คสช. เดิม ยังเป็นสิ่งสำคัญในการจัดตั้งรัฐบาลดังที่ชลน่าน ศรีแก้ว หัวหน้าพรรคเพื่อไทยกล่าวไว้ว่า “เราขอรับการสนับสนุนจากท่านสมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกท่าน และทุกพรรคการเมือง มาร่วมกันผลักดันวาระประเทศ เพื่อดำรงความมุ่งหมายที่มุ่งแก้ปัญหาเศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคงของประเทศ และดูแลสถาบันหลักของชาติเป็นสำคัญ รวมทั้งลดเงื่อนไขที่จะนำไปสู่การขยายความขัดแย้งในประเทศ รวมทั้งพาประเทศไปสู่ความมั่นคงและการกินดีอยู่ดีของประชาชน และมีความเป็นประชาธิปไตยให้สมบูรณ์ขึ้น” (ไทยพับลิก้า, 2566) อย่างไรก็ตาม แม้สถานการณ์การจัดตั้งรัฐบาลจะดำเนินไปได้ แต่ก็ยังปรากฏแรงกดดันจากภาคประชาชนและการเคลื่อนไหวของกลุ่มต่างๆ ที่ต้องการให้มีการปฏิรูปการเมือง ปฏิรูปกองทัพ และเรียกรื้อสภิวุฒิสภา

การจัดตั้งคณะรัฐมนตรีในรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน ดำเนินไปภายใต้เงื่อนไขของรัฐธรรมนูญ มาตรา 158 ที่กำหนดให้คณะรัฐมนตรีประกอบด้วยนายกรัฐมนตรี 1 คน และรัฐมนตรีไม่เกิน 35 คน มาตรา 160 ที่กำหนดคุณสมบัติของรัฐมนตรี เช่น ห้ามผู้ที่เคยถูกตัดสินว่ากระทำการทุจริตหรือมีพฤติการณ์ร้ายแรงผิดคดีดำรงตำแหน่ง ขณะเดียวกันก็พบความซับซ้อนของความเป็นการเมืองในการจัดตั้งรัฐบาลที่จะต้องอาศัยการต่อรองประนีประนอมระหว่างพรรคร่วมรัฐบาล ที่โดยทั่วไปแล้วพรรคการเมืองที่ได้จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากกว่า ก็มักจะได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีในสัดส่วนที่สูงกว่า ซึ่งคือพรรคเพื่อไทยในฐานะพรรคแกนนำรัฐบาล จะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี โดยพรรคการเมืองขนาดกลางและขนาดเล็ก เช่น พรรคภูมิใจไทย พรรคพลังประชารัฐ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทยพัฒนา จะใช้จำนวนที่นั่งในสภาของพรรคของตนในการต่อรองเพื่อรักษาสัดส่วนของตน โดยเฉพาะกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของฐานเสียง ในขณะที่พรรคเล็กแม้จะได้รับการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีที่น้อยกว่า แต่ก็ยังได้รับตำแหน่งที่สามารถสร้างผลกระทบเชิงนโยบายอันส่งผลต่อฐาน

คะแนนเสียงของตนเองได้ โดยในคณะรัฐมนตรีของรัฐบาลชุดนี้มาจาก 6 พรรครวมรัฐบาล คือ พรรคเพื่อไทย พรรคพลังประชารัฐ พรรครวมไทยสร้างชาติ พรรคภูมิใจไทย พรรคชาติไทยพัฒนา และพรรคประชาชาติ (ไทยพับลิก้า, 2566; THE STANDARD TEAM, 2567ข)

กล่าวสำหรับเศรษฐา ทวีสิน จบการศึกษาจากต่างประเทศ เป็นนักธุรกิจเกี่ยวกับการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ชั้นนำของประเทศ มีความมั่นคงทางการเงินและเครือข่ายในภาคธุรกิจจำนวนมาก มีประสบการณ์ทำธุรกิจและการบริหารกิจการขนาดใหญ่เป็นเวลายาวนาน ที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่าเป็นนักบริหารที่มีประสบการณ์และจะสามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย ขณะเดียวกันก็สนับสนุนการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความเท่าเทียมและความหลากหลาย รวมทั้งสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและสวัสดิภาพเด็กและเยาวชน ได้รับรางวัลที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในภาคธุรกิจมากมาย ในทางการเมือง เศรษฐา ทวีสิน มีความสัมพันธ์อันดีกับพรรคเพื่อไทยโดยเฉพาะตระกูลชินวัตรที่มีบทบาทในการกำหนดผู้ที่จะเป็นนายกรัฐมนตรี ในปี พ.ศ. 2566 ได้รับตำแหน่งประธานที่ปรึกษาหัวหน้าครอบครัวเพื่อไทย และที่ปรึกษาทีมเศรษฐกิจพรรคเพื่อไทย (รัฐบาลไทย, ม.ป.ป.) ในการเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2566 ได้รับการเสนอชื่อจากพรรคเพื่อไทยเป็นนายกรัฐมนตรี

สำหรับการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีให้กับพรรครวมรัฐบาล มีหลายปัจจัยที่มีบทบาท ได้แก่

- จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ที่หากพรรคใดมีจำนวน ส.ส. มากกว่า ก็จะมีอำนาจในการต่อรองมากขึ้น โดยเฉพาะตำแหน่งรัฐมนตรีในกระทรวงหลัก เช่น กระทรวงการคลัง กระทรวงมหาดไทย กระทรวงคมนาคม เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากที่พรรคภูมิใจไทย มีจำนวน ส.ส. 71 ตำแหน่ง ได้รับการจัดสรร 1 ตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี และ 8 ตำแหน่งรัฐมนตรี โดยได้รับจัดสรร 3 ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวง

- ความสามารถและความเหมาะสมเป็นที่ประจักษ์ของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีหรือก็คือทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์ ถือได้ว่ามีผลต่อการตัดสินใจของหัวหน้าพรรคก่อนที่นำเสนอชื่อเพื่อให้พรรคเพื่อไทยตัดสินใจสุดท้าย

- ข้อตกลงที่มีทั้งก่อนและหลังเลือกตั้ง รวมทั้งการประนีประนอมเพื่อให้ทุกพรรคและทุกฝ่ายยอมรับได้ ก็ถือได้ว่ามีผลต่อการจัดแบ่งตำแหน่งรัฐมนตรี อย่างไรก็ตาม การจัดสรรตำแหน่งอาจไม่ได้เป็นไปตามสัดส่วนและหรือกระทรวงที่ตกลงกันอย่างเคร่งครัด โดยอาจมีการปรับเปลี่ยนเมื่อมีการปรับคณะรัฐมนตรี ดังจะเห็นได้ถึงการปรับคณะรัฐมนตรีเมื่อปฏิบัติหน้าที่ไปแล้ว 6 เดือน

ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ถือเป็นการใช้ทุนทางการเมืองของพรรคการเมืองต่างๆ ในการต่อรองและเจรจาตำแหน่งรัฐมนตรีในการร่วมรัฐบาลกับพรรคเพื่อไทย ตำแหน่งรัฐมนตรี คือ หนึ่งในเครื่องมือของ

พรรคเพื่อไทยที่ใช้เพื่อให้เกิดความมั่นใจในเสถียรภาพของรัฐบาล (Spring News, 2566ข; Spring News, 2566ก; Thai PBS, 2567ฉ; ไทยพับลิก้า, 2567ข)

กล่าวสำหรับการเจรจาตำแหน่งรัฐมนตรีภายในพรรคเพื่อไทยที่ประกอบไปด้วยกลุ่มการเมืองหลากหลาย ทั้งเครือข่ายนักการเมือง คนใกล้ชิด กลุ่มนักธุรกิจ รวมทั้งกลุ่มตระกูลจากภูมิภาคต่างๆ การต่อรองภายในพรรคเป็นกระบวนการที่สะท้อนทุนและอำนาจของบุคคลและกลุ่มภายในพรรค และเป็นกลไกในการรักษาสมดุลทางการเมืองและลดความขัดแย้งภายในพรรค กระบวนการนี้เกี่ยวข้องกับทุนหลายประเภท ได้แก่ ทุนเศรษฐกิจที่หมายถึงความมั่งคั่งของกลุ่มทุน มีอิทธิพลต่อการจัดสรรกระทรวงสำคัญๆ เช่น กลุ่มสามมิตร ที่สมศักดิ์ เทพสุทิน ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี สุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ทุนทางสังคมในฐานะเครือข่ายความสัมพันธ์ มีบทบาทอย่างมากต่อการจัดสรรตำแหน่งตามสายสัมพันธ์ของแต่ละกลุ่มหรือแต่ละผู้มีกับคนในตระกูล ชินวัตร ทั้งทักษิณ ชินวัตร, ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร และเยาวภา วงศ์สวัสดิ์ เช่น ภูมิธรรม เวชยชัย ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ เป็นบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจจากทักษิณ ชินวัตร เป็นผู้ที่มีความเป็นนักยุทธศาสตร์การเมืองมาตั้งแต่สมัยพรรคไทยรักไทย และได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในสมัยรัฐบาลนางสาวแพทองธาร ชินวัตร หรือกรณ์ทิพย์ ชูณหวิชัย ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์อันดีกับตระกูลชินวัตร โดยเฉพาะเมื่อได้รับการสนับสนุนจากอดีตนายกรัฐมนตรีนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร และนายกรัฐมนตรี เศรษฐา ทวีสิน โดยมีภารกิจหลักคือ การเข้ามาผลักดันนโยบายเศรษฐกิจของพรรคที่ได้หาเสียงไว้ให้เป็นผลสำเร็จ (กรุงเทพธุรกิจ, 2567ข)

นอกจากนี้แล้ว ภายในพรรคเพื่อไทย ยังมีกลุ่มที่ถูกเรียกว่ากลุ่มการเมืองเครือข่ายทางเศรษฐกิจ เช่น กลุ่มสามมิตร ที่อยู่ในสถานะของกลุ่มที่มีสถานะทางเศรษฐกิจที่ดี มีความสามารถในการระดมทุนและสนับสนุนการเลือกตั้งได้ (ไทยโพสต์, 2566ก) กลุ่มบ้านใหญ่นายทุน ซึ่งเป็นกลุ่มการเมืองท้องถิ่นที่มีอิทธิพลอย่างมากและมีความเกี่ยวข้องกับการเมืองในระดับประเทศ เช่น ตระกูลหวังศุภกิจโกศล (กรุงเทพธุรกิจ, 2567ข) การจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีให้กับกลุ่มบ้านใหญ่นายทุนจึงดำเนินไปเพื่อตอบสนองต่อฐานเสียงของกลุ่มการเมืองเหล่านี้ซึ่งถือเป็นฐานคะแนนเสียงของพรรคด้วยเช่นกัน

การจัดตั้งคณะรัฐมนตรีภายในพรรคได้การนำของเศรษฐา ทวีสิน สะท้อนให้เห็นถึงความซับซ้อนของการเมืองไทยภายใต้กรอบรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 และความท้าทายที่รัฐบาลต้องเผชิญในบริบททางการเมืองและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กล่าวคือ การต้องคำนึงถึงการสร้างสมดุลระหว่างกลุ่มต่างๆ ภายในพรรค เช่น การให้ตำแหน่งแก่กลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการเลือกตั้ง การจัดสรรตำแหน่ง

ให้กับกลุ่มที่สนับสนุนพรรคในด้านทุนเศรษฐกิจหรือเครือข่าย และการแต่งตั้งบุคคลที่มีความชอบธรรม อันเนื่องจากการมีความรู้ความสามารถและหรือประสบการณ์ เช่น นักวิชาการหรือบุคคลที่เป็นที่ยอมรับ ในสังคม กระบวนการดังกล่าวจะช่วยให้พรรคสามารถรักษาเสถียรภาพทางการเมืองภายในพรรค ภายในรัฐบาล และความชอบธรรมกับประชาชน หลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่อาจเกิดจากการกระจายตำแหน่งอย่างไม่เป็นธรรม

ตารางที่ 20 แสดงทุนและกลไกที่สนับสนุนการจัดตั้งรัฐบาล เศรษฐา ทวีสิน (2566 - 2567)

ประเภทของทุน	รายละเอียดของทุน
ทุนทางการเมือง	ความสัมพันธ์อันดีกับตระกูลชินวัตรและประสบการณ์ทางการเมืองทำให้ได้รับความไว้วางใจและได้รับการเสนอชื่อเป็นนายกรัฐมนตรีโดยพรรคเพื่อไทย แม้จะไม่มีประสบการณ์ทางการเมือง
ทุนเศรษฐกิจ	ความมั่งคั่งจากการเป็นผู้บริหารบริษัทพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ระดับประเทศ
ทุนทางสังคม	- ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับตระกูลชินวัตร - ความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มทุนใหญ่ นักธุรกิจ นักลงทุน
ทุนทางวัฒนธรรม	- ประสบการณ์การเป็นผู้บริหารที่มีประสบการณ์ - การได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ ทั้งนี้ การขาดประสบการณ์ทางการเมืองทำให้การบริหารงานการเมือง จำเป็นต้องพึ่งพานักการเมืองที่มีประสบการณ์จากพรรคเพื่อไทยรวมทั้งพรรคร่วมรัฐบาลในการบริหารประเทศ
ทุนสัญลักษณ์	- ภาพลักษณ์ของนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ - ภาพลักษณ์ของการเป็นผู้นำที่มีแนวคิดทันสมัย ประสบความสำเร็จในธุรกิจ และพร้อมเอาประสบการณ์มาใช้ขับเคลื่อนประเทศ

ตารางที่ 21 แสดงทุนที่มีบทบาทในการแต่งตั้งรัฐมนตรีรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน (2566 - 2567)

ประเภทของทุน	รายละเอียดของทุน
ทุนทางการเมือง	- การจัดสรรตำแหน่งภายในพรรคเพื่อไทย ปรากฏการต่อรองระหว่างกลุ่มอำนาจต่างๆ ที่มีอำนาจและอิทธิพลมากน้อยต่างกัน - การจัดสรรตำแหน่งในพรรคร่วมรัฐบาล สัมพันธ์กับความสามารถของพรรคร่วมรัฐบาลในการเจรจาต่อรองกับพรรคหลักเพื่อแลกเปลี่ยนตำแหน่งรัฐมนตรีที่ต้องการ ทั้งนี้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลักคือ จำนวนที่นั่ง ส.ส. ในสภา และบารมีของหัวหน้าพรรคหรือแกนนำพรรค
ทุนเศรษฐกิจ	กลุ่มทุนขนาดใหญ่รวมทั้งกลุ่มบ้านใหญ่ ต่างมีบทบาทในการสนับสนุนพรรคการเมือง ซึ่งส่งผลต่อการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของกลุ่ม
ทุนทางสังคม	- เครือข่ายกลุ่มทุนธุรกิจ กลุ่มทุนบ้านใหญ่ นักวิชาการ และกลุ่มนักการเมืองท้องถิ่น - ความสัมพันธ์ส่วนตัวของนักการเมืองกลุ่มอำนาจภายในพรรคเพื่อไทยมีบทบาทสำคัญในการจัดสรรและต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรี
ทุนทางวัฒนธรรม	การศึกษา ประสบการณ์ ความสามารถในการดำเนินการตามนโยบาย อย่างไรก็ตาม ทบการจัดสรรตำแหน่งให้กับนักการเมืองที่มีอิทธิพลภายในพรรคที่ขาดความเชี่ยวชาญหรือความสามารถ แต่เป็นผู้ที่มีบทบาทในการรักษาสมดุลทางการเมือง
ทุนสัญลักษณ์	- นักวิชาการที่มีความสามารถที่นำความเชื่อมั่นมาสู่รัฐบาล - เทคโนโลยีครดที่มีประสบการณ์และมีเครือข่ายที่ช่วยสร้างความน่าเชื่อถือให้กับรัฐบาล เช่น กิจชัย ชูณหวิชิร ที่มีประสบการณ์และเครือข่ายด้านการเงินการธนาคาร และพลังงาน (มติชนออนไลน์, 2568ข; Infoquest, 2567) - ความต่อเนื่องของเครือข่ายอำนาจเดิม

อย่างไรก็ตาม ในวันที่ 14 สิงหาคม 2567 ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยให้เศรษฐา ทวีสิน พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีทันที และส่งผลให้คณะรัฐมนตรีทั้งคณะต้องพ้นจากตำแหน่ง โดยมีภูมิธรรม เวชยชัย รองนายกรัฐมนตรีคนที่ 1 และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ทำหน้าที่รักษาการนายกรัฐมนตรี โดยนายกรัฐมนตรีคนต่อมาจะมาจากการลงมติเลือกในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร โดยไม่ต้องวินิจฉัยหาความเห็นชอบ (BBC NEWS ไทย, 2567ก) ตามที่บัญญัติไว้ในบทเฉพาะกาล มาตรา 272

พรรคเพื่อไทยในฐานะแกนนำพรรครัฐบาลและพรรคร่วมรัฐบาลได้เสนอชื่อนางสาวแพทองธาร ชินวัตร เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ซึ่งก็ได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนต่อมา ทั้งนี้ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรมีเสียงที่สนับสนุน 319 เสียง เกินกึ่งหนึ่งของของสมาชิกเท่าที่มีอยู่ และมีทั้งเสียงที่ไม่เห็นชอบจากพรรคก้าวไกล และงดออกเสียงจากพรรคประชาชาติ (ILAW, 2567)

อย่างไรก็ดี ตลอดระยะเวลา 1 ปี ของรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน ที่มีการปรับคณะรัฐมนตรี 1 ครั้ง มีรัฐมนตรีทั้งภายในพรรคเพื่อไทยและพรรคร่วมรัฐบาลสามารถดำรงอยู่ในตำแหน่งได้ตลอดอายุของครม. โดยในส่วนของภายในพรรคเพื่อไทย ได้สะท้อนให้เห็นถึงการที่รัฐมนตรีแต่ละคนได้ใช้ทุนและแปลงทุนที่มีเพื่อการรักษาตำแหน่งในวิธีการที่แตกต่างกัน ในขณะที่พรรคร่วมรัฐบาล สักส่วนของโควตามักไม่เปลี่ยนแปลง รวมทั้งผู้ที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีมักไม่เปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกัน ดังรายละเอียดในตารางที่ 22 และตารางที่ 23

ตารางที่ 22 รัฐมนตรีพรรคเพื่อไทยที่อยู่ในตำแหน่งตลอดอายุของรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567)

รายชื่อ	ตำแหน่งใน ครม.เศรษฐา 1/2	ตำแหน่งใน ครม.เศรษฐา 2/2
ภูมิธรรม เวชยชัย	รมว.พาณิชย์ รักษาการแทนรมว. ต่างประเทศ	รมว.พาณิชย์ รักษาการนายกรัฐมนตรี
สุริยะ จีระรังเรืองกิจ	รมว.คมนาคม	รองนายกรัฐมนตรี รมว.คมนาคม
สมศักดิ์ เทพสุทิน	รองนายกรัฐมนตรี	รมว.สาธารณสุข

สุดาวรรณ ทวีงศุกิจโกศล	รณว.ท่องเที่ยวและกีฬา	รณว.วัฒนธรรม
เสริมศักดิ์ พงษ์พานิช	รณว.วัฒนธรรม	รณว.ท่องเที่ยวและกีฬา
สุทิน คลังแสง	รณว.กลาโหม	รณว.กลาโหม
ประเสริฐ จันทรรวงทอง	รณว.ดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม	รณว.ดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม
จุลพันธ์ อมรวิวัฒน์	รณช.คลัง	รณช.คลัง
จักรพงษ์ แสงมณี	รณช.ต่างประเทศ	รณต.สำนักงานกษา
มนพร เจริญศรี	รณช.คมนาคม	รณช.คมนาคม
สุรพงษ์ ปิยะโชติ	รณช.คมนาคม	รณช.คมนาคม
เกรียง กัลป์ตินันท์	รณช.มหาดไทย	รณช.มหาดไทย

ตารางที่ 23 รัฐมนตรีในพระบรมราชูปถัมภ์ในตำแหน่งตลอดอายุของรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567)

รายชื่อ	พรรคการเมือง	ตำแหน่งใน ครม.เศรษฐา
อนุทิน ชาญวีรกูล	หัวหน้าพรรคภูมิใจไทย	-รองนายกรัฐมนตรี -รมว.มหาดไทย
พล.ต.อ.เพิ่มพูน ชิดชอบ	พรรคภูมิใจไทย	รมว.ศึกษาธิการ
สุรศักดิ์ พันธุ์เจริญวรกุล	พรรคภูมิใจไทย	รมช.ศึกษาธิการ
พิพัฒน์ รัชกิจประการ	พรรคภูมิใจไทย	รมว.แรงงาน
ทรงศักดิ์ ทองศรี	พรรคภูมิใจไทย	รมช. มหาดไทย
ชาติา ไทยเศรษฐ์	พรรคภูมิใจไทย	รมช. มหาดไทย
ศุภมาส อิศรภักดี	พรรคภูมิใจไทย	รมว.การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม
นภินทร ศรีสรรพางค์	พรรคภูมิใจไทย	รมช.พาณิชย์
พล.ต.อ.พัชรวาท วงษ์ สุวรรณ	พรรคพลังประชารัฐ	รองนายกรัฐมนตรี
สันติ พร้อมพัฒน์	พรรคพลังประชารัฐ	รมช.สาธารณสุข
ร.อ.ธรรมนิต พรหมเผ่า	พรรคพลังประชารัฐ	รมว.เกษตรและสหกรณ์
ทีระพันธุ์ ลาสิริรัฐวิภาค	หัวหน้าพรรครวมไทยสร้างชาติ	รองนายกรัฐมนตรี
พิมพ์ภัทรา วิชัยกุล	พรรครวมไทยสร้างชาติ	รมว.อุตสาหกรรม
วราวุธ ศิลปอาชา	หัวหน้าพรรคชาติพัฒนา	รมว.การพัฒนาสังคมและความ มั่นคงของมนุษย์
พ.ต.อ.ทวี สอดส่อง	หัวหน้าพรรคประชาชาติ	รมว.ยุติธรรม

สำหรับการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ ได้สะท้อนความซับซ้อนของโครงสร้างภายในของพรรคเพื่อไทยที่มีกลุ่มหรือรุ่มการเมืองภายในที่มีอิทธิพลที่แตกต่างกัน ทั้งกลุ่มผู้ใกล้ชิดบุคคลต่างๆ ในตระกูลชินวัตรที่ยังมีบทบาทสำคัญในพรรคและได้รับตำแหน่งสำคัญในรัฐบาล กลุ่มบ้านใหญ่นายทุน เช่น ภูมิธรรม เวชยชัย ยังคงดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม สุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม นามสมศักดิ์ เทพสุทิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข พิชัย ชุณหะวัณ ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ขณะเดียวกันรัฐบาลนี้ที่ต้องการเสถียรภาพทางการเมืองก็ได้ร่วมกับพรรคอื่นๆ จัดตั้งรัฐบาลผสม ทำให้พรรคเพื่อไทยจำเป็นต้องจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีให้กับพรรคร่วมรัฐบาล เช่น พรรคภูมิใจไทย พรรคชาติไทยพัฒนา พรรคประชาธิปัตย์ โดยการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีเป็นไปตามสัดส่วนของจำนวน ส.ส. ที่แต่ละกลุ่มหรือแต่ละพรรคมี โดยกลุ่มหรือพรรคที่มีจำนวน ส.ส. มากมีอำนาจในการต่อรองมาก ทั้งจำนวน ตำแหน่ง และกระทรวง ดังเช่นพรรคภูมิใจไทยที่มีเสียงในสภา 71 เสียง ทำให้สามารถต่อรองจำนวน ตำแหน่ง และกระทรวงได้ โดยพรรคภูมิใจไทยมีผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี 8 คน 9 ตำแหน่ง โดยมีอนุทิน ชาญวีรกูล หัวหน้าพรรคภูมิใจไทยดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย หรือกรณีของกลุ่มธรรมนัส พรหมเผ่า ที่เดิมสังกัดพรรคพลังประชาชน แต่ลาออกไปสังกัดพรรคกล้าธรรมและนำ ส.ส. 20 คน สนับสนุนรัฐบาล โดยกลุ่มนี้มีผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี 3 คน 3 ตำแหน่ง ในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (Thai PBS, 2567ง) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติเกี่ยวกับคุณสมบัติของรัฐมนตรีรวมทั้งคำพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญที่ถอดถอนเศรษฐา ทวีสิน อดีตนายกรัฐมนตรี ถือเป็นเงื่อนไขสำคัญในการจัดตั้งรัฐบาล ดังจะเห็นได้ถึงกรณีธรรมนัส พรหมเผ่า เสนอชื่ออัครา พรหมเผ่า เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เนื่องจากไม่ติดกับข้อจำกัดตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเรื่องการย้ายพรรคและเพื่อหลีกเลี่ยงข้อครหาเรื่องความชอบธรรมขณะเดียวกันก็ยังคงการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีที่กลุ่มธรรมนัสได้ต่อรองกับพรรคเพื่อไทยไว้ สำหรับกรณีของชาดา ไทยเศรษฐ์ แม้การแต่งตั้งชาดา ไทยเศรษฐ์อาจไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญในแง่กฎหมาย แต่ในแง่ของจริยธรรมอาจถูกตั้งคำถามซึ่งส่งผลกระทบต่อสัดส่วนของพรรคและเสถียรภาพของรัฐบาล อีกทั้งกระทรวงมหาดไทยเป็นกระทรวงสำคัญที่ถูกจัดสรรให้กับพรรคภูมิใจไทย การเปลี่ยนผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยไปเป็นนางสาว ขาบีดา ไทยเศรษฐ์ บุตรสาวจึงเป็นการรักษาอำนาจของทั้งชาดาเอง และพรรคภูมิใจในการรักษาอำนาจในฐานะพรรคร่วมรัฐบาล (ผู้จัดการออนไลน์, 2567ค; มติชนออนไลน์, 2568ก)

จากการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีตั้งแต่รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร จนกระทั่งรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน อาจแบ่งรูปแบบของการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีได้เป็น 2 รูปแบบ คือ การจัดตั้งคณะรัฐมนตรีภายใต้การ

ปกครองในระบอบประชาธิปไตย และการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีภายใต้เงื่อนไขของคณะรัฐประหาร การจัดตั้งคณะรัฐมนตรีภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่สำคัญคือ ทุนเศรษฐกิจและ ทุนทางสังคม เนื่องจากการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีด้วยรัฐบาลผสมจำเป็นต้องมีการเจรจาต่อรองระหว่าง พรรคร่วมรัฐบาลเพื่อให้การตั้งรัฐบาลมีเสถียรภาพ ยกเว้นเฉพาะช่วงรัฐบาลทักษิณ 2 ที่พรรคไทยรักไทย สามารถจัดตั้งรัฐบาลพรรคเดียวได้ ในขณะที่ทุนวัฒนธรรมโดยเฉพาะการศึกษาและประสบการณ์ในงานที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งที่รับผิดชอบ จะมีความสำคัญโดยเฉพาะกระทรวงการคลังและกระทรวงการ ต่างประเทศ ที่ต้องการผู้ที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านมาดำรงตำแหน่งเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ ให้กับคณะรัฐบาล สำหรับการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีภายใต้เงื่อนไขของคณะรัฐประหาร ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของการศึกษารวมทั้งประสบการณ์ความรู้ความสามารถ คือทุนสำคัญที่ช่วยเอื้อต่อการสร้างทุนทาง การเมืองของคณะรัฐประหารและรัฐมนตรี ดังจะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่ของรัฐมนตรี จะเป็นอดีตข้าราชการ ระดับสูง เทคโนแครต รวมทั้งตัวแทนจากกองทัพ ซึ่งคือ ข้าราชการทหารหรืออดีตข้าราชการทหาร ดังนั้นจะเห็นได้ว่าแต่ละรัฐบาลจะมีลักษณะที่แตกต่างกัน

บทที่ 5

ทุน โครงสร้าง และสนามการเมืองกับการเป็นรัฐมนตรี

การเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีของนักการเมืองไม่ได้เป็นเพียงผลของการเลือกตั้งหรือการแต่งตั้งตามกระบวนการทางกฎหมายของพรรครัฐบาล แต่คือผลของการสร้าง สะสม และใช้ทุนรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทุนเศรษฐกิจ ทุนสังคม ทุนวัฒนธรรม หรือทุนสัญลักษณ์ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นทรัพยากรที่สำคัญในทางการเมืองเพื่อสร้างความชอบธรรมและอำนาจต่อรองเพื่อให้สามารถเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีได้ เมื่อนักการเมืองได้รับตำแหน่งแล้ว นักการเมืองต้องรักษาสถานะของตนเอง ด้วยการรักษาและแปลงซ้ำทุน โดยอาจดำเนินการผ่านการสร้างภาพลักษณ์ การสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจต่างๆ ภายในพรรคและรัฐบาล หรือการแปลงซ้ำทุนเดิมเพื่อให้สามารถรักษาตำแหน่งและส่งต่ออำนาจนั้นไปยังเครือข่ายของตนเอง

การนำเสนอในบทนี้มุ่งตอบวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 3 ข้อ คือ การสร้างทุนประเภทต่างๆ ของนักการเมือง การสะสมทุน และการรักษาและแปลงซ้ำทุนที่สัมพันธ์กับการเป็นรัฐมนตรีในระบบการเมืองไทย โดยทุนทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดเส้นทางการเมืองของนักการเมือง ในกระบวนการนี้ แม้ทุนจะมีบทบาทสำคัญ แต่กระบวนการสร้างและการใช้ทุนเหล่านี้ดำเนินไปภายใต้กรอบของโครงสร้างอำนาจและกติกาทางการเมือง ทั้งกติกาที่เป็นทางการและกติกายที่ไม่เป็นทางการ กติกาที่เป็นทางการ ได้แก่ รัฐธรรมนูญ กฎหมาย คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ในขณะที่กติกาที่ไม่เป็นทางการ เช่น ระบบโควตา กติกาภายในพรรคการเมือง กติกาทางการเมือง ฯลฯ เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยในการกำหนดการต่อรองในทางการเมืองและเสถียรภาพของรัฐบาล

การนำเสนอในบทนี้โดยใช้นิวทริกทุน และ สนามทางการเมือง ของปีแอร์ บูร์ดิเยอ เป็นกรอบวิเคราะห์ เพื่อทำความเข้าใจว่าเหตุใดบางบุคคลหรือกลุ่มอำนาจสามารถดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีได้อย่างมั่นคง ในขณะที่บางคนอาจอยู่ในตำแหน่งได้เพียงช่วงเวลาสั้นๆ

ทุนกับการเข้าสู่ตำแหน่งและการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี

ในการศึกษาการสร้าง สะสม รักษาและแปลงซ้ำทุนกับตำแหน่งรัฐมนตรี งานวิจัยนี้ได้ใช้แนวคิดเรื่องทุน (capital) ของปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Bourdieu, 1986) มาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ ซึ่ง

ชี้ให้เห็นว่าการมีอำนาจ อิทธิพล และการต่อรองในสนามการเมือง (political field) เพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งและรักษาตำแหน่งไม่ได้เกิดจากปัจจัยเชิงโครงสร้างเพียงปัจจัยเดียวซึ่งคือกฎหมาย หากแต่เป็นผลของการสร้าง ละสม และรักษาไว้ซึ่งตำแหน่ง ด้วยการแปลงทุนประเภทต่างๆ ในสนามการเมือง โดยทุนต่างๆ ที่ได้สร้างและสะสมมา จะถูกแปลงเพื่อนำมาใช้สร้างความได้เปรียบเชิงอำนาจ การต่อรอง และสร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้ดำรงตำแหน่ง และยังใช้เพื่อการรักษาตำแหน่งด้วย

1. ทุนเศรษฐกิจ (Economic Capital) กับการเป็นรัฐมนตรี

ทุนทางเศรษฐกิจหมายถึงทรัพยากรทางการเงินและทรัพย์สินที่สามารถนำมาใช้ในกระบวนการทางการเมือง เพื่อเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีและรักษาตำแหน่ง ในการเมืองไทย ทุนเศรษฐกิจไม่ได้มีฐานะเป็นเพียงทรัพยากรที่ใช้ในการหาเสียงเลือกตั้ง เพื่อให้ได้รับความไว้วางใจจากประชาชน แต่ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการแสดงออกซึ่งอำนาจและอิทธิพลในการต่อรองผลประโยชน์และตำแหน่งรัฐมนตรีในฐานะนายทุนพรรค กลุ่มการเมือง และพรรคการเมือง ดังที่นักวิชาการ 3 ได้กล่าวถึงความสำคัญของทุนเศรษฐกิจกับการเมืองไทยว่า

“ทุนที่จะทำให้เป็น ส.ส. มีหลายปัจจัย แน่แน่นอนว่าจะต้องมีฐานะในระดับหนึ่ง มิฉะนั้นจะเล่นการเมืองได้ยาก และยังมิฐานะดี ก็ยิ่งจะเล่นการเมืองได้สะดวก รวมทั้งมีทุนในการที่จะได้มาซึ่งคะแนนเสียง การเป็นที่รู้จักยอมรับของผู้คนในเขตเลือกตั้ง ฯลฯ” (นักวิชาการ 3)

ในการหาเสียงเลือกตั้งปี พ.ศ. 2566 พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้ประกาศยุบสภาก่อนครบวาระ คือเมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2566 (พระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร พุทธศักราช 2566, 2566) โดยคณะกรรมการการเลือกตั้งได้กำหนดค่าใช้จ่ายในการหาเสียงเลือกตั้งสำหรับ ส.ส. แบบแบ่งเขตอยู่ที่คนละไม่เกิน 1.9 ล้านบาท ในขณะที่การเลือกตั้ง ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อ อยู่ที่พรรคละไม่เกินพรรคละ 44 ล้านบาท (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2566) จำนวนเงินที่ใช้ในการเลือกตั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่าในการเลือกตั้งเฉพาะนักการเมืองและพรรคการเมืองที่มีทุนเศรษฐกิจมากเพียงพอ หรือมีแหล่งทุนให้การสนับสนุน จึงจะสามารถเข้าสู่สนามเลือกตั้งและสามารถต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรีได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากชนะการเมืองตั้งและได้ร่วมจัดตั้งรัฐบาล ดังเช่นที่ เมธา มาสขาว เลขาธิการคณะกรรมการรณรงค์

เพื่อประชาธิปไตย (กรป.) กล่าวว่า ได้กล่าวถึงการจัดคณะรัฐมนตรีของรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน ว่าเป็นการแบ่งตามโควตาพรรคการเมืองและนายทุนของพรรคที่ออกเงินเลือกตั้งให้พรรคตามสัดส่วน รายชื่อผู้ที่จะได้เป็นรัฐมนตรีจึงเป็นรายชื่อรัฐมนตรีเดิมเช่นเดียวกับเมื่อครั้งรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่เป็นผู้มีอำนาจในพรรคและนายทุนผู้ออกเงินเท่านั้น (ไทยโพสต์, 2566ข)

ในกระบวนการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ทุนเศรษฐกิจจะถูกนำมาใช้ในการสร้างฐานเสียงและการสนับสนุนจากกลุ่มการเมืองและพรรคการเมือง โดยทุนเศรษฐกิจที่มีจำนวนมากเพียงพอจะถูกแปลงไปเป็นอำนาจและอิทธิพลที่เป็นทุนสัญลักษณ์และทุนทางการเมือง นั่นคือ ทำให้ผู้เป็นเจ้าของทุนมีอำนาจในการเจรจาต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรีในระดับกลุ่มการเมืองและพรรคการเมือง เพระการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีในการเมืองไทย เป็นการจัดสรรตามโควตาพรรค ที่กลุ่มการเมืองภายในพรรคจะต้องมีการเจรจาต่อรองและตกลงกันถึงสัดส่วนของแต่ละกลุ่ม กลุ่มการเมืองจึงถือได้ว่าจะมีความสำคัญต่อการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี เช่นเดียวกับพรรคการเมืองที่จะมีบทบาทสำคัญการแจกจ่ายและรวบรวมรายชื่อผู้ที่จะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ในส่วนของการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี ทุนเศรษฐกิจถือได้ว่าจะมีบทบาทสำคัญ เช่น การสนับสนุนจากฐานเสียง การจ้างหิมสื่อ การสร้างภาพลักษณ์ที่ดี หรือการสนับสนุนโครงการต่างๆ เพื่อรักษาความนิยมและเสถียรภาพในตำแหน่ง ดังนั้น ทุนเศรษฐกิจจึงมีบทบาทสำคัญทั้งในการเข้าสู่และรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี

1.1 การสร้างและสะสมทุนเศรษฐกิจกับการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ทุนเศรษฐกิจถือได้ว่าเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญอย่างยิ่งปัจจัยหนึ่งสำหรับการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี เนื่องจากทุนเศรษฐกิจหมายถึงความมั่งคั่งที่นักการเมืองสามารถใช้ในการลงทุนในธุรกิจหรือการค้าต่างๆ เพื่อค่อยๆ สร้างความได้เปรียบในการเข้าสู่สนามการเมือง การสร้างทุนเศรษฐกิจในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าความย้อนกลับไปที่ตั้งแต่การเริ่มประกอบอาชีพ หากแต่หมายถึงการแสวงหาและรวบรวมทรัพยากรทางเศรษฐกิจผ่านกิจกรรมหรือกลไกต่างๆ ที่ทำให้ทุนเศรษฐกิจที่มีอยู่ค่อยๆ กลายเป็นความมั่งคั่งที่เป็นต้นทุนในการเข้าสู่สนามการเมือง ในขณะที่การสะสมทุนเศรษฐกิจ คือการใช้ทุนเศรษฐกิจเพื่อสนับสนุนการทำกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งถือเป็นกระบวนการที่จำเป็นสำหรับการเข้าสู่ตำแหน่ง รัฐมนตรี ทั้งนี้ การสะสมทุนเศรษฐกิจอาจสะท้อนถึงการมีความสัมพันธ์หรือการสนับสนุนจากกลุ่มนายทุน หรือธุรกิจที่มีอิทธิพล ซึ่งช่วยเสริมสร้างอำนาจในการเจรจาต่อรอง เพื่อการเข้ามามีบทบาทในตำแหน่งรัฐมนตรีหรือกระทรวงที่สำคัญ

การสร้างและสะสมทุนเศรษฐกิจจึงไม่ใช่เพียงแค่การมีอาชีพและการสะสมความมั่งคั่ง หากแต่คือการสร้างกลยุทธ์ทางการเมืองที่ช่วยให้นักการเมืองสามารถเข้าสู่ตำแหน่งสำคัญและรักษามลประโยชน์ทางการเมืองได้ในระยะยาว

การเข้าสู่วงจรรธุรกิจ นักการเมืองรวมทั้งกลุ่มการเมืองหลายกลุ่มที่มีบทบาทในสนามการเมือง เริ่มต้นจากการทำธุรกิจ เช่น อสังหาริมทรัพย์ พลังงาน สื่อ รับเหมาก่อสร้าง บริการ รวมทั้งสินค้าเกษตร เพื่อค่อยๆ สะสมทุนและนำไปสู่การสร้างเครือข่าย หรือฐานเสียงแฝง เพื่อต่อยอดในทางการเมือง

“พอพูดถึงหวังสุกิจโกศล...มีทุนเศรษฐกิจเยอะ ฐานเศรษฐกิจคือมั่งคั่ง...คือธุรกิจทางเศรษฐกิจ หล่อเลี้ยงตัวเอง เป็นธุรกิจ...การเมืองคลาสสิกอีก คือเอาไปหล่อเลี้ยงผู้คนได้ ไปสร้างระบบอุปถัมภ์ สร้างงาน คน ไปโยงหาเกษตรกรปลูกมันสำปะหลังอีกเท่าไรในภาคอีสานนี้ ไปดูแลบรรดาอัยยิชาบิว์ที่อยู่ในสายพานทางธุรกิจของเรื่องนี้ ก็ยิ่งแผ่ขยายอาณาจักรแบบนี้จะเป็นฐานที่มั่นคงมาก แล้วมีแต่วันที่จะโค่นคือเพิ่มจำนวนคือจะถูกลามไปดูแลอุปถัมภ์ ส.ส. ได้เพิ่มเป็นเขตๆ เข้ามาเป็นเครือข่าย แล้วก็สร้างให้ตัวเองมีอำนาจต่อรองสูงขึ้นไปในการที่จะไปเป็นรัฐมนตรี” (นักวิชาการ 1)

“ตระกูลสะสมทรัพย์ บ้านใหญ่นครปฐมก็มีรากฐานมาจากการทำธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง ลิปล้อ ปิมน้ำมัน กำจัดขยะ และ โรงแรมที่ค่อๆ สร้างความมั่งคั่ง และพาตระกูลเข้าสู่การเมืองท้องถิ่น แล้วก็ระดับชาติ...หรือตระกูลคุณปลื้ม ก็ใช่ เริ่มจากธุรกิจในห้องกันทั้งรถสองแถว ธุรกิจประมง โปะะเรือ ก่อสร้าง นายหน้าที่ดิน โรงแรม ร้านอาหาร อสังหาริมทรัพย์ แล้วก็ลงการเมืองท้องถิ่น ก่อนเข้าสู่การเมืองระดับชาติในรุ่นลูก” (นักวิชาการ 4)

การผูกขาดหรือสัมปทานโครงการของรัฐ นักการเมืองบางกลุ่มสร้างทุนจากการเข้าถึงทรัพยากรสาธารณะ เช่น การสัมปทาน โครงการก่อสร้าง ทำให้มีรายได้จำนวนมาก และใช้การมีบทบาทในโครงการรัฐขนาดใหญ่เป็นช่องทางในการสร้างพื้นที่เพื่อเข้าไปมีบทบาทในสนามการเมือง ทั้งนี้ผลประโยชน์ระยะยาวจากการสัมปทานกลายเป็นทุนที่ถาวรที่ใช้สนับสนุนการมีอำนาจทางการเมืองต่อไป ดังเช่นกรณีของทักษิณ ชินวัตร ที่สร้างทุนเศรษฐกิจจากการได้รับสัมปทานธุรกิจโทรคมนาคม ซึ่งสร้างความมั่งคั่งให้กับตัวเอง จนสามารถก้าวเข้าสู่สนามการเมืองได้

“กรณีทักษิณ ก็เป็นหนึ่งในนักธุรกิจที่มั่งคั่งขึ้นอย่างมากจากการได้รับสัมปทานโทรคมนาคม หรืออย่างทุนพลังงานก็ใช่...” (นักวิชาการ 4)

จากกรณีของทักษิณ ชินวัตร การได้รับสัมปทานจากรัฐทำให้เกิดการสะสมทุนทางเศรษฐกิจ และได้ถูกแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองผ่านการเข้าสู่สนามเลือกตั้ง การก่อตั้งพรรคไทยรักไทย และการก้าวสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในปี 2544 การสร้างและสะสมทุนเศรษฐกิจในลักษณะเช่นนี้ถือเป็นการที่ชัดเจนของการแปลงทุนเศรษฐกิจไปสู่ทุนทางการเมือง

เช่นเดียวกับที่นักวิเคราะห์จาก 3 บริษัทหลักทรัพย์ ได้กล่าวถึงกลุ่มทุนทางการเมืองที่จะได้ประโยชน์จากการที่พรรคภูมิใจไทยเข้าร่วมจัดตั้งรัฐบาล ได้แก่ ทุนกัญชง กัญชา ได้แก่ บริษัท กันกุล เอ็นจิเนียริง จำกัด (มหาชน) หรือ GUNKUL ทุนกลุ่มโรงไฟฟ้า ได้แก่ บริษัท กัลฟ์ เอ็นเนอร์จี ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด (มหาชน) หรือ GULF และ บริษัท พลังงานบริสุทธิ์ จำกัด (มหาชน) หรือ EA กลุ่มพาณิชย์ ได้แก่ บริษัท เซ็นทรัล รีเทล คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) หรือ CRC และ บริษัท เซ็นทรัลพัฒนา จำกัด (มหาชน) หรือ CPN รวมทั้ง บริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) หรือ AOT ที่คาดว่าพรรคภูมิใจไทยอาจจะได้เป็นเข้ามาดูแลกระทรวงคมนาคม อันเกี่ยวข้องกับการก่อสร้างและสนามบิน (โพสต์ทูเดย์, 2566) นั้นหมายความว่าทุนเศรษฐกิจจากธุรกิจภาคเอกชนมีสายสัมพันธ์เชิงอำนาจกับพรรคการเมือง โดยกลุ่มทุนเหล่านี้อาจมีการลงทุนล่วงหน้าหรือให้การเกื้อหนุนทางการเมืองเพื่อให้ได้เข้าสู่นโยบายหรือโครงการของรัฐ โดยมีพรรคภูมิใจไทยเป็นเสมือนตัวกลางระหว่างทุนเอกชนกับรัฐ นั่นคือเมื่อพรรคการเมืองได้เข้าไปกำหนดนโยบายหรือเข้าไปบริหารกระทรวงสำคัญ ก็อาจใช้ตำแหน่งรัฐมนตรีเป็นช่องทางในการเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มทุนที่เกี่ยวข้อง โดยที่อาจไม่จำเป็นต้องผูกขาดการสัมปทาน แต่การสร้างรายได้เปรียบให้กับกลุ่มทุนในสนามของการเจรจา ก็สามารถเป็นการสร้างการสะสมทุนเพื่อการสร้างอิทธิพลทางการเมืองหรือเพื่อเกื้อหนุนผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้กับกลุ่มทุนได้เช่นเดียวกัน

1.2 การแปลงและการใช้ทุนเศรษฐกิจเพื่อการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี การเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีในระบบการเมืองไทยไม่สามารถหลีกเลี่ยงการใช้ทุนเศรษฐกิจได้ ไม่ว่าจะเป็นการหาเสียงเลือกตั้ง การสนับสนุนกลุ่มการเมืองและเครือข่ายในการจัดกิจกรรมหาเสียง การสนับสนุนพรรคการเมืองในการหาเสียงและประชาสัมพันธ์พรรคการเมือง ทุนเศรษฐกิจที่ใช้ในทางการเมืองได้ถูกแปลงไปเป็นอำนาจและอิทธิพลให้กับผู้ให้การสนับสนุนทางการเงินที่อาจถูกเรียกว่านายทุนพรรค หรือเจ้าของกลุ่มการเมืองหรือผู้การเมือง และอำนาจต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรี

อย่างไรก็ตาม ทุนเศรษฐกิจไม่สามารถใช้ครั้งเดียวและนำมาสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีได้ เช่น การให้ทุนสนับสนุนผู้สมัครหนึ่งครั้งแล้วจะได้ตำแหน่งรัฐมนตรี หรือให้การสนับสนุนทางการเงินกับพรรคการเมืองหนึ่งครั้งแล้วจะได้เป็นรัฐมนตรี เนื่องจากทุนเศรษฐกิจที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนต้องถูกแปลงไปเป็นทุนสัญลักษณ์และทุนทางการเมืองเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรอง ผ่านการดำเนินการอย่างสม่ำเสมอและผ่านช่องทางที่จะทำให้ทุนทางการเมืองเป็นที่รับรู้กลุ่มผู้ที่มีอำนาจในการกำหนดและจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี ซึ่งหมายความว่า ทุนเศรษฐกิจต้องดำเนินการควบคู่ไปกับทุนทางสังคม จนผู้อื่นสามารถรับรู้ถึงทรัพยากรที่มี และทุนนั้นได้กลายเป็นอำนาจและอิทธิพลที่ใช้ในการต่อรอง อันนำไปสู่การรื้อสร้างเส้นเพื่อเข้าสู่สนามทางการเมืองและตำแหน่งรัฐมนตรี

จากการสัมภาษณ์ วิธีการในการใช้ทุนเศรษฐกิจมีหลากหลายรูปแบบ โดยแต่ละรูปแบบไม่ได้แยกขาดจากกันเสียทีเดียว เช่น หัวหน้ากลุ่มหัวหน้ามังแมจะดูแลกลุ่มของตัวเอง แต่บางกลุ่มก็เป็นนายทุนให้กับพรรคการเมืองด้วย หรือในบางกรณีที่เป็นนักธุรกิจที่พร้อมใช้จ่ายดูแลตัวเองในการเลือกตั้ง แต่ก็พร้อมที่จะให้การดูแลสนับสนุนพรรคการเมืองด้วยเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม อาจพอแสดงให้เห็นการใช้ทุนเศรษฐกิจผ่านระดับปัจเจกบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับพรรคการเมือง ได้แก่

การลงทุนของนักการเมืองในสนามการเมืองและการเลือกตั้ง ทุนเศรษฐกิจมีความสำคัญอย่างมากต่อการเป็นนักการเมือง การมีทุนส่วนตัวเป็นปัจจัยจำเป็นสำหรับการลงสมัครรับเลือกตั้งในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น จนถึงระดับชาติ ไม่ว่าจะเป็นค่าน้ำมันรถ ค่าจัดกิจกรรม ค่าทำป้าย ฯลฯ จำนวนเงินที่ใช้ในการเข้าสู่สนามการเมืองแตกต่างกันตามบริบท พื้นที่ รวมทั้งช่วงเวลา ดังเช่นรัฐมนตรี 3 ที่เคยมีประสบการณ์ในการลงพื้นที่หาเสียงในอดีต ได้กล่าวว่าไม่ได้ใช้เงินในแง่ของการซื้อเสียงเพื่อให้ได้มาซึ่งคะแนนเสียงแต่มีการใช้เงินนั้นคือเพียงแค่ค่าน้ำมันรถ แต่เมื่อครั้งที่ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีก็อยู่ในบัญชีรายชื่อของพรรคแล้ว ซึ่งไม่จำเป็นต้องลงไปหาเสียงยังพื้นที่ ในขณะที่ เลขฯ 1 ซึ่งเป็นคนใกล้ชิดกับรัฐมนตรี ที่ถือได้ว่าเป็นรัฐมนตรีจากกลุ่มทุนการเมืองและกลุ่มบ้านใหญ่ ได้กล่าวว่า เงินเป็นสิ่งจำเป็นในกระบวนการการเข้าสู่สนามการเมือง

“ถ้าบอกว่าทุนทรัพยากรที่เป็นเรื่องของปัจจัยเงิน เราปฏิเสธไม่ได้ว่า ทุกพรรคการเมืองใช้เงินหมดไม่ว่าจะเป็นใคร... ไม่มีเงินเลยมันเป็นไปได้ ค่าน้ำมัน ค่าเดินทาง ค่าณรงค์ ค่าป้าย ทุกอย่างมันมีหมด มันก็ต้องมีทุนพอสมควรเหมือนกัน ถ้ามันไม่มีทุนก็ไม่ได้ อย่างว่าแค่พรรคการเมืองเลย แม้กระทั่งจะลงหน่วยอยู่ทีเล็กสุดของการเมืองท้องถิ่นอย่างผู้ใหญ่บ้านก็ยังต้องมี โดยเฉพาะสังคมที่เป็นสังคมอุปถัมภ์ก็ต้องยอมรับว่าสังคมชนบทวัฒนธรรมทางการเมือง

มันยังเป็นวัฒนธรรมแบบแบบเก่าอยู่ก็คือโทรฟฟ้า ก็คือต้องมีคนพาท่านนั้นทำนี่ สล. คือทุกสิ่งทุกอย่าง...แน่นอนเป็นที่พึ่งเฉยๆ ไม่ได้ ก็มีค่าใช้จ่าย..." (เลขา 1)

จากคำกล่าวของเลขา 1 เงินในฐานะทรัพยากรถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องลงทุน ที่หากผู้สมัครมีทุนในปริมาณมาก หรืออยู่ในฐานะกลุ่มทุน และเลือกสังกัดพรรคที่ในที่สุดแล้วได้จัดตั้งรัฐบาล ปัจจัยเรื่องเงินที่ได้ใช้ไปจะไม่ใช่อุปสรรค สอดคล้องกับนักวิชาการ 3 ที่กล่าวว่า

"ทุนทางเศรษฐกิจ สามารถช่วยให้เป็นนักการเมืองเต็มตัวได้โดยไม่ต้องห่วงหน้าพะวงหลัง รวมทั้งสามารถมีส่วนช่วยเหลือพรรค ซึ่งจะทำให้กลายเป็นสมาชิกพรรคที่ทรงอิทธิพล ย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งให้พรรคตัดสินใจเลือกให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี" (นักวิชาการ 3)

แต่ก็พบในบางกรณีที่ ผู้สมัครอาจไม่ได้มีทรัพยากรทางการเงินมากนัก และพรรคการเมืองที่สังกัดไม่ได้เข้าร่วมจัดตั้งรัฐบาล ส่งผลให้ทรัพยากรที่ลงทุนไปกลายเป็นภาระและปัญหา ดังกรณีของพรรคพลังประชารัฐในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2566 ที่ผลการเลือกตั้งปรากฏว่าได้จำนวน ส.ส. น้อยกว่าที่คาดการณ์ โดยกลุ่ม ส.ส. ที่ไม่ได้รับเลือกตั้งได้รวมตัวกันเรียกร้องค่าใช้จ่ายจากที่พรรคเคยสัญญาว่าจะให้ความช่วยเหลือ ทั้งค่าหาเสียง เสื้อ หมวก โบรชัวร์ ค่าเดินทาง ทำให้ผู้สมัครต้องใช้ทุนส่วนตัว เช่นเดียวกับพรรครวมไทยสร้างชาติ ที่ผู้สมัครจากภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ออกมาเรียกร้องค่าใช้จ่ายจากพรรคเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ก็ปรากฏว่า ทางพรรคเองก็ถูกกลุ่มทุนถอนการสนับสนุนในช่วงท้ายของการเลือกตั้งเช่นกัน ส่งผลต่อผู้สมัครที่ไม่มีเงินทุนสำรอง ในขณะที่แกนนำพรรคบางคนก็ใช้เงินส่วนตัวไปหลายพันล้าน (มติชนออนไลน์, 2566) ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า ทุนเศรษฐกิจมีความสำคัญและมีบทบาทอย่างมากในการเลือกตั้ง สำหรับนักการเมืองและนายทุนการเข้าร่วมกับพรรคการเมืองที่ในที่สุดแล้วไม่ได้จัดตั้งหรือร่วมจัดตั้งรัฐบาล ทำให้ทุนเศรษฐกิจที่ได้ลงทุนไปกลายเป็นการลงทุนที่ไม่มีผลตอบแทน

การดูแลฐานเสียง เครือข่ายของกลุ่มการเมือง และสร้างอำนาจทางการเมือง การใช้ทุนเศรษฐกิจในส่วนนี้เห็นได้ชัดจากกลุ่มการเมืองที่หมายรวมทั้งก๊วน มุ้ง และบ้านใหญ่ ที่เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มนักการเมืองบนฐานของผลประโยชน์ อำนาจ ความสัมพันธ์ส่วนตัว และระบบอุปถัมภ์ แต่ละกลุ่มการเมืองจะมีหัวหน้ากลุ่มที่มีความมั่งคั่งและมีเครือข่ายความสัมพันธ์ที่กว้างขวาง มีสมาชิกที่เป็น ส.ส. เขต หรือผู้สนับสนุนทางเศรษฐกิจ ซึ่งอาจเป็นเครือข่ายหรือผู้มีอิทธิพลทางธุรกิจ โดยกลุ่มการเมือง

นี้ใช้ความมั่งคั่งในการสร้างบารมี การอุปถัมภ์เพื่อเพิ่มจำนวน ส.ส. และแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองในการต่อรอง โดยภายในพรรคการเมืองหนึ่งๆ มักประกอบไปด้วยหลายกลุ่มการเมือง

“กลุ่มหวังศุภกิจโกศล มีทุนเศรษฐกิจเยอะ มั่งคั่ง...หล่อเลี้ยงตัวเองได้...ไปสร้างระบบอุปถัมภ์ สร้างงานให้คน...ในภาคอีสาน...เป็นสาขาทุนธุรกิจ...เป็นฐานที่มั่นคงมาก โด่งดังเพิ่มจำนวน และไปอุปถัมภ์ ส.ส. ได้เพิ่มเป็นเขตๆ เข้ามาเป็นเครือข่าย” (นักวิชาการ1)

สำหรับกลุ่มการเมือง/เครือข่ายการเมืองท้องถิ่น ทุนเศรษฐกิจมีบทบาทสำคัญในการเลือกตั้งเพื่อใช้ในการหล่อเลี้ยงนักการเมืองหรือผู้สมัคร ส.ส. เขต ในกลุ่มที่ต้องใช้ทุนในการหาเสียงและรักษาฐานเสียงในพื้นที่ โดยหัวหน้ากลุ่มการเมืองบางคน อาจมีธุรกิจของตนเองหรือธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับรัฐ ก็ใช้ความมั่งคั่งจากธุรกิจในการสร้างฐานอำนาจและเครือข่ายเพื่อใช้ในการดูแลพื้นที่ เพื่อให้ได้จำนวน ส.ส. อันจะนำไปใช้ในการต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรีได้ แต่หัวหน้ากลุ่มการเมืองบางคน ก็อาจมีนักธุรกิจหรือนายทุนให้การสนับสนุน เพื่อหวังการได้รับการสนับสนุนในเชิงนโยบายที่เป็นประโยชน์กับธุรกิจหรือเพื่อสนับสนุนให้ขึ้นสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี แต่การได้รับการสนับสนุนหรือผลตอบแทนของนายทุนสัมพันธ์กับระดับของการให้การสนับสนุนทางการเงิน

“...เช่น ผมให้ดูแลเดือนละ 100 ล้าน ดูแลกลุ่มก๊วนพวกเรา แล้วพอได้โควตาคุณก็ได้... ฉะนั้น...นอกจากเรื่อง Connection เรื่องลูกหลานที่น้องหรือว่าเรื่องของอันดับในก๊วนที่คุณยืนอยู่ คุณเป็นหัวแถวทางแถวก็ คือเรื่องเงิน เงินจะเป็นการพาสชั่นให้คุณเลยว่า ถ้าคุณช่วยซัพพอร์ตพรรคหรือซัพพอร์ตกลุ่ม คุณก็เลื่อนขึ้นไปยืนอยู่แถวต้นๆ เลยก็มีโอกาสที่จะเป็นรัฐมนตรี ... ฉะนั้นคนที่จะเป็นรัฐมนตรี ก็คือคุณต้องมีเงิน...คุณมีเงินก็จะเป็นเหมือนใบเบิกทางไปสู่เก้าอี้รัฐมนตรีด้วย แต่เงินของคุณก็ต้องมากพอที่จะดูแลด้วย [เน้นโดยผู้พูด]” (สื่อมวลชน 3)” (สื่อมวลชน 3)

“[การเป็นรัฐมนตรี] สังกัดไม่พอ ต้องมีดังค์ด้วย...คือไม่ได้จ่ายรอบเดียวเหมือนการซื้อตำแหน่ง”(สื่อมวลชน 2)

สำหรับความสำคัญของทุนเศรษฐกิจ กลุ่มสื่อมวลชนล้วนเห็นว่า ทุนเศรษฐกิจคือทุนที่มีความสำคัญที่สุดสำหรับกลุ่มการเมือง

“[ทุนที่สำคัญสำหรับกลุ่มบ้านใหญ่ คือ ทุนทางสังคม] แต่ขณะเดียวกันทุนทางเศรษฐกิจก็น่าจะสำคัญไม่แพ้กัน...ถ้าไม่เงินก็คงไม่สามารถที่จะคอยาวยืดไปจนกระทั่งถึงลูกหลานของตัวเองได้” (สัมภาษณ์ 1)

“(ถ้าหากเปรียบเทียบความสำคัญระหว่างทุนเศรษฐกิจกับทุนอื่นๆ) ถ้าระดับตำแหน่งรัฐมนตรี ยังไงก็ไม่เหนือกว่าต้นทุนทางเศรษฐกิจ สมมุติอย่างกลุ่มแป๊ะนั้น เขาก็ส่งลูกสาวเข้ามา แต่ลูกสาวเข้ามาได้ เพราะว่าเขามีต้นทุนทางเศรษฐกิจที่นำไปสู่ ส.ส. ในมือนี่ดี คือว่าต้นทุนทางเศรษฐกิจยังงี้ก็น่าจะมาก่อน...ก็รวบทรัพยากรไม่ธรรมดาเหมือนกัน แล้วก็มีการเมืองเข้ามาอยู่ในมุ้งมากขึ้นทุกที คุณทักษิณเองก็ดูจะให้ความแรงใจด้วย นั่นหมายความว่า พอเป็นหัวหน้าบ้านใหญ่หรือว่าหัวหน้ามุ้ง แล้วมีลูกทิมในมือเยอะ กลายเป็นว่าเขามีอำนาจต่อรองตำแหน่งมากขึ้น..บางคนเลยแทบจะการันตีตำแหน่งเพราะว่าเขามีพวกนี้ในมือเยอะ [เน้นโดยผู้วิจัย]” (สัมภาษณ์ 5)

เมื่อกลุ่มการเมืองและเครือข่ายการเมืองในท้องถิ่นมีความสำคัญต่อพรรคการเมือง กลุ่มการเมืองจึงมีลักษณะเป็นกลุ่มอำนาจย่อยที่มีบทบาทต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี ผู้นำของกลุ่มการเมืองมักมีทุนเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะทุนเศรษฐกิจ ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างอิทธิพลทั้งภายในกลุ่มและภายในพรรคการเมือง กลุ่มการเมืองเหล่านี้มักมี ส.ส. และหรือสมาชิกที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของกลุ่ม และการรวมตัวของสมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่อยู่บนฐานของผลประโยชน์ทางการเมืองมากกว่ายึดมั่นในอุดมการณ์ทางการเมืองของพรรค กลุ่มการเมือง/ เครือข่ายการเมืองท้องถิ่นมีความเป็นอิสระในระดับหนึ่ง โดยสามารถกำหนดทิศทางของตนเองในการเลือกสังกัดพรรคการเมืองที่จะให้ประโยชน์สูงสุดได้

ดังเห็นได้ในช่วงการเลือกตั้ง พ.ศ. 2562 กลุ่มสามมิตรที่มีสมศักดิ์ เทพสุทิน และสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ เป็นแกนนำ เข้าสังกัดพรรคพลังประชารัฐ โดยได้นำอดีต ส.ส. อดีตนักการเมือง และนักการเมืองท้องถิ่นเข้าพรรคพลังประชารัฐประมาณ 60 คน โคนแกนนำทั้งสองคนนั้น ถือได้ว่าเป็นนายทุนคนสำคัญ และยังทำหน้าที่เป็นผู้ประสานบุคคลต่างๆ จากพรรคการเมืองเดิมให้มารวมอยู่ที่พรรคพลังประชารัฐ ซึ่งสิ่งนี้เองทำให้ทั้งสองมีบทบาทอย่างมากในพรรค โดยมีบทบาทในการกำหนดทิศทางของพรรคได้ รวมทั้งจัดตั้งรัฐบาล จัดสรรตำแหน่งในพรรคและรัฐบาล (ทีมข่าวอาชญากรรม, 2561) และสำหรับการเลือกตั้งในปี 2566 กลุ่มสามมิตรได้อ้ายไปสังกัดพรรคเพื่อไทย โดยสมศักดิ์ เทพสุ

ทิน ได้กล่าวว่า จะเข้าไปช่วยทำให้ตัวของ ส.ส. ของพรรคเพื่อไทยสูงขึ้น (THE STANDARD TEAM, 2566 ข) นั้นหมายถึงการเข้าไปทำหน้าที่ในการประสานเครือข่ายที่มีให้เข้าสังกัดพรรคเพื่อไทย และใช้จำนวน ส.ส. ในการต่องรองตำแหน่งรัฐมนตรี โดยมีเป้าหมายในการเป็นรัฐบาลเท่านั้น (ไทยโพสต์, 2566ก) ทำนองเดียวกับกลุ่มของวิรัชศักดิ์ หวังศุภกิจโกศล หรือกลุ่มแบ็งมันโคราชที่เคยสังกัดพรรคภูมิใจไทย ได้ย้ายไปพรรคเพื่อไทย หรือกลุ่มของสุชาติ ตันเจริญ หรือกลุ่มบ้านริมน้ำ ที่เคยสังกัดพรรคพลังประชารัฐ ก็ย้ายไปสังกัดพรรคเพื่อไทย

เช่นเดียวกับกลุ่มธรรมนิส ที่มีตั้งแต่การเลือกตั้ง 2562 ได้สังกัดพรรคพลังประชารัฐ แต่ในการเลือกตั้ง 2566 แม้ในช่วงแรกจะยังสังกัดพรรคพลังประชารัฐ แต่หลังจากนั้นได้เกิดความขัดแย้งและถูกขับออกจากพรรค ไปสังกัดพรรคกล้าธรรม กลุ่มธรรมนิสได้ใช้จำนวน ส.ส. ต่องรองการเข้าร่วมรัฐบาลและตำแหน่งรัฐมนตรี เหล่านี้คือตัวอย่างของกลุ่มการเมือง ที่แสดงให้เห็นถึงอิสระและอำนาจต่องรองของกลุ่มการเมือง ที่มีฐานเศรษฐกิจที่ต่องรับ ไม่ว่าจะในรูปแบบของธุรกิจในพื้นที่ เครือข่ายธุรกิจท้องถิ่น หรือความสามารถในการระดมทรัพยากรเพื่อสนับสนุนการเลือกตั้ง รวมทั้งการเจรจาต่องรองกับพรรคการเมืองระดับชาติ กลุ่มการเมืองเหล่านี้จึงมีบทบาททั้งในพื้นที่และในการกำหนดแนวทางในการจัดตั้งรัฐบาลและการต่องรองตำแหน่งทางการเมืองด้วย

“...คือที่มีใจก็คือกลุ่มแบ็งมันไม่ธรรมดาเพราะว่า ก่อนหน้านี้เขาอยู่กับพรรคภูมิใจไทย แล้วเขาก็มีพื้นที่ในจังหวัดโคราชที่เห็นชัดๆ จริงๆ มีจังหวัดอื่นด้วยแต่โคราชชัดเจน แล้วพอย้ายจากภูมิใจไทยมาอยู่เพื่อไทย เขาก็ยังได้พื้นที่เดิมท่วงตำแหน่งรัฐมนตรีอีก หมายความว่าโดยตัวของกลุ่มก็วนเขาเองอยู่ที่ไหนก็ได้ เขาไม่ได้ชนะการเลือกตั้งด้วยต้นทุนอะไรจากพรรคการเมืองที่เขาสังกัด แต่เขามีต้นทุนของตัวเอง [เน้นโดยผู้วิจัย] หนึ่งก็คือเขามีเงินในการเลี้ยงดู ให้ลูกหิ้วเขาไปทำงานพื้นที่ พอลูกหิ้วเขาชนะ ได้พื้นที่ ได้เป็น ส.ส. เขต ก็เป็นตัวหนุนให้เขาไปต่องรองอีก...” (สัมภาษณ์ 5)

ดังนั้น ในส่วนนี้จึงเห็นถึงกระบวนการใช้และแปลงทุนเศรษฐกิจในสนามการเลือกตั้งของกลุ่มการเมือง เพื่อให้กลายเป็นทุนทางการเมืองในสนามการเมือง อันนำมาซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรี โดยทุนเศรษฐกิจได้ถูกนำไปใช้ผ่านการสร้าง รักษา และอุปถัมภ์เครือข่ายทางการเมืองอย่างสม่ำเสมอ การให้การดูแลสมาชิกของหัวหน้ากลุ่ม นำมาซึ่งการมีฐานสมาชิกกลุ่มที่มั่นคง เครือข่ายที่แข็งแกร่งและค่อยๆ นำไปสู่การสร้างบารมีทางการเมือง ซึ่งคือ ทุนสัญลักษณ์ที่ช่วยเพิ่มอิทธิพลให้กับหัวหน้ากลุ่ม ในการ

เลือกตั้ง ทุนเศรษฐกิจที่ลงทุนไปได้ถูกแปลงไปเป็นจำนวน ส.ส. ของกลุ่ม ยังมีจำนวน ส.ส. มาก อำนาจ
 ต่อรองของหัวหน้ากลุ่ม ก็เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะการเรียกร้องโคเวตารัฐมนตรีให้กับตนเอง ครอบครัว หรือ
 คนใกล้ชิด

อย่างไรก็ตาม อำนาจการต่อรองไม่ได้ขึ้นกับจำนวน ส.ส. แต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นกับการ
 ฟังฟังทางการเงินกับพรรคการเมืองด้วย หากกลุ่มการเมืองฟังฟังทุนเศรษฐกิจของพรรคน้อยหรือไม่มี
 เลย อำนาจในการต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรีของกลุ่มก็มีอยู่สูง เพราะสะท้อนว่าหัวหน้ากลุ่มมีต้นทุนที่มี
 ศักยภาพของตนเอง มีอิสระ โดยไม่ต้องฟังพรรค ดังนั้น ทุนเศรษฐกิจของกลุ่มการเมืองที่ ถูกใช้ในการ
 การเลือกตั้ง จึงไม่ได้สิ้นสุดที่ชัยชนะของการเลือกตั้ง แต่ยังคงถูกแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองเพื่อใช้ในการ
 ต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรีภายในพรรคการเมืองได้ด้วย

“อย่างคุณสุริยะก็มี ส.ส. ในมือ เพราะว่าตอนลงเลือกตั้งก็ซัพพอร์ตบรรดา ส.ส. เหล่านั้น
 แล้วก็จะระหว่างทางก็ต้องซัพพอร์ตในแต่ละเดือน ไม่ได้พูดถึงเรื่องชื่อเสียง แต่ว่าเป็นการใช้เงิน
 ทำกิจกรรมทางการเมืองซึ่งก็ใช้เยอะ...” (สื่อมวลชน 2)

“เรื่องเงินจะมีความสำคัญ...เช่น เราอยู่ในก๊วนอีสาน แล้วเรามีเงิน เราก็จะซัพพอร์ต
 ในก๊วนเรา ก็จะดูแลในก๊วนเรา แล้วก็สร้างบารมีจากเงินของเราได้ แล้วก็ซัพพอร์ตคนที่
 หัวหน้าทีม เขาก็จะเห็นเราเป็นเหมือนนายทุน อันนี้ถึงเป็นที่มาของคำว่าค่านายทุนพรรค
 หรือนายทุนกลุ่ม นายทุนก๊วน ถ้าคุณมีเงินจับคุณก็มีโอกาสที่จะเป็นรัฐมนตรี สมมุติก๊วนเรา
 ก๊วนอีสานเรามี ส.ส. 20 คน เราได้ 4 เก้าอี้ คนนี้เป็นคนจ่ายเงินดูแลพวกเราทุกเดือน ไปไหนก็
 ดูแล กินข้าว ไปเที่ยว หัวหน้าทีมก็เห็นเป็นนายทุน...เขาลงทุนในการดูแลในการอะไรต่างๆ
 ก็เป็นความชอบธรรมที่ทำให้เขาได้โคเวตารัฐมนตรีด้วย แต่อยู่ที่ว่าเขาจะเป็นเองหรือว่าเขาจะ
 อยู่เบื้องหลัง แต่เขาเอาคนที่เขาคูมได้มาเป็น” (สื่อมวลชน 3)

ทุนเศรษฐกิจจึงมีความสำคัญอย่างมากในการรับประกันการดำรงอยู่ของสมาชิกในกลุ่มหรือ
 เครือข่าย ซึ่งหมายถึงความได้เปรียบในการต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรีและความมั่นคงของ
 ตำแหน่งรัฐมนตรีของกลุ่มที่จะไม่ถูกปรับออกง่ายๆ ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับที่มานะ นิมิตรมงคล
 ได้กล่าวถึงการที่กลุ่มนายทุนใช้การให้เงินอุดหนุนพรรคการเมือง เพื่อสร้างอิทธิพลเหนือกลไกรัฐและ
 ราชการ ใช้อิทธิพลที่มีเหนือนักการเมืองและข้าราชการ เพื่อวางคน วางงาน เพื่อปกป้องผลประโยชน์

และในบางกรณีผู้บริหารประเทศเป็นผู้เสนอผลประโยชน์ให้กับเอกชน เพื่อแลกกับการสนับสนุนทางการเมือง (มานะ นิมิตรมงคล, 2567)

“กลุ่มสามมิตร...เขาจะมีทีมงาน มีก๊วนเยอะมาก...เขารวยทรัพย์สินมาก แล้วเขาเลี้ยงดู ส.ส. ในกลุ่มนี้ด้วย เขารวมกลุ่มกันได้เหนียวแน่นมาก...อยู่นิ่งๆ ทำงานเงียบๆ...แต่ว่าได้ไปต่อทุกรัฐบาล อันนี้ก็คือตัวอย่างของคนที่อยู่นิ่งๆ ไม่ต้องทำอะไรเลย อาจจะมีผลักดันนโยบายตามหน้าที่ของตัวเอง ไปตามวาระแต่เขาก็ได้เข้ามาเป็นรัฐมนตรีอยู่เรื่อยๆ ถ้าอยู่นิ่งๆ ก็จะเป็นอย่างนั้น” (สื่อมวลชน 5)

การสนับสนุนพรรคการเมืองเพื่อสร้างอิทธิพลและการต่อรองทางการเมือง ทูตเศรษฐกิจมีความสำคัญต่อการดำเนินการต่างๆ ของพรรคการเมือง โดยเฉพาะช่วงเลือกตั้ง ที่พรรคจะต้องใช้เงินทุนจำนวนมากในการสนับสนุนการหาเสียงเลือกตั้ง การดูแลสมาชิกและฐานเสียงในพื้นที่ต่างๆ เพื่อให้ได้คะแนนเสียงและเกิดความมั่นคงทางการเมืองอันนำไปสู่การแข่งขันกับพรรคอื่นๆ ได้

ทูตเศรษฐกิจมีอิทธิพลต่อการกำหนดโครงสร้างอำนาจภายในพรรคการเมือง ซึ่งมีผลต่อการเจรจาต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรี โดยพรรคการเมืองมักจะต้องพึ่งพาเงินสนับสนุนจากนายทุนที่อาจเป็นนักธุรกิจ เจ้าของกิจการ หรือกลุ่มผู้มีอิทธิพล ที่หวังให้พรรคการเมืองช่วยสนับสนุนผลประโยชน์ทางธุรกิจ หากพรรคการเมืองนั้นได้เป็นรัฐบาล

ในแต่ละพรรค มักมีนายทุนหลายกลุ่ม และลักษณะการสนับสนุนทางการเงินของแต่ละกลุ่มส่งผลต่ออำนาจในการต่อรองที่แตกต่างกัน เช่น หากสนับสนุนเงินทุนจำนวนมาก ก็จะมีชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อของพรรคลำดับต้นๆ ได้รับตำแหน่งรัฐมนตรี รวมถึงระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีที่ยาวนาน แต่หากให้การสนับสนุนที่น้อยกว่าอาจมีชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อของพรรคลำดับท้ายๆ ที่ยากต่อการเป็น ส.ส. รวมถึงยากที่จะได้รับการจัดสรรตำแหน่งเป็นรัฐมนตรี

“[การก้าวสู่การเป็นรัฐมนตรีของกลุ่มทุน] กลุ่มทุนที่ลงทุนสูงที่สุด อันนี้ชัดเจน ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์แบบไหน คือ เขาไม่ลงทุนเปล่าไม่ลงทุนฟรี คือถ้าเป็นกลุ่มทุนใหญ่ที่มีความเชื่อมโยงไปถึงฝ่ายการเมือง อย่างไรก็ได้โควตารัฐมนตรีแน่นอน คือแทบจะไม่มีการต่อรองในแง่ของรายละเอียด เพราะว่าเป็นแพทเทิร์น เป็นสิ่งที่รับรู้รับทราบกันดีว่า ถ้ากลุ่มทุนขนาดใหญ่แบบนี้ หรือว่าตัวแทนจากพรรคการเมืองไปเจรจากับกลุ่มทุนใหญ่ ยังก็ต้องกันเก้าอี้ให้เขาอย่างน้อย 1 ตัวหรืออาจจะ 2 ตัว ก็แล้วแต่ข้อตกลง...” (สื่อมวลชน 1)

สำหรับการใช้จ่ายเงินของพรรคการเมือง เงินทุนของพรรคถูกนำไปใช้ในการสร้างและรักษาภาพลักษณ์ของพรรคการเมือง ผ่านการผลิตสื่อตามช่องทางต่างๆ ผ่านการจัดกิจกรรมหรือเวทีขนาดใหญ่ เช่น เวทีปราศรัยของพรรค กิจกรรมพบปะแกนนำของพรรคตามภูมิภาคต่างๆ การให้การสนับสนุนผู้สมัครในพื้นที่ต่างๆ ในการหาเสียงเลือกตั้งในแต่ละเขต การตั้งสำนักงานพรรคในจังหวัดหรือเขต การสำรวจความคิดเห็นสาธารณะอย่างต่อเนื่อง ฯลฯ กิจกรรมเหล่านี้มีเป้าหมายเพื่อสร้างฐานเสียงระดับชาติ และขยายความนิยมและอิทธิพลของพรรคให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ อันจะส่งผลดีต่อพรรคการเมืองเอง และกับกลุ่มการเมืองที่สังกัดในนามของพรรค

นอกจากนี้ การใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือในการสร้างการรับรู้และขยายฐานเสียง ก็มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการขยายฐานเสียง เช่น การโฆษณาพรรคผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ เช่น Facebook Ads, YouTube Ads Tiktok Ads รวมทั้งทีมสนับสนุนที่เรียกว่า IO (Information Operation) คอยในการกระจายข่าวสารและสร้างกระแสสนับสนุนพรรคในโลกออนไลน์

“ตอนนี้พรรคที่ไม่ได้ใช้เงินในการซื้อหาโหวตก็คือพรรคประชาชน แต่ว่าพรรคประชาชนก็ใช้เงินในการทำระบบ ในการใช้โซเชียล ให้เงินคนละแบบ” (สื่อมวลชน 2)

เงินทุนที่พรรคการเมืองใช้ในการดำเนินการ อาจกล่าวได้ว่ามาจาก 3 แหล่งหลักๆ คือ

1) เงินบริจาค ที่ได้มาจากบุคคลธรรมดาหรือภาคเอกชนที่สนับสนุนพรรคการเมือง ตามมาตรา 66 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยพรรคการเมือง กำหนดว่าบุคคลใดจะบริจาคเงินทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดให้แก่พรรคการเมืองมีมูลค่าไม่เกิน 10 ล้านบาทต่อปีไม่ได้ และนิติบุคคลจะบริจาคเงินหรือทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดให้แก่พรรคการเมืองมีมูลค่าเกิน 5 ล้านบาท ไม่ได้ พรรคการเมืองจะต้องแจ้งยอดเงินและที่มาของเงินต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง (สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2560) รายละเอียดเงินบริจาคในส่วนนี้คณะกรรมการการเลือกตั้งได้เผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ และปรากฏผ่านสื่อทั่วไป

ตัวอย่างเช่น ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2565 (กรุงเทพมหานคร, 2565ก) พรรคพลังประชารัฐ มียอดเงินบริจาค ทั้งสิ้น 25 ล้านบาท จากอภิชัย เตชะอุบล กรรมการพรรคพลังประชารัฐ (พปชร.) บริจาค 4 ล้านบาท ในนามบริษัท เจซี เควิน ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์

พรรคประชาธิปัตย์ มียอดเงินบริจาคประมาณ 24 ล้านบาท จากโชติ โสภณพานิช สามี คุณหญิงกัลยา โสภณพานิช แกนนำพรรคประชาธิปัตย์และรัฐมนตรีซึ่งว่าการกระทรวงศึกษาธิการในเวลานั้น บริจาค 10 ล้านบาท

พรรคเพื่อไทย มียอดเงินบริจาคประมาณ 20 ล้านบาท จากพงษ์ศักดิ์ รัชตพงศ์ไพศาล แกนนำพรรค 5 ล้านบาท จากทีซีย นริพทะพันธุ์ แกนนำพรรค 4 ล้านบาท จากพงษ์เพชร ชุนละเือยด 1 ล้านบาท ที่ต่อมาในสมัยรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

พรรคภูมิใจไทย มียอดเงินบริจาคประมาณ 12 ล้านบาท จากชำนาญ พรทีโลศักดิ์ และในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2565 มียอดเงินบริจาคจากตระกูลพรทีโลศักดิ์ 10 ล้านบาท ซึ่งเป็นเจ้าของบริษัท พรพรหม เม็ททอล จำกัด (มหาชน) เป็นธุรกิจผลิตกัมมันต์โลหะ หจก.บุรีเจริญคอนสตรัคชั่น บริจาค 5,997,000 บาท เป็นบริษัทที่ศักดิ์สยาม ชิดชอบ และ พ.ศ.ต.เพิ่มพูน ชิดชอบ (ยศขณะนั้น) ร่วมก่อตั้งและร่วมลงทุน (กรุงเทพฯธุรกิจ, 2565) ทั้งนี้ ผู้บริจาคเงินให้กับพรรค ยังมี ส.ส. ของพรรคที่จะบริจาคเป็นประจำทุกเดือน คนละ 3 หมื่นบาท และรัฐมนตรี คนละ 5 หมื่นบาท และผู้ที่ไม่มีตำแหน่ง ส.ส. หรือรัฐมนตรี บริจาค 1 หมื่นบาท (ประชาชาติธุรกิจ, 2564)

เงินบริจาคของพรรคการเมืองข้างต้นสะท้อนการที่พรรคการเมืองต้องพึ่งพาทุนเศรษฐกิจจากนักธุรกิจ นักการเมือง หรือเครือข่าย ขณะเดียวกันก็สะท้อนการใช้เงินบริจาคเป็นกลไกของการแสดงความรักและการลงทุนเพื่อผลตอบแทนทางอำนาจ ที่ทั้งผู้ให้และผู้รับต่างเข้าใจในภักดีของผลประโยชน์ในสนามการเมือง

นอกจากนี้ยังปรากฏการบริจาคของพรรคประชาชนในช่วงที่ศาลรัฐธรรมนูญมีมติยุบพรรคก้าวไกล โดยมีประชาชนบริจาคช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2567 ผ่านช่องทางออนไลน์ 31,045 ครั้ง จำนวน 24,962,872.02 บาท และแบบออฟไลน์ 431 ครั้ง 489,096 บาท (โพสต์ทูเดย์, 2567ก) ซึ่งถือเป็นปรากฏการณ์สะท้อนการสนับสนุนเชิงสัญลักษณ์ในทางการเมืองที่แตกต่างจากพรรคการเมืองข้างต้น และการแปลงทุนทางสังคมไปเป็นทุนเศรษฐกิจในรูปของการบริจาคจากประชาชน

2) เงินจากการระดมทุนของพรรคการเมือง ที่พรรคการเมืองหาเงินเข้าพรรค และต้องเปิดเผยที่มาให้กับคณะกรรมการการเลือกตั้งได้รับรู้ เช่น การขายสินค้าของพรรคการเมือง การจัดกิจกรรมระดมทุน หรือการจัดงานเลี้ยง เช่น ในปี พ.ศ.2562 มีการระดมทุนของพรรคประชาธิปัตย์ ที่จัดระดมทุนโต๊ะละ 5 คน จำนวน 12 โต๊ะ โต๊ะละ 2 ล้านบาท (มติชนออนไลน์, 2565) การจัดงานกาล่าดินเนอร์ของพรรครวมพลังประชาชาติไทย จำนวน 240 โต๊ะ โต๊ะละ 1 ล้านบาท (มติชนออนไลน์, 2561)

ในปี พ.ศ. 2566 พรรคพลังประชารัฐมีการจัดเลี้ยงโต๊ะจีนระดมทุนโต๊ะละ 3 ล้าน 70 โต๊ะ (MRG online, 2566)

สำหรับพรรคพลังประชารัฐ ซึ่งก่อตั้งขึ้นเพื่อสืบทอดอำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) โดยใช้พรรคการเมืองเป็นกลไกในการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ระบบการเมืองระบอบประชาธิปไตย มีการจัดโต๊ะจีน จำนวน 200 โต๊ะๆ ละ 3 ล้าน ได้เงินบริจาค 622 ล้านบาท โดยมีทั้งบุคคลธรรมดา นิติบุคคล รวมทั้งบริษัทที่ได้รับสัมปทานจากรัฐเข้าร่วม สำหรับบุคคลธรรมดา เช่น สรรเสริญ จุฬางกูร 10 ล้านบาท ประยูทธ มหากิจศิริ 10 ล้านบาท สมบูรณ์ วชิรศพรณ 10 ล้านบาท สำหรับนิติบุคคล เช่น หจก. เพชรอนวงศ์ สนับสนุน 7 ล้านบาท โดยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 - 2562 เป็นคู่สัญญารัฐ 173 รายการ วงเงินประมาณ 1.8 พันล้านบาท เฉพาะสัญญาที่ทำช่วงรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี (ปี 2558 - 2562) เป็นคู่สัญญารัฐ 24 สัญญา วงเงิน 311.22 ล้านบาท บริษัท เอ็ม.ไอ.ที โซลูชัน จำกัด บริจาค 3 ล้านบาท ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ การให้เช่าเครื่องจักร อุปกรณ์และสินค้าที่จับต้องได้อื่นๆ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 มีชื่อเป็นคู่สัญญาเครื่องบดตีสแกนกับบริษัททำอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) 6 สัญญา เป็นเงินกว่า 1.3 พันล้านบาท และยังปรากฏชื่อแข่งขันงานก่อสร้างโครงการพัฒนาแห่งท้องที่อ่าววิมานพญาแอน ตำบลนบพูนึงไฟ จ.ยโสธร วงเงิน 30 ล้านบาท บริษัทเครื่องเคียวเวอร์ บริจาค 24 ล้านบาท เป็นบริษัทได้รับสัมปทานการซื้อขายสินค้า ปลอดภาชี ในท่าอากาศยาน บริษัทเครื่องล้อกลยี่ห้อรวมบริษัทย่อย บริจาครวม 9 ล้านบาท เครื่องที่ไอ สุรกิจด้านพลังงาน บริจาครวม 6 ล้านบาท เครื่องมิตรผล บริจาค 9 ล้านบาท เป็นต้น (ฐานเศรษฐกิจ, 2562; สำนักข่าวอิศรา, 2562ก; สำนักข่าวอิศรา, 2562ข)

การจัดโต๊ะจีนของพรรคพลังประชารัฐสะท้อนเครือข่ายทุนที่เข้ามาให้การสนับสนุนพรรคการเมืองที่มีบทบาทในฐานะกลไกของรัฐเดิม การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างทุนเศรษฐกิจกับผู้มีอำนาจรัฐ และความเข้าใจในกติกาแห่งผลประโยชน์ของทั้งกลุ่มทุน นักธุรกิจ และกลุ่มทหารในฐานกลุ่มอำนาจเดิม

3) การให้การสนับสนุนของนายทุนพรรค นายทุนพรรค คือเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่ผู้ให้การสนับสนุนทางการเงินกับพรรคการเมือง ซึ่งเป็นเงินที่ให้การสนับสนุนพรรคโดยตรง มักไม่เปิดเผย โดยนายทุนพรรคมักมีข้อตกลงแบบไม่เปิดเผยในผลตอบแทนของการลงทุน เช่น การได้รับโควตารัฐมนตรี การได้รับสัมปทานหรือโครงการของรัฐ หรือการสนับสนุนนโยบายใดๆ ก็จะเป็นประโยชน์กับธุรกิจ

เงินจากการบริจาคและการสนับสนุนของนายทุนพรรค ถูกใช้ในการขับเคลื่อนกิจกรรมทางการเมืองและการรักษาฐานเสียง ทำให้พรรคมีโอกาสมากขึ้นในการสนับสนุนการเลือกตั้ง ทำให้ ส.ส. ในสังกัดของพรรคมีโอกาสสร้างความนิยม และการได้รับเลือกตั้ง ที่หาก ส.ส. ของพรรคได้รับเลือกตั้งเป็นจำนวนมากพอ ก็จะมีโอกาสเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลหรือเข้าร่วมในการจัดตั้งรัฐบาล

ผู้บริจาคหรือผู้สนับสนุนทางการเงินกับพรรค ได้ใช้จำนวนเงินเป็นปัจจัยสร้างข้อได้เปรียบทางการเมืองในการมีอิทธิพลต่อพรรคการเมือง จากการสัมภาษณ์นักวิชาการ 4 ได้กล่าวถึงนายทุนพรรคการเมืองว่า

“...พรรคการเมืองจะอยู่ได้ต้องมีนายทุน... ไม่ได้มีหลักฐานชัดเจนแต่เป็นที่รับรู้กัน อาจบอกกลมๆ ได้ว่ามี กลุ่มทุนพลังงาน กลุ่มทุนรถไฟท่า กลุ่มทุนก่อสร้างขนาดใหญ่ กลุ่มทุนผูกขาด กลุ่มพวกนี้เป็นกลุ่มทุนใหญ่ และอีกทุน คือ กลุ่มทุนท้องถิ่นที่มีฐานธุรกิจขนาดใหญ่ในภูมิภาคที่ต้องการเป็นรัฐมนตรีเอง เช่น กลุ่มเบ็งมัน กลุ่ม รมต.แรงงาน และยังมีกลุ่มทุนสีเทา บ่อนการพนันออนไลน์ กลุ่มทุนจีน กลุ่มทุนเงินกู้ต่างจังหวัด...” (นักวิชาการ 4)

จากการสัมภาษณ์และข้อมูลที่ปรากฏในสื่อ อาจกล่าวได้อย่างกว้างๆ ว่า ปรากฏรูปแบบของนายทุนพรรค 2 รูปแบบ

รูปแบบแรก คือ เจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่ที่ให้การสนับสนุนพรรคการเมืองโดยมุ่งหวังผลประโยชน์ทางธุรกิจ ที่ต้องการใช้อำนาจรัฐสนับสนุนธุรกิจของตนเอง นายทุนกลุ่มนี้ไม่ต้องการตำแหน่งรัฐมนตรี หรือก็คือไม่ต้องการตำแหน่งในสนามการเมือง แต่จะมีตัวแทนของพรรคที่กลุ่มทุนให้การสนับสนุนทางการเงิน เข้าไปรักษาสิทธิประโยชน์ทางธุรกิจในสนามการเมืองให้แทน ดังตัวอย่างเช่น ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2562 ที่ปรากฏว่าแต่ละพรรคการเมืองล้วนมีกลุ่มทุนให้การสนับสนุน เช่น พรรคประชาธิปัตย์ กลุ่มทุนที่ให้การสนับสนุนยังคงเป็นกลุ่มที่มีสายสัมพันธ์กับการก่อตั้งพรรค ผู้บริหาร หรือ ส.ส.ในพรรค เช่น ตระกูลโสมภณพานิช หรือกลุ่มนิติบุคคลที่ให้การสนับสนุนในรูปแบบของเงินบริจาค เช่น เบญจจินดา โฮลดิ้ง บิบบินซอซ อินเตอร์เนชั่นแนล รีเสิร์ช คอร์ปอเรชั่น เสริมสงวนก่อสร้าง กรุงธน เอนิเนียร์ สุพริม ดิสทริบิวชัน (ไทยแลนด์) สงขลาทีนิซซิง วรภักดิ์ กลุ่มเมโทรแมชีนเนอรี เครือสุลิตธานี และกลุ่มทุนที่มีภักดีสนับสนุนทุกพรรคทุกข้างการเมือง ได้แก่ น้ำตาลมิตรผล เครือสหพัฒน์ และธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ในเครือพฤกษา เวียลเอสเตท พรรคเพื่อไทย นายทุนใหญ่ คือ ตระกูลชินวัตร เจ้าของธุรกิจกลุ่มบ้านปู บริษัทแกลิมโลก ของวิรุฬ เตชะไพบูลย์ พรรคภูมิใจไทย นายทุนใหญ่ของพรรค ได้แก่

บริษัท ซีโน-ไทย เอ็นจิเนียริงแอนด์คอนสตรัคชัน (STEC) ที่มีชวรัตน์ ชาญวีรกูล เป็นเจ้าของ บริษัท คิงเพาเวอร์ พรคทลิ่งซอล ที่นายทุนใหญ่คือ ตระกูลคุณปลื้ม เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่า กลุ่มทุนที่สนับสนุนพรรคการเมืองมีตั้งแต่ทุนระดับชาติไปถึงระดับทุนท้องถิ่น (โพสท์ทูเดย์, 2561)

หรือในการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2566 ที่การเมืองแบ่งออกเป็นหลายขั้วการเมือง แต่ก็ปรากฏว่ามีอีกขั้วที่ถูกเรียกว่า ขั้วศิริ คือ ศิริ กาญจนพาศน์ ประธานกรรมการ บริษัท บีทีเอส กรุ๊ป โฮลดิ้ง จำกัด ที่ได้ขยายเครือข่ายตามพรรคการเมืองต่าง และให้การสนับสนุนพรรคการเมืองต่าง โดยช่วงก่อนหน้านี้ ศิริ กาญจนพาศน์ มีความสัมพันธ์อันดีกับพรรคประชาชนชาติ แต่ต่อมาได้ขยายความสัมพันธ์ไปยังพรรคการเมืองอื่นๆ เช่น พรรคชาติไทยพัฒนา ที่มีแนวโน้มที่จะได้เป็นฝ่ายรัฐบาล รวมทั้งพรรคเพื่อไทยและพรรคประชาธิปัตย์ โดยมุ่งหมายที่โครงการรถไฟฟ้ามหานครสายสีเขียว และการประมูลรถไฟฟ้ามหานครสายสีส้มตะวันตก (ทีมข่าวอาชญากรรม, 2566)

“เรื่องปกติที่แต่ละพรรคการเมืองก็จะมีกลุ่มทุนที่จะเข้ามาเป็นรัฐมนตรี ถ้าเกิดว่ากลุ่มที่เป็นตัวหนุนจากกลุ่มทุน ก็ไม่มีหันว่าจะเป็นกลุ่มทุนเศรษฐกิจ...ในช่วงหลังๆ ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า ธุรกิจบางอย่างเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะยิ่งประเภททุนพลังงาน ทุนพลังงานเป็นทุนที่พรรคการเมืองโดยส่วนใหญ่อยากจะได้ แล้วก็อยากจะไปมีส่วนร่วม หรืออยากให้กลับมาสนับสนุนพรรคการเมืองของตัวเอง อันนี้ชัดเจนว่ากลุ่มนี้ก็คือกลุ่มทุนเศรษฐกิจ...” (สื่อมวลชน

1)

“นายทุนพรรค...เราก็จะเห็นว่า ไม่ใช่แค่ปัจจุบันในอดีต เราจะเห็นแล้วว่าในพวกธุรกิจใหญ่ๆ เขาก็ซีพีพอร์ต (ดูแลค่าใช้จ่ายต่างๆ ของพรรค) เราจะเห็นว่านักธุรกิจตระกูลใหญ่ๆ ในบ้านเรา เขาก็ซีพีพอร์ตทุกพรรค เขาไม่ได้เลือกมาให้เฉพาะพรรคนี้ เพราะว่าในเมื่อเขาทำธุรกิจ เขาก็ซีพีพอร์ตทุกพรรค เพียงแค่เขาอาจจะซีพีพอร์ตมาน้อยแตกต่างกันไป แต่พวกนี้เขาจะมีโควตา หรืออย่างเช่นในหัวปัจจุบันนี้ เราจะเห็นว่าทุนพลังงาน เขาก็ได้โควตา ในหลายยุคหลายสมัยมาแก้อีกรัฐมนตรีพลังงานก็เป็นคนของในโควตาของสายทุน” (สื่อมวลชน 3)

สำหรับผลประโยชน์ของนายทุนพรรคการเมืองที่อาจพอมองเห็นได้จากปรากฏการณ์ที่ชี้ให้เห็นผ่านสื่อ เช่น ในสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร บริษัท สามารถคอร์ปอเรชัน จำกัด (มหาชน) เป็นผู้บริจาคให้พรรคเพื่อไทย 3 ล้านบาท บริษัท วิชั่น แอนด์ ซีเคียวริตี้ ซีเอสเอ็ม จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทในกลุ่มสามารถคอร์ปอเรชันของตระกูลวิไลลักษณ์ บริจาคให้พรรคเพื่อไทย 1 ล้านบาท โดยบริษัทในกลุ่มสามารถคอร์ปอเรชันของตระกูลวิไลลักษณ์ เป็นคู่สัญญาจัดซื้อจัดจ้างจากหน่วยงานภาครัฐตั้งแต่เดือนสิงหาคม

พ.ศ. 2554 ถึงสิ้นเดือนธันวาคม พ.ศ. 2555 จำนวน 35 สัญญา จำนวนเงินประมาณ 1.96 พันล้านบาท (สำนักข่าวอิศรา, 2556) หรือในสมัยรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน กรณีที่พรรคภูมิใจไทยเข้าร่วมรัฐบาล ก็ปรากฏว่ามีหุ้นที่ได้รับประโยชน์และฟื้นตัวกลับขึ้นมา อันได้แก่ หุ้นกัญชง กัญชา ของบริษัท กินกุลเอ็นจิเนียริง จำกัด (มหาชน) หุ้นกลุ่มโรงไฟฟ้า ได้แก่ บริษัท กัลฟ์ เอ็นเนอร์จี ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด (มหาชน) บริษัทพลังงานบริสุทธิ์ จำกัด (มหาชน) หุ้นกลุ่มพาณิชย์ ได้แก่ บริษัท เซ็นทรัล รีเทล คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) และ บริษัท เซ็นทรัลพัฒนา จำกัด (มหาชน) บริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) บริษัท ซีโน-ไทย เอ็นจิเนียริงแอนด์คอนสตรัคชั่น จำกัด (มหาชน) และ บริษัท เอสทีพี แอนด์ โอ จำกัด (มหาชน) (โพสต์ทูเดย์, 2566)

รูปแบบที่สอง คือ นักธุรกิจที่ใช้ทุนตัวเองและมุ่งหวังที่จะได้เป็นรัฐมนตรี ดังนั้น เงินทุนที่ใช้การสนับสนุนพรรคการเมืองจึงไม่ใช่เพียงแค่การช่วยเหลือพรรค หากแต่คือ ปัจจัยที่ใช้แลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งทางการเมือง นักธุรกิจกลุ่มนี้มักให้เงินสนับสนุนพรรคอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างอิทธิพลและความไว้วางใจ เพื่อให้เงินทุนที่ใช้ไปถูกแปลงไปเป็นอำนาจในการต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรี โดยเฉพาะในกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจของตนเอง ทั้งนี้ การได้เข้าเป็นกรรมการบริหารพรรค เพื่อร่วมกำหนดแนวทางต่างๆ ของพรรค และการได้รับการเสนอชื่อเพื่อเป็น ส.ส. บัญชีรายชื่อ เป็นเสมือนก้าวแรกที่เพิ่มโอกาสของกระบวนการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี เช่น พิจารณ์ เชาวพัฒนวงศ์ เจ้าของธุรกิจด้านโทรคมนาคม โรงงานผลิตอุปกรณ์งานช่าง (เจียร์โน ซองทอง, 2565; ประชาชาติธุรกิจ, 2564) บริจาคให้พรรคก้าวไกล ในปี พ.ศ. 2564 รวมประมาณ 9.5 ล้านบาท (ประชาชาติธุรกิจ, 2564) ถือได้ว่าเป็นนายทุนพรรคก้าวไกล เคยดำรงตำแหน่งรองหัวหน้าพรรคก้าวไกล (พรรคก้าวไกล, ม.ป.ป.) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารพรรคประชาชน (พรรคประชาชน, ม.ป.ป.) พิชัย นริพทะพันธุ์ นักธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ธุรกิจอัญมณี และการส่งออก ถือเป็นอีกหนึ่งคนที่เคยเป็นนายทุนสนับสนุนนักการเมืองกลุ่มขอนแก่น ที่มี สุวิทย์ คุณกิตติ เป็นแกนนำ ต่อมาเป็นนายทุนพรรคเพื่อแผ่นดิน พรรคพลังประชาชน และพรรคเพื่อไทย ตามลำดับ เคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง ในสมัยรัฐบาลสมัคร สุนทรเวช เข้าร่วมทีมเศรษฐกิจพรรคเพื่อไทย ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงานในรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ในรัฐบาลแพทองธาร (Thai PBS, 2567ข; โพสต์ทูเดย์, 2558)

เมื่อนักธุรกิจที่เป็นนายทุนพรรคได้รับตำแหน่งรัฐมนตรี ก็จะใช้อำนาจที่มีเอื้อประโยชน์ต่อธุรกิจของตน เช่น การผลักดันนโยบายที่สนับสนุนกิจการที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจของตน การอนุมัติโครงการ

ของรัฐที่เอื้อให้ธุรกิจของตน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดของนักการเมืองกลุ่มนี้คือ กลุ่มเสาเมิตร คือ สมศักดิ์ เทพสุทิน และสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ เป็นแกนนำ ที่จะปรากฏชื่อเป็นรัฐมนตรีในทุกรัฐบาล

1.3 การแปลงซ้ำและการผลิตซ้ำทุนเศรษฐกิจเพื่อการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี ในการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี ทุนเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญที่ถูกใช้ผ่านการแปลงซ้ำและผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่อง โดยการแปลงซ้ำคือการนำทุนเศรษฐกิจที่เคยถูกแปลงแล้วกลับมาใช้ใหม่ไว้ลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปตามพลวัตของสนามการเมือง ในขณะที่การผลิตซ้ำหมายถึงการทำให้ทุนที่มีอยู่ยังสามารถรักษาคุณค่าและสถานะได้อย่างต่อเนื่อง

การแปลงซ้ำทุนเศรษฐกิจเป็นกระบวนการที่ช่วยให้รัฐมนตรีรักษาความสามารถในการสนับสนุนกลุ่มการเมือง ฐานะเสียง และพรรคการเมือง ทั้งในเชิงมูลค่าของทุนเศรษฐกิจที่ลงทุนอย่างสม่ำเสมอและเชิงสัญลักษณ์ เพื่อเสริมสร้างอำนาจและความมั่นคงในการรักษาตำแหน่ง ทุนเศรษฐกิจจึงเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่ถูกใช้อย่างสม่ำเสมอในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างมีกลยุทธ์ เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับผู้มีอำนาจต่างๆ ที่ช่วยให้รัฐมนตรีสามารถรักษาผลประโยชน์ทางการเมือง และยังคงรักษาความสามารถในการเจรจาต่อรอง และรักษาตำแหน่งเอาไว้ได้อย่างชอบธรรม และลดความเสี่ยงในการถูกปรับออก

ขณะเดียวกัน การผลิตซ้ำทุนมักดำเนินการผ่านปฏิบัติการที่ทำเป็นประจำ เช่น การลงพื้นที่ การงานแต่ง งานบวช งานศพ หรือการดูแลประชาชนในรูปแบบที่ต่อเนื่องในความสัมพันธ์และภาพลักษณ์ การผลิตซ้ำทุนไม่ได้หมายความว่าเฉพาะการกระทำซ้ำในแบบเดิม หากแต่ต้องการการคงอยู่ในความหมายเชิงสัญลักษณ์และการยอมรับทางสังคมที่เอื้อให้รัฐมนตรีสามารถอยู่ในตำแหน่งได้ยาวนาน

ดังนั้นการแปลงซ้ำและผลิตซ้ำทุนเศรษฐกิจจึงไม่ใช่เพียงการใช้จ่ายเงินในระยะยาวอย่างต่อเนื่องหากแต่เป็นกระบวนการที่สนับสนุนการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ผ่านการจัดวางกลยุทธ์ในการใช้ทุนเศรษฐกิจ เพื่อรักษาทุนทางการเมืองและเพื่อการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในสนามการเมือง จากความสัมพันธ์ปรากฏกลยุทธ์ในการแปลงซ้ำและผลิตทุนเศรษฐกิจเพื่อรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี ดังนี้

การรักษาฐานอำนาจผ่านการอุปถัมภ์ เป็นกลยุทธ์ที่หัวหน้ากลุ่มการเมืองใช้เพื่อรักษาความมั่นคงในอำนาจ เมื่อตำแหน่งรัฐมนตรีถูกมอบให้คนใกล้ชิดหรือหัวหน้ากลุ่มการเมืองดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีเอง หัวหน้ากลุ่มก็ยังคงต้องรักษาอำนาจของกลุ่มตนเองไว้ ด้วยการให้การสนับสนุนทางการเงินกับคนที่อยู่ในกลุ่มเพื่อใช้ในการดูแลพื้นที่ โดยสิ่งที่จะได้กลับมาคือ ความภักดีของสมาชิกกลุ่มที่จะรวมกลุ่มอย่างเหนียวแน่น ที่จะใช้เป็นฐานในการต่อรองการรักษาคำแหน่งรัฐมนตรีเอาไว้ได้ เพราะการ

ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีไม่ใช่เพียงเกียรติยศหรือชื่อเสียง แต่คือโอกาสสำคัญในการสั่งสมอำนาจและผลประโยชน์ ที่เป็นรากฐานสำคัญของอำนาจ ซึ่งคือทุนทางการเมือง

“พอมาเป็นรัฐมนตรีแล้วทำยังไงให้เป็นได้นานที่สุด คุณก็ต้องคงเส้นคงวา ถ้าคุณเคยดูแลพรรคอยู่ เช่นเวลาคุณอาจจะเกิดเรื่อง ก็จะทำให้คุณอาจจะต้องโปะเยอะขึ้นในการดูแลพรรคเพื่อให้เก้าอี้มันคงขึ้น...เราก็ไม่อาจโลกสวย มองว่าเราประชาธิปไตยแล้ว...ไม่ใช่เงิน ไม่ใช่ทุกคนก็รู้เวลาเราอยู่บ้าน เลือกตั้งท้องถิ่นก็จะเห็นแล้วว่าญาติพี่น้องบอกมาได้ อันนี้คือหัวละ 1,000 หัวละ 500, 800...เขาเข้าไปมีอำนาจ...เขาก็ต้องเอาคืนอยู่แล้ว...แต่คนที่มาเป็นรัฐมนตรีทุกคน เชื่อได้เลยว่า เราอาจจะยกเว้นให้ก็อาจจะมีส่วนบางคนซึ่งอาจจะน้อยมากที่ไม่เอาเลยสักบาทไม่อะไรเลย ดูจะหายากมาก แต่ว่าส่วนใหญ่ ก็ยังเชื่อว่าการมาเป็นรัฐมนตรีคือการถอนทุน คือเป็นช่องทางในการที่คุณจะได้ประโยชน์นอกเหนือจากเรื่องเกียรติยศชื่อเสียงอะไรก็ตาม” (สัมภาษณ์ 3)

นอกจากนี้ยังสามารถเห็นได้จากการใช้จ่ายเงินของนักการเมือง รวมทั้งรัฐมนตรี ทั้งในการรักษาความสัมพันธ์กับนักการเมืองด้วยกันเองและกับประชาชน เช่น การที่รัฐมนตรี โดยเฉพาะรัฐมนตรีจากกลุ่มการเมือง มักจะได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น งานบวช งานศพ งานบุญ และประเพณีท้องถิ่น ซึ่งพวกเขาจะต้องมีการใส่ซองเงินหรือให้สิ่งของสนับสนุนการจัดงาน การใช้จ่ายในลักษณะนี้เป็นวิธีการใช้เงินเพื่อรักษาฐานเสียงในพื้นที่ เพื่อสร้างและรักษาภาพลักษณ์ที่ดี รวมทั้งสร้างความผูกพันกับประชาชนในพื้นที่ ทุนเศรษฐกิจจึงถูกแปลงเป็นทุนทางสังคมและทุนสัญลักษณ์ในพื้นที่ อันเป็นการแปลงซ้ำและผลิตซ้ำทุนไปพร้อมๆ กัน แต่ในบริบทของสนามการเมือง ทุนทางสังคมและทุนสัญลักษณ์จะกลายเป็นทุนทางการเมืองที่สำคัญ เมื่อพรรคการเมืองและกลุ่มการเมืองได้ตระหนักถึงความแข็งแกร่งของฐานเสียงของรัฐมนตรีและกลุ่มการเมืองนั้น เพื่อใช้ในการต่อรองและเสริมสร้างความมั่นคงทางการเมือง.

ทั้งนี้ การรักษาฐานเสียงในพื้นที่อาจมีความแตกต่างกันไปตามบริบทและวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่

“...ทุกอย่างใช้เงิน พูดได้เลยว่าอย่างไรงาน คุณจะไม่ใช่ซองหรือ แล้วคุณเป็น ส.ส. ใส่ 100 - 200 นำเกลียดตาย เคยคุยกับรัฐมนตรีบางคน บอกว่าเคยลงพื้นที่ตอนเป็น ส.ส. ด้วย

บางวันเอาเงินใส่กระเป๋าก็ไป เอาเงินแบงค์ย่อยใส่กระเป๋าก็ไป บางที 4 - 50,000 ต่อวัน หมดนะ เพราะว่าเจอชาวบ้าน...บางคนก็ทำเป็นระบบ แต่ชาวบ้านบางคนก็คือขอเห็น ส.ส. คนเขา ตรงๆ ว่า คนก็คาดหวัง คือแค่ตระเวนไปงาน ไปงานไปแบบเดียว เวลาเราไปงานใครไปถ่ายรูปแล้ว เรากลับ เราจะไม่ให้ของหรือ..มันจะดูน่าเกลียด บางวัน 10 งาน 20 งาน อันนี้เป็นรุ่นเก่า

พอรุ่นใหม่ใช้การจัดการ เราจะเห็นว่าตามต่างจังหวัด ในงานศพต่างๆ เรามองไปเราจะเห็นพวกหรีดของนักการเมือง เขาจะมีการจัดการที่วัดนี้ เจ้าของงานรู้จักกับ ส.ส. หรือแต่เปล่าเขาให้คนเอามา เหมือนเป็นการซื้อใจ แล้วก็การจัดการบางที่เราเหมือนว่าเงินซื้อไม่ได้หรอก แต่ว่าบางทีจริงๆ มันซื้อได้" (สื่อมวลชน 2)

การแปลงทรัพยากรของรัฐเพื่อสร้างทุนส่วนตัว ผู้ที่ดำรงตำแหน่งฝ่ายบริหารดังเช่นตำแหน่งรัฐมนตรี สามารถเข้าถึงทรัพยากรของรัฐที่อยู่ในรูปของงบประมาณ โครงการ การแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการ และใช้ทรัพยากรเหล่านั้นโดยมีเป้าหมายในทางการเมือง นั่นคือ การแปลงทรัพยากรของรัฐไปเพื่อสร้างความนิยม เพื่อสร้าง รักษา และขยายฐานเสียง และเสริมสร้างความชอบธรรมในสายตาของประชาชน

"เขาอาจจะต้องบริหารงบประมาณก็คือภาษี แล้วก็ผลักดันนโยบายมาเป็นผลงาน" (สื่อมวลชน 5)

"ท่านรัฐมนตรีก็ตั้งเองงบประมาณ ผลักดัน แล้วก็ประสานภาคเอกชนแล้วก็ภาครัฐบาล ในการจัดอีเวนท์[เน้นโดยผู้วิจัย]...ที่ไม่มีใครเคยทำมาก่อน...พอค้าแม่ค้าในจังหวัดก็แอปปี มีคนมาเดินที่งาน เยอะ...ก็กลายเป็น new destination..." (เลขา 1)

"ตอนนั้นงานที่[รัฐมนตรี]ทำคือการทำงาน...ยกระดับขึ้นมาเป็นกรม...ทำให้มีเงินในการทำงาน...จากนั้นเวลาไป ก็มีแต่คนมารอค้นรับ..." (เลขา 2)

การสร้างภาพลักษณ์โดยมืออาชีพ ทุนเศรษฐกิจถือเป็นทุนหนึ่งที่สำคัญในการก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี แต่ในการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี ทุนเศรษฐกิจประเภทเดียวและใช้อย่างตรงไปตรงมาอาจไม่เพียงพอ การแปลงซ้ำทุนเศรษฐกิจไปเป็นทุนประเภทอื่นที่ไม่มี เพื่อสร้างความชอบธรรมในตำแหน่ง คืออีกวิธีการที่ถูกใช้ ดังเช่นการแปลงซ้ำทุนเศรษฐกิจไปสู่การเป็นผู้มีทุนวัฒนธรรม นั่นคือ ผู้ที่มีทักษะ มีความสามารถ มีความรอบรู้ในการทำงาน มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงาน และทำงานด้วยความเป็นมือ

อาชีพ และกลายเป็นภาพลักษณ์หรือทุนสัญลักษณ์ของรัฐมนตรีนั่น เช่น ภาพของการลุยน้ำท่วม ภาพของการมัดกับข้าวเพื่อแจกจ่ายให้ผู้ประสบภัย

“แต่บางคนก็ถลำเล่นกับสื่อไม่เป็น ก็จะมีทิมที่ทำ...เขาก็จะพูดตามที่มีคนทำให้ เตรียมให้ เขาก็จะต้องมีทิมตีทิมเก่ง เวลาแถลงก็พูดแค่นี้ ถามเยอะกว่านี้ไม่ได้...จัดงานเพื่อที่จะสื่อสารทางเดียว ก็บอกไปว่าตัวเองเป็นแบบนี้ ที่เราทำอย่างนี้ แต่ว่าถามเยอะไม่ได้ ไม่ถามไม่ตอบ หรือบางคนเวลาไปลงพื้นที่น้ำท่วม ก็มีการเซตให้ คือทุกอย่างมี คนจัดแจงจัดเตรียมหมด ตรงนี้ น้ำลึกเอาไปลุยตรงนี้ ให้ความมาแล้วลำบาก ไปมัด เราถึงเห็น Prop รัฐมนตรี นายกรัฐมนตรีมัดกับข้าวตลอดเวลา...อย่าง Prop อัมฤกษ์...คือทุกอย่างมีการเจ้กันหมดเลย...” (สื่อมวลชน 2)

การดูแลสื่อเพื่อควบคุมการนำเสนอภาพลักษณ์ ในการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีท่ามกลางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และบทบาทของสื่อทั้งสื่อหลักและสื่อออนไลน์ในการนำเสนอผลงานและภาพลักษณ์มีความสำคัญอย่างยิ่ง นักการเมืองบางกลุ่มโดยเฉพาะกลุ่มรัฐมนตรีที่เห็นความเปลี่ยนแปลงนี้ ก็แปลงซ้ำทุนเศรษฐกิจไปเป็นทุนสัญลักษณ์ ด้วยการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับสื่อมวลชนเพื่อให้ช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดี ที่จะส่งเสริมสถานะความเป็นรัฐมนตรีและความชอบธรรมในการดำรงตำแหน่ง

ทุนเศรษฐกิจจึงได้ถูกใช้โดยมีเป้าหมายให้มีอิทธิพลต่อสื่อมวลชน เพราะหากนักการเมืองหรือพรรคการเมืองมีความสัมพันธ์ อันดีกับสื่อมวลชน ก็จะช่วยให้นักการเมืองหรือพรรคการเมืองนั้นได้รับการเสริมภาพลักษณ์ในทางบวก ทำให้ประชาชนได้รับรู้ความเป็นไปรวมทั้งผลงาน ดังปรากฏการใช้ทุนเศรษฐกิจของรัฐมนตรีนในการดูแลสื่อมวลชน ทำให้เกิดภาพลักษณ์ของนักการเมืองที่ใจดี ดูแลเอาใจใส่ สื่อมวลชน การซื้อใจสื่อมวลชนนี้ ทำให้เงินทุนที่ใช้ถูกแปลงไปเป็นอำนาจในการควบคุมทิศทางข่าวสารที่จะส่งผลต่อภาพลักษณ์ทางการเมืองของรัฐมนตรีนั่นๆ ได้ อย่างไรก็ตาม การใช้ทุนเศรษฐกิจเช่นนี้ ต้องมีความสม่ำเสมอเพื่อให้ทุนเศรษฐกิจได้มีระยะเวลาในการแปลงไปเป็นทุนทางสังคม ทุนสัญลักษณ์ และทุนทางการเมืองกลับให้กับนักการเมือง

“...แกมาเป็นรัฐมนตรีนะแกสั่งข้าวสังอาหารมาเลี้ยงสื่อที่ทำเนียบทุกวันอังคารที่มีการประชุม ครม. แกอยู่นักข่าวไม่อด แล้วนักข่าวก็รักแกมาก...เรารู้ว่าอย่าถามเยอะ...คือทุกคนก็จะเซฟให้แกด้วยความที่เอ็นดูแก แกน่ารัก...” (สื่อมวลชน 2)

เช่นเดียวกันกับพรรคการเมือง หากพรรคการเมืองใช้ทุนเศรษฐกิจที่มีในการบริหารสื่อได้ดี พรรคนั้นก็มักจะมีอำนาจในการควบคุมทิศทางของข่าวสาร อันสามารถส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ทางการเมืองไทย

“ถ้าพูดถึงเรื่องการจัดการต้องให้เครติดกับเพื่อไทย ภูมิใจไทย...แม้กระทั่งกับสื่อเอง เขาก็ดูแล เอาหูตาดูตรงๆ เวลาไปทำข่าว เขาก็จะดูแล ในขณะที่บางพรรคก็ไม่ได้ดูแล...แต่ว่าคุณก็อยากให้เราออกข่าว แต่บางพรรคก็ดูแลเกิน บางทีแบบว่าตรงนี้หรือ ไม่ต้องถามแล้วนะ อันนี้พอแล้วพอแล้วพอ...ทุกวันนี้คือนักการเมืองก็พยายามซื้อใจสื่อด้วยการดูแล ต้องใช้คำนี้... แต่ว่าจริงๆ เรื่องพวกนี้ก็ไม่มีการตรวจสอบ” (สื่อมวลชน 2)

ในส่วนนี้จะเห็นได้ว่า ทุนเศรษฐกิจสามารถแปลงเป็นทุนทางสังคมให้กับพรรคการเมืองและนักการเมือง ที่ใช้ทุนเศรษฐกิจในการบริหารสื่อ เพื่อให้สื่อสร้างภาพลักษณ์หรือก็คือทุนสัญลักษณ์ให้เกิดขึ้น โดยภาพลักษณ์ที่เกิดขึ้นกับสื่อ คือ นักการเมืองผู้ใจดี แม้จะสื่อสารไม่เก่ง พูดไม่เก่ง แต่พร้อมดูแลนักข่าว ความสม่ำเสมอในการสร้างภาพลักษณ์นี้ให้เกิดขึ้นกับนักข่าว ได้ถูกแปลงไปเป็นภาพลักษณ์ของนักการเมืองคนนั้น เช่น เป็นนักการเมืองที่มีผลงานมากมาย เป็นนักการเมืองที่มีผลงานสม่ำเสมอ หรือแม้แต่การเขียนข่าวสม่ำเสมอ เพื่อให้ชื่อของนักการเมืองเป็นที่จดจำได้ ผ่านการทำหน้าที่ของนักข่าว

สำหรับสื่อสมัยใหม่ถือได้ว่ามีบทบาทอย่างมากในการประชาสัมพันธ์ สร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับนักการเมือง พรรคการเมือง และสร้างการรับรู้กับประชาชนทั่วไป อันส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ที่ดีที่มีผลต่อการครองตำแหน่งและรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี ดังจะเห็นได้ว่านักการเมืองรวมทั้งรัฐมนตรีในปัจจุบันหลายคนให้ความสำคัญกับสื่อ การสื่อสาร และภาพพจน์ ได้มีการใช้ทุนเศรษฐกิจสร้างช่องทางสื่อสารในสื่อสังคมออนไลน์ จัดทีมงานเฉพาะเพื่อสื่อสารข้อมูลและสร้างภาพลักษณ์ รวมทั้งการซื้อโฆษณาในแอปพลิเคชันสื่อสังคมออนไลน์ ดังเช่นรัฐมนตรี 2 ที่มีช่องสื่อออนไลน์ ที่นำเสนอข่าวสารและวิเคราะห์การเมืองไทย แต่เป็นไปในทิศทางของการสนับสนุนรัฐมนตรี ขณะเดียวกันก็จ้างผู้ช่วยส่วนตัวที่คอยดูแลเรื่องการสื่อสารภาพลักษณ์ของรัฐมนตรีต่อสื่อต่างๆ รวมทั้งการเขียนสคริปต์ให้การรัฐมนตรีในการสื่อสารกับสื่อมวลชนต่างๆ ด้วย

“สื่อเป็นเรื่องจำเป็น มันเป็น PR Value ถ้ามีการคำนวณออกมา ก็มหาศาลมาก” (รัฐมนตรี 2)

ทุนเศรษฐกิจที่ใช้จึงค่อยๆ ถูกแปลงไปเป็นทุนทางสังคม คือจำนวนผู้ติดตามในช่องทางต่างๆ เช่น เว็บไซต์ ช่องทางยูทูป ในแพลตฟอร์มต่างๆ เช่น Facebook Tiktok X เป็นต้น การติดตามอยู่เสมอ และได้เห็นข้อมูลใหม่อยู่เสมอ เช่น ผลงาน กิจกรรมในฐานะรัฐมนตรี ฯลฯ ได้นำไปสู่การสร้างสายสัมพันธ์ และการให้การสนับสนุน และกลายเป็นทุนทางการเมือง คือ ความภักดีและความชอบธรรมต่อนักการเมือง กลุ่มการเมือง หรือพรรคการเมืองนั้นต่อไป

“การที่มีสื่อโซเชียลเอง มีสื่อเอง เขาไม่จำเป็นต้องจ่ายสื่อหลักเลย เราจะเห็นได้ว่าทุกวันนี้ เลือกตั้งประชาชนเสพจากสื่อหลักน้อยกว่าการเสพจากสื่อโซเชียล” (สัมภาษณ์ 3)

แม้ทุนเศรษฐกิจจะมีความสำคัญอย่างมาก ที่ช่วยให้นักการเมืองสามารถเข้าสู่สนามการเมือง สร้างอิทธิพล และมีโอกาสได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีได้ นำมาใช้ในการสร้างฐานเสียง สนับสนุนพรรคพวก และต่อรองตำแหน่งทางการเมือง แต่ก็ไม่ใช่ปัจจัยเดียวที่จะทำให้นักการเมืองได้เป็นรัฐมนตรี ต้องประกอบไปปัจจัยอื่นๆ อันได้แก่ เครือข่าย บารมี รวมทั้งการได้รับการสนับสนุนจากผู้มีอำนาจในพรรค ก็มีความสำคัญควบคู่กันไป

ข้อสังเกตสำหรับกลุ่มทุนขนาดใหญ่หรือที่เรียกว่านายทุนพรรคการเมือง ที่มีบทบาทในการเป็นผู้ให้การสนับสนุนทางการเงินกับพรรคการเมือง และในฐานะผู้เล่นนอกสนามการเมืองที่ต้องการให้พรรคกำหนดนโยบายที่เอื้อประโยชน์ให้ตนเอง ด้วยการมีโครงการขนาดใหญ่ รวมทั้งให้มีคนของกลุ่มตนเอง ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีเพื่อรักษาผลประโยชน์และตอบแทนกลุ่มการเมือง เมื่อตัวแทนของกลุ่มทุนได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีแล้ว กลุ่มทุนยังจำเป็นต้องรักษาความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนเพื่อรักษาตำแหน่งให้ยาวนานที่สุด โดยเฉพาะภายใต้เงื่อนไขที่พรรคแกนนำใช้การปรับคณะรัฐมนตรีแบบเก้าอี้ดนตรีเป็นเครื่องมือทางการเมือง ซึ่งส่งผลให้ตำแหน่งรัฐมนตรีมีความสั้นคลอน ดังนั้นแล้ว การรักษาการให้การสนับสนุนแม้จะได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีแล้ว จึงทำให้กลุ่มทุนมีความต่อเนื่องในตำแหน่งที่จะสามารถเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ได้ (นักวิชาการ 4)

จากกลยุทธ์ที่กล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า การใช้จ่ายเงินผ่านการอุปถัมภ์ในกิจกรรมต่างๆ ที่ได้เคยทำมาก่อนแล้วตั้งแต่ช่วงเลือกตั้ง และทำต่อเนื่องมา รวมทั้งมีการใช้จ่ายเงินในรูปแบบที่อาจต่างออกไป เช่น ผ่านการดำเนินการตามนโยบาย หรือกิจกรรมที่รัฐมนตรีเป็นผู้ริเริ่ม ฯลฯ มักเกิดขึ้นภายใต้

โครงสร้างความสัมพันธ์แบบแนวดิ่ง ที่เป็นการใช้เงินสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น สร้างการต่อรอง และรักษาอิทธิพลในกลุ่มการเมืองและในพื้นที่ อันเป็นการแปลงเงินทุนเศรษฐกิจไปเป็นทุนทางสังคม และทำให้ทุนทางสังคมนั้นกลายมาเป็นทุนทางการเมืองซ้ำ เพื่อเสริมสร้างความชอบธรรมในการอยู่ในตำแหน่ง ขณะเดียวกันการรักษาการให้การอุปถัมภ์ การรักษาความสัมพันธ์กับประชาชนในรูปแบบของการให้การดูแล หรือการดำเนินการช่องทางออนไลน์อย่างต่อเนื่อง ก็แสดงให้เห็นถึงการผลิตซ้ำภาพลักษณ์ของความเป็นนักการเมืองที่เข้าถึงประชาชน

กลยุทธ์การแปลงซ้ำและผลิตซ้ำทุนเศรษฐกิจนี้ได้เชื่อมโยงทุนเศรษฐกิจเข้ากับทุนทางสังคม ทุนสัญลักษณ์และทุนทางการเมืองเข้าไว้ด้วยกันเพื่อให้สามารถรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีให้ได้ยาวนานที่สุดท่ามกลางความไม่แน่นอน ขณะเดียวกันก็สะท้อนถึงอำนาจเชิงสัญลักษณ์ เช่น กิจกรรมต่างๆ ที่นักการเมืองหรือหัวหน้ากลุ่มการเมืองทำ เช่น การให้ของเมื่อไปงานบวช งานศพ ได้สะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ที่อยู่ในรูปของการช่วยเหลือแบบมีน้ำใจหรือเห็นอกเห็นใจหรือในรูปแบบเครือข่าย ที่ไม่ใช่การซื้อเสียง หรือการที่นักการเมืองมาเข้าร่วมในกิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมของชาวบ้าน ยังเป็นการสร้างภาพว่าเป็นผู้มีศีลธรรม ที่การให้เงินในงานต่างๆ คือสิ่งสะท้อนน้ำใจและศีลธรรม ที่ชาวบ้านจะตอบแทนด้วยการให้การสนับสนุนทางการเมือง และเมื่อกิจกรรมต่างๆ ถูกเผยแพร่ไปยังสื่อสังคมออนไลน์ของสื่อหรือของนักการเมือง สื่อช่องทางนั้นจะทำการควบคุมการผลิตความจริงที่ว่า นักการเมืองคนดังกล่าวเข้าถึงประชาชน และกลายเป็นอำนาจเชิงสัญลักษณ์ให้กับนักการเมืองหรือรัฐมนตรีคนนั้นในยุคดิจิทัล การรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีจึงไม่ใช่เพียงการมีทุนประเภทหนึ่ง แต่คือการจัดการและแปรรูปทุนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สอดคล้องเหมาะสมกับโครงสร้าง กติกา และเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่เปลี่ยนแปลงไป

อย่างไรก็ดี การมีทุนเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ไม่เพียงพอต่อการสร้างอำนาจในการเจรจาต่อรอง การมีทุนวัฒนธรรม เช่น ความเชี่ยวชาญ ความรู้ ประสบการณ์ รวมทั้งวุฒิการศึกษา ที่สังคมให้การยอมรับ ก็อาจหนุนเสริมความชอบธรรมให้กับทรัพยากรทางการเงิน และอำนาจในการต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรี

2. ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) กับการเป็นรัฐมนตรี

ทุนวัฒนธรรมสำหรับบูร์ดิเยอ หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ประสบการณ์ ที่ดำรงอยู่ในตัวบุคคลและได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญในสนามการเมือง รวมทั้งการได้รับการรับประกันจาก

สถาบันการศึกษา เช่น คุณวุฒิ ปริญญา ที่สะท้อนถึงถึงที่คนๆ นั้นได้รับการสะสมมาจากสถาบัน รวมทั้งสิ่งที่สถาบันการศึกษาส่งผ่านเพื่อการรับประกันในคุณสมบัติและความมีชื่อเสียงของสถาบันการศึกษา ดังนั้นหากพิจารณาจากแนวคิด การเป็นรัฐมนตรีมีความสัมพันธ์กับการสร้างและสั่งสมทุนวัฒนธรรม เนื่องจากตำแหน่งรัฐมนตรีมีความสำคัญต่อการบริหารกิจการต่างๆ ของประเทศ ต้องการบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ที่สอดคล้องกับตำแหน่ง เพื่อให้การบริหารงานราบรื่นและเกิดประโยชน์ประชาชนและประเทศชาติมากที่สุด ดังนั้นกวีชากร 3 ได้กล่าวว่า

“สำหรับผู้ที่ไม่ได้เป็น ส.ส. และในกรณีตำแหน่งรัฐมนตรีไม่ได้จำกัดว่าจะต้องเป็น ส.ส. ปัจจัยสำคัญ...สำหรับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงบางกระทรวง เช่น กระทรวงการคลัง ปัจจัยสำคัญคือ การมีคุณสมบัติความสามารถเฉพาะและประสบการณ์และผลงานที่โดดเด่น และจุดยืนทางการเมืองที่สอดคล้องกับพรรคการเมืองที่เป็นรัฐบาลหรือร่วมรัฐบาล... ขณะเดียวกัน ผู้ที่มีคุณสมบัติเฉพาะนั้น อาจต้องมีต้นทุนของการเป็นข้าราชการประจำของกระทรวงนั้นๆ มาก่อน...ผู้ที่มีคุณสมบัติข้างต้น ก็อาจจะเป็น ส.ส. บัญชีรายชื่อของพรรคก็ได้ ทั้งนี้ ต้นทุนสำคัญคือความสามารถเฉพาะและประสบการณ์ผลงานที่โดดเด่น และมีจุดยืนสอดคล้องกับพรรคการเมือง”

จากการสัมภาษณ์ ก่อนการเลือกตั้ง พ.ศ. 2544 ทุนวัฒนธรรมโดยเฉพาะการศึกษาและประสบการณ์ในงานด้านการเมืองยังมีบทบาทสำคัญในการเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง ไม่ว่าจะป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือรัฐมนตรี แต่ภายหลังกการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2544 โดยเฉพาะหลังปี พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา การศึกษา ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ที่สอดคล้องกับตำแหน่งมีความสำคัญลดน้อยลง ส่วนหนึ่งเนื่องจากพรรคการเมืองสามารถเสนอชื่อ ส.ส. ในส่วนของบัญชีรายชื่อ โดยพรรคสามารถเลือกบุคคลที่มีอำนาจต่อรองสูง เป็นตัวแทนผลประโยชน์ มีความอาวุโส หรือมีสายสัมพันธ์ที่ดีกับพรรค ทำให้บทบาทของการศึกษาและประสบการณ์ในฐานะนักการเมืองมีความสำคัญน้อยลง ประกอบกับการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี เป็นเรื่องของโควตาของพรรคการเมืองที่แต่ละกลุ่มแต่ละพรรคจะต้องเจรจาต่อรองกับผู้ที่มีอำนาจพรรค เพื่อให้ได้จำนวนตำแหน่งรัฐมนตรีและกระทรวงที่ต้องการ อย่างไรก็ตาม คุณสมบัติส่วนตัวและคุณวุฒิการศึกษายังคงจำเป็นและช่วยสร้างความน่าเชื่อถือได้ แต่วิกจำกัดอยู่ในตำแหน่งที่มีความเฉพาะเท่านั้น

2.1 การสร้างและสะสมทุนวัฒนธรรมกับการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี การเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ทุนวัฒนธรรมเป็นทรัพยากรที่ถูกใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมและการยอมรับจากประชาชน รวมทั้งกลุ่มอำนาจต่างๆ การสร้างทุนวัฒนธรรมจึงเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่องเพื่อนำไปสู่การสร้างควมไว้วางใจทางการเมืองและมีสถานะที่เหมาะสมกับการเป็นรัฐมนตรี อย่างไรก็ตาม ทุนวัฒนธรรมไม่สามารถที่จะใช้เวลาสั้นๆ ในการสร้างได้ ต้องอาศัยการวางกลยุทธ์เพื่อให้ทุนที่มี ได้รับการยอมรับและถูกแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองเพื่อนำไปสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีได้ เช่นเดียวกับการสะสมทุนวัฒนธรรม ที่ไม่ได้หมายความว่าเพียงการศึกษา แต่หมายความถึงการสั่งสมคุณสมบัติของการเป็นตัวแทนประชาชนผ่านการกล่อมเกลากว้างไกลจากหลากหลายตัวแทนและสถาบัน ทุนวัฒนธรรมที่ถูกสร้างและสะสมมานี้จะถูกแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองเพื่อใช้ในการสร้างความชอบธรรมในการดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง การสร้างและสะสมทุนวัฒนธรรมเพื่อการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีในบริบทของสังคมการเมืองไทย สามารถเห็นได้จากคนในครอบครัวหรือคนใกล้ชิดที่มีประสบการณ์หรือเป็นนักการเมือง การได้เข้าถึง เข้าใจ เห็นความสำคัญ และการมีปฏิสัมพันธ์กับประชาชน ถือเป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐานที่สำคัญของการเป็นตัวแทนประชาชน ฉะนั้น การที่บุคคลในครอบครัวหรือคนใกล้ชิดมีตำแหน่งทางการเมือง ทำให้คนในครอบครัวได้รับบทเรียนจากการทำให้เห็นและเรียนรู้จากสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในชีวิต อยู่เสมอ ไม่ว่าจะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ สิ่งที่ได้รับคือประสบการณ์ การเรียนรู้ที่สะสมและกลายเป็น อาบิตุสที่เป็นส่วนหนึ่งของบุคคล อันสามารถเอื้ออำนวยให้สามารถก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีได้ ดังที่รัฐมนตรี 1 และรัฐมนตรี 5 ได้กล่าวถึงบทบาทของบิดาในการบ่มสร้างคุณสมบัติของการให้ความสนใจกับปัญหาของประชาชนในแบบที่ไม่ตั้งใจ แต่ได้กลายเป็นคุณสมบัติที่เอื้อต่อการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในเวลาต่อมา

“เขาเป็นคนที่เข้ากับคนได้ง่าย แล้วก็จะมีคนมาพูดคุยแลกเปลี่ยนให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เห็นตั้งแต่วัยเยาว์ จะเป็นอย่างนี้ พอถึงช่วงที่มีคนเชียร์ให้เขาเข้าสู่การเมือง...ที่บ้านเองก็จะใช้วิธีเอาลูกไปด้วย...เราก็จะได้เห็นสภาพชีวิตที่ว่า...เขาจะเข้าถึงประชาชนในทุกรูปแบบในทุกซอกซอยมีงานมีการอะไรไป ไม่ต้องบอกเขาก็ไปถ้ามาเชิญเขาก็ยังไป นี่เขาก็จะเป็นในลักษณะที่ทำให้เห็นว่า...ช่วยเหลือคนตลอดเวลาเท่าที่เขาทำได้ แล้วเราก็ได้รับน้ำใจจากคน...มันก็เป็นความซึมซับที่ก่อนจะเป็นนักการเมืองจนมาเป็นนักการเมือง เขาก็ใช้ชีวิตที่เสมอต้นเสมอปลาย แล้วที่สำคัญเขาจะเป็นคนที่สอนทุกคนสอนว่า...อย่าถือเนื้อถือตัวนะ เรามาจาก

ประชาชนเราจะต้องเป็นคนที่จะช่วยเหลือเขาได้ทุกอย่างหรืออย่างน้อยเราอาจจะช่วยเหลือเขาไม่ได้ซะทีเดียว ให้เขารู้สึกว่าอะไรที่ช่วยได้เราต้องทำนี่คือที่เขาสอนไว้แบบนี้แล้วทำให้เราดู...” (รัฐมนตรี 1)

“มีบทบาทมาก เพราะทุกวันตั้งแต่เด็กเวลาชาวบ้านเดือดร้อน รกหาย เมื่อไม่สบาย... ก็จะมีคนมาขอความช่วยเหลือจากพ่อ จนเห็นเป็นเรื่องปกติ ถ้าวันไหนไม่เห็นคนมาขอความช่วยเหลือ นั่นคือผิดปกติ จนต้องจัดเวลาให้คนเข้าพบทุกวัน ตั้งแต่เจ็ดโมงถึงเก้าโมงเช้า มาขอความช่วยเหลือทุกรูปแบบ บางคนเขียนจดหมายของเงิน ค่าเทอม แม้แต่ข้าราชการ... ตอนแรกๆ ไม่เข้าใจว่าทำไมต้องทำขนาดนั้น แล้วมารบกวนเงินที่บ้าน แต่พ่อได้ขึ้นเริ่มเข้าใจว่า พ่อเป็นที่พึ่งของชาวบ้าน เพราะเขาไม่สามารถพึ่งพาที่ไหนได้ ก็เลยกลายเป็นวิถีของที่บ้านที่เราจะต้องดูแลคนที่สิ้นหวังไม่มีที่พึ่ง ปกป้องดูแลช่วยเหลือต่างๆ” (รัฐมนตรี 5)

การศึกษาและการฝึกฝน ทนุวัฒนธรรมเริ่มต้นจากการศึกษาและการฝึกฝนทักษะต่างๆ ที่จะนำไปสู่การมีความรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะที่เป็นพื้นฐานของการก้าวสู่สนามการเมือง ดังเช่นรัฐมนตรี 3 และรัฐมนตรี 5 ที่ได้กล่าวถึงประสบการณ์ที่ได้รับ ในฐานะปัจจัยในการบ่มสร้างความรู้ความเข้าใจในการเมือง และทำหน้าที่เป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาไปสู่การเป็นนักการเมือง

“...มีความคิดที่จะมาเล่นการเมืองหรือมาเล่นการเมืองก็ตอนไปเรียน...เพราะว่าบรรยากาศที่นั่น...ทำกิจกรรมในมหาวิทยาลัยอยู่แล้ว...พอรู้จัก ส.ส. พรรค...ก็ไปติดสอยห้อยตาม...แล้วก็เห็นวิธีการเขาทำยังไง...เหตุผลหนึ่งที่ผมได้รับเลือกคือ ให้ความรู้กับประชาชนเรื่องการสร้างการเมือง...[การเข้าไปทำงานในตำแหน่งรัฐมนตรี]งานแต่ละกระทรวง การบริหารราชการแผ่นดินมันเป็นทั้งวิชาเฉพาะและวิชาทั่วไป วิชาทั่วไปคือบริหารรัฐกิจ...แสวงหาคำไรให้กับประเทศกับประชาชน อันนี้เป็นความรู้ทั่วไปทุกกระทรวงเพราะฉะนั้นคนจะเป็นรัฐมนตรีอย่างน้อยถ้าเป็น ส.ส. คุณจะมีพื้นฐานจากความรู้ความเข้าใจปัญหาประชาชนเชิงลึกจริงๆ.. วิชาเฉพาะ เฉพาะก็คือความรู้ในกระทรวงนั้นๆ ซึ่งไปเรียนกันได้ มันไม่ยากหรอก ถ้าคุณมีความรู้พื้นฐานเรื่องการบริหารแผ่นดินมันไม่ยาก ยกเว้นวิชาเฉพาะบางเรื่อง ก็ต้องเข้าไปเรียนรู้ก็ใช้เวลานิดหน่อย แต่ถ้าคุณมีหลัก แล้วก็เข้าใจ แล้วก็ทำการบ้าน ใช้เวลาไม่นาน” (รัฐมนตรี 3)

“...มีญาติที่เป็น ส.ส. เห็นการทำงานลงพื้นที่ การหาเสียง ก็ซึมซับ แล้วผมก็ทำงานการเมืองมานาน และที่บ้านนักการเมืองเจ้านอกออกในบ้านตลอด ก็ได้เห็นได้เรียนรู้มาทุกอย่าง”(รัฐมนตรี 5)

คำกล่าวข้างต้นของรัฐมนตรี 3 สอดคล้องกับนักวิชาการ 3 ถึงความสำคัญของการมีประสบการณ์ทางการเมืองที่จะเป็นปัจจัยเอื้ออำนวยให้กับการก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีได้ นั่นหมายความว่า ประสบการณ์คือปัจจัยที่มีความสำคัญทั้งในเชิงทฤษฎีและในเชิงปฏิบัติ แม้อันปัจจุบันบทบาทของประสบการณ์ทางการเมืองจะมีน้อยกว่าที่เคยเป็นก็ตาม

“ในกรณีที่ไม่มีความสนใจเฉพาะ และ เป็น ส.ส. ที่ต้องการเป็นรัฐมนตรี ปัจจัยสำคัญคือ จะต้องชนะเลือกตั้งเป็น ส.ส. หลายสมัย มีฐานเสียงที่แข็งแกร่ง และได้เข้าจากประสบการณ์การเป็นผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรี เลขานุการรัฐมนตรี ผู้ช่วยรัฐมนตรี รัฐมนตรีช่วย จนในที่สุดได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ดังนั้น การเป็น ส.ส. จึงเป็นการสร้างทุนสำหรับตำแหน่งรัฐมนตรี...” (รัฐมนตรี 3)

ในขณะที่รัฐมนตรี 1 ได้กล่าวถึงความสำคัญของการซึมซับจากประสบการณ์ภายในครอบครัวที่บิดาเป็นนักการเมือง และคุณูปการของความรู้ในสาขาวิชารัฐศาสตร์ที่ได้ศึกษา ทำให้เห็นมิติต่างๆ ของสังคมการเมืองและความเป็นมนุษย์

“...รัฐศาสตร์เกี่ยวเนื่องกับศาสตร์ในหลายสาขาวิชา เป็นเรื่องของความเป็นมนุษย์ การดำเนินชีวิต สิ่งที่เกิดขึ้นจริงกับชีวิตมนุษย์ เหมือนกับสหวิทยาการ และส่วนหนึ่งก็ซึมซับ และได้แรงบันดาลใจจาก[พ่อ]ที่อยู่ในแวดวงการเมือง”(รัฐมนตรี 1)

การสร้างประสบการณ์จากสนามอื่นและการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญที่เหมาะสมสำหรับการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงหนึ่งๆ แม้จะไม่ใช่ทุนหลักสำหรับนักการเมืองไทยดังจะเห็นได้จากที่นักการเมืองไทยจำนวนมากเคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีมาหลายกระทรวง แต่ถือเป็นทุนที่จำเป็นในสนามการเมืองไทยโดยเฉพาะในกระทรวงการต่างประเทศและกระทรวงการคลัง ดังเห็นได้จากรายชื่อรัฐมนตรีจากสองกระทรวงนี้มักเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ หรือประสบการณ์ที่สัมพันธ์เฉพาะ ที่มีเคยเป็นข้าราชการประจำมาก่อน เช่น มาริช เสียงมพงษ์ อดีตเอกอัครราชทูตไทย เคยทำงานในกรมองค์การระหว่างประเทศ กรมสารนิเทศ กรมเศรษฐกิจระหว่าง

หรือกรณี กฎหมาย จีนะวิจารณ์ อิศริฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลังที่ได้ลาออกจากตำแหน่งปลัดกระทรวงการคลังเพื่อมาดำรงตำแหน่งทางการเมืองนี้ และหลังจากดำรงตำแหน่งได้เพียงเดือน ก็ลาออกจากตำแหน่ง โดยให้เหตุผลส่วนหนึ่งว่า “รวม.คลังคนใหม่ ไม่ให้เกียรติต่อกันในการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสม จึงไม่สามารถทำงานร่วมกันให้เกิดประโยชน์แก่เศรษฐกิจของประเทศต่อไปได้” โดยปัจจุบันดำรงตำแหน่งกรรมการอิสระ และประธานกรรมการตรวจสอบและบริหารความเสี่ยง บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน) และหนึ่งในคณะกรรมการบริษัท กัลฟ์ เอ็นเนอร์จี ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด (มหาชน) (รายชื่อคณะกรรมการบริษัท, ม.ป.ป.)

สถานการณ์เช่นนี้ชี้ให้เห็นว่าทุนวัฒนธรรมเป็นทุนที่หน้าที่เป็นกลไกเชื่อมโยงระหว่างสนามต่างๆ และเปิดพื้นที่ให้บุคคลสามารถเข้ามาจับบทบาททางการเมืองในฐานะรัฐมนตรี โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยทุนทางการเมืองหรือเศรษฐกิจอย่างเข้มข้นเช่นเดียวกับนักการเมืองคนอื่นๆ ขณะเดียวกันความสามารถในการถอนตัวโดยไม่สูญเสียทุน วัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์ ยังสะท้อนให้เห็นถึงเงื่อนไขเชิงโครงสร้างของสนามการเมืองไทยที่เปิดพื้นที่ที่มีเงื่อนไขและทุนเฉพาะให้กับผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง แต่ขณะเดียวกันก็ไม่สามารถครอบงำพวกเขาได้เต็มที่

“...กระทรวงการต่างประเทศ เป็นกระทรวงที่เฉพาะ เพราะเป็นกระทรวงภาพลักษณ์ของรัฐบาล นักการเมืองจะไม่เข้ามายุ่ง ถ้าคนที่มาเป็นรัฐมนตรีเขาไม่โอเคกับคนหรือกับงาน เขาก็ออก เพราะเขาเข้ามา คนกลุ่มนี้ก็มีต้นทุนชีวิตที่เขาต้องรักษา...[กระทรวงการคลัง] ถ้าคนที่เข้ามาเป็นรัฐมนตรีเป็นอดีตข้าราชการ เป็นเทคโนโลยี ก็เหมือนกัน คนกลุ่มนี้มีต้นทุน ถ้าเขาทำงานไม่ได้ ก็ออก ไปเป็นบอร์ดบริษัทต่างๆ...” (นักวิชาการ 4)

การส่งเสริมประสบการณ์ทางการเมืองเพื่อเตรียมความพร้อม ความรู้ความเข้าใจที่มีพื้นฐานจากการศึกษาโดยเฉพาะในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ และประสบการณ์จากการทำงานงานเมือง เป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้นักการเมืองเข้าใจในงานและประเด็นต่างๆ ได้เร็วขึ้น อันจะสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ดี ดังที่รัฐมนตรี 3 ได้กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของความรู้ที่ทำให้ได้รับเลือกตั้ง และการนำไปใช้ในการทำงานในตำแหน่งรัฐมนตรี โดยมองว่า การศึกษาและประสบการณ์การ

94%E0%B8%85-%E0%B8%94%E0%B8%B2%E0%B8%A7%E0%B8%89%E0%B8%B2%E0%B8%A2

<https://www.bangkokbank.com/th-TH/About-Us/Board-Directors/Mr-PREDEE-DAOCHAI>

https://www.matichon.co.th/economy/news_3496509 *ลิงค์เปิดไม่ขึ้น

ทำงานที่ส่งสมาในช่วงของการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้มีโอกาสเข้าไปเป็นกรรมการชุดต่างๆ ในสภาผู้แทนราษฎร ได้ทำให้เกิดการสั่งสมความรู้และประสบการณ์ทางการเมืองและในภารกิจที่รับผิดชอบ และกลายเป็นความชอบธรรม

“เราเป็น ส.ส. ...เรียนรัฐศาสตร์ปฏิบัติจริงว่า คนไทยภาคไหนมีปัญหาอะไร แล้วอิงอยู่ใน กรรมการ เดี่ยวภาคเหนือร้องเรียน...ประชาชนโดยสังต้องให้เป็น ส.ส. ก่อน เพื่อคุณจะได้ รู้จักปัญหาประชาชน แล้วขั้นต่อมาคุณจะเป็นผู้บริหารก็คือเป็นรัฐมนตรี คุณต้องมีความรู้ เรื่องบริหารรัฐกิจ บางคนทีล้มเหลวเป็นรัฐมนตรีแล้วบริหารไม่ได้เพราะไม่เข้าใจ เขาบริหาร รัฐกิจไม่เป็น เข้าไปแค่คิดว่าการบริหารรัฐกิจคือการใช้อำนาจ เข้าไปถึงเอาแล้วกระทรวงนี้ เดี่ยวจะย้ายคนนั้นเดี๋ยวจะตั้งคนนี้เดี๋ยวจะ มันไม่ใช่ มันคือการบริหารราชการแผ่นดินโดยใช้ หลักวิชา” (รัฐมนตรี 3)

“ชีวิตนี้มีประสบการณ์ทางการเมืองมาก แม้ตั้งแต่ตอนที่ยังไม่มีตำแหน่ง เราก็ถูกสอน และถูกกำหนดตัวให้ไปรับผิดชอบในการเลือกตั้งรายอำเภอในจังหวัด...ต้องไปคิดหาวิธีเข้าหา คน กลยุทธ์ในการเข้าสู่เส้นชัย เทคนิควิธีการสื่อสาร...” (รัฐมนตรี 1)

ข้อสังเกตในบทบาทของทุนวัฒนธรรมที่มีต่อการก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี เนื่องจากการเมืองไทย ไม่ได้มีภักดีหรือบรรทัดฐานใช้เกณฑ์ความรู้ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์เป็นเกณฑ์หลักในการ คัดคนเข้าสู่ตำแหน่งและอำนาจทางการเมือง คนที่เข้าสู่การเมืองได้ จึงมักมาจากเครือข่าย อำนาจของทุน และสายสัมพันธ์ มากกว่าความรู้ความสามารถ ดังที่ผู้สื่อข่าวและนักวิชาการเห็นว่า บทบาทของ สถานศึกษาในฐานะพื้นที่ของการสร้างทุนวัฒนธรรมมีน้อยมาก

“สถานศึกษามีส่วน...ไม่ได้มีส่วนในการหล่อหลอมเท่าไร...แต่พอถึงเวลาแล้วคนที่ เป็น นักการเมืองแท้ๆ ที่ต้องลงบ้านโน้นบ้านนี้ ก็ไม่ได้หมายความว่าต้องจบนิติศาสตร์หรือรัฐศาสตร์ ก็กลายเป็นว่าใครก็ได้ที่เข้ามาตรงนี้ ก็สามารถที่จะเกิดขึ้นได้ ไม่ได้ทำให้มีทุนที่มากกว่า...บ้าน เราจะไม่เจอในนักการเมือง แต่บ้านเราจะไปเจอในตำรวจ จะไปเจอในทหาร” (สื่อมวลชน 4)

“... ในเมืองไทย อาจจะได้มีค่านิยมเรื่องที่ว่าเราต้องใช้คนให้ถูกงาน (เน้นโดย ผู้วิจัย) คุณหมอ อดีตหมอก็คงเป็นสาธารณสุขอะไรอย่างก็เราเห็นกันอยู่ว่าไม่ได้เป็นอย่างนั้น” (สื่อมวลชน 5)

“สถาบันการศึกษาในไทยยังไม่ได้มีบทบาทในการสร้างคนให้เป็นนักการเมือง ขึ้นกับว่า นักศึกษาสนใจการเมืองมากน้อยแค่ไหน เพราะแม้จะจบการศึกษาจากสถาบันที่สอนเรื่อง การเมือง แต่หากไม่สนใจในกิจกรรมทางการเมือง ไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ท าง การเมือง การจบในหลักสูตรหรือสาขาวิชาก็ไม่ช่วยอะไร ในขณะที่ความสนใจและการที่ เขาจะไป จับเคสเลือกตั้งแต่สมัยประถมเรื่อยมา สุดท้ายคนกลุ่มนี้จะผลักดันตัวเองเข้าสู่การเมือง ซึ่งหากจบ จากสถาบันศึกษาที่มีชื่อเสียง เขาก็จะได้หรือเหมือนมีกำไรเพิ่มเติมขึ้น” (นักวิชาการ 4)

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ ที่ดูเหมือนจะเป็นการสร้างทุนวัฒนธรรมเพื่อการก้าวสู่ตำแหน่ง รัฐมนตรีของสมาชิกพรรคก้าวไกลหรือพรรคประชาชนในปัจจุบัน คือ การพยายามสร้างความรู้ความ เชี่ยวชาญให้กับสมาชิกภายในพรรคที่อาจกลายเป็นฐานในการก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีได้ในอนาคต หากพรรคได้เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านแรงงาน เป็นต้น และหากในอนาคต พรรคประชาชนสามารถจัดตั้งรัฐบาล และสมาชิกพรรคที่ได้สะสมความรู้ และประสบการณ์ในเรื่อง ดังกล่าวมาเป็นเวลานาน ก้าวสู่การเป็นรัฐมนตรีในกระทรวงนั้นๆ ทุนวัฒนธรรมก็น่าจะมีบทบาท มากขึ้นในสังคมการเมืองไทย ในฐานะปัจจัยที่ช่วยสร้างความชอบธรรมให้กับนักการเมือง ที่เป็นมากกว่า ความมั่งคั่งและเครือข่าย

“นักการเมืองรุ่นใหม่หรือว่าพรรคประชาชน เขาพยายามฉายภาพความเป็นผู้เชี่ยวชาญ เฉพาะด้าน อย่างคุณณัฐพงษ์เขาก็จะบอกว่าเชี่ยวชาญเรื่องไอที คุณสิริกัญญาาก็เรื่องเศรษฐกิจ ...สิ่งที่คุณรู้สึกว่าพรรคอนาคตใหม่มาจนถึงพรรคประชาชน เขาพยายามเดินแนวทางนี้ ก็คือ...มี แนวโน้มเล่นการเมืองแบบเก๋าน้อยลงเรื่อยๆ” (สื่อมวลชน 5)

2.2 การแปลงและการใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ในการก้าวสู่ตำแหน่ง รัฐมนตรี นักการเมืองจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรม เช่น วุฒิการศึกษา ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์ ที่สะสมผ่านเวลาและกระบวนการทางสังคม วัฒนธรรม และสัญลักษณ์ เพื่อเสริมสร้างความชอบธรรมและความน่าเชื่อถือในสายตาของประชาชนและพรรคการเมือง ทุนวัฒนธรรมเหล่านี้มักถูกแปลงไปเป็นทุนสัญลักษณ์ เช่น การเป็นผู้รู้ มีความเชี่ยวชาญ มีภาพลักษณ์ที่ น่าเชื่อถือ และได้รับยอมรับของสังคม ส่งผลให้ผู้ที่ครอบครองทุนวัฒนธรรมเหล่านี้ ยืนยันตำแหน่งแห่งที่

ของตนเองที่มีในสนามอื่น เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในสนามการเมือง และเพิ่มโอกาสหรือความชอบธรรมในการก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี

การใช้วุฒิการศึกษาเพื่อสร้างความชอบธรรม กล่าวสำหรับทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปสถาบัน การใช้วุฒิการศึกษาเพื่อสร้างความชอบธรรม เป็นการแสดงถึงการได้รับการรับประกันจากสถาบันการศึกษาที่มีส่วนช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ของนักการเมืองว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถ อันจะนำมาซึ่งการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของนักการเมืองและพรรคการเมือง ประกอบกับวุฒิการศึกษาเกิดจากกระบวนการที่บุคคลใช้เวลาผ่านระบบการศึกษาที่เป็นการสะสมคุณค่าทางวัฒนธรรมและถูกแปลงไปเป็นทุนสัญลักษณ์ จากปรากฏการณ์ทางการเมืองและการสัมภาษณ์ คุณวุฒิทางการศึกษาไม่ใช่ปัจจัยหลักในการพิจารณาเพื่อจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี แต่ก็สามารถถูกนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์เพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมืองได้ ดังเช่น กรณีของ จาปีตา ไทยเศรษฐ์ ที่เข้ามารับตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยฯ แทนชาติา ไทยเศรษฐ์ ที่ถอนตัว ได้มีการกล่าวถึงวุฒิการศึกษาจากประเทศอังกฤษ ที่ได้ถูกแปลงมาเป็นทุนสัญลักษณ์เพื่อสร้างความชอบธรรมในการดำรงตำแหน่ง เนื่องจากวุฒิการศึกษาจากสถาบันการศึกษาจากประเทศอังกฤษ เป็นเสมือนทุนที่รับประกันในความรู้ความสามารถและช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือในทางการเมืองได้

การกลั่นกรองโดยพรรคการเมือง เมื่อตำแหน่งรัฐมนตรีดำเนินการผ่านการจัดสรรโควตาพรรคการเมืองจึงมีบทบาทในการคัดเลือกบุคคลเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ในกระบวนการนี้ กรรมการบริหารพรรคหรือผู้มีอำนาจของพรรคการเมืองจะทำหน้าที่พิจารณาความเหมาะสมของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งตามหลักเกณฑ์ของพรรค ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ ความอาวุโส รวมถึงความสามารถในการเป็นตัวแทนการทำงานของพรรคการเมือง เพื่อมอบตำแหน่งให้กับผู้ที่เหมาะสมที่สุด ทุนวัฒนธรรมของนักการเมืองจึงถูกแปลงภายใต้เงื่อนไขของโครงสร้างซึ่งคือพรรคการเมือง

“[การได้รับมอบหมายตำแหน่งรัฐมนตรี] เป็นมติ ต้องเข้าที่ประชุมร่วม กรรมการบริหาร และ ส.ส. ลงมติ ว่าใคร เห็นชอบไหมที่เสนอ ถ้าไม่เห็นชอบก็เปลี่ยน...” (รัฐมนตรี 3)

ทักษะเชิงอำนาจของการเจรจาต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรี แม้ความรู้และประสบการณ์จะเป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมการทำงานและความชอบธรรมของรัฐมนตรีในการทำงาน แต่ในทางปฏิบัติ ทุนวัฒนธรรมไม่สามารถต้านทานบทบาทของทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคมในกระบวนการจัดสรรและ

การรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี นั้นเพราะในกระบวนการจัดสรรตำแหน่ง ทักษะการเจรจาต่อรองคือสิ่งสำคัญ โดยการเจรจาต่อรองเป็นทั้งทักษะส่วนบุคคลและเป็นทั้งปัจจัยเชิงโครงสร้างที่ตัวแสดงในสนามการเมืองรับรู้และยอมรับในแบบแผนหรือธรรมเนียมปฏิบัตินี้ ดังนั้น นักการเมืองที่อยู่ในสนามการเมืองมานาน จะเข้าใจกลไกการเจรจาต่อรองและจังหวะของอำนาจ ที่ต้องใช้เวลาในสนามการเมืองเพื่อสิ่งสม อย่่างไรก็ดี การเจรจาต่อรองต้องคำนึงไปพร้อมกับทุนอื่นๆ คือ มีทุนเศรษฐกิจคือนายทุนของกลุ่มและพรรคการเมืองให้การสนับสนุน อันทำให้กลุ่มและพรรคมีจำนวน ส.ส.เป็นจำนวนมากเพียงพอที่จะมีอำนาจในการต่อรอง มีทุนทางสังคมจากการมีเครือข่ายนักการเมืองและนายทุนให้การสนับสนุน รวมทั้งจำนวน ส.ส. เขตและบัญชีรายชื่อ ที่สะท้อนการที่ประชาชนให้การสนับสนุน และทุนสัญลักษณ์ คือ การเป็นผู้มีบารมีอันสิ่งสมจากการมีทุนหลากหลายชนิด โดยเฉพาะการมีบทบาทในสนามการเมืองเป็นเวลายาวนาน อันนำไปสู่การสร้างการยอมรับในบารมีของผู้ที่จะเข้ามาเจรจาต่อรอง

ดังนั้น ความสามารถในการเจรจาต่อรองผนวกกับอำนาจจากทุนชนิดอื่นๆ จึงส่งผลกระทบต่อศักยภาพในการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งและกระทรวงที่มีการจัดลำดับชั้น โดยนักการเมืองที่เจรจาหากมีทุนวัฒนธรรมและทุนอื่นๆ ในปริมาณมาก ก็มีโอกาที่จะได้ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการและกระทรวงเกรต A ซึ่งเป็นกระทรวงที่มีงบประมาณมาก และสามารถใช้เป็นช่องทางในการริเริ่มโครงการต่างๆ ได้

“การต่อรองกระทรวงหรือการที่จะก้าวขึ้นตำแหน่งกระทรวงใดกระทรวงหนึ่ง...เป็นศักยภาพ ความความสามารถในการประสานแล้วก็ในการที่จะ Deal ตำแหน่งมา แล้วก็คือความสามารถของพรรคมัน ในการแย่งชิงกระทรวงแต่ละกระทรวงมาก่อน ก็กระทรวงที่จะได้รับการเลือกเป็นเกรต A ก็เช่นมหาดไทย สาธารณสุข คมนาคม อันดับแรก ก็คือกระทรวงที่เราถ่มองเห็นว่า อาจจะเป็นโอกาสในการการหาคะแนน สิ่งถนนอะไร แล้วก็ยังมีช่องทางในการหาเงินด้วยชุดตรงๆ...” (สัมภาษณ์ 2)

“ตอนเลือกตั้ง [หัวหน้าพรรค]บอกว่า ถ้ายกจังหวัดให้ 1 เก้าอี้ และขอแค่ภาค...และขอแค่บึงแสน ไม่น่าเกลียด เราดูแล้วเราทำได้ ทั้งจังหวัด ทั้งภาค เราเลือรับ...และเมื่อได้ตำแหน่งแล้ว พรรคก็ให้หนึ่งเก้าอี้ พรรคก็ให้เกียรติเรา ถามเราอยากได้อะไร เราอยากได้ [ตำแหน่งในกระทรวงหนึ่ง] แต่พอไปคุยกับคนอื่นๆ ที่อยู่ในกลุ่มตำแหน่งเดียวกัน เราก็ต้องเลือกที่เหมาะสมกับคุณสมบัติเราที่สุด” (เลขา 2)

อย่างไรก็ตาม สังคมการเมืองไทยไม่ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษา ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ เป็นอันดับแรก ยกเว้นในช่วงของคณะรัฐบาลที่มาจากการปฏิบัติที่ผู้ดำรงตำแหน่ง

รัฐมนตรีมักจะมีการคัดเลือกผู้ที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์เฉพาะด้านที่ค่อนข้างตรงกับกระทรวงที่รับผิดชอบ หรือกลุ่มที่เรียกว่าเทคโนโลยี

“มองว่าเรื่องความรู้ความสามารถน้อยมาก เป็นปัจจัยที่เรียกได้ว่าถ้าเป็นลำดับเรื่องสืบลำดับ ความรู้ความสามารถเป็นอันดับท้ายๆ” (สื่อมวลชน 3)

“ปัจจัยสำคัญสำหรับการก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี]ประสบการณ์ ความรู้ความสามารถที่ตรงกับตัวเอง แต่ว่าในโลกแห่งความเป็นจริงเรามักจะไม่เห็น...เวลาเขาตั้งรัฐมนตรีเขาไม่ได้ดูว่าใครเหมาะกับตำแหน่งรัฐมนตรี แต่เขาดูว่า เขาอยากได้กระทรวงไหนพรรคการเมืองนั้นอยากได้กระทรวงไหนแล้วก็โยกหาคนใส่ลงไป” (สื่อมวลชน 2)

หากเป็นในสภาวะการณ์ทั่วไป ทุนวิวัฒธรรมในแง่ของความรู้ความสามารถทักษะและประสบการณ์จะมีความสำคัญเฉพาะบางกระทรวงที่ต้องการความเชี่ยวชาญ เช่น กระทรวงการคลัง กระทรวงการต่างประเทศ ความรู้ความสามารถเฉพาะทางมีความสำคัญต่อการได้รับการพิจารณาเข้าสู่การดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี

“...รัฐมนตรีประเทศไทยหลังๆ เราจะสังเกตเห็นว่าคนเก่งไม่ค่อยมีความหมาย ค่อยยกเว้นแบบกระทรวงสร้างภาพให้รัฐบาลเท่านั้น ที่ยังอาจจะพอมีลุ้นบ้าง เช่น การคลัง..กระทรวงการต่างประเทศ เฉพาะกระทรวงเชิงเทคนิคมากๆ” (นักวิชาการ 1)

“ในรัฐบาลทุกยุค ก็จะมีตำแหน่งบางตำแหน่งใน ครม. เลือกใช้คนที่เก่งเฉพาะทาง นักการเงินนักวิชาการมากกว่าจะยื่นตำแหน่งนั้นให้นักการเมือง แต่ก็ไม่ใช่เสมอผมคิดว่าไม่เสมอ” (สื่อมวลชน 5)

จากการสัมภาษณ์สื่อมวลชนและนักวิชาการ ทุกคนเห็นตรงกันว่า ความรู้ความสามารถและประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญเฉพาะบางกระทรวงเท่านั้น ดังนั้นการแต่งตั้งผู้ที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะหรือมีความเชี่ยวชาญสูง เช่นนักเศรษฐศาสตร์ จึงกลายเป็นความชอบธรรมให้กับผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีและรัฐบาล ทั้งๆ ที่การแต่งตั้งผู้ที่มีความรู้ความสามารถสอดคล้องกับตำแหน่งงาน ปรากฏเพียงส่วนน้อยเท่านั้น

“...ในบ้านเรา คิดว่าน่าจะมีเหลือเพียงแต่กระทรวงเดียว ที่หากคนที่ดูแล้วควรจะต้องถูกฆ่า ถูกตัวคือกระทรวงการคลัง แล้วกระทรวงการคลังจะต้องเป็นเหมือนกับทางเทคโนโลยีมาก

ที่สุด เรื่องของคลังเป็นเรื่องที่ยาก...คือจริงๆ ทุกกระทรวงต้องการคนที่มีความรู้ความสามารถ ในเรื่องนั้นๆ บ้านเรามองว่ากระทรวงการคลัง ถ้าส่งคนไปพลาดแล้วตาย แต่กระทรวงอื่นพลาด ก็ไม่ตาย...คือคลังมีโจทย์ยาก ก็คือว่าต้องใช้งบประมาณ ซึ่งการคลังต้องสอดคล้องกับเรื่อง นโยบายทางการเงิน ตัวบริหารแบงก์ชาติจะมีเรื่องของเงินเพื่อเป็นตัวตั้ง...ซึ่งค่อนข้างเป็น technical อยู่พอสมควรว่าจะต้องทำกันอย่างไร แบบไหน ถ้าไม่รู้อันจริงๆ ก็ไม่ง่ายในการที่จะพา ให้กระทรวงเดินหน้าไปได้” (สัมภาษณ์ 4)

ข้อสังเกตสำหรับการแปลงและการใช้ทุนวัฒนธรรมในการก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีคือ

1. การใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี จำเป็นต้องใช้ทุนวัฒนธรรมร่วมกับทุนอื่นๆ และโดยปกติ พบว่าทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคมมีบทบาทในการนำพามักการเมืองก้าวสู่ตำแหน่ง รัฐมนตรีมากกว่า

2. การแปลงและการใช้ทุนวัฒนธรรมไม่สามารถทำได้โดยตรงไปตรงมา แม้ทุนวัฒนธรรมนั้น จะได้รับการยอมรับในสนามอื่น แต่สำหรับสนามการเมือง ทุนวัฒนธรรมมีฐานะเป็นปัจจัยเสริมเพื่อ เสริมสร้างภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นของรัฐมนตรี

3. ทักษะความสามารถต่างๆ ของรัฐมนตรีที่ถูกสร้างขึ้นอย่างจงใจ เพื่อให้เข้าใจว่าคือทุน วัฒนธรรม แต่ในความเป็นจริง เป็นเพียงการใช้ทุนเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และการใช้กลยุทธ์ร่วมกับสื่อ ภายใต้อาณัติโครงสร้างสังคมการเมืองแบบไทยที่ให้ความสำคัญกับการอุปถัมภ์ ช่วยเหลือ และให้เกิดอิทธิพลที่มี ตำแหน่ง ในการสร้างทุนวัฒนธรรมเทียมขึ้น เพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมือง แต่ประชาชนถูกปิดบัง ความจริงด้วยภาพลักษณ์และวาทกรรมต่างๆ ที่เห็นผ่านสื่อช่องทางต่างๆ

2.3 การแปลงซ้ำและผลิตซ้ำทุนวัฒนธรรมเพื่อรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี หากการแต่งตั้ง รัฐมนตรีหรือผู้บัญชาการของความรู้ความสามารถรวมทั้งการรับประกันจากสถานศึกษาที่สังคมรับรู้และยอมรับ ปัจจัยเหล่านี้จะกลายเป็นเงื่อนไขหนึ่งในการสร้างความชอบธรรมในการอยู่ในตำแหน่งและรักษาตำแหน่ง ได้อย่างยาวนาน แต่เมื่อการได้มาซึ่งตำแหน่งเป็นเรื่องการเมืองคือการเจรจาต่อรอง การรักษาตำแหน่ง รัฐมนตรีก็จำเป็นต้องรักษาสมดุลของอำนาจในโครงสร้างอำนาจของกลุ่มการเมืองและพรรคการเมือง โดย ความรู้ความสามารถและความตั้งใจทำงานสามารถกลายเป็นทุนวัฒนธรรมที่ช่วยเสริมการดำรงตำแหน่ง ได้

การแปลงข้าทุนวัฒนธรรมคือการเอาทักษะหรือภาพลักษณ์ของความเป็นผู้เชี่ยวชาญในสนามหนึ่งขึ้นมาใช้ซ้ำในเงื่อนไขใหม่ ในบริบทใหม่ซึ่งคือสนามการเมือง อันเป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์ของรัฐมนตรีให้ดูเป็นผู้ที่มีความรู้ มีหลักการที่น่าเชื่อถือ มีความสามารถเฉพาะด้านอย่างแท้จริง และสามารถเอาความสามารถนั้นมาใช้ได้อย่างต่อเนื่องแม้บริบทจะเปลี่ยนไป เพื่อรักษาความชอบธรรมและการได้รับการยอมรับทั้งจากประชาชน นักการเมืองด้วยกัน และผู้มีอำนาจ

ในขณะที่การผลิตข้าทุนวัฒนธรรม รัฐมนตรีจะต้องแสดงออกซึ่งความรู้ความสามารถอย่างต่อเนื่องเพื่อสะท้อนความเชี่ยวชาญของตน เพื่อทำให้ทุนวัฒนธรรมยังคงมีบทบาทในการสร้างความชอบธรรมในการอยู่ในตำแหน่งรัฐมนตรีในสนามได้อย่างต่อเนื่อง ดังที่รัฐมนตรี 3 ได้กล่าวถึง การทำงานของตนเองในฐานะรัฐมนตรีมาหลายกระทรวงว่า ได้สร้างผลงานเป็นที่ประจักษ์ แม้การเป็นรัฐมนตรีในรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ก็ได้ใช้ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่สั่งสมมา ในการทำงานในตำแหน่งรัฐมนตรีและการแก้ไขปัญหาของประชาชน

อย่างไรก็ตาม กลยุทธ์เพื่อการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีอาจสะท้อนทั้งกระบวนการแปลงทุนและการผลิตข้าทุนได้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การแสดงออกซึ่งความสามารถที่สัมพันธ์กับทุนวัฒนธรรมเดิม รัฐมนตรีบางคนอาจอาศัยทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมมาแสดงซ้ำในในฐานะผู้เชี่ยวชาญในกิจการงานหนึ่งๆ ในสนามการเมือง ทุนวัฒนธรรมที่ปรากฏให้เห็นทั่วไปเช่นความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ คุณวุฒิ หรือตำแหน่งระดับสูงในหน่วยงานราชการ ทุนวัฒนธรรมเหล่านี้จะไม่มีมูลค่าหากไม่มีการผลิตซ้ำอย่างสม่ำเสมอ นั่นคือ ผู้ที่ครอบครองไม่เคยแสดงออกซึ่งความรู้ความสามารถต่างๆ ที่มีและสร้างความชอบธรรมในการให้ได้ว่าซึ่งตำแหน่ง การไม่แสดงออกซึ่งทุนวัฒนธรรม ทำให้ทุนที่ครอบครองถูกตั้งคำถามและจะค่อยๆ เสื่อมมูลค่าลง ซึ่งส่งผลต่อการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี รัฐมนตรีผู้ซึ่งครอบครองทุนวัฒนธรรมสูง จึงจำเป็นต้องผลิตข้าทุนวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในสถานการณ์วิกฤติหรือความขัดแย้ง เพื่อให้การแสดงออกดังกล่าวช่วยปกป้องและเสริมความชอบธรรมในการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี ดังที่

การเรียนรู้ ปรับตัว และตั้งใจทำงาน การทำงานในตำแหน่งที่ได้รับมอบหมายจนนำไปสู่การยอมรับในความสามารถ ในผลงาน และความน่าเชื่อถือ จนสร้างการยอมรับและกลายเป็นบารมี คือทุนในเชิงวิชาชีพที่สามารถใช้ในการต่อรองทางการเมืองได้ เนื่องจากผลงานและการยอมรับจากข้าราชการในกระทรวงรวมทั้งประชาชน เป็นคุณค่าที่สำคัญที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตัวรัฐมนตรีและต่อพรรคการเมือง อันส่งผลต่อการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี รวมทั้งโอกาสที่จะได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในวาระต่อไปด้วย

“[อีกรูปแบบของรัฐมนตรี] เวลา รัฐมนตรีมาทำงานก็คือมาทำงานแบบสร้างผลงาน ก็จะเป็นการเสริมบารมี”(นักวิชาการ 1)

“เวลา[รัฐมนตรี]ทำงาน จะวางตารางไว้ จะละเอียดทุกงาน จะไม่ให้ใครต้องรอ และไม่ใ้ใครมาลอกใช้...ที่ทำงานมาไปเกือบครบทุก(หน่วยงาน)ที่ดูแล ไปเกือบครบทุกจังหวัดในประเทศไทย มีแต่คนอยากให้[รัฐมนตรี]ไปเยี่ยม เพราะเราไม่ประชานิยม แต่เราไปเค็มในสิ่งที่เขาขาด...” (เลขที่ 2)

“แกก็ได้มานั่งรัฐมนตรีไม่ว่าจะเป็นกระทรวง...แล้วก็มากระทรวง...แกก็ทำได้ปรับตัวเร็วมากนะอะไรไม่รู้ก็รีบเรียนรู้อยู่เดี๋ยวนั้น แล้วก็มีเอาผู้เชี่ยวชาญผู้ทรงคุณวุฒิมา เราไม่ได้ทำงานคนเดียวมีรัฐมนตรีคนเดียว เรามีทีมงานผู้เชี่ยวชาญต่างๆ เป็นพวกคณะกรรมการ นอกและในตำแหน่งที่เป็นกรรมการ เราก็คัดสรรมา เราก็ขอเลย ไม่ใช่ว่าสังกัดพรรคจะจัดมาอย่างไร เราก็เลือกด้วยว่า เราขอคนที่รู้จริงๆ ช่วยงานเราได้จริงๆ” (เลขที่ 1)

กลยุทธ์นี้สะท้อนทั้งกระบวนการแปลงอำนาจและการผลิตอำนาจไปพร้อมๆ กัน ดังเห็นได้จากการที่รัฐมนตรีได้ใช้ความรู้และประสบการณ์ของตนเอง เพื่อให้ทุนวัฒนธรรมที่ตนเองครอบครองนั้นมีคุณค่าในสนามการเมืองและสามารถสร้างความชอบธรรมในการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีได้ด้วย

การใช้ทักษะและประสบการณ์อย่างมีศิลปะ ความสามารถในการเล่นเกมการเมืองเพื่อรักษาสถิตของอำนาจ ถือเป็นทักษะที่สั่งสมมาจากการมีประสบการณ์ทางการเมือง นักการเมืองที่มีประสบการณ์มายาวนาน จะมีความเข้าใจโครงสร้างอำนาจรัฐและรัฐบาลในแต่ละช่วง รู้ว่าจะต้องเล่นเกมในสนามการเมืองอย่างไร สามารถสร้างและรักษาฐานอำนาจของตัวเอง รวมถึงมีความสามารถในการสื่อสารกับสื่อมวลชน เพื่อให้เกิดการสื่อสารผลงานหรือกิจกรรมต่างๆ หรือสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับตนเองเพื่อเอื้อต่อการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ในสนามการเมือง ทุนวัฒนธรรมจึงไม่ได้หมายความว่าเพียงทักษะ ความรู้ ทัศนคติที่สั่งสมและถ่ายทอดกันมา แต่ยังรวมถึงความสามารถในการเล่นการเมือง เข้าใจโครงสร้างอำนาจการเมือง และความสามารถในการเจรจาต่อรอง ตัวอย่างที่ชัดเจนคือกรณีกลุ่มสามมิตร ที่สามารถรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีเอาไว้ได้ในเกือบทุกรัฐบาล โดยที่ไม่ต้องประชาสัมพันธ์การทำงานผ่านสื่อ รวมทั้งไม่จำเป็นต้องให้สัมภาษณ์ หรือนำเสนอผลงานผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น การสามารถเป็นรัฐมนตรีได้ในทุกรัฐบาลของสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ ตั้งแต่รัฐบาลชวน หลีกภัย รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร รัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา รัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน และรัฐบาลแพทองธาร ชินวัตร แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับโครงสร้างอำนาจของรัฐบาลในแต่ละช่วง เข้าใจเกม

การเมืองและสามารถรักษาสถิตของอำนาจ จากประสบการณ์ทางการเมืองที่สั่งสมมายาวนาน การมี
ทุนทางการเมืองสูงทำให้เรารู้ว่า ในแต่ละช่วงควรสร้างเครือข่ายกับพรรคการเมืองใด ควรวางบทบาท
ของตนเองในทางการเมืองอย่างไรเพื่อให้ได้เป็นรัฐมนตรี

ทักษะทางสังคมและการสื่อสารในการสร้าง สื่อสาร และรักษาภาพลักษณ์ ถือเป็น การให้ทุน
วัฒนธรรมอย่างหนึ่ง รัฐมนตรีที่มีทักษะทางสังคมและการสื่อสาร มีบุคลิกภาพแบบเปิด รวมทั้งมีความ
เข้าใจในบทบาทและความสำคัญของสื่อมวลชน จะสามารถเลือกใช้คำพูดและวิธีการสื่อสารที่เหมาะสม
ในการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีสู่สายตาประชาชน อันนำไปสู่ความชอบธรรมในการดำรงตำแหน่งไม่ว่าจะมี
ผลงานเป็นที่ประจักษ์หรือไม่

“...บางคนทำงานไม่เก่ง แต่บางคนก็ไม่ค่อยว่า เพราะว่าเป็นมิตรกับสื่อ บางคนก็เล่นกับ
กล้องเป็น บางคนก็เล่นกับสื่อเป็น ก็จะอิมเมจก็จะออกมาดี” (สื่อมวลชน 2)

ทักษะนี้มีความสำคัญในโลกปัจจุบันที่สื่อมวลชนมีบทบาท สำหรับรัฐมนตรีบางคนที่ไม่มีความ
นี้ก็ใช้ทุนเศรษฐกิจเพื่อแปลงเงินทุนไปเป็นภาพลักษณ์ของผู้ที่มีทักษะหรือผู้มีทุนวัฒนธรรม

การสร้างผลงานในเชิงประจักษ์และต่อเมือง ในขณะที่ดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีสามารถ
เสริมสร้างทุนวัฒนธรรม และความน่าเชื่อถือผ่านการทำงานอย่างเต็มที่และรับผิดชอบ ซึ่งจะเป็นการ
รักษาการสนับสนุนและความไว้วางใจทั้งจากประชาชนและจากกลุ่มการเมืองหรือพรรคการเมือง
ขณะเดียวกันก็ยังเป็นการผลิตซ้ำทุนวัฒนธรรมที่มี อันจะนำไปสู่การสร้างทุนสัญลักษณ์ของการเป็น
นักการเมืองที่มุ่งมั่น จริงจัง และมีผลงานเป็นที่ประจักษ์อยู่เสมอ อันทำให้ทุนวัฒนธรรมดังกล่าวมีมูลค่าใน
สนามการเมืองและช่วยในการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีเอาไว้ได้

“ตอนนั้นงานที่[รัฐมนตรี]ทำคือการทำงาน...ยกระดับขึ้นมาเป็นกรม ซึ่งไม่มีใครเคย
ทำได้ ไม่มีใครเคยสนใจจะทำ...ทำให้มีเงินในการทำงาน...จากนั้นเวลาไป ก็มีแต่คนมารอ
ต้อนรับ ไม่ได้จัดชบวนนะ แต่เขามาเพราะอยากรู้จัก อยากรู้เห็น[รัฐมนตรี]...เราทำงานในตำแหน่งนี้
มา เราทำอย่างจริงจัง ทำอย่างต่อเมืองทั้งหมด” (เลขา 2)

“... หนึ่ง เวลาเราได้รับโอกาสให้ทำอะไร เราทำหน้าที่ที่เราได้รับเต็มที่ แล้วก็เชิง
ประจักษ์ด้วย อันที่สอง ก็คือ ต่อเมือง คือความต่อเนื่องในการทำงานการเมืองของผม แล้วก็
สาม สิ่งที่ผมทำอาจจะเป็นที่นิยมบ้างไม่เป็นที่นิยมบ้างถูกใจบ้างไม่ถูกใจบ้างแต่เป็นสิ่งที่
ความปรารถนาดีต่อสังคมประเทศทั้งสิ้นประชาชนทั้งสิ้น” (รัฐมนตรี 3)

“[ตอนที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงแรก] เราเสริมสร้างภาพลักษณ์ของ[จังหวัดชวานเสียง] ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพ มีทรัพยากรธรรมชาติ...ท่านรัฐมนตรีก็ดึงเอางบประมาณ หลักต้น แล้วก็ประสานภาคเอกชนแล้วก็ภาครัฐบาลในการจัดอีเวนท์...ที่ไม่มีใครเคยทำมาก่อน...พ่อค้าแม่ค้าในจังหวัดก็แอบปี มีคนมาเดินในงานเยอะ...ก็กลายเป็น new destination...” (เลขา 1)

การนำเสนอผลการปฏิบัติงานในตำแหน่งรัฐมนตรีผ่านช่องทางสื่อและสื่อสังคมออนไลน์สามารถนำไปสู่การสร้างภาพลักษณ์ของคนทำงานและผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม ที่จะนำมาซึ่งการได้รับการยอมรับและการลดแรงกดดันในการเปลี่ยนแปลงรัฐมนตรี ดังเช่นกรณีของอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม สุทิน คลังแสง ที่มีความสามารถในการปรับตัวให้กลมกลืนกับกองทัพ มีความเข้าใจในบริบททางวัฒนธรรมขององค์กร ทำให้สามารถวางตัวและสื่อสารได้อย่างเหมาะสม ขณะเดียวกันก็พยายามใช้พื้นที่สื่อในการนำเสนอความก้าวหน้าของงาน รวมทั้งความสัมพันธ์ที่มีกับกองทัพ ซึ่งในกรณีของสุทิน คลังแสง กลยุทธ์นี้ น่าจะช่วยให้สามารถอยู่ในตำแหน่งรัฐมนตรีได้ยาวนานขึ้น

แต่การสร้างผลงานผ่านทุนวัฒนธรรมนี้ ไม่ได้รับประกันการอยู่ในตำแหน่งรัฐมนตรีได้ยาวนาน ยกตัวอย่างกรณีนายแพทย์ชลน่าน ศรีแก้ว ที่มีความสามารถในการปรับตัวให้กลมกลืนกับองค์กรที่เข้าไปดูแล และมีบุคลิกแบบเปิดที่พร้อมจะสื่อสารกับสื่อมวลชน แต่ในที่สุดก็ถูกปรับออก

“รัฐบาลที่ผ่านมากุณหมอชุลน่าน ดั่งใหม่ ดั่ง เป็นดาวสภา เป็นคุณหมอด้วย ไปไรท์ก็ตีอะไรก็ดี แต่เป็นรัฐมนตรีก็ได้เท่าไรปีเดียว สุทิน คลังแสง ดาวสภา มาเป็นรัฐมนตรีกลาโหม พลเรือน สร้างความฮือฮามาก...อย่างคุณสุทินก็ยังถือว่าได้ตั้ง 1 ปี แต่ถ้าสโตร์เขา 6 เดือน...ต่อให้คุณตั้งหรือว่าคุณเหมือนจะมีผลงาน ก็ไม่ได้เป็นผลว่าจะการันตีว่าคุณจะเป็นรัฐมนตรีตลอดไป...” (สื่อมวลชน 3)

“...ต่อให้สูตรของคุณคือก็ต้องปรับคนทุก 6 เดือนหมุนเวียนเก้าอี้คนตริกัน แต่คนที่สามารถเม็ตฉายขึ้นมาเด่นขึ้นมาจริงๆ ไปหมุนด้วย ก็อาจจะดูกลายเป็นว่าคุณไม่ได้ประเมินคนจาก Performance เขาทำดีทำไมเอาออก...คนที่ขึ้นมาเหมือนทำใจรู้อยู่แล้วว่า มีระยะเวลาในการอยู่ได้แค่นั้น เหมือนก่อนหน้ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เขาก็พยายามดีแล้ว...” (นักวิชาการ 1)

เช่นเดียวกับการไม่มีหรือไม่ใช้ทุนวัฒนธรรมในการสื่อสาร ก็ไม่ได้เป็นการส่งสัญญาณว่าจะถูกปรับออกจากคณะรัฐมนตรี คังกรณีของรัฐมนตรีที่ไม่ปรากฏชื่อหรือไม่มีการสื่อสารผลงานออกสื่อ แต่ก็ยังสามารถอยู่ในตำแหน่งได้อย่างยาวนาน

"[รัฐมนตรี]แบบโลกลืมจนแบบไม่มีผลงานใดๆ เลย สื่อเองยังจำไม่ได้ ไม่รู้จัก ก็อาจจะมีส่วนที่ทำให้เขาก็อาจจะถูกปรับออก แต่ว่าโดยเรื่องของการปรับออก เพราะการเป็นรัฐมนตรีโลกลืม จะน้อย เพราะว่าส่วนใหญ่เขาให้เป็นเพราะเรื่องของการต่อรองของบ้านใหญ่บ้านเล็ก แล้วก็ต่อรองกัน" (สัมภาษณ์ 3)

การใช้ทักษะ ประสบการณ์ และการสร้างผลงาน สะท้อนการแปลงซ้ำทุนอย่างชัดเจน จากการศึกษาที่รัฐมนตรีมีความเข้าใจในโครงสร้างอำนาจ การเข้าใจเกมการเมือง และการรักษาสมดุลภายในพรรคการเมือง อันจะช่วยให้รัฐมนตรีสามารถรักษาอำนาจไว้ได้ ที่แม้ทุนอื่นๆ อาจมีความสำคัญมากกว่า แต่ทุนวัฒนธรรมในส่วนนี้ก็ถือเป็นปัจจัยในการช่วยสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจในสังคมในภาพรวมได้

การถ่ายทอดทุนวัฒนธรรมภายในครอบครัว หากการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมคือกระบวนการที่ความรู้ ทักษะ การศึกษา ความสามารถ ประสบการณ์ ฯลฯ ที่ได้ถูกส่งจากรุ่นสู่รุ่น กลุ่มนักรบการเมืองที่มีทุนวัฒนธรรมที่เหมาะสมสอดคล้องกับสนามการเมืองจะถ่ายทอดทุนนี้ให้กับสมาชิกในครอบครัว เพื่อรักษาสถานะทางสังคมหรือโครงสร้างสังคมเดิมเอาไว้ จากการสัมภาษณ์รัฐมนตรี 2 ท่าน ได้กล่าวชัดเจนถึงการได้รับการถ่ายทอดทุนวัฒนธรรม ทั้งประสบการณ์ มุมมอง วิถีคิด ทักษะในการติดต่อประสานงาน การเข้าถึงประชาชน จากผู้เป็นพ่อที่เคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีมาก่อน โดยสิ่งที่รัฐมนตรีได้รับจึงไม่ใช่เพียงฐานเสียง หรือการมีนามสกุลเดียวกัน หากแต่คือ ชุดวิถีคิด การทำงาน จากประสบการณ์ที่ผู้เป็นพ่อบ่มเพาะทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ

"พ่อเป็นคนใจเย็น...ผมเป็นคนร้อน ๆ...แต่พ่อก็เป็นแรงบันดาลใจให้ต้องมีความอดทน ..."(รัฐมนตรี 2)

"พ่อจะทำให้เห็น ตั้งใจใหม่ไม่รู้ คิดว่าน่าจะมีความตั้งใจอยู่บ้าง...แต่เห็นทุกวัน ทั้งช่วยคน ทั้งงานการเมือง ทั้งการพูดคุยประสานกับนักการเมืองทุกระดับ" (รัฐมนตรี 5)

"ผมทำงานมานาน เห็นการทำงานของทั้ง[พ่อและรัฐมนตรี] เหมือนกันสั่งงานเป็นชุด แล้วทำงานเก่ง แกร่ง เหมือนกัน...เวลาลงไปหาชาวบ้านก็เหมือนกัน ไม่เคยถือตัว ไปกินข้าว ร้านไหน เดินไปถึงครัว หาแม่ครัว..." (เลขา 2)

แม้ทุนวัฒนธรรมจะมีบทบาทสำคัญที่สามารถส่งต่อคุณลักษณะหรือประสบการณ์จากรุ่นสู่รุ่น แต่ในบริบทการเมืองไทยปัจจุบัน ที่ทุนเศรษฐกิจและทุนสังคมมีบทบาทอยู่สูงกว่าทุนอื่นๆ จึงทำให้ ผู้สื่อข่าวและนักวิชาการโดยส่วนใหญ่มองว่า ยังไม่ปรากฏการสร้างและการส่งต่อทุนด้วยเป้าหมายของการผลิตซ้ำชนชั้นนำนักการเมือง โดยพบว่า สิ่งที่ส่งต่อกันในครอบครัวมักเป็นเรื่องของฐานเสียงในพื้นที่ มากกว่าความตั้งใจในการผลิตซ้ำเพื่อส่งต่อทุนวัฒนธรรมอย่างจริงจัง ต่างจากกรณีของตระกูลการเมือง ในต่างประเทศ เช่น เคนเนดี หรือ คานธี ซึ่งมีลักษณะของการสืบทอดแนวคิดและทักษะที่ต่อเนื่อง

“...นึกไม่ออกว่าบ้านเราส่งต่ออะไร...แต่ตามว่าตัวนามสกุลหรือว่าตัวต้นตอที่คุณพ่อ หรือว่าทางครอบครัวส่งให้หรือเปล่า ก็ไม่แน่ใจว่า จะเรียกว่ามีการส่งผ่านทางนี้ได้ไหม บ้านเรา ไม่มี ยังเห็นตรงนี้ได้ไม่ชัด กับในแง่ของตัวนักการเมืองบ้านเราว่าส่งต่ออะไรกับใจ ยกเว้นการส่ง ต่อฐานเสียง หลังในพื้นที่ตรงนั้นให้ได้มากกว่าน่าจะเป็นในแบบนั้น ไม่มีว่าบ้านนี้เก่งเรื่องนี้ เพราะฉะนั้นเรื่องนี้เขาต้องได้แน่ๆ พ่อเก่งเรื่องนี้ลูกมา ต้องได้ นึกไม่ออกว่ามีตรงไหน...แต่บ้านเรา กลับกลายเป็นว่า บางช่วงลูกมีปัญหา เอาพ่อมาเป็นรัฐมนตรีก็ยังมี...ถามในระดับ Nation Wide ก็นึกไม่ออกเหมือนกันว่ามี Know how หรือ Knowledge หรือมีอะไร ก็ไม่ได้มีอะไรเลย” (สื่อมวลชน 4)

“การเมืองไทยไม่ได้มีการส่งต่อทุนอะไร ไม่มีในแง่ของการอบรมบ่มเพาะ” (นักวิชาการ 4)

“[ทุนที่มักถูกถ่ายทอดหรือส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นคือ]ทุนเศรษฐกิจ” (นักวิชาการ 3)

ความคิดเห็นของผู้สื่อข่าวและนักวิชาการในส่วนนี้เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับรัฐมนตรี 2 ที่ เป็น ส.ส. บัญชีรายชื่อ ไม่เคยมีประสบการณ์การเป็น ส.ส. เขต ได้รับการส่งต่อทุนเศรษฐกิจจากกิจการของ บิดารวมทั้งได้รับอิทธิพลบางอย่างจากผู้เป็นพ่อที่ไม่เคยเป็น ส.ส. เขต แต่เคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี เช่นกัน โดยได้กล่าวว่า

“[อิทธิพลจากผู้เป็นพ่อในการเข้ามาทำงานการเมือง]ถือว่าเป็นโอกาสที่จะทำงาน ต่อเนื่องกันไป แล้วก็ความสนใจส่วนตัวก็เป็นอีกส่วนนึง” (รัฐมนตรี 2)

ในบริบทของสนามการเมืองไทย เมื่อพิจารณาบทบาทของทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของอาบิซิสในการรักษาตำแหน่งถือได้ว่ายังไม่โดดเด่น เมื่อเปรียบเทียบกับทุนวัฒนธรรมในรูปแบบอื่น รวมทั้งทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคมที่ถือว่ามืบทบาทอย่างชัดเจน

ดังนั้น ในการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี การแปลงซ้ำและผลิตซ้ำทุนวัฒนธรรมจำเป็นต้องใช้อย่างมีทักษะ ซึ่งไม่ได้หมายถึงการแสดงความรู้ในเชิงวิชาการแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงการเรียนรู้ การปรับตัว การสื่อสาร การเข้าใจเกมอำนาจ การแสดงผลงาน และการจัดการภาพลักษณ์ ที่ต้องดำเนินอย่างสม่ำเสมอเพื่อรักษาความชอบธรรม ความไว้วางใจ และการรักษาตำแหน่งให้ได้ในสนามการเมือง

แม้การครอบครองทุนวัฒนธรรมจะช่วยสร้างความน่าเชื่อถือได้ แต่ในสนามการเมืองการเมืองไทย ที่การจัดสรรและแต่งตั้งรัฐมนตรีให้ความสำคัญกับเครือข่าย ความสัมพันธ์ และการอุปถัมภ์ การแปลงทุนทางวัฒนธรรมให้เป็นอำนาจต่อรองทางการเมือง จึงมักต้องอาศัยทุนทางสังคมมาช่วยสนับสนุน

3. ทุนทางสังคม (Social Capital) กับการเป็นรัฐมนตรี

ทุนทางสังคมคือ เครือข่ายความสัมพันธ์ที่บุคคลสามารถใช้เพื่อเข้าถึงทรัพยากรและอำนาจทางการเมือง (Bourdieu, 1986) ในการเมืองไทย นอกจากทุนเศรษฐกิจที่ถือได้ว่าเป็นทุนที่มีความสำคัญอย่างมากแล้ว ทุนทางสังคมที่มีความแข็งแกร่งจากเครือข่ายความสัมพันธ์ที่มีอำนาจและอิทธิพลในสนามการเมือง ยังสามารถช่วยให้บุคคลเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีและรักษาการดำรงอยู่ในตำแหน่งได้ยาวนาน เช่น การเป็นทายาทนักการเมือง การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้นำพรรคการเมือง การได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มการเมืองระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ เป็นต้น ความสัมพันธ์ทางสังคมในฐานะทุนทางสังคมจึงถูกแปลงไปเป็นความน่าเชื่อถือ อิทธิพล และอำนาจ ซึ่งเป็นทุนทางการเมือง นำไปสู่การเจรจาต่อรองหรือการต่างตอบแทนด้วยตำแหน่งรัฐมนตรี

3.1 การสร้างและสะสมทุนทางสังคมกับการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ถือเป็นกระบวนการที่นักการเมืองใช้ในการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ในแวดวงสังคมการเมือง เพื่อนำไปสู่การค่อยๆ กำหนดสถานะและตำแหน่งทางการเมืองของตนเอง การมีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักแสดงถึงการได้รับการยอมรับจากนักการเมืองหรือกลุ่มการเมือง ซึ่งแสดงถึงตำแหน่งและความน่าเชื่อถือที่มีในสนามการเมือง ขณะเดียวกันสำหรับกลุ่มการเมือง ทุนทางสังคมยังหมายความรวมถึงการรักษาเครือข่ายความสัมพันธ์กับประชาชนที่

เป็นฐานเสียงอีกด้วย ทุนทางสังคมที่สะสมจะถูกใช้ในช่วงเลือกตั้ง และจะถูกแปลงไปเป็นอำนาจและอิทธิพลเพื่อการครองตำแหน่งรัฐมนตรี โดยเฉพาะกลุ่มการเมืองที่มี ส.ส. ในกลุ่มมาก

การสร้าง รักษา และขยายเครือข่ายทางสังคม การสร้างทุนทางสังคมเริ่มต้นสร้างความสัมพันธ์และค่อยๆ ขยายความสัมพันธ์ทางสังคม การมีความสัมพันธ์ที่ดีและต่อเนื่องกับกลุ่มคนต่างๆ ในสังคม เช่น กลุ่มการเมือง พรรคการเมือง องค์กรทางสังคม กลุ่มธุรกิจ กลุ่มชุมชนท้องถิ่น หรือแม้แต่ผู้มีอำนาจทางการเมือง สามารถช่วยให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือผู้ที่ต้องการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีสามารถมีผู้สนับสนุนที่มีความหลากหลายและมั่นคงในการเมือง ซึ่งทำให้มีโอกาสในการได้ตำแหน่งสำคัญมากขึ้น การมีเครือข่ายที่กว้างขวางยังช่วยให้นักการเมืองสามารถเข้าถึงข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับสถานการณ์การเมืองหรือความคิดเห็นของกลุ่มต่างๆ ที่สามารถเป็นประโยชน์ในการตัดสินใจทางการเมือง การรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มคนในเครือข่ายช่วยให้นักการเมืองมีการสนับสนุนทั้งในแง่การเลือกตั้งและในการดำรงตำแหน่ง

"...เห็นนักการเมืองท้องถิ่นและนักการเมืองระดับชาติมาที่บ้าน เข้าออกบ้าน เห็นมาตั้งแต่เด็ก...เราก็อิงรักษาความสัมพันธ์นั้นอยู่ จะเรียกว่าสืบทอดก็ได้...แล้วการทำงานทั้งงานพื้นที่และงานในตำแหน่ง ส.ส. พบประชาชน เรายังทำอยู่ไม่ได้ขาด แต่ในช่วงที่เป็นรัฐมนตรีก็ต้องยอมรับว่าไม่ได้กลับไปพื้นที่เท่าไร..." (รัฐมนตรี 5)

"[รัฐมนตรี] ท่านรับช่วงหลายๆ อย่างต่อจาก[พ่อ]..ในส่วนของชาวบ้าน ก็รับผิดชอบต่อทั้งเคลียร์ปัญหา ผ่าลูกเข้าเรียน หรือไปงานต่างๆ งานศพ งานบวช งานแต่ง ยังต้องไปทุกงาน...เราได้เห็นคนรุ่นใหม่สนใจเข้าร่วมงานกับ [รัฐมนตรี]" (เลขา 5)

"เอาจริงเรื่องเครือข่ายทางสังคม เป็นการเมืองทั้งหมด จะไปกินข้าวร้านไหน เข้าร้านทำผงร้านไหน ตัดแว่น เปลี่ยนถ่านนาฬิกา เราจะเข้าแต่ร้านที่เป็นคนรู้จักเสมอ เพื่อให้เห็นว่า [รัฐมนตรี] ไม่เคยทิ้ง แล้วงานอื่นๆ ชาวบ้านก็มาให้ช่วย งานศพ งานแต่ง คล้องพวงมาลัย มีลูก ผ่ากเข้าโรงพยาบาล ผ่ากเข้าโรงเรียน เกณฑ์ทหาร ประกันตัว ผ่ากงาน [รัฐมนตรี] ช่วยตลอด ไม่เคยปฏิเสธ" (เลขา 2)

กล่าวสำหรับการสร้างเครือข่ายและความสัมพันธ์ทางการเมืองกับแกนนำพรรคหรือผู้มีอำนาจทางการเมือง ถือเป็นทุนทางการเมืองที่สำคัญที่ช่วยในการเสริมสร้างการก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีได้ ดังเห็นได้ชัดเจนจากกรณีของ น.พ.ชลน่าน ศรีแก้ว ที่ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งถือเป็นตำแหน่งรัฐมนตรีตอบแทนหรือขอบคุณ

การสร้างควมไว้วางใจและการสนับสนุนจากกลุ่มฐานเสียง การมีทุนทางสังคมยังหมายถึงความถึงการได้รับความไว้วางใจและการสนับสนุนจากกลุ่มฐานเสียงในพื้นที่ จากการศึกษาการสร้างและรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับฐานเสียง เช่น กลุ่มคนในท้องถิ่น กลุ่มชุมชน หรือกลุ่มอาชีพต่างๆ การทำงานในตำแหน่งหน้าที่อย่างเต็มที่ การมีผลงานที่เป็นที่รับรู้ เหล่านี้สามารถได้รับการสนับสนุนในการแข่งขันทางการเมืองในช่วงเลือกตั้ง และมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนทางอ้อมให้นักการเมืองสามารถเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี เพราะนักการเมืองที่มีฐานเสียงที่มั่นคงจะสามารถต่อรองในกระบวนการจัดตั้งรัฐบาลหรือการเลือกตั้งผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญในรัฐมนตรีได้ง่ายขึ้น

“ในตอนเลือกตั้ง เรามั่นใจในฐานเสียงของเราในจังหวัด เพราะเราไม่เคยทิ้ง เรามีคนที่ดูแลอยู่ในทุกระดับ...ใครมีอะไรเข้าหาได้หมด และด้วยตัวของ [รัฐมนตรี] ก็เป็นคนง่าย สบาย แล้วก็ลุยมาก...ทุกงานที่เชิญไปทุกงาน ไม่เชิญแต่รู้ก็ไป...” (เลขา 2)

“ตอนเป็น ส.ส. ผมลงพื้นที่ตลอด...ตอนได้เป็นรัฐมนตรี(ครั้งแรก) ผมตั้งหลักไว้ว่า ผมทำหน้าที่ของผม ผมได้รับโอกาสให้ทำ ผมทำหน้าที่เต็มที่เต็มร้อย...ผมบอกน้องๆ ว่า สิ่งที่ท่านทำในแต่ละช่วงที่ได้เป็นรัฐมนตรี มันจะเป็นเหมือนสิ่งที่สังคมก็ได้เห็นว่าท่านได้ทำเต็มที่ และสิ่งที่ท่านได้ทำก็จะกลับมาชดเชยตอบแทนท่านในการทำงาน...” (รัฐมนตรี 3)

3.2 การแปลงและการใช้ทุนทางสังคมเพื่อการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ทุนทางสังคมถือเป็นทรัพยากรที่เชื่อมโยงตัวแสดงต่างๆ ในสนามการเมือง โดยเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมการเมืองมีความสำคัญไม่ต่างจากทุนเศรษฐกิจ ในสังคมการเมืองไทย การเป็นทายาทนักการเมืองถือเป็นทุนทางสังคมที่นำไปสู่ความชอบธรรม โดยเฉพาะในกลุ่มการเมืองที่เรียกว่าบ้านใหญ่ เนื่องจากเป็นการส่งต่ออำนาจและอิทธิพลจากรุ่นสู่รุ่น ทำให้ทายาทนักการเมืองสามารถก้าวสู่การเป็นรัฐมนตรีได้โดยไม่ต้องมีประสบการณ์ทางการเมืองหรือประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่ง การแปลงและการใช้ทุนทางสังคมเพื่อการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีมีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับหลากหลายปัจจัยในทางการเมือง โดยทั่วไปนักการเมืองจำเป็นต้องมีสังกัด ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มการเมืองหรือพรรคการเมือง เนื่องจากการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีเป็นการจัดสรรให้กับโควตาพรรค ดังนั้น กลุ่มการเมืองและพรรคการเมืองจะมีบทบาทอย่างมากในการแปลงและการใช้ทุนทางสังคมเพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรี นั่นหมายความว่า ทุนทางสังคมที่ปัจเจกบุคคลมีจะต้องเชื่อมโยงกับกลุ่มและพรรค เพราะคือพื้นที่ในการแปลงทุนทางสังคมและใช้ทุนทางสังคม

การสังกัดกลุ่มการเมืองและพรรคการเมือง ในสนามการเมือง การสังกัดกลุ่มหรือพรรคการเมืองถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในการกำหนดเส้นทางของนักการเมืองในการเข้าสู่สนามและตำแหน่งทางการเมือง โดยเฉพาะตำแหน่งรัฐมนตรี เพราะการมีทุนเศรษฐกิจแต่ขาดไร่ซึ่งเครือข่าย ก็ไม่ได้ช่วยเปิดโอกาสให้ทุนเศรษฐกิจที่มีนั้นได้ทำหน้าที่เป็นทรัพยากรทางการเมืองที่ช่วยให้นักการเมืองได้รับการสนับสนุนและได้รับตำแหน่งในรัฐบาลได้ง่ายขึ้น

ดังนั้นจึงมักปรากฏว่า นักการเมืองที่สังกัดกลุ่มการเมืองที่มีอำนาจต่อรองสูง หรือมีความสัมพันธ์ที่ดีภายในพรรคหรือกับผู้ที่มีอำนาจภายในพรรค มักได้รับการพิจารณาให้ดำรงตำแหน่งก่อนผู้อื่น การสังกัดกลุ่มที่มีอิทธิพลและอำนาจต่อรองสูง ไม่ได้หมายความว่าความเพียงการเป็นสมาชิกกลุ่มหรือสมาชิกพรรค แต่คือการอยู่ในเครือข่ายที่สามารถผลักดันให้ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งทางการเมืองได้ ทำให้ทุนทางสังคมที่มีถูกแปลงไปเป็นพลังในการเจรจาต่อรอง

"สังกัดต้องอันดับ 1 เพราะว่าถ้าคุณมีเงิน คนคนรวยเยอะแยะ คุณต้องเข้าให้ถูกทางด้วย สังกัดก็คือสังกัดไหน...ยังให้น้ำหนักเรื่องของภายในพรรคการเมืองหรือว่ากลุ่มก็วนมากกว่าที่ ทำให้เขาได้เป็นรัฐมนตรี[เน้นโดยผู้วิจัย]...ถ้ายังไม่ได้เป็นรัฐมนตรี หนึ่งต้องดู connection สองวิ่งเต้น ก็เช่นวิ่งไปผู้มีบารมีของพรรค...คนจะเป็นรัฐมนตรีได้ส่วนใหญ่ก็มาจากโควตา มีบาร มีแกนนำ หรือคุณพ่อเป็นรัฐมนตรีอยู่หรือเปล่า" (สัมภาษณ์ 2)

บารมีและอำนาจภายในกลุ่มหรือพรรคการเมือง เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเลื่อนสถานะทางการเมืองของนักการเมืองในประเทศไทยหรือก็คือเลื่อนตำแหน่งในสนามการเมือง นักการเมืองที่มีบารมีมักเป็นผู้ที่สามารถรวบรวมการสนับสนุนจากสมาชิก มีอิทธิพลในการตัดสินใจภายในพรรค และสามารถต่อรองตำแหน่งทางการเมืองได้ การสะสมบารมีอาจเกิดจากการสร้างเครือข่ายกับแกนนำพรรค หรือผู้มีอำนาจของพรรค การมีฐานเสียงในพื้นที่ที่มั่นคง การสามารถบริหารกลุ่มทางการเมืองของตนเองได้ดี เมื่อถึงเวลาต้องจัดสรรตำแหน่งทางการเมืองหรือรับคณะรัฐมนตรี นักการเมืองที่มีบารมีก็มักจะได้รับพิจารณาาก่อน ได้รับโอกาสในการเลือกตำแหน่ง หรือมีโอกาสที่จะรักษาตำแหน่งได้อย่างยาวนาน ทั้งนี้ นักการเมืองที่มีบารมีดังกล่าว อาจต่อรองตำแหน่งเพื่อตัวเอง กลุ่มตัวเอง หรือคนใกล้ชิดให้มาตำแหน่งแทนก่อน อันเนื่องมาจากประสบกับอุบัติเหตุทางการเมืองก็ได้

"สำหรับนักการเมืองถ้าอยากที่จะเป็นรัฐมนตรีต้องมีมุ้งใหญ่ก่อน คือแบบเอาปัจจัยทางการเมือง...มันกลายเป็นการบริหารมุ้ง คือคุณต้องมีบารมี มี ส.ส.ในสังกัด มันกลายเป็นแบบนี้

...คุณต้องเป็นที่ใหญ่ในพรรค ส.ส.ที่ได้มา แล้วก็พอจะสร้างอิมแพคให้กับเสถียรภาพของรัฐบาลได้เหมือนทีมโคราชที่โชว์ผลงานดี...ที่นอกจากจะพึ่งตัวเองได้แล้ว (ในทางเศรษฐกิจ) พร้อมดูแลคนในพรรคด้วย...นี่คือเบอร์ใหญ่ของการจะได้เป็นรัฐมนตรี” (นักวิชาการ 1)

“เช่นสมมุติเป็นรัฐบาลปัจจุบันนี้ ทุกคนก็ต้องพุ่งไปแล้ว คุณรู้จักบ้านจันทร์ส่องหล้าไหม ต้องดู connection ก่อนเลย ก็คือ คุณเป็นลูกหลาน คุณเป็นลูก เป็นน้อง หรือเป็นหลาน เป็นตระกูลของคนที่เป็นบ้านใหญ่ คนที่คุม ส.ส. ในมือ เช่น กวินนี่คุม ส.ส. 20 คน คุณก็ได้โควตาเก้าอี้รัฐมนตรี...คุณอาจจะสนิทสนมหรือว่าอยู่กับเขามานาน ช่วยงานพรรค ช่วยงานการเมืองมานานแล้ว เขาอาจจะเห็นฝีมือ...” (สื่อมวลชน 2)

“...อย่างที่เราได้เห็นการปรับกรม.ของรัฐบาลของคุณแพทองธาร ชินวัตร จัดเจน...เราได้เห็นลูกหลาน เราได้เห็นน้อง เราได้เห็นนอมินี หรือคนในกลุ่ม ชัยบั้งมาเป็นรัฐมนตรี ทั้งๆ ที่บางคนไม่เคยเป็น ส.ส. อาจจะเคยเป็นผู้บริหารท้องถิ่น แต่บริหารท้องถิ่นชัยบั้งขึ้นมาบริหารระดับประเทศในฐานะรัฐมนตรี สะท้อนให้เห็นว่าคนเหล่านี้ไม่ได้...สนใจเรื่องโควตาหรือตำแหน่งที่ควรจะต้องเป็นคนในสังกัดของตัวเอง...” (สื่อมวลชน 1)

บ้านใหญ่กับการจัดสรรอำนาจ เครือข่ายกลุ่มการเมือง/ เครือข่ายการเมืองท้องถิ่น หรือที่เรียกว่าบ้านใหญ่ คือการรวมตัวของกลุ่มคนจำนวนหนึ่งในพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ เป็นโครงสร้างอำนาจที่มีบทบาทในการจัดสรรอำนาจและทรัพยากรทางการเมือง นั่นคือ มีบทบาทในการกำหนดว่าใครจะสามารถก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี โดยผ่านการต่อรองและการพิจารณาจากรูปแบบความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ทั้งความสำคัญและความภักดีที่มีให้กับกลุ่ม โดยกลุ่มการเมืองบ้านใหญ่ใช้จำนวนส.ส.ที่อยู่ในกลุ่ม ต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรี

“[การที่จะเป็นรัฐมนตรีได้] เงื่อนไขแรกที่เราเห็นก็คือว่าเป็นหัวหน้ามุ้ง ที่จะมีฐาน ส.ส. ที่อยู่ในมือ” (สื่อมวลชน 4)

“เรื่องตระกูลการเมือง มีทุกพรรค มีแทบทุกจังหวัด และบ้านใหญ่ก็เป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญในบ้านเรา ที่มีพลังอำนาจในการต่อรองตำแหน่งกับหัวหน้าพรรค...เขามีจำนวน ส.ส. อยู่ในมือ ที่หากไม่ได้ในสิ่งที่เขาพอใจ หรือเจรจาต่อรองไม่ได้ เขาก็พา ส.ส. กลุ่มเขาออกจากพรรค ฉะนั้น บ้านใหญ่มีพลังในการต่อรองมาก โดยเฉพาะบ้านใหญ่ที่มีจำนวน ส.ส. ในมือมาก ” (นักวิชาการ 5)

กลุ่มการเมืองบ้านใหญ่ มีทั้งเครือข่ายที่สามารถแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองได้ และมีเงินทุนที่ทำให้กลุ่มสามารถหล่อเลี้ยงอันนำไปสู่การขับเคลื่อนกลุ่มได้

“[การที่จะเป็นรัฐมนตรีได้] สังกัดต้องอันดับ 1 เพราะว่าถ้าคุณมีเงิน คนคนรวย เยอะแยะๆ คุณต้องเข้าไปถูกทางด้วย สังกัดก็คือสังกัดไหน” (สื่อมวลชน 2)

อย่างไรก็ตาม โควตาที่บ้านใหญ่ได้รับมักถูกจัดสรรไปยังคนในครอบครัวและคนใกล้ชิด ซึ่งเป็นการใช้ทุนทางสังคมเพื่อให้ได้มาซึ่งทุนทางการเมือง และเมื่อได้ตำแหน่งมาแล้ว การให้คนในครอบครัว ดำรงตำแหน่ง ก็ถือเป็นการสืบทอดอำนาจและสะสมทุนให้กับกลุ่มทั้งในระดับชาติและในระดับพื้นที่ไปพร้อมๆ กัน

“เราชนะเลือกตั้ง เราได้รับความไว้วางใจจากพี่น้องจังหวัด...บ้านเรา เราก็ทำงานมาตลอดอย่างต่อเนื่อง เราก็มองว่าเหมือนเขาเชื่อในแบรนด์ แบรนด์ของกลุ่ม...เราก็เลยได้รับความไว้วางใจเข้ามาจริงๆ จริงๆชาวบ้านมองว่าใครก็ได้ แต่ขอให้ในกลุ่มเรา เพราะว่าเราอยากช่วยเหลือ...เราจะมีใจ...” (เลขา 1)

กลุ่มการเมืองกับการต่อรองอำนาจ สำหรับกลุ่มการเมืองในสนามการเมือง ยิ่งกลุ่มการเมืองมีจำนวน ส.ส. ในกลุ่มมาก ยิ่งทำให้มีพลังอำนาจในการต่อรองตำแหน่งและจำนวนรัฐมนตรีจากพรรคการเมือง ส่งผลให้หัวหน้ากลุ่มการเมืองสามารถผลักดันตนเอง คนในครอบครัว คนใกล้ชิด รวมทั้งนายทุนของกลุ่ม ให้ได้เข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี

“สำคัญก็คือการต่อรอง สิ่งที่มาต่อรองได้คือ หนึ่ง เงิน สอง จำนวน ส.ส. ในมือ แล้วก็ความใกล้ชิด ลูกใคร หลานใคร ก็ให้เห็นภาพออกมา ว่าคนที่มา ก็คือสืบทอดกันไป” (สื่อมวลชน 2)

“[ที่มาของรัฐมนตรี] อีกส่วนนึงเป็นรัฐมนตรีที่มาโดยธรรมชาติของการเป็นนักการเมืองของไทย...ก็อาจจะมาจากการเป็นทายาท หรือว่าเป็นลูกหลานของนักการเมือง จนกระทั่งกลายเป็นพรรคคตกทอด จากครอบครัวมาจนกระทั่งถึงยุคสมัยของตัวเอง ยิ่งถ้าเกิดว่ามี ส.ส. หรือว่ามีบิรวารในกลุ่มของตัวเองเยอะ ก็จะเป็นประโยชน์ในแง่ของการเจรจาต่อรองหรือว่าเป็นใบเบิกทางในการที่จะเข้าสู่การไปสังกัดพรรคการเมือง หรือเป็นเงื่อนไขในการเจรจา

ต่อรองกับทางพรรคการเมืองที่ติดต่อเข้ามา เพื่อประโยชน์ที่จะประสานกันลงตัว นั่นก็น่าจะหมายถึงตำแหน่งทางการเมืองเป็นสำคัญ” (สื่อมวลชน 1)

“[ปัจจัยสำหรับการเป็นรัฐมนตรี] เรื่องโควตาของบ้านใหญ่ เรื่องของการเป็นหัวหน้า [ของกลุ่มการเมือง] เรื่องของการมีเงิน สามอันนี้เป็นปัจจัยสำคัญ เพราะว่า...ในรัฐบาลยุคหลัง โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันเรื่องของการเป็นรัฐมนตรีแบบสืบทอดทางสายเลือด...เราจะเห็นว่า บางครั้งในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญได้มีการชี้เรื่องของคุณธรรมจริยธรรมของนักการเมือง ก็เลยกลายเป็นว่าบางคนไม่สามารถเป็นรัฐมนตรีได้ ก็ให้ลูกให้หลานมาเป็นแทน...อันที่ 2 คือเป็นการสืบทอดาท เช่น [คุณวิรัชศักดิ์ หวังสุขกิจโกศล]...เขาก็จะมี ส.ส. ในมือเยอะ พอได้โควตา รัฐมนตรีเขาไม่เป็นเองแล้วเขาวางมือ เขาก็ให้ลูกเขาคือคุณสุดาวรรณ หวังสุขกิจโกศล ก็ได้เป็นรัฐมนตรี แล้วก็ไม่หลุดด้วย ไม่หลุดโม จะปรับ ครม. ก็แค่ปรับกระทรวง แต่ก็ยังเป็นการอยู่ เพราะฉะนั้นก็มีเรื่องของการสืบทอดคุณ เขาเรียกว่าอะไรสืบทอดจากสืบทอดทางสายเลือด การเป็นรัฐมนตรีสืบทอดทางสายเลือด ซึ่งแบบนี้ไม่ต้องดูเลยว่าคุณมีความสามารถหรือไม่” (สื่อมวลชน 3)

กลุ่มการเมืองเป็นโครงสร้างอำนาจหนึ่งที่มีความเป็นอิสระภายใต้พรรคการเมือง โดยพรรคการเมืองหนึ่งๆ สามารถมีหลายกลุ่มการเมือง แต่กลุ่มการเมืองไม่จำเป็นต้องสังกัดพรรคการเมืองเดียวตลอดไป กลุ่มการเมืองสามารถย้ายพรรคที่สังกัดได้ ขึ้นกับการเจรจาต่อรองและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กับพรรคการเมือง การเข้าร่วมในกลุ่มการเมืองก็ถือเป็นช่องทางหนึ่งที่นักการเมืองสามารถเลือกเพื่อการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ทั้งนี้ทรัพยากรที่จะช่วยเอื้ออำนวยการเจรจาต่อรองตำแหน่งภายในกลุ่ม ได้แก่ ฐานเสียงและเครือข่ายทางการเมืองภายในพื้นที่ที่แน่นแฟ้น นั่นหมายความว่า การลงทุนด้วยทรัพยากรที่มากสามารถนำมาซึ่งความสัมพันธ์อันดีหรือลำดับความสำคัญที่สูงภายในกลุ่ม อันส่งผลต่อการต่อรองภายในกลุ่ม เมื่อพรรคการเมืองที่กลุ่มการเมืองเข้าไปสังกัดได้จัดตั้งรัฐบาล

“การที่คนเราจะได้เป็นรัฐมนตรี...ก็ต้องดูจากเรื่องของจำนวน ส.ส. ในมือของมันนั้น อาจจะต้องมองเป็นฝั่ง...คือถ้าบ้านไหนที่เขามีจำนวน ส.ส. มาก เขาก็จะได้โควตาเป็นรัฐมนตรี พอเป็นรัฐมนตรี ก็จะสะท้อนว่าคนที่ได้เป็นรัฐมนตรี ก็คือคนที่สามารถพา ส.ส. เข้าสู่สภาของพรรคได้มากที่สุด พรรคที่จะเป็นรัฐบาล มองว่าเป็นปัจจัยสำคัญเลย...เพราะฉะนั้นถ้าคุณมี พาวเวอร์ในแง่ว่าคุณมี ส.ส. ในมือหลายคน...เพราะว่าปัจจุบันจะเป็นระบบโควตา เช่น ถ้าพรรคนี้ ถ้าถ่วงนี้มี ส.ส. 10 คน ก็อาจจะได้ 1 อันนี้ไม่แน่นอน ก็คืออาจจะได้ 1

รัฐมนตรีว่าการ 1 รัฐมนตรีช่วย แล้วแต่ข้อตกลงของพรรคร่วมรัฐบาลในแต่ละยุค อันนี้เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ได้โควตารัฐมนตรี อันที่ 2 คือจะเชื่อมโยงกัน...ก็คือคนที่จะได้เป็นรัฐมนตรี ต้องไม่ใช่แบบหางแถวของกลุ่ม...จะต้องเป็นคล้ายๆ หัวแถว เช่น อาจจะเป็นเจ้าของทุนในกลุ่มก๊วนนั้น แล้วก็ทำอะไรเป็นเหมือนหัวหน้าทีม ถ้าไม่หัวหน้าทีม ก็ต้องเป็นลูกเป็นหลาน ไม่ใช่แบบเป็นหางแถวของ ส.ส. ในก๊วนนั้น...ซึ่งแน่นอนว่าเงื่อนไขแบบนี้ก็จะมีเรื่องของทุนเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย..." (สื่อมวลชน 3)

สำหรับกลุ่มการเมือง ฐานเสียงและเครือข่ายทางการเมืองภายในพื้นที่เป็นทุนทางสังคม ที่ *เป็นประโยชน์ทั้งต่อกลุ่มการเมือง* ในการแปลงเป็นทุนทางการเมืองคืออำนาจที่นำไปใช้ในการเจรจาต่อรอง เพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรี หรือเมื่อต้องการย้ายพรรคการเมือง

"เพราะฉะนั้นด้วยความที่เขา(หัวหน้ากลุ่มการเมือง)มีทรัพยากร คุณลูกทีมได้ แล้วลูกทีมเหล่านี้พอเป็น ส.ส. ... ส.ส.พวกนี้ก็จะเป็นตัวเลขที่หนุนให้เขาหรือการที่เขาเป็นผู้นำมุ่งได้ไปต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรีต่อไป" (สื่อมวลชน 5)

และเป็น *ประโยชน์ต่อพรรคการเมือง* ที่กลุ่มการเมืองสังกัด เนื่องจากฐานเสียงที่แน่นแฟ้น ของกลุ่มการเมืองดังปรากฏผ่านจำนวน ส.ส. และการที่กลุ่มการเมืองเข้าสังกัดพรรคการเมืองคือทุนทางสังคมของพรรคการเมืองที่ถูกแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองที่ช่วยเพิ่มอำนาจในการต่อรองของพรรคการเมืองในการร่วมจัดตั้งรัฐบาลในกรณีที่พรรคการเมืองนั้นเป็นพรรคร่วม แต่หากกลุ่มการเมืองสังกัดพรรคขนาดใหญ่ กลุ่มการเมืองนั้นก็กลายเป็นทุนทางการเมืองให้กับพรรคการเมืองในรวบรวมเสียงและจัดตั้งรัฐบาลได้ พรรคการเมืองจึงต้องให้ความสำคัญกับกลุ่มการเมืองที่มีฐานเสียงในพื้นที่เป็นทรัพยากรในการต่อรอง และตอบแทนด้วยตำแหน่งรัฐมนตรี ซึ่งจะทำให้รัฐบาลมีเสถียรภาพ เนื่องจากพรรคได้ลดความเสี่ยงในการย้ายพรรคของกลุ่มการเมือง

พรรคการเมืองกับจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี พรรคการเมืองทำหน้าที่เป็นเสมือนศูนย์กลางของเครือข่ายอำนาจทางการเมือง ที่ประกอบด้วย กลุ่มการเมืองที่มีนักการเมืองหรือ ส.ส. อยู่ภายใน นักการเมืองที่มีความใกล้ชิดและได้รับความไว้วางใจจากผู้มีอำนาจของพรรค และนายทุนพรรคที่ทำหน้าที่

สนับสนุนทรัพยากรทางการเงิน ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาล้วนต้องการแสวงหาอำนาจทางการเมืองด้วยการใช้ทรัพยากรที่มี

กลุ่มการเมืองที่เรียกว่าบ้านใหญ่ ได้ใช้จำนวน ส.ส. ที่เป็นฐานเสียงและอิทธิพลในพื้นที่เป็นทุนทางการเมืองในการครองตำแหน่งรัฐมนตรีดังกล่าวข้างต้น อย่างไรก็ตาม ภายในพรรคการเมือง ยังมี*กลุ่มการเมืองขนาดเล็กที่เรียกว่ามุ้งหรือก๊วน* ที่ประกอบไปด้วยกลุ่มนักการเมืองที่มีความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นกับผู้มีอำนาจในพรรคการเมือง โดยอาจมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวที่ดำรงอยู่มายาวนาน ที่นำไปสู่ความไว้วางใจ หรือการมีผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกในกลุ่ม กลุ่มการเมืองภายในพรรคเช่นนี้ หากมีความเข้มแข็ง มีความใกล้ชิด หรือมีความสัมพันธ์อันดีกับผู้ที่มีอำนาจในพรรค ก็สามารถที่จะครองตำแหน่งรัฐมนตรีได้ โดยบางคนอาจได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีตลอดวาระของรัฐบาล แต่ในขณะที่บางคนอาจดำรงตำแหน่งเพียง 6 เดือน หรือ 1 ปี ขึ้นกับการตกลงกับหัวหน้าพรรค

“ในมุมมองเอาแบบการันตี ว่ามีรุ่นตำแหน่งมากๆ จะต้องมี ส.ส. อยู่ในมือแล้ว เขาก็เป็นหัวหน้ามุ้ง...แต่ว่าในตำแหน่งรัฐมนตรีต้องจัดสรรกันเยอะแล้วสิ่งที่พูดก็คือใครจะได้โควตาถูกใหม่ ก็จะมาจากสส.ในมุ้ง...” (สื่อมวลชน 5)

ในขณะที่นักการเมืองที่มีความใกล้ชิดและได้รับความไว้วางใจจากผู้มีอำนาจของพรรคการเมือง จะใช้การสร้างความสัมพันธ์อันดีและสร้างความไว้วางใจกับผู้ที่มีอำนาจของพรรค เป็นหลัก และแปลงความสัมพันธ์และความไว้วางใจที่เป็นทุนทางสังคมให้เป็นทุนทางการเมือง เพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่ง โดยนักการเมืองกลุ่มนี้มีความหลากหลาย คือ มีทั้งนักการเมืองที่เป็น ส.ส. เขต เช่น นายชลน่าน ศรีแก้ว ส.ส. เขต จังหวัดน่าน พรรคเพื่อไทย เคยดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคเพื่อไทยช่วงปี พ.ศ. 2564 - 2566 และเคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขในสมัยรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน แต่ดำรงตำแหน่งได้เพียง 7 เดือนก็ถูกปรับออก และนักการเมืองที่อยู่ในบัญชีรายชื่อ เช่น สุทิน คลังแสง ส.ส. บัญชีรายชื่อ พรรคเพื่อไทย ลำดับที่ 9 เคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในสมัยรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน ได้ 1 ปี ก็ถูกปรับออก จาตุรงค์ ฉายแสง ส.ส. บัญชีรายชื่อ พรรคเพื่อไทย ลำดับที่ 13 อติสร เพ็ญเกษ ส.ส. บัญชีรายชื่อพรรคเพื่อไทย ลำดับที่ 18 โดยจาตุรงค์ ฉายแสง และอติสร เพ็ญเกษ ไม่ได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีภายหลังการเลือกตั้ง 2566 (พรรคเพื่อไทย, ม.ป.ป.)

“... คนที่เป็นรัฐมนตรี ในสิ่งที่เราเห็นก็คือว่า มาเพื่อได้เป็นรัฐมนตรี หรือมาเพื่อที่จะทำตามออคเคอร์ แล้วก็ผู้ใหญ่ในพรรคก็จะส่งคนของตัวเองที่ไว้วางใจมากกว่าเข้ามา คือบางคน

เหมือนกับหุ่นเชิดแค่นั้นเอง...ในโลกความเป็นจริงคือเป็นโศกนาฏกรรมใครโศกคามัน เป็นโศกนาฏกรรม แล้วก็เป็นเรื่องการเมืองชัดเจน...เวลาเขาดั่งรัฐมนตรีเขาไม่ได้ดูว่าใครเหมาะกับตำแหน่งรัฐมนตรี แต่เขาดูว่า เขาอยากได้กระทรวงไหนพรรคการเมืองนั้น อยากได้กระทรวงไหนแล้วก็ ค่อยหาคนใส่ลงไป" (สื่อมวลชน 2)

"...ฉะนั้นตอนที่คุณหมอลงนามหรือคุณสุทินได้เป็นรัฐมนตรี ตอนนั้นคนก็มองกันว่า ขาลอย แล้วก็ไปเป็นแค่รัฐมนตรีที่รอเปลี่ยนผ่านไปสู่อีกคนอื่นเท่านั้นเอง เป็นรัฐมนตรีแบบ รัฐมนตรีชอบคุณ(เน้นโดยผู้วิจัย) เป็นเสร็จแล้วคุณก็เปลี่ยน ไม่ได้การันตีตำแหน่งแบบสปี เหมือนระดับสามมิตร หรือว่ากลุ่มทุนแบงก์มัน...อย่างเช่นคุณสุทิน อย่างก่อนภาพพจน์เขาก็ดี แต่เขามาแบบมาคนเดียวเลย ผลงานในอดีตก็อาจจะมีส่วนบ้างในบางสถานการณ์ แต่ว่าถ้าคุณ จะกลับมา เป็นรัฐมนตรี ก็จะเชื่อว่าเรื่องของการต่อรองทางการเมืองหรือว่าต้นทุนที่สร้าง อิทธิพลให้ตัวเอง สำคัญกว่าผลงาน"(สื่อมวลชน 5)

การได้รับความไว้วางใจให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีของนักการเมืองกลุ่มนี้มีลักษณะเป็นการตอบแทนที่อยู่บนฐานของความสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้ที่มีอำนาจของพรรค ดังเห็นได้จากกรณี ภูมิธรรม เวชยชัย ส.ส. บัญชีรายชื่อพรรคเพื่อไทย ลำดับที่ 100 มีความสัมพันธ์อันดีกับผู้ที่มีอำนาจของพรรคเพื่อไทย แม้จะไม่ได้อยู่ในลำดับที่สามารถเป็น ส.ส. บัญชีรายชื่อของพรรคเพื่อไทย แต่ได้ถูกวางให้ดำรงตำแหน่งในฐานะ รัฐมนตรีคนนอก ดังเห็นได้จากการดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีคนที่ 1 และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ในรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน และดำรงตำแหน่งรักษาการนาอกรัฐมนตรีภายหลังจากการที่ ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้เศรษฐา ทวีสิน ขาดคุณสมบัติการเป็นนายกรัฐมนตรี และในรัฐบาลแพทองธาร ชินวัตร ก็ยังคงดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีคนที่ 1 และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

"...จะมีคนที่แบบว่าต่างตอบแทน ครั้งที่แล้วที่เป็นกันแบบเดียว อันนั้นคือเป็นพวกที่ ทำงานให้พรรค อย่างเพื่อไทย มีการปรับเปลี่ยน ก็เหมือนเก้าอี้ดนตรี คนนั่งก็ได้ชื่อว่าเป็น รัฐมนตรีก็ดีใจแล้ว...ในความเป็นจริงที่จะก้าวเข้าสู่ตำแหน่ง ขึ้นอยู่กับว่าพรรคอยากให้เป็นใคร... ก็คือเจ้าของพรรคตัวจริงในแต่ละพรรค เขาอยากให้เป็นใครแค่นั้นเอง" (สื่อมวลชน 2)

หรือกรณีของการเป็นรัฐมนตรีต่างตอบแทนของคุณเสริมศักดิ์ พงษ์พานิช ที่ได้รับตำแหน่ง รัฐมนตรีหลังจากที่บุตรชาย ปรีชาพล พงษ์พานิช หัวหน้าพรรคไทยรักษาชาติ ได้เสนอชื่อถูกละห่อม

หญิงอุบลรัตน์ ฯ เป็นนายกฯ ในนามของพรรค ซึ่งต่อมาศาลรัฐธรรมนูญมีมติให้ยุบพรรคและตัดสิทธิ์กรรมการบริหารพรรค 10 ปี

“หรือแม้กระทั่งรัฐมนตรีเสริมศักดิ์ พงษ์พาณิชย์ ก็เป็นหนึ่งในคนที่จะต้องมีเงื่อนไขทางการเมืองที่มีการตอบแทนกัน” (สื่อมวลชน 4)

“คุณเสริมศักดิ์เป็นปีกบอสในกระทรวงมหาดไทยมาก่อน แล้วก็เคยเป็นรัฐมนตรีนอกเหนือจากนี้ยังเป็นพ่อของคุณปริชาพล ร้อยโทปริชาพล คนที่เคยถูกลูกโลกม็อบไปเป็นหัวหน้าพรรคไทยรักษาชาติ คือจัดตั้งพรรคการเมืองที่เป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่มาแข่งกับพรรคอนาคตใหม่ตอนนั้น แล้วก็ไปเอาทั้งคุณปริชาพล ไปเอาลูกชายของคุณองอุทก ดิยะไพรัตน์ จากเชียงรายมาเป็นเลขาธิการ แล้วเอาคนรุ่นใหม่ไปอยู่พรรค แต่ว่าคนที่มาทำให้พรรคนี้ไปต่อไม่ได้ ก็คือคนที่มิบบทบาทมีการมีไปเอาชื่อของทุลกระหม่อม มาเป็นแคนดิเดตนายกฯ พอไปเอาทุลกระหม่อมมาเป็นแคนดิเดตนายก พรรคก็ถูกยุบไปต่อไม่ได้ พอไปต่อไม่ได้คุณปริชาพล ก็ถูกตัดสิทธิ์ทางการเมือง พอถูกตัดสิทธิ์ทางการเมือง พ่อหรือว่าแม่ก็มีสิทธิ์ทางขอโอกาส เพราะว่าลูกเองถูกตัดสิทธิ์ทางการเมือง เพราะฉะนั้นพ่อหรือแม่หรือว่าตัวแทนก็มีสิทธิ์ในการที่จะไปรับตำแหน่งรัฐมนตรี เรียกว่าตำแหน่งรัฐมนตรีต่างตอบแทนเป็นตำแหน่งรัฐมนตรีแบบเก้าอี้คนตรี เพียงแต่ว่ามีต้นทุนมาก่อน มีต้นทุนมาก่อน มิบบทบาทสำคัญที่ช่วยคุณทักษิณแล้วตัวลูกชายถึงขั้นถูกตัดสิทธิ์ทางการเมือง” (สื่อมวลชน 1)

และสำหรับ *นายทุนพรรคการเมือง* เครือข่ายความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับนักการเมืองและเจ้าของพรรคการเมืองด้วยทุนเศรษฐกิจ เป็นทรัพยากรสำคัญในการต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ทางธุรกิจและอำนาจทางการเมือง โดยความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างนายทุนกับแกนนำพรรค เช่น การออกรอบดึกอล์ฟกับกลุ่มนักการเมือง ทำให้นายทุนสามารถมิบบทบาทในการกำหนดนโยบายของพรรคการเมือง การผลักดันนโยบายที่เอื้อต่อธุรกิจของตน หรือแม้กระทั่งการเสนอชื่อบุคคลให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจได้ โดยตำแหน่งรัฐมนตรีในส่วนนี้ จะเป็นโควตาของรัฐมนตรีคนนอก

“ในส่วนของรัฐมนตรีคนนอกถ้าอย่างเช่นในรัฐบาลปกติส่วนใหญ่เขาก็จะเป็นโควตาของพรรคของกลุ่มการเมืองหรือกลุ่มนายทุน ซึ่งบางทีคนเป็นกลุ่มนายทุนเขาไม่จำเป็นต้องเอาคนใน ส.ส. ก็ได้เขาก็เอาคนนอกก็คือรัฐมนตรีคนนอก” (สื่อมวลชน 3)

ความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นจากเงินที่ให้การสนับสนุนการเลือกตั้งหรือการจัดกิจกรรมของพรรคแต่เพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการสร้างสายสัมพันธ์ทั้งในรูปของความสัมพันธ์ส่วนตัวและในรูปของการสนับสนุนพรรคอย่างค้ำมือ

“อย่างเช่นในช่วงหลังๆ มากี่จะเห็นตัวแทนของกลุ่มทุนพลังงานยักษ์ใหญ่ ก็จะไปออกรอบกับตัวของอดีตนายกทักษิณหลายรอบ rome ไปจนกระทั่งถึงตัวแทนจากกลุ่มทุนของ ปตท. อย่างนี้เป็นต้น อันนี้ก็ชัดเจนว่าเป็นกลุ่มทุนธุรกิจ...กลุ่มทุนใหญ่ส่วนใหญ่เขาก็จะหวังตำแหน่งรัฐมนตรีเพราะว่าตำแหน่งรัฐมนตรีจะคุมได้หมด สามารถที่จะสั่งการได้หมด...เพราะเกี่ยวข้องกับเรื่องนโยบาย...” (สัมภาษณ์ 1)

ในภาพรวม ถือได้ว่าบทบาทของพรรคการเมืองมีความสำคัญอย่างมากในการกำหนดผู้ที่จะเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีโดยเฉพาะกรณีพรรคเพื่อไทย ที่ภายในพรรคประกอบไปด้วยเครือข่ายทางการเมืองที่ซับซ้อน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มการเมือง มุ้งทางการเมือง นักการเมือง นายทุนการเมือง และผู้ที่มีความใกล้ชิดกับแกนนำพรรค ทำให้ความสัมพันธ์ทางอำนาจมีความซับซ้อนจากภายใน ที่ต่างมีอำนาจและอิทธิพลต่อการจัดสรรตำแหน่งและอำนาจภายในพรรคการเมือง

ข้อสังเกต สำหรับการแปลงและการใช้ทุนทางสังคมเพื่อการก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี คือ การได้มาซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรีเป็นเรื่องภายในของการเจรจาต่อรองผลประโยชน์ภายในกลุ่มการเมือง และภายในพรรคการเมือง รวมถึงการได้รับการสนับสนุนหรือการแลกเปลี่ยนในเชิงส่วนตัวกับผู้มีอำนาจของพรรคการเมือง ดังนั้น ปัจจัยของการแปลงและให้ได้มาซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรี จึงไม่ใช่เพียงทุนทางสังคมแต่รวมทุนอื่นๆ ด้วย ตำแหน่งรัฐมนตรีจึงไม่ได้สัมพันธ์ตรงไปตรงมากับทุนทางสังคมเพียงปัจจัยเดียว

3.3 การแปลงซ้ำและผลิตซ้ำทุนทางสังคมกับการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีในสนามการเมืองไทย ทุนทางสังคมในฐานะเครือข่ายความสัมพันธ์ทั้งแนวระนาบและแนวตั้งกับผู้ที่มีอำนาจของพรรคการเมือง กลุ่มการเมือง นักการเมืองท้องถิ่น ข้าราชการ และประชาชนในพื้นที่ เป็นความสัมพันธ์เชิงพลวัตที่ต้องผ่านกระบวนการแปลงซ้ำเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ และผลิตซ้ำเพื่อให้เครือข่ายเหล่านั้นยังคงแข็งแรงหรือขยายออกไปได้อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ทุนที่ได้สร้างและสะสมมาตั้งแต่แรก ยังคงสถานะของความสัมพันธ์อันดี ความไว้วางใจ เครือข่ายที่แน่นแฟ้น และเป็นทุนที่มีมูลค่าในสนามการเมืองที่เอื้อต่อการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี

กล่าวอีกนัยหนึ่ง การดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีไม่อาจยึดมั่นได้จากการเจรจาต่อรองเมื่อครั้งตั้งรัฐบาลเพียงครั้งเดียว ดังที่ภูมิธรรม เวชยชัย ได้กล่าวถึงการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่า เมื่อพรรคร่วมรัฐบาลร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลแล้ว ก็ไม่ได้มีการตกลงกันว่าสามารถดำรงตำแหน่งได้ตลอดวาระของรัฐบาล โดยแนวปฏิบัติคือการยึดแนวนโยบายร่วม โดยสงวนจุดต่าง (มติชนออนไลน์, 2568ค) สิ่งนี้เองที่แสดงให้เห็นว่าการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีสัมพันธ์กับความต่อเนื่องของทุนทางสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างร่วมรัฐบาลกับพรรคแกนนำ รวมทั้งผู้ที่มีอำนาจของพรรคการเมืองกับกลุ่มการเมือง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีสัมพันธ์กับเครือข่ายและความสัมพันธ์กับผู้ที่มีอำนาจของกลุ่มการเมืองและพรรคการเมือง และสะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำของทุนทางสังคมอย่างชัดเจน โดยผู้ที่มาจากเครือข่ายครอบครัวหรือกลุ่มการเมืองบ้านใหญ่ มักอยู่ในตำแหน่งได้ยาวนานแม้จะมีการปรับคณะรัฐมนตรี ในขณะที่ผู้ที่มาจากกลุ่มการเมืองขนาดเล็กหรืออาจเข้าสู่ตำแหน่งได้ด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัวบางประการกับผู้ที่มีอำนาจของพรรคการเมือง อาจถูกปรับออกหลังจากอยู่ในตำแหน่งเพียง 6-7 เดือนเท่านั้น

แต่ไม่ว่าจะเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีด้วยเงื่อนไขใด การรักษาและเพิ่มพูนความสัมพันธ์กับกลุ่มต่างๆ รวมทั้งผู้ที่มีอำนาจของพรรคการเมือง ถือเป็นปฏิบัติการที่จำเป็นเพื่อการรักษาฐานอำนาจทางการเมือง และการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับสื่อมวลชน ถือได้ว่ามีบทบาทในการสร้างเงื่อนไขเชิงสัญลักษณ์ที่สนับสนุนการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีได้อย่างมั่นคง ดังมีกลยุทธ์ดังต่อไปนี้

การแสดงบทบาทเพื่อรักษาความสัมพันธ์ในพื้นที่ สำหรับนักการเมืองและรัฐมนตรี โดยเฉพาะรัฐมนตรีที่มีฐานเสียงจากส.ส. หรือจากการเป็นหัวหน้ากลุ่มการเมือง การลงพื้นที่เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เช่น งานบุญประเพณี งานศพ หรืองานราชการต่างๆ ถือเป็นสิ่งจำเป็นที่ขาดไม่ได้ เพราะคือการแปลงซ้ำทุนทางสังคมผ่านการพบปะและสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประชาชนในพื้นที่ในฐานะรัฐมนตรีที่ฐานเสียงจากประชาชน และการผลิตซ้ำความสัมพันธ์ที่ทำให้คนในพื้นที่เห็นว่า แม้นักการเมืองที่ตนได้เลือกเข้าไปทำหน้าที่และได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีแล้ว ก็ยังมีความสัมพันธ์อันดีกับคนในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ ของภาพที่เห็นโดยส่วนใหญ่คือ การที่รัฐมนตรีปฏิบัติหน้าที่ ลงพื้นที่ พบปะประชาชน และเข้าร่วมในงานสาธารณะต่างๆ ทั้งงานบุญ งานศพ หรือกิจกรรมของชุมชนพื้นที่ กิจกรรมเหล่านี้ได้เปิดโอกาสให้รัฐมนตรีได้เสริมสร้างความสัมพันธ์กับประชาชน ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น รวมทั้งผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ และมีโอกาสในการใช้ทรัพยากรของรัฐในการสร้างฐานเสียงและความผูกพัน ซึ่งจะกลายเป็นทุนสัญลักษณ์ที่เป็นที่มาของการใช้ในการต่อรองเพื่อรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี

การรักษาความสัมพันธ์กับหัวหน้ากลุ่มการเมืองและผู้ที่มีอำนาจของพรรคการเมือง
เมื่อพิจารณาทุนทางสังคมกับตำแหน่งรัฐมนตรี จะพบว่า ช่องทางที่ใช้ในการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีเป็น ปัจจัยสำคัญในการกำหนดแนวทางในการรักษาตำแหน่ง หากนักการเมืองเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีผ่าน เครือข่ายหรือกลุ่มการเมืองใด ก็จำเป็นต้องรักษาและเสริมสร้างทุนทางสังคมในเครือข่าย หรือก็คือการ แปรองข้าพทุนทางสังคมจากความสัมพันธ์ส่วนบุคคลหรือกลุ่มการเมือง ให้กลายเป็นทุนที่มีมูลค่าเชิงอำนาจ เพื่อคงไว้ซึ่งการสนับสนุนและอำนาจต่อรองทางการเมือง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี แนวทางในการรักษาความสัมพันธ์ เช่น

- *การรักษาฐานเสียงและหรือเพิ่มฐานเสียง* ในกรณีที่เป็นรัฐมนตรีจากกลุ่มการเมืองบ้านใหญ่ ถือเป็นการผลิตซ้ำเครือข่ายทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างอำนาจการ ต่อรองภายในพรรคให้ชัดเจน พร้อมกันนั้น ก็ทำให้เกิดความชัดเจนในความสัมพันธ์ต่างขอบ หมายที่พรรคการเมืองก็ต้องพึ่งพากลุ่มการเมืองบ้านใหญ่เพื่อให้ได้จำนวนส.ส. ขณะเดียวกัน กลุ่มการเมืองบ้านใหญ่ก็ลงทุนเพื่อให้ได้จำนวนส.ส. ก็เพื่อให้ได้ตำแหน่งรัฐมนตรี

“คุณก็ต้องเป็นเหมือนกับว่ารักษาเรื่องของฐานเสียงให้ได้ คุณจะต้อง พยายามที่จะดึง ส.ส. เข้ามารวมเพื่อสร้างพลังให้กลุ่มของคุณ ว่าจะมี ส.ส. เพิ่ม หรือการเลือกตั้งคราวหน้า ได้ตัวมาแล้ว ทาบตามมาแล้ว ไปดูตัวมาแล้ว สัญญา มาแล้วว่าจะได้เราจะได้เสียงเพิ่ม คือ มองว่าเรื่องปัจจัยภายในพรรค ภายใน พรรคร่วม และภายในกลุ่มก้อนของนักการเมืองแต่ละกลุ่มแต่ละก้อนเป็นเรื่อง สำคัญมากกว่าที่จะทำให้เขาอยู่บนเก้าอี้รัฐมนตรี” (สื่อมวลชน 3)

- *การทำตามคำสั่ง* หรือข้อตกลงของหัวหน้ากลุ่มการเมืองหรือผู้ที่มีอำนาจของพรรคการเมือง เป็นการแปลงซ้ำความภักดีส่วนบุคคล ไปเป็นทุนทางสังคมที่มีมูลค่าทางการเมือง เพราะการทำตามคำสั่งถือเป็นการกระทำที่เสริมสร้างทุนทางสังคมให้กับรัฐมนตรี รวมทั้งยังผลิตซ้ำ ภาพลักษณ์ความเป็นคนของใครให้ชัดเจนขึ้น อันจะส่งผลต่อการรักษาสถานะและตำแหน่ง รัฐมนตรี

“อย่างสมมุติว่าถ้าเกิดจะต้องให้ไปทำอยู่ในกระทรวงพลังงานแล้วมี เจ็อนไชบางอย่างที่จะต้องเอื้อหรือหนุนให้กับกลุ่มทุน ถ้าทำเรื่องนี้ได้ แม้ประชาชนอาจจะไม่แฮปปี้ แต่เชื่อว่านายอาจจะยังให้อยู่ในตำแหน่ง หรือแม้ นายอาจจะปรับออกจากตำแหน่ง หลังจากทำเสร็จ แต่นายก็อาจจะไปให้รางวัล ที่กระทรวงอื่นหรือที่อื่นก็ได้ ถ้าเกิดคนๆ นั้นสามารถทำเรื่องนั้นสำเร็จแล้ว

แต่อาจจะต้องปรับออก เพราะว่าไม่ถูกใจประชาชนหรือเปล่า ถูกใจนายน่าจะสำคัญมากกว่าถูกใจประชาชน” (สื่อมวลชน 4)

- การให้การสนับสนุนทางการเงินมากขึ้น รัฐมนตรีที่มีที่มาจากนายทุนพรรคการเมืองที่เป็นรัฐมนตรีคนนอก ก็จำเป็นต้องรักษาการให้การสนับสนุนทางการเงินกับพรรคการเมืองอยู่เสมอ เพื่อรักษาตำแหน่ง นั่นคือ การให้ทุนเศรษฐกิจแปลงเป็นทุนสังคมเพื่อรักษาความสัมพันธ์

“...ถ้าคุณดูแล เป็นนายทุนพรรคหรืออะไรก็ตาม คุณก็ต้องดูแลให้คงเส้นคงวา หรือมากกว่าเดิม” (สื่อมวลชน 3)

การสร้างและรักษาความสัมพันธ์กับสื่อมวลชน ภาพลักษณ์ที่ดีและความน่าเชื่อถือมีผลต่อการรับรู้ของประชาชนและการสนับสนุนจากผู้ที่มีอำนาจของกลุ่มและพรรคการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกที่ข้อมูลข่าวสารและความคิดเห็นมีอิทธิพลต่อการรับรู้สูง หากรัฐมนตรีสามารถสร้างและรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับสื่อมวลชน ก็เสมือนเป็นการสร้างเครือข่ายที่จะช่วยในการเผยแพร่ข่าวสาร ผลงานกิจกรรมต่างๆ ในฐานะรัฐมนตรี เผยแพร่ไปสู่ประชาชนในทางที่ดี ในแง่นี้ การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับสื่อ ถือเป็นปัจจัยเสริมที่มีส่วนช่วยในการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี

อย่างไรก็ตาม รัฐมนตรีบางคนอาจไม่ได้มีบุคลิกหรือความสามารถในการตามตอบนักข่าว ก็จำเป็นต้องสร้างทีมงานเพื่อช่วยสร้างภาพลักษณ์และสื่อสารกับสื่อมวลชน ซึ่งยิ่งทำให้เห็นว่าทุนทางสังคมที่มีกับสื่อมวลชนสำคัญต่อการสร้างภาพลักษณ์ที่ช่วยสนับสนุนความชอบธรรมในการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีได้ยาวนาน

“...รัฐมนตรี[คนหนึ่ง] เขาก็จะมีทีมงานส่งข่าวมาให้...แกเป็นคนน่ารักกับสื่อ ภาพที่ออกมาแกก็จะดูดีทำงานได้ แต่แกต้องโดนปรับออกเพราะว่าเขาคงต้องตอบแทน [นักการเมืองท่านอื่น] ปัจจัยทางการเมือง...แต่แก่น่ารักกับสื่อ...แกมาเป็นรัฐมนตรีนะแกส่งข่าวสั่งอาหารมาเลี้ยงสื่อที่ทำเนียบทุกวันอังคารที่มีการประชุม ครม. แกอยู่นักข่าวไม่อด แล้วนักข่าวก็รักแกมาก...เรารู้ว่าอย่าถามเยอะ...คือทุกคนก็จะเซฟให้แกด้วยความที่เอ็นดูแก...” (สื่อมวลชน 2)

ทุนทางสังคมถือเป็นทรัพยากรสำคัญในการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีในการเมืองไทย เพราะตำแหน่งรัฐมนตรีไม่ได้ขึ้นอยู่กับทุนเศรษฐกิจหรือทุนวัฒนธรรมที่เป็นความรู้ความสามารถเพียงอย่างเดียว แต่ยังต้องอาศัยเครือข่ายทางการเมือง ความสัมพันธ์กับผู้นำพรรคและกลุ่มอำนาจ รวมถึงความสามารถ

ในการสร้างพันธมิตรและอำนาจต่อรอง นักการเมืองที่มีทุนทางสังคมที่แข็งแกร่งผ่านการแปลงซ้ำทุนทางสังคมให้กลายเป็นภาพลักษณ์ที่ดี และผลิตซ้ำความสัมพันธ์กับสื่อ จะช่วยให้สามารถดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีได้อย่างยาวนาน แม้ในบางครั้งอาจไม่มีผลงานที่โดดเด่นเลยก็ตาม

การสืบทอดอำนาจแลมเครือข่ายของครอบครัว ในบางกรณี ตำแหน่งรัฐมนตรีสะท้อนการสืบทอดและการรักษาอำนาจให้อยู่ภายในครอบครัวหรือภายในหมู่เครือญาติ เช่น กรณีตำแหน่งรัฐมนตรีที่ถูกจัดสรรเพื่อการตอบแทนความจงรักภักดีและความเสียสละของบริษัทยักษ์ใหญ่ พงษ์พานิช แต่เมื่อบริษัทยักษ์ใหญ่ พงษ์พานิช ไม่สามารถดำรงตำแหน่งได้ ตำแหน่งรัฐมนตรีก็ถูกสืบทอดในครอบครัว คือการส่งต่อให้กับผู้ที่เป็นพ่อ หรือกรณีของสุดาวรรณ หวังศุภกิจโกศล ลูกสาวของวิรัชศักดิ์ หวังศุภกิจโกศล เจ้าของกลุ่มการเมืองโคราช ที่ได้รับการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี และก็ส่งต่อให้กับลูกสาว หรือกรณีของชาบีศกา ไชยเศรษฐ์ ที่เข้ามารับตำแหน่งรัฐมนตรีแทนชาดา ไชยเศรษฐ์ ที่ถอนตัวจากตำแหน่งรัฐมนตรี ตัวอย่างเหล่านี้สะท้อนถึงทุนทางสังคมที่อยู่ในรูปแบบของเครือข่ายครอบครัวที่มีบทบาทในการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี ที่แม้เจ้าตัวอาจไม่ประสงค์หรือไม่สามารถดำรงตำแหน่งได้เอง

การรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีจำเป็นต้องลงทุนในการรักษาความสัมพันธ์ในทุกระดับ โดยเฉพาะการมีปฏิสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอกับตัวแสดงในทุกระดับในสนามการเมือง โดยการลงทุนซ้ำและการผลิตซ้ำทุนทางสังคม ไม่ใช่แค่การรักษาความสัมพันธ์ที่มีอยู่เดิม แต่เป็นปฏิบัติการเชิงยุทธศาสตร์ที่รัฐมนตรีใช้เพื่อคงไว้ซึ่งอำนาจในการต่อรองและสร้างภาพลักษณ์ที่เหมาะสมกับพลวัตของสนามการเมือง ผ่านยุทธศาสตร์การแปลงซ้ำและการผลิตซ้ำ เพื่อรักษาสถานะทางอำนาจ

การสร้างและการสะสมทุนในหลายกรณี หากทุนทางสังคมได้รับการเสริมด้วยทุนสัญลักษณ์ อย่างภาพลักษณ์ของการเป็นคนซุ่มแท เป็นที่พึ่งให้กับประชาชนได้ ก็จะทำให้ได้รับการยอมรับจากสาธารณะรวมทั้งสื่อมวลชน

4. ทุนสัญลักษณ์ (Symbolic Capital) กับการเป็นรัฐมนตรี

ทุนสัญลักษณ์ หมายถึง ชื่อเสียง อำนาจ บารมี ความน่าเชื่อถือ ที่บุคคลได้รับการยอมรับจากผู้อื่นในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสนามการเมือง ทุนสัญลักษณ์สามารถถูกนำมาใช้เป็นทรัพยากรเพื่อการเข้าสู่ตำแหน่งและรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีได้ อย่างไรก็ตาม ทุนสัญลักษณ์เป็นผลจากการแปรเปลี่ยนทุนอื่นๆ ให้กลายเป็นสถานะ สัญลักษณ์ หรือความชอบธรรม ที่ได้รับการยอมรับจากผู้คนในสนาม ทั้งสมาชิกพรรคการเมือง กลุ่มอำนาจทางการเมือง หรือประชาชนทั่วไป

4.1 การสร้างและสะสมทุนสัญลักษณ์กับการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ทุนสัญลักษณ์มีส่วนสำคัญในการสร้างความน่าเชื่อถือ ความไว้วางใจ การมีอำนาจ และสร้างการยอมรับจากผู้ที่มีอำนาจในสนามการเมือง อันนำไปสู่ความชอบธรรมในการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีได้

ความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจทางสังคมในสนามการเมือง การสร้างความน่าเชื่อถือ (credit) และความไว้วางใจ (trust) ถือเป็นหัวใจสำคัญของทุนสัญลักษณ์ในสนามการเมือง เนื่องจากความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจแสดงถึงการที่สังคมหรือตัวแสดงในสนามการเมืองไม่จำเป็นต้องเป็นพรรคการเมือง กลุ่มการเมือง หรือประชาชน ให้การยอมรับผู้ที่ครอบครองทุนรวมทั้งอำนาจอันเกิดจากทุนนั้น การยอมรับในความมีอยู่และความชอบธรรมของอำนาจทำให้ตัวแสดงสามารถแปลงทุนสัญลักษณ์ดังกล่าวเป็นทุนทางการเมืองเพื่อใช้ในการแลกเปลี่ยนในสนามการเมืองได้

การสร้างและสะสมทุนเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม และทุนทางสังคม ล้วนมีความสำคัญต่อการสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจให้กับนักการเมืองและกลุ่มการเมืองในสนามการเมือง กล่าวคือ

ทุนเศรษฐกิจ หรือก็คือความมั่งคั่งที่นักการเมือง หัวหน้ากลุ่มการเมือง รวมทั้งนายทุนพรรค ใช้อย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ และผ่านช่องทางหรือเครือข่ายการเมืองที่ถูกต้อง ได้ช่วยเสริมภาพลักษณ์ของความมั่นคงในการให้การสนับสนุน การมีศักยภาพที่แท้จริงในการให้การสนับสนุนทรัพยากรทางการเงินที่เป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากในการเลือกตั้ง การทำกิจกรรมทางการเมือง การแข่งขันในทางการเมือง และการดูแลผลประโยชน์ของกลุ่มทางสังคมหรือประชาชนในพื้นที่ กล่าวอีกนัยคือ ความพร้อมที่จะจ่ายในกิจกรรมใดๆ ของพรรคการเมือง และหรือของกลุ่มการเมือง ที่ตนเองเป็นผู้สนับสนุนหลักหรือร่วมสนับสนุน ไม่ใช่เพียงการแสดงศักยภาพและความมั่งคั่ง แต่หมายถึงการทำให้พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง รวมทั้งประชาชน รู้สึกเชื่อถือและไว้วางใจ อันจะกลายเป็นทุนทางการเมืองเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจต่อรองกับพรรคการเมืองและกลุ่มการเมืองถึงตำแหน่งและสถานะของตนเองในพรรคการเมืองหรือตำแหน่งรัฐมนตรี และอำนาจต่อรองกับประชาชนในมิติของการให้การดูแลอุปถัมภ์ ที่เมื่อถึงการเลือกตั้ง ความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจที่พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง และนักการเมือง ได้สร้างและได้รับการยอมรับ จะถูกแปลงเป็นทุนทางการเมือง และนำมาซึ่งคะแนนเสียงและจำนวน ส.ส. ซึ่งคือการได้รับการสนับสนุนจากประชาชน อันจะเป็นการสร้างข้อได้เปรียบในการต่อรองเพื่อให้ได้ตำแหน่งรัฐมนตรีต่อไป

ในสนามการเมืองไทย การทำงานของทุนเศรษฐกิจและการแปลงทุนเศรษฐกิจไปสู่ทุนสัญลักษณ์และทุนทางการเมืองในสนามการเมืองไทย ทำให้เห็นภาพของระบบอุปถัมภ์ในสังคมการเมืองไทยที่ชัดเจน โดยทุนเศรษฐกิจที่ถูกใช้เพื่อสร้างการช่วยเหลือกับประชาชนในรูปแบบต่างๆ เช่น การสนับสนุนกิจกรรมชุมชน การบริจาค หรือการช่วยเหลือในช่วงวิกฤติ เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม ไม่ได้ถูกมองว่าเป็นการแจกจ่ายอย่างไม่มีเหตุผล หากแต่เป็นการใช้เงินอย่างต่อเนื่อง ที่ค่อยสร้างความเชื่อถือ เชื่อมั่น และ

ไว้ใจ อันนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ที่เป็นความสัมพันธ์แบบแนบตั้ง คือผู้ให้การอุปถัมภ์ และผู้รับการอุปถัมภ์ ความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองหรือนักธุรกิจการเมืองกับประชาชนจึงกลายเป็นความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ทุนเศรษฐกิจจึงถูกแปลงไปเป็นทุนสัญลักษณ์ และแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพในช่วงเลือกตั้ง ดังเห็นได้จากพรรคการเมืองต่างๆ มักจะต้องมีกลุ่มการเมืองที่เรียกว่าบ้านใหญ่สังกัดอยู่ภายในพรรค เพราะกลุ่มการเมืองกลุ่มนี้คือกลุ่มที่มีทุนทางการเมืองที่จับต้องได้จริง ที่ความไว้วางใจที่ได้รับจากประชาชนในพื้นที่ถูกแปลงเป็นคะแนนเสียง กลายเป็นจำนวน ส.ส. ที่พรรคการเมืองต้องการเพื่อสร้างความได้เปรียบในการจัดตั้งรัฐบาล

ทุนวัฒนธรรม ที่หมายถึงความรู้ความสามารถ วุฒิการศึกษา ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ รวมทั้งทักษะต่างๆ ที่อยู่ในตัวบุคคล ได้ถูกแปลงเป็นทุนสัญลักษณ์ผ่านการรับรู้ของสังคมและการรับประกันของสถาบันต่างๆ ทั้งสถาบันการศึกษา ระบบราชการ พรรคการเมือง ฯลฯ

“...เกียรติยศชื่อเสียงก็พอมิเพราะเราไม่เคยทำอะไรทางลบทางไหน...มันเหมือนเป็นแรงผลักดันก้อนหินกัน แล้วมันก้อนกัน พอเราได้ทำงานมากขึ้น คนก็เห็นมากขึ้น ชื่อเสียงมันก็มากขึ้น บทบาทมันก็มากขึ้นมันก็ก้อนหินกัน...” (รัฐมนตรี 3)

ทุนวัฒนธรรมได้ช่วยสร้างความน่าเชื่อถือโดยตรงต่อผู้ที่ครอบครองทุนในสนามการเมืองรวมทั้งต่อพรรคการเมืองและรัฐบาลที่แต่งตั้งบุคคลที่มีทุนวัฒนธรรมสูงมาเป็นรัฐมนตรี ดังจะเห็นได้ว่าข้าราชการหรืออดีตข้าราชการระดับสูงจากระบบราชการ นักวิชาการ หรือนักบริหารที่มีชื่อเสียง มีทุนวัฒนธรรมที่ได้สร้างและสั่งสมมาจนได้รับการยอมรับจากผู้คนในสนามอื่น จะเป็นปัจจัยที่พรรคการเมืองและรัฐบาลเชื่อว่าจะสามารถสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจจากประชาชน สังคม รวมทั้งนานาชาติได้ ดังเช่นในรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน ที่ปรากฏรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศและกระทรวงการคลังที่มีทุนวัฒนธรรมสูง อันได้แก่ ปานปรีย์ ทพิทยานุสร จบการศึกษาด้านการบริหารจัดการภาครัฐ จากประเทศสหรัฐอเมริกา อดีตข้าราชการประจำและข้าราชการการเมืองที่มีประสบการณ์และความสามารถตั้งแต่สมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เคยเป็นผู้แทนการค้าไทย (THE STANDARD TEAM, 2567ค) กฤษฎา จีนะวิจารณะ ได้ลาออกจากตำแหน่งปลัดกระทรวงการคลัง เพื่อมาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง หรือรัฐบาลแพทองธาร ชินวัตร ที่ได้เชิญมาวิช เสงี่ยมพงษ์ อดีตข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ และอดีตเอกอัครราชทูต มาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เป็นต้น หรือในกรณีของชาบีดา ไทยเศรษฐ์ ที่แม้จะเข้าสู่ตำแหน่งในฐานะตัวแทนของชวคา ไทยเศรษฐ์ แต่คุณวุฒิการศึกษาก็เป็นทุนที่สร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจ

อย่างไรก็ดี ความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจจากทุนวัฒนธรรมของบุคคล จะสามารถแปลงเป็นทุนสัญลักษณ์ที่สร้างความน่าเชื่อถือ ความไว้วางใจ ที่เป็นความชอบธรรมให้กับรัฐบาลได้ จำเป็นที่ทุนวัฒนธรรมดังกล่าวจะต้องได้รับการยอมรับจากสนามอื่น เช่น สนามระบบราชการ สนามการศึกษา และแปลงทุนข้ามระดับจากระดับปัจเจกบุคคลสู่ระดับสถาบัน ซึ่งคือพรรคการเมืองและรัฐบาล โดยตัวแสดงในสนามการเมืองให้การยอมรับในทุนของบุคคลว่ามีความหมายในเชิงสถาบัน หรือก็คือมีคุณค่าต่อความชอบธรรมของรัฐบาล

นอกจากนี้ ทุนวัฒนธรรมจะมีพลังในการเสริมสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจให้กับรัฐบาลมากน้อยเพียงใด ก็ขึ้นกับโครงสร้างและบริบท หากสนามการเมืองเวลานั้นให้ความสำคัญกับความเชี่ยวชาญ เช่น รัฐบาลเทคโนโลยีในนคร หรือในสถานการณ์วิกฤตที่ต้องการผู้เชี่ยวชาญในการแก้ไขปัญหา รัฐมนตรีที่ครอบครองทุนวัฒนธรรมสูง ก็จะมีบทบาทและพลังในการสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐบาลได้มากกว่ารัฐบาลที่ขับเคลื่อนด้วยทุนเศรษฐกิจและการเมืองแบบอุปถัมภ์ ดังนั้น โครงสร้างของสนามจึงมีความสำคัญต่อการแสดงออกซึ่งพลังของทุน

ทุนทางสังคม หรือเครือข่ายทางการเมือง ที่นักการเมืองสร้างและสั่งสมเพื่อแปลงไปเป็นทุนทางการเมือง และสัมพันธ์กับความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจ อาจอธิบายได้ในสองระดับ คือ ระดับประชาชนในพื้นที่ และระดับนักการเมืองแกนนำกลุ่มหรือผู้มีอำนาจของพรรคการเมือง

ในระดับประชาชนพื้นที่ การที่นักการเมือง หรือผู้นำกลุ่มการเมืองมีความสัมพันธ์กับประชาชนในพื้นที่อย่างแน่นแฟ้น เช่น การให้ความช่วยเหลือ การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เช่น งานบุญ งานกุศล งานประเพณี หรือของบุคคล เช่น งานแต่งงาน งานบวช งานศพ การเข้าร่วมงานและกิจกรรมต่างๆ อยู่เสมอจะนำไปสู่ความเชื่อถือและความไว้วางใจจากประชาชนในพื้นที่ ที่หากถึงเวลาเลือกตั้ง ความเชื่อถือและความไว้วางใจจะถูกแปลงไปเป็นคะแนนเสียง สำหรับกลุ่มการเมือง จะถูกแปลงไปเป็นจำนวน ส.ส. ที่ถูกใช้เพื่อการต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรีได้ อย่างไรก็ตาม ทุนทางสังคมนี้จะดำเนินไปได้ด้วยทุนเศรษฐกิจสนับสนุน นั่นคือ ทุนทางสังคมและทุนเศรษฐกิจจะต้องใช้ประกอบกัน

“...งานชาวบ้านในพื้นที่ยังใจก็ต้องไป ตั้งแต่ตอนก่อนที่...จะได้เป็นรัฐมนตรี งานศพ บางวัน 4 งาน ก็ต้องไป ต้องจัดเวลาให้ได้ ถ้าทำไม่ได้ งานเขาก็ไปต่อไม่ได้...” (เลขา 2)

สำหรับระดับแกนนำกลุ่มหรือผู้มีอำนาจของพรรคการเมือง การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับแกนนำกลุ่มหรือผู้มีอำนาจของพรรคการเมือง เป็นทุนที่สำคัญที่จะสามารถใช้เพื่อแปลงไปสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีได้ ความสัมพันธ์ดังกล่าวต้องลงทุนด้วยเวลาและทรัพยากรอื่นๆ ร่วมด้วย เช่น เงิน ความรู้

ความสามารถ ทักษะบางประการ ฯลฯ เพื่อให้ได้รับการยอมรับและรับประกันทั้งจากระดับส่วนตัว และหรือในกลุ่มหรือพรรคการเมือง ความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจที่สร้างขึ้นนี้ช่วยให้บุคคลนั้นมีความเหมาะสมชอบธรรมที่จะได้รับความไว้วางใจให้ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีที่มีอยู่อย่างจำกัด

“...การจะได้รับความไว้วางใจจากผู้มีอำนาจพรรคการเมืองหรือคนที่มีอำนาจตัวจริงได้ บทบาทภารกิจที่ได้รับมอบหมายต้องสำเร็จเกินความคาดหมาย ทำให้พรรคขณะการเลือกตั้งได้ แก้ปัญหาวิกฤติสำคัญๆ ของพรรคได้ เป็นที่ยอมรับของสมาชิกพรรคอย่างกว้างขวาง ถ้าทำได้ก็ จะได้รับความไว้วางใจและได้การพิจารณาตำแหน่งเป็นการตอบแทน” (นักวิชาการ 4)

ความเหมาะสมชอบธรรมที่กล่าวนี้ ไม่ได้หมายความว่าเฉพาะคุณลักษณะทางจริยธรรมหรือคุณธรรมของปัจเจกชน หากแต่หมายความรวมถึงการศึกษาของสนามการเมืองที่ตัวแสดงในสนามต่างเข้าใจในกติกาและให้การยอมรับด้วย

จากการสัมภาษณ์ การสร้างและสั่งสมทุนทางสังคมในระดับของประชาชนในพื้นที่ ได้กลายเป็นช่องทางสำคัญเพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรีได้ ดังที่เลขา 2 ได้กล่าวว่า

“...ในพื้นที่ ของเราอยู่ทั่วทุกพื้นที่ เราดูแล...พรรค...ติดต่อ...มาให้เราช่วยหาเสียง ถ้ายกจังหวัดให้ 1 แก้อี และให้เราช่วยหาคนลงทั้งภาค...แล้วเราทำได้...วันประชุมใหญ่ของ พรรคหลังรัฐผลเลือกตั้ง [หัวหน้าพรรค] ท่านบอกว่า...เตรียมเป็นรัฐมนตรีได้เลย” (เลขา 2)

สำหรับการสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจทางสังคมกับประชาชนทั่วไป แม้การเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีจะไม่ได้สัมพันธ์โดยตรงกับประชาชนทั่วไป แต่การสร้างภาพลักษณ์ผ่านทุนอื่นๆ และโดยเฉพาะการรักษาคุณสมบัติให้สอดคล้องกับกฎหมายและหลักการเรื่องจริยธรรม จะเป็นปัจจัยเสริมที่สำคัญต่อโอกาสในการได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี

การมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับ ชื่อเสียงและการเป็นที่รู้จักถือได้ว่าเป็นทุนสัญลักษณ์ที่สำคัญสำหรับนักการเมือง การมีชื่อเสียงอาจมาจากการทำกิจกรรมต่างๆ จากการทำงานในพื้นที่ จากการสร้างผลงานให้ประชาชนได้เห็นและจดจำได้ ทั้งนี้ชื่อเสียงอาจเป็นชื่อในในแง่ของปัจเจกบุคคล หรือในแง่ของนามสกุลในฐานะของกลุ่มการเมืองที่เป็นที่รับรู้กันในพื้นที่

“ผมก็ไปปราศรัยไปแนะนำตัวแล้วอธิบายว่าทำไมผมอยากเป็นนักการเมือง ถ้าผมเป็นแล้วผมจะทำอะไร...ผมจะทำงานระดับชาติสร้างชื่อเสียงให้ [จังหวัดพื้นที่] ด้วย แล้วผมเรียนมาทางนี้ เราก็พูด พูดทุกงานไป จนกลายเป็น ยุคมัน ไปที่ไหนชาวบ้านต้องให้ออกาสชื่อไม่ค์พูด

ไปงานศพไม่ต้องลงทุนสักบาท ผ่านก็ทำบุญแล้วก็ขุดขุด ทุกงานขุด แล้วก็ต่อเนื่อง จนลงสมัคร
รับเลือกตั้งครั้งแรก..." (รัฐมนตรี 3)

การมีชื่อเสียงจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้ประชาชนรู้จัก และช่วยให้การเข้าสู่
ตำแหน่งมีความชอบธรรม

การวิเคราะห์การเป็นรัฐมนตรีแบบสืบตระกูล ในคณะรัฐมนตรีแพทองธาร ชินวัตร ปรากฏการ
ส่งต่อตำแหน่งรัฐมนตรีให้กับคนในครอบครัวในหลายกรณี นามสกุลเป็นเครื่องหมายของอำนาจและความ
น่าเชื่อถือโดยเฉพาะในพื้นที่หนึ่ง การส่งต่อตำแหน่งรัฐมนตรีให้กับคนในครอบครัวไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใด
แสดงให้เห็นถึงการใช้ความไว้วางใจที่ได้รับจากฐานเสียงในพื้นที่แปลงเป็นความชอบธรรม โดยเฉพาะ
ความชอบธรรมในการส่งต่อตำแหน่งเพื่อให้เกิดการสืบสานอุดมการณ์ การทำงาน หรือความเป็นตัวแทน
ของตนในพื้นที่

จากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ถึงคำว่าชื่อเสียงและสุจริตว่าเป็นเรื่องของการไม่กระทำการ
ทุจริตและประพฤติมิชอบ และต้องทำให้คนทั่วไปเกิดความเชื่อมั่น ศรัทธา และเชื่อถือได้ และมีมติให้
เศรษฐา หวีสิน อดีตนายกรัฐมนตรี หันจากตำแหน่ง ส่งผลให้การจัดตั้งคณะรัฐมนตรีของแพทองธาร
ชินวัตร มีการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี และเพื่อเป็นการป้องกันปัญหาที่อาจ
เกิดขึ้น จึงเกิดปรากฏการณ์การส่งต่อตำแหน่งรัฐมนตรีภายในครอบครัว เช่นกรณีของ ชาดา ไทยเศรษฐ์
บ้านใหญ่จังหวัดอุทัยธานีที่ส่งต่อตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยให้กับชาบิดา ไทยเศรษฐ์
กรณีของธรรมนัส พรหมเผ่า ที่ให้กับน้องชาย คือ อัครา พรหมเผ่า เข้าไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่า
การกระทรวงเกษตรฯ เป็นต้น

หรือกรณีของวีรศักดิ์ หวังศุภกิจโกศล บ้านใหญ่จังหวัดนครราชสีมาที่ให้สุดาวรรณ หวังศุภกิจ
โกศล เข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา สะท้อนถึงอำนาจและอิทธิพลของผู้
เป็นพ่อและครอบครัว ซึ่งมีฐานเสียงที่แข็งแกร่งในพื้นที่ จนสามารถครองตำแหน่งทางการเมืองได้
การส่งต่อหรือมอบตำแหน่งรัฐมนตรีให้กับลูกสาวซึ่งเป็นคนในครอบครัวแทนคนนอก จึงถูกทำให้มี
ความชอบธรรมทางการเมือง และสะท้อนถึงการรักษารูขานอำนาจทางการเมืองของตระกูลผ่านความ
ต่อเนื่องของเครือข่ายและความไว้วางใจจากฐานเสียง

"ในยุคปัจจุบันเรื่องของการเป็นรัฐมนตรีแบบสืบทอดทางสายเลือดจะมีให้เราเห็นเยอะ
...ในรัฐบาลนี้ เราจะเห็นว่าบางครั้งในกรณีศาลรัฐธรรมนูญได้มีการชี้เรื่องของคุณธรรม
จริยธรรมของนักการเมือง ก็เลยกลายเป็นว่าบางคนไม่สามารถเป็นรัฐมนตรีได้ ก็ให้ลูกให้หลาน
มาเป็นแทน อย่างเช่นคุณชาดา ไทยเศรษฐ์ ก็กลัวคุณสมบัติจะไม่ผ่าน แล้วจะกระทบกับ

รัฐบาลกับนายกฯ ก็ให้ลูกสาวมาเป็นแทน อันนี้เป็นการสืบ จะมี หนึ่งการเป็นแทน อันที่สอง คือเป็นการสืบทายาท เช่นกำนันป้อ ที่เป็นแบบ...ของพรรคภูมิใจไทยที่อีสาน เขาก็จะมี ส.ส. ในมือเยอะพอได้โควตารัฐมนตรีเขาไม่เป็นเองแล้วเขาวางมือ คือ เขาก็ให้ลูกเขาคือคุณ สุดาวรรณ หวังสุภกิจโกศล ก็ได้เป็นรัฐมนตรี แล้วก็ไม่ได้หลุดด้วยไม่หลุดใครจะปรับ ครม. ก็แค่ปรับกระทรวง แต่ก็ยังเป็นว่าการอยู่ เพราะฉะนั้นก็มีเรื่องของการสืบตระกูล เขาเรียกว่าอะไร สืบทอดจากสืบทางสายเลือด การเป็นรัฐมนตรีสืบทางสายเลือด ซึ่งแบบนี้ไม่ต้องดูเลยว่าคุณมีความสามารถหรือไม่" (สื่อมวลชน 3)

การสร้างบารมี อิทธิพล และความชอบธรรมทางการเมือง บารมีและความชอบธรรมทางการเมืองสัมพันธ์กับการได้รับการยอมรับจากสังคมและการมีอำนาจและอิทธิพลในการตัดสินใจทางการเมือง อันเนื่องจากการครอบครองทุนเศรษฐกิจคือผู้ที่มีความมั่งคั่งทางการเงินและทุนทางสังคมคือผู้ที่มีเครือข่ายความสัมพันธ์กับผู้ที่มีบทบาทและอิทธิพลทางการเมือง เมื่อผู้ที่ครอบครองทุนเหล่านี้ให้การสนับสนุนกลุ่มการเมืองหรือพรรคการเมือง ก็มักจะได้รับการยอมรับในฐานะกลุ่มทุนหรือนายทุนพรรค และทำให้ได้รับตำแหน่งสำคัญในพรรค หรือตำแหน่งรัฐมนตรี

"...แต่เรื่องเงินจะมีความสำคัญ คือ ถ้าเราอยู่ในก๊วนเราเช่นเราอยู่ในก๊วนอีสาน แล้วเรามีเงินเราก็จะซัพพอร์ตในก๊วนเรา ก็จะดูแลในก๊วนเรา แล้วก็สร้างบารมีจากเงินของเราได้ แล้วก็ซัพพอร์ตคนที่เห็นหน้าหามิ เขาก็จะเห็นเราเป็นเหมือนนายทุน อันนี้ถึงเป็นที่มาของคำว่า เป็นนายทุนพรรคหรือนายทุนกลุ่มนายทุนก๊วน ถ้าคุณมีเงินปัจุบันคุณก็มีโอกาสที่จะเป็นรัฐมนตรี ...ก็เป็นความชอบธรรมที่ทำให้เขาได้โควตารัฐมนตรีด้วย" [เน้นโดยผู้วิจัย] (สื่อมวลชน 3)

บารมียังสามารถได้มาจากการมีเครือข่ายความสัมพันธ์ การให้การสนับสนุนบุคคล กลุ่มบุคคล หรือพรรคการเมือง บารมีที่สั่งสมมาเป็นเวลานานและได้รับการยอมรับถูกแปลงไปเป็นอำนาจต่อรอง เพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรีได้ เช่น การเป็นหัวหน้ากลุ่มการเมืองหรือพรรคการเมือง ที่มี ส.ส. ในสังกัด สามารถใช้จำนวน ส.ส. ที่มีในพื้นที่ แปลงไปเป็นอำนาจในการต่อรองกับพรรคแกนนำรัฐบาล

นอกจากนี้ การเป็น ส.ส. เขตหลายสมัย ที่แสดงให้เห็นถึงการมีทักษะและมีศักยภาพ มีผู้นำท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่ให้การสนับสนุน ความเป็นผู้กว้างขวางและมีอิทธิพลในพื้นที่ทำให้สามารถนำเอาทุนทางสังคมนี้ไปต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งและรักษาสถานะเพื่อไม่ให้ถูกปรับออกได้ หรือการที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้มีอำนาจในพรรคการเมือง ก็สามารถใช้อำนาจสัมพันธ์นี้เป็นเครื่องมือในการ

ต่อรองได้ด้วยเช่นกัน ดังนั้น ทุนทางสังคมที่มีในรูปแบบต่างๆ ทำให้ผู้คนมีสถานะ และแปลงสถานะนี้ไปเป็นทุนสัญลักษณ์เพื่อใช้ในการต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรี

ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ ในบางเงื่อนไขบางบริบท ความรู้ ความเชี่ยวชาญ หรือคุณวุฒิ จากสถาบันการศึกษาที่ได้รับการยอมรับในสังคม การมีทักษะความสามารถในด้านต่างๆ รวมทั้งมีประสบการณ์สูง จะได้รับการยอมรับให้มีสถานะทางสังคม โดยอาจถูกเรียกว่า ผู้ที่มีความรู้ มีความเชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่สามารถนำไปใช้ในการสร้างการต่อรองหรือนำมาซึ่งสถานะทางการเมืองได้

“แต่ของไทยไม่ได้เป็นแบบนี้ไม่มีความจำเป็นต้องมีความรู้ในเรื่องนั้นๆ...เขาก็ไม่เคยมีความคิดว่าจะพยายามหาคนที่มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ มาเป็นรัฐมนตรี...ยกเว้นแค่กระทรวงการคลัง กับกระทรวงการต่างประเทศ เฉพาะกระทรวงแบบเชิงเทคนิคมากๆ” (นักวิชาการ 1)

แต่ในสนามการเมืองไทย ความรู้ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์แม้เป็นสิ่งที่ผู้คนให้ความสนใจ แต่ไม่ใช่ปัจจัยในการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี เนื่องจากทุนวัฒนธรรมมีความสำคัญในบางกระทรวงเท่านั้น เช่น กระทรวงการคลัง กระทรวงการต่างประเทศ ที่นักวิชาการหรือเทคโนโลยีคนจะถูกเสนอชื่อเป็นรัฐมนตรี

“ประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญ การมีประสบการณ์การสั่งสมความรู้สามารถที่จะตัดสินใจหรือว่าแก้ไขปัญหาวิกฤตได้ อันนี้คือสิ่งที่สำคัญ แต่การเมืองในยุคสมัยปัจจุบันไม่ใช่ ไม่ได้มีความสำคัญขนาดที่ต้องเป็นตัวเลือกอันดับหนึ่งที่จะต้องเอาคนที่มีความรู้ มีวุฒิภาวะหรือเคยแก้ไขปัญหาให้ผู้คนโดยทั่วไปยอมรับ ไม่ได้มีความจำเป็นว่าจะเป็นตัวเลือกรายๆ เพราะว่าในยุคสมัยปัจจุบัน คือยุคนี้สามารถที่จะพาสขึ้นได้เร็ว...” (สื่อมวลชน 1)

“[ทุนวัฒนธรรม]ถ้าจะจำเป็น ก็จำเป็นค่อยๆ จำเป็นมากขึ้นในปัจจุบัน เพียงแต่ว่าอาจจะไม่ได้โดดเด่นที่สุด คงไม่ได้จำเป็นมากถึงขั้นที่ต้องพิจารณากันเป็นอันดับแรก เพราะว่าประวัติการทำงานในทางการเมืองหรือว่าอาชีพก่อนที่เขาจะเข้าสู่เวทีการเมืองเป็นรัฐมนตรี เป็นสิ่งที่คนให้ความสนใจ...ในรัฐบาลทุกยุคก็จะมีตำแหน่งบางตำแหน่งใน ครม. เลือกใช้คนที่เก่งเฉพาะทาง นักการเงิน นักวิชาการมากกว่าจะอื่นตำแหน่งนั้นให้นักการเมือง” [เน้นโดยผู้วิจัย] (สื่อมวลชน 5)

ถ้าพึ่งทุนสัญลักษณ์ แม้จะมีมากเพียงใดแต่ก็ไม่มีพลังมากเพียงพอต่อการทำให้ได้มาซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรี ทุนสัญลักษณ์จึงจำเป็นต้องค้ำเนินและทำงานร่วมกับทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคม เพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี

4.2 การใช้ทุนสัญลักษณ์เพื่อการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ทุนสัญลักษณ์ในสนามการเมืองถือได้ว่ามีความสำคัญต่อการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี เพราะตำแหน่งรัฐมนตรีไม่ได้ขึ้นอยู่กับทุนที่เป็นความสามารถ เงิน หรือเครือข่าย เพียงลำพัง แต่ทุนที่มีจะต้องได้รับการยอมรับและการให้สถานะหรือความสำคัญในสนามการเมือง โดยทุนสัญลักษณ์จะเกิดขึ้นได้ด้วยการแปรเปลี่ยนของทุนประเภทอื่น เช่น ทุนเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม หรือทุนทางสังคม และได้รับการรับรอง จากนั้นทุนสัญลักษณ์จะถูกแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองเพื่อใช้ในการต่อรองตำแหน่งในสนามการเมือง

ดังนั้น การใช้ทุนสัญลักษณ์จึงหมายถึงการต้องมีทุนอื่นๆ เป็นพื้นฐาน ก่อนที่จะเปลี่ยนมาเป็นทุนสัญลักษณ์และพร้อมที่จะถูกแปลงไปเป็นทุนทางการเมือง ทั้งนี้วิธีการในการใช้ทุนสัญลักษณ์ถือได้ว่าเป็นกลยุทธ์ที่ไม่อาจคำนวณอย่างมีเหตุมีผลตรงไปตรงมา เพราะนักการเมืองผู้อยู่ในสนามการเมืองมานาน สังคมทุนมักเป็นระยะเวลาหนึ่ง จะมีปฏิบัติการหรือการกระทำที่ฝังอยู่ในอาบิตูล โดยนักการเมืองในฐานะผู้เล่น จะรู้ว่าเวลาไหนควรใช้ทุนไหนเพื่อให้ได้ผล

การแสดงบทบาทในฐานะผู้มีความรู้ ความสามารถ หรือความดีงามที่ถูกยอมรับโดยสังคม ไม่ว่าจะผ่านเวทีวิชาการ สื่อสารมวลชน การให้ความเห็นต่อสาธารณะ หรือลักษณะการดำเนินชีวิตส่วนบุคคล ลักษณะเช่นนี้เป็นการลงทุนระยะยาวในการสะสมเครดิตทางสังคม (social credit) ที่จะกลับมาในรูปของความชอบธรรมเมื่อมีข้อเสนอให้บุคคลนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี

การสถาปนาความชอบธรรมในสนามการเมือง นักการเมืองในสนามการเมืองได้พยายามสร้างภาพลักษณ์ผ่านการเล่าเรื่องหรือที่มาของความชอบธรรมในการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี โดยทุนสัญลักษณ์ที่ได้สร้างและสั่งสมมาไม่ว่าจะเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจ ด้วยทุนเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม และทุนทางสังคม ความเชี่ยวชาญ การเป็นที่รู้จัก การมีบารมี อิทธิพลที่เป็นที่รับรู้ รวมทั้งความรู้ คุณวุฒิ และประสบการณ์ สัญลักษณ์เหล่านี้เมื่อถูกสร้างจนเป็นที่รับรู้อย่างน้อยในสนามการเมืองจะค่อยๆ กลายเป็นความชอบธรรมอันเป็นภาพลักษณ์ที่ดีที่ทั้งต่อตัวนักการเมืองเอง และหรือพรรคการเมือง เช่นการแต่งตั้งอดีตข้าราชการระดับสูง ที่มีประสบการณ์ การมีความเชี่ยวชาญ มาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่ากาการกระทรวงการต่างประเทศ เพื่อให้ภาพของประสบการณ์และความเชี่ยวชาญกลายเป็นสัญลักษณ์ประทับตราให้การเข้าดำรงตำแหน่งว่ามีความชอบธรรม ทุนวัฒนธรรมของหลายๆ หนึ่งจึงถูก

แปลงไปเป็นทุนสัญลักษณ์และทุนทางการเมืองให้กับพรรคการเมืองได้ เมื่อตัวแสดงต่างๆ ในสนามการเมืองให้การยอมรับในคุณค่าของทุนนั้นๆ

หรือในกรณีที่มีทุนเศรษฐกิจมากเป็นเจ้าของกลุ่มการเมืองที่มี ส.ส. ในกลุ่มจำนวนมาก ทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคมที่ถูกแปลงไปเป็นจำนวน ส.ส. ได้กลายเป็นทุนสัญลักษณ์ คือ ความเป็นบ้านใหญ่ ผู้มีบารมีและอิทธิพล ที่พรรคการเมืองจะต้องการใช้ประโยชน์จากจำนวน ส.ส. เพื่อสร้างความชอบธรรมในการเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาล ทุนของกลุ่มการเมืองนี้จึงถูกใช้ในการแลกเปลี่ยนกับพรรคการเมือง นั่นคือ จำนวน ส.ส. ของกลุ่มการเมือง นำมาซึ่งความชอบธรรมในการเป็นพรรคแกนนำจัดตั้งรัฐบาล และพรรคการเมืองตอบแทนกลับไปด้วยตำแหน่งรัฐมนตรี

ตั้งกรณีของรัฐมนตรี 3 ได้ชี้ให้เห็นว่า จำเป็นต้องมีการสร้างและสังสรุทหลายประเภท ขณะเดียวกันก็ต้องมีจังหวะเวลาที่ทุนต่างๆ นั้น จะปรากฏชัดเจนกลายเป็นความชอบธรรมในการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี

“สำหรับผมไม่มีข้อ 1 [การใช้เงินเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี] ผมมี 3 ข้อ คือถ้าเครือข่ายผมมี อย่างน้อยเครือข่ายในพรรค เครือข่ายประชาชน เพราะผมเป็นรัฐมนตรี คือผมเป็น ส.ส. บัญชีรายชื่อ แล้วเครือข่ายในพรรคที่ผู้ใหญ่เห็น ส.ส. เห็น สองคือศักยภาพความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ความรู้ก็โอเคก็ไม่แพ้ใคร [ประการที่ 3] เกียรติกษีชื่อเสียงก็มี เพราะเราไม่เคยทำอะไรทางลบทางไหน ทั้ง 3 ประการนี้ ค่อยๆ เหมือนเป็นแรงผลักดันว่ามันเกื้อกันพอเราได้ทำงานมากขึ้นเราก็คนก็เห็นมากขึ้นชื่อเสียงมันก็มากขึ้น” (รัฐมนตรี 3)

หรือกรณีของการที่นักการเมืองถอนตัวจากตำแหน่งและให้คนในครอบครัวก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี โดยการทำให้การถอนตัวคือความเสียสละและการที่คนในครอบครัวที่ได้ถูกคัดสรรแล้ว อาจด้วยการคัดสรรจากประสบการณ์ หรือตัวการศึกษา กลายเป็นความชอบธรรม และทำให้ตำแหน่งรัฐมนตรีกลายเป็นสมบัติส่วนตัว

การสืบทอดบารมีและเครือข่ายจากครอบครัว ในบริบทการเมืองไทย การเป็นทายาทนักการเมือง หรือการมาจากตระกูลที่มีอิทธิพลไม่ว่าจะในระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ สามารถเป็นทุนสัญลักษณ์ที่สำคัญในการสืบทอดฐานเสียงและเครือข่ายทางการเมืองจากรุ่นสู่รุ่น และช่วยให้มีโอกาสในการเข้าสู่ตำแหน่งได้ง่ายขึ้นแม้จะไม่มีประสบการณ์ทางการเมืองมาก่อน

ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติและทางสายเลือดได้ส่งผ่านทุนสัญลักษณ์อันได้แก่ชื่อเสียง ความน่าเชื่อถือ รวมทั้งบารมี ผ่านนามสกุล ทุนนี้สามารถสร้างข้อได้เปรียบในสนามการเมือง ที่ทำให้ผู้ที่จะดำรง

ตำแหน่งรัฐมนตรีไม่ต้องผ่านการคัดกรอง คัดสรร ด้วยความรู้ความสามารถ ทักษะ ประสบการณ์ หรือ กระบวนการและกลไกทางการเมืองที่เข้มข้นและใช้เวลานานเหมือนบุคคลทั่วไป เช่นกรณีของซาบิตา ไทย เศรษฐ์, อัครา พรหมเผ่า, จิราพร สินธุไพร, พลตำรวจเอก เพิ่มพูน ชิดชอบ หรือแม้กระทั่งแพทองธาร ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ดังเช่นที่เลขา 1 กล่าวไว้ว่า "...ถ้าจริงๆชาวบ้านมองว่าใครก็ได้แต่ขอให้ในกลุ่มเรา..."

นามสกุลถือเป็นทุนสัญลักษณ์ที่ได้รับการยอมรับในระดับหนึ่งในสนามการเมือง จากประชาชน พรรคการเมือง หรือกลุ่มอำนาจ ที่เอื้อให้ทายาททางการเมืองเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีได้ง่าย ที่แม้จะมี คำวิพากษ์วิจารณ์ เช่น คณะรัฐมนตรีแพทองธาร ชินวัตร ที่ถูกวิจารณ์ว่าเป็นคณะรัฐมนตรีครอบครัว และ ภูมิธรรม เวชยชัย ได้กล่าวว่า ไม่ต้องการให้เอาคำว่าครอบครัวเข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะวัดคนที่ความสามารถเข้ามาทำงาน หากมีศักยภาพก็เอาเข้ามาทำงาน (กรุงเทพธุรกิจ, 2567๔) การเปลี่ยนภาพครอบครัวไปที่ความสามารถ เป็นการพยายามสร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้เกิดขึ้นทั้งกับรัฐมนตรีและ คณะรัฐมนตรีและใช้ทุนวัฒนธรรมมาแทนที่ แต่ทุนวัฒนธรรมคือทุนที่ต้องใช้เวลาในการสร้าง สั้นสม จึงไม่ ง่ายที่จะกล่าวถึงความสามารถ เพื่อให้คำว่าความสามารถแปลงไปเป็นทุนสัญลักษณ์โดยทันที

ข้อสังเกตการใช้ทุนสัญลักษณ์เพื่อการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี คือ

1. การใช้ทุนสัญลักษณ์เพื่อก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ไม่เพียงรัฐมนตรีหรือพรรคการเมืองที่ อธิบายให้เหตุผลเพื่อทำให้ทุนต่างๆ ที่ถูกเปลี่ยนเป็นทุนสัญลักษณ์กลายเป็นทรัพยากรที่มีศักยภาพกับผู้นั่งเล่นในสนามการเมือง หากแต่ยังทำให้ประชาชนมีความเข้าใจในเหตุผลนั้นๆ ในทางอ้อมด้วย โดยใน กระบวนการนี้สื่อมวลชนและนักวิชาการที่นำเสนอและวิเคราะห์เบื้องหลังที่มาของรัฐมนตรีแต่ละ ตำแหน่ง ก็ได้ร่วมกันสถาปนาเหตุผลและความชอบธรรมให้กับการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีแต่ละตำแหน่ง โดยไม่ตั้งใจ เช่น การกล่าวถึงหรือการวิพากษ์ที่มาของการตอบแทนทางการเมือง การอธิบายถึงเหตุผล ของการที่ตำแหน่งรัฐมนตรีคือรางวัลแห่งความภักดี หรือการอธิบายว่าคือการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์

2. สำหรับทุนสัญลักษณ์ ในสนามการเมืองเป็นเสมือนการการสร้างแบรนด์ทางการเมืองให้เกิดขึ้นกับตัวนักการเมือง ตระกูลการเมือง หรือพรรคการเมือง เพื่อให้เป็นที่จดจำและสร้างความนิยม มีความสำคัญในการสร้างโอกาสและความได้เปรียบในการเจรจาต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรี อย่างไรก็ดี ทุนทางเศรษฐกิจและการมีเครือข่ายอำนาจภายในพรรคหรือมุ้ง รวมทั้งผู้ที่มีอำนาจในพรรค ถูกมองว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดบุคคลที่จะก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ทุนสัญลักษณ์จึงมีลักษณะ เป็นปัจจัยสนับสนุนหรือเสริมสร้างโอกาสมากกว่าที่จะเป็นปัจจัยหลัก เพราะการทำให้เป็นที่ถูกใจของผู้มีอำนาจในพรรคหรือกลุ่มการเมือง อาจมีความสำคัญมากกว่าการได้รับความนิยมจากประชาชนโดยตรง

ในการพิจารณาคำแหน่งรัฐมนตรี โดยความนิยมจากประชาชนก็มีความสำคัญในการรักษาเสถียรภาพทางการเมืองและเป็นเกราะป้องกันตนเองในการดำรงตำแหน่ง ดังจะกล่าวต่อไป

4.3 การแปลงซ้ำและผลิตซ้ำทุนสัญลักษณ์เพื่อการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีในสนามการเมืองไทย เมื่อนักการเมืองได้รับตำแหน่งรัฐมนตรี การรักษาความชอบธรรมในการดำรงตำแหน่ง การได้รับการยอมรับจากนักการเมือง ประชาชน และผู้มีอำนาจของพรรค และการมีภาพลักษณ์ที่ดีที่เป็นที่รับรู้ของผู้คนในสนาม แม้ไม่สามารภมองเห็นและจับต้องได้เป็นรูปธรรมแต่ถือเป็นทุนสัญลักษณ์ที่ช่วยในการช่วยรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี รวมทั้งช่วยลดโอกาสในการถูกปรับออกได้ส่วนหนึ่ง เนื่องจากตำแหน่งรัฐมนตรีเป็นการจัดสรรตามโควตา หากภาพลักษณ์ในช่วงเวลาที่ดำรงตำแหน่งไม่ดี เช่น เกี่ยวข้องกับคดีทุจริต มีข้อครหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน จนเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ การไม่มีผลงานที่เป็นรูปธรรม หรือประสบปัญหาความขัดแย้งกับผู้ที่มีอำนาจ เมื่อถึงรอบของการปรับคณะรัฐมนตรี พรรคแกนนำอาจรักษาโควตาของกลุ่มการเมืองและพรรคร่วมรัฐบาล แต่เปลี่ยนผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี เพื่อรักษาภาพลักษณ์ของรัฐบาลและช่วยลดแรงกดดันทางการเมือง (นักวิชาการ 1)

ดังนั้น รัฐมนตรีจึงจำเป็นต้องมีกลยุทธ์ในการรักษาทุนสัญลักษณ์ ทั้งการแปลงซ้ำทุนสัญลักษณ์มาใช้สถานการณ์หรือบริบทใหม่ เช่น การมีภาพลักษณ์ของการเป็นนักการเมืองที่เข้าถึงประชาชน ไม่ถือตัว เมื่อมาเป็นรัฐมนตรีก็ทำงานลงพื้นที่ เข้าช่วยเหลือประชาชนเมื่อเกิดปัญหาอยู่เสมอ และการผลิตซ้ำทุนสัญลักษณ์ที่รัฐมนตรีผู้นั้นครอบครองอย่างต่อเนื่อง เช่น การลงพื้นที่อย่างต่อเนื่องไม่ว่าจะเป็นที่ใดจังหวัดใด ก็ทำให้ทุนสัญลักษณ์นั้นมีมูลค่า และใช้ในการต่อรองรักษาตำแหน่งได้อย่างชอบธรรม

การรักษาชื่อเสียงและภาพลักษณ์ที่ดี การรักษาชื่อเสียงและภาพลักษณ์ที่ดีในการทำงาน คือปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างความน่าเชื่อถือ ให้ทั้งกับตัวนักการเมืองเอง ทำให้ข้าราชการ กลุ่มการเมือง หรือพรรคการเมืองที่สังกัดรวมถึงประชาชน ได้รับรู้อันนำไปสู่ความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจในการทำงาน ชื่อเสียงและภาพลักษณ์ที่ดีสามารถได้มาจากการทำงาน การลงชุมชน หรือการมีความสัมพันธ์อันดีกับสื่อมวลชน

“[รัฐมนตรี]ไปมาแล้วทุกจังหวัดทั่วประเทศ ตรงไหนที่อันตรายก็ลงไป เราไปเราไปทำงานแล้วได้เนื้องาน แก้ปัญหาให้กับพื้นที่ได้ โครๆ ก็อยากให้ท่านลง บางวันไป 4 จังหวัด 4 ภาค ก็ต้องทำ แล้วไปไม่เคยต้องให้ใครรอ หรือมากล่าวรายงาน ท่านถามเลยที่นี่เป็นยังไงมีปัญหาอะไร แก้อะไรให้ไต่บ้าง โครๆ ก็รักท่าน...” (เลขา 2)

“...บางคนก็เล่นกับกล้องเป็น บางคนก็เล่นกับสื่อเป็น ก็จะอิมเมจก็จะออกมาดี แต่บางคนก็ถ้าเล่นกับสื่อไม่เป็น ก็จะมีทีมที่ท่า” (สื่อมวลชน 2)

การมีผลงานเป็นที่ประจักษ์และต่อเนื่อง ผลงานที่จับต้องได้และเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ และประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ได้รับความเชื่อมั่นในการดำรงตำแหน่งและรักษาตำแหน่ง แม้จะไม่ใช่ปัจจัยที่ส่งผลทางตรงแต่ก็มีผลในการรักษาทุนทางสังคมในระยะยาว

“ตอนที่ผมดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี...ผมทำเต็มที่ ผมแก้ปัญหาให้ชาวบ้าน ผมแก้ปัญหา...ที่ไม่มีใครทำได้ และไม่มีใครคิดว่าผมจะทำได้ เมื่อผมทำได้ ผมก็ถูกขอให้ไปช่วย อีกระทรวงหนึ่ง...สำหรับงานในสภา ก็ต้องรับผิดชอบ ผมเป็นดาวสภาด้วย สื่อมวลชนก็ให้ ฉายาผม หนังสือพิมพ์ก็ตั้งฉายาให้ด้วย” (รัฐมนตรี 3)

“งานที่ทำมีมากและหน้างานต่างๆ ก็ให้การตอบรับดี...มีนโยบายที่กระจายไปทุก จังหวัด และเน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน...เน้นการสร้างพื้นฐานเพื่อการต่อยอดในทาง เศรษฐกิจ” (รัฐมนตรี 5)

“ไปดูได้ว่าผมมีผลงานอะไรบ้าง ไม่ว่าจะรัฐบาลที่แล้วหรือรัฐบาลนี้ งานที่ทำเห็น เป็นประจักษ์ เป็นประโยชน์ต่อประชาชนทุกคน แม้จะมีคนตำหนิว่า แต่เมื่อดูแล้วว่าประชาชน ได้ประโยชน์ ก็ทำ แล้วสุดท้ายประชาชนก็รู้ว่าผมมีเจตนาที่ดี...” (รัฐมนตรี 2)

ผลงานถือได้ว่ามีความสำคัญอย่างมากต่อการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี ดังที่เลขา 1 เลขา 2 รวมทั้งนักวิชาการได้กล่าวตรงกันถึงความสำคัญของผลงานในฐานะเงื่อนไขสำคัญสำหรับการรักษาตำแหน่ง

“ผลงานของ [รัฐมนตรี] มีมาก...ได้ตั้งเองบประมาณมาหลายครั้งแล้ว แล้วก็ ประสาน กับภาคเอกชนและรัฐบาลในการจัดงานอีเว้นท์...ยิ่งใหญ่มากๆ ไม่เคยมีมาก่อน... ผลงานตรงที่รัฐบาลก็เห็น ภาคเอกชนก็ให้เห็น และที่สำคัญประชาชนในพื้นที่ก็ให้เห็นว่าท่าน รัฐมนตรีมีความสามารถและทำผลงานเพื่อประชาชน” (เลขา 1)

“ตอนนั้นงานที่[รัฐมนตรี]ทำคือการทำงาน...ยกระดับขึ้นมาเป็นกรม ซึ่งไม่มีใคร เคยทำได้ ไม่มีใครเคยสนใจจะทำ แล้วมันทำให้ แล้วผ่าน 3 วาระรวด เราทำให้สภาเห็น ความสำคัญของเรื่องนี้ได้” (เลขา 2)

“[การสร้างผลงาน] ก็ต้องทำ แต่ว่าไม่ใช่ไม่ใช่เงื่อนไขเดียวที่ทำให้เขาอยู่ได้” (นักวิชาการ 2)

ทั้งนี้ผลงาน ถือเป็นสิ่งสำคัญที่ไม่ใช่เพียงแค่สร้างความชอบธรรมในการดำรงอยู่ในตำแหน่ง หากแต่ยังช่วยเสริมสร้างทุนอื่นๆ ให้กับนักการเมืองเองด้วย ดังที่นักวิชาการ 3 ได้กล่าวถึงประโยชน์และ ผลพลอยได้จากการทำงานในตำแหน่ง

“[รัฐมนตรี] ยิ่งอยู่นาน ก็ยิ่งสามารถใช้อำนาจหน้าที่ในตำแหน่งในการสร้างและ สะสมผลงาน สร้างเครือข่าย สร้างพันธมิตร อุปถัมภ์ช่วยเหลือ ตลอดจนการได้ผลประโยชน์ ทางการเงินอื่นๆ ได้ยาวนาน” (นักวิชาการ 3)

สำหรับการนำเสนอผลงาน ถือถือได้ว่ามีอิทธิพลอย่างมากในการทำให้งานที่ทำและประสบ ความสำเร็จเป็นที่รับรู้ การใช้สื่อช่องทางต่างๆ จึงจำเป็น

“ไม่มีใครอยากทำงานฟรี แต่เราไม่สร้างภาพ เรามีการใช้สื่อ มีการยิงหึ่งเขียนข่าว ทวนข่าว ฝากสื่อ อัดวิดีโอ ใช้โทรทัศน์เก็บภาพ ถ่ายคลิป ส่งสื่อของกระทรวง ของพรรค แล้วก็ partnership ช่องต่างๆ” (เลขา 2)

การใช้สื่อสร้างภาพลักษณ์ สื่อมีบทบาทสำคัญในการนำเสนอภาพลักษณ์ของรัฐมนตรี โดยรัฐมนตรีบางคนอาจมีต้นทุนด้านการสื่อสารที่ดี ทำให้การสื่อสารกับสื่อมวลชนเป็นไปอย่างง่ายดาย และสามารถควบคุมทิศทางของข้อมูลข่าวสารที่จะถูกสื่อสารออกไปได้ ซึ่งมีส่วนในการสนับสนุน ความชอบธรรมในการดำรงตำแหน่งได้ยาวนาน หรือกลายเป็นภาพลักษณ์ที่ดีของพรรคการเมือง และ นักการเมืองในการเลือกตั้งครั้งต่อไป แต่หากนักการเมืองบางคนอาจไม่ได้มีทักษะในการสื่อสารผลงาน หรือการพูดคุยที่ดีนัก ก็อาจมีการใช้ทีมงานมาช่วยการสร้างภาพลักษณ์สร้างความสัมพันธ์กับสื่อมวลชน

“รัฐมนตรีส่วนใหญ่คำนึงเรื่องภาพลักษณ์ของตนเองอยู่แล้ว ฉะนั้นเขาก็พยายามสร้าง ภาพลักษณ์ที่ดี สิ่งสำคัญที่จะช่วยเขาก็คือ สื่อ พูดตรงๆ เขาก็จะเป็นมิตรกับสื่อ หรือถ้าทำไม่ เป็น ก็ให้คนมาทำให้ ให้คนมาเป็นมิตรกับสื่อหรือไม่ก็สร้างอิมเมจ...อิมเมจสร้างเองไม่ได้ต้องมี คนสร้าง ทำยังไงให้ดูดีทุกอย่าง...หรือบางคนพูดเก่ง ทำงานเก่ง อย่างคุณภูมิธรรม แกเป็นคน ทำงานแกเป็นคนพูด บางคนพูดเก่งก็จะดูดีเรื่องของการสื่อสารเป็นเรื่องสำคัญ...” (สื่อมวลชน 2)

“ท่านเองและทางพรรคก็มีสื่อของตัวเอง ที่คอยประชาสัมพันธ์ผลงานของท่าน เป็นสิ่ง จำเป็นต้องมี อย่างตอนนี้ภาพลักษณ์ของท่านก็ดีกว่าแต่ก่อน เรามีทีมที่ทำ” (เลขา 4)

สำหรับสื่อสังคมออนไลน์ นักการเมืองและพรรคการเมืองได้สังเกตเห็นถึงความสำคัญของสื่อสังคมออนไลน์ โดยนักการเมืองและพรรคการเมืองได้สร้างช่องทางสื่อสารผ่านช่องทางต่างๆ เช่น Facebook, Tiktok, X เพื่อสื่อสารและรักษาฐานเสียงของตนเองกับเครือข่ายผู้สนับสนุน โดยสื่อสังคมออนไลน์ได้ช่วยให้ นักการเมืองสามารถสื่อสารได้เองโดยตรงโดยไม่ต้องผ่านสื่อหลัก และหากใช้สื่อสังคมออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพก็จะช่วยในการสร้างภาพลักษณ์และฐานเสียงจากประชาชนว่าเป็นนักการเมืองที่เข้าถึงประชาชน รับผิดชอบต่อเสียงของประชาชน และมีความชอบธรรมในการดำรงตำแหน่ง การมีผู้ติดตามและได้รับความนิยมมาก ทำให้นักการเมืองนั้นดูมีอำนาจและความนิยม ที่สามารถกลายเป็นทุนสัญลักษณ์ในการรักษาตำแหน่ง พร้อมกันนั้น พรรคการเมืองก็อาจมองว่า นักการเมืองที่มีฐานเสียงที่มีผู้ติดตามจำนวนมากสะท้อนความแข็งแกร่งของนักการเมืองที่จะเป็นผลดีกับความนิยมในพรรคการเมือง

อย่างไรก็ตาม การสร้างและรักษาความสัมพันธ์กับสื่อ รวมทั้งการสื่อสารผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ ไม่ใช่ปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการรักษาตำแหน่ง เนื่องจากนักการเมืองบางคนหรือบางกลุ่มก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการสื่อสารผ่านสื่อช่องทางต่างๆ หากแต่ทุนทางสังคมที่เป็นที่มาของตำแหน่ง เป็นปัจจัยหลักของการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี

“...เราจะเห็นว่ารัฐมนตรีโลกล้มหลายคน เขาก็เป็นรัฐมนตรีต่อมา เป็นปี 2 ปี บางคนอยู่จนรัฐบาลจบก็มี เพราะเขาเป็นบ้านใหญ่ เขาเป็นลูกเป็นหลาน เพราะเขาเป็นทุน” (สื่อมวลชน 3)

ทุนสัญลักษณ์ไม่ได้ดำรงอยู่อย่างเป็นอิสระจากทุนอื่นๆ หากแต่เป็นผลของการแปลงทุนประเภทอื่นๆ ภายใต้โครงสร้างและเงื่อนไขของสนามการเมือง ดังนั้น กลยุทธ์ต่างๆ ที่นักการเมืองใช้จึงมีลักษณะของการแปลงทุนอื่นเข้าเพื่อให้กลายเป็นทุนสัญลักษณ์ และผลิตซ้ำทุนสัญลักษณ์ที่เคยได้รับการยอมรับมาก่อน ให้กลายเป็นทุนสัญลักษณ์เพื่อสอดรับกับเป้าหมายในการรักษาตำแหน่ง ดังนั้น ในการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีด้วยทุนสัญลักษณ์ จึงเห็นได้ชัดเจนถึงความซ้อนทับกันของการแปลงและการผลิตซ้ำทุนในกลยุทธ์ต่างๆ

เมื่อทุนสัญลักษณ์ได้รับการแปลงจากทุนประเภทอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง และได้รับการรับรองจากสนามการเมือง ทุนสัญลักษณ์จะสามารถแปลงซ้ำและผลิตซ้ำเป็นทุนทางการเมือง ที่ให้รัฐมนตรีมีอำนาจต่อรองได้จริงในโครงสร้างอำนาจของพรรคและรัฐบาล

5. ทูตทางการเมือง (Political Capital) กับการเป็นรัฐมนตรี

ในสนามการเมือง ทูตทางการเมืองเกิดจากการสะสมอำนาจ อิทธิพล ความสัมพันธ์ รวมทั้งความไว้วางใจของนักการเมือง กลุ่มทางการเมือง และพรรคการเมือง โดยอาจมาในรูปของการมีฐานเสียงที่แข็งแกร่ง การได้รับการสนับสนุนและความไว้วางใจจากผู้มีอำนาจของกลุ่มหรือพรรคการเมือง การมีเครือข่ายความสัมพันธ์กับนักการเมือง กลุ่มการเมือง ผู้มีอำนาจทางการเมือง รวมทั้งสื่อมวลชน ทูตทางการเมืองที่เกิดขึ้นคือทรัพยากรที่นักการเมืองใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมและการได้รับการยอมรับในสนามการเมือง เป็นทรัพยากรสำคัญที่นำไปสู่การได้มาและรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี เมื่อการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีถูกทำให้เป็นเรื่องของโควตาไม่ใช่เรื่องของความรู้ความสามารถ การเข้าสู่ตำแหน่งและรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีจึงจำเป็นต้องใช้ทูตทางการเมือง

5.1 การสร้างและสะสมทูตทางการเมืองกับการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ทูตทางการเมืองมีที่มาจากทุนเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนสัญลักษณ์ ซึ่งมีบทบาทต่อการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีแตกต่างกัน โดยในสนามการเมือง ทูตทางการเมืองคือทรัพยากรที่บุคคลใช้เพื่อให้สามารถเข้าถึงอำนาจทางการเมืองหรือการรักษาไว้ซึ่งอำนาจทางการเมือง โดยทุนต่างๆ ข้างต้นได้ถูกแปลงไปเป็นทูตทางการเมืองเพื่อเอื้อให้บุคคลเข้าสู่สนามการเมืองและแข่งขันเพื่อตำแหน่งรัฐมนตรีได้

อย่างไรก็ดี ทุนแต่ละประเภทแม้แต่ทุนสัญลักษณ์ ไม่ได้ถูกใช้ในสนามการเมืองอย่างตรงไปตรงมา หากแต่ต้องผ่านกระบวนการแปลงทุนให้สอดคล้องกับบริบท กติกา และโครงสร้างของสนามนั้น โดยทุนต่างๆ นั้นจะต้องถูกแปลงไปเป็นทูตทางการเมืองที่สามารถใช้ทุนนั้นได้จริงในสนามการเมือง จะต้องมีประสิทธิภาพในการเจรจาต่อรอง ช่างฉิ่ง แลตงถึงการมีอำนาจและอิทธิพล เพื่อให้ได้มาหรือรักษาอำนาจและตำแหน่งทางการเมืองภายใต้โครงสร้างของสนามการเมือง

การสนับสนุนทางการเงินให้กับพรรคการเมือง นักธุรกิจหรือกลุ่มที่ถูกเรียกว่านายทุนพรรคการเมือง จะใช้ทุนเศรษฐกิจในการให้การสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองต่างๆ ของพรรค การให้การสนับสนุนทางการเงินนี้ถือเป็นการลงทุนทางการเมือง ด้วยการใช้เงินสร้างความสัมพันธ์แบบแลกเปลี่ยน ที่ค่อยๆ นำไปสู่การสร้าง ความไว้วางใจและสามารถเข้าถึงผู้มีอำนาจของพรรคการเมืองได้ นายทุนจะใช้เวลาความมั่งคั่งของตัวเองที่ได้ลงทุนไปแล้วเป็นเสมือนปัจจัยสำหรับการเจรจาต่อรองเพื่อให้พรรคสนับสนุนนักการเมืองที่เป็นพันธมิตรหรืออาจถูกเรียกว่าอนิมนิเข้าไปเป็นรัฐมนตรี หรือสนับสนุนโครงการหรือนโยบายที่เอื้อต่อธุรกิจของนายทุน

การสร้างสมประสบการณ์จากการทำงาน ทั้งการทำงานภายในพรรคการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมของพรรค การเป็นกรรมการบริหารพรรค หรือการเป็น ส.ส. ของพรรค หรือการลงพื้นที่

พบปะประชาชน เพื่อสร้างความนิยม เครือข่าย และความไว้วางใจ จากพรรคการเมืองและประชาชน หรือการทำงานใกล้ชิดให้กับผู้มีอำนาจของพรรคการเมือง ที่ช่วยสร้างความน่าเชื่อถือและความสามารถ ที่ทำให้บุคคลมีโอกาสได้รับการเสนอชื่อเป็นรัฐมนตรี ประสบการณ์เหล่านี้สะท้อนทุนทางวัฒนธรรมและ ทุนทางสังคมที่ต้องใช้ทักษะ ความสามารถ และเวลาในการสร้าง จนเมื่อถึงเวลา ประสบการณ์เหล่านี้จะ กลายเป็นความชอบธรรมทางการเมืองที่เอื้อให้บุคคลสามารถก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีได้

การสร้างเครือข่าย ในสนามการเมือง เครือข่ายคือปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการสะสมทุน ไม่ว่าจะเป็น การมีเครือข่ายในพรรคหรือกลุ่มการเมือง การเติบโตมากับกลุ่มการเมืองที่เรียกว่าบ้านใหญ่หรือผู้มี อำนาจของพรรคการเมือง รวมทั้งการสะสมเครือข่ายในพื้นที่ เช่น การเป็น ส.ส. เขต หรือกลุ่มการเมืองที่ เรียกว่าบ้านใหญ่ ที่จะต้องสะสมเครือข่ายหรือ ส.ส. เขต เพื่อเพิ่มศักยภาพของกลุ่มการเมืองหรือเจ้าของ บ้านใหญ่ในการขยายฐานเสียงฐานสนับสนุนจากทั้งประชาชนและนักการเมือง ความแข็งแกร่งของ เครือข่ายจะเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความน่าเชื่อถือให้สามารถชนะการเลือกตั้ง อันจะเป็นจุดเริ่มต้นที่ สำคัญของการก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี การสร้างเครือข่ายไม่ได้หมายความว่าเฉพาะการสร้างความสัมพันธ์ที่ เป็นทุนทางสังคมเท่านั้น เครือข่ายจะเกิดขึ้นได้ มีศักยภาพมีความเหนียวแน่นภายในกลุ่ม และเป็นพลังที่มี ศักยภาพให้กับเจ้าของกลุ่มหรือเจ้าของบ้านใหญ่ ต้องมีทุนเศรษฐกิจควบคู่ไปด้วย เพื่อให้การสนับสนุน กิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มดำเนินไปได้ด้วยความเรียบร้อย

นอกจากนี้ความสัมพันธ์กับผู้มีอำนาจของพรรคการเมือง ด้วยการคอยติดตาม หรือทำภารกิจ ต่างๆ ลู่ลวงด้วยสีเทาเสมอ ได้กลายเป็นตราประทับถึงความสามารถและความภักดีที่มีให้กับนักการเมือง ที่ เมื่อถึงเวลาทุนนี้ก็จะถูกแปลงไปเป็นตำแหน่งรัฐมนตรีได้

การสืบทอดอำนาจและตระกูลการเมือง การเป็นทายาทหรือการมีนามสกุลเดียวกันกับ นักการเมือง ไม่ว่าจะเป็นพ่อ - ลูก ที่ - น้อง ถือเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างโอกาสให้ลูกหลานหรือ คนในครอบครัวสามารถก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีได้ง่ายขึ้นบุคคลทั่วไป สำหรับตระกูลการเมืองที่มีฐานเสียง ทุนทางการเมืองที่มี ไม่ใช่เพียงนามสกุลที่เป็นทุนสัญลักษณ์ที่ถูกแปลงเป็นทุนทางการเมืองในสนาม การเมือง หากแต่ยังรวมถึงทุนทางสังคมจากเครือข่ายนักการเมืองและประชาชนในพื้นที่ ที่สามารถถูก แปลงไปเป็นทุนทางการเมืองได้ในแง่ของฐานเสียงและจำนวน ส.ส. เพื่อการต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรี และ ทุนเศรษฐกิจ เนื่องจากตระกูลการเมืองที่มีฐานเสียง มักจะมีความมั่งคั่งจากการมีธุรกิจที่สามารถ หล่อเลี้ยงเครือข่ายของตนเองได้ โดยความมั่งคั่งนี้ก็เป็นอีกสิ่งที่สามารถแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองใน การต่อรองตำแหน่งได้เช่นกัน โดยเฉพาะกลุ่มที่สามารถหล่อเลี้ยงกุมของตัวเองได้อย่างเป็นอิสระ และยังสามารถให้การสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของพรรคการเมืองได้ด้วย

การเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีในสนามการเมืองไทย มีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับการสร้างและสะสมทุนหลากหลายรูปแบบ โดยทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคม ถือเป็นทุนที่มีบทบาทมากในการแปลงเปลี่ยนไปเป็นทุนทางการเมืองที่มีอิทธิพลสูงในกระบวนการต่อรองเพื่อตำแหน่งรัฐมนตรี ในขณะที่ทุนวัฒนธรรมถือได้ว่าเป็นทุนที่มีความสำคัญรองลงมา แต่ก็มีความอิสระ และสามารถก้าวข้ามสนามได้

การสร้างและสะสมทุนทางการเมืองข้างต้น ถือเป็น การสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจ ให้เกิดขึ้นในหลายกลุ่มคนและหลายระดับ ด้วยวิธีการและด้วยทุนที่หลากหลาย ทั้งนี้ ทุนสัญลักษณ์ที่ถูกแปลงเป็นทุนทางการเมืองในสนามการเมือง จะพร้อมใช้เพื่อแปลงไปเป็นตำแหน่งทางการเมือง เมื่อมีช่องทางหรือมีความสัมพันธ์กับผู้ที่มีอำนาจที่ต้องการทุนเหล่านั้น เพื่อมารองรับตนเอง ดังเห็นได้ชัดเจนจาก เลขที่ 2 ที่ได้เคยกล่าวไว้ว่า ตระกูลของรัฐมนตรีที่เขาทำงานด้วยนั้น ครองทั้งจังหวัดมานาน แต่เมื่อมีตัวแทนจากพรรคการเมืองติดต่อมาและเสนอข้อแลกเปลี่ยน ทำให้เห็นชัดเจนว่า พรรคการเมืองนั้นเห็นคุณค่าของทุนสัญลักษณ์ที่ตระกูลของรัฐมนตรีสร้างและสั่งสมไว้ โดยต้องการแปลงความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจจากคนในพื้นที่ ไปเป็นจำนวน ส.ส. ที่จะเป็นประโยชน์กับพรรคการเมือง หรือก็คือแปลงเป็นทุนทางการเมืองที่จะเป็นประโยชน์ทั้งต่อพรรคการเมืองและกลุ่มการเมือง

5.2 การใช้ทุนทางการเมืองเพื่อการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ในสนามการเมือง ทุนต่างๆ ที่นักการเมือง กลุ่มการเมือง รวมทั้งพรรคการเมืองมี ได้ถูกใช้เพื่อสร้างอำนาจในการเจรจาต่อรอง ลักษณะของทุนทางการเมืองมีหลากหลาย โดยสัมพันธ์กับทุนและเงื่อนไขของรัฐมนตรีแต่ละคน อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวถึงทุนทางการเมืองในการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีได้ดังนี้

การใช้ความมั่งคั่งในการต่อรอง ผู้ที่มีทุนเศรษฐกิจในระดับสูงและนำมาใช้ในการสนับสนุนการดำเนินการและกิจกรรมทางการเมือง ถูกเรียกว่า นายทุนกลุ่มหรือนายทุนพรรค โดยมักจะปรากฏรายชื่อของผู้ที่เป็นนายทุนและกลุ่มทุนพรรคการเมืองในช่วงเลือกตั้ง เช่นในช่วงการเลือกตั้ง 2562 ปรากฏชื่อนายทุนพรรคพลังประชารัฐผ่านการจัดงานระดมทุน ที่ได้เงินบริจาคมากกว่า 600 ล้านบาท พรรครวมพลังประชาชาติไทย ก็มีจัดเลี้ยงกาล่าดินเนอร์ระดมทุนไปเช่นเดียวกัน (Thai PBS, 2561) หรือการบริจาคเงินให้กับพรรคการเมือง อย่างไรก็ตาม การแปลงทุนเศรษฐกิจไปเป็นทุนทางการเมือง ไม่ได้ต้องการเพียงปริมาณของทุน แต่ต้องเป็นการใช้เงินอย่างมีกลยุทธ์ อย่างสม่ำเสมอ และผ่านช่องทางที่มีแนวโน้มว่าจะมีชัยชนะในการเลือกตั้ง เช่น สนับสนุนพรรคที่มีโอกาสที่จะชนะการเลือกตั้ง โดยมีข้อตกลงที่ชัดเจน ดังเช่นกรณีการย้ายไปพรรคเพื่อไทยของสมศักดิ์ เทพสุทิน และสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ ก่อนที่พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา จะประกาศยุบสภา นั่นคือ การคำนวณแล้วว่าความนิยมในพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ลดน้อยลง โอกาสในการรักษาตำแหน่งทางการเมืองหรือรัฐมนตรีภายใต้พรรคพลังประชารัฐน่าจะไม่มีมั่นคง การย้ายพรรคจึงเป็นทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ที่เป็นการปกป้องรักษาทุนเศรษฐกิจ เพื่อนำไปสู่การ

ลงทุนใหม่ในสนามการเมืองที่มีแนวโน้มที่จะให้ผลตอบแทนที่ต่ำกว่า การย้ายพรรคในกรณีเช่นนี้จึงไม่ใช่เพียงการย้ายขั้วทางการเมือง หากแต่เป็นการรักษาและปกป้องทุนเศรษฐกิจ โดยใช้อย่างถูกที่ถูกทาง เพื่อให้กลายเป็นทุนทางการเมือง และตำแหน่งรัฐมนตรี

ที่สำคัญการใช้ความมั่งคั่งในการต่อรองต้องใช้จนเป็นที่รับรู้ของสมาชิกในกลุ่มการเมืองหรือพรรคการเมือง จนทำให้ความมั่งคั่งคือทุนทางการเมืองที่จำเป็น เกิดการยอมรับ และใช้ร่วมกับทุนอื่นประกอบด้วยโดยเฉพาะทุนทางสังคม จึงจะทำให้ความมั่งคั่งเป็นทุนทางการเมืองที่ชอบธรรมในสนามการเมือง เพื่อนำมาซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรี

การอ้างอิงความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์เพื่อสร้างความชอบธรรม ผู้ที่มีคุณวุฒิหรือคุณสมบัติหรือประสบการณ์การทำงานที่สอดคล้องกับตำแหน่ง ที่เป็นที่ยอมรับสามารถถูกแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองได้ ดังเช่น ความรู้เฉพาะด้านทางด้านกฎหมาย การคลัง การต่างประเทศ ที่สามารถกลายเป็นข้อได้เปรียบในเชิงอำนาจของการต่อรองได้ กล่าวคือ คุณสมบัติเหล่านี้คือทุนทางวัฒนธรรมที่ถูกแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองที่สำคัญในสนามการเมือง ที่หากเป็นช่วงรัฐบาลรัฐประหาร ทุนเหล่านี้ถือได้ว่ามีมูลค่าในทางการเมืองที่ถูกแปลงไปเป็นตำแหน่งทางการเมืองได้ แต่ในช่วงเวลาปกติ คุณสมบัติเหล่านี้มีความสำคัญน้อยกว่าทุนทางการเมืองรูปแบบอื่นๆ โดยเฉพาะทุนทางการเมืองที่มาจากทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคม

"[ความสำคัญของความรู้ความสามารถ]...น้อยมากๆ ที่เป็นคนเก่งคนดี และได้รับเชิญมาเป็นรัฐมนตรี แตกต่างจากรัฐบาลรัฐประหารที่รัฐมนตรีรับเชิญเป็นส่วนใหญ่...จะเชิญคนที่ภาพลักษณ์ดูดี มีความสามารถ..." (สื่อมวลชน 3)

เช่นเดียวกับรัฐมนตรี 2 ที่ได้กล่าวถึงความสำคัญของความรู้ความสามารถและประสบการณ์ว่า

"...ไม่ได้จบรัฐศาสตร์ไม่ได้จบกฎหมาย...[สาขาที่จบ]ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการเมืองเลย แต่เกี่ยวข้องกับงานที่ผมทำก่อนที่จะมาทำงานการเมือง และผมเอาประสบการณ์ในการบริหารงานมาใช้ในการทำงานในตำแหน่งรัฐมนตรี คือกระทรวงที่เข้าไปรับผิดชอบ เข้าไปลึกทุกเวาก็รู้...แต่เราไม่ได้ไปทำอาชีพหม้อ ครู เกษตร ไม่ได้ทำ แต่ผมเอาความรู้เรื่องการบริหารไปช่วยทำให้งานในกระทรวงมันเดินได้ แก้ปัญหาได้ ตรงนี้ขบไม่มี ทำอย่างไรให้มี ตรงนี้มีปัญหา ต้องแก้ยังไง ผมทำตรงนี้ ฉะนั้นวุฒิที่ตรงจำเป็นไหม สำหรับผม เราเข้าไปทำงานบริหาร การสามารถบริหารงานได้สำคัญกว่า" (รัฐมนตรี 2)

อย่างไรก็ตาม ความรู้ความสามารถก็ยังคงเป็นเงื่อนไขที่เป็นทุนทางการเมืองที่เอื้อให้นักการเมืองหรือเทคโนโลยีแคสต์ ก้าวเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองได้ เช่นกรณีของ พิชัย ชุมทวนิช ปานปรีย์ นหิศานุกร มารีช เสียมพงศ์เผ่าภูมิ โรจนสกุล นักเศรษฐศาสตร์สังกัดพรรคเพื่อไทยที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายดิจิทัล วอลเล็ตให้กับรัฐบาล โดยได้แปลงทุนวัฒนธรรมที่ตนเองมีและใช้ในสนามการเมือง ให้กลายเป็นตำแหน่งรัฐมนตรี ทั้งนี้เขามีประสบการณ์จากการเป็นเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม ทุนวัฒนธรรมมีความแตกต่างจากการแปลงทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคม ที่มีลักษณะต้องพึ่งพิงทุนอื่น แต่ทุนวัฒนธรรมมีความอิสระเนื่องจากเป็นทุนที่มีคุณค่าในสนามอื่นด้วย อย่างไรก็ตาม ก็พบว่า ทุนวัฒนธรรมจะถูกแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองและใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพึ่งพิงทุนอื่นด้วย เช่น ทุนทางสังคม จะช่วยให้ได้มาซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรีได้เร็วขึ้นดังเช่นตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลังของเผ่าภูมิ โรจนสกุล มิแนจะมีทุนวัฒนธรรมที่ดีแต่ก็มีความใกล้ชิดกับภูมิธรรม เวชยชัย ด้วย (Thai PBS, 2567ก) ความสัมพันธ์นี้จึงช่วยทำให้ทุนวัฒนธรรมถูกแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองได้ง่ายและมีประสิทธิภาพ

การเชื่อมโยงเครือข่ายอำนาจกับแกนนำและผู้มีอำนาจของพรรคการเมือง นักการเมืองที่มีความใกล้ชิดกับหัวหน้ากลุ่มการเมือง หัวหน้าพรรคการเมือง หรือผู้มีอำนาจในพรรคการเมือง มีโอกาสได้รับความไว้วางใจและได้รับตำแหน่งรัฐมนตรี โดยระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งและกระทรวงที่ได้รับมอบหมายขึ้นอยู่กับความใกล้ชิด ความสามารถในการต่อรอง รวมทั้งความสามารถในการสร้างข้อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ ในส่วนนี้เห็นได้อย่างชัดเจนจากกรณีพรรคเพื่อไทย เมื่อครั้งปรับคณะรัฐมนตรี เศรษฐา ทวีสิน ในส่วนแรกคือ นายกรัฐมนตรี เศรษฐา ทวีสิน ที่ได้นำเอารายชื่อรายชื่อคณะรัฐมนตรีไปปรึกษากับทักษิณ ชินวัตร ที่เป็นการแสดงนัยทางการเมืองว่า ทักษิณ ชินวัตร คือผู้มีอำนาจทางการเมืองที่แท้จริงในการตัดสินใจสุดท้ายในการจัดวางกลุ่มอำนาจและผลของการต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรีที่ดำเนินมาก่อนหน้า (Thai PBS, 2567ข) อีกนัยหนึ่งก็สะท้อนกลับไปตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ เศรษฐา ทวีสิน ที่ไม่มีความเป็นอิสระในการตัดสินใจทั้ง ๆ ที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ในส่วนต่อมา คือ การปรับครม. หมายถึง ช่วงเวลาที่นักการเมืองผู้ครอบครองทุน ต่างต้องใช้ทุนของตนเองมีเพื่อรักษาตำแหน่ง หรือหากคนที่ยังไม่ได้ดำรงตำแหน่ง ช่วงเวลานี้คือช่วงเวลาของการต่อรอง หรือการเรียกร้องในทางใดทางหนึ่ง เพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรีที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยปรากฏการเข้าหาผู้มีอำนาจของพรรคและพยายามโน้มน้าวเพื่อให้ผู้มีอำนาจของพรรคให้การสนับสนุน ดังที่ผู้จัดการออนไลน์ (2567ข) ได้เสนอว่า “สำหรับการปรับคณะรัฐมนตรี...ก็ทำเอานักวิ่งสู้กันไม่ลืมลูสมิตา...แรงกระเพื่อมอย่างเห็นทั้งจากเจ้าของตำแหน่งรัฐมนตรีที่ตะเกียกตะกายเกาะขาเก้าอี้แน่น กับบรรดาแคนดิเดตที่กระเสือกกระสนหมกนึ่งเก้าอี้เสนาบดี โดยมีกระแสข่าวว่าหัวหน้าคน

แนวคิด “นายใหญ่” ทักษิณ ชินวัตร...ถึงกับไม่แห้งกันถ้วนหน้า ไม่ว่าจะ เป็น “คุณหญิงอ้อ” คุณหญิง พจมาน ดามาพงษ์ อติศรียา “เจ๊แดง” เขียวภา วงศ์สวัสดิ์ น้องสาว “ลูกอึ้ง” แพทองธาร ชินวัตร ลูกสาว และหัวหน้าพรรคเพื่อไทย และ “ลูกไอ้ต” พานทองแท้ ชินวัตร ลูกชายหัวแก้วหัวแหวน กระทั่ง “น้องปู” ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร น้องสาว ที่หลบหนีโทษจำคุกอยู่ต่างประเทศอย่างโดดเดี่ยว ก็มี “ลิ่วล้อ” ต่อสายขอ พึ่งบารมีจนสายแทบไหม้ ก่อนจะมีข่าวว่า ผู้มีอำนาจตามกฎหมายอย่าง “นายกานิต” เศรษฐา ทวีสิน นายกรัฐมนตรี ได้มีบัตรประชาชนกลางวันกับ “นายใหญ่ทักษิณ” ที่โรงแรมโรสุค ย่านเพลินจิต... เพื่อหารายชื่อปรับ ครม.ครั้งสุดท้ายก่อนนำขึ้นทูลเกล้าฯ...”

ในส่วนนี้สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ในสังคมการเมืองไทย ที่การได้มาซึ่งผลประโยชน์ใดๆ ต้องได้รับการรับรองจากผู้มีบารมีในเครือข่ายอำนาจในอีกระดับชั้นที่สูงขึ้นไป โดยนักการเมืองที่เข้าหาบุคคลใกล้ชิดหรือบุคคลในเครือญาติตระกูลชินวัตร จำเป็นต้องมีทุนทางสังคม และทุนสัญลักษณ์จากความใกล้ชิด ความไว้วางใจ และช่วงเวลานี้คือช่วงเวลาแห่งการเรียกใช้ทุนที่ตนเอง ครอบครองเพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรี

ความสัมพันธ์ที่มีกับผู้มีอำนาจทางการเมืองในสนามการเมืองทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็น ทางการเมือง สะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้สถานการณ์ในสนามการเมืองของผู้เล่น รวมทั้งการได้รับรู้ถึงกฎ กติกาในสนามการเมือง และรู้ว่าต้องมีปฏิบัติการและการใช้ทุนทางการเมืองที่ตนเองครอบครองใน รูปแบบใด รวมถึงการรับรู้ว่าในสนามการเมืองผู้มีอำนาจที่แท้จริงไม่ใช่ผู้ที่มีตำแหน่งที่เป็นทางการ

“การเมืองไทยเป็นการเมืองที่ชอบมีเบื้องหลัง ชอบมีหลังบ้าน เพื่อทำให้คนที่เขาไม่ถึง รู้สึกถึงอภิสิทธิ์ และความพิเศษของคนที่เขาถึงได้ ในความเป็นจริงในแต่ละพรรคการเมืองเราก็ จะรู้ว่าใครใหญ่ หรือใครคือหัวหน้าพรรคตัวจริง เหมือนคอนพรรคพลังประชารัฐที่เราจะรู้ว่า พลเอกประวิตร คือเบอร์ใหญ่ เหมือนกันกับพรรคเพื่อไทย ก็คุณทักษิณ ที่ใครๆ ที่เข้าหา ก็พร้อมเข้าไปอยู่ได้อำนาจทั้งนั้น...” (นักวิชาการ 5)

การสืบตระกูล การเกิดในครอบครัวนักการเมืองทำให้บุคคลนั้นมีทุนทางการเมืองโดยอัตโนมัติ สามารถนำมาใช้เพื่อการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีได้จากอำนาจทางการเมืองของครอบครัวที่สร้างจากกรรม ิ ทุนเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนวัฒนธรรมสนับสนุน กล่าวคือ ทุนเศรษฐกิจช่วยในการสนับสนุนการ หาเสียงและกิจกรรมทางการเมือง ทุนทางสังคมคือการมีฐานเสียงจากพื้นที่ เครือข่ายทางการเมืองและ เครือข่ายทุน และการเป็นที่รู้จัก ทุนวัฒนธรรมคือการมีโอกาสในการเรียนรู้การเมืองและการเข้าใจ กระบวนการกลไกทางการเมือง ซึ่งเป็นเหมือนการเตรียมความพร้อม และทุนสัญลักษณ์จากการเป็นที่รู้จัก และรับรู้ในบารมีของตระกูลนี้ในสังคมการเมือง อย่างไรก็ตาม การสืบตระกูลไม่ใช่ปัจจัยที่รับประกันการ

เข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี หากแต่เป็นทุนทางการเมืองที่เอื้อให้หาอาททางการเมืองมีโอกาสเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองได้ง่ายขึ้นและชอบธรรมในสนามการเมือง เช่น แพทองธาร ชินวัตร สุดาวรรณ หวังศุภกิจโกศล หรือแม้แต่อัครา พรหมเภา และชาบีดา ไทยเศรษฐ์ ที่แม้จะเข้าสู่ตำแหน่งจากการถนัดตัวของชนรมนัล พรหมเภา และชาดา ไทยเศรษฐ์ แต่การสืบทระกูล ก็ยังคงเป็นทุนทางการเมืองที่สามารถส่งต่อได้ เพราะการส่งต่อทุนทางการเมือง คือกลยุทธ์ที่ชอบธรรมจากการที่ตัวแสดงในสนามให้การยอมรับและรับ ประทับตรารับรอง และพรรคการเมืองส่งรายชื่อผู้ที่ถูกเสนอชื่อเป็นรัฐมนตรีให้กฤษฎีกาและสำนักงาน เลขาธิการคณะรัฐมนตรีตรวจสอบคุณสมบัติ นั้นเท่ากับว่า การสืบทระกูลมีความชอบธรรมจากการได้รับการรับรองจากสนามการเมืองและสถาบันทางการเมืองที่เป็นทางการ

บารมีของหัวหน้ากลุ่มการเมือง กลุ่มการเมืองคือบุคคลจำนวนหนึ่งที่มาด้วยกันเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง หัวหน้ากลุ่มจะต้องเป็นผู้ที่มีบารมีซึ่งเป็นทุนสัญลักษณ์อันเกิดจากการสะสมทุน ชนิดต่างๆ มาอยู่ตลอด ไม่ว่าจะเป็นการสะสมทุนเศรษฐกิจที่เป็นความมั่งคั่ง ทุนทางสังคมที่เป็นเรื่อง เครือข่ายความสัมพันธ์ จนกระทั่งเป็นที่รับรู้และยอมรับกันในสนามการเมือง จนนำไปสู่การการใช้บารมี ในการต่อรองอำนาจในสนามการเมือง

“ตอนเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมา [นักการเมือง]ถูกหาบตามจากพรรค...ให้ดูแลพื้นที่ทั้งภาค ...และถ้าได้ยงจังหวัด เขาไปเลยหนึ่งรัฐมนตรี [นักการเมือง]เลยให้ไปหาคนลง ก็จกรายชื่อ [นักการเมือง/ ผู้มีอิทธิพลของแต่ละจังหวัด]ให้ไปติดต่อ” (เลขา 2)

แม้ว่าการจัดตั้งรัฐบาลจะดำเนินไปตามโควตาของพรรคการเมือง แต่กลุ่มการเมืองต่างๆ ก็มี บิัจฉัยสนับสนุนที่ช่วยเพิ่มอำนาจต่อรองของตนเอง โดยกลุ่มที่มี ส.ส. เขตและได้รับการสนับสนุนจาก ประชาชนในพื้นที่ ได้อาศัยบิัจฉัยนี้ คือ ฐานเสียง เป็นเครื่องมือในการเจรจา ในขณะที่กลุ่มนักการเมืองที่มีความใกล้ชิดกับผู้มีอำนาจในพรรคใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นแต้มต่อ ส่วนกลุ่มที่ขับเคลื่อนด้วย ทุนเศรษฐกิจก็ใช้การสนับสนุนทางการเงินเป็นกลไกสำคัญในการเจรจาต่อรอง ดังนั้น กลุ่มการเมือง เหล่านี้อาศัยทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อสร้างอำนาจและอิทธิพลในการต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรี ได้แก่

- *จำนวน ส.ส. เขต* กลุ่มการเมืองหรือบ้านใหญ่สามารถต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรีได้โดยการใช้ ทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคมที่มีอยู่ในพื้นที่ เพื่อดึงจุดและรักษา ส.ส. เขตในพื้นที่ให้อยู่ ภายใต้การดูแลของกลุ่ม เมื่อผลการเลือกตั้งปรากฏว่ากลุ่มการเมืองดังกล่าวมีจำนวน ส.ส. เขตมากเพียงพอ กลุ่มการเมืองจะทำการแปลงจำนวน ส.ส. เขต ภายใต้การอุปถัมภ์ ของตนเอง ที่แสดงถึงฐานเสียงของประชาชนในพื้นที่ ให้กลายเป็นอำนาจต่อรองทางการเมือง

เมือง เพื่อแลกเปลี่ยนเป็นตำแหน่งรัฐมนตรี ที่หากพรรคไม่ชอบแทนด้วยโควตารัฐมนตรี ตามที่กลุ่มต้องการ ก็อาจนำไปสู่การถอนการสนับสนุนหรือที่เรียกว่าย้ายขั้วการเมือง

- *ความสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้มีอำนาจของพรรคการเมือง* กลุ่มการเมืองที่มีความสัมพันธ์กับผู้มีอำนาจของพรรคการเมือง สามารถใช้ความสัมพันธ์ของตนเองให้ได้รับการสนับสนุน แม้กลุ่มของตนเองจะไม่มี การสนับสนุนจาก ส.ส. เขต แต่ความสัมพันธ์ดังเช่นที่เรียกว่า มือขวาของผู้มีอำนาจ ก็เป็นปัจจัยให้ได้มาซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรีได้ ทั้งนี้ลักษณะการเมืองแบบอุปถัมภ์ ยึดได้ว่ามีส่วนทำให้รูปแบบความสัมพันธ์แบบนี้ดำรงอยู่ได้ ดังที่ สื่อมวลชน 4 ได้กล่าวว่า

“ถ้าเอาคุณทักษิณจนมาถึงในยุคในสมัยของแพทองธาร แพบจะไม่ต่างกันเลย คือเป็น CEO สโตลอยู่แล้ว เจ้าของบริษัทคือคุณทักษิณ...จะมีบางกระทรวงหรือบางหน่วยงานเท่านั้น ที่ถูก assign ด้วยคนที่ดูเหมือนว่าจะมีความรู้ความสามารถหรือมีความถนัดตรงนั้น ส่วนที่เหลือเป็นไปตามการจัดสรรพื้นที่ จัดสรรมุ่งจัดสรรให้เพียงพอกับเรื่องที่เกิดขึ้นตรงนั้นมากกว่า...อย่างคุณภูมิธรรม เวชยชัย ท่านก็ไม่ได้มีความรู้ความสามารถด้านพาณิชย์ด้านการค้ามาก่อน...สุดท้ายท่านก็ไปลงในเก้าอี้พาณิชย์ เพราะว่า เป็นกระทรวงใหญ่ที่เหลืออยู่ ที่พรรคร่วมไม่ขอไม่แบ่ง ก็เลยกลายเป็นว่าเพื่อไทยก็เก็บตัวนี้ไว้ให้กับทางคุณภูมิธรรมก่อน อันนี้คือในยุคแรก...(ในรัฐบาลแพทองธาร) พอคุณภูมิธรรมเข้าไป เราก็จะเห็นการความพยายามในการแก้ไขกฎระเบียบกลางใหม่ ความพยายามในการที่จะเข้าไปมีส่วนในการคัดเลือกหรือมีการจัดระเบียบในหลายๆ เรื่อง ซึ่งพอคุณภูมิธรรมยื่น ต้นทุนของคุณภูมิธรรมมีสูงกว่าคุณสุทินไม่รู้ คือกี่เท่า ด้วยความเป็นหลังบ้าน ด้วยความเป็นบ้านใหญ่[ของพรรคเพื่อไทย]” (สื่อมวลชน 4)

- *ความมั่งคั่ง* นายทุนที่มีทรัพย์สินทางด้านเศรษฐกิจอาจให้การสนับสนุนกลุ่มการเมือง ทำให้สามารถแปลงความมั่งคั่งเป็นทุนทางการเมืองเพื่อแลกกับอำนาจและตำแหน่ง หรืออีกกรณีที่ปรากฏคือ นายทุนที่มีทรัพย์สินทางด้านเศรษฐกิจมาก มักจะเป็นแกนนำของกลุ่มการเมือง หรือนายทุนอาจรวมเป็นกลุ่มการเมือง และใช้ความมั่งคั่งที่ได้ให้การสนับสนุนกลุ่มหรือพรรคการเมือง แปลงเป็นทุนทางการเมืองเพื่อสร้างอำนาจต่อรองทางการเมือง เช่น กลุ่มสามมิตร

ทุนทางการเมืองของพรรคร่วมรัฐบาล ในการจัดตั้งคณะรัฐมนตรี แม้พรรคร่วมรัฐบาลมีอำนาจ ในการต่อรองน้อยกว่าพรรคแกนนำ แต่ก็ได้ใช้ทุนทางการเมืองที่มีเพื่อให้ได้โควตารัฐมนตรี กล่าวคือ

- จำนวน ส.ส. ในสภา พรรคการเมืองที่มีจำนวน ส.ส. มาก ก็มีโอกาสในการใช้จำนวน ส.ส. ในการต่อรองเพื่อขอกระทรวงหลัก เช่น การที่พรรคภูมิใจไทยเป็นพรรคที่มี ส.ส. ในสภา ผู้แทนราษฎรเป็นลำดับ 3 ทำให้การเลือกเข้าร่วมรัฐบาลกลายเป็นอำนาจในการต่อรองของพรรคภูมิใจไทย ดังที่ปรากฏการต่อรองตำแหน่ง รัฐมนตรีว่าการฯ 4 ตำแหน่ง รองนายกรัฐมนตรี 1 ตำแหน่ง และรัฐมนตรีช่วยว่าการฯ 4 ตำแหน่ง (Thai PBS, 2567๕)
- การเป็นตัวแปรในการจัดตั้งรัฐบาล กรณีของพรรคเล็กหรือกลุ่มการเมืองที่เลือกเข้าร่วมรัฐบาล ได้ใช้การตัดสินใจขั้มติพรรคการเมืองที่สังกัดเป็นเงื่อนไขในการต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรี ดังเช่นกรณีของกลุ่มธรรมนิส ที่เคยสังกัดพรรคพลังประชารัฐ ได้ย้ายออกมา ร่วมกับพรรคกล้าธรรม และสนับสนุนรัฐบาลแพทองธาร ชินวัตร ด้วย ส.ส. ทั้งหมด 24 คน (สภาผู้แทนราษฎร, 2567) ดูแลกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ คือ รัฐมนตรีว่าการฯ 1 ตำแหน่ง และ รัฐมนตรีช่วยว่าการฯ 2 ตำแหน่ง
- การสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล การที่พรรคร่วมหรือกลุ่มการเมืองพร้อมสนับสนุนนโยบายหลักของรัฐบาล ถือเป็นเครื่องมือต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรี ด้วยการเสนอว่า พรรคหรือกลุ่มของตนมีความเชี่ยวชาญในงานและพร้อมผลักดันนโยบายของรัฐบาลร่วมกัน ดังเช่น กรณีของกลุ่มธรรมนิส ที่ต่อรองกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ทั้ง 3 ตำแหน่ง และพร้อมสนับสนุนทุกนโยบายของรัฐบาล (THE STANDARD TEAM, 2567 4)

ข้อสังเกตในการก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ซึ่งเป็นตำแหน่งในสนามการเมือง

1. ทุนเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนสัญลักษณ์ ไม่สามารถนำไปสู่การเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีได้อย่างตรงไปตรงมา ต้องถูกแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองในสนามการเมือง นั้นหมายความว่า ทุนต่างๆ ที่มีนั้นและสามารถแปลงเป็นทุนทางการเมือง ต้องมีคุณค่าและเป็นที่ต้องการในสนามการเมือง

2. ทุนทางการเมืองจากการแปลงทุนใดๆ เพียงชนิดเดียว ไม่ได้รับประกันการเป็นรัฐมนตรี ต้องมีทุนอย่างน้อยสองชนิดเป็นพื้นฐาน โดยเฉพาะทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคมที่ถือได้ว่ามีความสำคัญในสนามการเมือง อย่างไรก็ตาม บทบาทของทุนใดจะมีมากกว่าขึ้นกับเงื่อนไขและสถานการณ์ ดังปรากฏ

ในการสัมภาษณ์ว่า มีเงินอย่างเดียวไม่พอต้องมีเครือข่ายด้วย หรือ มีเครือข่ายอย่างเดียวไม่พอมต้องมีเงินด้วย

3. เมื่อการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีเป็นเรื่องของโควตา ไม่ใช่คุณสมบัติและทรัพยากรที่บุคคลครอบครองแต่เพียงอย่างเดียว ฉะนั้น ทูตทางการเมืองของกลุ่มการเมืองและพรรคการเมือง โดยเฉพาะจำนวนส.ส. ที่จะต้องใช้ในการต่อรองและการแบ่งปันอำนาจ จึงเป็นสิ่งสำคัญ

5.3 การแปลงซ้ำและผลิตซ้ำทุนทางการเมืองเพื่อการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีในสนามการเมืองไทย ทุนทางการเมืองคือพลังที่ได้รับเคารพยอมรับ มีความชอบธรรม และทำให้มีอิทธิพลและอำนาจในการต่อรองในสนามการเมือง โดยทุนทางการเมืองเกิดจากการแปลงทุนประเภทอื่นๆ มาใช้ในสนามการเมือง จนกลายเป็นทุนที่มีคุณค่าในสนามการเมือง ผู้ที่ครอบครองทุนทางการเมืองจะสามารถใช้ทุนดังกล่าวในการต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรี แต่การรักษาตำแหน่งเป็นเรื่องที่ยากยิ่งกว่า เนื่องจากการแข่งขันในสนามการเมืองที่สูง ตำแหน่งรัฐมนตรีที่มีจำกัด ความต้องการนักการเมืองคนอื่นๆ ในการก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ประกอบกับเงื่อนไขเชิงโครงสร้างอันได้แก่ สถานการณ์ทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา บริบท กฎหมาย คำพิพากษาศาล รวมไปถึงโควตาของพรรคการเมือง ความพึงพอใจของผู้มีอำนาจในพรรคที่อาจมีการปรับเปลี่ยน เหล่านี้เป็นเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี

ฉะนั้น การแปลงซ้ำและผลิตซ้ำทุนทางการเมืองจึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยในการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีไม่ให้ถูกปรับออก หรือชะลอการปรับออกให้ช้าที่สุด ทุนทางการเมืองแตกต่างจากทุนอื่นๆ ที่กล่าวไปก่อนหน้านี้ เนื่องจากทุนทางการเมืองไม่สามารถผลิตซ้ำได้โดยตรงเหมือนทุนอื่นๆ นักการเมืองจึงจำเป็นต้องผลิตซ้ำทุนประเภทอื่นๆ อย่างมียุทธศาสตร์ และแปลงเป็นทุนทางการเมืองที่มีมูลค่าในสนามการเมือง เพื่อให้ผู้ที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีมีความชอบธรรมในสนามการเมือง และสามารถดำรงตำแหน่งได้ยาวนาน

การแปลงซ้ำและผลิตซ้ำทุนทางการเมืองสามารถดำเนินการด้วยทุนประเภทอื่น เช่น การแปลงซ้ำทุนทางสังคมในการรักษาฐานเสียง การรักษาความสัมพันธ์กับประชาชนในพื้นที่เลือกตั้งของตนเอง เพื่อให้สามารถใช้ในการต่อรองกับพรรคการเมืองได้ การแปลงซ้ำทุนสัญลักษณ์ผ่านทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคมด้วยการระดมเงินทุนและหรือจำนวนส.ส. เพื่อมาสนับสนุนพรรคการเมืองหรือความมั่นคงของรัฐบาล การผลิตซ้ำทุนวัฒนธรรมผ่านผลงานและความเชี่ยวชาญอันนำไปสู่การสร้างภาพชอบธรรมเชิงนโยบาย การมีบทบาทในการกำหนดทิศทางนโยบายของพรรคการเมืองหรือรัฐบาล ฯลฯ เหล่านี้คือ กล

ยุทธวิธีที่รัฐมนตรีใช้เพื่อแปลงและผลิตซ้ำทุนให้กลายเป็นทุนทางการเมือง ที่มีคุณค่าและมูลค่าในทางการเมืองเพื่อใช้ในการต่อรองเพื่อรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี

ในสนามการเมืองไทยที่มีการปรับคณะรัฐมนตรีและจัดสรรตำแหน่งอยู่เสมอ รัฐมนตรีที่ไม่สามารถผลิตซ้ำทุนทางการเมืองของตนได้ ย่อมไม่สามารถสร้างการต่อรองทางการเมืองและมีความเสี่ยงที่จะถูกปรับออกจากตำแหน่ง ไม่ว่าจะมาจากแรงกดดันภายในพรรค ที่ก็จะมีการเมืองคนอื่นที่พยายามสร้างและสะสมทุนเพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรี หรือแรงกดดันจากภายนอกพรรค ไม่ว่าจะเป็นการต่อรองจากกลุ่มการเมืองหรือพรรคการเมืองอื่นที่ประสงค์จะเข้าร่วมรัฐบาลและต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรีหรือการคัดลั่นใจ

ดังปรากฏในรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา และรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน ว่าเมื่อมีการปรับคณะรัฐมนตรี รัฐมนตรีบางส่วนก็ถูกปรับออก ในขณะที่รัฐมนตรีบางส่วนยังสามารถอยู่ในตำแหน่งรัฐมนตรีได้ต่อไป โดยรัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา ซึ่งเป็นรัฐบาลผสม โควตาของพรรคร่วมรัฐบาลมักจะไม่เปลี่ยนแปลง (ไทยพับลิก้า, 2564) ในขณะที่พรรคแกนนำ คือพรรคพลังประชารัฐ เป็นพรรคที่รวมเอา กลุ่มการเมืองหลากหลายเข้ามากในการก่อตั้งพรรค ในการปรับคณะรัฐมนตรีแต่ละครั้งจึงมีการปรับเปลี่ยนผู้ดำรงตำแหน่งให้เหมาะสมตามสถานการณ์ของพรรคและทางการเมือง

อย่างไรก็ตาม ตลอดอายุของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นอกจากนายกรัฐมนตรี มีรัฐมนตรีอีก 8 คน ที่สามารถอยู่ในตำแหน่งได้ตลอดวาระด้วยเงื่อนไขของทุนที่แตกต่างกัน โดยปัจจัยหลักคือ การมีความสัมพันธ์กับกลุ่มทหาร และเป็นกลุ่มเทคโนโลยี ได้แก่ วิษณุ เครืองาม และ ตอน ปรมัตถ์วินัย โดยคิดเป็นร้อยละ 30 (ดังรายละเอียดในภาคผนวก 1) ในขณะที่รัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน ในการปรับคณะรัฐมนตรี ไม่มีการปรับโควตาของพรรคร่วมรัฐบาล แต่มีการปรับคณะรัฐมนตรีในส่วนของพรรคเพื่อไทย โดยถือเป็นการปรับเล็ก รัฐมนตรีส่วนใหญ่ของพรรคยังรักษาตำแหน่งเอาไว้ได้ผ่านการต่อรองการต่อรอง (ดังปรากฏในภาคผนวก 2 และภาคผนวก 3) โดยคิดเป็นร้อยละ 45 โควตาทางการเมืองที่เป็นที่มาของรัฐมนตรีในรัฐบาลเศรษฐา ไม่ได้รับประกันว่าจะสามารถเป็นรัฐมนตรีได้ตลอดอายุของรัฐบาล จึงยังคงต้องมีปฏิบัติการต่างๆ ในสนามการเมืองเพื่อรักษาสถานะของตนเองในตำแหน่งรัฐมนตรีให้ยาวนานที่สุด ดังจะปรากฏในสื่อถึงการปรับคณะรัฐมนตรีแพทองธารซึ่งเป็นรัฐบาลชุดต่อจากรัฐบาลเศรษฐาว่า รัฐมนตรีที่มีแนวโน้มจะถูกปรับออกคือกลุ่มรัฐมนตรีที่มีผลงานน้อย ไม่เป็นที่ประจักษ์ รวมทั้งไม่ตอบสนองต่อนโยบายของรัฐบาล เช่น จิราพร ลิ้มชูไพร รวมทั้งมาริช เสงี่ยมพงษ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ที่ในกรณีนี้ถือเป็นผู้ที่มีทุนวัฒนธรรมเฉพาะ ที่พรรคเพื่อไทยยังจำเป็นต้องพึ่งพา จึงอาจยังไม่

ปรับออก ซึ่งรวมถึงพรรคการเมืองที่อาจมีการส่งสัญญาณว่าขอให้มีการปรับ เช่น พล.ต.อ.เพิ่มพูน ชิตชอบ, นภินทร ศรีสรรพางค์, สุชาติ ชมกลิ่น และพิพัฒน์ รัชกิจประการ (กรุงเทพธุรกิจ, 2568)

การที่นักการเมืองสามารถรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีไว้ได้ด้วยเงื่อนไขที่แตกต่างกันของทั้งสองรัฐบาล สอดคล้องกับที่นักวิชาการ 4 ได้กล่าวถึงเงื่อนไขของการรักษาตำแหน่งที่แตกต่างกันไปว่า

“...[การรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี] อำนาจต่อรองสำคัญกว่า แต่ก็จะมีในบางกรณีที่รักษาตำแหน่งได้ยาวนานเพราะมีอำนาจสูงมากในพรรค ซึ่งถือเป็นกลุ่มเฉพาะ รวมทั้งคนที่ในกลุ่มทุน เทคโนโลยีพรรคการเมืองเชิงรุกมาเป็นเฉพาะ ถือเป็นภูมิคุ้มกันของรัฐมนตรี รวมทั้งบางคนก็ไปเชิญเข้ามาเข้าร่วมรัฐบาล ก็ถือเป็นเรื่องสัญญาพิเศษ” (นักวิชาการ 4)

การวิเคราะห์การปรับออกในการปรับคณะรัฐมนตรีเศรษฐา ทวีสิน ที่ประกอบไปด้วย นพ.ชลน่าน ศรีแก้ว รมว.สาธารณสุข, พวงเพ็ชร ชุนละเอียด รมว.สำนักนายกรัฐมนตรี, โสชา พรหมมา รมว.เกษตรและสหกรณ์ จากพรรคเพื่อไทย พบว่า การถูกปรับออกสะท้อนเงื่อนไขของทุนที่แตกต่างกันที่นักการเมืองเหล่านี้สร้างและสะสม ดังเช่นที่สื่อมวลชนได้วิเคราะห์การถูกปรับออกจากตำแหน่งของ นพ.ชลน่าน ศรีแก้ว ว่าไม่มีเหตุผลอื่นนอกจากตำแหน่งรัฐมนตรีที่ได้มา เพราะเป็นโควตารัฐมนตรีที่อยู่กับ พรรคมานาน (Thai PBS, 2567ก) กรณีของ โสชา พรหมมา เป็นเพราะไม่มีผลงานและหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายให้ดูและในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ไม่ให้การยอมรับเท่าที่ควร (ผู้จัดการออนไลน์, 2567ก) ในขณะที่พวงเพ็ชร ชุนละเอียด เกิดจากการทำงานที่ไม่เป็นที่พอใจของนายกรัฐมนตรี (กรุงเทพธุรกิจ, 2567ข) สอดคล้องไปในทำนองเดียวกับที่นักวิชาการ 4 ที่ได้กล่าวว่า

“การปรับกรม.ในความเป็นจริงไม่ได้ขึ้นกับความรู้ความสามารถทั้งหมด อาจจะบอกว่าปรับเพื่อหาคนที่มีความรู้ความสามารถ จริงๆ แล้วเป็นแค่ส่วนหนึ่งเท่านั้น หลักๆ คือการต่อรอง และดุลอำนาจของกลุ่ม พรรคการเมืองที่จะรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีของตนเองไว้ได้หรือไม่ อย่างเช่น กรม. เศรษฐา คนที่ถูกปรับออก ส่วนใหญ่คือคนที่ไม่มีอำนาจต่อรอง เพราะอำนาจการตัดสินใจอยู่ที่แกนนำพรรคตัวจริง” (นักวิชาการ 4)

กล่าวสำหรับกลยุทธ์การแปลงซ้ำและผลิตซ้ำทุนทางการเมือง พบว่ามีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับกลยุทธ์ของทุนประเภทอื่นๆ เนื่องจากทุนทางการเมืองจะเกิดขึ้นได้ต้องมีการแปลงทุนอื่นๆ

เพื่อมาใช้ในสนามการเมือง โดยมีเป้าหมายเพื่ออำนาจ การต่อรอง และความชอบธรรมในสนามการเมือง ดังปรากฏกลยุทธ์ ดังนี้

การรักษาการสนับสนุนและความไว้วางใจ นักการเมืองเมื่อได้เป็นรัฐมนตรีแล้ว การรักษาความสัมพันธ์และการสนับสนุนจากตัวแสดงต่างๆ ในสนามการเมืองเพื่อให้แปลงกลับมาเป็นทุนทางการเมืองถือเป็นเรื่องจำเป็น ทั้งนี้เพื่อให้สามารถดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีได้อาวนาน หรือทอเวลาสำหรับการถูกปรับออก ปัจจัยสำหรับการรักษาตำแหน่งที่สามารถแปลงเป็นทุนทางการเมืองเพื่อใช้ในการต่อรอง หรือการรักษาสถานะของความสัมพันธ์ ได้แก่

- การรักษาความใกล้ชิดและความภักดี ที่มีให้กับแกนนำกลุ่มหรือผู้มีอำนาจของพรรคการเมือง ได้ถูกแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองและนำมาใช้เพื่อต่อรอง เพื่อการต่างตอบแทน และใช้เป็นหลักประกันความมั่นคงทางการเมืองในสนามการเมืองได้ ดังปรากฏกรณีพรรคเพื่อไทย เมื่อครั้งการปรับคณะรัฐมนตรีเศรษฐา ทวีสิน ที่ในเบื้องต้นมีแนวโน้มว่าสุทิน คลังแสง จะถูกปรับออก แต่ในที่สุดก็สามารถรักษาตำแหน่งได้ตลอดรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน โดยสุทิน คลังแสง ได้กล่าวว่า “ได้เข้าพบทักษิณ ชินวัตร ก่อนใคร คือวันที่ 9 เมษายน สองต่อสอง ไปรดน้ำคำหัวและคุยกัน ท่านมีเมตตา ให้พรให้คำปรึกษาในการทำงานเยอะ...” (ไทยโพสต์, 2567ก) แม้ความสามารถรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมของเขาไว้ได้ จะได้มีคำอธิบายที่ชัดเจน แต่การรักษาความใกล้ชิดกับผู้ที่มีอำนาจในการปรับคณะรัฐมนตรี ถือเป็นการรักษาทุนทางการเมืองเอาไว้เพื่อการรักษาตำแหน่งได้ในทางหนึ่ง

“[การรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี] ก็ทำตามที่เขาต้องการ เป็นเด็กดี ทำตามที่คนที่เขาดังเรามา ใครให้เราเป็น แล้วถ้าเขาสั่งอะไรมา ถ้าเราทำตามได้ เราก็จะรักษาเก้าอี้ไว้ได้ ที่ผ่านมาเป็นแบบนี้” (สัมภาษณ์ 2)

- การสร้างและรักษาการสนับสนุนจากข้าราชการในกระทรวงที่รับผิดชอบ การทำงานในตำแหน่งรัฐมนตรี หน้าที่หลักคือการทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน และนโยบายของรัฐบาลตามที่หาเสียงไว้ อย่างไรก็ตาม ในการทำงาน การรักษาความสัมพันธ์อันดีกับข้าราชการที่เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนนโยบายและการ

ทำงานในภาพรวม ถือเป็นความจำเป็นในฐานะผู้บริหารที่จะต้องสร้างและรักษาความสัมพันธ์อันดีไว้ ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์อันดี และการทำงาน ทูตทางสังคมนี้ถือได้ว่า มีบทบาทในการขับเคลื่อนนโยบายของรัฐบาล เพื่อให้นโยบายของรัฐบาลประสบผลสำเร็จ และสามารถเป็นเสมือนเกราะป้องกันตัวเมื่อมีการปรับคณะรัฐมนตรีได้ ดังที่เลขา 2 ได้กล่าวว่า

“เราทำงานกันจริงจังและเต็มที่...ทำจนไปที่ไหนมีแต่คนมารอ มาต้อนรับ อยากเห็นตัวจริงของ [รัฐมนตรี] และข้าราชการในกระทรวงก็รัก [รัฐมนตรี] เพราะในการทำงาน เราทำงานกันในแบบที่ไม่เคยมีใครทำได้ ไปจังหวัดไหน ก็มีแต่คนรัก และพอเราแก้ปัญหาได้ เวลาเราไปจังหวัด...เขาก็มารอ เพื่อขอบคุณ... เราต้องทำงาน เพื่อให้พรรคไว้วางใจ...” (เลขา 2, 2567)

อย่างไรก็ดี การสร้างและรักษาการสนับสนุนจากข้าราชการแม้จะเป็นการลงทุนเพื่อสร้างการยอมรับซึ่งเป็นทุนทางสังคมและทุนสัญลักษณ์ แต่ไม่ได้รับประกันการรักษาตำแหน่ง ดังเช่นกรณีของน.พ. ชลน่าน ศรีแก้ว เมื่อครั้งที่ถูกปรับออกจากคณะรัฐมนตรีเศรษฐา ทั้งๆ ที่เป็นนายแพทย์ที่เข้าไปทำหน้าที่ดูแลกระทรวงสาธารณสุข มีความสัมพันธ์อันดีกับข้าราชการในกระทรวง ดังเห็นได้เมื่อครั้งที่ ถูกปรับออก ก็มีข้อความจากชมรมแพทย์ชนบทที่ให้กำลังใจ (Thai PBS, 2567ค) และข้อความจาก นพ.เจ็ดชัย ศันตศิรินทร์ ผู้ช่วยรัฐมนตรีประจำกระทรวงสาธารณสุข ก็ได้ออกความเห็นถึงการทำงานที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีของ นพ.ชลน่าน ศรีแก้ว ในตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข (โพลด์ ทูเตย์, 2567ก) เนื่องจากปัจจัยที่ทำให้ได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีคือ การขอบคุณในการรับทำหน้าที่หัวหน้าพรรคเพื่อไทยในช่วงแรกและการทำงานกับพรรคมาอย่างยาวนาน ประกอบกับไม่มีทุนอื่นสนับสนุน (Thai PBS, 2567ก) ดังนั้น การรักษาความสัมพันธ์อันดีกับข้าราชการแต่เพียงอย่างเดียว โดยหวังให้ข้าราชการเป็นแรงสนับสนุนจึงไม่เพียงพอ เพราะลำพังความสัมพันธ์อันดีกับข้าราชการไม่สามารถแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองที่มีคุณค่าเพื่อการรักษาตำแหน่งในสนามการเมือง ดังนั้น การมีผลงานเป็นที่ประจักษ์และการเป็นที่รักของข้าราชการ จึงไม่เป็นเงื่อนไขในการรักษาตำแหน่งได้ จึงทำให้ถูกปรับออกในการปรับ ครม. เศรษฐาครั้งแรก

- การสร้างผลงานในตำแหน่งรัฐมนตรี เมื่อนักการเมืองได้รับการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี ถือเป็นโอกาสที่ดีในการทำงานเพื่อสร้างผลงานให้เป็นที่ยอมรับ เพราะไม่ว่าจะได้ตำแหน่งมาด้วยวิธีการใด การทำงานและผลงานที่ประจักษ์จะเป็นเสมือนเกราะในการป้องกัน การถูกปรับออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีได้ แม้ตำแหน่งนั้นอาจได้รับจากจัดสรรจาก การโหวตของกลุ่มการเมืองหรือบ้านใหญ่ เนื่องจากผลงานที่เกิดขึ้นในตำแหน่งจะค่อยๆ นำมาซึ่งทุนทางวัฒนธรรม คือ ทักษะ ความสามารถ และประสบการณ์ในตำแหน่งผ่าน การทำงานและผลงาน รวมทั้งทุนทางสังคม คือ ความเชื่อมั่นและไว้วางใจจากประชาชน ทุนวัฒนธรรมและทุนทางสังคมดังกล่าวต้องใช้เวลาในการสร้างและค่อยๆ กลายเป็นทุน ทางการเมืองให้กับนักการเมือง และสามารถเป็นหนึ่งในปัจจัยที่อาจช่วยรักษาตำแหน่ง รัฐมนตรีหรือชะลอการถูกปรับออก เนื่องจากผลงานที่เป็นที่ยอมรับกับประชาชน ดังที่ เศรษฐา ทวีสิน ได้กล่าวว่า “ภูมิคุ้มกันที่ดีที่สุดคือการทำงาน” และทองเพชร ชุนละเอียด ได้กล่าวว่า “ตั้งแต่เข้ามาเป็นรมต.ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ก็ทำงานไม่เคยหยุด เมื่อคืนก็ไปจับบุหรี่ไฟฟ้า ยังคงทำงานอย่างต่อเนื่องไม่ได้หยุด ยังคงฟังคำสั่งของนายกา ยังคงต้องทำงานเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันในการโยกย้ายต่างๆ...เพราะนายรัฐมนตรีบอกว่า ภูมิคุ้มกันที่ดีที่สุดคือการทำงาน” (ไทยโพสต์, 2567ก)

ผลงานในตำแหน่งถือเป็นสิ่งสำคัญสำหรับรัฐบาลและพรรคการเมือง เพราะคือสิ่งที่ จะสามารถใช้ในการตอบคำถามประชาชนและสื่อมวลชนตามที่ได้หาเสียงไว้ ดังนั้น รัฐมนตรีจึงต้องเร่งทำงาน ทั้งเพื่อตนเอง เพื่อพรรคที่สังกัด และเพื่อรัฐบาลในภาพรวม อีกส่วนหนึ่งที่สำคัญคือ รัฐบาลจะถูกตรวจสอบจากศาลค้าน ซึ่งการไม่มีผลงานสามารถ เป็นเหตุผลสำหรับการถูกปรับออกได้

“ผลงานของรัฐมนตรี มีความสำคัญในแง่ที่กระทรวงนั้นเป็นกระทรวง ที่ต้องดูแลนโยบายหลักของรัฐบาลใหม่ ถ้าใช่ แล้วไม่มีผลงาน มีความล้มเหลวที่จะ ถูกปรับออก แม้จะเป็นโหวตของพรรคร่วม ก็จะมีการขอให้ปรับ หรือการขอ ปรับเปลี่ยนโหวต หรือกระทรวง...” (นักวิชาการ 4)

เมื่อพิจารณาการสร้างผลงานในตำแหน่งรัฐมนตรีในฐานะปัจจัยทางการเมือง ถือได้ว่าเป็น สิ่งจำเป็นและเป็นการเสริมสร้างทุนทางการเมืองจากผลงาน เนื่องจากการได้รับการจัดสรรตำแหน่งเป็น

ข้อตกลงเมื่อครั้งเลือกตั้ง ที่ไม่ได้รับประกันตำแหน่งตลอดวาระของรัฐบาล ดังเช่น หากตำแหน่งรัฐมนตรีได้มาจากโควตากลุ่มการเมืองบ้านใหญ่ ที่ดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่ปรับเปลี่ยนได้ยากเมื่อปรับคณะรัฐมนตรี อาจเนื่องจากมีข้อตกลงกันในเบื้องต้นว่า หากกลุ่มการเมืองสามารถได้จำนวน ส.ส. ทั้งจังหวัด จะได้รับตำแหน่งรัฐมนตรี 1 ตำแหน่ง ข้อตกลงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุนทางการเมืองที่แปลงมาจากจำนวน ส.ส. เขตที่กลุ่มการเมืองได้ต่อรองมา จะทำให้สามารถรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีดังกล่าวได้ตลอดไป (เลขา 2) ดังอาจเห็นได้จากกรณีของการปรับเปลี่ยนกระทรวงของกลุ่มการเมืองโคราซ ของวีรศักดิ์ หวังศุภกิจโกศล ที่ในเบื้องต้นสามารถต่อรองได้ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา แต่เมื่อมีการปรับคณะรัฐมนตรี ได้ถูกปรับไปสู่อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

“อย่างเช่นตอนคุณสุดาวรรณ เปลี่ยนจากรัฐมนตรีท่องเที่ยว มาวัฒนธรรม คงจะต้องไปนั่งคุยกันว่าโควตายังเท่าเดิม เพียงแต่ถ้าเก้าอี้ก็อาจจะขอเล็กน้อย เพราะถ้าเกิดสมมุติว่า เก้าอี้ขนาดนี้กระทรวงท่องเที่ยวดูใหญ่เกินตัว บ้านหวังศุภกิจโกศล นื่องจะทำไม่ได้ ปรับตัวนี้อาจจะพอได้สะดวกมากกว่า คือเข้าใจว่าทางคุณ...ก็ยังคงเคารพโควตาอยู่ เพียงแต่เราก็ต้องมีการปรับให้เกิดความสมดุล” (สัมภาษณ์ 4)

อย่างไรก็ตาม แม้ผลงานจะเป็นปัจจัยสำคัญ แต่ก็ไม่ใช่ปัจจัยรับประกันการรักษาตำแหน่งได้ เนื่องจากการปรับคณะรัฐมนตรีเป็นอำนาจของผู้ที่มีอำนาจของพรรคการเมือง ประกอบกับในบางกรณี อาจเกิดจากปัจจัยเชิงบริบทและโครงสร้างได้ เช่น คำพิพากษาของศาลให้พ้นจากตำแหน่ง ที่เป็นเงื่อนไขให้ไม่สามารถรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีเอาไว้ได้

ข้อสังเกต จากที่กล่าวถึงการรักษาการสนับสนุนและความไว้วางใจ ด้วยการรักษาความใกล้ชิดและความภักดี การสร้างและรักษาการสนับสนุนจากข้าราชการในกระทรวงที่รับผิดชอบ และการสร้างผลงานในตำแหน่งรัฐมนตรี กลยุทธ์เหล่านี้มีความจำเป็นสำหรับการรักษาไว้ซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรี แต่ไม่ได้รับประกันการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี เนื่องจากถ้าพึ่งความพยายามผ่านกลยุทธ์เหล่านี้ อาจยังไม่เพียงพอในการรักษาตำแหน่งในสนามการเมือง ที่กติกาในสนามมีการปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ อันเป็นเหตุผลให้ผู้มีอำนาจของพรรคการเมืองมีความชอบธรรมในการปรับออกจากคณะรัฐมนตรี โดยเฉพาะบริบททางการเมืองแบบรวมศูนย์อำนาจ ที่เหตุผลของการต่อรองทางการเมืองมีความสำคัญกว่าผลงาน

การจัดการภาพลักษณ์ทางการเมือง สำหรับนักการเมือง การมีภาพลักษณ์ที่ดี รวมทั้งมีความสัมพันธ์ที่ดีกับสื่อมวลชน สามารถเป็นปัจจัยเสริมที่ทำให้ได้รับความนิยม และการยอมรับนับถือจากประชาชนและสื่อมวลชน และกลายเป็นทุนทางการเมืองที่สร้างความชอบธรรมในการดำรงอยู่ในตำแหน่งรัฐมนตรีได้

สำหรับนักการเมืองที่มีผลงาน การนำเสนอผลงานให้เป็นที่ประจักษ์เป็นที่รับรู้ ก่อให้เกิดผลดีต่อนักการเมืองเองในสองส่วน ส่วนแรกคือ ประชาชนจะรับรู้ถึงการทำงานและผลงาน ส่วนที่สองคือ ผู้ที่มีอำนาจในกลุ่มหรือพรรคการเมืองได้เห็นถึงผลงาน และสามารถนำผลงานนั้นสื่อสารกับประชาชนว่า เป็นนโยบายและความสำเร็จในการดำเนินนโยบายตามที่ได้หาเสียงไว้เพื่อประชาชน ซึ่งในส่วนนี้ทั้งสื่อมวลชน นักวิชาการ รัฐมนตรี รวมทั้งเลขา/ คนใกล้ชิดรัฐมนตรี ต่างให้ความสำคัญกับการมีภาพลักษณ์ที่ดีในมิติที่ต่างกัน

“ทุกวันนี้เราจะเห็นก็เป็นแพทเทิร์นว่า เมื่อคุณมาเป็นรัฐมนตรีเสร็จแล้ว คุณจะต้องออกสื่อ คือทำยังไงไม่มีเทคนิคยังงี้ก็ได้ให้ออกสื่อให้เป็นที่จดจำ ไม่อย่างนั้นคุณจะถูกเรียกว่าเป็นรัฐมนตรีโลกลืม...เราจะเห็นได้ว่าทุกวันนี้ รัฐมนตรีทุกคนจะต้องมี Facebook ของตัวเองมี Tiktok ของตัวเอง แล้วก็ออกทวิตนั่น...แต่สื่อหลักก็ยังเป็นสื่อที่น่าเชื่อถือ ถ้าใครได้ออกสื่อหลักก็จะดูดีกว่าออกสื่อโซเชียล” (สื่อมวลชน 3)

“นักการเมืองที่จะอยู่ในตำแหน่งได้ มองว่าก็ต้อง 2 ขา หนึ่ง ก็ต้องทำให้นายเห็นแล้ว อันที่สอง ก็คือต้องให้ประชาชนหนุน ต้องเป็น 2 เกลื่อนไขคูกันไป” (สื่อมวลชน 4)

“การรักษาภาพลักษณ์มีความสำคัญ แต่ก่อนจะไปตรงนั้น ถ้าเป็นรัฐมนตรีหน้าใหม่ ต้องทำให้คนจำได้ บางคนก็ต้องใส่เสื้อที่แนะนำตัวเอง แล้วก็ลงพื้นที่ไปทำงาน อันนี้ก็จะได้ทั้งจำได้และได้ทั้งภาพลักษณ์ สำหรับนักการเมือง(อาวุโส)เขารู้แล้วว่ายังไงเขาก็ต้องออกสื่อ ไม่ว่าจะนักข่าวหรือแบบออนไลน์...” (นักวิชาการ 5)

“การทำงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย คอยติดตามงาน สิ่งเหล่านี้ช่วยให้ประชาชนรู้ว่าเราทำอะไร ซึ่งจริงๆ แล้วทุกวันที่ทำงาน ลงพื้นที่ ประชาชนก็จะเห็นการทำงานชัดเจน...และสื่อก็มีส่วนช่วยอย่างมากในการทำให้งานออกสู่สายตาประชาชนในวงกว้าง และรู้ว่าการทำงานที่ทำ เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของประชาชน” (รัฐมนตรี 4)

“เราลงไปทำงาน งานและประชาชนสำคัญเป็นอันดับหนึ่งเสมอ ฉะนั้น ท่าน[รัฐมนตรี] จะไม่เคยสายแม้แต่ครั้งเดียวในชีวิตการทำงาน ไม่ใช่แค่ตรงเวลาแต่ไม่สายและต้องไปก่อน

เพราะคนที่รอคือประชาชนคือข้าราชการ แล้วบางวันไปหลายงาน ชุดก็ต้องไม่ซ้ำ เพราะคือ การที่เราต้องให้เกียรติงานให้เกียรติประชาชนและข้าราชการที่เราต้องไปทำงานด้วย ฉะนั้น ข้าราชการจะจดจำท่าน [รัฐมนตรี]ได้เลอว่าให้เกียรติคนทำงานทำคนเสมอและงานมาก่อน เสมอ..." (เลขที่ 2)

ในการดำรงตำแหน่งและรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี การสร้างภาพลักษณ์ของการทำงานเพื่อ ประชาชนอย่างแข็งขัน ถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ โดยเฉพาะภายใต้เงื่อนไขของการแข่งขันทางการเมือง ภายในพรรคการเมือง นั้นเพราะการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ไม่ได้สัมพันธ์โดยตรงไปตรงมากับความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ เมื่อมีการปรับคณะรัฐมนตรี คนที่เป็นรัฐมนตรีจึงต้องพยายามที่จะรักษา ตำแหน่ง ด้วยการทำงาน เช่น การลงพื้นที่ เพื่อแสดงความกระตือรือร้น รับผิดชอบ และความใกล้ชิดกับ ประชาชน อันเป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับตำแหน่งหน้าที่ หรือบางคนก็ใช้สื่อเพื่อเป็นที่มาในการ นำเสนอความคิด วิสัยทัศน์ต่างๆ ของตนเอง ซึ่งการสร้างภาพลักษณ์ในลักษณะเช่นนี้ ถือได้ว่ามีผล แต่ไม่ มากเท่ากันตัดสินใจของผู้ที่มีอำนาจ หรือการต่อรองทางการเมืองที่ได้มีการตกลงกันมาก่อนหน้า เช่น วาระในการดำรงตำแหน่ง คือ 6 เดือน หรือ 1 ปี จากนั้น พรรคจะสับเปลี่ยนหมุนเวียนนักการเมืองคนอื่น เข้ามาเป็นรัฐมนตรี

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มการเมือง กลุ่มการเมืองที่มีอำนาจภายในพรรคการเมือง หรือภายในรัฐบาล สามารถใช้ทุนทางการเมืองของกลุ่มเป็นอำนาจต่อรอง เพื่อรักษาโควตารัฐมนตรีของ กลุ่มของตัวเอง โดยปัจจัยที่สามารถแปลงเป็นทุนทางการเมืองเพื่อใช้ในการต่อรองได้คือ

- จำนวน ส.ส. ในกลุ่มการเมือง เมื่อกลุ่มการเมืองแปลงจำนวน ส.ส. เป็นทุนทางการเมืองใน การต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรี ก็สามารถใช้จ่ายจำนวน ส.ส. เพื่อเป็นฐาน อำนาจในการต่อรอง กดดันพรรคแกนนำหรือรัฐบาลเพื่อให้รักษาไว้ซึ่งโควตาเดิมได้ด้วย เช่นกัน
- การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ กับผู้มีอำนาจของพรรค เพื่อให้ได้มาซึ่งสถานะของการ เป็นคนใกล้ชิดของผู้มีอำนาจของพรรคการเมือง ซึ่งผู้ที่เป็นหัวหน้ากลุ่มการเมืองก็จะมี ทั้งสถานะของการเป็นผู้ใกล้ชิดผู้มีอำนาจของพรรคการเมืองหรือพรรคแกนนำที่เป็นทุน

ทางการเมืองให้กับตนเอง และเป็นหัวหน้ากลุ่มการเมืองที่มีทุนทางการเมืองสูง ส่งผลให้อำนาจต่อรองของกลุ่มสูงขึ้น

- การได้รับการสนับสนุนจากทุนใหญ่ กลุ่มการเมืองที่ได้รับการสนับสนุนทั้งทางการเงินและในเชิงความสัมพันธ์กับกลุ่มทุนขนาดใหญ่ คือสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างและรักษาสถานะของกลุ่มในเชิงอำนาจทางการเมือง ที่หากกลุ่มการเมืองมีความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มทุนดังกล่าว ก็ย่อมเป็นแรงกดดันให้พรรคการเมืองหรือพรรคแกนนำ ให้ต้องรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีเอาไว้ ดังเช่นกลุ่มสามมิตร ที่มีเครือข่ายกับกลุ่มทุนอุตสาหกรรมและการลงทุน ทำให้ได้เป็นรัฐมนตรีในเกือบทุกรัฐบาล โดยเฉพาะการเข้าไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม

การบริหารอำนาจการปรับคณะรัฐมนตรีของพรรคแกนนำ ภายหลังจากจัดตั้งรัฐบาล พรรคแกนนำต้องบริหารจัดการอำนาจภายในรัฐบาลและพรรคร่วมรัฐบาล เพื่อให้สามารถรักษาเสถียรภาพของรัฐบาลและทางการเมือง ขณะเดียวกันก็ยังคงรักษาโควตาตำแหน่งรัฐมนตรีของพรรคตนเองเพื่อความได้เปรียบทางการเมืองและรักษาสมดุลของกลุ่มการเมืองภายในพรรค ในกรณีนี้ พรรคแกนนำจึงต้องใช้ทุนทางการเมืองเป็นเครื่องมือในการบริหารอำนาจ กล่าวคือพรรคแกนนำในฐานะผู้มีทุนทางการเมืองสูงสุดในการคัดเลือกบุคคลเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ใช้การปรับคณะรัฐมนตรีเป็นเครื่องมือแสดงอำนาจทางการเมือง ทั้งภายในพรรคและพรรคร่วมรัฐบาล ทุนทางการเมืองที่แสดงออกผ่านการปรับคณะรัฐมนตรีช่วยให้ผู้มีอำนาจของพรรคแกนนำสามารถบริหารอำนาจหรือจัดความสัมพันธ์ภายในพรรคที่มีนักการเมืองและกลุ่มการเมืองที่เรียกร้องหรือต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรีเพื่อการตอบแทนทางการเมือง ที่อาจเป็นข้อตกลงที่ได้มีการเจรจาต่อรองในเบื้องต้น หรืออาจเนื่องจากรัฐมนตรีมีภาพลักษณ์ คุณสมบัติ และการทำงานที่ไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง หรือไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชน ดังเห็นได้จากการปรับเข้า - ออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีของนักการเมืองในพรรคแกนนำ โดยรัฐมนตรีบางคนดำรงตำแหน่งได้เพียงแค่ 6 เดือน แต่บางคนสามารถดำรงตำแหน่งได้ต่อเนื่องแม้มีการปรับกระทรวง ในขณะที่บางคนนอกจากได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีต่อแล้วยังได้ดำรงตำแหน่งที่มีความสำคัญมากยิ่งขึ้น ดังเห็นได้จากคณะรัฐมนตรีในรัฐบาลประยุทธ์

การปรับคณะรัฐมนตรียังเป็นเครื่องมือในการรักษาความสัมพันธ์กับพรรคร่วมรัฐบาล นั่นคืออาจมีบางพรรคการเมืองที่ต่อรองขอปรับหรือขอเพิ่มตำแหน่งรัฐมนตรี ซึ่งพรรคแกนนำจำเป็นต้องรักษา

ความสัมพันธ์และจัดสรรดูแลอำนาจกับพรรคร่วมรัฐบาลให้ได้ เพื่อไม่ให้พรรคร่วมรัฐบาลบางพรรคไม่พอใจและถอนตัวจากการเป็นพรรคร่วมรัฐบาล

การเจรจาต่อรองโควตารัฐมนตรีในรัฐบาลผสม เมื่อมีการจัดตั้งรัฐบาลผสม พรรคการเมืองทั้งพรรคแกนนำและพรรคร่วมรัฐบาลต่างต้องเจรจาเพื่อแบ่งสรรตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี ซึ่งถือเป็นการที่พรรคการเมืองต่างๆ ต้องแสดงออกซึ่งทุนต่างๆ ของตนเองเพื่อให้ได้ตำแหน่งที่ดีที่สุด จำนวนมากที่สุด โดยโควตาตำแหน่งรัฐมนตรีไม่เพียงเป็นเครื่องมือจัดสรรอำนาจให้กับบุคคลที่พรรคเห็นสมควรเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างพรรคแกนนำและพรรคร่วมรัฐบาล ทั้งนี้การจัดสรรตำแหน่งให้กับพรรคร่วมรัฐบาล จะมีการกำหนดสัดส่วน ส.ส. ที่แต่ละพรรคมี เพื่อต่อรองกับตำแหน่งและจำนวนเก้าอี้รัฐมนตรี ขณะที่การจัดสรรภายในพรรคแกนนำ หัวหน้าพรรคหรือผู้มีอำนาจพรรคจะมีบทบาทในการจัดสรรให้กลุ่มการเมืองหรือนักการเมืองตามลำดับ โดยปัจจัยของลำดับนี้มีหลากหลายปัจจัย เช่น ความอาวุโส ความขุมเทา ความภักดี การต่างตอบแทน ฯลฯ พร้อมกันนั้น การจัดสรรก็มีระยะเวลาและความสำคัญของปัจจัยของการจัดสรร เช่น 6 เดือน 1 ปี หรือตลอดวาระของรัฐบาล

“ปัจจัยในการดำรงรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี)...แล้วอีกอย่างหนึ่ง อยู่ที่สไลด์ของนายกรัฐมนตรีหรือผู้มีอำนาจในพรรคร่วมพรรคแกนนำรัฐบาลว่า เขาสไลด์ไหน เช่น อาจจะบอกว่าเป็นเก้าอี้คนตรีสมบัคิมลัดกันชม[เน้นโดยผู้วิจัย] เช่น บางพรรคการเมืองก็เป็นที่รู้กันว่าชอบปรับครบ. ถ้าเป็นรัฐบาลชอบปรับครบ.ทุกๆ 6 เดือน เพื่อที่จะหมุนเวียนเก้าอี้ให้แต่ละกลุ่ม เพราะว่าการเป็นพรรคใหญ่ จะมีหลายบ้าน บ้านใหญ่ บ้านกลาง บ้านเล็ก เพราะฉะนั้นก็อาจจะมีการหมุนเวียนกัน เช่น พรรคกลางหรือพรรคเล็กเป็น 6 เดือนแล้วกัน ก็ให้เป็น 6 เดือน มีเรื่องของเก้าอี้คนตรีเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย แต่ว่าก็จะเป็นเรื่องของระบบการต่อรองกันในพรรคการเมือง หรือว่าในพรรคร่วมรัฐบาลว่านี่คุณได้โควตาเก้าอี้รัฐมนตรีเท่าไร กับอีกอันหนึ่งที่บอกว่าทำไม 6 เดือน ถ้าหลุดก็จะสะท้อนได้เลย หนึ่งก็คือคุณบ้านเล็ก สองอาจจะมีสัญญากันว่าไว้ว่าเป็นแค่ 6 เดือน อันที่สาม ก็คือว่าในกรณีเฉพาะ เช่น ผิดพลาดเรื่องการทำงาน เช่น ตกเป็นข่าวที่ไม่ดีหรือว่าแบบโลกสีมจนแบบไม่มีผลงานใดๆ เลย สื่อเองยังจำไม่ได้ ไม่รู้จัก ก็อาจจะมีส่วนที่ทำให้เขาก็อาจจะถูกปรับออก...” (สัมภาษณ์ 3)

การแปลงซ้ำและการผลิตซ้ำทุนทางการเมืองในบริบทการเมืองไทย เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยทุนประเภทอื่นๆ การวางยุทธศาสตร์ในสนาม และการตอบสนองต่อเงื่อนไขเชิงโครงสร้างของอำนาจ

และกติกากาการเมือง ทูตทางการเมืองจึงมิใช่เพียงทรัพยากรเชิงปัจเจก ที่จะสามารถแจ่มแจ้งเป็นสูตรที่ชี้แจงถึงปริมาณทุน ประเภทของทุน และวิธีการแปลงหรือการผลิตซ้ำได้อย่างตายตัว แต่คือผลลัพธ์ของปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจภายในสนามการเมืองที่มีพลวัตอย่างต่อเนื่อง

ข้อสังเกตบางประการในการรักษาตำแหน่ง คือ

1. เส้นทางในการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีมีความสัมพันธ์กับการรักษาตำแหน่ง หากทุนในการเข้าสู่ตำแหน่งมาจากความมั่งคั่งที่ใช้ไปในการสนับสนุนพรรคการเมือง และถูกแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองที่ใช้ในการเจรจาต่อรองตำแหน่ง ภายหลังจากที่ดำรงตำแหน่งแล้ว หากยังมีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ก็จะมีโอกาสดำรงตำแหน่งได้ต่อ นั่นคือ เมื่อถึงรอบของการปรับคณะรัฐมนตรี ก็อาจไม่ถูกปรับออก มิเช่นนั้น การดำรงตำแหน่งอาจมีระยะเวลาเพียง 6 เดือนในลักษณะของการต่างตอบแทน

หรือหากนักการเมืองเข้าสู่ตำแหน่งในฐานะหัวหน้ากลุ่มการเมืองที่มีจำนวน ส.ส. และใช้จำนวน ส.ส. แปลงเป็นทุนในการต่อรองตำแหน่ง การสามารถดำรงอยู่ในตำแหน่งได้ยาวนานเพียงใด ก็เป็นเรื่องของการเจรจาต่อรองกันภายในพรรค โดยบางกลุ่มการเมืองนอกจากจะมีทรัพยากรในการดูแลคุ้มครองตนเองได้โดยไม่พึ่งพาพรรคการเมือง ยังให้การสนับสนุนพรรคการเมืองภายหลังการเลือกตั้งได้ กรณีนี้เงื่อนไขของการทรัพยากรจึงเป็นปัจจัยในการรับประกันการอยู่ในตำแหน่งรัฐมนตรีที่ค่อนข้างยาวนาน ในขณะที่บางกลุ่มการเมือง แม้ตำแหน่งรัฐมนตรีจะได้มาด้วยการใช้จำนวน ส.ส. ในพื้นที่เป็นปัจจัยต่อรองเช่นเดียวกัน แต่ก็ต้องทำงานในตำแหน่งเพื่อสร้างชื่อเสียงและภาพลักษณ์ให้กับตนเองและพรรคการเมือง จึงจะสามารถดำรงอยู่ในตำแหน่งได้อย่างยาวนาน เนื่องจากข้อตกลงในการได้ตำแหน่งรัฐมนตรีไม่ได้เป็นข้อตกลงว่าจะสามารถดำรงตำแหน่งได้ยาวนาน (เลขา 2) ทั้งนี้ทั้งนั้น ทูตทางการเมืองที่พรรคแกนนำครอบครองคืออำนาจในการปรับคณะรัฐมนตรี และพรรคแกนนำก็ใช้การปรับคณะรัฐมนตรีเป็นเครื่องมือในแสดงทุนทางการเมืองของตนเอง ประนีประนอมกับนักการเมืองและกลุ่มการเมืองต่างๆ และการตอบแทนนักการเมืองที่ให้การสนับสนุนพรรค

“[การรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี] จะย้อนกลับเหมือนกับตอนที่เข้ามา หมายความว่าตอนที่เข้า เข้ามาแบบเลเวลไหน คือถ้าเข้ามาแบบเครือข่ายเข้มแข็ง อันนี้โมเดลแบบหวังศุภกิจโกศล อย่างนี้อยู่ได้เรื่อยๆ แต่ถ้าเกิดเป็น ส.ส. มั่งเหมือนกัน แต่เป็นมั่งที่ดูแลตัวเองได้ระดับนึง แต่ก็ยังต้องพึ่งพรรคอยู่ อันนี้จะเป็นพวกสส. หมุนเวียน ที่เราจะเห็นเพื่อไทยชอบหมุนทุก 6 เดือน เพราะว่ากลุ่มพวกนี้ต้องคอยๆ ตอบแทนกันไป แล้วก็หมุนเวียนกันไป อันนี้ทำงานดีแค่ไหน ไม่ได้อยู่ต่อ ยาก เพราะมาตามโควตา...แต่หากผลงานดี โดดเด่น แล้วไปต่อยอดให้พรรค ฐานการเมือง

ตัวเองให้เข้มแข็งขึ้นไปอีก... แบบนี้พรรคอาจจะให้อยู่ต่อ ให้อยู่ต่อเพราะว่าจะไปโยกกับ
ภาพลักษณ์ของพรรค..."(นักวิชาการ 1)

2. ในสนามการเมืองไทย ทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคมมีบทบาทสูงมากในการเอื้อให้
นักการเมืองสามารถเข้าสู่ตำแหน่งและรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีไว้ได้ แต่ทุนวัฒนธรรมกลับมีบทบาทสำคัญ
ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านทางการเมือง เช่น ในช่วงของรัฐบาลประยุทธ์ 2 ที่มีการแต่งตั้งผู้ที่มีความรู้ความ
เชี่ยวชาญเข้ามาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในหลายกระทรวง ในขณะที่รัฐบาลเศรษฐา แม้ในการจัดตั้ง
คณะรัฐมนตรีอาจมีการกล่าวถึงความสำคัญของความรู้ ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ ที่เป็นทุนวัฒนธรรม
แต่เมื่อเจือใจของสถานการณ์ทางการเมืองเปลี่ยนไป การจัดตั้งรัฐบาลที่เกิดจากการเจรจาต่อรองทั้ง
ภายในพรรคและพรรคร่วมรัฐบาล ทุนวัฒนธรรมจะมีค่าที่จะสามารถแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองได้เมื่อ
ได้รับการหนุนเสริมจากทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคม ดังเช่นกรณีของชาปينا ไทยเศรษฐ์ ที่วุฒิการศึกษา
ได้รับการหนุนเสริมจากทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคมจากบิดา จนกลายเป็นความชอบธรรมให้เข้ารับ
ตำแหน่งรัฐมนตรีได้ หรือกรณีของน.ท.ชอน่าน ศรีแก้ว ที่เป็นนายแพทย์ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดูแล
กระทรวงสาธารณสุข และได้รับการสนับสนุนจากข้าราชการในกระทรวง แต่ขาดเครือข่ายสนับสนุนจาก
ภายในพรรคทำให้ไม่มีอำนาจในการต่อรอง จึงถูกปรับออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
สาธารณสุข

3. การรักษามรดกอำนาจ ในการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี นักการเมืองแต่ละคนจะใช้ทุนในการ
ต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรีแตกต่างกัน แต่เมื่อดำรงตำแหน่งแล้ว รัฐมนตรีกลุ่มนี้จะไม่เข้าไป
แทรกแซงโครงสร้างอำนาจเดิมของข้าราชการในกระทรวง หรือผลักดันนโยบายใหม่ที่ก่อให้เกิดความตึง
เครียดในการทำงาน ไม่สร้างความเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบกับระบบราชการ และทำให้ข้าราชการ
โดยรวมที่มีลักษณะแบบอนุรักษนิยมมีความพอใจ และกลายเป็นแรงสนับสนุนให้รัฐมนตรีดำรงตำแหน่ง
ต่อไป

นอกจากนี้ รัฐมนตรีกลุ่มนี้ยังหลีกเลี่ยงการใช้สื่อในการสร้างภาพลักษณ์การทำงานหรือ
ประชาสัมพันธ์การทำงานใดๆ ในฐานะรัฐมนตรี ทำให้ตำแหน่งรัฐมนตรีมีความมั่นคง ไม่ถูกวิพากษ์วิจารณ์
หรือถูกจับตามองจากสื่อและประชาชน รัฐมนตรีในกลุ่มนี้มักเป็นรัฐมนตรีที่มีฐานทางเศรษฐกิจแข็งแกร่ง
และมีความสัมพันธ์อันดีกับพรรคการเมือง ซึ่งเป็นพื้นฐานของการต่อรองทางการเมือง ในทางปฏิบัติ จึง

เห็นรัฐมนตรีกลุ่มนี้อยู่ในคณะรัฐมนตรีเสมอไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลใด และแม้จะมีการปรับคณะรัฐมนตรี ก็จะไม่ถูกปรับออก อาจมีการปรับเปลี่ยนกระทรวงที่ดูแลเท่านั้น เช่น นักการเมืองกลุ่มสามมิตร

4. การเข้าสู่และดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีเป็นกระบวนการทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการเจรจาต่อรองผลประโยชน์ การตอบแทน และการให้รางวัล แต่การตัดสินใจมีลักษณะรวมศูนย์จึงมีความไม่แน่นอนสูง โดยพรรคแกนนำมักใช้การปรับคณะรัฐมนตรีเป็นเครื่องมือในการบริหารอำนาจ ส่งผลให้รัฐมนตรีไม่สามารถสะสมทุนเพื่อสร้างความเชี่ยวชาญในตำแหน่งได้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะรัฐมนตรีไม่ได้มาจากกลุ่มบ้านใหญ่ แต่สามารถสะสมทุนทางการเมืองในรูปแบบอื่น เช่น การใช้ทรัพยากรเพื่อรักษาตำแหน่ง และการสร้างความไว้วางใจจากพรรคการเมืองและแกนนำรัฐบาล

5. การรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีจำเป็นต้องใช้การแปลงทุนและการผลิตเงินทุนหลายประเภทร่วมกัน และมีปฏิบัติการที่ดำเนินไปภายใต้กฎหมายและความชอบธรรมเชิงสถาบัน โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญที่ให้ความสำคัญกับหลักความสุจริต โปร่งใส และคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี และคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่มีบทบาทสำคัญในการคัดกรองบุคคลที่จะเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง โดยพบว่านักการเมืองบางกลุ่มที่อาจมีสถานะที่หมิ่นเหม่ต่อข้อจำกัดทางกฎหมาย ได้ถอนตัวออกและส่งคนในครอบครัวหรือคนใกล้ชิดเข้ามาดำรงตำแหน่งแทนตามโควตา

การถอนตัวจากตำแหน่งรัฐมนตรีนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของกฎหมายในฐานะโครงสร้างที่ช่วยคัดกรองบุคคล แต่ก็ไม่ได้หมายถึงการที่นักการเมืองดังกล่าวสูญเสียอำนาจ เนื่องจากการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีดำเนินไปตามระบบโควตา แต่การเลือกถอนตัวและส่งคนใกล้ชิดมาแทน ยิ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของนักการเมืองที่ยังรักษาโควตาไว้ได้แม้อาจมีปัญหาที่คุณสมบัติ โดยการก้าวเข้าไปอยู่เบื้องหลัง และมีอนมณีอยู่เบื้องหน้า สิ่งนี้แสดงถึงอิทธิพลทางการเมืองและกลยุทธ์การรักษาอำนาจทางการเมืองที่มีความลึกซึ้งซับซ้อนกว่าการดำรงตำแหน่งโดยตรง อีกทั้งยังสะท้อนลักษณะของโครงสร้างอำนาจในสังคมการเมืองไทย ที่ไม่ต้องแสดงออกนอกระบบและมีตำแหน่งทางการเมืองที่เป็นทางการ หากแต่คือผู้ที่ควบคุมและบริหารทรัพยากรทางการเมืองอยู่เบื้องหลัง เช่น ทักษิณ ชินวัตร, เนวิน ชิดชอบ, ชาดา ไทยเศรษฐ์, วีรศักดิ์ หวังศุภกิจโกศล เป็นต้น

ดังนั้นแล้ว การที่รัฐมนตรีจะสามารถดำรงอยู่ในตำแหน่งได้อย่างยาวนาน จึงจำเป็นที่จะต้องรักษาสถานะของตนเองด้วยการใช้ทุนต่างๆ ในสนามการเมือง เพื่อการต่อรองและรักษาอำนาจให้ได้

ประโยชน์กับตนเองสูงสุด แต่หากนักการเมืองต้องประสบกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและกฎหมายจนไม่สามารถดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีได้เอง การรักษาอำนาจและอิทธิพลทางการเมืองด้วยการสืบทอดอำนาจภายในเครือข่ายการเมืองของตนเองจึงกลายเป็นแนวทางในการรักษาสถานะและอิทธิพลในทางการเมือง และไม่ว่านักการเมืองจะอยู่ในสถานะของรัฐมนตรีหรือผู้อยู่เบื้องหลัง ทั้งสองกลุ่มจำเป็นต้องมีกลยุทธ์และความสามารถในการเล่นเกมในสนามการเมืองที่เจือจางและบริบททางการเมืองเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ซึ่งสะท้อนถึง ฮาบีตุส ที่มาจากประสบการณ์ การเรียนรู้ที่สั่งสมมาของนักการเมืองแต่ละคน

ตารางที่ 24 แสดงการแปลงทุน Conversion of Capital

ประเภทของทุน	ลักษณะของทุน	กระบวนการแปลงทุน	กลายเงินทุนทางการเมืองอย่างไร
ทุนเศรษฐกิจ	ทรัพย์สิน รายได้ การสนับสนุนทางการเงิน	ดูแลการหาเสียงและฐานเสียงในพื้นที่ของกลุ่มการเมืองของตัวเองได้ดี เพื่อให้ได้จำนวน ส.ส. แลหรือ สนับสนุนกิจกรรมการหาเสียง หรือกิจกรรมอื่นๆ ของกลุ่มหรือพรรคการเมือง สนับสนุนพรรคการเมืองอยู่เสมอ	ให้เงินเพื่อสร้างอำนาจและอิทธิพลทางการเมือง
ทุนวัฒนธรรม	ความรู้ ทักษะ ความสามารถ การศึกษา ประสบการณ์	ได้รับการยอมรับในด้านความสามารถจากพรรคการเมืองหรือผู้มีอำนาจของพรรคการเมือง และถูกเชิญให้เข้าร่วมเป็นรัฐบาล	ใช้ความเชี่ยวชาญสร้างความชอบธรรมและความน่าเชื่อถือทางการเมืองให้กับที่ตนเอง พรรคการเมือง และรัฐบาล
ทุนสังคม	เครือข่าย ความสัมพันธ์ กับประชาชน นักการเมือง ผู้มีอิทธิพล กลุ่มการเมือง พรรคการเมือง	การสร้างฐานเสียงกับประชาชนในพื้นที่ การเชื่อมโยงกับพรรคการเมืองหรือกลุ่มอำนาจ การสร้างพันธมิตรทางการเมือง	ใช้เครือข่ายเพื่อเข้าถึงอำนาจและตำแหน่ง
ทุนสัญลักษณ์	ชื่อเสียง เกียรติยศ ความนิยม	สร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้สังคมยอมรับและความชอบธรรมทางการเมือง อาจใช้สื่อมวลชนช่วยในการประชาสัมพันธ์	ใช้ชื่อเสียงเพื่อสร้างความชอบธรรมและอิทธิพลทางการเมือง
ทุนทางการเมือง	อำนาจ อิทธิพลในทางการเมือง ที่นำไปสู่การมีความสามารถในการต่อรอง	ถูกใช้ในการต่อรองอำนาจ กำหนดนโยบาย หรือขยายอิทธิพล	สะสมและรักษาอำนาจทางการเมืองเมื่อมีทุนทางการเมืองและใช้ซ้ำ จะเป็น

ประเภทกองทุน	ลักษณะกองทุน	กระบวนการลงทุน	กลยุทธ์การลงทุนทางเมืองอย่างไร
			การรักษาและสะสมส่วนจากภาษีเมือง เงินปันผล

ในส่วนนี้ที่กล่าวถึง ทุน โครงสร้าง และสนามการเมืองกับการเป็นรัฐมนตรี จะเห็นได้ว่า การก้าวเข้าสู่และการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีในสนามการเมืองไทย ไม่ได้เกิดขึ้นจากการครอบครองทุนเพียงประเภทเดียว แต่เป็นผลของการใช้ การจัดวาง และแปลงทุนประเภทต่างๆ อย่างมียุทธศาสตร์ ภายใต้โครงสร้างอำนาจและบริบทที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคมที่ถือได้ว่ามีบทบาทอย่างมาก

ในสนามการเมือง ความหมายและความสำคัญของทุนแต่ละประเภท เกิดขึ้นจากการได้รับการรับรองจากผู้ที่มีอำนาจในสนาม ว่าเป็นทุนที่มีคุณค่าสอดคล้องกับกติกาและความต้องการของสนามในช่วงเวลานั้น สามารถแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองได้ นักการเมืองจึงจำเป็นต้องอาศัยทั้งทุนทางเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนสัญลักษณ์ เพื่อสร้างและแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองที่มีคุณค่าและเป็นที่ยอมรับในสนามการเมือง เพื่อใช้ในการต่อรองกับพรรคการเมือง ผู้นำพรรค และกลุ่มอำนาจ เช่นเดียวกับการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีที่ไม่ได้มีลักษณะของความหยุดนิ่ง หากแต่เป็นกระบวนการที่รัฐมนตรีรวมทั้งพรรคการเมืองที่เป็นพรรคร่วมรัฐบาลและกลุ่มการเมือง ต้องลงทุนในทุนต่างๆ ผ่านปฏิบัติการและปรับตัวให้เข้ากับเงื่อนไข ข้อจำกัด และบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง อันสะท้อนถึงการเล่นแร่แปรธาตุทุนที่ผู้เล่นในสนามต้องทำการประเมินสถานการณ์ในสนามตลอดเวลา

ดังนั้น ทุนที่ใช้ในการสร้าง สะสม และรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีในความหมายของบูร์ดิเยอ จึงไม่ใช่สินทรัพย์หรือทรัพยากรที่สะสมไว้และไม่มีการเคลื่อนไหว หากแต่ทุนคือพลังที่มีพลวัตที่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง และถูกจัดวางใหม่อย่างมีกลยุทธ์ให้เหมาะสมกับกติกา สนาม และบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่เสมอ

โครงสร้างและสนามการเมืองกับกลไกการแต่งตั้งและรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี

ในการก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีและการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี ทุนเป็นปัจจัยสำคัญต่อการสร้างโอกาสในกระบวนการนี้ แต่การมีทุนปริมาณมากก็ไม่เป็นการรับประกันว่าจะสามารถก้าวเข้าสู่สนามการเมืองและเป็นรัฐมนตรี ปีแอร์ บูร์ดิเยอ ได้ทำการศึกษาการสร้างทุนและการทำงานของทุนและอำนาจในสังคม เขาได้เสนอโมโนทัศน์ สนาม (Field) และ การรับรู้ในกติกาในสนาม (Feel for the Game) ที่สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์การเมืองได้ บูร์ดิเยอได้กล่าวถึงสนามว่า หมายถึง พื้นที่ที่มีการต่อสู้เพื่ออำนาจหรือทรัพยากรในสังคม ผู้เล่นที่อยู่ภายในสนามจะรับรู้ถึงโครงสร้างและกติกาในสนามที่อาจไม่

มีการบอกเล่าเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ผู้เล่นจะรับรู้และแสดงออกภายใต้กติกาที่นั้น เช่นเดียวกับที่สื่อมวลชนได้กล่าวถึงการเป็นรัฐมนตรีของนักการเมืองหลายคนที่ไม่ได้มีทุนวัฒนธรรมที่แสดงคุณสมบัติ แต่สามารถอยู่ในตำแหน่งรัฐมนตรีมาได้หลายยุคหลายสมัย ซึ่งแสดงว่า นักการเมืองมีความเข้าใจในเกมการเมืองและกติกาในสนามการเมือง และในทางหนึ่งการเล่นการเมืองเป็นอาจมีความสำคัญกว่าการครอบครองทุนวัฒนธรรม

“...การมีประสบการณ์การสั่งสมความรู้สามารถที่จะตัดสินใจหรือว่าแก้ไขปัญหาวิกฤตได้อันนี้คือสิ่งที่สำคัญ...แต่ในยุคสมัยปัจจุบันมีความจำเป็นสลด...เลยทำให้เราได้เห็นรัฐมนตรีหลายต่อหลายคน ไม่เคยเห็นประสบการณ์หรือผลงานในการแก้ไขปัญหาอะไรเลย แต่สามารถที่จะอยู่ในตำแหน่งรัฐมนตรีหรือสามารถที่จะเกาะเกี่ยวอยู่ในตำแหน่งรัฐมนตรีได้ตลอด” (สื่อมวลชน 1)

กล่าวสำหรับการเมือง สนามการเมือง คือพื้นที่ที่มีการแย่งชิงอำนาจหรือทรัพยากรที่ผู้เล่นเห็นว่ามีความสำคัญ ระหว่างนักการเมือง กลุ่มการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ พรรคการเมือง และรวมไปถึงข้าราชการประจำที่ต่างมีเป้าหมายในการสร้าง สังคม และรักษาสถานะของตนเองในโครงสร้างอำนาจ ปฏิบัติการทางการเมืองที่ตัวแสดงเหล่านี้แสดงออกในสนามการเมือง สะท้อนทุนที่ตัวแสดงครอบครองเพื่อการมีอิทธิพลในทางการเมือง อย่างไรก็ดี ภายในสนามมีกฎเกณฑ์ กติกา บรรทัดฐาน แบบแผนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่กำหนดระบบการจัดสรร การคัดเลือก การถ่วงดุลอำนาจ รวมทั้งจังหวะและเงื่อนไขของเกมการเมือง ที่สามารถกำหนดว่าใครจะสามารถเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองได้ ขณะเดียวกันก็ส่งผลให้ผู้ที่มิอำนาจสามารถใช้อำนาจในการจัดวางตำแหน่งทางการเมืองได้อย่างเหมาะสม ดังที่ปรากฏว่ามีรัฐมนตรีบางคนที่ย้ายจากตำแหน่งแต่อยู่ในตำแหน่งสูงสุดของโครงสร้างของกลุ่มการเมือง ที่มีอำนาจในการจัดวางตำแหน่งทางการเมือง กฎเกณฑ์เหล่านี้หมายถึงความตึงเครียดรัฐธรรมนูญ กฎหมาย ข้อบังคับพรรค คำพิพากษาศาลรัฐธรรมนูญ ไปจนกระทั่งโครงสร้างอำนาจของพรรคการเมือง ความเป็นการเมืองภายในพรรค ระบบอุปถัมภ์ รูปแบบความสัมพันธ์ภายในพรรคการเมือง เหล่านี้ล้วนส่งผลต่อโอกาสในการเข้าสู่ตำแหน่งและการรักษาตำแหน่งของนักการเมือง

ตำแหน่งรัฐมนตรีเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญในการบริหารราชการแผ่นดินแต่ก็เป็นตำแหน่งที่มีความเป็นการเมือง เนื่องจากในกระบวนการแต่งตั้งผู้ที่จะเข้าสู่ตำแหน่งมีการต่อรอง การเจรจา ทั้งในระดับกลุ่มการเมือง ภายในพรรคการเมือง และภายในพรรคร่วมรัฐบาล ที่ไม่ใช้การเลือกสรรคนที่มีความสามารถเหมาะสมกับตำแหน่งที่จะเข้าไปทำงาน ดังนั้นในส่วนนี้จะนำเสนอโครงสร้างทางการเมืองและสนามการเมืองกับการเข้าสู่และการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี โดยจะชี้ให้เห็นถึงบทบาทของโครงสร้าง

กตีกาภายในสนาม รวมทั้งปฏิบัติการภายในสนามทั้งของนักการเมืองและผู้ที่มีอำนาจในการจัดสรร ตำแหน่งรัฐมนตรี

1. โครงสร้างทางการเมืองไทยและกตีกาในสนามการเมือง

ในการก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีและการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี โครงสร้างการเมืองไม่ได้มีเพียง การกำหนดการแบ่งอำนาจระหว่างสถาบันต่างๆ แต่ยังสร้างกตีกาสำหรับผู้ที่อยู่ในสนามให้ปฏิบัติ ตาม โดยการก้าวสู่และการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี รัฐธรรมนูญ กฎหมาย และคำพิพากษาศาลรัฐธรรมนูญ ถือ ได้ว่ามีบทบาทในกระบวนการแต่งตั้งและการรักษาตำแหน่งให้ต้องดำเนินไปอย่างถูกต้อง อย่างน้อยที่สุด การรักษากตีกาตามกฎหมาย ได้เสริมสร้างความชอบธรรมในการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีให้นักทั้ง นักการเมือง พรรคร่วม และพรรคแกนนำ ที่อย่างน้อยที่สุด ก็ได้คัดเลือกผู้ที่ไม่มีความสัมพันธ์ต้องห้าม ขณะเดียวกันในสนามการเมืองยังมีกตีกาอีกหนึ่งชุดที่มีความสำคัญในการทำให้กระบวนการทางการเมือง โดยเฉพาะการจัดตั้งคณะรัฐมนตรี การแต่งตั้งผู้ที่จะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี สามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่น อันได้แก่ โครงสร้างพรรคการเมืองกับการจัดตั้งรัฐบาล กตีกาภายในพรรคการเมือง กตีกาทาง การเมือง กตีกาแห่งผลประโยชน์และเครือข่ายทางการเมือง และ การรักษาภาพลักษณ์และความนิยม

กฎหมาย เป็นกตีกาที่มีสถานะเป็นโครงสร้างที่เป็นลายลักษณ์อักษรของระบบการเมือง โดยเฉพาะในกระบวนการเข้าสู่และดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยกฎหมายได้กำหนดเงื่อนไข คุณสมบัติ และข้อจำกัดของผู้ที่จะสามารถเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองได้ โดยเฉพาะตำแหน่งรัฐมนตรี ดังปรากฏใน มาตรา 98, 206, 207, 208, 209 และ 216 ที่ว่าด้วยการสิ้นสุดลงเฉพาะตัวของรัฐมนตรี ที่สะท้อนกตีกา ที่เป็นค่านิยมของระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนรวมถึงจริยธรรม นอกจากรัฐธรรมนูญ ยังมีกฎหมาย อื่นที่มีบทบาทในการคัดกรองบุคคลเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี เช่น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่า ด้วยพรรคการเมือง พระราชบัญญัติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ที่กำหนดเงื่อนไข เกี่ยวกับความโปร่งใส ความซื่อสัตย์ การไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน กฎหมายเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นกลไกเชิง โครงสร้าง เพื่อจำกัดไม่ให้ผู้ที่ไม่มีความสัมพันธ์เหมาะสมเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง

ในการจัดตั้งรัฐบาล พรรคแกนนำและพรรคร่วมรัฐบาลต่างต้องมีทุนทางการเมืองของตนเองที่ มากพอ เพื่อให้มีอำนาจในการจัดตั้งรัฐบาล และมีอำนาจในการเจรจาต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรี ทุนทาง การเมืองที่แข็งแกร่งของพรรคแกนนำส่วนหนึ่งคือความชอบธรรมตามกฎหมาย อันประกอบขึ้นจาก

- บทบัญญัติตามกฎหมาย รัฐธรรมนูญมาตรา 272 บัญญัติให้บุคคลที่จะได้รับเลือกเป็น นายกรัฐมนตรีจะต้องได้เสียงเห็นชอบกึ่งหนึ่งจากรัฐสภาที่ประกอบด้วย ส.ส. 500 คน

และ ส.ว. 250 คน ดังนั้นพรรคการเมืองที่ได้เสียงข้างมากและสามารถรวบรวมเสียงจาก พรรคการเมืองอื่นได้มากกว่า 376 เสียง ตามกฎหมาย จะมีสิทธิจัดตั้งรัฐบาลและเสนอ ชื่อผู้ที่จะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี สถานะเช่นนี้ของพรรคแกนนำถือเป็นทุนทางการเมือง ที่ทำให้พรรคแกนนำมีความชอบธรรมในการเป็นผู้จัดตั้งรัฐบาล อีกทั้งยังมี อำนาจต่อรองสูงในการจัดแบ่งโควตาตำแหน่งรัฐมนตรีกับพรรคร่วมรัฐบาล

- การเป็นพรรคการเมืองที่จำนวน ส.ส. มากที่สุดในสภา ทำให้พรรคแกนนำเป็นพรรคหลักที่สามารถกำหนดโควตากระทรวงสำคัญ กำหนดสัดส่วนส.ส.ต่อ 1 รัฐมนตรีว่าการฯ และ 1 รัฐมนตรีช่วยฯ โดยอาจมอบบางกระทรวงให้กับพรรคร่วมเพื่อรักษาเสียงสนับสนุน หรือมอบบางตำแหน่งให้กับนักการเมืองภายในพรรคหรือภายนอกพรรคที่มีความสัมพันธ์อันดี กักตุน ที่ให้การสนับสนุนทางการเงินกับพรรค เพื่อการตอบแทนในทางใดทางหนึ่ง หรือเป็นข้อแลกเปลี่ยนทางการเมือง

เมื่อพรรคแกนนำจัดตั้งรัฐบาลได้จัดสรรโควตารัฐมนตรี และได้รายชื่อผู้ที่จะดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีจากพรรคการเมืองต่างๆ ที่เป็นพรรคร่วมรัฐบาลแล้ว รายชื่อบุคคลเหล่านั้นจะต้องเป็นรายชื่อผู้ที่มีคุณสมบัติเป็นรัฐมนตรีและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามที่กฎหมายบัญญัติ จากนั้นรายชื่อจะถูกส่งไปยัง สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรีเพื่อตรวจสอบคุณสมบัติ สำหรับบางรัฐบาล เช่น รัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน และรัฐบาลแพทองธาร ชินวัตร ที่อาจมีความกังวลเรื่องคุณสมบัติของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี เช่น รัฐบาลแพทองธาร ชินวัตร ที่เกรงว่าจะมีปัญหาเรื่องคุณสมบัติของรัฐมนตรี ภายหลังจากที่ ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยเรื่องการแต่งตั้งหิซิด ชินบาน เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี จนทำให้เศรษฐา ทวีสิน ต้องพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้มีตั้งประเด็นคำถามไปยังสำนักงานกฤษฎีกา เพื่อขอความเห็นประกอบ และในขั้นตอนสุดท้ายคือการนำรายชื่อขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อพิจารณาโปรดเกล้าแต่งตั้ง และภายหลังการแต่งตั้ง ผู้ที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีจะต้องยื่นบัญชีทรัพย์สินแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินต่อ ป.ป.ช. ภายใน 60 วัน นับจากวันที่เข้าดำรงตำแหน่ง (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2567)

ในกระบวนการแต่งตั้งรัฐมนตรี รายชื่อและคุณสมบัติจะต้องครบถ้วนและได้รับการตรวจสอบ ตามกฎหมาย ขั้นตอนและกระบวนการตามกฎหมายและดำเนินการโดยหน่วยงานต่างๆ เป็นโครงสร้างที่ ทำหน้าที่เสมือนผู้ประทับตรารับประกันให้การแต่งตั้งมีความชอบธรรมตามกฎหมาย ดังที่เลขา 1 ได้ให้ความสำคัญกับกฎหมายว่าเป็นเสมือนกลไกที่กรองคุณสมบัติเบื้องต้น แต่มีความสำคัญอย่างมาก

“[ปัจจัยที่ส่งผลต่อการได้ตำแหน่งรัฐมนตรี] คุณสมบัติก่อน ถ้าคุณสมบัติไม่ผ่านก็ไม่ได้ คุณสมบัติของรัฐมนตรีผ่านหลายชั้น ก็ต้องมีทั้งจริยธรรม...กรรม. มีแค่ 36 คนทั้งประเทศ ก็ต้องมีคุณสมบัติที่สูงมาก คัดกรองไปแล้วผ่านกฤษฎีกา ผ่านหน่วยงานองค์กรอิสระทุกอย่าง ความโปร่งใสอันนี้คือสำคัญที่สุดเลย” (เลขที่ 1)

ดังนั้น แม้ว่าการสร้างและการใช้ทุนทางการเมืองเพื่อการก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีอาจมีลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับจริยธรรมทางการเมือง หรืออุดมการณ์ของการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะเมื่อทุนเหล่านั้นถูกใช้ไปในการผูกขาดอำนาจ หรือการสืบทอดในกลุ่มหรือตระกูลตนเอง จะได้รับการยอมรับว่ามีความชอบธรรมภายใต้กติกาของสนามการเมือง อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญและกฎหมายในฐานะโครงสร้างที่ได้กำหนดคุณสมบัติและข้อจำกัดของผู้ที่จะเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมือง และมีเป้าหมายในการคัดกรองผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมในการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี กลับมีบทบาทในเชิงกลไกเชิงพิธีกรรมในการประทับตราสร้างความชอบธรรมที่เป็นทางการให้เกิดขึ้นกับผู้ที่มีอำนาจทางการเมือง หรือกล่าวอีกนัยคือ ทำหน้าที่ประทับรับรองความชอบธรรมให้กับอำนาจที่มีการสร้างสิ่งสมและต่อรองในสนามการเมือง โดยมีบทบาทที่จำกัดในการตรวจสอบหรือการท้าทายอำนาจที่เกิดในสนามการเมือง สถานะนี้จึงเป็นสถานะที่เงินทุนทางการเมืองและกฎหมายต่างสามารถรักษาบทบาทและสถานะของตนเองเอาไว้ในสนามในฐานะของผู้สร้างความชอบธรรมให้กับผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี

“ทุกอย่างที่เราทำ เราทำตามกฎหมาย ถูกต้องตามกฎหมาย ถึงเราจะมีชาวบ้านที่รักเรา แต่ถ้าผิด หรือไม่ถูกต้อง ก็ไม่ได้ ไม่อย่างนั้นเราจะเป็นที่รังเกียจชาวบ้านไม่ได้...ก่อนเข้าสู่ตำแหน่งทางพรรคก็มีการตรวจสอบคุณสมบัติอย่างเข้มข้น ที่ทำให้เราเชื่อมั่นใจว่า เรามาตามกฎหมาย และสิ่งที่เราจะทำให้ชาวบ้านที่ตั้งใจเลือกเราเข้ามา ก็จะไม่เสียเปล่า” (รัฐมนตรี 4)

นอกจากกฎหมายที่เป็นโครงสร้างสำคัญแล้ว ยังมีคำพิพากษาของศาลหรือศาลรัฐธรรมนูญ ที่มีความสำคัญกับการเข้าสู่ตำแหน่งและการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีโดยตรง กรณีที่ศาลหรือศาลรัฐธรรมนูญมีคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยว่าบุคคลใดบุคคลหนึ่งขาดคุณสมบัติหรือมีคุณสมบัติต้องห้าม ดังเช่นในรัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่ศาลอาญามีคำพิพากษาคดีกลุ่มคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) ให้พุดพิภพ ปุณณกันต์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม จำคุก 7 ปี ฌัญฐพล ทีปสุวรรณรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ จำคุก 6 ปี 16 เดือน และถาวร เสนเนียม รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม จำคุก 5 ปี และเทิกอนสิทธิเลือกตั้งของฌัญฐพล ทีปสุวรรณ 5 ปี

(กรุงเทพฯ, 2564) และต่อมาศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของรัฐมนตรีทั้ง 3 คน สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญมาตรา 101 (6) ประกอบมาตรา 98 (4) และ 96 (2) ทั้งนี้เพื่อให้ส.ส. ปราศจากเหตุหมิ่นทอนในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อส่วนรวม ไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมเสียแก่เกียรติและศักดิ์ศรีของสภา (ศาลรัฐธรรมนูญ, 2564) หรือกรณีของกนกวรรณ วิชาวิทย์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษา ที่ต้องคำพิพากษาการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง ให้ออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยฯ และถูกเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งตลอดไป ไม่มีสิทธิดำรงตำแหน่งทางการเมืองใดๆ ตามรัฐธรรมนูญ และเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง 10 ปี (ศาลฎีกา, 2566) คำพิพากษาศาลและคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญได้ส่งผลต่อสถานภาพความเป็นรัฐมนตรีให้ต้องสิ้นสุดลง รวมทั้งอนาคตทางการเมืองในตำแหน่งรัฐมนตรีด้วย

หรือในกรณีของรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน ที่เห็นได้ชัดเจนจากคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ ให้เศรษฐา ทวีสิน นายกรัฐมนตรีพ้นจากตำแหน่ง เนื่องจากแต่งตั้ง พิชิต ชื่นบาน เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี โดยรู้อยู่แล้วว่าขาดคุณสมบัติหรือมีคุณสมบัติต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ (ศาลรัฐธรรมนูญ, 2567) ผลของคำวินิจฉัยนี้ส่งผลให้เกิดสภาพระสุมญาคาที่ประเทศจะต้องขาดผู้นำประเทศชั่วคราวและต้องมีการเลือกนายกรัฐมนตรีใหม่ คำวินิจฉัยนี้ส่งผลต่อภาพลักษณ์ของพรรคแกนนำและความเชื่อมั่นของประชาชน ดังนั้น เมื่อมีเลือกนายกรัฐมนตรีและการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ พรรคแกนนำและพรรคร่วมรัฐบาล จึงให้ความสำคัญกับคุณสมบัติของรัฐมนตรีอย่างมาก มีการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีทุกคน เพื่อให้มั่นใจว่าจะไม่มีข้อขัดแย้งกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญและคำพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญ อันนำไปสู่การเกิดกรณีเดียวกับเศรษฐา ทวีสิน ซึ่งคือการส่งผลไปถึงนายกรัฐมนตรี ดังเห็นได้จากกรณีชวตา ไทยเกษมย์ ที่ถอนชื่อตัวเองออกจากรายชื่อคณะรัฐมนตรี และส่งส่งชื่อลูกสาวคือ ชวตา ไทยเกษมย์เข้ามาดำรงตำแหน่งแทน กรณีธรรมนัส พรหมเผ่า ที่ถอนชื่อออกเช่นกัน และส่งน้องชาย อัศรา พรหมเผ่า ที่แม้สังกัดพรรคเพื่อไทย แต่ได้เสนอชื่อเพื่อเข้ามาดำรงตำแหน่งในโควตาของกลุ่มการเมืองของตนเอง หรือแม้แต่กรณีของพีระพันธุ์ สาลีรัฐวิภาค ที่ถูกตรวจสอบคุณสมบัติการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี จากที่ยังมีชื่อเป็นกรรมการในบริษัทเอกชน 4 บริษัท ที่อาจนำไปสู่ปัญหาการขาดคุณสมบัติของความเป็นรัฐมนตรี โดยมีการคาดการณ์ว่าหากมีความผิดจริง ก็อาจจะส่งผลต่อนายกรัฐมนตรี เช่นเดียวกับกรณีของอดีตนายกรัฐมนตรีเศรษฐา ทวีสิน ที่แต่งตั้งพิชิต ชื่นบาน เป็นรัฐมนตรี

“เราเริ่มเห็นว่ากฎเกณฑ์ต่างๆ บังคับจนถึงขั้นที่หัวหน้ามึงดวงจริงลงไม่ได้ ก็อาจจะให้ลูก
ลงให้ใครลงก็ได้...โครงสร้างกฎหมาย คุณสมบัติ...เราเห็นผลของเศรษฐา ชัดมากกว่า ถ้าพลาด

ทั้งทั้งรัฐบาล ไม่ได้ทั้งแคตัวคนเดียวแล้ว...อย่างปัจจุบันอย่างนี้ชาติต้องออกเพราะคุณสมบัติ
เสียง เขาก็เอาลูกขึ้นมาเป็น” (นักวิชาการ 2)

โครงสร้างพรรคการเมืองกับการจัดตั้งรัฐบาล โครงสร้างของพรรคการเมืองมีบทบาทสำคัญต่อ
การจัดตั้งรัฐบาลภายหลังการเลือกตั้ง โดยพรรคการเมืองที่ได้รับเสียงข้างมากจะเป็นแกนนำในการจัดตั้ง
รัฐบาล และต้องตัดสินใจว่าจะเชิญพรรคการเมืองใดเข้าร่วมรัฐบาล ในขณะที่พรรคอื่นก็ต้องพิจารณาว่า
จะเข้าร่วมรัฐบาลหรือไม่

โครงสร้างอำนาจภายในพรรคมีผลต่อกระบวนการตัดสินใจดังกล่าว หากเป็นพรรคที่มีหัวหน้า
พรรคเป็นศูนย์กลางอำนาจเด็ดขาดการตัดสินใจอาจขึ้นอยู่กับผู้นำพรรค เช่น พรรคภูมิใจไทย ที่อนุทิน
ชาญวีรกูล หัวหน้าพรรคได้ตอบรับคำเชิญของพรรคเพื่อไทยในการจัดตั้งรัฐบาล โดยกล่าวว่า “นับตั้งแต่
วันนี้เป็นต้นไปพรรคภูมิใจไทยให้คำยืนยันกับพรรคเพื่อไทยว่า หากยังไม่ได้เชิญพรรคอื่นมาหารือให้ถือว่า
มี 212 เสียง คือ 141 เสียง ของพรรคเพื่อไทย บวก 71 เสียงของพรรคภูมิใจไทย เพื่อให้การพูดคุยกับ
พรรคอื่นมีความมั่นใจมากขึ้น” (ไทยรัฐออนไลน์, 2566ข) แต่หากเป็นพรรคที่บริหารโดยคณะกรรมการ
หรือกลุ่มผู้นำหลายคน การตัดสินใจจะเป็นไปในลักษณะการหารือร่วมกัน ดังเช่นกรณีพรรคประชาธิปัตย์
ที่มีโครงสร้างการบริหารพรรคแบบคณะกรรมการบริหารและมีการตัดสินใจร่วมกัน ซึ่งที่ผ่านมา
พรรคประชาธิปัตย์มักมีบทบาทในฐานะฝ่ายค้าน แต่ในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2566 พรรคเพื่อไทยได้ส่งเทียบ
เชิญพรรคประชาธิปัตย์เข้าร่วมรัฐบาล พรรคประชาธิปัตย์จึงต้องใช้ที่ประชุมพรรคในการตัดสินใจพร้อม
การเสนอชื่อบุคคลเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรี โดยที่ประชุมพรรคมีมติ 34 เสียงเห็นด้วยกับการเข้าร่วม
รัฐบาล 4 เสียงไม่เห็นด้วย และ 2 เสียง งดออกเสียง (Thai PBS, 2567ฉ; Thai PBS, 2567ญ)

การตัดสินใจของพรรคแกนนำในการเลือกพรรคร่วมรัฐบาลยังส่งผลต่อการแบ่งสัดส่วน
ตำแหน่งรัฐมนตรี และอำนาจต่อรองของพรรคแกนนำ ไม่ว่าจะเป็นกระทรวงที่พรรคต้องการดูแล
ผลประโยชน์ทางการเมือง และต้นทุนที่พรรคใช้ไปในระหว่างการหาเสียงเลือกตั้ง ในกระบวนการเจรจา
ต่อรองระหว่างพรรคการเมืองเราจึงสามารถเห็นได้ถึงโครงสร้างการแข่งขันและการกระจายอำนาจใน
ระบบพรรคการเมืองไทย

ดังนั้น การที่นักการเมืองที่มีทุนพร้อม มีคุณสมบัติครบถ้วนตามกฎหมาย แต่หากพรรคที่สังกัด
ไม่ได้เข้าร่วมเป็นรัฐบาล ก็ไม่มีโอกาสในการก้าวสู่การเป็นรัฐมนตรี โครงสร้างของระบบพรรคการเมือง
และการจัดตั้งรัฐบาลในระบบรัฐสภา ในฐานะนักศึกษาทางการเมืองจึงเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่ส่งผลต่อการที่
นักการเมืองจะได้เป็นรัฐมนตรีหรือไม่ ดังเห็นได้ชัดเจนจากการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2566 ที่พรรคก้าวไกลได้

เสียงข้างมากในการเลือกตั้ง แต่ไม่สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ ทำให้พรรคไม่มีโอกาสเสนอชื่อสมาชิกพรรคขึ้นเป็นรัฐมนตรี

กติกายภายในพรรคการเมือง พรรคการเมืองไม่ว่าจะเป็นพรรคแกนนำหรือพรรคร่วมรัฐบาล มักมีกฎเกณฑ์หรือข้อตกลงภายในเกี่ยวกับการแต่งตั้งรัฐมนตรี ซึ่งสะท้อนถึงข้อตกลงของกลุ่มอำนาจภายในพรรครวมทั้งโครงสร้างอำนาจพรรคที่สมาชิกพรรครับรู้และยอมรับ เช่น พรรคเพื่อไทย ผู้มีอำนาจของพรรคคือ ผู้ที่จะสามารถกำหนดผู้ที่จะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีได้ โดยมีหลากหลายแนวทางและเหตุผลในการกระจายตำแหน่งรัฐมนตรีไปยังนักการเมืองหรือกลุ่มการเมืองต่างๆ เช่น กระจายตำแหน่งไปยังคนใกล้ชิดเพื่อตอบแทนให้กับความภักดีที่สามารถดำรงตำแหน่งได้ตลอดวาระของรัฐบาล กระจายไปยังผู้อาวุโสของพรรคเพื่อการตอบแทนมีวาระ 6 เดือน ไปยังผู้ที่ทำงานให้กับพรรคเพื่อเป็นรางวัลมีวาระ 6 เดือน ไปยังหัวหน้ากลุ่มการเมือง แต่ระยะเวลาขึ้นกับการให้การสนับสนุนพรรคการเมือง กระจายไปยังกลุ่มนายทุนพรรคที่ทำงานให้กับพรรค สามารถอยู่ในตำแหน่งได้ตลอดวาระของรัฐบาล อย่างไรก็ตามการกระจายตำแหน่งนี้ไม่ได้มีลักษณะเป็นรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ ดังที่พบว่า กรณีของสุทิน คลังแสง อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ที่ดูเหมือนว่าจะอยู่ในวาระได้เพียง 6 เดือน ก็สามารถอยู่ในตำแหน่งได้ถึง 1 ปี จากการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีกับสื่อและพร้อมสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจกับสื่อมวลชน

“...มีคนที่ไม่ได้มีเงินแต่ได้ขึ้น...เป็นทุนเชิงวัฒนธรรมคือการแสดงออกซึ่งความจงรักภักดี อยู่อยู่กับนายมานาน อย่างภูมิธรรม หรืออย่างคนที่ใช้ประสบการณ์ ในการขึ้น อย่างชูศักดิ์ต้องเอามาคุมกฎหมาย...ทุกชิ้นก็จะมาเปลี่ยนใหม่ว่าเอาคนที่เป็นนักกฎหมายภายในพรรคมานะเป็นซึ่งอันนี้ชัดเจนว่า สำหรับผมภูมิธรรมกับชูศักดิ์ ไม่เหมือนกัน ภูมิธรรมเป็นไปได้ทุกตำแหน่ง...ไม่จำเป็นต้องใช้ทุนแต่ได้รับรางวัลจากอันนี้จากการแสดงความจงรักภักดี ถ้าเป็นผลงานในสภา ตัวอย่างเช่น ชลน่านแต่ว่าพวกนี้ก็จะมึนงงที่จะถูกโรเตทเป็นการตอบแทน...”
(นักวิชาการ 2)

ในกรณีพรรคเพื่อไทย มีโครงสร้างของสมาชิกภายในพรรคที่หลากหลาย คือ มีทั้งกลุ่มการเมืองขนาดใหญ่ กลาง เล็ก มีกลุ่มการเมืองและบุคคลที่ใกล้ชิดผู้มีอำนาจพรรคในรูปแบบที่แตกต่างกับการกระจายตำแหน่งรัฐมนตรีจึงมีความหลากหลาย

“...จะมีโควตาของมุ้ง กับโควตากลาง ถ้าเป็นโควตากลาง...พวกนี้ขึ้นอยู่กับนายในการที่จะปรับเข้าออก...โควตาของมุ้งอันนั้นอาจจะแคะยากหน่อย แต่โควตากลางอาจจะอาจจะสลับได้ง่ายสลับได้ไวชนิดนี้” (สื่อมวลชน 4)

เช่นเดียวกับรูปแบบการปรับคณะรัฐมนตรีจึงมีลักษณะที่ถูกเรียกว่า เก้าอี้ดนตรี ที่คนในพรรคเห็นถึงธรรมชาติที่หลากหลายของพรรค ก็ยอมรับกิจการของการปรับเปลี่ยนกับดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีได้

“...ก็เข้าใจว่าการตั้งรัฐบาล ไม่ได้เหมือนสิ่งที่เราอยากคิดอยากทำ แต่ว่าไม่ว่าอะไรก็แล้วแต่ ตั้ง ครม. ได้หัวหน้า ครม. คือนายกรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรีมอบหมายให้อยู่กระทรวงอะไร จะถนัดหรือไม่ถนัด ทำให้ดีที่สุด ถ้าเรายังไม่รู้ เราก็ไปศึกษาเอา เราก็ทำเอาซึ่ง[รัฐมนตรี] ก็เป็นคนเรียนรู้เร็วมาก แกก็ได้มานั่งรัฐมนตรีไม่ว่าจะเป็นกระทรวง[ที่ 2] แล้วก็มากระทรวง[ที่ 2] แกก็ทำได้ ปรับตัวเร็วมากนะ อะไรไม่รู้ก็รีบเรียนรู้...เรามีทีมงานผู้เชี่ยวชาญต่างๆเป็นพวกคณะกรรมการ...”(เลขที่ 1)

เช่นเดียวกันกับการรักษาตำแหน่ง ที่มีการปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ แม้การสร้างทุนเพื่อรักษาตำแหน่งจะดำเนินมาตลอด เช่น การตั้งใจทำงาน มีผลงาน เป็นมิตรกับสื่อ แต่อำนาจสุดท้ายในการปรับตำแหน่งรัฐมนตรี ขึ้นกับผู้มีอำนาจของพรรค

“เรื่องที่จะรักษาตำแหน่งได้หรือไม่ได้ ก็อยู่ที่คิดว่าตำแหน่งนั้นใครอยากได้ขนาดไหน หรือตำแหน่งนี้จะต้องเอาคืน ก็มีคนอยากไปเป็นรัฐมนตรี เขาก็ต้องตอบแทน ก็คุยกันรู้เรื่องก็โอเค...” (สัมภาษณ์ 2)

ในขณะที่บางพรรคการเมือง อำนาจตัดสินใจอยู่ที่หัวหน้าพรรค และมีความเด็ดขาดในการสร้างและรักษาข้อตกลง

“พรรคนี้มีนักเลง พูดคำไหนคำนั้น บอกว่ายกจังหวัดให้หนึ่งเก้าอี้ ก็ไม่เคยมาต่อรองที่หลัง แต่เราต้องทำงานตามเบื้องานของเราให้ดี ไม่มีข้อบกพร่อง...เวลามีการประชุมพรรคส่วนใหญ่จะเป็นคำชม” (เลขที่ 2)

กติกาสันติภาพการเมือง ในสันติภาพการเมืองเป็นที่รับรู้กันว่า ไม่มีกฎหมายว่าด้วยการคำนวณสัดส่วน ส.ส. กับการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี ไม่มีการกำหนดสูตรว่ากระทรวงเกรดเอต้องมี ส.ส. กี่คน ดังนั้นในฐานะพรรคแกนนำจัดตั้งรัฐบาลจึงใช้ทุนทางการเมืองของพรรคในการแปลงไปเป็นกติกาสันติภาพหรือสูตร หรือที่ถูกเรียกว่าเป็นคณิตศาสตร์การเมืองที่ทุกพรรคที่เข้าร่วมรัฐบาลยอมรับ สูตรการคำนวณจึงเป็นเครื่องมือที่แสดงถึงโครงสร้างอำนาจและความสัมพันธ์ทางการเมืองที่ฝังรากลึกในสังคมนการเมืองไทย

“[การที่]ผู้คนหรือนักการเมืองไม่ตั้งคำถามกับการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีของนักการเมืองบางคน...]คือเขาไม่ได้มาแบบเรียกชื่อเอาเกรดเอด้วย อีกส่วนหนึ่ง ถ้าจัดสรร

สมฐานะ เช่นถ้ากระทรวงเกรคนี่ ต้องมี ส.ส. ก็คน ต้องบริจาคเงินเข้าพรรคเท่าไร มีน้ามัน ลงตัวด้วยสูตรพวกนี้ไม่มีใครว่าอะไร...ต่อให้ไม่ใช่ตระกูลนี้ คนอื่นเขาก็ไม่กล้าเหือเท่าไร... นายใหญ่จัดการเปิดเสร็จ ไม่มีใครกล้า” (นักวิชาการ 1)

“ในการจัดตั้งรัฐบาล เราจะเห็นได้ว่าคะแนนเสียงของพรรคแกนนำที่รวบรวมเสียงจาก พรรคอื่นๆ จนจัดตั้งรัฐบาลได้ นำไปสู่การจัดตั้งรัฐบาลแบบคณิตศาสตร์การเมือง ที่เป็นเรื่องของ การต่อรอง การเจรจา ของกลุ่มการเมืองต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ เจตจำนงของ ประชาชนในการเลือกตั้ง ไม่ได้ถูกนำมาคิดคำนวณ” (นักวิชาการ 5)

แม้พรรคแกนนำจะมีอำนาจในการกำหนดกติกา แต่ก็ยังจำเป็นต้องรักษาสมดุลทางการเมืองในการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี เนื่องจากโดยธรรมชาติของการเมืองไทยมีลักษณะหลายพรรคการเมืองและมีหลากหลายกลุ่มการเมือง ทั้งภายในและภายนอกพรรค การสร้างสมดุลทำให้ทุกฝ่ายพึงพอใจภายใต้กติกาหนึ่งๆ จึงเป็นสิ่งจำเป็น ดังนั้นความสามารถและความได้เปรียบของพรรคการเมือง กลุ่มการเมือง และนักการเมือง ในการต่อรองจึงพิจารณาได้จากหลากหลายปัจจัย

“[การจัดตั้งรัฐบาล]มันคือการคูกันของแกนนำพรรค ในแต่ละพรรคเขาก็จะมีคนเคาะ ก็คือคนที่ใหญ่ที่สุดของแต่ละพรรค ก็จะเป็นคนเคาะ...ฉะนั้น จะต่อรองได้มากน้อยแคไหน อันนี้ก็อีกเรื่องนึง ตอนที่เข้าไปนั่งเจรจา เป็นเรื่องแบบระหว่างพรรคแล้ว...” (รัฐมนตรี 3)

“...เกิดว่าเป็นรัฐมนตรีแล้วเป็นเก้าอี้แบบเก้าอี้คนตรี มีสับเปลี่ยนให้กับตัวแทนกลุ่ม กลางๆได้เข้ามาบ้าง 5 เดือน 6 เดือนบ้าง อันนี้แทบไม่มีประโยชน์อะไร หรือเป็นตำแหน่ง รัฐมนตรีที่มาจากคำตอบแทนของกลุ่มใหญ่ๆ ค่าที่บ้านใหญ่ อันนี้ก็อาจจะมีการอบระยะเวลา ในการนั่งอยู่ในตำแหน่งไม่นาน เพราะฉะนั้นอำนาจในแง่ของการรักษาเก้าอี้รัฐมนตรีจะขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆ ด้วย ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยว่ามีผลงานไหม เรามีพรรคพวก มีหลายปัจจัย ยิ่งในยุคสมัยปัจจุบัน ปัจจัยต่างๆ เพิ่มขึ้นกว่าเมื่อก่อนเยอะ”(ผู้สื่อข่าว 1)

เช่นเดียวกับที่ปรากฏในการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีของพรรคพลังประชารัฐในฐานะแกนนำ จัดตั้งรัฐบาล เมื่อครั้งการเลือกตั้งในปี 2562 ที่ภายในพรรคมีกลุ่มการเมืองมากมาย โดยแต่ละกลุ่มก็จะมี หลังต่อรองแตกต่างกันไปเนื่องจากที่มาเข้าร่วมพรรคของแต่ละกลุ่มแตกต่างกัน การจัดสรรจึงต้องมี แนวทางที่ชัดเจน พร้อมกับการประนีประนอมเนื่องจากกลุ่มการเมืองมีอิสระ และสามารถที่จะย้ายพรรค เพื่อสร้างการต่อรองทางการเมืองได้ นอกจากนี้ เมื่อพรรคพลังประชารัฐได้เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาล หัวหน้ากลุ่มการเมืองก็รวบรวม ส.ส. ในพื้นที่ในจังหวัดหรือบางคนก็ไปรวมจังหวัดอื่นมาเป็นกลุ่ม

เพื่อสำรองตำแหน่งรัฐมนตรี เนื่องจากรู้ว่าทุกคะแนนเสียงและทุกตำแหน่งส.ส.ที่ได้รับเลือกตั้งมีความหมาย โดยเฉพาะในการตั้งรัฐบาลในช่วงเวลานั้น ที่ทุกคะแนนเสียงมีค่า (โพลด์ทูดีย์, 2562ก หรือ ข)

ดังนั้น หากการจัดการภายในพรรคไม่เรียบร้อยก็จะส่งผลต่อการเจรจากับพรรคร่วมรัฐบาล ในการเจรจาความร่วมมือทางการเมืองและตำแหน่งรัฐมนตรี ดังที่ปรากฏว่าภายในพรรคพลังประชาชน กลุ่มสามมิตรที่ต้องการตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งพรรคประชาธิปัตย์ในฐานะพรรคร่วมรัฐบาลก็เจรจาขอตำแหน่งนี้ด้วยเช่นกัน ความไม่ลงตัวในตำแหน่งรัฐมนตรียังส่งผลต่อพรรคชาติพัฒนาที่มี ส.ส. ในสังกัด 10 คน ที่เห็นว่าหากพรรคพลังประชาชนยังไม่มีความก้าวหน้าในการเจรจา ก็จะทำหน้าที่เป็นกลางคือไม่เข้าร่วมฝ่ายค้านและฝ่ายรัฐบาล ดังที่ปรากฏว่า ส.ส. ในกลุ่มการเมืองภายในพรรคพลังประชาชน ได้รวมตัวกันเพื่อทบทวนท่าทีในการร่วมรัฐบาล (โปรดดูรายละเอียดในภาคผนวก)

นอกจากการรักษาสมดุลภายในพรรคร่วมรัฐบาลแล้ว พรรคแกนนำยังจำเป็นต้องรักษาความสัมพันธ์ทางอำนาจกับกลุ่มอำนาจอื่นในโครงสร้างสังคม ดังนั้น การแต่งตั้งผู้ที่เป็นตัวแทนจากกลุ่มอำนาจอื่นในสังคมโดยใช้โควตากลาง ถือได้ว่าเป็นยุทธวิธีในการลดความตึงเครียดทางการเมืองและการรักษาความสัมพันธ์กับโครงสร้างอำนาจอื่นในสังคมการเมือง เช่น การแต่งตั้งบุคคลที่ถือว่าเป็นตัวแทนจากกองทัพ เพื่อรักษาสมดุลของอำนาจ เช่น การแต่งตั้งพลเอก ฉัตรพล นาควาณิชย์ อดีตเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ และเป็นคนใกล้ชิดพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา (Spring News, 2566ค) เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม ในรัฐบาลแพทองธาร ชินวัตร

กติกาส่งผลประโยชน์และเครือข่ายทางการเมือง ในสนามการเมืองไทย การก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีและการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี เป็นผลของความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างที่ยึดโยงกับกติกาส่งผลประโยชน์และเครือข่ายทางการเมือง โดยกติกานี้ดำรงอยู่ในสนามของการต่อรองและการแลกเปลี่ยนที่ทุนรูปแบบต่างๆ สามารถแปลงไปเป็นทุนทางการเมือง โดยมีเป้าหมายของการต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งหรือรักษาไว้ซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรี ซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีจำกัด และเป็นตำแหน่งที่เป็นสัญลักษณ์แห่งอำนาจและเป็นที่มาของผลประโยชน์

ในสนามการเมือง การเจรจาดำเนินไปด้วยการพูดคุยถึงทุนที่แต่ละคนครอบครองและทำการต่อรอง โดยการพูดคุยจำเป็นต้องเลือกเครือข่ายทางการเมืองที่ตนเองมีหรือสามารถเข้าถึงได้ เป็นช่องทางแห่งการเข้าถึงทรัพยากรหรืออำนาจและการต่อรองที่มีประสิทธิภาพ เมื่อได้ตำแหน่งแล้ว นักการเมืองจำเป็นต้องแสดงให้เห็นว่า ตนเองยังมีประโยชน์ต่อโครงสร้างอำนาจ ฉะนั้นการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีด้วยกลยุทธ์ต่างๆ จึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อเป็นการรักษารูปร่างการเมืองในเชิงยุทธศาสตร์ นั่นคือ การไม่

ปล่อยให้ผู้เล่นรายอื่นในสนามเข้ามาช่วงชิงตำแหน่ง หรือสร้างทุนสร้างเครือข่ายได้เข้มแข็งกว่า ดังเห็นได้จากกรณีของอัศรา พรหมเม่า ที่เข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีแทนธรรมนัส พรหมเม่า และชาบีคา ไทยเศรษฐ์ ที่เข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีแทนชาติา ไทยเศรษฐ์ เนื่องจากมีความสัมพันธ์ในคุณสมบัติที่อาจส่งผลกระทบต่อคณะรัฐมนตรีทั้งหมด

“อย่างปัจจุบันนี้เขาตาต้องออกเพราะคุณสมบัติเสียง เขาก็เอาลูกขึ้นมาเป็น”

(นักวิชาการ 2)

ในสนามการเมืองของไทย สิ่งที่ได้เห็นได้ชัดคือ นักการเมืองต้องเข้าใจในกติกาของผลประโยชน์พาตัวเองเข้าสู่และเล่นตามกติกา นั่นคือ โครงสร้างของสนามได้บีบบังคับให้ผู้เล่น จำเป็นต้องใช้ทุนและสร้างทุนเพื่อการแลกเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา

อีกด้านของกติกาของผลประโยชน์เครือข่ายทางการเมือง คือการที่เห็นภาพของเครือข่ายในคณะรัฐมนตรี ดังที่สื่อมวลชนให้ฉายาคณะรัฐมนตรีแพทองธารว่า ครม. ครอบครัวหรือ ครม. สืบสันดาน (แนวหน้า, 2567) ที่การตั้งคณะรัฐมนตรีไม่ได้อยู่บนฐานของความรู้ความสามารถและผลประโยชน์ของประชาชน แต่คือผลของการเจรจาแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มการเมืองที่สร้างทุนทางการเมืองที่แตกต่างกัน และเมื่อประสบกับความจำเป็นหรืออุปสรรคทางการเมืองใดๆ ก็ส่งต่อตำแหน่งนั้นให้กับเครือข่ายหรือครอบครัว

การถ่ายโอนทุนทางการเมืองที่เกิดขึ้นในรูปแบบของตำแหน่งรัฐมนตรี เกิดขึ้นภายในสนามการเมืองที่กติกาในสนามให้การยอมรับและเห็นว่าเป็นความชอบธรรม แต่ไม่ได้หมายความว่า คนที่รับการถ่ายโอนทุนนั้นจะสามารถครอบครองและใช้ประโยชน์จากทุนนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะสิ่งที่ทุกคนในสังคมและในสนามรับรู้คือ ผู้ที่รับตำแหน่งแทน คือ ตัวแทนหรือผู้เล่นสำรอง ไม่ใช่ผู้เล่นจริง ที่มีบทบาทและอำนาจในการเจรจาต่อรองในพรรคการเมือง

“ถ้าเราเข้าใจการเมืองไทย เราจะพบว่ามันแค่เรื่องผลประโยชน์และพรรคพวก ที่มีเงินไปผ่านการเจรจาต่อรอง”(นักวิชาการ 5)

การรักษาภาพลักษณ์และความนิยม รัฐมนตรีที่สามารถรักษาภาพลักษณ์และความนิยมในสายตาประชาชนได้ จากการมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ และจากการมีภาพลักษณ์ที่ดีจากสื่อ จะช่วยให้รัฐบาลมีเสถียรภาพ หากรัฐมนตรีมีภาพลักษณ์ที่ดี ก็จะได้รับ การสนับสนุนจากประชาชน โอกาสในการถูกปรับออกก็อาจน้อยลงหรืออาจขยายเวลาในการอยู่ในตำแหน่งได้ยาวนานขึ้น การรักษาภาพลักษณ์เป็นกติกาที่เกิดขึ้นในสนามการเมือง ที่ผู้เล่นจำเป็นต้องเข้าใจและปรับตัวให้เข้ากับกติกานี้ให้ได้

“การนำเสนอผลงานของ(รัฐมนตรี)เป็นสิ่งจำเป็น เรามีทีมที่ดูแลเรื่องนี้ ถ่ายรูป เขียนเนื้อหา ส่งให้สื่อ แล้วก็เอาลงช่องทางของเราเอง และทางพรรคก็มีช่องทางสื่อ ก็เอาผลงานของเราไปลง ก็เป็นสิ่งที่ต้องทำ” (เลขที่ 2)

“ประชาชนมีความสำคัญใหม่ มี มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อที่จะปกป้องตัวเองอยู่ เพราะฉะนั้น นักการเมืองที่จะอยู่ในตำแหน่งได้ มองว่าก็ต้อง 2 ขา หนึ่งก็ต้องทำให้ขายเห็น แล้วอันที่สอง ก็คือต้องให้ประชาชนหนุน ต้องเป็น 2 เดือนไขว่กันไป ถ้าสองไปย่อนดู เราจะเห็นตอนที่ปรับครบ ครั้งที่ 1 คุณประเสริฐ จันทร์วางทองเหมือนกับจะหลุดจากตำแหน่งด้วย ข้อหารัฐมนตรีโลกสีม แต่ถ้าเราไปนั่งดูย้อนหลัง เราจะเห็นว่าหลังจากนั้นมา คุณประเสริฐ จันทร์วางทอง ก็จะมีพื้นที่ในสื่อในแต่ละวัน ที่ขึ้นถี่ขึ้น 2 วันครั้ง ตลอดเวลาโดยทีมสื่อสารสามารถที่จะทำตรงนี้ขึ้นมา เพื่อที่จะคุ้มครองตัวเองจนเป็นเรื่องที่น่าแปลกใจว่าตอนยุคหลังปรับแล้วนอกเหนือจะเป็นรัฐมนตรี DES แล้วยังเป็นรองนายกด้วยซ้ำไป...”

อย่างไรก็ตาม การรักษาภาพลักษณ์แม้จะเป็นกติกาสานการเมือง แต่ก็ไม่ใช่สิ่งที่ทุกคนต้องทำ เนื่องจากปัจจัยของการเมืองในเชิงการต่อรองถือได้ว่ายังคงมีบทบาทสำคัญอยู่มากในการให้ได้มาและการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี

ดังนั้น ทูตที่นักการเมือง กลุ่มการเมือง และพรรคการเมืองครอบครอง แม้จะเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญในการสร้างอำนาจและอิทธิพลเพื่อการเจรจาต่อรองและกำหนดบทบาทรวมทั้งตำแหน่งในสนามการเมือง แต่การนำไปใช้ต้องถูกนำไปใช้ภายใต้เงื่อนไขของกติกาโดยรวมที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้

2. สนามการเมืองกับการเข้าสู่และการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี

สนามสำหรับบูร์ซิเออ คือ พื้นที่ทางสังคมที่ประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างตัวแสดงที่เข้ามาแข่งขัน แย่งชิง หรือรักษาสถานะ และทรัพยากร โดยแต่ละสนามจะมีกฎเกณฑ์และทุนที่ได้รับการให้คุณค่าที่แตกต่างกัน สนามการเมือง ไม่ใช่พื้นที่เชิงกายภาพ แต่คือ โครงสร้างความสัมพันธ์ที่กำหนดว่าใครมีอำนาจมากกว่าจากการครอบครองทุนทางการเมือง สำหรับประเทศไทย สนามการเมืองไม่ได้มีลักษณะที่เป็นสนามเสรีหากแต่มีความซับซ้อนเชิงความสัมพันธ์ผ่านการมีบทบาทของกองทัพ ระบบอุปถัมภ์ทั้งในระดับสังคมชุมชน ระดับท้องถิ่น ระดับพรรคการเมือง ฯลฯ พร้อมกันนั้นก็ยังมี องค์กรอิสระ หรือแม้แต่กติกาของรัฐธรรมนูญที่กำหนดคนกติกาควบคุมไว้ ลักษณะเช่นนี้ทำให้ตัวแสดงทางการเมืองที่ต้องการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี จึงต้องแข่งขันกันด้วยทุนทางการเมือง และการต่อรองกับอำนาจนอกระบบ

สนามการเมืองจึงเป็นพื้นที่เชิงความสัมพันธ์ที่ผู้เล่นมีบทบาทผ่านการแสดงออกเพื่อกำหนดและรักษาตำแหน่งและอำนาจของตนเอง ผู้เล่นในสนามการเมือง ประกอบไปด้วย นักการเมือง เลขาหรือ

คนใกล้ชิด ผู้ช่วยรัฐมนตรีหรือ ส.ส. กลุ่มการเมือง พรรคการเมือง นักข่าว ฯลฯ บุคคลเหล่านี้ล้วนมีบทบาทในสนามการเมืองที่แตกต่างกันไปตามบทบาทและความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน เช่น การต่อรองอำนาจ การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ การสร้างพันธมิตรทางการเมือง การช่วยสร้างความชอบธรรม เป็นต้น

ในการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีในสนามการเมืองไทย ทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคมมีบทบาทและความสำคัญเหนือกว่าทุนชนิดอื่น โดยทุนเศรษฐกิจซึ่งสามารถแปลงเป็นอิทธิพลทางการเมืองผ่านการบริจาคหรือการเป็นนายทุนพรรค รวมทั้งการจัดตั้งพรรค ทุนสังคมที่อยู่ในรูปแบบของเครือข่ายความสัมพันธ์กับกลุ่มการเมืองที่มีอิทธิพลในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ และผู้มีอำนาจของพรรคการเมือง รวมถึงทุนสัญลักษณ์ ซึ่งได้มาจากชื่อเสียง บารมี หรือความเป็นที่ยอมรับในสนามการเมือง ในขณะที่ทุนทางวัฒนธรรมแม้จะมีความสำคัญ โดยเฉพาะตำแหน่งที่มีความเฉพาะ แต่ทุนวัฒนธรรมจะแปรเปลี่ยนเป็นอำนาจทางการเมืองในสนามนี้ได้ ก็ด้วยการได้รับการรับรองจากกลุ่มทุนหรือผู้มีอำนาจของพรรคการเมือง หรือก็คือการได้รับเชิญเพื่อมาเข้าร่วมคณะรัฐมนตรี

สนามการเมืองในฐานะพื้นที่ของการคัดเลือกและการกำหนดกติกา สนามการเมืองคือพื้นที่ที่มีการแข่งขันและมีผู้เล่นที่หลากหลาย ทั้งพรรคการเมือง กลุ่มการเมือง นายทุนพรรคการเมือง นักการเมือง รวมทั้งชนชั้นนำจากระบบราชการ ทหาร องค์กรอิสระ สื่อมวลชน ประชาชน ฯลฯ ตัวแสดงเหล่านี้ล้วนมีบทบาทในการกำหนดทิศทางของเกมในสนาม วิธีการเล่น การแข่งขัน และรักษาอำนาจของตนเองไว้ แม้ในสนามจะมีผู้เล่นมากมายและหลายระดับ แต่สนามก็ไม่ได้เปิดกว้างให้ทุกคนสามารถก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี เพราะผู้ที่เข้าสู่สนามในฐานะคู่แข่งจะต้องเข้าร่วมเกมภายใต้เงื่อนไขกติกาของสนามโดยการใช้ทุนของตนเองเป็นทรัพยากรในการสร้างอำนาจการต่อรอง

ทุนที่ได้รับการยอมรับในสนาม มักเป็นทุนที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มที่มีอำนาจ หรือสอดคล้องกับคุณค่าที่ครอบงำอยู่ในสนาม เช่น ทุนเศรษฐกิจ ที่สามารถใช้ในการสนับสนุนการค้าเงินกิจกรรมต่างๆ ของพรรคการเมือง ที่หากใช้ในปริมาณที่มากพอ สม่่าเสมอ และมอบผ่านช่องทางที่ถูกต้อง ทุนเศรษฐกิจนั้นก็จะมีศักยภาพมากเพียงพอที่จะแลกกับตำแหน่งทางการเมือง หรือทุนสังคมที่อยู่ในรูปของเครือข่ายทางการเมือง กลุ่มการเมืองหรือกลุ่มที่เรียกว่าบ้านใหญ่ หรือความสัมพันธ์กับชนชั้นนำ หรือผู้มีอำนาจในสนามการเมือง ที่สามารถช่วยเสริมเสถียรภาพของการเป็นรัฐบาล เสริมสร้างภาพเครือข่ายความร่วมมือกับกลุ่มอื่นๆ ในสนาม หรือจัดการกับความขัดแย้งภายในพรรคและระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ได้ ก็จะได้รับที่ยอมรับที่อาจนำมาซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรีแบบต่างตอบแทนได้ สนามการเมืองไทยให้ความสำคัญกับทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคมในฐานะทุนที่มีความสำคัญต่อการเป็นรัฐมนตรี โดยสองทุนนี้สามารถแปลงไปเป็นทุนสัญลักษณ์และทุนทางการเมืองได้ง่ายกว่า นั่นคือ ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีทุนจำนวนมาก หรือมีเครือข่ายความสัมพันธ์ที่แข็งแกร่ง มักสามารถแปลงไปสู่ทุนสัญลักษณ์

คือ ภาพลักษณ์ของความน่าเชื่อถือและไว้วางใจได้ง่าย และกลายเป็นเงื่อนไขที่ทำให้มีทุนทางการเมืองเพื่อการเจรจาต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรี

ในขณะที่ทุนวัฒนธรรมที่มาจากความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น นักวิชาการหรือข้าราชการระดับสูงที่มีประสบการณ์ ซึ่งได้รับการยอมรับในสนามอื่น เช่น สนามการศึกษา สนามของระบบราชการ ฯลฯ ที่หากพรรคแกนนำหรือรัฐบาลแต่งตั้งบุคคลที่มีทุนวัฒนธรรมสูงมาดำรงตำแหน่งที่มีความเป็นเป็นเทคนิคเฉพาะ โดยตัวแสดงในสนามเห็นถึงคุณค่าของทุนนี้ การแต่งตั้งรัฐมนตรีคนนอกมาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ก็จะนำมาซึ่งความชอบธรรมให้กับรัฐบาล แต่ทุนนี้มีความอิสระและมีคุณค่าข้ามสนาม ที่ไม่ได้ผูกพันผู้ครอบครองทุนกับตำแหน่งรัฐมนตรีในสนามการเมือง เนื่องจากความมีคุณค่าข้ามสนาม ประกอบกับผู้เข้ามาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีด้วยทุนวัฒนธรรม ไม่ได้ใช้ทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคมเพื่อการเข้าสู่สนามการเมืองเหมือนดังเช่นนักการเมืองที่สังกัดพรรค หรือกลุ่มการเมืองที่ใช้จำนวน ส.ส. ต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรี จึงมีอิสระที่จะรักษาตำแหน่งหรือไม่รักษาตำแหน่งก็ได้ ขึ้นกับเงื่อนไขและบริบทที่กระทบกับทุนวัฒนธรรมที่มีคุณค่าข้ามสนามดังกล่าว อย่างไรก็ตาม สำหรับผู้ที่มีทุนวัฒนธรรมและต้องการก้าวสู่สนามการเมือง ด้วยช่องทางที่ไม่ใช่การรับเชิญให้เข้ามาดำรงตำแหน่งสำคัญเพียงทุนวัฒนธรรมไม่เพียงพอที่จะรับประกันการได้ตำแหน่งรัฐมนตรี หรือสามารถอยู่ในสนามการเมืองได้อย่างมั่นคง โดยเฉพาะหากทุนวัฒนธรรมที่ครอบครองที่แม้จะเป็นที่ยอมรับแต่ไม่ได้สูงมากเพียงพอที่จะสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจได้อย่างกว้างขวาง บุคคลนั้นจึงจำเป็นต้องสร้างและสะสมทุนอื่นเข้าร่วมด้วย เช่น ทุนทางสังคมจากเครือข่ายทางการเมือง หรือการมีความสัมพันธ์อันดีกับผู้มีอำนาจของพรรคการเมือง เพื่อให้ทุนทางสังคมนั้นช่วยประคับประคองคุณค่าของทุนวัฒนธรรมนั้น อันนำไปสู่การสร้างเชื่อมั่นและความไว้วางใจในตัวผู้ที่ครอบครองทุนวัฒนธรรมนั้น

สำหรับกติกาของสนามการเมือง ผู้ที่กำหนดกติกาหรือกฎของเกมในสนามมีหลายระดับ ไม่ขึ้นกับใครคนใดคนหนึ่ง ขณะเดียวกันกติกาของสนามก็ขึ้นอยู่กับบริบททางประวัติศาสตร์และโครงสร้างอำนาจของแต่ละช่วงเวลา กติกาในสนามจึงถูกกำหนดขึ้นจากทั้งโครงสร้างและตัวแสดงในสนาม อันได้แก่

- รัฐธรรมนูญ ที่ถือเป็นกติกาสูงสุดในสนามการเมือง ที่กำหนดโครงสร้างอำนาจ วิธีการเลือกตั้ง ฯลฯ
- องค์กรอิสระ ที่ทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจ โดยองค์กรอิสระมีอำนาจแฝงในการควบคุมการเล่นในสนาม ดังเช่นการที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดหรือตีความกฎหมายที่ส่งผลต่อความชอบธรรมจากกติกาทางการเมืองของผู้เล่นในสนาม

- กลุ่มชนชั้นนำในระบบราชการรวมทั้งกองทัพ โดยเฉพาะประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่ทหารเข้ายึดอำนาจการเมืองบ่อยครั้ง และทำการจัดระเบียบปรับสมดุลของสนามใหม่นำไปสู่การศึกษาที่เื้อต่อทุนที่ทหารครอบครอง
- นักการเมืองและพรรคการเมือง ใช้ทุนทางการเมืองที่ตนเองมีแสดงออกซึ่งอำนาจในการกำหนดเงื่อนไขหรือกติกาของสนาม โดยนักการเมืองที่มีทุนทางการเมืองในระดับสูง เช่น ผู้มีอำนาจของพรรคการเมือง แกนนำพรรค นายทุนการเมืองของพรรค หัวหน้ากลุ่มการเมือง สามารถกำหนดทิศทางของพรรคการเมือง เช่น การจัดลำดับบัญชีรายชื่อ การเสนอชื่อรัฐมนตรี การเลือกพันธมิตรทางการเมือง ฯลฯ และให้การใช้อำนาจในการควบคุมสนามในพรรคการเมืองนี้ กลายเป็นฐานสำคัญในการแปลงทุนทางการเมืองเพื่อมีอิทธิพลผ่านพรรคการเมืองเพื่อกำหนดกติกาในสนามการเมืองระดับชาติ
- ในกรณีของพรรคการเมือง หากเป็นพรรครัฐบาล ก็จะใช้เสียงข้างมากในการเสนอและผ่านกฎหมาย การแก้ไขหรือการร่างรัฐธรรมนูญเพื่อเป็นกติกาสูงสุดของสนาม การแต่งตั้งบุคคลใกล้ชิดเข้าสู่องค์กรอิสระ หรือเป็นผู้บริหารระดับสูงของหน่วยงานราชการ หรือในกรณีของพรรคการเมือง พรรคสามารถกำหนดโครงสร้างของพรรคที่สะท้อนการควบคุมสนามภายในพรรคการเมือง อันส่งผลต่อการต่อรองตำแหน่ง หรือการแสดงออกซึ่งอำนาจที่มีในสนามการเมืองระดับชาติ
- กลุ่มทุนหรือชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ ที่เข้ามามีบทบาทผ่านการเป็นนายทุนพรรค การเป็นนักธุรกิจการเมือง และการต่อรองเจรจาผลประโยชน์กับพรรคการเมือง การต่อสู้แข่งขันในสนาม จึงกลายเป็นลงทุนและประสานประโยชน์ระหว่างกลุ่มทุนที่มีทุนเศรษฐกิจกับพรรคการเมือง หรือพรรครัฐบาลที่มีไควดาร์รัฐมนตรีเป็นผลประโยชน์แลกเปลี่ยน การใช้ทุนเศรษฐกิจในสนามการเมืองจึงกลายเป็นกติกา เป็นสิ่งที่สนามการเมืองสามารถยอมรับได้ ผู้เล่นคนอื่นๆ ในสนามที่รับรู้และให้การยอมรับในกติกานี้ จึงต้องใช้ทุนเศรษฐกิจร่วมด้วยเพื่อให้สามารถอยู่รอดหรือสามารถแข่งขันต่อรองได้นำสนามการเมือง

ในส่วน of ประชาชน สื่อมวลชน และภาคประชาสังคม ที่เป็นตัวแสดงในสนามการเมืองด้วยเช่นกัน แต่มีบทบาทในฐานะของผู้เล่นที่มีอิทธิพลต่อกติกา ไม่ใช่ในฐานะของผู้กำหนดกติกาในสนามการเมืองโดยตรง

- ประชาชน เป็นตัวแสดงในสนามการเมืองที่มีจำนวนมากที่สุด แต่มีทุนทางการเมืองที่จำกัดมาก จะสามารถสร้างแรงกดดันในสนามการเมืองได้ในบางช่วงเวลาเท่านั้น เช่น

ช่วงเลือกตั้ง หรือการรวมตัวรวมกลุ่มกันเพื่อเคลื่อนไหวทางการเมือง โดยในบางช่วง ประชาชนอาจมีบทบาทในการเปลี่ยนกติกาได้ผ่านการเคลื่อนไหวทางการเมืองขนาดใหญ่ แต่การเคลื่อนไหวนี้ต้องอาศัยตัวแสดงอื่นและทุนจากตัวแสดงอื่นร่วมด้วย สำหรับการกำหนดกติกาในการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีซึ่งเป็นเรื่องของการเจรจาต่อรองในสนามการเมือง ถือได้ว่าประชาชนแทบไม่มีบทบาทและส่วนร่วมในกระบวนการเหล่านี้เลย สะท้อนถึงข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่ประชาชนจะมีสิทธิ์ในการเลือกตัวแทนรวมทั้งสามารถเปลี่ยนตุลาอำนาจในสนามการเมืองได้ แต่การจัดตั้งรัฐบาลและการแต่งตั้งรัฐมนตรี กลับกลายเป็นกระบวนการภายในของพรรคแกนนำและพรรคร่วมรัฐบาล ที่แยกขาดจากประชาชน ประชาชนจึงเป็นเพียงผู้เลือกที่ไม่มีบทบาทเชิงโครงสร้างในกติกาของการคัดสรรบุคคลเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี

- สื่อมวลชน มีความใกล้ชิดทั้งกับประชาชนและกับนักการเมือง สามารถนำเสนอข้อมูลต่างๆ ให้กับประชาชนได้รับรู้ สามารถนำข้อมูลข่าวสารจากนักการเมืองสื่อสารไปยังประชาชน แต่สื่อมวลชนไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเพียงตัวกลางในการส่งสารและรับสาร แต่ยังมีบทบาทในฐานะผู้สร้างความหมาย

สื่อมวลชนเป็นตัวแสดงที่ครอบครองทุนสัญลักษณ์ที่มีพลังอย่างมากในการสร้างการประทับรับรองความชอบธรรมให้กับผู้เล่นในสนาม ผ่านการทำหน้าที่สื่อมวลชน หากสื่อมวลชนไม่ถูกครอบงำโดยเศรษฐกิจและการเมือง สื่อนั้นก็จะมีทุนสัญลักษณ์สูง ที่ทำให้มีอำนาจทางอ้อมในการเปิดเผยกติกาที่ไม่ชอบธรรม แมื่กติกา นั้นจะชอบธรรมในสนามการเมือง รวมทั้งในการนิยามคุณค่าที่เรียกว่าถูก - ผิด ชอบธรรม - ไม่ชอบธรรม โดยการแสดงออกของสื่อในสนามคือการใช้ทุนสัญลักษณ์ในการทำหาทุนอื่นๆ ของนักการเมืองในสนาม หากการท้าทายและแรงกดดันมากเพียงพอ รวมทั้งอาจได้รับแรงสนับสนุนจากตัวแสดงอื่นในสนาม กติกาในสนามการเมืองก็อาจถูกปรับเปลี่ยนเพื่อให้ชอบธรรมในสายตาของสาธารณะได้

- ภาคประชาสังคม เป็นตัวแสดงที่มีทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์ที่ชัดเจน ในสังคมสมัยใหม่ ภาคประชาชนมีบทบาทในการตั้งคำถามกับการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การชี้ให้เห็นถึงปัญหาของกติกาหรือโครงสร้าง ด้วยการใช้ทุนวัฒนธรรม เช่น การอ้างอิงแนวคิด พลุษฎี หรือหลักการ งานวิจัย หรือข้อมูลสถิติที่เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ และการใช้ทุนสัญลักษณ์ เช่น สถานะของความน่าเชื่อถือ ไม่มีผลประโยชน์ทางการเมืองแอบแฝง

ทำให้มีความชอบธรรมในการทำหน้าที่ แม้ภาคประชาสังคมจะไม่มีอำนาจในการกำหนดหรือเปลี่ยนกติกาในสนามโดยตรงเช่นเดียวกับสื่อมวลชนและประชาชน แต่ภาคประชาสังคมสามารถเรียกร้องหรือสร้างแรงกดดันได้ให้เกิดการค่อยๆ ปรับตัวของผู้ที่มีอำนาจในสนามได้ ในการแสดงบทบาท ภาคประชาสังคมไม่สามารถทำงานได้โดยลำพังแต่ต้องอาศัยการสร้างเครือข่ายกับตัวแสดงอื่นในสนามร่วมด้วย เช่น สื่อมวลชน นักวิชาการ นักการเมืองบางกลุ่มที่เห็นด้วย หรือประชาชน

ดังนั้น สนามการเมืองไทยในฐานะพื้นที่คัดเลือกและกำหนดกติกาการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีจึงเป็นการแข่งขันภายใต้โครงสร้างที่มีอำนาจซ่อนเร้นอยู่ของผู้เล่นที่มีทุนที่ได้รับการยอมรับจากสนามการเมือง ผู้เล่นอื่นๆ และผู้มีอำนาจในสนาม ในขณะที่ผู้เล่นที่ไม่มีทุนเหล่านี้หรือไม่สามารถแปลงทุนให้สอดคล้องกับกติกาของสนาม ก็จะประสบกับความยากลำบากในการเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองในสนามการเมือง หรือไม่สามารถรักษาตำแหน่งไว้ได้อย่างยั่งยืน สนามการเมืองที่มีกติกาที่กำหนดทั้งโครงสร้างและผู้เล่นในสนาม จึงไม่ใช่สนามที่เปิดกว้างสำหรับทุกคนอย่างเสมอภาค แต่เปิดสำหรับผู้ที่มีทุนและสามารถใช้ทุนอย่างมีกลยุทธ์ภายใต้โครงสร้างและกติกาของสนามที่อาจมีการปรับเปลี่ยนได้

สนามการเมืองกับการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี ในสนามการเมืองไทย การรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีไม่ได้สัมพันธ์กับคุณสมบัติส่วนบุคคล ความรู้ ความสามารถ เท่านั้น เพราะตำแหน่งรัฐมนตรีเป็นทรัพยากรทางการเมืองที่มีจำกัด ผู้ที่เข้ามาเล่นในสนามการเมืองและได้ลงทุนไปแล้วในสนามย่อมต้องการการตอบแทน และพรรคการเมืองในฐานะที่เป็นผู้รับการสนับสนุน ก็จำเป็นต้องตอบแทนด้วยตำแหน่งรัฐมนตรีเพื่อรักษาการสนับสนุนทางการเมือง ดังนั้นการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีจึงต้องเผชิญกับแรงกดดันมากมาย เช่น การตรวจสอบจากองค์กรอิสระ สื่อมวลชน ภาคประชาสังคม และติดตามการทำงานโดยประชาชน กลุ่มการเมือง พรรคการเมือง กลุ่มทุน ประกอบกับกติกาในสนามอาจเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ตัวแสดงในกระบวนการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีจึงไม่ได้มีเพียงแค่ว่าหัวหน้ากลุ่มการเมือง หัวหน้าหรือผู้มีอำนาจของพรรคการเมือง หากแต่มีผู้เล่นมากมายที่ส่งผลต่อการรักษาตำแหน่ง ดังที่พบว่าผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีต้องมีกลยุทธ์มากมายในการรักษาตำแหน่ง หรือทอเวลาสำหรับการอยู่ในตำแหน่งในยาวออกไปอีก ดังนั้นแล้วผู้ที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีจึงต้องรู้จักที่จะเข้าใจเกมและเล่นเกมตามเงื่อนไขและโครงสร้างที่มีอยู่ในสนาม เช่น การรักษาสายสัมพันธ์กับกลุ่มหรือผู้มีอำนาจทางการเมือง การสร้างสัมพันธ์อันดีกับสื่อมวลชนและสร้างภาพลักษณ์ที่ดีผ่านสื่อ หรือการใช้การสื่อสารความคิดเห็นหรือผลงานผ่านช่องทางต่างๆ เพื่อรักษาฐานสนับสนุนจากประชาชนและภาคประชาสังคม

การสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจในสนามการเมือง การเข้าสู่และรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีไม่ได้ขึ้นอยู่กับทุนเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม หรือทุนทางสังคมเท่านั้น แต่การจะใช้ทุนดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพในสนามการเมือง ผู้ที่ครอบครองทุนต้องสร้างทุนสัญลักษณ์ให้เกิดขึ้น ซึ่งคือความเชื่อมั่นและความไว้วางใจจากผู้เล่นอื่นในสนามรวมทั้งจากประชาชน เพื่อให้การถือครองทุนต่างๆ ของตนมีความชอบธรรมอันนำไปสู่การได้รับการแต่งตั้งหรือให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีต่อไป ในสนามการเมืองไทย ความเชื่อมั่นและความไว้วางใจถูกสร้าง ใช้ และยืนยันผ่านหลากหลายวิธีการและช่องทาง เช่น ความสม่ำเสมอในการให้การสนับสนุนทางการเงินกับพรรคการเมืองหรือกลุ่มการเมือง ในการมีปฏิสัมพันธ์กับทั้งพรรคการเมือง ผู้มีอำนาจของพรรค ประชาชน และสื่อมวลชน การนำเสนอผลงานผ่านสื่อช่องทางต่างๆ ฯลฯ เพื่อให้ทุนที่ลงทุนไปผ่านวิธีการต่างๆ ถูกแปลงไปเป็นทุนสัญลักษณ์และสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจให้เกิดขึ้นกับผู้เล่นในสนามการเมือง จนสามารถได้มาซึ่งตำแหน่งและสามารถรักษาไว้ซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรี ใดๆก็ได้ ในสนามการเมืองไทย โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่เงื่อนไขการจัดสรรตำแหน่งมีลักษณะที่ถูกเรียกว่าเก้าอี้คนตรี การสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ อาจไม่ได้เป็นปัจจัยรับประกันการอยู่ในตำแหน่งได้ยาวนาน แต่อย่างน้อยที่สุด การสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจให้เกิดขึ้นในทุกกลุ่ม จะเป็นการเพิ่มความชอบธรรมให้กับทุนที่มี ที่อาจนำไปสู่ความสามารถในการสร้างการต่อรองกับแรงกดดันจากการหมุนเวียนสับเปลี่ยนการเป็นรัฐมนตรีของพรรคการเมืองได้ จนอาจสามารถดำรงตำแหน่งได้ยาวนานขึ้น สำหรับผู้ที่สามารถรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีในสนามการเมืองไทยได้อย่างยาวนาน จึงเป็นผู้ที่สามารถ ตอบสนองต่อแรงกดดันจากกลุ่มอำนาจต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกพรรค และการปรับตัวกับโครงสร้างที่มีการเปลี่ยนแปลง นั่นคือ ผู้ที่มีกลยุทธ์ในการใช้ทุนให้สอดคล้องกับกติกาอันเปลี่ยนแปลงของสนามการเมืองในแต่ละช่วงเวลา

ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างและยุทธศาสตร์ของทุนในสนามการเมือง ปฏิบัติการในสนามของผู้เล่นในสนามเกิดขึ้นได้ด้วยทุน นั่นหมายความว่า ทุนไม่สามารถแสดงถึงศักยภาพได้อย่างอิสระเสรี แต่การแสดงออกของทุนจะมีคุณค่า เมื่อดำรงอยู่ในสนาม ที่เป็นพื้นที่เฉพาะสำหรับให้ทุนได้แสดงออกภายใต้เงื่อนไข กติกา โครงสร้าง และความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง

ในสนาม ผู้เล่นมีหน้าที่และบทบาทที่แตกต่างกัน แต่ก็มีความเกี่ยวพันกันในเชิงยุทธศาสตร์ เช่น พรรคการเมืองทำหน้าที่ในการคัดกรองผู้สมัครตามความรู้ความสามารถและประสบการณ์ หรืออาจคัดกรองตามดุลอำนาจภายในพรรคการเมือง หรือตามบทบาทและความรับผิดชอบที่มีกับผู้มีอำนาจของพรรคการเมืองโดยตรง กลุ่มนอกรัฐพรรคให้การสนับสนุนทางการเงินกับพรรคการเมืองแลกกับการ

สามารถมีอิทธิพลต่อการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี นโยบายของพรรค หรือโครงการต่างๆ ผู้ช่วยรัฐมนตรี หรือคนใกล้ชิด มีส่วนช่วยในการเชื่อมประสานกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับรัฐมนตรี ไม่ว่าจะเป็นประชาชนในพื้นที่ ข้าราชการ นักการเมือง หรือแม้กระทั่งผู้สื่อข่าว และสื่อมวลชนที่มีหน้าที่ในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารและนำเสนอภาพลักษณ์ของนักการเมือง ดังเช่น เลขา 2 และ เลขา 4 กล่าวถึงหน้าที่ของตนเองในสนามว่า

“ผมกล้าพูดว่า ผมเป็นกลไกหลักให้กับ(รัฐมนตรี) จากฝีมือเป็นกอนดิน ตั้งแต่ก่อนขึ้นสู่อำนาจตำแหน่งรัฐมนตรี และช่วยทุกอย่างตอนที่อยู่ในตำแหน่งรัฐมนตรี...” (เลขา 2)

“...มาทำหน้าที่แบบไม่เป็นทางการ direct กับท่านเท่านั้น ไม่เกี่ยวกับพรรค...มาช่วยท่านเรื่องการสื่อสารและการสร้างภาพลักษณ์ ท่านอยากได้คนที่มารองรับข้อความในการสื่อสาร...” (เลขา 4)

และผู้ที่ทำหน้าที่สื่อมวลชนได้กล่าวถึงบทบาทของตนเองในสนามการเมืองว่า

“สื่อถือว่าเป็นบทบาทในการสร้างอิมเมจทั้งบวกและลบ ให้กับตัวแหล่งข่าว ตัวรัฐมนตรี” (สื่อมวลชน 2)

สำหรับการเล่นในสนามการเมือง จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เล่นจะต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจและกลยุทธ์ที่ใช้ในสนาม ที่จะต้องใช้อย่างปราณีต เพื่อให้ความสัมพันธ์กับผู้เล่นอื่นๆ ในสนามเป็นไปด้วยความราบรื่น โดยสามารถเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีและรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีได้นอกจากรัฐมนตรีเองแล้ว กล่าวคือ ผู้เล่นในสนามการเมืองจะต้องรู้กติกา ซึ่งฉีกกติกาทั้งในรูปแบบที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่ได้เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น เป็นวิถีปฏิบัติ แนวทาง บรรทัดฐาน หรือแนวทางที่เป็นที่รับรู้และยอมรับกันในกลุ่มผู้เล่นที่อยู่ในสนาม นักการเมืองในสนามการเมือง จะต้องเข้าใจและปฏิบัติตามกติกา ซึ่งแสดงออกผ่านการยอมรับในข้อตกลงหรือกติกานั้น ดังเช่นกรณีของ ชลน่าน ศรีแก้ว อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ที่มีผลงานที่ดี และสุทิน คลังแสง ที่มีได้รับตำแหน่งในรูปแบบของการต่างตอบแทน เมื่อทำงานในตำแหน่งก็มีภาพพจน์ที่ดี แต่เมื่อถึงช่วงของการปรับคณะรัฐมนตรีก็ถูกปรับออก แม้อาจจะต้องการอยู่ต่อ แต่ก็ต้องเคารพกติกาของสนามการเมืองที่ผู้ที่มีอำนาจของพรรคเป็นผู้กำหนดกติกา และเป็นผู้บริหารอำนาจนี้

“...มีหลายคนที่เราารู้สึกว่า อย่างชลน่าน ทำไม่ไป ก็อยู่ที่การต่างตอบแทน แล้วตำแหน่งชลน่าน qualify ที่สุดแล้ว เป็นไม่ได้ แล้วใครเป็นแทน สมศักดิ์เป็นมาทุกตำแหน่ง ทอสมศักดิ์เป็นเงื่อนไขใหญ่ของสมศักดิ์ก็คือกรมการฯ อสม. เพราะคือเงื่อนไขใหญ่ในการบริหารเครือข่าย

ที่จะนำไปสู่การเลือกตั้งได้ ฉะนั้นโดยตำแหน่งรัฐมนตรีก็สำคัญ ว่ารัฐมนตรีอะไร รัฐมนตรีแต่ละตำแหน่งไม่เท่ากัน กระทรวงคำว่ากระทรวงเกษตรต่างๆเป็นด้านเดียว กระทรวงเกษตรไม่ใช่เป็นแค่ผลประโยชน์หรือไม่ใช่เป็นแค่ impact ของประชาชน อยู่ที่การสร้างเครือข่ายที่จะรักษาอำนาจของพวกของเครือข่ายการเมืองได้ไหมด้วย” (นักวิชาการ 2)

“แล้วยังเพื่อไทย...คนอื่นเขาก็ไม่กล้าหือเท่าไรหรอก หือก็แบบเดียวเดียวแล้วก็เลิกเหมือนตอนหมอล้านถูกปรับออกอย่างนี้ ก็มีนิทหน่อยแล้วก็จบไปก็เจียบไป คือนายใหญ่จัดการเบ็ดเสร็จ ไม่มีใครกล้า” (นักวิชาการ 1)

หรือหากมีแรงกดดันจากสังคมก็อาจต้องถอนตัวเพื่อรักษาสมดุลของสนาม และกำหนดสถานะของตนเองใหม่ในสนามการเมือง คือ ผู้มีอิทธิพลที่อยู่เบื้องหลังคนใกล้ชิด หรือก็คือการสร้างกลยุทธ์ทางการเมือง เพื่อให้ตนเองอยู่ในกติกาการเมืองได้ดังเช่นกรณีของ ชาดา ไทยเศรษฐ์

“การเป็นรัฐมนตรีไม่ใช่จุดสูงสุดของเรื่อง อยู่ที่การรักษาอำนาจของกลุ่มด้วย บางทีเขาก็หมุนกัน...อย่างปัจจุบันอย่างนี้ชาดาต้องออกเพราะคุณสมบัติเสียง เขาก็เอาลูกขึ้นมาเป็นสำหรับชาดาแล้วความสำเร็จของเขา น่าจะยังอยู่ที่ว่าตระกูลเขายังได้เป็นหรือเปล่า ไม่มีความจำเป็นว่าต้องเป็นตัวเขา ก็แปลว่าเขาได้สืบทอดเครือข่าย เขายังได้บริหารอำนาจอยู่ในเครือข่ายเขาหรือเปล่า อันนี้สำคัญ คำว่าการรักษาอำนาจบางทีไม่ได้หมายความว่าถ้าฉันไม่ได้เป็นแล้วเท่ากับฉันรักษาอำนาจไม่ได้ บางทีการรักษาอำนาจอาจจะอยู่ในลักษณะของการที่ฉันยังส่งทอดอำนาจให้กับเครือข่ายของตัวเองได้โดยที่ฉันยังมีอำนาจนำอยู่” (นักวิชาการ 2)

หรือหากการเป็นรัฐมนตรีคือเป้าหมายทางการเมือง การย้ายขั้วทางการเมืองก็เป็นกลยุทธ์ทางการเมืองเพื่อให้ตนเองได้มีโอกาสเจรจาต่อรองทางการเมืองภายใต้กติกาการเมือง ซึ่งเป็นผลจากการเรียนรู้กติกาและการอยู่ในสนาม กล่าวคือ กรณีการเปลี่ยนขั้วทางการเมืองของธรรมนัส พรหมเผ่า จากพรรคพลังประชารัฐไปสู่วรรคเพื่อไทย หากทำความเข้าใจการเมืองไทย จะเห็นได้ชัดเจาะว่า ไม่ได้ขับเคลื่อนด้วยอุดมการณ์ทางการเมืองในแบบประเทศตะวันตก หากแต่ขับเคลื่อนด้วยกลุ่มการเมือง เครือข่ายอำนาจ และการเจรจาต่อรองของผู้ที่อยู่ในสนามการเมือง ในสนามการเมือง ผู้เล่นจะต้องเล่นตามกติกาของสนาม แต่ก็ต้องเข้าใจและเลือกเติมเกมของตัวเองให้สอดคล้องกับกติกาที่มีทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษร กรณีการเปลี่ยนขั้วและย้ายพรรคการเมืองของธรรมนัส พรหมเผ่า เห็นได้ชัดถึงความเข้าใจในเกมการเมืองในสนาม และเข้าใจในกติกาในสนามการเมืองไทยเป็นอย่างดี

ผลการศึกษาเลือกตั้ง พ.ศ. 2566 พรรคเพื่อไทยได้เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาล ซึ่งเป็นการเปลี่ยนขั้วการเมือง พรรคที่ไม่อยู่ในขั้วรัฐบาลก็อยู่ในตำแหน่งที่จะได้รับการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี ในสนามการเมืองไทย กลุ่มการเมืองที่มีเครือข่าย ส.ส. ในกลุ่ม มีอำนาจในการต่อรองสูง โดยกลุ่มการเมืองมักจะใช้ ส.ส. เป็นต้นทุนในการต่อรองกับพรรคที่ต้องการเสียงสนับสนุนในสภา ดังนั้นการเปลี่ยนขั้วการเมืองของธรรมเนียมด้วยการให้พรรคพลังประชารัฐขยับออก ไม่ใช่ลาออกเอง และย้ายเข้าพรรคใหม่ จนทำให้สามารถเข้าร่วมรัฐบาลกับพรรคเพื่อไทยได้ จึงเป็นการเคลื่อนไหวที่สอดคล้องกับทิศทางของสนามและใช้ประโยชน์จากโครงสร้างที่มีอยู่ ทำให้เขาสามารถรักษาตำแหน่งและอำนาจต่อรองบนเส้นทางที่ถูกคำนวณไว้อย่างดีแล้วว่าเขาจะได้รับประโยชน์สูงสุด

“...หนทางที่เราจะเอาตัวรอดของเขาคือ เขาตั้งพรรคเล็กดีกว่า เพราะการตั้งพรรคเล็ก การันตีว่ายิ่งเล็กในไซส์หนึ่ง ก็เป็นพรรคที่ได้ประโยชน์ ที่แต่ละฝ่ายจะดึงเข้าไปรวม มากกว่าที่จะยอมไปเป็นมุ้ง เพราะถ้ายอมเป็นมุ้งแล้วถ้าพรรคเดิเนกมมิตก็จะหายไปเป็นฝ่ายค้านอย่างธรรมเนียม...ก็สามารถกลับมาเป็นพรรครัฐบาล ได้กลายมาอยู่กับรัฐบาล ทั้งๆ ที่กฎหมายทำไม่ได้...” (นักวิชาการ 2)

ในสนามการเมือง ผู้เล่นที่อยู่ในสนามจะมีทุนรูปแบบต่างๆ ที่มีบทบาทในการกำหนดตำแหน่งและการแสดงออกภายในสนาม ทุนจะทำให้ผู้เล่นมีอำนาจที่แตกต่างกัน ในสนามการเมืองทุนที่มีความสำคัญคือ ทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคม ทุนทั้งสองชนิดนี้ได้ถูกแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองที่มีบทบาทในการกำหนดตำแหน่ง บทบาท และอำนาจของผู้เล่นในสนามการเมือง ทุนของผู้เล่นสามารถเพิ่มและลดลงได้จากปฏิบัติการภายในสนาม ดังเช่นกรณีของตระกูลหวังศุภกิจโกศล ที่แม้มีการปรับคณะรัฐมนตรีแต่ก็ไม่ถูกปรับออก โดยทุนเป็นปัจจัยหลักที่ช่วยสนับสนุนการรักษาตำแหน่งเอาไว้ได้ ขณะเดียวกันการดำรงตำแหน่งที่ไม่ใช่กระทรวงที่เรียกว่าเกรตเอ ก็ช่วยบรรเทาคำวิพากษ์วิจารณ์การตั้งคำถามจากสังคมได้ดี

“คนอาจมีคำถามว่า ตระกูลหวังศุภกิจโกศลมาจากไหน เพิ่งมาใหม่เข้าพรรค[เพื่อไทย]ได้เป็นรัฐมนตรี ปรับก็ที่ยังอยู่เปลี่ยนนายกแล้วก็ยังอยู่ แต่เพราะว่าด้วยฐานทรัพยากรทางการเมืองที่มี พรรคไม่ต้องดูแลเขา แคมเขาดูแลพรรคได้ ดูแลตัวเองได้ เหมือนผมมาดูแลคนอื่นได้ ...อาจจะด้วยความที่เขา(สุดาวรรณ หวังศุภกิจโกศล)ลงไปอยู่กระทรวงวัฒนธรรมด้วย ไม่ใช่กระทรวงหลักๆ ก็เลยทำให้เหมือนแรงกระเพื่อมครั้งนี้ไม่ค่อยเยอะ รวมทั้งก็ไม่ค่อยมีคนตั้งคำถาม ส่วนหนึ่งคือแบบนี้ คือเขาไม่ได้มาแบบเรียกร้อนเอาเกรตเอด้วย” (นักวิชาการ 1)

อย่างไรก็ตาม สิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญเมื่ออยู่ในสนาม คือ *การเรียนรู้กติกาและวิธีการเล่นในสนาม* ซึ่งสิ่งนี้จะเกิดขึ้นได้ผ่านการขัดเกลาและประสบการณ์ที่อยู่ในสนามการเมือง ทำให้นักการเมืองเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เข้ากับกติกาใหม่ โครงสร้างใหม่ หรือเรียนรู้ที่จะสร้างกลไกที่ไม่เป็นทางการเพื่อการต่อรองอำนาจทางการเมือง ดังที่เราอาจเรียกว่า กลยุทธ์ เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน เช่น กรณีของกลุ่มสามมิตรที่มีสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ และสมศักดิ์ เทพสุทิน เป็นแกนนำ ที่สามารถอยู่ในการเมืองไทยมาได้อย่างต่อเนื่อง ดังที่พบว่า โฉม ครม. ประยุทธ์ จันทร์โอชา สุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ และสมศักดิ์ เทพสุทิน อยู่ในตำแหน่งรัฐมนตรีตั้งแต่ตั้งคณะรัฐมนตรีจนเกือบถึงวันที่ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ประกาศยุบสภาในวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2566 โดยลาออกเมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2566 เพื่อไปร่วมงานกับพรรคเพื่อไทยและเตรียมเปิดตัวอย่างเป็นทางการกับพรรคเพื่อไทย โดยได้นำเอา ส.ส. จากพรรคการเมืองอื่นไปเข้าร่วมกับพรรคเพื่อไทยด้วย (THE STANDARD TEAM, 2566ก) และโฉม ครม. เศรษฐา ทวีสิน สุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม และสมศักดิ์ เทพสุทิน ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี และปรับไปเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขเมื่อปรับคณะรัฐมนตรี

เมื่อพิจารณาการย้ายพรรค อาจเป็นเรื่องปกติสำหรับนักการเมืองไทย แต่ในกรณีนี้แสดงถึงการเรียนรู้และการเล่นตามกติกาของสนามการเมืองไทย ที่ทั้งสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ และสมศักดิ์ เทพสุทิน เข้าใจเงื่อนไขของอำนาจในเกมแห่งอำนาจในสนาม รู้ว่าจะต้องอยู่ฝ่ายใดในช่วงเวลาใดเพื่อให้เกิดความได้เปรียบ ดังที่ประชา บูรพาวิณี (2566) จากกรุงเทพธุรกิจได้วิเคราะห์ว่า สมศักดิ์ เทพสุทิน รู้ว่ากระแสไม่เอา 3 ป. มีความเข้มข้นมาก การย้ายพรรคจึงมีนัยทางยุทธศาสตร์ โดยการเปิดการเจรจากับแกนนำพรรคเพื่อไทย เพื่อแลกกับพื้นที่อำนาจในรัฐบาลใหม่ และแม้ในรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน สมศักดิ์ เทพสุทิน ได้ตำแหน่งรองนายกฯ ไม่ได้ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการฯ ตามที่ต้องการ แต่ก็ได้แสดงอำนาจเชิงสัญลักษณ์ของตนเอง ในวันที่เข้าทำงานที่ทำเนียบรัฐบาล โดยมี ส.ส. จากภาคเหนือและภาคอีสานประมาณ 30 คน ร่วมให้กำลังใจในการทำงาน สะท้อนพลังของเครือข่ายในฐานะกลุ่มการเมืองที่ยังคงมีบทบาท อำนาจ และทุนทางสังคมที่สามารถระดมได้ทันทีเสมอ ทำให้ทุนที่ตนเองมี เป็นสิ่งที่มีคุณค่าในสนาม

การเรียนรู้ในการจัดวางตำแหน่งตนเองด้วยการอ่านเกมการเมือง และคาดการณ์ถึงขั้วอำนาจใหม่ที่จะต้องเปลี่ยนไปยังพรรคเพื่อไทยในการเลือกตั้งครั้งหน้า และดำเนินปรับเปลี่ยนเมื่อถึงเวลาที่เหมาะสม โดยไม่ยึดติดกับอุดมการณ์ การเล่นด้วยการเข้าใจกติกาของสนามการเมือง แสดงถึงการเข้าใจในการเมืองที่จะต้องมีความยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนได้ง่าย เพื่อให้อยู่รอดและสามารถสร้างอำนาจในสนามการเมืองได้อย่างต่อเนื่อง อันแสดงถึงทักษะของการเป็นผู้เล่นที่เข้าใจกติกา และปรับตัวให้เข้ากับสนามการเมืองได้เป็นอย่างดี

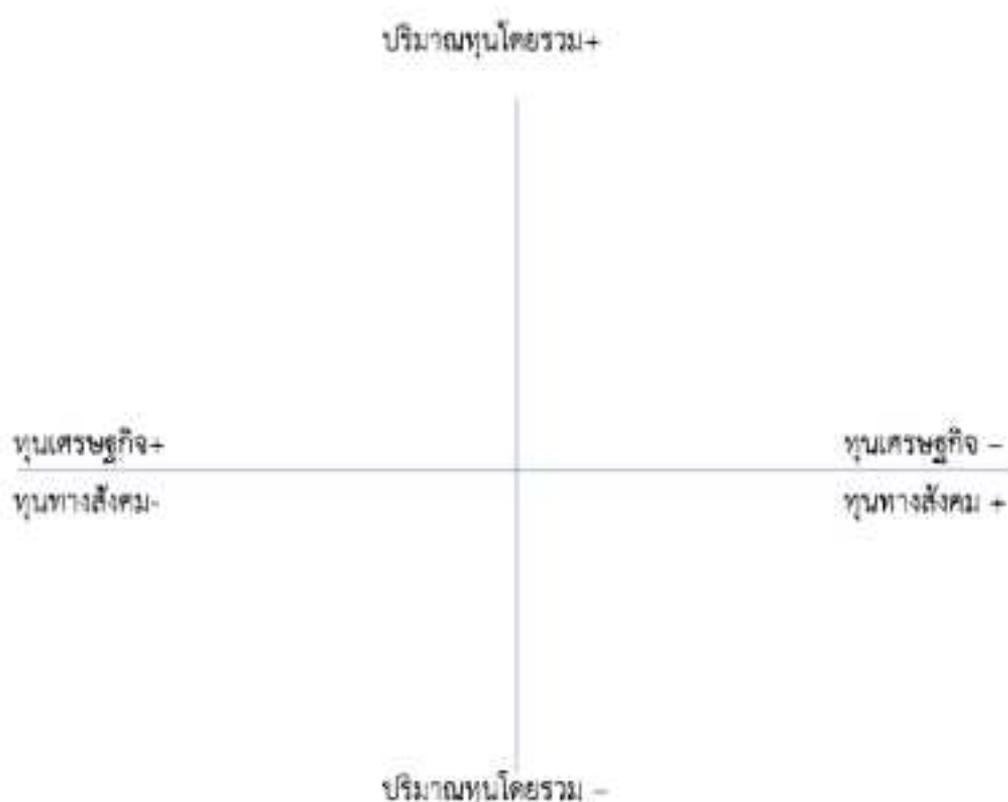
กลุ่มสามมิตรเป็นกลุ่มที่มีทุนทางสังคมและทุนเศรษฐกิจสูง ไม่แสดงออกว่าเป็นกลุ่มการเมือง ฝ่ายใดอย่างชัดเจน แต่แสดงออกว่าเป็นกลางที่สามารถทำงานได้กับทุกฝ่าย เน้นการเป็นพันธมิตรกับทุกฝ่ายเพื่อให้ได้ทำงาน โดยกล่าวว่าไม่ถนัดกับการทำงานเป็นฝ่ายค้าน แต่ถนัดที่จะอยู่ฝ่ายรัฐบาลเพื่อทำงานให้กับประชาชน ขณะเดียวกันก็มีความสัมพันธ์อันดีกับภาคเอกชนและกลุ่มทุน ประกอบกับโครงสร้างการเมืองไทยที่พรรคแกนนำจัดตั้งรัฐบาลมักต้องการการสนับสนุนจากกลุ่มการเมือง กลุ่มสามมิตรจึงมีบทบาทสำคัญในการร่วมจัดตั้งรัฐบาล ด้วยการสำรองแบ่งโควตาเพื่อให้กลุ่มของตนเองได้รับตำแหน่งรัฐมนตรี และสิ่งที่สำคัญคือ การที่กลุ่มสามมิตรลดบทบาทของกลุ่มตัวเองในสาธารณะ เพื่อไม่ให้เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์และการวิพากษ์วิจารณ์และวางตำแหน่งของตนเองเป็นผู้สนับสนุนอยู่เบื้องหลังมากกว่าจะเป็นแกนนำหลัก

“อยู่เนิ่นๆทำงานเนิ่นๆ โทวิโปรไฟล์นี่ถึงกลุ่มสามมิตร [เน้นโดยผู้วิจัย] คุยกับนักข่าวรุ่นที่รุ่นใหญ่หลาย คนก็มองว่ากลุ่มสามมิตรโพรไฟล์ แต่ว่าได้ไปต่อทุกรัฐบาล อันนี้ก็คือตัวอย่างของคนที่อยู่เนิ่นๆ ไม่ต้องทำอะไรเลย อาจจะผลักดันนโยบายตามหน้าที่ของตัวเองไปตามวาระแต่เขาก็ได้เข้ามาเป็นรัฐมนตรีอยู่เรื่อยๆ ถ้าอยู่เนิ่นๆก็จะเป็นอย่างนั้น” (สัมภาษณ์ 5)

สนามการเมืองจึงไม่ได้มีสถานะเป็นเพียงพื้นที่สำหรับการแสดงออกของผู้ที่ครอบครองทุน ไม่ใช่พื้นที่ที่เปิดให้ทุกคนที่มีทุนสามารถเข้ามาทำการต่อสู้และแข่งขันกันได้อย่างเสรีและเสมอภาค ไม่ใช่พื้นที่ที่ทุนชนิดต่างๆ จะมีความหมาย ความสำคัญ อย่างเสมอภาคกัน หากแต่สนามการเมือง มีกติกาเฉพาะที่ทำหน้าที่กำกับการใช้ทุนแต่ละชนิดของผู้เล่นตามเงื่อนไขและกติกาที่เป็นที่รับรู้และยอมรับของผู้เล่นในสนาม ทุนที่นักการเมืองครอบครองและต้องการให้ทุนนั้นเป็นปัจจัยเกื้อหนุนการเข้าสู่ตำแหน่งและรักษาตำแหน่ง ทุนนั้นจะต้องถูกแปลงไปเป็นทุนทางการเมือง ซึ่งเป็นทุนที่มีคุณค่าเป็นที่ต้องการและเป็นที่ยอมรับในสนามการเมือง โดยจะต้องสังคมน พิสูจน์ และแสดงออกซึ่งทุนนั้นซ้ำๆ เพื่อให้เกิดการยอมรับในสนาม หากนักการเมืองมีทุนปริมาณมาก แต่ไม่สามารถแปลงให้เป็นทุนทางการเมืองได้ ทุนที่ครอบครองแม้จะมีปริมาณมาก ก็ไม่มีความหมายในสนามการเมือง ดังนั้น นักการเมืองจึงต้องเรียนรู้ โครงสร้าง กติกา และเล่นเกมในสนามให้เป็น การเล่นเป็นจะทำให้สามารถอยู่ในสนามได้ยาวนานและยังเป็นการสร้างและสะสมทุนทางการเมืองได้ต่อไป

ดังนั้นแล้ว การเข้าใจสนามในฐานะที่เป็นโครงสร้างที่มองไม่เห็นแต่ทำหน้าที่ในการกำกับการใช้ทุน จึงเป็นสิ่งสำคัญในช่วยให้เกิดความเข้าใจการเข้าสู่และรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี และบทบาทของทุนในสนามการเมือง

การจัดวางตำแหน่งของนักรบในเมืองในสนามการเมือง จากการวิจัยนี้ สามารถอธิบายด้วยการปรับจากแผนภาพของบูร์ดิเยอ โดยกำหนดให้ แกนแนวนอน แสดงประเภทของทุนที่โดดเด่นของนักรบเมือง คือ ทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคม ซึ่งต่างจากบูร์ดิเยอที่เสนอทุนเศรษฐกิจและทุนวัฒนธรรม และแกนแนวตั้งแสดงปริมาณทุนรวมที่นักรบเมืองสามารถนำมาใช้ต่อรองในสนาม

แผนภาพที่ 1 ทุนกับสนามการเมือง

ในสนาม นักรบเมืองแต่ละคนไม่ได้มีสถานะที่เท่ากัน หากแต่มีตำแหน่งเชิงสัมพัทธ์ที่ต่างกันไปตามทุนที่ครอบครอง การใช้ การแปลง และการรักษาทุนเหล่านั้น นั่นคือ ทุนที่มีจะต้องถูกใช้ผ่านปฏิบัติการในสนาม เช่น การใช้ทุนเศรษฐกิจในการสร้างอิทธิพลและอำนาจในพรรคการเมือง การให้การดูแลเครือข่ายและประชาชนในพื้นที่ การต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรี การรักษาโควตา ฯลฯ เหล่านี้ล้วนส่งผลต่อตำแหน่งในสนามการเมืองได้ แนวคิดเรื่องพื้นที่ทางสังคมหรือสนามสำหรับบูร์ดิเยอ ไม่ได้หมายถึงพื้นที่เชิงกายภาพ แต่คือพื้นที่เชิงความสัมพันธ์ที่แสดงถึงตำแหน่งแห่งที่ของนักรบเมืองในเชิงอำนาจ ทุนที่ครอบครอง และการเข้าถึงศูนย์กลางอำนาจของสนาม

ตำแหน่งที่ต่างกันของตัวผู้เล่นในสนาม ไม่ได้เกิดจากปริมาณและชนิดของทุนที่ครอบครองเท่านั้น แต่หมายถึงความสามารถในการแปลงทุนเพื่อให้เกิดอำนาจในทางปฏิบัติ นั่นคือ การแปลงไปเป็นทุนทางการเมือง ฉะนั้น การก้าวสู่ตำแหน่งและการรักษาตำแหน่งจึงไม่ใช่เรื่องของ การครอบครองทุนเท่านั้นแต่คือการใช้อย่างมียุทธศาสตร์ ด้วยการแปลงทุนไปเป็นทุนทางการเมืองเพื่อให้กลายเป็นอำนาจต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรี

พลวัตรของสนามและปัจจัยเชิงโครงสร้างทำให้นักการเมืองต้องมีการปรับตัวอยู่เสมอ และทำให้เห็นว่า ตำแหน่งในสนามไม่มีความมั่นคง นักการเมืองจึงจำเป็นต้องมีการจัดการทุนของตนเองให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงหรือแรงกดดันของสนาม ดังที่จะเห็นได้ว่า นักการเมืองจำเป็นต้องปรับตัวหรือสร้างทุน เช่น การสร้างความสัมพันธ์กับสื่อมวลชน เพื่อให้สื่อมวลชนช่วยปรับตำแหน่งของนักการเมืองในเครือข่ายอำนาจ

นอกจากนี้ หากทำความเข้าใจสนามในฐานะพื้นที่เชิงปฏิบัติการ จะเห็นได้ถึงการทำให้นักการเมืองจะต้องใช้ทุนอย่างมียุทธศาสตร์เพื่อนำไปสู่การแปลงทุนไปเป็นทุนทางการเมืองเพื่อให้ตนเองสามารถดำรงอยู่ในสนามได้อย่างต่อเนื่องยาวนาน การมองผ่านพื้นที่ทางสังคมยังช่วยให้เข้าใจการแปลงทุนในลักษณะที่เป็นยุทธศาสตร์ต่อเนื่อง ที่นักการเมืองต้องบริหารทุนของตนเองให้เหมาะสมกับตำแหน่งที่ดำรงอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มทุนที่ขาด เสริมทุนที่ขาดหาย อ่อนแอ หรือถูกวิพากษ์วิจารณ์ หรือแปลงทุนให้สอดคล้องกับสถานการณ์และจังหวะของการปรับคณะรัฐมนตรี รวมทั้งกฎหมายหรือปัจจัยเชิงโครงสร้างอื่นๆ

เมื่อพิจารณาโครงสร้างและสนามการเมืองกับกลไกการแต่งตั้งและรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี จะเห็นได้ว่า การแต่งตั้งและการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีในสนามการเมืองไทย ไม่ได้เป็นการตัดสินใจของหัวหน้าพรรคการเมือง หรือการตัดสินใจใช้ทุนประเภทต่างๆ ของนักการเมืองแต่เพียงเท่านั้น หากแต่ยังเป็นผลของโครงสร้างทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในสนามการเมือง ตั้งแต่รัฐธรรมนูญ โครงสร้างอำนาจภายในพรรคการเมือง ไปจนกระทั่งกติกาและแนวปฏิบัติของพรรคการเมือง ความชอบธรรมในการแต่งตั้งรัฐมนตรีจึงต้องเป็นกระบวนการสอดคล้องกับแบบแผนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ นั่นคือ กติกาสถาและคณาอำนาจในทางการเมืองในช่วงเวลานั้น

ในสนามการเมือง เจรียงใจและบริบทจะกำหนดว่าทุนแบบใดมีความสำคัญมากเพียงพอและเป็นที่ต้องการ เช่น ภายหลังจากการเปลี่ยนผ่านของระบอบการเมือง สังคมอาจมีความคาดหวังกับผู้ที่เข้ามาทำหน้าที่เป็นรัฐมนตรี ฉะนั้น การแต่งตั้งรัฐมนตรี จึงให้ความสำคัญกับทุนวัฒนธรรมสูง แต่หากเกิดการตีความกฎหมายที่มีนัยยะทางการเมือง การแต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีหรือการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี จะไม่สามารถคำนึงถึงการครอบครองทุนและตำแหน่งในสนามการเมือง แต่ต้องคำนึงถึงกฎหมายที่มีสถานะเป็นโครงสร้างที่คัดกรองบุคคลในชั้นหนึ่งด้วย

ดังนั้นแล้ว ในบริบททางการเมืองไทยที่มีการปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ การรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีจึงเป็นผลของการเจรจาต่อรอง การจัดวางตำแหน่งของทุน และการปรับตัวให้เข้ากับโครงสร้างสนามที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา นักการเมืองที่จะสามารถเป็นรัฐมนตรีได้หลายสมัยและสามารถรักษาตำแหน่งได้ยาวนาน จึงจำเป็นต้องครอบครองทุนหลายประเภทและหลายรูปแบบ โดยเฉพาะการมีประสบการณ์หรือทุนวัฒนธรรมในการอ่านเกมในสนาม ประเมินเจียงใจเชิงโครงสร้าง และสามารถตอบสนองต่อแรงกดดันอย่างมีกลยุทธ์

บทบาทของทุนในการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีภายใต้โครงสร้างและพลวัตของสนามการเมืองไทย

ภายใต้โครงสร้างของสนามการเมืองไทยที่มีพลวัตและมีลักษณะของการผสมผสานระหว่างประชาธิปไตยแบบเลือกตั้งกับอิทธิพลของกลุ่มชนชั้นนำทางการเมืองทั้งระดับชาติและท้องถิ่น ตำแหน่งรัฐมนตรีคือพื้นที่ของการแข่งขันที่ผู้เล่นต้องใช้กลยุทธ์ในการสร้าง สะสม และแปลงทุนที่หลากหลาย ตำแหน่งรัฐมนตรีจึงเป็นผลของความสัมพันธ์ของการสะสมและการแปลงทุนภายใต้สนามการเมืองอย่างเป็นพลวัต โดยนักการเมืองแต่ละคนจะครอบครองทุนในประเภทและปริมาณที่แตกต่างกัน และทำการ

แปลงทุนดังกล่าวไปเป็นทุนทางการเมือง เพื่อให้มีอำนาจในการต่อรองและมีความชอบธรรมทางการเมือง และเมื่อได้ดำรงตำแหน่งแล้ว ก็จำเป็นต้องทำการแปลงซ้ำเพื่อปรับวงทุนใหม่ เพื่อนำไปสู่อำนาจต่อรองใหม่และความชอบธรรมในการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีได้ยาวนาน

ตำแหน่งรัฐมนตรีไม่ใช่ตำแหน่งของการบริหารราชการแผ่นดินในแบบข้าราชการประจำ แต่คือตำแหน่งที่ผู้เล่นต้องมีทุนที่ใช้ในการต่อรองและประนีประนอมกับกฎระเบียบที่เป็นลายลักษณ์อักษร กติกาของสนามการเมืองที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรและสามารถแปรเปลี่ยนได้จากผู้เล่นในสนามด้วยตนเอง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างตัวแสดงต่างๆ ในสนาม และรวมถึงความคาดหวังของสังคมในบางช่วง เช่น ความต้องการรัฐมนตรีที่มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ในรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่เป็นรัฐบาลสืบทอดอำนาจของคณะรัฐประหาร หรือความต้องการรัฐมนตรีที่มีทุนวัฒนธรรมสูงเพื่อมาดูแลกระทรวงการต่างประเทศ

สำหรับการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี ในสนามที่มีการแข่งขันสูงและเงื่อนไขในการเข้าสู่ตำแหน่งไม่ใช่เรื่องของคุณสมบัติส่วนตัว หรือลำพังเพียงกฎหมาย ผู้เล่นจำเป็นต้องเล่นเกม ต่อรอง ผ่านการแปลงทุน แปลงซ้ำ และหรือผลิตซ้ำทุน เพื่อให้ทุนที่มีกลายเป็นทุนทางการเมืองที่สามารถแข่งขันกับผู้เล่นคนอื่นๆ ที่อาจมีทุนเหมือนกันหรือต่างกันก็ได้ รวมทั้ง

“จะอยู่ในตำแหน่งได้นาน มีหลายปัจจัย แต่สุดท้ายแล้วในปัจจุบันคือ ถูกใจคนที่มีอำนาจตัวจริงหรือไม่ เข้าถึงเพื่อต่อรองกับคนที่มีอำนาจตัวจริงได้หรือไม่ เท่านั้น...” (นักวิชาการ 4)

กล่าวสำหรับบทบาทของทุนในการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีในช่วงรัฐบาลพ.ศ. 2562-2567 ทุนแต่ละประเภทมีบทบาทที่แตกต่าง โดยทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคมถือว่าเป็นทุนที่มีความสำคัญอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์ แต่ไม่ว่าทุนใดจะมีบทบาทในสนามการเมืองอย่างไร ทุนต่างๆ จะต้องถูกแปลงไปเป็นทุนทางการเมือง เพื่อให้มีอำนาจในการต่อรองในสนามการเมือง และต้องถูกแปลงซ้ำและหรือผลิตซ้ำทุน เพื่อให้ทุนนั้นยังคงมีอำนาจในการสร้างความชอบธรรมในสถานการณ์ทางการเมืองและบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนี้

1. ทุนเศรษฐกิจ การรักษาตำแหน่งต้องอาศัยการแปลงซ้ำและผลิตซ้ำทุนเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง โดยผู้ที่ครอบครองทุนเศรษฐกิจสูง เช่น นายทุนพรรค หรือนายทุนกลุ่ม จะใช้ทุนเศรษฐกิจในการรักษาฐานอำนาจของตนเองด้วยการเป็นผู้อุปถัมภ์เพื่อรักษาฐานเสียง ด้วยการเลี้ยงดูเครือข่ายเพื่อรักษาความภักดีและสร้างการอุปถัมภ์ไปพร้อมๆ กัน และด้วยการสนับสนุนกิจกรรมของพรรคเพื่อการแสดงความพร้อมในการต่อรองเพื่อรักษาตำแหน่ง ดังพบการใช้จ่ายผ่านกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ การให้การ

สนับสนุนสื่อมวลชน หรือสนับสนุนพรรคการเมือง เพื่อแปลงข้า้ทุนเศรษฐกิจไปเป็นทุนทางสังคมและทุนสัญลักษณ์ และให้ทุนสัญลักษณ์นั้นแปลงไปเป็นทุนทางการเมือง เพื่อแสดง ความชอบธรรมในการต่อรอง ในการดำรงอยู่ในอำนาจ

ทุนเศรษฐกิจจึงมีความสำคัญสูงในฐานะของกลไกเบื้องหลังความจงรักภักดีและการให้การสนับสนุนทรัพยากรเพื่อการรักษาฐานอำนาจ โดยการแสดงบทบาทของทุนเศรษฐกิจ มักไม่สามารถแสดงบทบาทเพียงทุนเดียวได้ จำเป็นต้องมีทุนอื่นสนับสนุนโดยเฉพาะทุนทางสังคมที่เป็นการแสดงถึงเครือข่าย และการยึดโยงกับผู้มีอำนาจ หรือฐานประชาชนในพื้นที่เพื่อช่วยในการค้ำจุนการรักษาตำแหน่ง

2. ทุนวัฒนธรรม การรักษาตำแหน่งโดยการแปลงข้า้ทักษะหรือภาพลักษณ์ของผู้เชี่ยวชาญ จากสนามเดิมมาใช้ในสนามการเมือง แม้จะไม่ได้มีบทบาทหลักในการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีโดยเฉพาะ เนื่องจากการจัดสรรตำแหน่งเป็นระบบโควต้า แต่ในบางกระทรวง เช่น กระทรวงการต่างประเทศ ถือได้ว่ามีบทบาทที่ชัดเจนในการช่วยรักษาตำแหน่ง เพราะวุฒิการศึกษา ประสบการณ์ ความสามารถ และการได้รับการยอมรับ ถือเป็นทุนที่หาได้ยากในสนามการเมือง

นอกจากนี้ ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในร่างกายที่ถือเป็นทักษะเฉพาะของแต่ละบุคคล เช่น การสามารถสื่อสารได้ดี การสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การมีทักษะในการบริหาร การมีทักษะในการเล่นการเมือง การเรียนรู้ที่จะอยู่ในตำแหน่งด้วยการรักษาสมดุลของอำนาจ ฯลฯ ได้ถูกนำมาใช้เพื่อช่วยรักษาตำแหน่งให้ได้ยาวนานขึ้น อย่างไรก็ตาม ทักษะเหล่านี้ไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ด้วยตัวเอง จะต้องมียุทธศาสตร์หรือทุนทางสังคมหนุนเสริมร่วมในการแปลงข้า้ทุนด้วย

“...รัฐมนตรีมีผลงานเป็นเรื่องที่ตี ที่ประชาชนได้ประโยชน์ แต่อย่างที่เราเห็น รัฐมนตรีบางคนมีผลงานดีในตอนแรก สื่อก็ช่วยนำเสนอผลงาน แต่ตอนนี้ไม่มีแล้ว เพราะได้รับคำเตือนมาก ก็เลยต้องอยู่ให้เป็น ไม่ต้องทำ ไม่ต้องพูด” (นักวิชาการ 4)

ดังนั้น ทุนวัฒนธรรมที่ถูกนำมาใช้ในการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี ในทางหนึ่งจึงถูกนำมาใช้ในการสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐบาลในการดำเนินการต่างๆ แต่ในอีกทางหนึ่งจะมีบทบาทมากขึ้นเพียงใดขึ้นกับการถูกมองเห็นและให้ความสำคัญจากพรรคการเมืองและผู้นำพรรค รวมทั้งต้องถูกนำไปเปรียบเทียบกับอำนาจการต่อรองด้วยทุนต่างๆ ของกลุ่มการเมืองและนายทุน

3. ทุนทางสังคม เป็นทุนที่มีบทบาทสูงมากในการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี โดยเฉพาะทุนทางสังคมที่มีกับผู้มีอำนาจของพรรคการเมือง กลุ่มการเมือง นักการเมืองท้องถิ่น ข้าราชการ และประชาชน

ในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ความสม่ำเสมอในการลงทุนและใช้ทุนทางสังคมมักจะต้องดำเนินควบคู่ไปพร้อมกับทุนเศรษฐกิจและทุนวัฒนธรรมที่เป็นทักษะของการพบปะสื่อสารและความเป็นผู้ที่พร้อมจะดูแลประชาชน เช่น การลงพื้นที่เพื่อรักษาความสัมพันธ์กับประชาชนก็จำเป็นต้องแสดงออกถึงความเป็นกันเอง ความสามารถเข้าถึงได้ และต้องใช้ทุนเศรษฐกิจร่วมด้วย เพื่อแปลงไปเป็นทุนสัญลักษณ์ คือ ความเป็นเจ้าของพื้นที่ที่ยังคงรักษาพื้นที่ เพื่อหวังผลของการเลือกตั้งในครั้งต่อไป ขณะเดียวกันก็เป็นการผลิตซ้ำเครือข่ายทางการเมืองอย่างต่อเนื่องเพื่อเสริมสร้างอำนาจของตนเองที่จะกลายเป็นอำนาจต่อรองในพรรคการเมืองต่อไป

อย่างไรก็ดี การสืบทอดอำนาจและเครือข่ายของครอบครัวเป็นทุนทางสังคมที่สัมพันธ์กับการรักษาตำแหน่ง แต่ก็ต้องใช้ควบคู่ไปกับทุนทางสังคมในรูปแบบอื่น เช่น ความสามารถในการสร้างพันธมิตรทางการเมือง การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ และแสดงออกซึ่งความภักดี และทุนประเภทอื่น เช่น ทุนเศรษฐกิจ ดังนั้น การใช้หลากหลายรูปแบบของทุนทางสังคมร่วมกับทุนประเภทอื่น สามารถช่วยเสริมสร้างความแข็งแกร่งของทุนทางการเมืองในการรักษาตำแหน่งได้เป็นอย่างดี

ดังนั้นสำหรับทุนทางสังคม ถือได้ว่ามีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นเครื่องมือต่อรองและสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นว่ามาจากเครือข่ายความสัมพันธ์ใด ซึ่งจะถูกแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองเพื่อการรักษาตำแหน่ง ซึ่งสำหรับรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ถือได้ว่า ทุนทางสังคมในฐานะเครื่องมือต่อรองมีบทบาทสูงกว่า รัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน และรัฐบาลแพทองธาร ชินวัตร ที่ทุนทางสังคมในฐานะเครื่องมือแสดงความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้มีส่วนอำนาจของพรรคการเมืองมีบทบาทมากกว่า

4. ทุนสัญลักษณ์ ปฏิบัติการต่างๆ ที่เกิดจากการใช้ทุนเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม และทุนทางสังคม และแปลงเข้าไปเป็นทุนสัญลักษณ์ เช่น การมีภาพลักษณ์ของความน่าเชื่อถือ ความจงรักภักดี หรือการมีความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนอำนาจในพื้นที่สังคม เพื่อให้กลายเป็นทุนทางการเมืองที่มีคุณค่าและมูลค่าในสนามการเมือง มีส่วนสำคัญในการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี เพราะอย่างน้อยก็ช่วยให้รัฐบาลสามารถตอบคำถามสื่อมวลชนได้ถึงความชอบธรรมในการปรับคณะรัฐมนตรี อย่างไรก็ตาม การมีผลงานเป็นที่ประจักษ์และต่อเนื่อง แม้จะช่วยเสริมสร้างความน่าเชื่อถือและเป็นทุนสัญลักษณ์ที่สำคัญ แต่ทุนสัญลักษณ์ไม่ได้ดำรงอยู่อย่างอิสระ หากแต่เป็นผลจากการแปลงทุนประเภทอื่นๆ ประกอบกับในที่สุด การรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีไว้ได้หรือไม่

ดังนั้น ทุนสัญลักษณ์จึงถือได้ว่ามีบทบาทในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับรัฐมนตรี และมีบทบาทมากในรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่มีฐานอำนาจแบบอนุรักษนิยมและเป็นรัฐบาลเลือกตั้งภายใต้การรัฐประหาร

5. ทุนทางการเมือง (Political Capital)

ทุนทางการเมืองเป็นพลัง อำนาจ และอิทธิพลในการต่อรอง ที่เกิดจากการแปลงทุนประเภทอื่นในสนามการเมือง โดยผู้ที่ครอบครองทุนจำเป็นต้องแปลงทุนที่มีไปเป็นทุนทางการเมืองซึ่งเป็นทุนที่มีคุณค่าและมีมูลค่าในสนามการเมือง ทุนทางการเมืองไม่สามารถผลิตซ้ำได้โดยตรง การรักษาดำแหน่งจึงต้องอาศัยการผลิตซ้ำและแปลงซ้ำทุนประเภทอื่นด้วยกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับเงื่อนไขและบริบทที่เปลี่ยนแปลง และแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองที่มีมูลค่าที่เป็นที่ต้องการของสนาม

ในการรักษาดำแหน่งรัฐมนตรี ทุนทางการเมืองถูกใช้ในการสร้างอิทธิพลภายในพรรคการเมือง และในสนามการเมือง ผู้ที่มีทุนทางการเมืองสูง เกิดจากการมีทุนหลายประเภท ในปริมาณมาก หรืออาจเป็นทุนที่หาได้ยากโดยเฉพาะการมีความสัมพันธ์กับผู้มีอำนาจของพรรคการเมืองหรือผู้ที่มีอำนาจในการจัดตั้งรัฐบาล และแปลงซ้ำทุนทางการเมือง ภายใต้กติกาและโครงสร้างอำนาจที่ไม่เป็นทางการเป็นหลัก ผู้ที่ประสบความสำเร็จในการรักษาดำแหน่งมักเป็นผู้ที่เข้าใจพลวัตของสนามการเมือง มีความสัมพันธ์ที่แข็งแกร่งกับผู้มีอำนาจ และสามารถ ปรับตัวและใช้ทุนได้อย่างมีกลยุทธ์

อย่างไรก็ดี สำหรับผู้เข้าสู่ตำแหน่งด้วยการเป็นทายาทของหัวหน้ากลุ่มการเมือง แม้เจ้าของกลุ่มจะยังคงรักษาการสนับสนุนพรรคที่เป็นเงื่อนไขในการรับประกันการรักษาดำแหน่ง การหากผู้ที่ยังดำรงตำแหน่งไม่เสริมทุนทางการเมืองเพิ่มเติม ก็อาจถูกปรับตำแหน่งหรือถูกปลดขึ้นกระบวนที่ดูแลได้

“...ถ้าทุนหมายถึงสิ่งที่จะช่วยสนับสนุน ก็ต้องทำหลายๆ อย่างไปพร้อมๆ กัน เพราะต่อให้มีเงินเยอะ ให้การสนับสนุนพรรคมากกว่าก่อนเลือกตั้ง แต่ถ้าตัวรัฐมนตรีไม่มีผลงาน หรือต่อให้มีผลงานแต่ไม่สื่อสาร ก็ถูกปรับลดขึ้นไปดูแลกระทรวงเกรดยี่ได้ แต่แน่นอนว่าคนปรับคงไม่บอกตรงๆ...” (นักวิชาการ 5)

ในสนามการเมืองไทยที่มีการปรับคณะรัฐมนตรีบ่อยครั้ง โดยเฉพาะพรรคแกนนำจัดตั้งรัฐบาล การปรับคณะรัฐมนตรีอาจเป็นการหมุนเวียนตำแหน่งตามโควตา เพื่อตอบแทนสมาชิกในกลุ่มการเมือง ในพรรคการเมือง ด้วยหลากหลายเหตุผล ซึ่งอาจเป็นเหตุผลทางการเมือง เหตุผลเรื่องทุนที่มีผู้ที่นำเสนอมูลเพื่อการต่อรองที่น่าสนใจมากกว่า เหตุผลส่วนตัวที่เป็นความพึงพอใจของผู้มีอำนาจ เป็นการปรับจากการทำงานที่ไม่บรรลุเป้าหมาย หรืออาจเป็นการปรับเนื่องจากคุณสมบัติที่ไม่เป็นไปตามกฎหมาย ฯลฯ ไม่ว่าด้วยเหตุผลใด กลุ่มการเมืองหรือพรรคการเมืองหรือผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี คือผู้ที่ต้องเผชิญกับแรงกดดันและความท้าทายมากมายที่ต้องใช้ทุนในการแปลงซ้ำเพื่อให้ทุนที่มีอำนาจในการเจรจาต่อรองสามารถรักษาดำแหน่งเอาไว้ได้

อย่างไรก็ดี การไม่ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี หรือการต้องพ้นจากตำแหน่ง อาจไม่ใช่เพราะการไร้
ทุน หรือทุนที่ไร้ไม่มีคุณค่าและมูลค่าในสนามการเมือง แต่อาจเป็นเรื่องของการหมดระยะเวลาของทุนที่ได้
เคยใช้ไป หรือเกิดการของการแลกเปลี่ยนและต่อรองในสนามที่มีการปรับเปลี่ยน หรืออาจเกิดจากการที่
นักการเมืองย้ายจากสนามการเมืองระดับชาติไปยังสนามการเมืองท้องถิ่น เพื่อรักษาฐานอำนาจของ
ตนเองที่อาจมีความยั่งยืนในตำแหน่งและผลประโยชน์มากกว่า

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยการสร้างและการสะสมทุนสู่การเป็นรัฐมนตรี : การสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจทางสังคม มีเป้าหมายในการวิเคราะห์การสร้าง สะสม และแปลงทุนของนักการเมืองเพื่อเข้าสู่และรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีในบริบทการเมืองไทยช่วงปี พ.ศ. 2562 - 2567 โดยอาศัยกรอบแนวคิดด้วยทุนและสนาม ของปิแอร์ บูร์ดีเยอ (Pierre Bourdieu) เป็นแนวคิดหลักในการอธิบาย และวิเคราะห์ เพื่อทำความเข้าใจกลไกเชิงโครงสร้างและความสัมพันธ์เชิงอำนาจของตัวแสดงที่อยู่ในสนามการเมือง ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการวิจัยพบว่า การก้าวสู่และการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีไม่ได้เป็นเพียงผลของการเลือกตั้งหรือการจัดตั้งรัฐบาลผสมภายใต้กติกาหรือเงื่อนไขของรัฐธรรมนูญ หรือเป็นเพียงคุณสมบัติส่วนตัว หากแต่เป็นผลของปฏิบัติการการสร้าง สังคม และใช้ทุนเพื่อการเข้าสู่และการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี ภายใต้โครงสร้างและกติกาของสนามการเมือง ที่ผู้ใช้ทุนต้องลงทุนและใช้ทุนอย่างมียุทธศาสตร์ เพื่อให้ทุนที่ใช้ไปเกิดประสิทธิผลมากที่สุด อันได้แก่ ทุนเศรษฐกิจ จากฐานะทางการเงินและการบริจาคเงินให้กับพรรคการเมือง ทุนวัฒนธรรมจากประสบการณ์การทำงานทั้งภาคราชการและเอกชน รวมทั้งคุณวุฒิ การศึกษา ทุนทางสังคมจากเครือข่ายทางการเมืองทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ และทุนสัญลักษณ์จากภาพลักษณ์หรือความชอบธรรมที่ได้รับจากการได้รับการยอมรับจากประชาชน โดยทุนเหล่านี้ได้แปลงไปสู่ทุนรูปแบบอื่นๆ เช่น ทุนเศรษฐกิจแปลงไปเป็นทุนสัญลักษณ์ และแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองภายใต้เงื่อนไขและกติกาของพรรคการเมือง และสนามการเมือง อันสะท้อนให้เห็นว่า การแต่งตั้งรัฐมนตรีในระบอบประชาธิปไตยไทย เชื่อมโยงกับการสะสมทุนในสนามการเมือง ที่ไม่สามารถอธิบายได้เพียงแค่มกฏหมายหรือบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ

การสร้างทุนของนักการเมืองเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ การศึกษาข้อที่ 1 พบว่า การเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีในช่วงพ.ศ. 2562 - 2567 ของนักการเมือง ไม่ได้เป็นผลของการเลือกตั้ง หรือการที่รัฐธรรมนูญกำหนดเงื่อนไขของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นผลของกระบวนการสร้างทุนที่นักการเมืองจำเป็นต้องลงทุนทั้งทรัพยากรเศรษฐกิจ การ

สร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ รวมทั้งความน่าเชื่อถือ ทุนหลายประเภทที่สร้างก็เพื่อให้นักการเมืองนั้นๆ มีคุณสมบัติและศักยภาพที่เป็นที่ยอมรับในสนามการเมือง นั่นคือ ทุนทางการเมืองเกิดขึ้นจากการที่บุคคลเริ่มเข้าสู่สนามการเมืองและได้รับการยอมรับจากเงินที่ลงทุนไป การลงพื้นที่ทำงานรับใช้ประชาชน การสืบทอดตำแหน่งจากครอบครัว การเชื่อมโยงเครือข่ายกับผู้มีอำนาจและอิทธิพลในสนามการเมือง หรือการมีชื่อเสียงและภาพลักษณ์ที่ได้รับการยอมรับ

ทุนที่มีความสำคัญต่อนักการเมืองในการสร้างสถานะทางการเมือง ได้แก่

ทุนเศรษฐกิจ ถือเป็นทุนที่มีความสำคัญในฐานะปัจจัยตั้งต้นเพื่อให้สามารถเข้าสู่สนามการเมืองได้ โดยผู้ที่ต้องการเข้าสู่การเป็นนักการเมืองโดยเฉพาะตำแหน่งรัฐมนตรี ไม่ว่าจะเป็นนักการเมืองท้องถิ่น หรือนักธุรกิจ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้ฐานะทางการเงินของตนเองในการสนับสนุนกิจกรรมทางการเมืองในพื้นที่อันนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์กับประชาชนในพื้นที่ที่จะกลายเป็นฐานเสียงและได้รับการเลือกตั้งในอนาคต ในกิจกรรมของพรรคการเมือง หรือกลุ่มการเมืองที่จะเป็นการสร้างสถานะและบทบาทของตนเองในพรรคและกลุ่มและนำไปสู่ความชอบธรรมหากได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีในอนาคต ทั้งหมดเหล่านี้ถือเป็นการวางรากฐานให้กับการมีอำนาจต่อรองผ่านการสร้างความสัมพันธ์ด้วยเงิน

ทุนวัฒนธรรม การมีความรู้ ความสามารถ การศึกษา และประสบการณ์การบริหารงานจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน เป็นองค์ประกอบที่ผู้ครอบครองได้สร้างทุนนี้จากสนามอื่น โดยต้องใช้เวลาในการสร้างจนเป็นที่ประจักษ์ กล่าวคือ ทุนวัฒนธรรมดังกล่าวได้กลายเป็นทุนสัญลักษณ์ที่ประจักษ์ชัดต่อผู้คนในสนาม เช่น การได้รับการศึกษาและมีคุณวุฒิจากสถาบันการศึกษาชั้นนำ การดำรงตำแหน่งระดับสูงในกรมหรือกระทรวง ส่งผลให้ทุนวัฒนธรรมดังกล่าวช่วยสร้างความชอบธรรมในฐานะรัฐมนตรีของรัฐบาลได้

ทุนทางสังคม การสร้างเครือข่ายกับประชาชนระดับฐานราก กลุ่มการเมือง และพรรคการเมืองถือเป็นหนึ่งในทุนที่ต้องสร้างอย่างต่อเนื่อง ซึ่งต้องใช้ทรัพยากรทางการเงิน เวลา รวมทั้งต้องมีบุคคลภาพที่เอื้อต่อการสร้างความสัมพันธ์ เช่น การสร้างฐานเสียงในพื้นที่จำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ที่ต้องใช้เงินและเวลาในการลงพื้นที่พบปะประชาชน การให้การสนับสนุนทางการเงินเมื่อในพื้นที่มีการจัดกิจกรรมใดๆ การให้ความช่วยเหลือเมื่อถูกร้องขอ และการสร้างภาพลักษณ์ของการเป็นผู้ที่สามารถเข้าถึงได้ เป็นผู้รับฟังและแก้ไขปัญหา อันจะกลายไปเป็นความสัมพันธ์และความไว้วางใจ ที่จะสามารถเปลี่ยนทุนสังคมไปสู่การเป็นฐานเสียงในการเลือกตั้งได้

ทุนสัญลักษณ์ ภาพลักษณ์ที่เป็นที่ยอมรับในสังคม ในพื้นที่ หรือในกลุ่มการเมือง ดังเช่นการมีส.ส.ในสังกัดหรือในกลุ่มจำนวนหนึ่ง ความมีชื่อเสียง หรือการได้รับการรับรองจากพรรคการเมืองด้วยการ

ได้รับตำแหน่งบริหาร ตำแหน่งในกรรมาธิการ ฯลฯ การได้รับความไว้วางใจจากหัวหน้าพรรคให้ดำรงตำแหน่งต่างๆ จากความใกล้ชิด เหล่านี้คือตัวอย่างของทุนที่เกิดจากการแปลงทุนอื่นๆ มาเป็นสัญลักษณ์แห่งความน่าเชื่อถือ ความไว้วางใจ และชอบธรรมที่มองเห็นได้ โดยทุนสัญลักษณ์นี้มักเป็นเงื่อนไขสำคัญในการคัดเลือกบุคคลเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี

การสร้างทุนต่างๆ เหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นและนำไปใช้อย่างแยกส่วน หรือก็ไม่ได้หมายความว่า มีเพียงทุนชนิดเดียวและสร้างครั้งเดียวจะสามารถก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีได้ การสร้างทุนเพื่อก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี มักจำเป็นสร้างมากกว่าหนึ่งทุนและทุนดังกล่าวต้องเชื่อมโยงกันผ่านกลไกการแปลงทุน ที่นักการเมืองจำเป็นต้องวางยุทธศาสตร์เพื่อให้ทุนหนึ่งสามารถสนับสนุนอีกทุนหนึ่ง ตัวอย่างเช่น การใช้ทุนเศรษฐกิจเพื่อนำไปสู่การสร้างทุนสังคม และต่อมาทั้งทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคมถูกแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองเพื่อการครองใจดาวรัฐมนตรี ดังนั้น การสร้างทุนจึงเป็นกระบวนการที่มีทั้งมิติของการลงทุน การเลือกข้างทางการเมือง และการแสดงออกทางสัญลักษณ์ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือในสนามที่มีการแข่งขันสูง

การสะสมทุนของนักการเมืองเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี นักการเมืองผู้ที่ต้องการก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี การสะสมทุนเป็นสิ่งจำเป็นเนื่องจากตำแหน่งรัฐมนตรีไม่ได้เกิดขึ้นจากผลการเลือกตั้ง แต่จำเป็นต้องมีทุนทางการเมืองในสนามการเมืองที่มากเพียงพอ โดยทุนทางการเมืองไม่สามารถสร้างได้ง่ายๆ แต่ต้องสะสมทุนอื่นๆ มาเป็นระยะเวลาพอสมควร และดำเนินการแปลงให้เหมาะสมกับเวลา สอดคล้องกับกติกาและโครงสร้างของสนาม ประกอบกับเวลาที่ถูกใช้ในการสะสมทุน จะช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจ เพื่อให้การแปลงทุนและทุนทางการเมืองที่ได้รับนั้นมีความชอบธรรม ได้รับการยอมรับจากผู้คนในสนามการเมือง ทุนที่จะนำไปแปลงในสนามการเมืองต้องมีการสะสมอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ทุนนั้นยังคงเป็นทุนที่มีคุณค่าในสนาม ไม่ถูกทำลายหรือแข่งขันจากตัวแสดงอื่น จนไร้พลังในการครอง

ในการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีในสนามการเมืองไทย ทุนทุกประเภทมีความสำคัญอย่างมาก โดยเฉพาะทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคม หรือทุนสัญลักษณ์ นักการเมืองจำเป็นต้องมีความสามารถในการสร้างและสะสมทุนต่างๆ มากกว่า 1 ประเภท เพราะหาไม่ทำการสะสมทุน ทุนที่มีก็จะค่อยๆ หายไป กล่าวคือ

ทุนเศรษฐกิจ ถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการสนับสนุนการดำเนินการกิจกรรมทางการเมืองของนักการเมือง กลุ่มการเมือง และพรรคการเมือง ฉะนั้น ผู้ที่มีทุนเศรษฐกิจและต้องการเข้าสู่สนาม

การเมือง จำเป็นต้องค่อยๆ สร้างรากฐานทางการเมืองให้กับตนเอง หรือกลุ่มการเมือง ด้วยการใช้ทุนเศรษฐกิจในการสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ในทางการเมืองอย่างสม่ำเสมอ สำหรับหัวหน้ากลุ่มการเมือง นอกจากสนับสนุนกิจกรรมทางการเมืองของกลุ่มตนเองแล้ว ยังต้องให้การดูแลอุปถัมภ์สมาชิกในกลุ่มและประชาชนในพื้นที่อยู่อย่างสม่ำเสมอในหลากหลายรูปแบบ ทั้งนี้เพื่อให้เมื่อถึงเวลาเลือกตั้ง การลงทุนทางเศรษฐกิจอย่างสม่ำเสมอและยาวนาน จะถูกแปลงไปเป็นคะแนนเสียง สำหรับนายทุนพรรคการเมืองก็เช่นเดียวกัน การให้การสนับสนุนทางการเงินกับพรรคการเมือง จะต้องมีความสม่ำเสมอในการให้การสนับสนุนและมากเพียงพอที่จะกลายเป็นต้นทุนที่จะใช้ในการต่อรอง เมื่อพรรคการเมืองที่นายทุนให้การสนับสนุนได้เป็นรัฐบาล ความสม่ำเสมอและปริมาณทุนที่ให้การสนับสนุนที่ได้สั่งสมจนเป็นที่ประจักษ์และได้รับการยอมรับจากสมาชิกพรรคการเมือง จะถูกแปลงไปเป็นอำนาจในการต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรีหรือนโยบายที่เอื้อต่อธุรกิจ

ทุนวัฒนธรรม คือความรู้ความสามารถ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ ทักษะรวมทั้งการได้รับการอบรมฝึกฝนจากครอบครัวทั้งทางตรงและทางอ้อม แม้ในความเป็นจริง ทุนวัฒนธรรมถือได้ว่ามีบทบาทเป็นรองทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคม แต่ผู้ที่ต้องการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีด้วยการสะสมทุนนี้ ถือเป็นทรัพยากรที่ช่วยในการสร้างความชอบธรรมได้เป็นอย่างดี สำหรับทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของอาบิตูล การสืบตระกูล ทักษะต่างๆ และวุฒิการศึกษา ครอบครัวถือได้ว่ามีบทบาทสำคัญในการร่วมสร้างและสั่งสมทุนเหล่านี้ผ่านหลากหลายกลยุทธ์ เช่น การทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง การมอบโอกาสทางการศึกษาที่ดี ฯลฯ สำหรับการศึกษา สถาบันการศึกษาได้ทำหน้าที่เสมือนผู้ประคับประคองทุนวัฒนธรรม ที่หากนักการเมืองได้รับการศึกษาจากสถาบันการศึกษาชั้นนำ ก็จะมีเสริมความชอบธรรมทางสังคมให้กับนักการเมืองคนนั้น ขณะเดียวกันทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ จากการทำงาน โดยเฉพาะผู้ที่ดำรงอยู่ในตำแหน่งระดับสูงในระบบราชการ ที่ได้สะสมความเชี่ยวชาญและทุนสัญลักษณ์จากตำแหน่ง เช่น อธิบดี ปลัดกระทรวง เอกอัครราชทูต เป็นต้น ที่สามารถแปลงไปเป็นทุนสัญลักษณ์ ที่ได้รับการรับรองจากหน่วยงานที่สังกัด ทั้งในแง่ของตำแหน่ง อำนาจ ความเชี่ยวชาญ และความน่าเชื่อถือ

ทุนทางสังคม เป็นหนึ่งในทุนที่มีความสำคัญอย่างมากในสนามการเมืองสำหรับการก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ดังที่สื่อมวลชน 1 ได้กล่าวไว้ว่า คนที่มีทุนเศรษฐกิจมาก มีจำนวนมากมาย แต่การเลือกเข้าสังกัดให้ถูกเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การใช้ทุนเศรษฐกิจนั้นมีประสิทธิภาพ ทุนทางสังคมเมื่อเริ่มสร้างแล้ว ต้องดำเนินการสะสมอย่างต่อเนื่องและมีกลยุทธ์ และสำหรับบุรีดิเออ ทุนทางสังคมที่มีประสิทธิภาพคือทุนที่สามารถเรียกใช้ได้โดยง่ายจำเป็น นั่นหมายความว่า การสะสมทุนที่ดำเนินมาต้องมียุทธศาสตร์ ที่เข้าใจธรรมชาติของสนามและของกลุ่ม ที่จะทำให้ทุนทางสังคมมีคุณค่าและได้รับการยอมรับ

ในการเลือกตั้ง นักการเมืองที่สร้างความสัมพันธ์กับประชาชนด้วยการลงพื้นที่ พบปะประชาชน และรับฟังปัญหาความเดือดร้อนอยู่เสมอตั้งแต่ก่อนเลือกตั้งจนกระทั่งช่วงเวลาเลือกตั้ง ปฏิสัมพันธ์ที่ได้อย่างสม่ำเสมอกับประชาชนนี้ ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ ที่จะถูกแปลงไปเป็นฐานเสียง การสนับสนุน และคะแนนเสียงเมื่อถึงวันเลือกตั้ง

สำหรับหัวหน้ากลุ่มการเมือง คะแนนเสียงที่นักการเมืองในสังกัดได้รับจากประชาชน จะถูกแปรเปลี่ยนเป็นชัยชนะ และจำนวน ส.ส. ที่จะมีประโยชน์ในทางการเมืองสำหรับหัวหน้ากลุ่มการเมือง ในการต่อรองภายในพรรคการเมืองและเพื่อให้ได้โควตารัฐมนตรี การมีเครือข่ายและความสัมพันธ์ที่ดีกับนักการเมืองทั้งในและนอกพรรคเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเติบโตในเส้นทางทางการเมือง

ดังเช่นกรณีของกลุ่มธรรมนิศ ที่เป็นกลุ่มการเมืองท้องถิ่นภาคเหนือที่มีฐานเสียงจากเครือข่ายเลือกตั้ง เครือข่ายผลประโยชน์ และความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์กับนักการเมืองระดับชาติ กลุ่มทุนท้องถิ่น และหัวหน้าคณะในพื้นที่ ที่สะท้อนการสะสมทุนทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อต้องการต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรี หลังถูกขับออกจากพรรคพลังประชารัฐและย้ายเข้าพรรคกล้าธรรม กลุ่มธรรมนิศจึงนำเอาเครือข่าย ส.ส. ที่อยู่ภายใต้การควบคุมมาเป็นเงื่อนไขในการต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรี ซึ่งสะท้อนการแปลงทุนทางสังคมมาเป็นทุนทางการเมืองเพื่อต่อรองในสนามการเมือง

นอกจากนี้ การสั่งสมทุนทางสังคมจากการสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจต่อผู้มีอำนาจของพรรคการเมือง ถือเป็นเส้นทางหนึ่งของการสร้างทุนทางการเมืองในสนามการเมือง เนื่องจากการอยู่ในสถานะผู้ใกล้ชิดที่พร้อมทำงานให้กับผู้มีอำนาจของพรรค เช่น ภูมิธรรม เวชยชัย ที่ถือเป็นคนใกล้ชิดที่ร่วมงานการเมืองกับทักษิณ ชินวัตร มาตั้งแต่เมื่อครั้งก่อตั้งพรรคไทยรักไทย ในรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ จากนั้นดำรงตำแหน่งรักษาการนายกรัฐมนตรี และดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในรัฐบาลแพทองธาร ชินวัตร

นอกจากนี้ ทุนทางสังคมจากการเป็นบุตรหลานหรือคนในครอบครัวของนักการเมือง ถือเป็นทุนทางสังคมที่ได้รับจากครอบครัว ไม่จำเป็นต้องสร้างเองทั้งหมด ดังเช่นกรณีของ ชาบิดา ไทยเศรษฐ์ และสุดาวรรณ หวังศุภกิจโกศล ที่ไม่ได้มีฐานเสียงส่วนตัวที่แข็งแกร่งหรือทุนทางการเมืองในสนามการเมือง แต่เป็นบิดาที่มีเครือข่ายและทุนทางการเมืองในพื้นที่รวมทั้งในสนามการเมือง แต่ไม่ต้องการเข้ามามีตำแหน่งที่เป็นทางการในสนามเอง หรือการต่อรองตัวจากเงื่อนไขเชิงโครงสร้าง ผู้เป็นบิดาได้ใช้ความไว้วางใจที่ตนได้รับในสนามการเมือง ส่งผ่านอำนาจเพื่อสร้างโอกาสทางการเมืองให้กับลูกสาวของตนเอง

ทุนทางสังคมที่สร้างจึงไม่ใช่การสร้างความสัมพันธ์กับประชาชนในพื้นที่ แต่ยังคงเชื่อมโยงกับผู้ที่มีอำนาจของพรรคการเมือง นั่นหมายความว่า ทุนทางสังคมที่สร้างและสะสมไม่ได้ดำรงอยู่แบบนิ่งเฉย แต่

ต้องถูกใช้ด้วยความเข้าใจในเจตนาและกติกาสถาบัน และถูกแปลงไปเป็นพลังในการต่อรองทางการเมืองในช่วงเวลาที่เหมาะสม

ทุนสัญลักษณ์ คือทุนที่ได้มาจากทุนอื่นๆ ทุนสัญลักษณ์จะสามารถกลายเป็นทุนที่มีศักยภาพในสนามการเมือง ก็ต่อเมื่อสังคมหรือตัวแสดงในสนามเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและให้การยอมรับในความมีอยู่จริงและความสำคัญของทุนนั้นๆ ในสนาม จากการวิจัยนี้พบทุนสัญลักษณ์ในหลากหลายรูปแบบ

กลุ่มการเมืองที่มีเครือข่ายส.ส.และมีฐานเสียงจากประชาชนในพื้นที่ ทุนเศรษฐกิจที่ใช้ในการดูแลเครือข่ายและทุนทางสังคมที่อยู่ในรูปแบบของเครือข่ายและความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ค้ำชูกับ ส.ส. และประชาชนในพื้นที่ ที่หัวหน้ากลุ่มการเมืองอยู่ในสถานะของการเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์หรืออาจถูกเรียกว่าผู้สร้างการครอบงำในความหมายของบูร์ดิเยอ สองทุนนี้ได้ถูกแปลงเป็นทุนสัญลักษณ์อันได้แก่จำนวนส.ส.ที่สังกัดกลุ่มการเมือง เพราะจำนวน ส.ส. คือสัญลักษณ์ที่แสดงถึงพลังและอำนาจของหัวหน้ากลุ่มการเมืองในพื้นที่ที่มีอยู่จริงและเห็นได้ในเชิงประจักษ์ผ่านจำนวนส.ส.ที่ได้รับเลือกตั้งโดยไม่ต้องสอบทานกลับไปถึงทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคมที่ใช้นักการเมืองที่มีความใกล้ชิดกับผู้มีอำนาจในพรรคการเมือง การมีความใกล้ชิดกับนักการเมืองคือทุนทางสังคม แต่ทุนทางสังคมที่นักการเมืองครอบครองไม่ได้เท่ากับการได้เป็นหรือได้รับเลือกให้เป็นรัฐมนตรี เพราะความใกล้ชิดนั้นต้องมีมากเพียงพอจนกลายเป็นสัญลักษณ์ที่ผู้คนรับรู้และยอมรับในคุณค่านั้น การยอมรับและคุณค่าในสนามการเมืองทำให้ผู้มีอำนาจในการจัดสรรนักการเมืองเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี เลือกที่จะกันตำแหน่งรัฐมนตรีซึ่งอาจจะเป็นตำแหน่งรัฐมนตรีคนนอกให้ ขณะเดียวกันนักการเมืองคนอื่นๆ ในพรรค หรือประชาชน จะมีคำตอบถึงความเข้าใจในทุนทางการเมืองนี้โดยการไม่ตั้งคำถามแต่ตอบรับด้วยความเข้าใจ อันเป็นการสร้างความชอบธรรมในตำแหน่งรัฐมนตรีในสนามการเมือง

นักการเมืองที่มีภาพลักษณ์ที่โดดเด่น ภาพลักษณ์ที่โดดเด่นอาจมาจากทุนวัฒนธรรม เช่น คุณวุฒิการศึกษา หรือการเป็นทายาทนักการเมืองที่เป็นทุนทางสังคมจากครอบครัวที่สร้างความไว้วางใจให้กับผู้มีอำนาจในพรรคการเมือง พรรคที่จัดตั้งรัฐบาล รวมทั้งประชาชนในพื้นที่ ดังเช่นกรณีของชาติชายไทยเศรษฐี ที่มีวุฒิการศึกษาที่โดดเด่นและเป็นลูกสาวของชาติชายไทยเศรษฐี บ้านใหญ่อุทัยธานี หรือ กรณีกนกวรรณ วัฒนาวิทย์ ลูกสาวสุนทร วัฒนาวิทย์ บ้านใหญ่ปราจีนบุรี หรือ พล.ต.อ.เพิ่มพูน ชิดชอบ น้องชายของเนวิน ชิดชอบ บ้านใหญ่บุรีรัมย์ ทุนทางการเมือง เป็นทุนที่สำคัญสำหรับการต่อรองเพื่อเข้าสู่สนามและการต่อรองเพื่อตำแหน่งรัฐมนตรี โดยนักการเมืองแต่ละคนอาจมีทุนทางการเมืองเหมือนหรือต่าง และมากหรือน้อยแตกต่างกันขึ้นกับหลากหลายปัจจัยโดยเฉพาะระยะเวลาของการสั่งสมทุนทางการเมือง ทุนทางการเมืองคือทุนสัญลักษณ์ที่มีคุณค่าและได้รับการยอมรับในสนามการเมือง ทุนทางการเมืองที่สำคัญที่ปรากฏในการก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ได้แก่

- การมีฐานเสียงและเครือข่าย นักการเมืองจำเป็นต้องสร้างฐานเสียงในพื้นที่ และมีกลุ่ม ส.ส. ในสังกัดจำนวนมากเพียงพอ ที่จะแน่ใจถึงการแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองเพื่อการมีอำนาจ ในการต่อรองในพรรคการเมือง ถึงจำนวนและตำแหน่งรัฐมนตรีในกรณีที่พรรคการเมืองที่ สังกัดได้เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาล หรือมีอำนาจต่อรองเพื่อการเข้าร่วมรัฐบาล ทั้งนี้การมีฐาน เสียงและเครือข่ายที่แข็งแรง หรือที่เรียกว่า กลุ่มการเมืองหรือมุ้งการเมือง ซึ่งก็คือ การมีทุน เศรษฐกิจที่มากเพียงพอในการดูแลพื้นที่และนักการเมืองในกลุ่ม จะเป็นปัจจัยสำคัญในการ รับประกันจำนวน ส.ส. เขต ที่หัวหน้ากลุ่มการเมืองหรือมุ้งการเมืองจะแปลงไปเป็นทุนทาง การเมืองเพื่อรองตำแหน่งรัฐมนตรี
- การให้การสนับสนุนทางการเงิน สำหรับนักธุรกิจที่ต้องการก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี การให้การ สนับสนุนทางการเงินในปริมาณที่มากเพียงพอและสม่ำเสมอเป็นระยะเวลาสั้น และผ่าน ช่องทางที่มีประสิทธิภาพ จะค่อยๆ กลายเป็นทุนทางการเมืองที่จะสามารถต่อรองตำแหน่ง รัฐมนตรีได้
- ความสัมพันธ์กับผู้มีอำนาจในพรรค ถือเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญในการทำให้ทุนที่ตนเองมี ไม่ ว่าจะเป็น การเป็นคนที่ชื่อเสียงและได้รับการยอมรับจากคนในพื้นที่ ความจงรักภักดีกับผู้มี อำนาจของพรรคการเมือง หรือการมีความสัมพันธ์ในลักษณะต่างตอบแทนมาเป็นเวลานาน ซึ่งเป็นทั้งทุนทางสังคมและทุนสัญลักษณ์ได้กลายเป็นทุนทางการเมือง ซึ่งส่งผลให้ผู้มีอำนาจ หรือเจ้าของพรรคการเมืองเลือกพิจารณาและตัดสินใจตอบแทนหรือแลกเปลี่ยนด้วย ตำแหน่งรัฐมนตรี

ในการก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี นักการเมืองต้องสร้างและสังสมทุนหลายประเภทเพื่อช่วยในการ สร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจ ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญในการได้รับการยอมรับทางการเมือง โดย ทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคมถือเป็นทุนที่มีความสำคัญในการเมืองไทยที่จะแปลงไปเป็นทุนทางการเมือง ได้ ในขณะที่ทุนวัฒนธรรม และทุนสัญลักษณ์ ถือเป็นทุนสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความน่าเชื่อถือและความ ไว้วางใจ อันนำไปสู่การแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองเพื่อการต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรี

การแปลงทุนของนักการเมืองเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี การเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีไม่ใช่ เพียงผลของการสร้างและสะสมทุน แต่ต้องทำการแปลงทุนที่สะสมให้ออกคดคล่องเหมาะสมกับภวภาคของ สนามการเมือง หรือให้เหมาะสมกับบริบทในช่วงเวลานั้นๆ เพราะการแปลงทุนคือกลไกสำคัญที่เป็น เหมือนปฏิบัติการตรงกลางระหว่างการสะสมทุนและการนำไปใช้ เพื่อช่วงชิงตำแหน่งหรือการรักษา

ตำแหน่ง ทำให้ทุนแต่ละประเภทสามารถเปลี่ยนรูปเพื่อใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในสถานการณ์เมืองที่มีวิกฤตการณ์เฉพาะและมีการแข่งขันสูง ดังที่บูร์ดิเยอได้ชี้ให้เห็นว่า การแปลงทุนดำเนินไปภายใต้โครงสร้างอำนาจ เวียดนามเชิงสัญลักษณ์ และรูปแบบความสัมพันธ์ในแต่ละสนาม

สำหรับการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีบริหารการเมืองไทยช่วงปีพ.ศ.2562-2567 นักการเมืองต้องแปลงทุนที่ตนเองมีเพื่อให้กลายเป็นทุนทางการเมืองที่จะสามารถใช้ในสนามได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ ทุนเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนสัญลักษณ์ ต่างมีศักยภาพที่จะถูกแปลงเป็นทุนทางการเมือง หากนักการเมืองสามารถใช้และจัดวางกลยุทธ์ในการแปลงทุนได้อย่างเหมาะสมภายใต้เงื่อนไขและบริบทเฉพาะของตนเอง อาจแจกแจงการแปลงทุนตามทุนแต่ละประเภทได้ดังนี้

การแปลงทุนเศรษฐกิจเป็นทุนทางการเมือง ทุนเศรษฐกิจถือได้ว่าเป็นทรัพยากรที่นักการเมืองที่มีฐานะทางการเงินดี หรือนักธุรกิจที่มีกิจการขนาดใหญ่ สามารถนำทรัพยากรทางการเมืองไปใช้ในการรักษาฐานเสียงของตนและกลุ่มการเมือง รวมถึงการดำเนินกิจกรรมหาเสียงของพรรคการเมือง ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อจำนวน ส.ส. ที่สามารถใช้อ้างอิงต่อรองภายในพรรคการเมืองและสนามอำนาจได้ในกรณีที่เป็นหัวหน้ากลุ่มการเมืองหรือพรรคการเมืองขนาดกลางหรือเล็กที่ได้เข้าร่วมรัฐบาล ในขณะที่นักธุรกิจจำเป็นต้องให้การสนับสนุนทางการเงินกับ พรรคการเมืองในปริมาณมากและต่อเนื่องเพื่อให้ทุนเศรษฐกิจแปลงเป็นอิทธิพลและอำนาจ เนื่องจากในสนามการเมือง เงินคือปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนกิจกรรมแทบทุกกิจกรรมและทุกระดับ

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ทุนเศรษฐกิจสามารถถูกแปลงเป็นอิทธิพลทางการเมืองผ่านการให้ทุนที่ได้ผลตอบแทนอย่างมียุทธศาสตร์ เช่น การดูแลฐานเสียง การสนับสนุนกิจกรรมของพรรคหรือกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ เพื่อการสร้างอิทธิพลทางการเมืองในภายหลัง เมื่อพรรคการเมืองได้เป็นรัฐบาล พรรคจะตอบแทนผู้ให้การสนับสนุนด้วยตำแหน่งรัฐมนตรี โดยพรรคต้องประเมินว่า การให้ตำแหน่งกับนักการเมืองหรือผู้ให้การสนับสนุนคนใด มีความคุ้มค่าและจะสร้างประโยชน์ต่อเนื่องให้กับพรรค ดังนั้นการสร้างและสะสมทุนจึงไม่ใช่การกระทำโดยไร้เป้าหมาย

การแปลงทุนวัฒนธรรมเป็นทุนทางการเมือง นักการเมืองที่มีทุนวัฒนธรรมสูง เช่น ความรู้ความสามารถ การศึกษา ประสบการณ์ เหล่านี้เป็นทุนที่มีมูลค่าเชิงสัญลักษณ์ที่ได้รับการรับรองจากสนามหนึ่งๆ เช่น สนามการศึกษา สนามระบบราชการ หรือบางคนมีการศึกษาดีและได้ดำรงตำแหน่งระดับสูงในระบบราชการ ถือได้ว่ามีทุนวัฒนธรรมที่มีมูลค่าเชิงสัญลักษณ์และรับรองจากทั้งสองสนาม ซึ่งคุณสมบัติเช่นนี้ มักจะมีแนวโน้มที่จะได้รับการยอมรับจากพรรคการเมืองหรือผู้มีอำนาจในพรรค และได้รับเชิญให้เข้าร่วมรัฐบาล ซึ่งถือเป็นการแปลงทุนวัฒนธรรมให้กลายเป็นทุนทางการเมืองผ่านกระบวนการยอมรับของผู้เชิญและคนในพรรคการเมือง การยอมรับในทุนวัฒนธรรมข้ามสนามนี้ อันเนื่องมาจากเป็นคุณค่าที่หา

ได้ยาก ที่พรรคการเมืองต้องการเพื่อสร้างภาพลักษณ์ความเชี่ยวชาญ ความโปร่งใส และความชอบธรรม ให้กับพรรคการเมืองและรัฐบาล

การแปลงทุนทางสังคมเป็นทุนทางการเมือง หมายถึงเครือข่ายความสัมพันธ์กับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง นักการเมือง และกลุ่มอำนาจ ถือเป็นทุนที่มีความเป็นพลวัตสูง และเป็นอีกหนึ่งทุนที่สามารถแปลงเป็นตำแหน่งและอำนาจทางการเมืองได้อย่างชัดเจน โดยนักการเมืองจะใช้เครือข่ายเหล่านี้ในการสร้างฐานสนับสนุน ทั้งในระดับพื้นที่และระดับพรรค รวมถึงการเชื่อมโยงกับกลุ่มอำนาจต่างๆ เพื่อสร้างพันธมิตรทางการเมืองและครองตำแหน่งในโครงสร้างรัฐ

กรณีของกลุ่มชนวนันท์มีฐานเสียงภาคเหนือที่มั่นคง เป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดถึงการแปลงทุนทางสังคมคือจำนวนส.ส.ให้ไหลกลายเป็นทุนทางการเมืองที่สามารถครองตำแหน่งรัฐมนตรีได้

และสุดท้าย การแปลงทุนสัญลักษณ์เป็นทุนทางการเมือง เช่น ชื่อเสียง เกียรติยศ การได้รับการยอมรับ และความนิยมในสังคม เป็นทุนที่ถูกแปลงผ่านการสร้างภาพลักษณ์ที่สังคมให้การยอมรับและเห็นว่ามีคุณค่า กระบวนการนี้อาจดำเนินการผ่านทุนอื่นๆ เช่น ทุนเศรษฐกิจ ในฐานะนายทุน หรือนักธุรกิจท้องถิ่นผู้มั่งคั่ง ทุนวัฒนธรรมคือผู้ที่ได้รับการศึกษาดี มีประสบการณ์ในระบบราชการยาวนาน รวมทั้งมีตำแหน่งระดับสูงในระบบราชการที่สะท้อนความเชี่ยวชาญเฉพาะ ทุนทางสังคม ที่แสดงถึงการมีเครือข่ายกว้างขวางและใกล้ชิดกับทั้งประชาชน นักการเมือง นักธุรกิจ เทคโนโลยีแครต รวมทั้งผู้มีอำนาจของพรรคการเมือง นอกจากนี้ด้วยบทความของสื่อมวลชนที่มากขึ้นในปัจจุบัน การมีความสัมพันธ์อันดีกับสื่อมวลชนก็ถือเป็นทุนที่ช่วยในการสร้างภาพลักษณ์ในทางการเมืองได้ดี

ดังนั้น การแปลงทุนจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่นักการเมืองใช้ในการเปลี่ยนทุนในรูปแบบต่าง ๆ ให้กลายเป็นทุนทางการเมือง โดยมีเป้าหมายเพื่อเข้าสู่สนามอำนาจหรือรักษาที่นั่งในสนามนั้นไว้อย่างมั่นคง การแปลงทุนจึงเป็นกลไกกลางระหว่างทุนที่มีอยู่กับตำแหน่งรัฐมนตรีที่ต้องการไปให้สิ่งรวมทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสามารถของนักการเมืองในการจัดการทุนและแปลงทุนในสนามการเมืองที่มีการแข่งขันสูง อย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญประการหนึ่งคือ ทุนที่จะแปลง จำเป็นต้องแปลงและใช้ให้สอดคล้องกับกติกาของสนามการเมือง เนื่องจากแต่ละสนามจะมีกติกาเฉพาะ สนามการเมืองก็เช่นเดียวกันก็มีกติกาที่มีการปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขทางการเมืองและสังคม

การรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีผ่านการแปลงซ้ำและผลิตซ้ำทุน การรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากไม่มีกระบวนการแปลงซ้ำและผลิตซ้ำทุนที่นักการเมืองได้สร้างและสะสมมาก่อนหน้า กระบวนการนี้มีความเชื่อมโยงกับทุนและสนามการเมืองรวมทั้งปัจจัยเชิงโครงสร้างอย่างชัดเจน กล่าวคือ นักการเมืองส่วนใหญ่ไม่ได้ครอบครองทุนประเภทเดียว การจะสามารถดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีได้

อย่างมั่นคงยาวนาน จำเป็นต้องอาศัยการผสมผสาน การแปลงซ้ำ และการผลิตซ้ำทุนประเภทต่างๆ ที่ครอบครองนั้นไปพร้อมๆ กัน อย่างมียุทธศาสตร์

อย่างไรก็ดีในสนามการเมืองไทย กลยุทธ์สำหรับนักการเมืองในการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีบ่อยครั้งที่ไม่สามารถแยกได้อย่างเด็ดขาดว่ากลยุทธ์ใดคือการแปลงซ้ำและกลยุทธ์ใดคือการผลิตซ้ำทุน เนื่องจากบริบทของการเมืองไทยที่มีความซับซ้อน กลยุทธ์ต่างๆ จึงมักมีลักษณะของการผสมผสาน นั่นคือการแปลงทุนเดิมให้สอดคล้องกับเงื่อนไขใหม่ พร้อมกันนั้น ก็ทำการผลิตซ้ำทุนเดิมอย่างต่อเนื่องเพื่อรักษาอำนาจและความชอบธรรมในการครอง ในการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์การแปลงซ้ำและผลิตซ้ำจึงมักพบว่ากลยุทธ์ที่นักการเมืองใช้มักมีความซ้อนทับกัน

สำหรับบุรีดิเออ การผลิตซ้ำทุนไม่ได้หมายถึงการรักษาจำนวนและชนิดของทุนให้เท่าเดิม หรือเพียงแค่เพิ่มจำนวน แต่เป็นการปรับใช้ทุนให้สอดคล้องกับพลวัตและกติกาของสนาม โดยการปรับใช้นั้นต้องคำนึงถึงความชอบธรรม การได้รับการยอมรับจากตัวแสดงและผู้ที่มีอำนาจในสนาม การผลิตซ้ำทุนจึงเป็นการกระบวนกรที่ต้องอาศัยยุทธศาสตร์เพื่อดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทุนยังคงรักษาและหรือเพิ่มมูลค่าในสนามการเมืองเมื่อบริบทเปลี่ยนไป หากให้เห็นภาพชัดเจนอาจแยกรายทุนได้ดังนี้

ทุนเศรษฐกิจ เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่ช่วยให้รัฐมนตรียังสามารถรักษาฐานอำนาจในพรรคหรือกลุ่มการเมืองของตน โดยเฉพาะในระบบที่รัฐมนตรีต้องฟังเสียงสนับสนุนจาก ส.ส. และกลุ่มทางการเมืองในพรรค การมีทรัพยากรเพื่อดูแลกลุ่มการเมืองหรือที่เรียกว่าการเลี้ยงดูเครือข่ายเป็นปรากฏการณ์ที่พบเห็นได้ในกลุ่มการเมืองที่มีพื้นที่และประชาชนที่ต้องดูแล การใช้ทุนในลักษณะนี้สัมพันธ์กับระบบอุปถัมภ์ ที่แม้อาจเปลี่ยนรูปแบบไป สำหรับนายทุนพรรคการเมือง การยังคงให้การสนับสนุนทางการเงิน ถือเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้แน่ใจว่าคนที่ตนเองส่งเพื่อเป็นรัฐมนตรีหรือนโยบายที่ต้องการให้รัฐบาลดำเนินการจะประสบความสำเร็จ

ทุนวัฒนธรรม โดยคุณค่าของทุนวัฒนธรรมที่มีในสนามการเมืองและรวมถึงในสนามอื่น ทำให้ทุนวัฒนธรรมมีคุณค่าที่หาได้ยากในสนามการเมือง หากการดำเนินการต่างๆ ของรัฐมนตรีเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะ ตอบสนองกับนโยบายของรัฐบาล และได้รับการให้คุณค่าในทุนวัฒนธรรมที่ครอบครอง ก็จะสามารถดำรงตำแหน่งได้อย่างยาวนาน สำหรับผู้ที่ครอบครองทุนวัฒนธรรมและใช้เป็นเงื่อนไขปัจจัยสำหรับการเข้าสู่ตำแหน่ง ความที่ทุนวัฒนธรรมที่ครอบครองนั้นมีคุณค่าในสนามอื่นด้วย จึงทำให้มีความอิสระในการตัดสินใจรักษาตำแหน่ง สำหรับนักการเมืองที่เข้าสู่ตำแหน่งด้วยทุนอื่น การทำงานในตำแหน่งอย่างดี มีผลงานอยู่เสมอ ก็ถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ช่วยป้องกันการปรับออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีได้ด้วย

ทุนทางสังคม การรักษาเครือข่ายความสัมพันธ์กับนักการเมือง กลุ่มอำนาจ พรรคการเมือง ตลอดจนเครือข่ายทางราชการและธุรกิจ รวมทั้งประชาชน ถือเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญในการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรี นักการเมืองที่สามารถสร้างพันธมิตรและรักษาสัมพันธ์ภาพกับผู้มีอำนาจได้ จะอยู่ในสถานะที่ได้เปรียบจากการสามารถสื่อสารกับผู้มีอำนาจและมักจะได้รับความไว้วางใจให้อยู่ในอำนาจได้อย่างยาวนาน เนื่องจากทุนทางสังคมดังกล่าวมีมูลค่าในสายตาของผู้ที่มีอำนาจในสนาม

นอกจากนี้การสร้างสัมพันธ์กับสื่อมวลชนก็มีส่วนสำคัญในการรักษาตำแหน่ง เพราะการได้รับการสนับสนุนผ่านการนำเสนอผลงาน หรือการได้รับการกล่าวถึงอย่างสม่ำเสมอ ด้วยคำแนะนำสภาพลักษณะที่ดี ย่อมมีส่วนช่วยในการช่วยรักษาสถานะทางการเมืองและลดความเสี่ยงจากแรงกดดันในการปรับเปลี่ยนตำแหน่งรัฐมนตรีได้

ทุนสัญลักษณ์ หลังจากที่นักการเมืองเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ทุนสัญลักษณ์ที่อยู่ในรูปของชื่อเสียง เกียรติภูมิ ความนิยม หรือแม้แต่วิถีปฏิบัติที่สังคมรับรู้ มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความชอบธรรมและการสนับสนุนจากภายในพรรคการเมืองและประชาชน ทั้งนี้ สื่อมวลชน หรือการสื่อสารผ่านช่องทางต่างๆ ล้วนมีส่วนช่วยในการสร้างทุนสัญลักษณ์ให้เกิดขึ้น อันเป็นปัจจัยสนับสนุนการรักษาตำแหน่งหรือขยายเวลาในการดำรงตำแหน่งต่อไปได้ รวมทั้งช่องทางออนไลน์ที่หากพรรคการเมืองหรือนักการเมืองคนใดสามารถใช้สื่อในการสร้างและควบคุมการผลิตความจริง ก็จะสามารถรักษาสถานะของตนเอง อย่างน้อยก็ในฐานะของผู้ที่มีความชอบธรรมในสายตาประชาชน

อย่างไรก็ดี การรักษาตำแหน่งผ่านกระบวนการแปลงซ้ำและผลิตซ้ำ ต้องดำเนินการต่างๆ อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการควบคุมความหมายของทรัพยากรนั้นผ่านอำนาจเชิงสัญลักษณ์ เพื่อรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีและการยอมรับจากผู้คนในสนาม ดังเช่น นักการเมืองบางคนแม้มีทุนเศรษฐกิจสูง และยังคงใช้ทุนเพื่อการสนับสนุนต่อไป แต่หากไม่มีความสามารถในการสร้างภาพลักษณ์ที่จะช่วยสร้างความชอบธรรมให้กับตนเองและรัฐบาล หรือมีเครือข่ายในพรรคที่ไม่แข็งแกร่ง ก็อาจถูกปรับออกจากตำแหน่งได้ เว้นเสียแต่ว่าปริมาณของทุนเศรษฐกิจที่ลงไปในนั้นอยู่ในปริมาณที่สูงมากจนนำไปสู่ความเกรงใจและกลายเป็นการสร้างพันธมิตรกับผู้มีอำนาจของพรรคการเมือง ขณะเดียวกัน ผู้ที่มีทุนทางวัฒนธรรม เช่น นักวิชาการหรือเทคโนโลยี หากไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับลักษณะเฉพาะของสนามการเมืองก็อาจไม่สามารถรักษาตำแหน่งไว้ได้เช่นกัน นอกจากนี้ งานวิจัยยังชี้ให้เห็นถึงบทบาทของตัวแสดงอื่นๆ โดยเฉพาะสื่อมวลชน ที่แม้จะไม่ได้เป็นผู้เล่นหลักในสนามการเมือง แต่เป็นผู้เล่นที่มีอำนาจเชิงสัญลักษณ์ที่สามารถมีอิทธิพลต่อภาพลักษณ์ ความชอบธรรม และแรงกดดันต่อผู้มีอำนาจอันนำไปสู่การปรับเปลี่ยนตัวรัฐมนตรีได้

กล่าวสำหรับการสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจทางสังคม ที่ถือได้ว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญของทุนทางการเมือง โดยเป็นผลจากการสะสมทุนสัญลักษณ์อย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งได้รับการยอมรับจากทั้งผู้มีอำนาจ นักการเมือง และหรือประชาชน ดังที่กล่าวไปว่า ทุนต่างๆ ที่สะสม ไม่ว่าจะเป็ ทุนเศรษฐกิจและสังคม จำเป็นต้องสร้างและสั่งสมอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ดังเช่น การสนับสนุนทางการเงินกับพรรคการเมืองเพียงครั้งเดียว หรือสองครั้ง แม้จะมีปริมาณมาก แต่ไม่อาจนำไปสู่การสร้างทุนสัญลักษณ์ของการเป็นผู้ให้การสนับสนุนทางการเงินได้ เพราะสัญลักษณ์นี้จะได้มาต้องมีความสม่ำเสมอและต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน จนนำไปสู่ทุนทางการเมืองที่เป็นความเชื่อมั่นและความไว้วางใจอันจะกลายเป็นทุนที่ใช้ในการต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรีได้ หรือทุนทางสังคม คือการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ความเชื่อมั่นและความไว้วางใจจากประชาชนจะเกิดขึ้นได้ด้วยการให้การดูแล ช่วยเหลือ สนับสนุนอย่างจริงจังมาเป็นระยะเวลานานมาจนประชาชนลงคะแนนเสียงเลือกนักการเมืองคนนั้น หรือนักการเมืองในเครือข่ายเป็นผู้แทน หรือการมีความสัมพันธ์กับนักการเมืองหรือผู้มีอำนาจทางการเมือง ไม่ใช่เพียงรู้จักและพบปะเพียงครั้งสองครั้ง แต่ต้องแสดงออกผ่านการกระทำมาเป็นระยะเวลานานจนได้ชื่อว่า เป็นคนใกล้ชิด หรือ มีความภักดี เป็นที่ประจักษ์ ที่ทุนทางสังคมที่ลงไปนี้แปลงเป็นทุนสัญลักษณ์ และเมื่อถูกใช้ในสนามการเมืองสามารถแปลงเป็นทุนทางการเมืองเพื่อก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีได้ โดยที่บุคคลอื่นในพรรคหรือในกลุ่ม ไม่สามารถปฏิเสธทุนนี้ได้ ความเหมาะสมกับตำแหน่งทางการเมืองจึงเป็นกระบวนการทางสังคมที่ต้องใช้เวลาสร้างและสั่งสมเพื่อให้เกิดกลายเป็นทุนทางการเมือง และกลายเป็นกติกาสีที่ลนามให้การยอมรับ

การสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจทางสังคมในฐานะที่เป็นทุนทางการเมือง ในทางปฏิบัติ ไม่ใช่เพียงแค่เพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งทางการเมืองหรืออำนาจทางการเมือง หากแต่ยังเป็นเครื่องมือในการรักษาและขยายอำนาจของตนเองผ่านภาพลักษณ์และความต่อเนื่องของบทบาทในสนามการเมือง ที่หากพิจารณาจากมุมมองของ Luhmann ความเชื่อมั่นและความไว้วางใจทางสังคมไม่ใช่เรื่องศีลธรรม หากแต่เป็นหน้าที่เชิงโครงสร้าง ที่ทำให้ระบบสามารถดำเนินไปได้โดยไม่หยุดชะงัก ดังจะเห็นได้ว่า ความไว้วางใจทำหน้าที่ในการเชื่อมต่อผู้มีอำนาจหรือนักการเมืองกับประชาชนภายในระบบ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เป็นข้อสังเกตจากการศึกษาคือ กรณีของความเชื่อมั่นและความไว้วางใจของประชาชนที่มีกับกลุ่มการเมือง หรือ ส.ส. ได้ถูกสร้างขึ้นก่อนการเลือกตั้ง เช่นเดียวกับความไว้วางใจของ ส.ส. กับกลุ่มการเมือง หรือกลุ่มการเมืองกับพรรคการเมือง ก็ถูกสร้างขึ้นก่อนการเลือกตั้ง แต่การเลือกตั้งและผลการเลือกตั้งทำให้ความเชื่อมั่นและความไว้วางใจแปรเปลี่ยนเป็นทุนทางการเมือง และทำหน้าที่ในเชิงโครงสร้างไปพร้อมกับการเลือกตั้งเพื่อเลือกสรรผู้ที่จะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี

สำหรับปัจจัยเชิงโครงสร้าง ไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ คำพิพากษาของศาล หรือองค์กรอิสระ เช่น คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปป.ช.) พบว่า มีบทบาทสำคัญต่อการแต่งตั้งและการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีด้วยเช่นกัน แม้ทุนและกติกากายในสนามจะมีความสำคัญในฐานะกลไกการต่อรองทางอำนาจ แต่ปัจจัยเชิงโครงสร้างเหล่านี้ถือเป็นกรอบกติกาที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่สามารถปฏิเสธได้ ซึ่งในบางกรณีส่งผลกระทบต่อ การเข้าสู่ตำแหน่งหรือยุติการดำรงตำแหน่งได้ แม้ว่าบุคคลนั้นจะมีทุนทางการเมืองในระดับสูง หรือผ่านการเจรจาต่อรองภายในพรรคการเมืองมาแล้วก็ตาม

ดังเช่นในกรณีของ ชาคา ไทยเศรษฐ์ และ ธรรมนัส พรหมเผ่า ที่แม้จะได้รับการสนับสนุนในสนามการเมืองจากทุนทางการเมืองที่มีในระดับสูง แต่ก็ไม่สามารถเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีได้ เนื่องจากข้อจำกัดจากกลไกทางกฎหมายและคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกรณีพิพิต ชีนบาน อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยพบว่า นักการเมืองกลุ่มนี้ไม่ได้หายไปจากสนาม หากแต่เปลี่ยนไปสู่การเป็นผู้มีอำนาจที่ไม่เป็นทางการหรือผู้ที่อยู่เบื้องหลัง ด้วยการใช้เครือข่ายจากประชาชนในพื้นที่รวมทั้งการให้การสนับสนุนทางการเงิน และความสัมพันธ์กับนักการเมืองระดับต่างๆ เพื่อสะสมทุนทางการเมืองให้กับตนเอง และใช้ทุนเหล่านี้ในการกำหนดทิศทางอำนาจภายในกลุ่มการเมือง พรรคการเมือง หรือแม้แต่ภายในรัฐบาลในลักษณะที่ไม่เปิดเผย แต่ทรงอิทธิพล

“...การเป็นรัฐมนตรีไม่ใช่จุดสูงสุดของเรื่อง อยู่ที่การรักษาอำนาจของกลุ่มด้วย บางทีเขาก็หมุนกันเป็น ตัวอย่างเช่น เขาอาจจะออก แต่คุณจะไปบอกว่าเพราะเขาสิ้นสุดความเป็นรัฐมนตรี อย่างปัจจุบันอย่างนี้ชาคาต้องออกเพราะคุณสมบัติเสี่ยง เขาก็เอาลูกขึ้นมาเป็นสำหรับชาคาแล้วความสำเร็จของเขา น่าจะยังอยู่ที่ว่าตระกูลเขายังได้เป็นหรือเปล่า ไม่มีความจำเป็นว่าต้องเป็นตัวเขา ก็แปลว่าเขาได้สืบทอดเครือข่าย เขายังได้บริหารอำนาจอยู่ในเครือข่ายเขาหรือเปล่า ผมรู้สึกว่ามันสำคัญ คำว่าการรักษาอำนาจบางทีไม่ได้หมายความว่า ถ้าฉันทันทีได้เป็นแล้วเท่ากับฉันทันทีรักษาอำนาจไม่ได้ บางทีการรักษาอำนาจอาจจะอยู่ในลักษณะของการที่ฉันทันทีส่งทอดอำนาจให้กับเครือข่ายของตัวเองได้โดยที่ฉันทันทียังมีอำนาจนำอยู่ ฉะนั้นที่เราจะไปพูดถึงกรอบกฎหมาย กรอบกฎหมายบางทีไม่ได้มีผลถึงขั้นเป็นไม่ได้แล้วจบ เป็นไม่ได้ แต่เครือข่ายของตัวเองก็ยังเป็นได้” (นักวิชาการ 2)

ข้อสังเกตเกี่ยวกับทุนและโครงสร้างอำนาจในแต่งตั้งรัฐมนตรี

การเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีในประเทศไทยเป็นผลจากระบวนการการแปลงทุนจากทุนต่างๆ ที่มีบทบาทสำคัญในสนามการเมือง โดยไม่สามารถแยกทุนแต่ละประเภทออกจากกันได้ ทุกประเภทของทุนต้องถูกนำมาใช้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างอำนาจ อิทธิพล และความสามารถในการเจรจาต่อรองเพื่อการมีตำแหน่งในรัฐบาล โดยเฉพาะทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคมที่ถือได้ว่ามีความสำคัญอย่างมากในสนามการเมืองไทย การแปลงทุนเหล่านี้เกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างการเมืองและกติกาสถาปัตยกรรมทางการเมืองที่มีการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีตามความสัมพันธ์ในพรรคการเมืองและการต่อรองทางการเมืองที่ซับซ้อน จากการศึกษาและวิเคราะห์การเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีในสนามการเมืองไทยมีข้อสังเกตที่น่าสนใจ ดังนี้

1. ทุนเศรษฐกิจกับบทบาทในตำแหน่งรัฐมนตรี กลุ่มทุนขนาดใหญ่หรือที่เรียกว่านายทุน พรรคการเมืองมักจะมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนพรรคการเมืองทางการเงิน เพื่อผลักดันนโยบายที่เอื้อประโยชน์แก่กลุ่มทุนของตนเอง และมีบทบาทในการกำหนดบุคคลที่สามารถขึ้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีเพื่อรักษาผลประโยชน์ที่ได้จากการสนับสนุนนี้ แต่ภายใต้เงื่อนไขที่พรรคแกนนำเป็นผู้กำหนด กติกาการปรับเปลี่ยนคณะรัฐมนตรี ที่ตำแหน่งรัฐมนตรีอาจมีการปรับเปลี่ยนบ่อยครั้ง การสนับสนุนทางการเงินและความสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์จึงยังคงมีบทบาทอย่างต่อเนื่องในการรักษาตำแหน่ง

2. ทุนวัฒนธรรมและบทบาทในการก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี แม้ว่าในทางทฤษฎี การเลือกบุคคลเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีจากความรู้และความสามารถจะเป็นสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม แต่ในทางปฏิบัติ บทบาทของทุนวัฒนธรรม เช่น ความรู้ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์ มักมีความสำคัญน้อยในการพิจารณาคัดเลือก โดยกลุ่มนักการเมืองมักได้รับตำแหน่งจากเครือข่ายและความสัมพันธ์มากกว่า ความรู้ความสามารถ แต่ทุนวัฒนธรรมก็ยังสามารถเป็นเครื่องมือในการสร้างความน่าเชื่อถือและภาพลักษณ์ที่ดี ดังเห็นได้จากกรณีพรรคก้าวไกล ที่เริ่มมีแนวทางที่มุ่งเน้นการสะสมทุนวัฒนธรรมในคือนักการเมืองภายในพรรค เช่น การสร้างความรู้ในด้านต่างๆ เช่น สิ่งแวดล้อมและแรงงาน เพื่อเตรียมตัวสำหรับการมีบทบาทในรัฐบาลในอนาคต

3. ทุนสังคมและการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ในสนามการเมืองไทยทุนทางสังคม เช่น เครือข่ายและความสัมพันธ์ มีบทบาทสำคัญในการช่วยให้บุคคลก้าวเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ผ่านการเจรจาและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กับผู้มีอำนาจในพรรคการเมือง แต่การได้ซึ่งทุนทางสังคมต้องใช้เวลาในการสร้างความสัมพันธ์ และภายในความสัมพันธ์ต้องมีการลงทุนอื่นๆ เพิ่มเติม เพื่อให้ผู้ที่คุมกติกาสถาปัตยกรรมมั่นใจว่าปัจจัยที่จะนำมาแลกเปลี่ยนซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรีเป็นไปตามกติกาที่อยู่ในสนาม

4. ทุนสัญลักษณ์และความชอบธรรมทางการเมือง ทุนสัญลักษณ์ เช่น ชื่อเสียงและภาพลักษณ์ที่ดี มีบทบาทในการสร้างความนิยมและการยอมรับจากประชาชน ช่วยเสริมสร้างความชอบธรรมให้กับ

รัฐมนตรี แต่ไม่ใช่ปัจจัยหลักในการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ในทางปฏิบัติ การมีทุนทางเศรษฐกิจและเครือข่ายที่แข็งแกร่งภายในพรรคการเมืองยังคงมีความสำคัญมากกว่า

5. ในการแปลงทุนสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี ทุนทุกประเภท คือ ทุนเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนสัญลักษณ์ ต้องถูกแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองภายในสนามการเมือง โดยไม่ได้สามารถนำไปใช้ได้โดยตรงไปตรงๆ หรือเพียงปัจจัยเดียว และรับประกันการได้ตำแหน่งรัฐมนตรี ในการต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรี กลุ่มการเมืองและพรรคการเมืองต้องใช้ทุนที่สะสมมาในการจัดสรรตำแหน่งผ่านกระบวนการเจรจาและการแบ่งปันอำนาจ โดยไม่คำนึงถึงคุณสมบัติหรือทรัพยากรของแต่ละบุคคลมีเพียงอย่างเดียว

6. กลยุทธ์ในการรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีนอกจากการใช้และแปลงทุนแล้ว การอยู่ในสนามมานาน หรือการเรียนรู้ที่จะเล่นเกมในสนาม ถือเป็นสิ่งสะท้อนอาบิตุสของนักการเมือง ที่จะทำให้เกิดความเข้าใจถึงกลยุทธ์ที่นักการเมืองใช้ ดังที่หลายคนอาจรู้สึก ว่า รัฐมนตรีบางคนไม่มีผลงาน แต่สามารถอยู่ในตำแหน่งได้นาน หรือบางคนอยู่ได้หลายสมัย อาจเป็นเพราะใช้สื่อในการสร้างภาพลักษณ์แม้ที่ไม่มีผลงาน หรืออาจไม่ต้องการมีความขัดแย้งกับข้าราชการ จึงกลายเป็นรัฐมนตรีที่ไม่มีผลงานและถูกครอบงำโดยข้าราชการประจำ แต่ก็ทำให้อยู่ในตำแหน่งได้นานเพราะเป็นที่ชื่นชอบของข้าราชการ หรือในบางกรณีที่พบว่ารัฐมนตรีบางคนไม่ใช้สื่อในการสร้างภาพลักษณ์ แต่สามารถดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีได้แม้จะมีการปรับคณะรัฐมนตรี เพราะมั่นใจในคุณค่าของทุนที่ตนเองครอบครองอันเป็นเครื่องมือในการต่อรองที่ดี

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาและการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า การเข้าสู่และดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีของนักการเมืองไทยในช่วงปี 2562 - 2567 ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยปัจจัยด้านคุณสมบัติเฉพาะตัวหรือทุนวัฒนธรรม หรือกระบวนการทางรัฐธรรมนูญแต่เพียงอย่างเดียวซึ่งเป็นปัจจัยเชิงโครงสร้าง แต่ต้องอธิบายด้วยความสัมพันธ์เชิงพลวัตของทุนและสนามในลักษณะที่บูร์ดีเออ ดังที่พบว่า นักการเมืองใช้ทุนชนิดต่างๆ สร้างสถานะและอำนาจต่อรองในสนามอำนาจ โดยไม่มีทุนชนิดใดชนิดหนึ่งที่เป็นบริสุทธิที่สามารถทำให้คนๆหนึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี แม้แต่อดีตข้าราชการที่ดูเหมือนว่ามีทุนวัฒนธรรมสูง และทุนวัฒนธรรมนี้เองที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ได้มาซึ่งตำแหน่งรัฐมนตรี เพราะในความเป็นจริงการเคยดำรงตำแหน่งเช่น ปลัดกระทรวง คือทุนวัฒนธรรมที่แสดงความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ ที่ได้รับการประทับตราและรับประกันจากผู้ที่อยู่ในสนามของระบบราชการ และเมื่อเงื่อนไขสำหรับการเป็นรัฐมนตรี

ไม่ว่าจะเป็นกติกากาจากโครงสร้างหรือสถานการณ์ทางการเมืองในเวลานั้นต้องการผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะ ได้เปิดให้กับผู้ที่มีทุนวัฒนธรรมนี้ ก็เท่ากับว่าผู้ที่อยู่ในสนามการเมืองก็ให้การรับประกันทุนวัฒนธรรมให้สามารถแปลงไปเป็นทุนทางการเมืองได้ ดังนั้น การรับรู้และการยอมรับในความเป็นอดีตปลัดกระทรวง จึงไม่ได้เกิดจากตำแหน่งนั้นๆ เอง หากแต่เพราะตำแหน่งอดีตปลัดกระทรวงได้กลายเป็นทุนสัญลักษณ์ที่ช่วยรัฐบาลในการสร้างภาพลักษณ์ว่า มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงที่มีความเป็นมืออาชีพ มีความรู้ มีประสบการณ์ และรู้จักจริงในงานที่เข้าไปทำ และจะกลายเป็นทุนที่สร้างความน่าเชื่อถือและความชอบธรรมให้กับรัฐบาลได้

กล่าวสำหรับสนามการเมือง มีลักษณะของการเป็นสนามแม่เหล็กที่ดึงดูดผู้ที่มีทุนที่สนามต้องการและผลักดันผู้ที่ไม่ใช่ทุนที่สนามต้องการออก ฉะนั้น นักการเมืองที่สามารถอยู่ใกล้ศูนย์กลางแห่งอำนาจได้หมายความว่ามีโอกาสในการก้าวสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีได้ เพราะสายสัมพันธ์ที่มีไม่ใช่เพียงการรู้จักผู้ที่อยู่ศูนย์กลางอำนาจ หากแต่ต้องเป็นผู้ที่มีทุนที่สนามและผู้ที่มิอำนาจต้องการ กล่าวสำหรับทุนทั้ง 4 ชนิดกับสนามการเมืองไทย จะเห็นได้ว่า ในแต่ละช่วงของสถานการณ์ทางการเมือง ตำแหน่งรัฐมนตรี มีความต้องการทุนที่แตกต่างกัน เช่น ในช่วงรัฐบาลจากการรัฐประหาร การแต่งตั้งรัฐมนตรีจากผู้ที่มีทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์สูง จะช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ให้กับรัฐบาลได้ ดังนั้น ความชอบธรรมของผู้ที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี จึงไม่ได้สัมพันธ์กับหลักคุณธรรมหรือธรรมภิบาลแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นกติกาสงครามในเวลานั้นๆ ที่ทำการร่วมกำหนดว่าความชอบธรรมสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งคืออะไร

เมื่อการเข้าสู่ ดำรง และรักษาตำแหน่งรัฐมนตรีในประเทศไทยไม่ใช่ผลลัพธ์จากกลไกทางรัฐธรรมนูญหรือคุณสมบัติเฉพาะตัวของนักการเมืองซึ่งก็คือทุนที่ครอบครองแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลจากระบบการต่อรองในสนามการเมืองที่ซับซ้อนและความสามารถในการแปลงทุนเพื่อให้ได้รับการยอมรับของนักการเมือง การอธิบายด้วยแนวคิดของบูร์ดิเยอด้วยแนวคิดทุน การแปลงทุน และสนาม จึงทำให้เราเห็นพลังของทุนและของนักการเมือง ดังที่บูร์ดิเยอเสนอว่า ทุนที่นักการเมืองครอบครองจะมีความหมายเมื่อได้รับความหมายหรือให้คุณค่าผ่านโครงสร้างของสนาม และการประทับตราทางสัญลักษณ์จากกติกาสงครามในสนาม

กล่าวสำหรับทุนเศรษฐกิจ ถือได้ว่ามีความสำคัญอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มการเมืองที่มีฐานเสียงเป็น ส.ส. ในพื้นที่ที่ต้องใช้ทุนเศรษฐกิจในการสร้างฐานเสียงและคะแนนเสียง เพื่อนำมาสร้างอิทธิพลในการเจรจาต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรี หรือนักธุรกิจการเมืองที่ต้องการเข้าสู่สนามการเมืองด้วยการเป็นนายทุนพรรค โดยอาจส่งตัวแทนหรือสนับสนุนนักการเมืองมาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี การใช้เงินในกระบวนการนี้ในทางหนึ่งคือความจำเป็น ที่การหาเสียงเลือกตั้งลงพื้นที่ต้องจ่ายเงิน ที่สอดคล้องกับที่ Yun (2000) กล่าวว่า การใช้เงินทำให้ผู้คนหลงลืมเรื่องอุดมการณ์ทางการเมืองดังที่พบว่า ในสังคมไทยแม้พรรค

การเมืองต่างๆ จะมีนโยบายหาเสียงแต่ไม่ปรากฏอุดมการณ์ที่ชัดเจน ขณะเดียวกันในการเลือกตั้งแต่ละครั้งจะมีข้อมูลการซื้อสิทธิ์ขายเสียงปรากฏออกมาเสมอ

สำหรับทุนวัฒนธรรม ความรู้ความสามารถคือปัจจัยที่สำคัญสำหรับผู้ที่จะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี โดยเฉพาะในกระทรวงที่มีความเป็นเทคนิคเฉพาะ ได้แก่ กระทรวงการคลัง และกระทรวงการต่างประเทศ โดยมักจะมีการเชิญผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ หรือข้าราชการที่มีประสบการณ์สูงมาดำรงตำแหน่ง ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Herrera and Post (2019); Kaltenegger and Jedenastik. (2022) โดยเฉพาะในประเด็นที่การเชิญคนนอกที่มีความรู้ความสามารถมาร่วมรัฐบาลในกระทรวงเหล่านี้เป็นการสร้างทุนทางการเมืองให้กับพรรคการเมืองหรือก็คือพรรครัฐบาลจากการที่สามารถจัดวางคนได้อย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตาม ในสังคมไทย ยังไม่ปรากฏชัดเจนถึงการกีดกันผู้หญิงเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีดังที่ปรากฏในงานของ Silvia Claveria Alias (2022) และ Bordandini and Mulé. (2021)

สำหรับทุนทางสังคมหรือก็คือเครือข่ายความสัมพันธ์กับผู้มีอำนาจทางการเมืองหรือรวมทั้งประชาชนที่เป็นฐานเสียง มีความสำคัญต่อการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีในสนามการเมืองไทย เช่นเดียวกับกรณีของประธานาธิบดี โดนัลด์ ทรัมป์ ที่มีทุนทางสังคมมากกว่าแคชเชอิลลาซี คลินตัน ที่มีทุนวัฒนธรรมมากกว่า และกรณีของอินโดนีเซีย ที่พบว่าทุนทางสังคมและทุนเศรษฐกิจมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งมากกว่าการพึ่งพาทุนทางการเมืองของรัฐบาล (Yun, 2000; Ambiya, 2024) ซึ่งจากการศึกษาพบว่า กลุ่มการเมืองที่เรียกว่าบ้านใหญ่ มีศักยภาพทั้งทางด้านเศรษฐกิจและเครือข่ายมากจนสามารถเลือกได้ว่า จะสังกัดพรรคใด ดังเช่นกรณีของกลุ่มแบ็งมัน ของนายวิรัตน์ หวังบุญกิจโกศล ที่ก่อนหน้านี้สังกัดพรรคภูมิใจไทย แต่ในการเลือกตั้ง 2566 ย้ายมาสังกัดพรรคเพื่อไทย ซึ่งก็ยังคงรักษาฐานคะแนนเสียงไว้ได้อย่างดี อันสะท้อนให้เห็นถึงพลังของทุนทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีมากกว่าพรรคการเมือง

เมื่อทุนต่างๆ จะสามารถใช้ในสนามการเมืองได้ จำเป็นต้องแปลงไปเป็นทุนทางการเมือง ไม่ว่าทุนใดก็ตามจำเป็นต้องถูกแปลง ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Kimberly Casey (2008) ที่กล่าวว่าทุนทางการเมืองไม่ใช่ทุนที่บริสุทธิ์ แต่เกิดจากการแปลงทุนอื่น เช่น ทุนเศรษฐกิจหรือทุนวัฒนธรรมให้ได้รับการยอมรับในบริบทของพรรคการเมืองหรือกลุ่มอำนาจในสนาม เช่นเดียวกับงานของ Sáez (2017) ที่เสนอเรื่องทุนส่วนบุคคลและทุนที่ได้รับมอบหมาย ก็สามารถอธิบายกรณีที่นักการเมืองบางคนเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีโดยไม่ผ่านสนามเลือกตั้ง เช่น กรณีของอดีตรัฐมนตรีระดับสูงหรือเทคโนโลยีในกระทรวงสำคัญ ที่งานวิจัยนี้ก็พบเช่นกันว่า ทุนวัฒนธรรมในลักษณะของการเคยเป็นอดีตรัฐมนตรีระดับสูงสามารถถูกแปลงเป็นทุนสัญลักษณ์และทุนทางการเมืองได้ หากผู้มีอำนาจทางการเมืองต้องการเสริมภาพลักษณ์ของรัฐบาลด้วยความชอบธรรม ดังที่ Sáez เรียกว่า delegated political capital ที่ไม่ใช่ทุนที่นักการเมืองสร้างเอง แต่เป็นทุนที่ได้รับการประทับตราจากผู้มีอำนาจแล้ว

สำหรับงานของ Gaxie (2018) และ Navarro (2006) เน้นให้เห็นว่า ทุนการเมืองไม่สามารถสะสมได้อย่างเสรี หากแต่ถูกควบคุมด้วยโครงสร้างของพรรคและสนามการเมือง ซึ่งมักเปิดพื้นที่ให้เฉพาะนักการเมืองที่มีทุนแบบเฉพาะ เช่น ความสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับผู้นำพรรค หรือกลุ่มอำนาจทางทหาร ซึ่งผลการวิจัยนี้ยืนยันข้อเสนอในทำนองเดียวกันว่า นักการเมืองที่มีทุนวัฒนธรรมสูงหรือมีผลงานดี อาจไม่สามารถเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีได้เลยหากไม่สามารถ “วางตน” ไว้ในตำแหน่งแห่งที่เชิงสัมพันธ์ที่เหมาะสมในสนามการเมืองไทย นอกจากนี้ งานของ Eyal (2005) ที่วิเคราะห์การสืบทอดอำนาจในยุโรปตะวันออกผ่านกลไกของทุนที่ซ่อนอยู่เบื้องหลัง ยังสะท้อนปรากฏการณ์ในประเทศไทยในกรณีที่นักการเมืองบางคนไม่ได้มีอำนาจอย่างเป็นทางการ แต่มีบทบาทอย่างมากในการจัดวางไครตารัฐมนตรี ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของทุนสังคมและทุนสัญลักษณ์ที่ถูกฝังอยู่ในโครงสร้างสนามโดยที่ไม่เปิดเผยต่อสาธารณะ

สำหรับโครงสร้างรัฐธรรมนุษย์ กฎหมาย และคำพิพากษาศาลรัฐธรรมนูญเป็นโครงสร้างที่มีบทบาทและมีอิทธิพลในการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี ดังปรากฏกรณีการถอนตัวของชาติา ไทยเศรษฐ์ และธรรมนิส พรหมเผ่า กรณีนี้แม้จะไม่ได้เป็นการแสดงความรับผิดชอบเนื่องจากยังไม่ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ดังเช่นงานของ De Ruiter and Maria (2019) และ Sam Youl Lee, M. Jae Moon and Sung Deuk Hahn (2010) ที่ระบุว่า การลาออก คือทางเลือกที่แสดงถึงความรับผิดชอบทางการเมือง แต่สิ่งที่เหมือนกันคือสะท้อนถึงความสำคัญของกฎหมายและกติกาของสนามการเมือง ที่ผู้เล่นในสนามต้องคำนึงถึงเสถียรภาพโดยรวมของรัฐบาล และการเลือกที่จะออกมาจากสนามการเมืองในตำแหน่งที่เป็นทางการเมือง โดยกรณีของไทยพบว่า การถอนตัวออกมา คือการไม่อยู่เบื้องหน้า หากแต่อยู่เบื้องหลังของการขับเคลื่อนงานการเมืองดังที่บางคนอาจเรียกว่าเป็นนอมินี

พรรคการเมืองนอกจากมีหน้าที่ในการส่งคนลงสมัครรับเลือกตั้ง และจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี ยังถือได้ว่าเป็นโครงสร้างสำคัญในบ่มเพาะประสบการณ์ทางการเมืองให้กับนักการเมือง และใช้ระยะเวลาและประสบการณ์ค่อยๆ ไล่เต้าสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้น จนได้รับความไว้วางใจให้ดำรงตำแหน่งรัฐมาตริ (Ambiya, 2024; Claveria and Verge, 2015; Claessen, 2023; Kerby and Snagovsky, 2019) สำหรับสังคมไทย พรรคการเมืองเป็นโครงสร้างหลักในการส่งคนลงสมัครรับเลือกตั้ง เนื่องจากกฎหมายระบุให้ผู้สมัครต้องลงสมัครในนามพรรค และการจัดสรรตำแหน่งตามกติกาที่นักการเมืองรับรู้ นั่นคือพรรคแกนนำจะจัดสรรไครตารัฐมนตรีให้กับพรรคร่วมรัฐบาลตามจำนวน ส.ส. ที่แต่ละพรรคได้รับ ในขณะที่บทบาทการบ่มเพาะประสบการณ์ทางการเมืองจนได้รับความไว้วางใจจากพรรคให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ที่น่าจะมีเพียงพรรคประชาธิปไตยจึงจะมีขั้นตอนกระบวนการในเรื่องนี้ชัดเจนที่สุด

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรส่งเสริมความโปร่งใสและเกณฑ์ที่ชัดเจนในการแต่งตั้งรัฐมนตรี เนื่องจากการเข้าสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีมีกำหนดเพียงคุณสมบัตินี้เบื้องต้น ในขณะที่ใบทางปฏิบัตินอกจากคุณสมบัตินี้เบื้องต้น ยังพบการใช้กลไกที่ไม่เป็นทางการ เช่น ความสัมพันธ์ส่วนตัว หรือการจัดสรรโควตาภายในพรรค จึงควรมีการกำหนดหลักเกณฑ์ขั้นต้นที่เน้นความรู้ ความสามารถ และความชอบธรรม เพื่อให้การแต่งตั้งรัฐมนตรีในแต่ละกระทรวงมีความโปร่งใสมากยิ่งขึ้น และลดการพึ่งพาทุนในรูปแบบที่สร้างความเหลื่อมล้ำทางการเมือง

2. ควรเปิดพื้นที่ให้กับผู้มีทุนวัฒนธรรมจากภายนอกระบบพรรค เพื่อไม่ให้ตำแหน่งรัฐมนตรีกระจุกตัวอยู่เพียงแค่นักการเมืองจำนวนหนึ่ง การออกแบบกลไกเชิงโครงสร้าง เช่น การแต่งตั้งรัฐมนตรีจากผู้ทรงคุณวุฒิในบางกระทรวง อาจช่วยเสริมเติมคุณภาพของคณะรัฐมนตรีและลดแรงต้านจากประชาชนต่อการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีได้

3. ควรสนับสนุนการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และการพัฒนาความเข้าใจเรื่องทุนทางการเมืองในสังคม เพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงบทบาทของทุนต่างๆ ที่มีผลทางบวกและลบทั้งกับตนเอง สังคม ชุมชน และการเมืองไทย อีกทั้งการส่งเสริมการตรวจสอบและการมีส่วนร่วมอย่างมีวิจารณญาณของประชาชน โดยเฉพาะในช่วงเลือกตั้ง การตั้งคณะรัฐมนตรี การปรับคณะรัฐมนตรี จะช่วยทำให้การแต่งตั้งรัฐมนตรีในเมืองไทยเป็นพื้นที่ที่เปิดกว้างมากขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรขยายการศึกษาเรื่องทุนทางการเมืองในระดับเปรียบเทียบ เช่น ช่วงเวลาต่างๆ ระหว่างรัฐบาลชุดต่างๆ รวมทั้งการเปรียบเทียบกับประเทศที่มีบริบททางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และระบบการเมืองที่คล้ายคลึงกัน เช่น มาเลเซีย อินโดนีเซีย หรือฟิลิปปินส์ เพื่อทำความเข้าใจโครงสร้างและการใช้ทุนทางการเมืองในระดับภูมิภาค

2. ควรใช้แนวคิดทุนและสนามของบูร์ดิเยอ วิเคราะห์การเข้าสู่ตำแหน่งอื่นๆ ในระบบการเมืองไทย เช่น สมาชิกวุฒิสภา ผู้ช่วยรัฐมนตรี เพื่อขยายความเข้าใจว่าอำนาจในระบบการเมืองไทยถูกผลิตและจัดวางผ่านกลไกทุนและสนามการเมืองอย่างไร

3. ควรพัฒนาเครื่องมือเชิงวิเคราะห์ที่ใช้ในการกำหนดตำแหน่งของผู้เล่นในสนามการเมือง ทั้งระดับบุคคล กลุ่มการเมือง พรรคการเมือง สื่อมวลชน นักวิชาการ ฯลฯ การพัฒนาเครื่องมือในลักษณะนี้จะช่วยให้เกิดความเข้าใจความสัมพันธ์ของทุนในสนามการเมืองได้ลึกซึ้ง และเห็นโครงสร้างอำนาจที่ไม่ได้ปรากฏอย่างเป็นทางการ

ภาคผนวก

ภาคผนวก 1 แสดงทุนในภาพรวมและทุนทางการเมืองของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร 1 จนถึงรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน
ตาราง ก1 แสดงทุนในภาพรวมของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร 1 จนถึงรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน

รัฐบาล	ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital)	ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital)	ทุนทางสังคม (Social Capital)	ทุนทางสัญลักษณ์ (Symbolic Capital)
ทักษิณ ชินวัตร 1 (2544 - 2548)	มีกลุ่มทุนใหญ่ เครือข่ายกลุ่มทุน ทำให้ มีอำนาจและการ ต่อรองสูง*	มีภาพลักษณ์นักบริหาร ใช้แนวคิด CEO	ใช้เครือข่ายพรรคไทยรัก ไทยและการควบคุมพรรค เล็ก	ภาพลักษณ์นักธุรกิจที่ประสบ ความสำเร็จ ต้องการสร้างการ เปลี่ยนแปลง พัฒนาเศรษฐกิจ
ทักษิณ ชินวัตร 2 (2548 - 2549)	มีกลุ่มทุนใหญ่ เครือข่ายกลุ่มทุน ทำให้ มีอำนาจและการ ต่อรองสูง*	มีประสบการณ์จากภาวะ แรก และขยายอิทธิพลผ่าน สื่อ	สร้างเครือข่ายนักการเมือง ระดับชาติและท้องถิ่น	ได้รับความสำเร็จของนโยบาย ประชานิยมสร้างความนิยม ต่อเนื่อง
สุรยุทธ์ จุลานนท์ (2549 - 2551)	-	มีภาพลักษณ์อดีต นายทหารระดับสูง มีความ น่าเชื่อถือ และรัฐมนตรี ส่วนใหญ่เป็นอดีต ข้าราชการ รวมทั้ง เทคโนโลยี	ใช้เครือข่ายกองทัพและ ข้าราชการในการบริหาร	ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่ม อนุรักษ์นิยม

รัฐบาล	ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital)	ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital)	ทุนทางสังคม (Social Capital)	ทุนทางสัญลักษณ์ (Symbolic Capital)
สมัคร สุนทรเวช (2551 - 2551)	ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มทุนเดิมของไทยรักไทย	ภาพลักษณ์นักการเมืองอาวุโส ประสบการณ์สูง	มีเครือข่ายนักการเมืองรุ่นเก่า	ถูกมองว่าเป็นตัวแทนของทักษิณ ชินวัตร
สมชาย วงศ์สวัสดิ์ (2551 - 2551)	ได้รับทุนจากพรรคพลังประชาชน	มีประสบการณ์บริหารในระบบราชการ	เชื่อมโยงเครือข่ายข้าราชการระดับสูง	ถูกมองว่าเป็นตัวแทนของทักษิณ ชินวัตร
อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ (2551 - 2554)	ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มทุนและเครือข่ายธุรกิจ	ภาพลักษณ์นักวิชาการ - ชนชั้นนำ	มีเครือข่ายในชนชั้นนำและข้าราชการ	ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายอนุรักษ์นิยม
ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (2554 - 2557)	มาจากกลุ่มทุนเดียวกับทักษิณ ชินวัตร*	มีภาพลักษณ์นักบริหารรุ่นใหม่	สร้างเครือข่ายใหม่ แต่ยังคงพึ่งกลุ่มเก่าของไทย	ความเป็นผู้หญิง และการยอมรับในฐานะน้องของทักษิณ
ประยุทธ์ จันทร์โอชา (คสช.) (2557 - 2562)	-	อาศัยการอ้างอิงกับชาติ กองทัพและสถาบันพระมหากษัตริย์	ใช้เครือข่ายทหารและข้าราชการเป็นฐานอำนาจ	ใช้ภาพลักษณ์ผู้นำที่มีมั่นคง
ประยุทธ์ จันทร์โอชา (รัฐบาลเลือกตั้ง) (2562 - 2566)	มีกลุ่มนายทุนพรรคภาคธุรกิจ และนายทุนบ้านใหญ่	เสริมภาพลักษณ์ผู้นำที่มั่นคง ผ่านการควบคุมสื่อและการสื่อสาร	อาศัยเครือข่ายทหาร-ข้าราชการต่อเนื่อง	ใช้กลไกรัฐธรรมนูญและวุฒิสภาแต่งตั้งเป็นเครื่องมือ

รัฐบาล	ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital)	ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital)	ทุนทางสังคม (Social Capital)	ทุนทางสัญลักษณ์ (Symbolic Capital)
เศรษฐา ทวีสิน (2566 - 2567)	มาจากนักธุรกิจ อสังหาริมทรัพย์ มีเครือข่ายทุนอยู่ เบื้องหลัง*	มีภาพลักษณ์นักธุรกิจที่ ประสบความสำเร็จสูง	สร้างเครือข่ายใหม่ แต่ยังไม่ ต้องพึ่งกลุ่มเดิมของเพื่อ ไทย	ได้รับความไว้วางใจจาก ทักษิณ ชินวัตร ให้เป็น ตัวแทนพรรคและดำรง ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ตารางที่ ก21 แสดงทุนทางการเมืองของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร 1 จนถึงรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน

รัฐบาล	ที่มาและโครงสร้างของทุนทางการเมือง	รูปแบบการใช้ทุนทางการเมือง	ผลลัพธ์
ทักษิณ ชินวัตร 1 (2544 - 2548)	ได้รับเลือกตั้งด้วยคะแนนเสียงข้างมากครั้งแรกของไทย พรรคไทยรักไทยรวมพรรคเล็กเพื่อสร้างพรรคที่แข็งแกร่ง	ใช้นโยบายประชานิยมเพื่อขยายฐานเสียง ตั้งนักการเมืองจากพรรคอื่นเข้ารวม	ครองเสียงข้างมากในสภา แต่เริ่มเผชิญแรงต่อต้านจากฝ่ายอนุรักษนิยม
ทักษิณ ชินวัตร 2 (2548 - 2549)	การชนะเลือกตั้งและสามารถจัดตั้งรัฐบาลพรรคเดียวได้	ใช้ทุนและเครือข่ายพรรคที่แข็งแกร่งและนโยบายประชานิยมอย่างต่อเนื่อง	เกิดการต่อต้านด้วยการเคลื่อนไหว และสูญเสียอำนาจจากการรัฐประหาร
สุรยุทธ์ จุลานนท์ (2549 - 2551)	ได้รับการแต่งตั้งจากคณะรัฐประหาร (คสช.)	ใช้ภาพลักษณ์อดีตนายทหารเพื่อสร้างเสถียรภาพ	อยู่ในอำนาจชั่วคราว แต่ไม่มีฐานอำนาจทางการเมืองที่แท้จริงเนื่องจากขาดความชอบธรรมตามการเมืองระบบประชาธิปไตย
สมัคร สุนทรเวช (2551 - 2551)	พรรคพลังประชาชนชนะเลือกตั้ง แต่ถูกมองว่าเป็นตัวแทนของทักษิณ ชินวัตร	ใช้แนวทางประชานิยมต่อเนื่อง พยายามสร้างภาพลักษณ์ผู้นำอิสระ	รัฐบาลยังคงถูกต่อต้านจากกลุ่มอนุรักษนิยม และสมัคร สุนทรเวชพ้นจากตำแหน่งโดยคำวินิจฉัยศาล

รัฐบาล	ที่มาและโครงสร้างของทุนทางการเมือง	รูปแบบการใช้ทุนทางการเมือง	ผลลัพธ์
สมชาย วงศ์สวัสดิ์ (2551 - 2551)	มาจากพรรคพลังประชาชน เช่นเดียวกับสมัคร ได้รับเลือกเป็น นายกรัฐมนตรี	ใช้เครือข่ายพรรคเพื่อรักษาอำนาจ	ถูกศาลรัฐธรรมนูญยุบพรรคพลังประชาชน ทำให้พ้นจากตำแหน่ง
อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ (2551 - 2554)	ได้รับการสนับสนุนจากพรรคร่วมและกลุ่มอำนาจนอกกรอบ	ใช้การเจรจากับชนชั้นนำและพรรคร่วมรัฐบาลเพื่อคั่งอำนาจ	เกิดความเคลื่อนไหว จากข้อวิพากษ์ว่า รัฐบาลไม่มีความชอบธรรม เกิดการประท้วงครั้งสำคัญ ในปี 2553 - 2554
ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (2554 - 2557)	พรรคเพื่อไทยชนะเลือกตั้ง เป็นผลจากความนิยม ฐานเสียง และการที่นายกฯ เป็นน้องสาวของทักษิณ ชินวัตร	ใช้นโยบายประชานิยมแบบต่อเนื่อง	การเผชิญกับแรงต่อต้านจากฝ่ายตรงข้าม เกิดการชุมนุมขับไล่ นายกฯ ประกาศยุบสภา และเกิดการรัฐประหารต่อมา
ประยุทธ์ จันทร์โอชา (คสช.) (2557 - 2562)	มาจากการรัฐประหาร มีอำนาจเบ็ดเสร็จ	ใช้กฎหมายและกลไก รัฐธรรมนูญควบคุมการเมือง	รัฐบาลอยู่ในอำนาจได้อาณาโดยไม่มีการเลือกตั้ง แต่ก็ถูกต่อต้าน ประท้วงจากฝ่ายประชาธิปไตยถึงการขาดความชอบธรรม
ประยุทธ์ จันทร์โอชา (รัฐบาลเลือกตั้ง) (2562 - 2566)	ได้เป็นนายกฯ ผ่านระบบรัฐธรรมนูญ 2560 และเสียงจากวุฒิสภาที่ คสช. แต่งตั้ง	ใช้กลไกรัฐและพรรคร่วม รัฐบาลเพื่อคั่งอำนาจ	ดำรงตำแหน่งได้จนครบวาระ แต่สูญเสียความนิยมจากการอยู่ในตำแหน่งที่ยาวนาน
เศรษฐา พิวิสิน (2566 - 2567)	พรรคเพื่อไทยเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาล แทนพรรคก้าวไกลที่ไม่สามารถจัดตั้ง	ใช้นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจ และสร้างเครือข่ายใหม่	อำนาจของรัฐบาลขึ้นอยู่กับความสามารถ ในการเจรจากับกลุ่มอำนาจและกลุ่มทุน

รัฐบาล	ที่มาและโครงสร้างของทุนทาง การเมือง	รูปแบบการใช้ทุนทาง การเมือง	ผลลัพธ์
	รัฐบาลได้ แต่ต้องร่วมกับพรรครัฐบาล เดิม		ต่างๆ เพื่อรักษาสตัสและเสถียรภาพของ รัฐบาล

ภาคผนวก 2 แสดงรายละเอียดคณะรัฐมนตรีในรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร 1 จนถึงรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน
ตาราง ข1 แสดงคณะรัฐมนตรีและพรรคการเมืองในรัฐบาลทักษิณ 1 (17 กุมภาพันธ์ 2544 - 11 มีนาคม 2548)

กระทรวง/ หน่วยงาน	รัฐมนตรีว่าการกระทรวง	พรรคการเมือง	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง	พรรคการเมือง
กระทรวงกลาโหม	พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ (17 กุมภาพันธ์ 2544 - 3 ตุลาคม 2545)	ความหวังใหม่	พลเอก อุทศักดิ์ ศศิประภา (17 กุมภาพันธ์ 2544 - 3 ตุลาคม 2545)	ไทยรักไทย
	พลเอกธรรมรักษ์ อิศรางกูล ณ อยุธยา (3 ตุลาคม 2545 - 10 มีนาคม 2547)	ไทยรักไทย		
	พลเอก เศรษฐา ฐานะจาโร (10 มีนาคม 2547 - 5 ตุลาคม 2547) *ขอลาออกจากตำแหน่ง	ไทยรักไทย		
กระทรวงการคลัง	พลเอก สัมพันธ์ บุญยานันต์ (6 ตุลาคม 2547 - 11 มีนาคม 2548)	อิสระ		
	สมคิด จากสุศรีพิทักษ์ (17 กุมภาพันธ์ 2544 - 8 กุมภาพันธ์ 2546)	ไทยรักไทย	วราเทพ รัตนากร (8 กุมภาพันธ์ 2546 - 11 มีนาคม 2548) ร.อ. สุชาติ เศาวดี วิศิษฐ์	ไทยรักไทย อิสระ

กระทรวงคมนาคม	วันคุ้มครองสัตว์ทะเลหายาก (17 กุมภาพันธ์ 2544 - 3 ตุลาคม 2545)	ความหวังใหม่	ประชา มาสินนท์ (17 กุมภาพันธ์ 2544 - 4 มีนาคม 2545) พงศกร เตชะวิเชียร (17 กุมภาพันธ์ 2544 - 3 มีนาคม 2545) ขยลาออกขาดตำแหน่ง	ไทยรักไทย ชาติไทย
			นิกร จ้างง (5 มีนาคม 2545 - 3 ตุลาคม 2545) พิเชษฐ์ สติธชาวล (3 ตุลาคม 2545 - สิงหาคม 2546) นิกร จ้างง (3 ตุลาคม 2545 - 11 มีนาคม 2548) วิเชษฐ์ เกษมทองศรี (8 พฤศจิกายน 2546 - 11 มีนาคม 2548)	ชาติไทย ความหวังใหม่ ชาติไทย ไทยรักไทย
กระทรวงพาณิชย์	อดิษฐ์ โพธารักษ์ (17 กุมภาพันธ์ 2544 - 8 พฤศจิกายน 2546)	ไทยรักไทย	สุวรรณ วลัยเสถียร (17 กุมภาพันธ์ 2544 - 5 มีนาคม 2545) เนวิน จิตชอบ (5 มีนาคม 2545 - 3 ตุลาคม 2545) วัฒนา เมืองสุข (3 ตุลาคม 2545 - 8 พฤศจิกายน 2546)	ไทยรักไทย ชาติไทย ไทยรักไทย

	วัฒนา เมืองสุข (8 พฤศจิกายน 2546 - 11 มีนาคม 2548)	ไทยรักไทย	พงษ์ศักดิ์ รักตพงศ์ไพศาล (8 พฤศจิกายน 2546 - 6 ตุลาคม 2547) อนุทิน ชาญวีรกูล (6 ตุลาคม 2547 - 11 มีนาคม 2548)	ไทยรักไทย
	ร.ศ.อ. ปวงชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (17 กุมภาพันธ์ 2544 - 3 ตุลาคม 2545)	ไทยรักไทย	สรอรรถ กลิ่นประทุม (17 กุมภาพันธ์ 2544 - 3 ตุลาคม 2545) สมบัติ อุทัยสง (17 กุมภาพันธ์ 2544 - 3 ตุลาคม 2545)	ไทยรักไทย อิสระ
กระทรวงมหาดไทย	วันมูหะมัดนอร์ มะทา (3 ตุลาคม 2545 - 10 มีนาคม 2547)	ความหวังใหม่	ประชา มาสินนท์ (3 ตุลาคม 2545 - 11 มีนาคม 2548) ประมวล รุจนเสรี (3 ตุลาคม 2545 - 30 มิถุนายน 2547)	ไทยรักไทย ไทยรักไทย
	โกศล พลกุล (10 มีนาคม 2547 - 11 มีนาคม 2548)	ไทยรักไทย	สุธรรม แสงประทุม (6 ตุลาคม 2547 - 11 มีนาคม 2548)	
กระทรวงยุติธรรม	พงศ์เทพ เทพกาญจนา (17 กุมภาพันธ์ 2544 - 5 มีนาคม 2545)	ไทยรักไทย	-	-
	จาตุรนต์ ฉายแสง (5 มีนาคม 2545 - 3 ตุลาคม 2545)	ไทยรักไทย		

	ร.ต.อ. ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (3 ตุลาคม 2545 - 8 กุมภาพันธ์ 2546) พงศ์เทพ เทพกาญจนา (8 กุมภาพันธ์ 2546 - 11 มีนาคม 2548)	ไทยรักไทย		
กระทรวงแรงงาน และสวัสดิการสังคม	เดช บุญ-หลง (17 กุมภาพันธ์ 2544 - 3 ตุลาคม 2545)	ชาติไทย	ดชาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์ (พ้นจากตำแหน่งเมื่อ 3 ตุลาคม 2545)	ไทยรักไทย
*มีการปรับภารกิจ และจัดตั้งเป็น	สุวัจน์ ลิปตพัลลภ (3 ตุลาคม 2545 - 8 พฤศจิกายน 2546)	ชาติพัฒนา		
กระทรวงแรงงานใน ปี 2545	อรวรรณ เกียมทอง (8 พฤศจิกายน 2546-11 มีนาคม 2548)	ไทยรักไทย		
	สุธารัตน์ เกตุราษฎร์ (17 กุมภาพันธ์ 2544 - 11 มีนาคม 2548)	ไทยรักไทย	สุรพงษ์ สืบวงศ์ดี (17 กุมภาพันธ์ 2544 - 3 ตุลาคม 2548) พล.ต.อ.ประชา ทรมานอก (3 ตุลาคม 2545 - 8 พฤศจิกายน 2546) พล.ต.อ.จำลอง เอี่ยมแจ้งพันธุ์ (8 พฤศจิกายน 2546-10 มีนาคม 2547) สิริกร มณีรินทร์ (10 มีนาคม 2547 -30 มิถุนายน 2547)	ไทยรักไทย ชาติพัฒนา ไทยรักไทย ไทยรักไทย
กระทรวง สาธารณสุข				

	(17 กุมภาพันธ์ 2544 - 3 ตุลาคม 2545) สมศักดิ์ เทพสุทิน (3 ตุลาคม 2545 - 8 พฤศจิกายน 2546) พินิจ จารุสมบัติ (8 พฤศจิกายน 2546 - 6 ตุลาคม 2547) พงษ์ศักดิ์ รักตพงศ์ไพศาล (6 ตุลาคม 2547 - 11 มีนาคม 2548) สนธยา คุณปลื้ม (17 กุมภาพันธ์ 2544 - 3 ตุลาคม 2545) พินิจ จารุสมบัติ (3 ตุลาคม 2545 - 8 พฤศจิกายน 2546) พลเอกสุรยุทธ์ ฐานะจारी (8 พฤศจิกายน 2546 - 10 มีนาคม 2547) กร ทัพพะรังสี (10 มีนาคม 2547 - 11 มีนาคม 2548) สุธรรม แสงประทุม (17 กุมภาพันธ์ 2544 - 5 มีนาคม 2545) สุวัจน์ ลิปตพัลลภ (5 มีนาคม 2545 - 3 ตุลาคม 2545)		(พ้นจากตำแหน่งเมื่อ 3 ตุลาคม 2545)	
กระทรวง อุตสาหกรรม		ไทยรักไทย		
		เสรีธรรม		
		ไทยรักไทย		
		ชาติไทย		
		เสรีธรรม		
กระทรวงวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี และ สิ่งแวดล้อม		ไทยรักไทย		
		ชาติไทย		
		เสรีธรรม		
ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น		ไทยรักไทย		
กระทรวงวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี		ชาติพัฒนา		
ทบวงมหาวิทยาลัย *ได้แปรสภาพไป เป็น สำนักงาน คณะกรรมการการ		ไทยรักไทย		
		ไทยรักไทย		

อุดมศึกษา ในปี 2547				
กระทรวงการ ท่องเที่ยวและกีฬา *ก่อตั้งในปี 2545	สนธยา คุณปลื้ม (3 ตุลาคม 2545 - 10 มีนาคม 2547) สมศักดิ์ เทพสุทิน (10 มีนาคม 2547 - 11 มีนาคม 2548)	ชาติไทย ไทยรักไทย		
กระทรวงพัฒนา สังคม และความ มั่นคงของมนุษย์ *ก่อตั้งในปี 2545	อนุรักษ์ จูริมาศ (3 ตุลาคม 2545 - 8 พฤศจิกายน 2546) สรอรรถ กลิ่นประทุม (8 พฤศจิกายน 2546 - 11 มีนาคม 2548)	ชาติไทย ไทยรักไทย		
กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม *ก่อตั้งในปี 2545	ประจักษ์ ปัญญาชาติวิภาช (3 ตุลาคม 2545 - 10 มีนาคม 2547) สุวิทย์ คุณกิตติ (10 มีนาคม 2547 - 11 มีนาคม 2548)	ไทยรักไทย ไทยรักไทย		
กระทรวงเทคโนโลยี สารสนเทศและการ สื่อสาร *ก่อตั้งในปี 2545	สุรพงษ์ สืบวงศ์ลี (3 ตุลาคม 2545 - 11 มีนาคม 2548)	ไทยรักไทย		
กระทรวงพลังงาน	พงศ์เทพ เทพกาญจนา	ไทยรักไทย		

*ก่อตั้งในปี 2545	(3 ตุลาคม 2545 - 8 กุมภาพันธ์ 2546) พรหมินทร์ เลิศสุริย์เดช (8 กุมภาพันธ์ 2546 - 11 มีนาคม 2548) อุไรวรรณ เทียนทอง (3 ตุลาคม 2545 - 8 พฤศจิกายน 2546) อนุวัช จูริมาศ (8 พฤศจิกายน 2546 - 11 มีนาคม 2548)	ไทยรักไทย		
กระทรวงวัฒนธรรม *ก่อตั้งในปี 2545		ไทยรักไทย		
รัฐมนตรีประจำ สำนักนายกรัฐมนตรี	จาตุรนต์ ฉายแสง (พ้นจากตำแหน่งเมื่อ 5 มีนาคม 2545) พล. อ.ธรรมรักษ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา สมศักดิ์ เทพสุทิน สุวัจน์ ลิปตพัลลภ พงศ์เทพ เทพกาญจนา ภรณ์มณี ชนวงษ์	ไทยรักไทย ไทยรักไทย ไทยรักไทย ไทยรักไทย ไทยรักไทย ความหวังใหม่		
รองนายกรัฐมนตรี	พงศ์เทพ เทพกาญจนา (ได้รับการแต่งตั้งเมื่อ 5 มีนาคม 2545) พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ (17 กุมภาพันธ์ 2544 - 11 มีนาคม 2548)	ไทยรักไทย ความหวังใหม่ ชาติไทย		

	เดช บุญ-หลง (17 กุมภาพันธ์ 2544 - 11 มีนาคม 2548) สุวิทย์ คุณกิตติ (17 กุมภาพันธ์ 2544 - 9 ตุลาคม 2544) และ (8 กุมภาพันธ์ 2546 - 10 มีนาคม 2547) สมศักดิ์ จาตุศรีพิทักษ์ (9 ตุลาคม 2544 - 10 มีนาคม 2547) ปองพล อติวงศา พิทักษ์ อินทรวิทยนันท์ กร พัทธรังสี (5 มีนาคม 2545 - 8 พฤศจิกายน 2546)	ไทยรักไทย ไทยรักไทย ไทยรักไทย	
	จาตุรนต์ ฉายแสง (3 ตุลาคม 2545) พรหมมินทร์ ลีธีธีรย์เดช (3 ตุลาคม 2545 - 8 กุมภาพันธ์ 2546) วิษณุ เครืองาม (3 ตุลาคม 2545)	ชาติไทยพัฒนา ไทยรักไทย ไทยรักไทย อิสระ	

	ว.ต.อ.ประจักษ์ เปี่ยมสมบูรณ์ (8 กุมภาพันธ์ 2546)	ไทยรักไทย	
	โกศล พลกุล (8 พฤศจิกายน 2546 - 10 มีนาคม 2547)	ไทยรักไทย	
	ว.อ.สุชาติ เจริญวิชา (10 มีนาคม 2547 - 5 ตุลาคม 2547) พลเอกธรรมรักษ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา (10 มีนาคม 2547 - 5 ตุลาคม 2547) วันมูหะมัดนอร์ มะทา (10 มีนาคม 2547 - 6 ตุลาคม 2547)	ไทยรักไทย ไทยรักไทย ความหวังใหม่	
	สุวัจน์ ลิปตพัลลภ (ได้รับการแต่งตั้งเมื่อ 30 มิถุนายน 2547)	ชาติพัฒนา	
	พินิจ ชารุณปัติ (ได้รับการแต่งตั้งเมื่อ 6 ตุลาคม 2547) สมศักดิ์ เทพสุทิน (ได้รับการแต่งตั้งเมื่อ 6 ตุลาคม 2547)	เสรีธรรม ไทยรักไทย	

ที่มา : สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (ม.ป.ป.(ก))

ตาราง ข2 แสดงคณะรัฐมนตรีและพรรคการเมืองในรัฐบาลทักษิณ 2 (11 มีนาคม 2548 - 19 กันยายน 2549)

กระทรวง/ หน่วยงาน	รัฐมนตรีว่าการกระทรวง	พรรคการเมือง	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง	พรรคการเมือง
กระทรวงกลาโหม	พลเอกธรรมรักษ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา (11 มีนาคม 2548 - 19 กันยายน 2549)	ไทยรักไทย		
	สมคิด จากาศศิริพิทักษ์ (11 มีนาคม 2548 - 2 สิงหาคม 2548)	ไทยรักไทย	วราเทพ รัตนากร (11 มีนาคม 2548 - 19 กันยายน 2549)	ไทยรักไทย
กระทรวงการคลัง	ทนง พิทยะ (2 สิงหาคม 2548 - 19 กันยายน 2549)		ไชยยศ สละมทรัพย์ (11 มีนาคม 2548 - 19 กันยายน 2549)	ไทยรักไทย
	กระทรวงการ ต่างประเทศ	สุรเกียรติ์ เสถียรไทย (11 มีนาคม 2548 - 19 กันยายน 2549)	บริษัท เลาทองคังนะ (11 มีนาคม 2548 - 2 สิงหาคม 2548)	-
กระทรวงเกษตรและ สหกรณ์	สุชาติรัตน์ เกยุราพันธุ์ (11 มีนาคม 2548 - 19 กันยายน 2549)	ไทยรักไทย	เนวิน จิตชอบ (11 มีนาคม 2548 - 2 สิงหาคม 2548)	ไทยรักไทย
			อสิศร เขียวเกษ (2 สิงหาคม 2548 - 19 กันยายน 2549)	ไทยรักไทย
กระทรวงคมนาคม	สุวิยะ จีรุ่งเรืองกิจ (11 มีนาคม 2548 - 2 สิงหาคม 2549)	ไทยรักไทย	สุมิธรรม เวชชัย (11 มีนาคม 2548 - 19 กันยายน 2549)	ไทยรักไทย

				อติสร เพ็ญเกษ (11 มีนาคม 2548 – 2 สิงหาคม 2548)	ไทยรักไทย
	พงษ์ศักดิ์ รักตพงศ์ไพศาล (2 สิงหาคม 2548 – 19 กันยายน 2549)	ไทยรักไทย	เพลงเอกชัยนันท์ เจริญศิริ (2 สิงหาคม 2548 – 19 กันยายน 2549)	-	
	ทนง พิทยะ (11 มีนาคม 2548 – 2 สิงหาคม 2548)	ไทยรักไทย	สุรียา สาขาวิชวลีสิน (11 มีนาคม 2548 – 6 กรกฎาคม 2548) *ลาออกจากตำแหน่ง	ไทยรักไทย	
กระทรวงพาณิชย์	สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ (2 สิงหาคม 2548 – 19 กันยายน 2549)	ไทยรักไทย	ปวีณา เลขาพงศ์ชนะ (2 สิงหาคม 2548 – 19 กันยายน 2549)	ไทยรักไทย	
กระทรวงมหาดไทย	พล.ต.อ. จิตชัย วรรณสวัต (11 มีนาคม 2548 – 2 สิงหาคม 2548)	ไทยรักไทย	เสริมศักดิ์ พงษ์พานิช (11 มีนาคม 2548 – 19 กันยายน 2549)	ไทยรักไทย	
	พลเอก คงศักดิ์ วันทนา (2 สิงหาคม 2548 – 19 กันยายน 2549)	-	สมชาย สุนทรวัฒน์ (11 มีนาคม 2548 – 19 กันยายน 2549)	ไทยรักไทย	
กระทรวงยุติธรรม	สุวัจน์ ลิปตพัลลภ (11 มีนาคม 2548 – 2 สิงหาคม 2548)	ไทยรักไทย		ไทยรักไทย	

	พล.ต.อ. ชิตชัย วรรณเสถิต (2 สิงหาคม 2548 – 19 กันยายน 2549)	ไทยรักไทย	
กระทรวงแรงงาน	สรอรรถ กลิ่นประทุม (11 มีนาคม 2548 – 2 สิงหาคม 2548)	ไทยรักไทย	
	สมศักดิ์ เทพสุทิน (2 สิงหาคม 2548 – 19 กันยายน 2549)	ไทยรักไทย	
	สุชัย เจริญรัตนกุล (11 มีนาคม 2548 – 2 สิงหาคม 2548)	ไทยรักไทย	อนุทิน ชาญวีรกูล (11 มีนาคม 2548 – 19 กันยายน 2549)
กระทรวงสาธารณสุข	ทินิจ จารุสมบัติ (2 สิงหาคม 2548 – 19 กันยายน 2549)	ไทยรักไทย	
	อดิศักดิ์ โพธารามิก (11 มีนาคม 2548 – 2 สิงหาคม 2548)	ไทยรักไทย	รุ่ง แก้วแดง (11 มีนาคม 2548 – 19 กันยายน 2549)
กระทรวงศึกษาธิการ	จาตุรนต์ ฉายแสง (2 สิงหาคม 2548 – 19 กันยายน 2549)	ไทยรักไทย	
	วัฒนา เมืองสุข (11 มีนาคม 2548 – 2 สิงหาคม 2548)	ไทยรักไทย	
กระทรวงอุตสาหกรรม	สุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ	ไทยรักไทย	

	(2 สิงหาคม 2548 – 19 กันยายน 2549)			
กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	กร ทักษะรังสี (11 มีนาคม 2548 – 2 สิงหาคม 2549)	ไทยรักไทย		
	ประวิทย์ รัตนเพียร (2 สิงหาคม 2548 – 19 กันยายน 2549)	-		
กระทรวงการ ท่องเที่ยวและกีฬา	สมศักดิ์ เทพสุทิน (11 มีนาคม 2548 – 2 สิงหาคม 2548)	ไทยรักไทย		
	ประชา มาสินนท์ (2 สิงหาคม 2548 – 19 กันยายน 2549)	ไทยรักไทย		
กระทรวงการพัฒนา สังคม และความ มั่นคงของมนุษย์	ประชา มาสินนท์ (11 มีนาคม 2548 – 2 สิงหาคม 2548)	ไทยรักไทย		
	วัฒนา เมืองสุข (2 สิงหาคม 2548 – 19 กันยายน 2549)	ไทยรักไทย		
กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	ยงยุทธ ดิยะไพรัช (11 มีนาคม 2548 – 19 กันยายน 2549)	ไทยรักไทย		

กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	สุวิทย์ คุณกิตติ (11 มีนาคม 2548 – 2 สิงหาคม 2548)	ไทยรักไทย	
	สรอรรถ กลิ่นประทุม (2 สิงหาคม 2548 – 4 กุมภาพันธ์ 2549) *ลาออกจากตำแหน่ง	ไทยรักไทย	
กระทรวงพลังงาน	วิเศษ จูภิบาล (11 มีนาคม 2548 – 19 กันยายน 2549)	ไทยรักไทย	
กระทรวงวัฒนธรรม	อุไรวรรณ เพ็ญทอง (11 มีนาคม 2548 – 3 กุมภาพันธ์ 2549) *ลาออกจากตำแหน่ง	ไทยรักไทย	
รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี	สุรนันทน์ เวชชาชีวะ (11 มีนาคม 2548 – 19 กันยายน 2549)	ไทยรักไทย	
รองนายกรัฐมนตรี	สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ (11 มีนาคม 2548 – 19 กันยายน 2549)	ไทยรักไทย	
	พล.ต.อ. จิตชัย วรรณสถิต (11 มีนาคม 2548 – 19 กันยายน 2549)	ไทยรักไทย	
	จาตุรนต์ ฉายแสง (11 มีนาคม 2548 – 2 สิงหาคม 2548)	ไทยรักไทย	

	สุรเกียรติ์ เสถียรไทย (11 มีนาคม 2548 – 19 กันยายน 2549) ทินิจ จารุสมบัติ (11 มีนาคม 2548 – 31 ตุลาคม 2548) วิษณุ เครืองาม (11 มีนาคม 2548 – 24 มิถุนายน 2549)	ไทยรักไทย ไทยรักไทย อิสระ	
	สุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ (2 สิงหาคม 2548 – 19 กันยายน 2549) สุวัจน์ อิปตทลลภ (2 สิงหาคม 2548 – 19 กันยายน 2549) สุชัย เจริญรัตนกุล (2 สิงหาคม 2548 – 19 กันยายน 2549)	ไทยรักไทย ไทยรักไทย ไทยรักไทย	

ที่มา : สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, (ม.ป.ป.(จ)).

ตารางที่ ข3 แสดงคณะรัฐมนตรีและพรรคการเมืองในรัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ (8 ตุลาคม 2549 – 6 กุมภาพันธ์ 2551)

กระทรวง/ หน่วยงาน	รัฐมนตรีว่าการกระทรวง	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง
กระทรวงกลาโหม	พลเอกบุญรอด สมทัศน์ (8 ตุลาคม 2549 – 6 กุมภาพันธ์ 2551)	สมภพ นาย ภาชี (18 พฤศจิกายน 2549 – 13 ธันวาคม 2550) *มีคุณสมบัติต้องห้ามในการดำรงตำแหน่ง
กระทรวงการคลัง	ม.ร.ว.ปรีดิยาทร เทวกุล (8 ตุลาคม 2549 – 28 กุมภาพันธ์ 2550)	
	ฉลองภพ สุสังกร์กาญจน์ (7 มีนาคม 2550 – 6 กุมภาพันธ์ 2551)	
กระทรวงการต่างประเทศ	นิตย พิบูลสงคราม (8 ตุลาคม 2549 – 6 กุมภาพันธ์ 2551)	สาวิตรี คงอิริ (8 ตุลาคม 2549 – 2 ตุลาคม 2550) *ลาออกจากตำแหน่ง
	ธีระ สุตะบุตร (8 ตุลาคม 2549 – 6 กุมภาพันธ์ 2551)	รุ่งเรือง อิศรางกูร ณ อยุธยา (8 ตุลาคม 2549 – 6 กุมภาพันธ์ 2551)
กระทรวงคมนาคม	พล.ร.อ.ธีระ ห้างเจริญ (8 ตุลาคม 2549 – 6 กุมภาพันธ์ 2551)	สรรเสริญ วงศ์ชะอุ่ม (8 ตุลาคม 2549 – 6 กุมภาพันธ์ 2551)
	เกริกไกร จิระแพทย์ (8 ตุลาคม 2549 – 6 กุมภาพันธ์ 2551)	อรนุช โอสถานนท์ (1 กุมภาพันธ์ 2550 – 1 ตุลาคม 2550)

กระทรวงมหาดไทย	อารีย์ วงษ์อารยะ (8 ตุลาคม 2549 – 1 ตุลาคม 2550)	"สายออกจากตำแหน่ง บัญญัติ ชันทนเสนาะ (8 ตุลาคม 2549 – 6 กุมภาพันธ์ 2551) พล.ต.ท.ธีรวุฒิ บุตรศรีภูมิ (8 ตุลาคม 2549 – 6 กุมภาพันธ์ 2551)
	พงษ์เอกสุรยุทธ์ จิตานนท์ (3 ตุลาคม 2550 – 6 กุมภาพันธ์ 2551)	
กระทรวงยุติธรรม	ชาญชัย ลิขิตจิตถะ (8 ตุลาคม 2549 – 6 กุมภาพันธ์ 2551)	
	อภัย จันทนจุลกะ (8 ตุลาคม 2549 – 6 กุมภาพันธ์ 2551)	
กระทรวงสาธารณสุข	น.พ.มงคล ณ สงขลา (8 ตุลาคม 2549 – 6 กุมภาพันธ์ 2551)	น.พ.มรกต กรเกษม (7 มีนาคม 2550 – 6 กุมภาพันธ์ 2551) น.พ.วัลลภ ไทยเหนือ (27 เมษายน 2550 – 6 กุมภาพันธ์ 2551)
กระทรวงศึกษาธิการ	วิจิตร ศรีสถิตย์ (8 ตุลาคม 2549 – 6 กุมภาพันธ์ 2551)	วรกรณ์ สามโกเศศ (1 กุมภาพันธ์ 2550 – 6 กุมภาพันธ์ 2551)
	ไมยทิศ ปิ่นเปียปักษ์ภู (8 ตุลาคม 2549 – 6 กุมภาพันธ์ 2551)	
กระทรวงอุตสาหกรรม	บุญทิว บุทธวงค์ (8 ตุลาคม 2549 – 6 กุมภาพันธ์ 2551)	ปิยะบุตร ชลวิจารณ์ (8 ตุลาคม 2549 – 6 กุมภาพันธ์ 2551)
กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี		

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา	สุวิทย์ ยอดมณี (8 ตุลาคม 2549 – 6 กุมภาพันธ์ 2551)	ณัฐ อินทรปาน (27 เมษายน 2550 – 6 กุมภาพันธ์ 2551)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	ไพฑูริย์ วัฒนศิริธรรม (8 ตุลาคม 2549 – 6 กุมภาพันธ์ 2551)	พลเดช ปิ่นประทีป (7 มีนาคม 2550 – 6 กุมภาพันธ์ 2551)
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	เกษม อนิทวงศ์ ณ อยุธยา (8 ตุลาคม 2549 – 2 ตุลาคม 2550)	
	ยงยุทธ ยุทธวงศ์ (2 ตุลาคม 2550 – 6 กุมภาพันธ์ 2551) *รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รักษาการแทน	
กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	สิทธิชัย โภไคยอุดม (8 ตุลาคม 2549 – 1 ตุลาคม 2550) *ลาออกจากราชการ	
	ไฉจิต ปิ่นเป็ยรัมย์ (2 ตุลาคม 2550 – 6 กุมภาพันธ์ 2551) *รองนายกรัฐมนตรี และ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม รักษาการแทน	
กระทรวงพลังงาน	ปิยสวัสดิ์ ยมระนันท์ (8 ตุลาคม 2549 – 6 กุมภาพันธ์ 2551)	

กระทรวงวัฒนธรรม	คุณหญิงโชติศรี ศรีอรุณ (8 ตุลาคม 2549 – 6 กุมภาพันธ์ 2551)	
รัฐมนตรีประจำสำนัก นายกรัฐมนตรี	คุณหญิงสิริพาทย์ เมธสวรงค์ (8 ตุลาคม 2549 – 6 กุมภาพันธ์ 2551) ศิริภัทร์ เสรีรังสรรค์ (8 ตุลาคม 2549 – 6 กุมภาพันธ์ 2551) ประสิทธิ์ โฉมวิไลกุล (18 พฤศจิกายน 2549 – 1 พฤษภาคม 2550)	
รองนายกรัฐมนตรี	ม.ร.ว.ปรีดิยาธร เทวกุล (8 ตุลาคม 2549 – 28 กุมภาพันธ์ 2550) *ลาออกจากตำแหน่ง ไอชิต ปิ่นเปี่ยมรัชฎ์ (8 ตุลาคม 2549 – 6 กุมภาพันธ์ 2551) ไพฑูย์ วัฒนศิริธรรม (7 มีนาคม 2550– 6 กุมภาพันธ์ 2551) สนธิ บุญยรัตกลิน (1 ตุลาคม 2550– 6 กุมภาพันธ์ 2551)	

ที่มา: สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (ม.ป.ป.(ค)).

ตาราง ข4 แสดงคณะรัฐมนตรีและพรรคการเมืองในรัฐบาลสมัคร สุนทรเวช (6 กุมภาพันธ์ 2551 - 24 กันยายน 2551)

กระทรวง/ หน่วยงาน	รัฐมนตรีว่าการกระทรวง	พรรค การเมือง	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง	พรรคการเมือง
กระทรวงกลาโหม	สมัคร สุนทรเวช (6 กุมภาพันธ์ 2551 - 9 กันยายน 2551) *พ้นจากตำแหน่งตามคำวินิจฉัยของศาล รัฐธรรมนูญ	พลังประชาชน		
กระทรวงการคลัง	สุพงษ์ สิบวงศ์ (6 กุมภาพันธ์ 2551 - 24 กันยายน 2551)	พลังประชาชน	ประสิทธิ์ ภัทรประสิทธิ์ (6 กุมภาพันธ์ 2551 - 24 กันยายน 2551) ระนอง รักษาสุวรรณ์	รวมใจไทย พัฒนา
			สุชาติ ชาติดำรงเวช (2 สิงหาคม 2551 - 24 กันยายน 2551) กิจชัย นริพทะพันธุ์ (2 สิงหาคม 2551 - 24 กันยายน 2551)	เพื่อแผ่นดิน พลังประชาชน
				เพื่อแผ่นดิน
กระทรวงการ ต่างประเทศ	นพดล ปัทมะ (6 กุมภาพันธ์ 2551 - 14 กรกฎาคม 2551)	พลังประชาชน		
	เดช บุญภาค (24 กรกฎาคม 2551 - 4 กันยายน 2551)		-	

	ลาโรจน์ ขวนะวิรัช (4 กันยายน 2551 – 24 กันยายน 2551)	-			
กระทรวงเกษตรและ สหกรณ์	สมศักดิ์ บริศานานันท์กุล (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 24 กันยายน 2551)	ชาติไทย	สงพัฒน์ แก้วพิจิตร (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 24 กันยายน 2551) ธีระชัย แสนแก้ว (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 24 กันยายน 2551)	ชาติไทย พลังประชาชน	
กระทรวงคมนาคม	สันติ พร้อมพัฒน์ (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 24 กันยายน 2551)	พลังประชาชน	ทรงศักดิ์ ทองศรี (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 24 กันยายน 2551) วราวุธ ศิลปอาชา (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 24 กันยายน 2551)	พลังประชาชน ชาติไทย	
กระทรวงพาณิชย์	รุ่งวิัญ แสงสุวรรณ (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 2 สิงหาคม 2551)	พลังประชาชน	รัฐพล เตชะใหญ่ชัย (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 24 กันยายน 2551) พ.ต.ท.บรรณิน ตั้งภากรณ์ (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 24 กันยายน 2551)	พลังประชาชน ภูมิใจไทย	
กระทรวงมหาดไทย	โชชา สะสมทรัพย์ (2 สิงหาคม 2551 – 24 กันยายน 2551) ร.ศ.ช.เฉลิม อยู่บำรุง (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 24 กันยายน 2551)	พลังประชาชน	พิเชษฐ ต้นเจริญ (2 สิงหาคม 2551 – 24 กันยายน 2551) สุพล ทองงาม (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 24 กันยายน 2551) สิทธิชัย ไคสุรัตน์ (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 24 กันยายน 2551)	เพื่อแผ่นดิน พลังประชาชน ชาติไทย	

	พล.ต.อ.โกวิท วัฒนะ (2 สิงหาคม 2551 – 24 กันยายน 2551)	พล.ต.อ.โกวิท วัฒนะ (2 สิงหาคม 2551 – 24 กันยายน 2551)	พล.ต.อ.โกวิท วัฒนะ (2 สิงหาคม 2551 – 24 กันยายน 2551)	พล.ต.อ.โกวิท วัฒนะ (2 สิงหาคม 2551 – 24 กันยายน 2551)
กระทรวงยุติธรรม	สมพงษ์ อมรวิวัฒน์ (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 24 กันยายน 2551)	สมพงษ์ อมรวิวัฒน์ (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 24 กันยายน 2551)	พล.ต.อ.โกวิท วัฒนะ (2 สิงหาคม 2551 – 24 กันยายน 2551)	
กระทรวงแรงงาน	อุไรวรรณ เขียนทอง (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 24 กันยายน 2551)	อุไรวรรณ เขียนทอง (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 24 กันยายน 2551)	พล.ต.อ.โกวิท วัฒนะ (2 สิงหาคม 2551 – 24 กันยายน 2551)	
กระทรวง สาธารณสุข	โชชา ละสมทรัพย์ (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 9 กรกฎาคม 2551) *พ้นจากตำแหน่งงานแล้ววินิจฉัยของศาล รัฐธรรมนูญ	โชชา ละสมทรัพย์ (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 9 กรกฎาคม 2551) *พ้นจากตำแหน่งงานแล้ววินิจฉัยของศาล รัฐธรรมนูญ	พล.ต.อ.โกวิท วัฒนะ (2 สิงหาคม 2551 – 24 กันยายน 2551)	พล.ต.อ.โกวิท วัฒนะ (2 สิงหาคม 2551 – 24 กันยายน 2551)
กระทรวงศึกษาธิการ	ชวรัตน์ ชาญวีรกูล (2 สิงหาคม 2551 – 24 กันยายน 2551)	ชวรัตน์ ชาญวีรกูล (2 สิงหาคม 2551 – 24 กันยายน 2551)	พล.ต.อ.โกวิท วัฒนะ (2 สิงหาคม 2551 – 24 กันยายน 2551)	
กระทรวง อุตสาหกรรม	สมชาย วงศ์สวัสดิ์ (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 24 กันยายน 2551)	สมชาย วงศ์สวัสดิ์ (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 24 กันยายน 2551)	พล.ต.อ.โกวิท วัฒนะ (2 สิงหาคม 2551 – 24 กันยายน 2551)	พล.ต.อ.โกวิท วัฒนะ (2 สิงหาคม 2551 – 24 กันยายน 2551)
กระทรวง อุตสาหกรรม	สุวิทย์ คุณกิตติ (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 25 กรกฎาคม 2551) มิ่งขวัญ แสงสุวรรณ (2 สิงหาคม 2551 – 24 กันยายน 2551)	สุวิทย์ คุณกิตติ (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 25 กรกฎาคม 2551) มิ่งขวัญ แสงสุวรรณ (2 สิงหาคม 2551 – 24 กันยายน 2551)	พล.ต.อ.โกวิท วัฒนะ (2 สิงหาคม 2551 – 24 กันยายน 2551)	พล.ต.อ.โกวิท วัฒนะ (2 สิงหาคม 2551 – 24 กันยายน 2551)

กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	อุทิศภัยแสง (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 24 กันยายน 2551)	พลังประชาชน	
กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา	วีระศักดิ์ โควสุรัตน์ (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 24 กันยายน 2551)	ชาติไทย	
กระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์	สุธา ชันแสง (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 8 พฤษภาคม 2551)	พลังประชาชน	
	ขวริศน์ ขาญวิจิตรกุล (23 พฤษภาคม 2551 – 1 สิงหาคม 2551)	พลังประชาชน	
	อนุสรณ์ วงศ์วรรณ (2 สิงหาคม 2551 – 24 กันยายน 2551)		
กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	อนงค์วรรณ เทพสุทิน (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 24 กันยายน 2551)	มีชัยภูมิอภัยโดย	
กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	มันัน พิธีไธย (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 24 กันยายน 2551)	เพื่อนแผ่นดิน	
กระทรวงพลังงาน	พล.ท.หญิงพูนภิรมย์ สิบตพัฒน์ (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 24 กันยายน 2551)	รวมใจไทยชาติพัฒนา	
กระทรวงวัฒนธรรม	อนุสรณ์ วงศ์วรรณ (6 กุมภาพันธ์ 2551 – 1 สิงหาคม 2551)	พลังประชาชน	

	พล.ต.อ.โกวิท วัฒนะ (2 สิงหาคม 2551 - 24 กันยายน 2551) มั่น พิชัยมัย (2 สิงหาคม 2551 - 24 กันยายน 2551)	พลังประชาชน เกื้อแผ่นดิน	

ที่มา : สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (ม.ป.ป.(ง)).

ตาราง ข.5 แสดงคณะรัฐมนตรีและพรรคการเมืองไม่รัฐบาลสมชาย วงศ์สวัสดิ์ คณะรัฐมนตรีสิ้นสุดลงตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ยุบพรรคหลังประชาชนและเกิดอนสิทธิเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคและกรรมการบริหารพรรค เป็นเวลา 5 ปี นับแต่วันที่มีคำสั่ง ให้อยุบพรรคการเมือง อันเป็นเหตุให้ความเป็นนายกรัฐมนตรีของสมชาย วงศ์สวัสดิ์ สิ้นสุดลง คณะรัฐมนตรีชุดนี้จึงมีอายุเพียงประมาณ 3 เดือน คือ วันที่ 24 กันยายน 2551 - 2 ธันวาคม 2551

กระทรวง/ หน่วยงาน	รัฐมนตรีว่าการกระทรวง	พรรคการเมือง	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง	พรรคการเมือง
กระทรวงกลาโหม	สมชาย วงศ์สวัสดิ์ (24 กันยายน 2551 - 2 ธันวาคม 2551)	พลังประชาชน		
กระทรวงการคลัง	สุชาติ ธาดาธำรงเวช (24 กันยายน 2551 - 2 ธันวาคม 2551)	พลังประชาชน	ประดิษฐ์ ภัทรประสิทธิ์ (24 กันยายน 2551 - 2 ธันวาคม 2551) ร้อยตรีหญิงระนองรักษ์สุวรรณฉวี (24 กันยายน 2551 - 2 ธันวาคม 2551)	รวมใจไทยพัฒนา เพื่อแผ่นดิน
กระทรวงการต่างประเทศ	สมพงษ์ อมรวิวัฒน์ (24 กันยายน 2551 - 2 ธันวาคม 2551)	พลังประชาชน		
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	สมศักดิ์ ปริศนานันทกุล (24 กันยายน 2551 - 2 ธันวาคม 2551)	ชาติไทย	สมพัฒน์ แก้วพิจิตร (24 กันยายน 2551 - 2 ธันวาคม 2551) ธีระชัย แสนแก้ว (24 กันยายน 2551 - 2 ธันวาคม 2551)	ชาติไทย พลังประชาชน
กระทรวงคมนาคม	สันติ พรหมเทพ (24 กันยายน 2551 - 2 ธันวาคม 2551)	พลังประชาชน	วราวุธ ศิลปประชา (24 กันยายน 2551 - 2 ธันวาคม 2551)	ชาติไทย

กระทรวงพาณิชย์	โชภณ ชำรัมย์ (24 กันยายน 2551 - 2 ธันวาคม 2551)	หลังประชาชน	ไอทอม ชำรัมย์ (24 กันยายน 2551 - 2 ธันวาคม 2551)	วุฒิใจไทย
กระทรวงมหาดไทย	โชยา สดสมทรัพย์ (24 กันยายน 2551 - 2 ธันวาคม 2551)	หลังประชาชน	พ.ศ.ท.บรรมิน ตั้งภากรณ์ (24 กันยายน 2551 - 2 ธันวาคม 2551)	มัชฌิมาธิปไตย
	พล.ต.อ.โกวิท วัฒนะ (24 กันยายน 2551 - 2 ธันวาคม 2551)		สทศพร กิ่งเสด็จไพโรจน์ (24 กันยายน 2551 - 2 ธันวาคม 2551)	พลังประชาชน
	สมศักดิ์ เกียรติสุรนนท์ (24 กันยายน 2551 - 2 ธันวาคม 2551)		ปรีชา เรืองสมบูรณ์สุข ประสงค์ ไชยิตานนท์ (24 กันยายน 2551 - 2 ธันวาคม 2551)	พลังประชาชน
กระทรวงยุติธรรม	อุไรวรรณ เกียนทอง (24 กันยายน 2551 - 2 ธันวาคม 2551)	หลังประชาชน		
กระทรวงแรงงาน	ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง (24 กันยายน 2551 - 2 ธันวาคม 2551)	ประชากร		
	ศรีเมือง เสริญศิริ (24 กันยายน 2551 - 2 ธันวาคม 2551)	หลังประชาชน	วิชาย มินชัยนันท์ (24 กันยายน 2551 - 2 ธันวาคม 2551)	พลังประชาชน
กระทรวงศึกษาธิการ	พต.ต.อ.ประชา พรหมนอก (24 กันยายน 2551 - 2 ธันวาคม 2551)	หลังประชาชน		
อุตสาหกรรม				

กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	วุฒิพงศ์ ฉายแสง (24 กันยายน 2551 – 2 ธันวาคม 2551)	หลังประชาชน	
กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา	วิรัชศักดิ์ ไควสุรัตน์ (24 กันยายน 2551 – 2 ธันวาคม 2551)	ชาติไทย	
กระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์	อุศม์เดช รัตนเสถียร (24 กันยายน 2551 – 2 ธันวาคม 2551)	หลังประชาชน	
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	อนงค์วรรณ เทพสุทิน (24 กันยายน 2551 – 2 ธันวาคม 2551)	มีชื่อนำถึงโดย	
กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	มัน พิจิตรชัย (24 กันยายน 2551 – 2 ธันวาคม 2551)	เพื่อแผ่นดิน	
กระทรวงพลังงาน	วรรณรัตน์ ชาญนุกูล (24 กันยายน 2551 – 2 ธันวาคม 2551)	รวมใจไทยชาติพัฒนา	
กระทรวงวัฒนธรรม	วรวิทย์ เอื้ออภิญญกุล (24 กันยายน 2551 – 2 ธันวาคม 2551)	หลังประชาชน	

รัฐมนตรีประจำสำนัก นายกรัฐมนตรี	สุชมพงศ์ ใจนาค (24 กันยายน 2551 – 2 ธันวาคม 2551) สุพล ทองงาม (24 กันยายน 2551 – 2 ธันวาคม 2551)	หลังประชาชน หลังประชาชน		
รองนายกรัฐมนตรี	พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ (24 กันยายน 2551 – 7 ตุลาคม 2551) สมพงษ์ อมรวิวัฒน์ (24 กันยายน 2551 – 2 ธันวาคม 2551) ขวัญชัย ชาญวีรกูล (24 กันยายน 2551 – 2 ธันวาคม 2551) โศภาร ใจประวิติ (24 กันยายน 2551 – 2 ธันวาคม 2551) สนั่น ขจรประศาสน์ (24 กันยายน 2551 – 2 ธันวาคม 2551)	หลังประชาชน หลังประชาชน หลังประชาชน หลังประชาชน		

ที่มา : สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (ม.ป.ป.(จ)).

ตาราง ข6 แสดงคณะรัฐมนตรีและพรรคการเมืองในรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ

กระทรวง/ หน่วยงาน	รัฐมนตรีว่าการกระทรวง	พรรค การเมือง	รัฐมนตรีว่าการกระทรวง	พรรค การเมือง
กระทรวงกลาโหม	พลเอกประวิตร วงษ์สุวรรณ (20 ธันวาคม 2551 - 10 พฤษภาคม 2554)			
กระทรวงการคลัง	กรณ์ จาติกวณิช (20 ธันวาคม 2551 - 10 พฤษภาคม 2554)	ประชาธิปัตย์	ประสิทธิ์ชัย ภัทระประสิทธิ์ (20 ธันวาคม 2551 - 10 พฤษภาคม 2554) พยุทธิชัย ดำรงรัตน์ (20 ธันวาคม 2551 - 10 พฤษภาคม 2554)	รวมใจไทย ชาติพัฒนา เพื่อแผ่นดิน
กระทรวงการ ต่างประเทศ	กษิต ภิรมย์ (20 ธันวาคม 2551 - 10 พฤษภาคม 2554)	ประชาธิปัตย์	มัน พัดโนนชัย (6 มิถุนายน 2553 - 10 พฤษภาคม 2554)	

กระทรวงเกษตร และสหกรณ์	ธีระ วงศ์สมุทร (20 ธันวาคม 2551 – 10 พฤษภาคม 2554)	ชาติไทย พัฒนา	ชาติชาย พุฒิมารณ์ (20 ธันวาคม 2551 – 26 พฤษภาคม 2552)	กลุ่มเพื่อนเน วิน
	สุภชัย โพธิ์สุ (28 พฤษภาคม 2552 – 10 พฤษภาคม 2554)		กลุ่มเพื่อนเน วิน	
กระทรวงคมนาคม	โสภณ ชาร์มย์ (20 ธันวาคม 2551 – 10 พฤษภาคม 2554)	กลุ่มเพื่อน เนวิน	ประจักษ์ แก้วกัลยา (20 ธันวาคม 2551 – 14 มกราคม 2553) *ลาออกจากตำแหน่ง เมื่อถูก ดำเนินขั้วฉัตร	กลุ่มเพื่อนเน วิน
			สุชาติ โชคชัยวัฒนากร (14 มกราคม 2554 – 10 พฤษภาคม 2554)	
กระทรวงพาณิชย์	พทิวา นาคาศัย	มัชฌิมา ธิปไตย	อลงกรณ์ พลบุตร (15 มกราคม 2553 – 10 พฤษภาคม 2554)	กลุ่มเพื่อนเน วิน
				ประชาธิปไตย

กระทรวงมหาดไทย	(20 ธันวาคม 2551 - 10 พฤษภาคม 2554) ขวัญชัย ขาววิจิตรกุล (20 ธันวาคม 2551 - 10 พฤษภาคม 2554)	กลุ่มเพื่อน เนวิน	(20 ธันวาคม 2551 - 10 พฤษภาคม 2554) บุญจง วงศ์ไตรรัตน์ (20 ธันวาคม 2551 - 25 พฤศจิกายน 2553) (14 มกราคม 2554 - 10 พฤษภาคม 2554) ถาวร เสนเนียม (20 ธันวาคม 2551 - 10 พฤษภาคม 2554)	กลุ่มเพื่อนเน วิน
กระทรวงยุติธรรม	พิระพันธุ์ สาธุรัฐวิภาค (20 ธันวาคม 2551 - 10 พฤษภาคม 2554)	ประชาธิปไตย		
กระทรวงแรงงาน	ไพฑูริย์ แก้วทอง (20 ธันวาคม 2551 - 6 มิถุนายน 2553) เฉลิมชัย ศรีอ่อน (6 มิถุนายน 2553 - 10 พฤษภาคม 2554)	ประชาธิปไตย		

กระทรวง สาธารณสุข	วิทยา แก้วภราดัย (20 ธันวาคม 2551 – 12 มกราคม 2553) *ลาออกจากตำแหน่ง	ประชาธิปไตย	มาปิต นพอมรบดี (20 ธันวาคม 2551 – 12 มกราคม 2553) *ลาออกจากตำแหน่ง	มีชัยภูมิ ไทย
	จูนรินทร์ สักขณวิศิษฏ์ (15 มกราคม 2553 – 10 พฤษภาคม 2554)	ประชาธิปไตย	ทวรรณสิรี กุลนาถศิริ (15 มกราคม 2553 – 10 พฤษภาคม 2554)	
กระทรวงศึกษาธิการ	จูนรินทร์ สักขณวิศิษฏ์ (20 ธันวาคม 2551 – 15 มกราคม 2553)	ประชาธิปไตย	ชัยวุฒิ บรรณวัฒน์ (20 ธันวาคม 2551 – 6 มิถุนายน 2553) นริศรา ขวาลรัตน์ภัทท์ (20 ธันวาคม 2551 – 10 พฤษภาคม 2554)	ประชาธิปไตย เพื่อแผ่นดิน
	ไชยยศ จิรมหากร (6 มิถุนายน 2553 – 10 พฤษภาคม 2554)	เพื่อแผ่นดิน		
	ชินวรณ์ บุญเกียรติ (15 มกราคม 2553 – 10 พฤษภาคม 2554)	ประชาธิปไตย		

กระทรวง อุตสาหกรรม	ชาญชัย ชัยรุ่งเรือง (20 ธันวาคม 2551 - 6 มิถุนายน 2553)	เพื่อแผ่นดิน	
	ชัยวุฒิ บรรณวัฒน์ (6 มิถุนายน 2553 - 10 พฤษภาคม 2554)	ประชาธิปัตย์	
กระทรวงวิทยา ศาสตร์และ เทคโนโลยี	คุณหญิงกัลยา โสภณพนิช (20 ธันวาคม 2551 - 6 มิถุนายน 2553)	ประชาธิปัตย์	
	วิระชัย วีระเมธีกุล (6 มิถุนายน 2553 - 10 พฤษภาคม 2554)		
กระทรวงการ ท่องเที่ยวและกีฬา	จุฬพล ศิลปะอาษา (20 ธันวาคม 2551 - 10 พฤษภาคม 2554)	ชาติไทย พัฒนา	
กระทรวงการ พัฒนาสังคม และ ความมั่นคงของ มนุษย์	สุรินทร์ นามบุตร (20 ธันวาคม 2551 - 3 กุมภาพันธ์ 2552) *ลาออกจากตำแหน่ง	ประชาธิปัตย์	
	อิสระ สมชัย		

กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	(9 กุมภาพันธ์ 2552 – 10 พฤษภาคม 2554) สุวิทย์ คุณกิตติ (20 ธันวาคม 2551 – 10 พฤษภาคม 2554)	กิจการ		
กระทรวง เทคโนโลยี สารสนเทศและการ สื่อสาร	ร้อยตรีหญิง ระนองรักษ์ สุวรรณฉวี (20 ธันวาคม 2551 – 6 มิถุนายน 2553)	เพื่อนต้น		
	จตุร ไกรฤกษ์ (6 มิถุนายน 2553 – 10 พฤษภาคม 2554)			
กระทรวงพลังงาน	วรรณรัตน์ ชาญนุกูล (20 ธันวาคม 2551 – 10 พฤษภาคม 2554)	รวมใจไทยชาติ พัฒนา		
กระทรวง วัฒนธรรม	จิระ สลักเพชร (20 ธันวาคม 2551 – 6 มิถุนายน 2553)	ประชาธิปไตย		
	นิพนธ์ อินทรสมบัติ			

รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี	(6 มิถุนายน 2553 – 10 พฤษภาคม 2554) สาทิพย์ วงศ์หนองเตย (20 ธันวาคม 2551 – 10 พฤษภาคม 2554) วิระชัย วีระเมธีกุล (20 ธันวาคม 2551 – 6 มิถุนายน 2553)	ประชาธิปไตย		
รองนายกรัฐมนตรี	อรรถ ศัลยไพบูลย์ (6 มิถุนายน 2553 – 10 พฤษภาคม 2554) สุเทพ เทือกสุบรรณ (20 ธันวาคม 2551 – 11 ตุลาคม 2553) (12 พฤศจิกายน 2553 – 10 พฤษภาคม 2554) กอร์ปศักดิ์ สภาวสุ (20 ธันวาคม 2551 – 11 มกราคม 2553) *ลาออกจากตำแหน่ง	ประชาธิปไตย		
		ประชาธิปไตย		

	พตทรี สนั่น ขจรประศาสน์	ชาติไทย พัฒนา	
	ไตรรงค์ สุวรรณคีรี (15 มกราคม 2553 – 12 มกราคม 2553) *ลาออกจากตำแหน่ง	ประชาธิปัตย์	

ตาราง ข7 แสดงคณะรัฐมนตรีและพรรคการเมืองในรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร

กระทรวง/ หน่วยงาน	รัฐมนตรีว่าการกระทรวง	พรรค การเมือง	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง	พรรค การเมือง
กระทรวงกลาโหม	พลเอกยุทธศักดิ์ ศศิประภา (9 สิงหาคม 2554 - 18 มกราคม 2555)	เพื่อไทย		
	พลเอก.สุภาพ สุวรรณรัต (9 สิงหาคม 2554 - 30 มิถุนายน 2556)	เพื่อไทย		
	ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (30 มิถุนายน 2556 - 22 พฤษภาคม 2557)	เพื่อไทย	พลเอกยุทธศักดิ์ ศศิประภา (30 มิถุนายน 2556 - 22 พฤษภาคม 2557)	เพื่อไทย
กระทรวงการคลัง	ธีระชัย ภูวนาถนรานุบาล (9 สิงหาคม 2554 - 18 มกราคม 2555)	เพื่อไทย	บุญทรง เตริยาภิรมย์ (9 สิงหาคม 2554 - 18 มกราคม 2555)	เพื่อไทย
	กิตติรัตน์ ณ ระนอง (18 มกราคม 2555 - 22 พฤษภาคม 2557)	เพื่อไทย	วิรุฬ เตชะไพบูลย์ (9 สิงหาคม 2554 - 27 ตุลาคม 2555)	เพื่อไทย
			ทนุศักดิ์ เล็กอุทัย (18 มกราคม 2555 - 22 พฤษภาคม 2557)	เพื่อไทย

				เบนจามิน หุยกะเจ็ญ (30 มิถุนายน 2556 - 22 พฤษภาคม 2557)	เพื่อไทย
กระทรวงการต่างประเทศ	สุรพงษ์ โตวิจักษณ์ชัยกุล (9 สิงหาคม 2554 - 22 พฤษภาคม 2557)	เพื่อไทย			
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	ธีระ วงศ์สมุทร (9 สิงหาคม 2554 - 25 ตุลาคม 2555)	ชาติไทยพัฒนา		พรรคกิจเจริญประชาเสรัฐ (9 สิงหาคม 2554 - 18 มกราคม 2555)	เพื่อไทย
				ณัฐพล โสโยเทื้อ (18 มกราคม 2555 - 27 ตุลาคม 2555)	เพื่อไทย
	ยุคล ลิ้มแหลมทอง (27 ตุลาคม 2555 - 22 พฤษภาคม 2557)	ชาติไทยพัฒนา		ศิริวัฒน์ จอวประศาสน์ (27 ตุลาคม 2555-) ยุทธพงศ์ จรัสเสถียร (27 ตุลาคม 2555 - 30 มิถุนายน 2556) วราเทพ รัตนากร (30 มิถุนายน 2556 - 22 พฤษภาคม 2557)	ชาติไทยพัฒนา เพื่อไทย

กระทรวงคมนาคม	พลเอกเอกสุกำพล สุวรรณทัต (9 สิงหาคม 2554 - 18 มกราคม 2555)	เพื่อไทย	พล.ต.ท. ชัยย์ ภูสิติก (9 สิงหาคม 2554 - 27 ตุลาคม 2555) กิตติศักดิ์ หัตถสงเคราะห์ (9 สิงหาคม 2554 - 18 มกราคม 2555)	ชาติไทย
	จารุพงศ์ เรืองสุวรรณ (18 มกราคม 2555 - 27 ตุลาคม 2555)	เพื่อไทย	ชัยชาติ สิทธิพันธุ์ (18 มกราคม 2555 - 27 ตุลาคม 2555)	เพื่อไทย
	ชัยชาติ สิทธิพันธุ์ (27 ตุลาคม 2555 - 22 พฤษภาคม 2557)	เพื่อไทย	พลเอกพฤษ์ สุวรรณทัต (27 ตุลาคม 2555 - 22 พฤษภาคม 2557) ประเสริฐ จันทร์วางทอง (27 ตุลาคม 2555 - 30 มิถุนายน 2556)	เพื่อไทย
			พงษ์ ชีวานันท์ (30 มิถุนายน 2556 - 22 พฤษภาคม 2557)	เพื่อไทย
กระทรวงพาณิชย์	กิตติรัตน์ ณ ระนอง (9 สิงหาคม 2554 - 18 มกราคม 2555)	เพื่อไทย	ภูมิ สารผล (9 สิงหาคม 2554 - 27 ตุลาคม 2555) ศิริวัฒน์ ขจรประศาสน์ (9 สิงหาคม 2554 - 27 ตุลาคม 2555)	เพื่อไทย ชาติไทย พัฒนา

	บุญทรง เจริญภิรมย์ (18 มกราคม 2555 - 30 มิถุนายน 2556)	เพื่อไทย	ณัฐพล ใตยเกื้อ (27 ตุลาคม 2555 - 22 พฤษภาคม 2557)	เพื่อไทย
	นิวัฒน์ธำรง บุญทรงไพศาล (30 มิถุนายน 2556 - 22 พฤษภาคม 2557)	เพื่อไทย	ยรรยง พวงราช (30 มิถุนายน 2556 - 22 พฤษภาคม 2557)	เพื่อไทย
กระทรวงมหาดไทย	ยงยุทธ วิชัยดิษฐ์ (9 สิงหาคม 2554 - 30 กันยายน 2555) *ลาออกจากตำแหน่ง	เพื่อไทย	ชูชาติ หาญสวัสดิ์ (9 สิงหาคม 2554 - 27 ตุลาคม 2555) ฐานิสร์ เกียนทอง (9 สิงหาคม 2554 - 27 ตุลาคม 2555)	เพื่อไทย
	จารุพงศ์ เรืองสุวรรณ (27 ตุลาคม 2555 -)	เพื่อไทย	พล.ต.ท.จีจี้ กุลติลก (27 ตุลาคม 2555 - 30 มิถุนายน 2556) ประชา ประสพดี (27 ตุลาคม 2555 - 22 พฤษภาคม 2557)	เพื่อไทย
			วิสาร เตชะธีราวัฒน์ (30 มิถุนายน 2556 - 22 พฤษภาคม 2557)	เพื่อไทย
กระทรวงยุติธรรม	พล.ต.อ.ประชา พรหมนอก (9 สิงหาคม 2554 - 30 มิถุนายน 2556)	เพื่อไทย		

	ชื่อเกษม นิตศิริ (30 มิถุนายน 2556 - 22 พฤษภาคม 2557)	เพื่อไทย		
กระทรวงแรงงาน	เผด็จม สขงนทรีพี (9 สิงหาคม 2554 - 30 มิถุนายน 2556)	เพื่อไทย		
	ร.ต.อ.เจลิ้ม อยู่ป่า (30 มิถุนายน 2556 - 22 พฤษภาคม 2557)	เพื่อไทย		
กระทรวงสาธารณสุข	วิทยา ปุณณศิริ (9 สิงหาคม 2554 - 27 ตุลาคม 2555)	เพื่อไทย	ต่อพงษ์ ไชยสาส์น (9 สิงหาคม 2554 - 22 พฤษภาคม 2557)	เพื่อไทย
	ประดิษฐ์ สิ้นจรรย์งค์ (27 ตุลาคม 2555 - 22 พฤษภาคม 2557)	เพื่อไทย	สุวิทย์ คนสมบูรณ์ (18 มกราคม 2555 - 22 พฤษภาคม 2557)	เพื่อไทย
			ชช่น่าน ศรีแก้ว (27 ตุลาคม 2555 - 30 มิถุนายน 2556)	เพื่อไทย
			สรวงศ์ เทียนทอง (30 มิถุนายน 2556 - 22 พฤษภาคม 2557)	เพื่อไทย
กระทรวงศึกษาธิการ	วรวิจน์ เสือภัญญกุล (9 สิงหาคม 2554 - 18 มกราคม 2555)	เพื่อไทย	บุญรับ ศรีรงค์ (9 สิงหาคม 2554 - 18 มกราคม 2555)	เพื่อไทย

				ศุภพงษ์ อังอัมพรวิไล (9 สิงหาคม 2554 - 18 มกราคม 2555)	เพื่อไทย
		สุชาติ ชาดาร่างเวช (18 มกราคม 2555 - 27 ตุลาคม 2555)	เพื่อไทย	ศักดิ์ดา คงเพชร (18 มกราคม 2555 - 27 ตุลาคม 2555)	เพื่อไทย
		จาตุรนต์ ฉายแสง (30 มิถุนายน 2556-22 พฤษภาคม 2557)	เพื่อไทย	เสริมศักดิ์ พงษ์พานิช (27 ตุลาคม 2555 - 22 พฤษภาคม 2557)	เพื่อไทย
กระทรวง อุตสาหกรรม		วรรณรัตน์ ชาญนุกูล (9 สิงหาคม 2554 - 18 มกราคม 2555)	ชาติพัฒนา		
		ม.ร.ว.พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิวัตน์ (18 มกราคม 2555 - 27 ตุลาคม 2555)	เพื่อไทย		
		ประเสริฐ บุญชัยสุข (27 ตุลาคม 2555 - 22 พฤษภาคม 2557)	ชาติพัฒนา	ฐานิสร์ เกียนทอง (27 ตุลาคม 2555 - 30 มิถุนายน 2556)	เพื่อไทย
กระทรวง วิทยาศาสตร์ และ เทคโนโลยี		ปลอดประสพ สุรัสวดี (9 สิงหาคม 2554 - 27 ตุลาคม 2555)	เพื่อไทย		
		วรวัจน์ เอื้ออภิญญกุล (27 ตุลาคม 2555 - 30 มิถุนายน 2556)	เพื่อไทย		
		พิรพันธุ์ พาลุสุข (30 มิถุนายน 2556 - 22 พฤษภาคม 2557)	เพื่อไทย		

กระทรวงการ ท่องเที่ยวและกีฬา	ชุมพล ศิลปอาชา (9 สิงหาคม 2554 – 21 มกราคม 2556) *เสียชีวิต	ชาติไทย พัฒนา	
กระทรวงการพัฒนา สังคม และความ มั่นคงของมนุษย์	สมศักดิ์ สุริศรีศักดิ์ (2 เมษายน 2556 - 22 พฤษภาคม 2557) สันติ พร้อมพัฒน์ (9 สิงหาคม 2554 - 30 มิถุนายน 2556) ปวีณา หงสกุล (30 มิถุนายน 2556 - 22 พฤษภาคม 2557)	ชาติไทย พัฒนา เพื่อไทย เพื่อไทย	
กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	ปรีชา เร่งสมบูรณ์สุข (9 สิงหาคม 2554 - 30 มิถุนายน 2556) วิเชษฐ์ เกษมทองศรี (30 มิถุนายน 2556 - 22 พฤษภาคม 2557)	เพื่อไทย เพื่อไทย	
กระทรวงเทคโนโลยี สารสนเทศและการ สื่อสาร	น.อ.อนุทิน ชาญวีรกูล (9 สิงหาคม 2554 - 22 พฤษภาคม 2557)	เพื่อไทย	
กระทรวงพลังงาน	พิชัย นริพทะพันธุ์ (9 สิงหาคม 2554 - 18 มกราคม 2555)	เพื่อไทย	

	อารักษ์ ขตวาร์นนท์ (18 มกราคม 2555 – 27 ตุลาคม 2555)	เพื่อไทย	
	พงษ์ศักดิ์ รักตพงศ์ไพศาล (27 ตุลาคม 2555 - 22 พฤษภาคม 2557)	เพื่อไทย	
กระทรวงวัฒนธรรม	สุकुมล ศุภบัสสี (9 สิงหาคม 2554 - 27 ตุลาคม 2555)	พลังชล	
	สนธยา คุณปลื้ม (27 ตุลาคม 2555 - 22 พฤษภาคม 2557)	พลังชล	
รัฐมนตรีประจำสำนัก นายกรัฐมนตรี	สุวิทย์ คนสมบูรณ์ (9 สิงหาคม 2554 – 18 มกราคม 2555)	เพื่อไทย	
	กฤษณา สิวลักษณ์ (9 สิงหาคม 2554 – 18 มกราคม 2555)	เพื่อไทย	
	วรวิจน์ เอื้ออภิญญกุล (9 สิงหาคม 2554 – 27 ตุลาคม 2555)	เพื่อไทย	
	นลินี ทวีสิน (9 สิงหาคม 2554 – 27 ตุลาคม 2555)	เพื่อไทย	
	นิวตันอำนาจ บุญทรงไพศาล (9 สิงหาคม 2554 – 30 มิถุนายน 2556)	เพื่อไทย	

	วราเทพ รัตนากร (27 ตุลาคม 2555 - 22 พฤษภาคม 2557) ต้นสนีย์ นาคพงศ์ (27 ตุลาคม 2555 - 30 มิถุนายน 2556) สันติ พร้อมพัฒน์ (30 มิถุนายน 2556 - 22 พฤษภาคม 2557)	เพื่อไทย เพื่อไทย เพื่อไทย	
รองนายกรัฐมนตรี	ยงยุทธ วิชัยดิษฐ์ (9 สิงหาคม 2554 - 30 กันยายน 2555) *ลาออกจากตำแหน่ง ร.ต.อ.เจสสิม อยู่ป่าสูง (9 สิงหาคม 2554 - 30 มิถุนายน 2556) พล.ต.อ.โกวิท วัฒนะ (9 สิงหาคม 2554 - 18 มกราคม 2555) กิตติรัตน์ ณ ระนอง (9 สิงหาคม 2554 - 22 พฤษภาคม 2557) ชุมพล สีบปะอาษา (9 สิงหาคม 2554 - 21 มกราคม 2556) *เสียชีวิต	เพื่อไทย เพื่อไทย เพื่อไทย เพื่อไทย เพื่อไทย ชาติไทย พัฒนา	

	ยุทธศักดิ์ ศศิประภา (18 มกราคม 2555 - 27 ตุลาคม 2555) สุรพงษ์ โตวิจักษณ์ชัยกุล (27 ตุลาคม 2555 -) ปลอดประสพ สุรัสวดี (27 ตุลาคม 2555-) พงศ์เทพ เทพกาญจนา (27 ตุลาคม 2555 - 30 มิถุนายน 2556) ยุคล ลีนแหลมทอง (2 เมษายน 2556 - 22 พฤษภาคม 2557) นิวัฒน์ธำรง บุญทรงไพศาล (30 มิถุนายน 2556 - 22 พฤษภาคม 2557) พลตำรวจเอก ประชา พรหมนอก (30 มิถุนายน 2556 - 22 พฤษภาคม 2557) พงศ์เทพ เทพกาญจนา (30 มิถุนายน 2556 - 22 พฤษภาคม 2557)	เพื่อไทย เพื่อไทย เพื่อไทย เพื่อไทย ชาติไทย พัฒนา เพื่อไทย เพื่อไทย เพื่อไทย	

ตาราง ข8 แสดงคณะรัฐมนตรีและพรรคการเมืองในรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา (30 สิงหาคม 2557 – 9 มิถุนายน 2562)

กระทรวง/ หน่วยงาน	รัฐมนตรีว่าการกระทรวง	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง
กระทรวงกลาโหม	พลเอกประวิตร วงษ์สุวรรณ (30 สิงหาคม 2557 – 9 มิถุนายน 2562)	พลเอกอุดมเดช สีสุนทร (30 สิงหาคม 2557 – 23 พฤศจิกายน 2560)
		พลเอกชาญชัย ช้างมงคล (23 พฤศจิกายน 2560) – 9 มิถุนายน 2562)
กระทรวงการคลัง	สมหมาย ภาษี (30 สิงหาคม 2557 – 19 สิงหาคม 2558) อภิศักดิ์ ตันติวรวงศ์ (19 สิงหาคม 2558 – 9 มิถุนายน 2562)	วิสุทธิ์ ศรีสุพรรณ (18 พฤศจิกายน 2557 – 9 มิถุนายน 2562)
กระทรวงการต่างประเทศ	พลเอกอนันตศักดิ์ ปฏิมากร (30 สิงหาคม 2557 – 19 สิงหาคม 2558) ดอน ปรมัตถ์วินัย (19 สิงหาคม 2558 – 9 มิถุนายน 2562)	ดอน ปรมัตถ์วินัย (30 สิงหาคม 2557 – 19 สิงหาคม 2558)
		วิระศักดิ์ พุทธะกุล (16 ธันวาคม 2559 – 9 มิถุนายน 2562)
		อำนาจ ปะติเส (18 พฤศจิกายน 2557 – 19 สิงหาคม 2558)
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	ปิณฑุทธิ์ พึ่งบุญ ณ อยุธยา (30 สิงหาคม 2557 – 19 สิงหาคม 2558)	

	พลเอกฉัตรชัย สาริกัลยะ (19 สิงหาคม 2558 - 23 พฤศจิกายน 2560) กฤษฎา บุญราช (23 พฤศจิกายน 2560) - 9 มิถุนายน 2562)	ชุติมา บุญยประภัศร (16 ธันวาคม 2559 - 23 พฤศจิกายน 2560) ลักขณ์ วงษามานวิชัย (23 พฤศจิกายน 2560) - 9 มิถุนายน 2562) วิวัฒน์ ศัลยกำธร (23 พฤศจิกายน 2560) - 9 มิถุนายน 2562)
กระทรวงคมนาคม	พลเอกอ. ประจิน จันทร์ตอง (30 สิงหาคม 2557 - 19 สิงหาคม 2558) อากาศ เต็มพิทยไพบูลย์ (19 สิงหาคม 2558 - 9 มิถุนายน 2562)	อากาศ เต็มพิทยไพบูลย์ (30 สิงหาคม 2557 - 19 สิงหาคม 2558) ออมสิน ชิวะพฤกษ์ (19 สิงหาคม 2558 - 16 ธันวาคม 2559) พิชิต อัคราวิทย์ (16 ธันวาคม 2559 - 23 พฤศจิกายน 2560) ไพโรจน์ ฐโชติถาวร (23 พฤศจิกายน 2560) - 9 มิถุนายน 2562)
กระทรวงพาณิชย์	พลเอกฉัตรชัย สาริกัลยะ (30 สิงหาคม 2557 - 19 สิงหาคม 2558) อภิชาติ ต้นธรางาญณ์ (19 สิงหาคม 2558 - 23 พฤศจิกายน 2560)	อภิชาติ ต้นธรางาญณ์ (30 สิงหาคม 2557 - 19 สิงหาคม 2558) สุวิทย์ เมธินทรีย์ (19 สิงหาคม 2558 - 16 ธันวาคม 2559) สนธิรัตน์ สนธิจิรวงศ์

	สนธิรัตน์ สนธิจิรวงศ์ (23 พฤศจิกายน 2560 - 4 กุมภาพันธ์ 2562) *ลาออกจากตำแหน่ง พลเอกอนุพงษ์ เผ่าจินดา (30 สิงหาคม 2557 - 9 มิถุนายน 2562) พลเอกไพบูลย์ สุ่มธยา (30 สิงหาคม 2557 - 5 ธันวาคม 2559) สุวัจน์ ลิปตพัลลภ (16 ธันวาคม 2559 - 23 พฤศจิกายน 2560) ประจักษ์ จันทอง (23 พฤศจิกายน 2560) - 9 มิถุนายน 2562 พลเอกสุรศักดิ์ กาญจนรัตน์ (30 สิงหาคม 2557 - 19 สิงหาคม 2558) พลเอกธีรชัย ดัชฎกุล (19 สิงหาคม 2558 - 2 พฤศจิกายน 2560) *ลาออกจากตำแหน่ง พล.ต.อ.อดุลย์ แสงสิงแก้ว (23 พฤศจิกายน 2560) - 9 มิถุนายน 2562	(16 ธันวาคม 2559 - 23 พฤศจิกายน 2560) ยุติมา บุญยประยงค์ (23 พฤศจิกายน 2560) - 9 มิถุนายน 2562 สุธี มากบุญ (30 สิงหาคม 2557 - 9 มิถุนายน 2562)
กระทรวงมหาดไทย		
กระทรวงยุติธรรม		
กระทรวงแรงงาน		
กระทรวงสาธารณสุข	รัชตะ รัชตะนาวิน	สมศักดิ์ ชุณหะวัณ

	(30 สิงหาคม 2557 - 19 สิงหาคม 2558) ปิยะสกล สกลสัตยาทร (19 สิงหาคม 2558 - 9 มิถุนายน 2562)	(30 สิงหาคม 2557 - 19 สิงหาคม 2558)
กระทรวงศึกษาธิการ	พล.ร. อ.ณรงค์ พิพัฒนาศัย (30 สิงหาคม 2557 - 19 สิงหาคม 2558) พลเอกดาวพงษ์ รัตนสุวรรณ (19 สิงหาคม 2558 - 5 ธันวาคม 2559) ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์ (16 ธันวาคม 2559 - 9 มิถุนายน 2562)	พล.ท. สุรเชษฐ์ ชัยวงศ์ (30 สิงหาคม 2557 - 9 มิถุนายน 2562) กฤษณพงษ์ กีรติกร (30 สิงหาคม 2557 - 19 สิงหาคม 2558) ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์ (19 สิงหาคม 2558 - 16 ธันวาคม 2559) ม.ล.บัวตาด ติสกุล (16 ธันวาคม 2559 - 23 พฤศจิกายน 2560) อุดม ศชินทร (23 พฤศจิกายน 2560) - 9 มิถุนายน 2562
กระทรวงอุตสาหกรรม	จักรพันธ์ มาสุกวณิช (30 สิงหาคม 2557 - 19 สิงหาคม 2558) อรรถกา สีนุญเรือง (19 สิงหาคม 2558 - 16 ธันวาคม 2559) อุดม สาขานาย (16 ธันวาคม 2559 - 4 กุมภาพันธ์ 2562)	
		สมชาย หาญหิรัญ (23 พฤศจิกายน 2560) - 9 มิถุนายน 2562

กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	*สํานักงานพัฒนา พิเศษ กรุงเทพ (30 สิงหาคม 2557 - 16 ธันวาคม 2559) อรรชกา สีบุญเรือง (16 ธันวาคม 2559 - 23 พฤศจิกายน 2560) สุวิทย์ เหมอินทรีย์ (23 พฤศจิกายน 2560) - 4 กุมภาพันธ์ 2562 *สํานักงานพัฒนา
กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา	กอบกาญจน์ วัฒนวรางกูร (30 สิงหาคม 2557 - 23 พฤศจิกายน 2560) วีระศักดิ์ ถาวรรัตน์ (23 พฤศจิกายน 2560 - 9 มิถุนายน 2562)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	พล.ต.อ.อดุลย์ แสงสิงแก้ว (30 สิงหาคม 2557 - 23 พฤศจิกายน 2560) พลเอกอนุตพร กายจนรัตน์ (23 พฤศจิกายน 2560) - 9 มิถุนายน 2562
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	พลเอกดาวพงษ์ รัตนสุวรรณ (30 สิงหาคม 2557 - 19 สิงหาคม 2558) พลเอกสุรศักดิ์ กาญจนรัตน์ (19 สิงหาคม 2558 - 9 มิถุนายน 2562)

กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	ทฤษฎี ฐิจประภา (30 สิงหาคม 2557 - 19 สิงหาคม 2558)	
กระทรวงพลังงาน	อุตตม สาวนายน (19 สิงหาคม 2558 - 9 มิถุนายน 2562)	
	ณรงค์ชัย อัครเศรณี (30 สิงหาคม 2557 - 19 สิงหาคม 2558)	
	พลเอก ยมนันทพร กาญจนวีรัตน์ (19 สิงหาคม 2558 - 23 พฤศจิกายน 2560)	
	ศิริ จิระพงษ์พันธ์ (23 พฤศจิกายน 2560) - 9 มิถุนายน 2562)	
กระทรวงวัฒนธรรม	วีระ โรจน์พจนรัตน์ (30 สิงหาคม 2557 - 9 มิถุนายน 2562)	
กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม *จัดตั้งใหม่	พิเชฐ ดุรงคเวโรจน์ (16 ธันวาคม 2559 - 9 มิถุนายน 2562)	
รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี	ม.ร.ว.ปวีณา ติสฎกุล (30 สิงหาคม 2557 - 16 ธันวาคม 2559) สุวพันธุ์ ตันยุวรรธนะ (30 สิงหาคม 2557 - 16 ธันวาคม 2559)	

	อมสิน ชีวะพฤษช์ (16 ธันวาคม 2559 - 23 พฤศจิกายน 2560) สุวิทย์ เมษินทรีย์ (16 ธันวาคม 2559 - 23 พฤศจิกายน 2560) สุวพันธุ์ ตันยุวรรธนะ (23 พฤศจิกายน 2560) - 9 มิถุนายน 2562 กอบศักดิ์ ภูตระกูล (23 พฤศจิกายน 2560) - 4 กุมภาพันธ์ 2562 *ลาออกจากตำแหน่ง	
รองนายกรัฐมนตรี	พลเอกประวิตร วงษ์สุวรรณ (30 สิงหาคม 2557 - 9 มิถุนายน 2562) ม.ร.ว.ปรีดิยาธร เทวกุล (30 สิงหาคม 2557 - 19 สิงหาคม 2558) ยงยุทธ์ ยุทธวงศ์ (30 สิงหาคม 2557 - 19 สิงหาคม 2558) ชนะศักดิ์ ปฏิมากร (30 สิงหาคม 2557 - 23 พฤศจิกายน 2560) วิษณุ เครืองาม (30 สิงหาคม 2557 - 9 มิถุนายน 2562) พลเอก ประจัน จันแดง	

	(19 สิงหาคม 2558 - 9 มิถุนายน 2562) พล.ร.อ. ณรงค์ หิรัญเนาศัย	
	(19 สิงหาคม 2558 - 23 พฤศจิกายน 2560) สมคิด จาตุศรีพิทักษ์	
	(19 สิงหาคม 2558 - 9 มิถุนายน 2562) พลเอกฉัตรชัย สาริกัลป์ย	
	(23 พฤศจิกายน 2560) - 9 มิถุนายน 2562	

ที่มา : สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (ม.ป.ป.(๒)).

ตาราง ข92 แสดงคณะรัฐมนตรีและพรรคการเมืองในรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา (10 กรกฎาคม 2562 – 1 กันยายน 2566)

กระทรวง/ หน่วยงาน	รัฐมนตรีว่าการกระทรวง	พรรคการเมือง	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง	พรรคการเมือง
กระทรวงกลาโหม	พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา (10 กรกฎาคม 2562 – 1 กันยายน 2566)	-	พลเอกชัยชาญ ช้างมงคล (10 กรกฎาคม 2562 – 1 กันยายน 2566)	-
กระทรวงการคลัง	อุดม สุวานาน (10 กรกฎาคม 2562 – 30 กรกฎาคม 2563) *ลาออกจากราชการ	พลังประชารัฐ	สันติ พร้อมพัฒน์ (10 กรกฎาคม 2562 – 1 กันยายน 2566)	พลังประชารัฐ
กระทรวงการต่างประเทศ	ปริศนา คาวานาย (6 สิงหาคม 2563 – 1 กันยายน 2563)	-		
	อาคม เติมพิทยาไพสิฐ (1 ตุลาคม 2563 – 31 สิงหาคม 2566)	-		
	ดอน ปรมัตถ์วินัย (10 กรกฎาคม 2562 – 1 กันยายน 2566)	-		

การตรวจทางตรรกะ สหกรณ์	เฉลิมชัย ศรีอ่อน (10 กรกฎาคม 2562 – 1 กันยายน 2566)	ประชาธิปไตย	จ.อ.ธรรมนัส พรหมเผ่า (10 กรกฎาคม 2562 – 8 กันยายน 2564) มนัญญา ไทยเศรษฐ์ (10 กรกฎาคม 2562 – 1 กันยายน 2566) ประภัทร โพธสุธน (10 กรกฎาคม 2562 – 1 กันยายน 2566) สุนทร ปานแสงทอง (30 พฤศจิกายน 2565 – 1 กันยายน 2566)	พลับประจำรัฐ ภูมิใจไทย ชาติไทย พัฒนา พลับประจำรัฐ
การตรวจงบประมาณ	ศักดิ์สยาม ชิดชอบ (10 กรกฎาคม 2562 – 1 กันยายน 2566)	ภูมิใจไทย	อริรัฐ รัตนเศรษฐ์ (10 กรกฎาคม 2562 – 1 กันยายน 2566) ถาวร เสนเนียม (10 กรกฎาคม 2562 – 22 มีนาคม 2564) *พ้นจากความเป็นรัฐมนตรีเนื่องจากต้อง คำพิพากษาให้จำคุก	พลับประจำรัฐ ประชาธิปไตย

			วีรศักดิ์ ทรัพย์กิจโกศล (22 มีนาคม 2564 - 1 กันยายน 2566)	ภูมิไฉไทย
กระทรวงพาณิชย์	จรินทร์ ลักษณวิศิษฏ์ (10 กรกฎาคม 2562 - 1 กันยายน 2566)	ประชาธิปัตย์	วีรศักดิ์ ทรัพย์กิจโกศล (10 กรกฎาคม 2562 - 22 มีนาคม 2564)	ภูมิไฉไทย
กระทรวงมหาดไทย	พลเอกอนุพงษ์ เผ่าจินดา (10 กรกฎาคม 2562 - 1 กันยายน 2566)	-	สนิตย์ เลิศไกร (22 มีนาคม 2564 - 1 กันยายน 2566)	ประชาธิปัตย์
กระทรวงยุติธรรม	สมศักดิ์ เทพสุทิน	หลังประหารรัฐ	นิพนธ์ จินตามณี (10 กรกฎาคม 2562 - 5 กันยายน 2565) *ลาออกจากตำแหน่ง พรศักดิ์ ทองศรี (10 กรกฎาคม 2562 - 1 กันยายน 2566)	ภูมิไฉไทย
			นริศ ชัญญ์รักษ์ (30 พฤศจิกายน 2565 - 1 กันยายน 2566)	ประชาธิปัตย์

	(10 กรกฎาคม 2562 – 1 กันยายน 2566)			
กระทรวงแรงงาน	ม.ร.ว.จันทมงคล โสภกุล (10 กรกฎาคม 2562 – 30 กรกฎาคม 2563) *ลาออกจากตำแหน่ง	รวมถึง ประเทศไทย		
	สุชาติ ชมกลิ่น (6 สิงหาคม 2563 – 1 กันยายน 2566)	หลังประชาวัฏ	นฤมล ภิญโญสินวัฒน์ (6 สิงหาคม 2563 – 1 กันยายน 2566)	หลังประชาวัฏ
กระทรวงสาธารณสุข	อนุทิน ชาญวีรกูล (10 กรกฎาคม 2562 – 1 กันยายน 2566)	ภูมิใจไทย	สาธิต ปิตุเตชะ (10 กรกฎาคม 2562 – 1 กันยายน 2566)	ประชาชาติปัตย์
กระทรวงศึกษาธิการ	ณัฏฐพล ทีปสุวรรณ (10 กรกฎาคม 2562 – 22 มีนาคม 2564) *พ้นจากความเป็นรัฐมนตรีเนื่องจากต้อง คำพิพากษาให้จำคุก	หลังประชาวัฏ	คุณหญิงกัลยา โสภณพานิช (10 กรกฎาคม 2562 – 1 กันยายน 2566) กนกวรรณ วัลลาวัลย์ (10 กรกฎาคม 2562 – 1 กันยายน 2566)	ประชาชาติปัตย์ ภูมิใจไทย
	ศรินทร์ช เทียนทอง (22 มีนาคม 2564 – 1 กันยายน 2566)	หลังประชาวัฏ		

กระทรวง อุตสาหกรรม	สุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ (10 กรกฎาคม 2562 – 1 กันยายน 2566)	พลังประชารัฐ	
กระทรวงการ ท่องเที่ยวและกีฬา	พิพัฒน์ รัชกิจประการ (10 กรกฎาคม 2562 – 1 กันยายน 2566)	ภูมิใจไทย	
กระทรวงการพัฒนา สังคม และความ มั่นคงของมนุษย์	จุติ ไกรฤกษ์ (10 กรกฎาคม 2562 – 1 กันยายน 2566)	ประชาธิปไตย	
กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	วราวุธ ศิลปอาชา (10 กรกฎาคม 2562 – 1 กันยายน 2566)	ชาติไทย พัฒนา	
กระทรวงพลังงาน	สนธิรัตน์ สนธิจิรวงศ์ (10 กรกฎาคม 2562 – 30 กรกฎาคม 2563) *ลาออกจากตำแหน่ง	พลังประชารัฐ	
	สุพัฒนพงษ์ พันธ์มีเชาว์ (18 สิงหาคม 2563 – 1 กันยายน 2566)	-	
กระทรวงวัฒนธรรม	อิทธิพล คุณปลื้ม	พลังประชารัฐ	

	(10 กรกฎาคม 2562 – 1 กันยายน 2566)			
กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม	พุทธิพงษ์ ปุณณกันต์ (10 กรกฎาคม 2562 – 22 มีนาคม 2564) *พ้นจากความเป็นรัฐมนตรีเนื่องจากต้องคำพิพากษาให้จำคุก ชัยวุฒิ อมรชนานูสรณ์ (22 มีนาคม 2564 – 1 กันยายน 2566)	หลังประชาวีรัฐ		
กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม	สุวิทย์ เมษินทรีย์ (10 กรกฎาคม 2562 – 30 กรกฎาคม 2563) *ลาออกจากตำแหน่ง	หลังประชาวีรัฐ		
	อนันต์ เหล่าธรรมาภรณ์ (6 สิงหาคม 2563 – 1 กันยายน 2566)	รวมหลัง		
รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี	เทวัญ ลิปตพัลลภ (10 กรกฎาคม 2562 – 30 กรกฎาคม 2563) *ลาออกจากตำแหน่ง	ชาติพัฒนา		

	อนุชานาคาศัย (6 สิงหาคม 2563 - 1 กันยายน 2566)	พลตำรวจตรี	
	อนกร วังบุญคงชนะ (30 พฤศจิกายน 2565 - 1 กันยายน 2566)	พลตำรวจตรี	
รองนายกรัฐมนตรี	พลเอกประวิตร วงษ์สุวรรณ (10 กรกฎาคม 2562 - 1 กันยายน 2566)	พลตำรวจตรี	
	สมศักดิ์ จาตุศรีพิทักษ์ (10 กรกฎาคม 2562 - 30 กรกฎาคม 2563)	พลตำรวจตรี	
	*สาออกจากรักษาตำแหน่ง วิษณุ เครืองาม (10 กรกฎาคม 2562 - 1 กันยายน 2566)	-	
	จุรินทร์ ลักษณวิศิษฏ์ (10 กรกฎาคม 2562 - 1 กันยายน 2566)	ประชาธิปไตย	
	อนุทิน ชาญวีรกูล	ภูมิไฉไทย	

	(10 กรกฎาคม 2562 – 1 กันยายน 2566)			
	ตอน ประถมศึกษา (6 สิงหาคม 2563 – 1 กันยายน 2566) สุโขมทงษ์ พันธุ์มีเขาร (6 สิงหาคม 2563 – 1 กันยายน 2566)	-		

ที่มา : สำนักนายกรัฐมนตรี (2564); สำนักนายกรัฐมนตรี (2565); สำนักนายกรัฐมนตรี (2562)

ตาราง ข103 แสดงคณะรัฐมนตรีและพรรคการเมืองในรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน (1 กันยายน 2566 – 14 สิงหาคม 2567)

กระทรวง/ หน่วยงาน	รัฐมนตรีว่าการกระทรวง	พรรคการเมือง	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง	พรรคการเมือง
กระทรวงกลาโหม	สุทิน คลังแสง (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567)	เพื่อไทย		
กระทรวงการคลัง	เศรษฐา ทวีสิน (1 กันยายน 2566 – 27 เมษายน 2567)	เพื่อไทย	กฤษฎา จีนะวิจารณะ (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567) จุลพันธ์ อมรวิวัฒน์ (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567)	รวมไทยสร้างชาติ เพื่อไทย
กระทรวงการ ต่างประเทศ	พิชัย ชุมพรวิชิต (27 เมษายน – 3 กันยายน 2567) ปานปรีย์ พหิทธานุกร (1 กันยายน 2566 – 30 เมษายน 2567) มาริช เสียงทองซ์ (30 เมษายน 2567 – 3 กันยายน 2567)	เพื่อไทย	เมทินี โรจนสุขกุล (27 เมษายน – 3 กันยายน 2567) จักรพงษ์ แสงมณี (1 กันยายน 2566 – 27 เมษายน 2567)	เพื่อไทย เพื่อไทย

กระทรวงเกษตรและ สหกรณ์	ร. อ.ธรรมนิต พรหมเผ่า (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567)	พลับประจำรัฐ	โชยา พรหมภา (1 กันยายน 2566 – 27 เมษายน 2567) อนุชา นาคาศัย (1 กันยายน 2566 – 27 เมษายน 2567) อรรถกร ศิริลัทธยากร (27 เมษายน – 3 กันยายน 2567)	เพื่อไทย รวมไทยสร้าง ชาติ พลังประชารัฐ
กระทรวงคมนาคม	สุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567)	เพื่อไทย	มนพร เจริญศรี (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567) สุรพงษ์ ปิยะโชติ (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567)	เพื่อไทย เพื่อไทย
กระทรวงพาณิชย์	ศุภิฉรณ์ เวชชัย (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567)	เพื่อไทย	นภินทร ศิริสรรพาทย์ (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567) สุชาติ ชมกลิ่น (27 เมษายน – 3 กันยายน 2567)	ภูมิใจไทย รวมไทยสร้าง ชาติ

กระทรวงมหาดไทย	อนุทิน ขาววิจิตรกุล (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567)	ภูมิไจไทย	เกรียง กัลป์ตินันท์ (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567) ทรงศักดิ์ ทองศรี (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567) ชาติา ไทยเศรษฐ์ (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567)	เพื่อไทย
กระทรวงยุติธรรม	พ.ต.อ.ทวี ลอดส่อง (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567)	ประชาชาติ		
กระทรวงแรงงาน	ทิพัฒน์ รักษกิจประการ (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567)	ภูมิไจไทย		
กระทรวง สาธารณสุข	ชมน่าน ศรีแก้ว (1 กันยายน 2566 – 27 เมษายน 2567)	เพื่อไทย	สันติ พร้อมพัฒน์ (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567)	พลังประชารัฐ
	สมศักดิ์ เทพสุทิน (27 เมษายน – 3 กันยายน 2567)	เพื่อไทย		
กระทรวงศึกษาธิการ	พ.ต.อ.เพิ่มพูน ชิดชอบ (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567)	ภูมิไจไทย	สุรศักดิ์ พันธุ์เจริญวรกุล (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567)	ภูมิไจไทย

กระทรวง อุตสาหกรรม	พิมพ์ภัทรา วิชัยกุล (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567)	รวมไทยสร้าง ชาติ	
กระทรวงการ ท่องเที่ยวและกีฬา	สุทธาวรรณ หวังศุภกิจโกศล (1 กันยายน 2566 – 27 เมษายน 2567)	เพื่อไทย	
	เสริมศักดิ์ พงษ์พานิช (27 เมษายน – 3 กันยายน 2567)	เพื่อไทย	
กระทรวงการพัฒนา สังคม และความ มั่นคงของมนุษย์	วราวุธ ศิลปอาชา (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567)	ชาติไทยพัฒนา	
กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	พล.ต.อ.พิชิตพงศ์ วรขันธ์สุวรรณ (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567)	พลังประชารัฐ	
กระทรวงพลังงาน	พิระพันธุ์ สาธุวีริฎิภาค (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567)	รวมไทยสร้าง ชาติ	
	เสริมศักดิ์ พงษ์พานิช (1 กันยายน 2566 - 27 เมษายน 2567)	เพื่อไทย	
กระทรวงวัฒนธรรม	สุทธาวรรณ หวังศุภกิจโกศล (27 เมษายน – 3 กันยายน 2567)	เพื่อไทย	
กระทรวงดิจิทัลเพื่อ เศรษฐกิจและสังคม	ประเสริฐ จันทรวงทอง (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567)	เพื่อไทย	

กระทรวงการ อุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม	ศุภมาศ อิศรภักดี (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567)	ภูมิไจไทย		
รัฐมนตรีประจำ สำนักนายกรัฐมนตรี	พวงเพ็ชร ชุนละเอียด (1 กันยายน 2566 - 27 เมษายน 2567) จักรพงษ์ แสงมณี (27 เมษายน – 3 กันยายน 2567) พิจิตร ขึ้นบาน (27 เมษายน – 3 กันยายน 2567) จิราพร ลินสุไพร (27 เมษายน – 3 กันยายน 2567)	เพื่อไทย เพื่อไทย เพื่อไทย เพื่อไทย เพื่อไทย		
รองนายกรัฐมนตรี	ภูมิธรรม เวชยชัย (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567) สมศักดิ์ เทพสุทิน (1 กันยายน 2566 – 27 เมษายน 2567) ปานปรีย์ พหิทธานุกร (1 กันยายน 2566 – 27 เมษายน 2567) อนุทิน ชาญวีรกูล (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567)	เพื่อไทย เพื่อไทย เพื่อไทย ภูมิไจไทย		

	ทต.ต.อ.พัชรวาท วงษ์สุวรรณ (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567) พิระพันธุ์ สาธุรัฐวิภาค (1 กันยายน 2566 – 3 กันยายน 2567)	เพื่อไทย รวมไทยสร้าง ชาติ	
	สุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ (27 เมษายน – 3 กันยายน 2567) พิชัย ชุณหะวัณ (27 เมษายน – 3 กันยายน 2567)	เพื่อไทย เพื่อไทย	

ที่มา : สำนักนายกรัฐมนตรี (2566); สำนักนายกรัฐมนตรี (2567)

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรุงเทพฯธุรกิจ. (2557, 7 พฤษภาคม). พลิกโฉม 'นิวัฒน์ธำรง' นายกาสาโดยตรงคนแดนไกล.
<https://www.bangkokbiznews.com/politics/580616>
- กรุงเทพฯธุรกิจ. (2564, 26 กุมภาพันธ์). ศาลตัดสินคดี กบปส. รวมความเคลื่อนไหว 'สุเทพ' และ '3 รมต.'
นอนคุก. <https://www.bangkokbiznews.com/politics/924451>
- กรุงเทพฯธุรกิจ. (2565ก, 27 มิถุนายน). เม.ย.65 ทูนตั้งบริจาค "ทปชว." 25 ล้าน "เฮียเท่ง - เจิ้นจิว"
ศวก "เพื่อไทย" 8 ล้าน. <https://www.bangkokbiznews.com/politics/1012208>
- กรุงเทพฯธุรกิจ. (2565ข, 4 สิงหาคม). เจ้าหน่อละกลุ่มทุนหนุน "ภูมิใจไทย" บริจาคพรรค พ.ศ. 65 กว่า 20
ล้าน. <https://www.bangkokbiznews.com/politics/1019091>
- กรุงเทพฯธุรกิจ. (2566, 11 พฤศจิกายน). เบ็ด 3 คนตั้ง ผงาคมนิ่งก้าวอี ประธานบอร์ด องค์กรใหญ่ บริษัท
จดทะเบียน. <https://www.bangkokbiznews.com/finance/stock/1098168>
- กรุงเทพฯธุรกิจ. (2567ก, 17 กุมภาพันธ์). 10 ปี 'เสียด' บนเส้นทางการเมือง นายทุนพรรค ศิลปโปรเจกต์
ยักษ์? <https://www.bangkokbiznews.com/politics/1113627>
- กรุงเทพฯธุรกิจ. (2567ข, 1 พฤษภาคม). เบื้องลึก 'แพทองธาร' คุมกทท. บัดอำนาจ 'พวงเห็ชร์' พันวง
โคจร. <https://www.bangkokbiznews.com/politics/1124755>
- กรุงเทพฯธุรกิจ. (2567ข, 3 พฤษภาคม). สองกรม. โควตาค้าหิ่น้องชินวัตร ทักฉิม-ยิงลักษณะแซร์อำนาจ
บริหาร. <https://www.bangkokbiznews.com/politics/1125072>
- กรุงเทพฯธุรกิจ. (2567ค, 9 พฤษภาคม). ช้อนรอย 4 รัฐมนตรีคลัง ลาออก เมื่อ 'ขุนคลัง' เจอแรงกดดัน
เศรษฐกิจ - การเมือง.
<https://www.bangkokbiznews.com/business/economic/1125982>
- กรุงเทพฯธุรกิจ. (2567ง, 4 กันยายน). 'ภูมิใจธรรม' วอน อย่าเรียก 'กรม.ครอบครัว' ซี ลูกหลานมั่ง รมต. คู่
ที่ความสามารถ. <https://www.bangkokbiznews.com/politics/1143221>
- กรุงเทพฯธุรกิจ. (2568, 8 มกราคม). ตรวจงวม 'รัฐมนตรีกลุ่มเสี่ยง' โจทย์ 'นายใหญ่' รัชผลงานรัฐบาล.
<https://www.bangkokbiznews.com/politics/1161035>

- กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2551). *อำนาจหน้าที่ของรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550*. สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. หน้า 55-101.
- กำพล จำปาพันธ์. (2552, 26 เมษายน). *รัฐบาลอภิสิทธิ์ได้รับ 'ไฟเขียว' มาจากไหน? ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับเหตุการณ์ 13 เมษา*. <https://prachatai.com/journal/2009/04/21029>
- คณะกรรมการจัดทำรายงานแสดงผลการดำเนินการของคณะรัฐมนตรีตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ. (2547). *4 ปี ช่อมประเทศ เพื่อคนไทย โดยรัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร (ปี 2544 - 2548)*. คณะกรรมการ.
- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2546). *บทสรุปสำหรับผู้บริหารจากรายงานการตรวจสอบนโยบายปราบปรามยาเสพติด*. <http://ms.nhrc.or.th/ulib/document/Summary/S09696.pdf>
- คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ. (2550). *คำวินิจฉัยอัยการตุลาการรัฐธรรมนูญที่ 3-5/2550: เรื่องอัยการสูงสุดขอให้วินิจฉัยยุบพรรคพัฒนาชาติไทย พรรคแผ่นดินไทย และพรรคไทยรักไทย พร้อมความเห็นในการวินิจฉัยคดีส่วนตัวของตุลาการรัฐธรรมนูญ*. <https://dl.parliament.go.th/handle/20.500.13072/424388>
- คมชัดลึก. (2551, 7 กุมภาพันธ์). *ใครเป็นใครใน "สมคิด 1"*. <https://news.swu.ac.th/newsclips/doc/200621816.pdf>
- คมชัดลึก. (2561, 21 พฤศจิกายน). *สมกน พบขร. '100 อดีต ส.ส.' ดาวฤกษ์-ดาวเคราะห์เทียบ!*. <https://www.komchadluek.net/scoop/353041>
- เจียรไน ของทอง. (2565). *'พิจารณ์ ชาวพัฒนางศ์' จากผู้บริหาร Pumpkin เครื่องมือช่างแบรนด์ไทย ผู้นำเรือถอนแม่เหล็กผ่านรัฐสภา*. <https://waymagazine.org/phicham-chaowapatanawong-pumpkin/>
- พงศชาญ สุวรรณเมธี. (ม.ป.ป.). *การยุบสภาผู้แทนราษฎร วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2549*. <https://shorturl.asia/uCOIQ>
- ชัยพงษ์ สำเนียง. (2562). *พลวัตกลุ่มทุนการเมืองในภาคเหนือของประเทศไทย: การเปลี่ยนทุนเศรษฐกิจ & วัฒนธรรมให้เป็นทุนการเมือง (พ.ศ. 2475 - 2560)*. สถาบันวิจัยเชียงใหม่.
- ฐานเศรษฐกิจ. (2562, 21 เมษายน). *ทุนการเมือง 'พลังประชารัฐ' ยังอึดอยู่*. <https://www.thansettakij.com/politics/399575>

- ฐานเศรษฐกิจ. (2565, 19 มิถุนายน). "บันทึกฉบับที่เพิ่งเปิดเผย" เรื่องราวของ สมัคร สุนทรเวช ที่ถูก
ทักษิณ รลอกใจ. <https://www.thansettakij.com/politics/529402>
- ฐานเศรษฐกิจ. (2566, 11 สิงหาคม). ทักษิณ ค้าง สาธา ไม่แบ่งให้ใครเลย.
<https://www.thansettakij.com/thailand-elections/insight-election/573182>
- THE STANDARD TEAM. (2562, 4 มีนาคม). 4 มีนาคม 2549 - เริ่มชุมนุมต่อต้าน 'ทักษิณ ชินวัตร'.
<https://thestandard.co/onthisday4mar2549/>
- THE STANDARD TEAM. (2564, 29 มกราคม). 29 มกราคม 2551 - โปรตเก๊า 'สมัคร สุนทรเวช'
เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 25. <https://thestandard.co/onthisday29012551/>
- THE STANDARD TEAM. (2565, 22 มีนาคม). 20 พฤษภาคม 2535 สุจินดา - จำลอง เข้าเผ้าฯ รัชกาล
ที่ 9 จบเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ. <https://thestandard.co/onthisday-20052535/>
- THE STANDARD TEAM. (2565, 22 มีนาคม). 22 มีนาคม 2535 - เลือกตั้งครั้งที่ 18 พล.อ. สุจินดา
ครวประยูร ได้เป็นนายกฯ สืบต่ออำนาจ รสช.
<https://thestandard.co/onthisdya22032535/>
- THE STANDARD TEAM. (2566ก, 14 มีนาคม). สุริยะ - สมศักดิ์ เตรียมลาออกจากรัฐมนตรี 16 มี.ค.
ง่อเปิดตัวพรรคเพื่อไทยสุกรนี้. <https://thestandard.co/suriya-somsak-prepares-to-resign/>
- THE STANDARD TEAM. (2566ข, 17 มีนาคม). สมศักดิ์ประกาศขิตจากกลุ่มสามมิตร เลือกเพื่อไทยหวัง
แลนด์สไลด์ สร้างรัฐบาลเข้มแกร่ง ซีรัฐบาลผสมทำงานยาก แก่เศรษฐกิจไม่ได้.
<https://thestandard.co/the-end-of-the-sammitr-group/>
- THE STANDARD TEAM. (2566ค, 22 พฤษภาคม). 22 พฤษภาคม 2557 - คสช. ก่อรัฐประหารรัฐบาล
เลือกตั้ง. <https://thestandard.co/onthisday22052557/>
- THE STANDARD TEAM. (2566ง, 22 มีนาคม). เลือกตั้ง 2566 : อุบลสถานแล้ว ครม. ทำอะไรได้บ้าง ไม่ได้
บ้าง ระวังเสียงผิดกฎหมาย. <https://thestandard.co/dissolve-parliament-cabinet-law/>
- THE STANDARD TEAM. (2566จ, 23 ธันวาคม). 23 ธันวาคม 2550 - พรรคพลังประชาชนชนะเลือกตั้ง
หลังรัฐประหาร 2549. <https://thestandard.co/onthisday-23122023/>
- THE STANDARD TEAM. (2566ฉ, 9 กุมภาพันธ์). 9 กุมภาพันธ์ 2544 - ทักษิณ ชินวัตร ดำรงตำแหน่ง
นายกรัฐมนตรีสมัยแรก. <https://thestandard.co/onthisday09022544-2/>

- THE STANDARD TEAM. (2566ข, 9 ธันวาคม). 9 ธันวาคม 2556 – รัฐบาลยิ่งลักษณ์แถลงยุบสภา.
<https://thestandard.co/onthisday09122556/>
- THE STANDARD TEAM. (2567ก, 10 ตุลาคม). อ้นรยอวลีตั้ง “มัมจบครบแล้วนาย” คัมแบ็กบ้าน
 จันทร์ส่องท้าว นับหนึ่งสู่ดีการเมืองครั้งใหม่กับคนเดิม. [https://thestandard.co/ban-
 chan-song-la-famous-quote-politic-restart/](https://thestandard.co/ban-

 chan-song-la-famous-quote-politic-restart/)
- THE STANDARD TEAM. (2567ข, 28 เมษายน). ครบ 36 คน เปิดรายชื่อ ครม. เศรษฐา หลังปรับใหม่.
<https://thestandard.co/list-of-36-ministers-of-srettha-cabinet/>
- THE STANDARD TEAM. (2567ค, 29 เมษายน). เปิดประวัติ ‘ปานปรีย์ พหิทธานุกร’ อดีตรอง
 นายกรัฐมนตรี และ รวบรวมต่างประเทศ สายตรงบ้านจันทร์ส่องท้าว.
<https://thestandard.co/biography-of-panpree-phitthanukorn/>
- THE STANDARD TEAM. (2567ง, 15 ธันวาคม). นฤมลอินัน พรรคกล้าธรรมสนับสนุนทุกนโยบายของ
 รัฐบาล กรณี 20 สส. กลุ่ม ร.อ. ธรรมนัส จ่อขอพรรค ไม่มีดีลแลกเปลี่ยน.
[https://thestandard.co/supports-government-policies-no-deal-thammanat-
 group/](https://thestandard.co/supports-government-policies-no-deal-thammanat-

 group/)
- ศฤง เจริญอำนาจ. (2563). รัฐธรรมนูญกับการเมืองไทย : จาก 2475 ถึง 2560. ฟ้ำเดียวกั้น.
- ทีมข่าวการเมืองโพสต์ทูเดย์. (2561, 26 เมษายน). ส่องชื่อ ‘กลุ่มทุน’ เบื้องหลังสำคัญ ‘พรรคการเมือง’
 ผู้เลือกตั้ง. <https://www.posttoday.com/politics/549230>
- ทีมข่าวอาชญากรรม. (2561, 20 พฤศจิกายน). ข่าวสืบปมลับ : ชุมกำลัง “หลังประชาธิปไตย” สารพัดทุน+
 กลุ่มการเมืองพืชน. <https://mgronline.com/crime/detail/9610000115863>
- ทีมข่าวอาชญากรรม. (2566, 28 มีนาคม). ข่าวสืบปมลับ : การเมืองหลังเลือกตั้ง “คิรี” แห่งหอยหลาย
 พรรค รอชี้ชะตา 2 โครงการใหญ่. <https://mgronline.com/crime/detail/9660000028997>
- Thai PBS. (2554, 8 กรกฎาคม). กลุ่มการเมืองเพื่อไทยบินเจรจา “ทักษิณ” ที่ฮ่องกง เสาร์-อาทิตย์นี้.
<https://www.thaipbs.or.th/news/content/21897>
- Thai PBS. (2560, 2 สิงหาคม). อ้นเหตุสลายการชุมนุมกลุ่มพันธมิตรฯ 7 ต.ค.51.
<https://www.thaipbs.or.th/news/content/264878>
- Thai PBS. (2561, 20 ธันวาคม). “หลังประชาธิปไตย” ระดมทุนโค๊ะเงินได้เกิน 600 ล้านบาท.
<https://www.thaipbs.or.th/news/content/276421>

- Thai PBS. (2566ก, 15 กรกฎาคม). "ทิวา" พร้อมเปิดทางเพื่อไทย หากก้าวไกลตั้งรัฐบาลไม่สำเร็จ ลุยกั
ม.272. <https://www.thaipbs.or.th/news/content/329705>
- Thai PBS. (2566ข, 21 สิงหาคม). ดีลจบ 11 พรรคตั้ง 'รัฐบาลเพื่อไทย' 314 เสียง 'เพื่อไทย' คู่ม 8
กระทรวง. <https://www.thaipbs.or.th/news/content/330841>
- Thai PBS. (2566ค, 23 พฤษภาคม). เลือกตั้ง 2566 : ไขความหมาย MOU 8 พรรคร่วม "พลี" ได้
หรือไม่. <https://www.thaipbs.or.th/news/content/328106>
- Thai PBS. (2566ง, 26 ธันวาคม). สายตรงตระกูลชิน "ปู-ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร".
<https://www.thaipbs.or.th/news/content/335325>
- Thai PBS. (2566จ, 28 มิถุนายน). ทำชิงบัลลังก์ "ประธานรัฐสภา" เปิดประวัติ 'สุชาติ ตันเจริญ'.
<https://www.thaipbs.or.th/news/content/329186>
- Thai PBS. (2567ก, 18 เมษายน). "ใครอยู่ ใครไป" - "ใครใหม่ ใครมา" ว่าที่โอบหน้ารับ ครม. นิด 1.
<https://www.thaipbs.or.th/news/content/339154>
- Thai PBS. (2567ข, 26 เมษายน). ครม. เศรษฐา 1/2 สะเด็ดน้ำ "นายใหญ่" เศษ-เคสียร์ลงตัว.
<https://www.thaipbs.or.th/news/content/339436>
- Thai PBS. (2567ค, 2 พฤษภาคม). "ชนวน" โทสต์ครั้งแรก หลังถูกปรับออก "ชิงเง - คอบโต้"
ทุกประเด็นชัดเจน. <https://www.thaipbs.or.th/news/content/339613>
- Thai PBS. (2567ง, 1 กันยายน). อัปเดต "ไมครม. แพททองธาร" ลงตัวแล้ว คาดจบ 15 ก.ย.
<https://www.thaipbs.or.th/news/content/343718>
- Thai PBS. (2567จ, 15 สิงหาคม). อัปเดตขงดาวกรม 4 อดีตนายกรัฐมนตรีกายได้ร่วมเงา "ทักษิณ ชินวัตร".
<https://www.thaipbs.or.th/news/content/343115>
- Thai PBS. (2567ฉ, 5 สิงหาคม). เศรษฐา "รู้ชื่อคนนั่งรัฐมนตรีโควตา รสช".
<https://www.thaipbs.or.th/news/content/342733>
- Thai PBS. (2567ช, 11 ธันวาคม). "พิชัย นริพทะพันธุ์" วามิชย์ อยู่นอกการเมือง คู่ปากท้องชาวบ้าน.
<https://www.thaipbs.or.th/news/content/347104>
- Thai PBS. (2567ซ, 19 สิงหาคม). กุมใจไทย ชง 8 เก้าอี้โควตาเดิม 4 รต. - 4 รช.
<https://www.thaipbs.or.th/news/content/343238>
- Thai PBS. (2567ด, 19 สิงหาคม). พท. เขียวเขียว บัซป. ร่วมรัฐบาล 'เดชอัคร' รอมติพรรคบอกได้ 2
รต. <https://www.thaipbs.or.th/news/content/343587>
- Thai PBS. (2567ญ, 29 สิงหาคม). บัซป. มติ 34.4 ร่วมรัฐบาลเพื่อไทย ส่ง 'ไอเอ็มซี-เดชอัคร' นั่ง รต.

- <https://www.thaipbs.or.th/news/content/343655>
- ไทยพับลิก้า. (2554, 24 พฤษภาคม). คำยืนยันจากอดีตเพื่อน "ร.ต.อ.ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์" ก่อน "อภิไธย" (ทักษิณ) ต้อง "สำนักพิมพ์"! <https://thaipublica.org/2011/11/purachai-piemsomboon/>
- Thaipublica. (2557, 5 กันยายน). สุรยุทธ์ จุลานนท์ องคมนตรี นายกรัฐมนตรี 24. https://thaipublica.org/jabted_people/surayud-privy-councilor-pm-24/
- ไทยพับลิก้า. (2564, 2 มีนาคม). นายกฯ เศรษฐา ทวีสิน. เสร็จในคืน เม.ย. นี้ ยันโควตาเดิม - มติ ครม. อนุมัติงบฯ 6,387 ล้าน จ่ายค่าวัคซีน 35 ล้านโดส. <https://thaipublica.org/2021/03/prayut-cabinet-2564-09/>
- ไทยพับลิก้า. (2566, 21 สิงหาคม). "เพื่อไทย" ตั้งรัฐบาล 11 พรรค 314 เสียง เสนอ "เศรษฐา ทวีสิน เป็นนายกฯ 22 ส.ค.". <https://thaipublica.org/2023/08/responsible-election-2566-21-08-2566/>
- ไทยพับลิก้า. (2567ก, 4 ตุลาคม). คอนเนกชัน "เนวิน-อนุทิน" ขับเคลื่อนการเมือง ยึดอำนาจต่อรองฯ คุณเกษมเหมือนฝ่ายบริหาร-นิติบัญญัติ. <https://thaipublica.org/2024/10/newin-anutin-connection/>
- ไทยพับลิก้า. (2567ข, 5 มีนาคม). ปรับ ครม.เศรษฐา-ครบ 6 เดือน สับเปลี่ยนกำลัง 3 บอร์ดคุม เศรษฐกิจ - ศาสนาฯ-อปท. <https://thaipublica.org/2024/03/reshuffle-the-cabinet-of-the-srettha-government1/>
- ไทยโพสต์. (2561, 12 สิงหาคม). คดีการเมือง กลุ่มสามมิตร. <https://www.thaipost.net/main/detail/15205>
- ไทยโพสต์. (2566ก, 9 กุมภาพันธ์). 'สามมิตร' ดาวกระจาย เติมนายเศรษฐา 'แยกกันโต'. <https://www.thaipost.net/dominate-the-situation-news/319953/>
- ไทยโพสต์. (2566ข, 9 สิงหาคม). เปิดโมเดลกลุ่มทุนการเมืองกลับมางาด วัช "ภูมิใจไทย" ร่วมจัดตั้ง รัฐบาล. <https://www.posttoday.com/business/stockholder/698134>
- ไทยโพสต์. (2566ข, 26 สิงหาคม). ครบ. อัคโมกรม.เศรษฐา 1 แบ่งโควตาให้ผู้มีอำนาจ - นายทุนพรรค. <https://www.thaipost.net/dominate-the-situation-news/319953/>
- ไทยโพสต์. (2567ก, 20 เมษายน). ปิดอึดเก้าอี้ปธ.สภาฯ นำมา 'เพื่อไทย' สิ้นพันแห่ง "วันนอร์" สิ้นทำไม่ได้ ไซเอง. <https://www.thaipost.net/one-newspaper/572959/>

- ไทยโพสต์. (2567ข, 9 ตุลาคม). ย้อนตำนาน 'นวิน-ทักษิณ' จากเวที 'มันจบแล้วควรับนาย' สู่อีกเวทีทางการเมือง. <https://www.thaipost.net/hi-light/670736/>
- ไทยรัฐออนไลน์. (2554, 10 พฤษภาคม). ที่สุด! ก็ได้ถูกปล่อยปละ. <https://www.thairath.co.th/news/politic/170187>
- ไทยรัฐออนไลน์. (2556, 28 มิถุนายน). เมื่อยังสับสนชื่อกลาโหมเหมือน'ทักษิณ'ชื่อกองทัพ. <https://www.thairath.co.th/news/politic/353840>
- ไทยรัฐออนไลน์. (2562, 14 มีนาคม). ปราบปราม "รัฐบาลพรรคเดียว" ไทยรักไทย ทำให้ขณะต่อมกลาย 14 ปีก่อน. <https://www.thairath.co.th/news/politic/1519081>
- ไทยรัฐออนไลน์. (2566ก, 18 พฤษภาคม). เลือกตั้ง 2566 : บ้านใหญ่เพื่อไทยโคราช ประกาศอาจมี 2 แก้วอี๋ มว. <https://www.thairath.co.th/news/local/northeast/2694947>
- ไทยรัฐออนไลน์. (2566ข, 7 สิงหาคม). เพื่อไทย จับมือ ภูมิใจไทย ประกาศร่วมรัฐบาล เตรียมเดินสายหา พรรคอื่น ภายในสัปดาห์นี้. <https://plus.thairath.co.th/topic/politics&society/103561>
- ไทยรัฐออนไลน์. (2567, 3 กันยายน). "อนุทิน" รับ "ชาบิดา" เสียบ ธงมหาดไทย แทน "ชาดา" หลัง นายกา หวังตั้ง. <https://www.thairath.co.th/news/politic/2812281>
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (ม.ป.ป.). *กลุ่มการเมืองภายในพรรคการเมือง*. <https://shorturl.asia/VOFTD>
- นรมิตี เศรษฐบุตร. (ม.ป.ป.). *5 มกราคม 2544*. <https://shorturl.asia/DNKnH>
- แนวหน้า. (2567, 6 กันยายน). *กรม สืบค้นจาก! ฉายานี้เพื่อให้รู้สึกสำนึก - อับอายต่อคนไทยผู้เป็นเจ้าของประเทศ*. <https://www.naewna.com/politic/827327>
- บัญชา ขวาลศิลป์. (2566, 30 กรกฎาคม). "ไม่คิดว่าตัวเองผิด แต่คิดว่าตัดสินใจผิด" บันทึกคำให้การ สุจินดา คราประยูร. https://www.matichonweekly.com/special-scoop/article_699157
- BBC NEWS ไทย. (2561, 1 กุมภาพันธ์). 2 กุมภาพันธ์ จากเลือกตั้ง "โมฆะ" ถึงตั้งข้อหา "คนอยากเลือกตั้ง". <https://www.bbc.com/thai/thailand-42898615>
- BBC NEWS ไทย. (2561ข, 10 กรกฎาคม). *ประยุทธ์ 2/1 : โปรดเกล้าฯ กรม. แล้ว*. <https://www.bbc.com/thai/thailand-48891690>
- BBC NEWS ไทย. (2562ก, 2 กรกฎาคม). *หลังประชารัฐ : สามมิตร "ไม่ถ่วง" เลิกเข่าโหม กรม. สัม แวนได้ สนธิรัตน์*. <https://www.bbc.com/thai/thailand-48835643>
- BBC News ไทย. (2562ก, 10 กรกฎาคม). *ประยุทธ์ 2/1 : โปรดเกล้าฯ กรม. แล้ว*.

- <https://www.bbc.com/thai/thailand-48891690>
- BBC NEWS ไทย. (2562ข, 26 พฤษภาคม). *เปรม ติณสูลานนท์ : จากนายกรัฐมนตรีสู่ 'ผู้มีบารมีนอกรัฐธรรมนูญ'*. <https://www.bbc.com/thai/thailand-41025621>
- BBC News ไทย. (2562ข, 20 มีนาคม). *สรุปผลการนับคะแนนเลือกตั้ง 2562 และผลการเลือกตั้งทั่วไป*. <https://www.bbc.com/thai/other-news-47637736>
- BBC NEWS ไทย. (2562ค, 9 มิถุนายน). *ตั้งรัฐบาล : ส่อง 7 กระทรวง ที่มีงบประมาณเกินแสนล้านบาท*. <https://www.bbc.com/thai/thailand-48572080>
- BBC NEWS ไทย. (2563, 9 กรกฎาคม). *หลังประหารรัฐ : กลุ่ม "4 กุมภาพันธ์" ตาออกจากสมาชิก พชช. แต่ยังไม่ถึงแก้อี้ รต. ไม่คิดตั้งพรรคใหม่*. <https://www.bbc.com/thai/thailand-53344161>
- BBC NEWS ไทย. (2567ก, 14 สิงหาคม). *มติศาลรัฐธรรมนูญ 5 : 4 สั่ง เศรษฐา ทวีสิน หันแก้อัยการ ส่งผลให้ ครม. ไปทั้งคณะ*. <https://www.bbc.com/thai/articles/c2d94xx5v0eo>
- BBC NEWS ไทย. (2567ข, 16 มกราคม). *ย้อนเหตุการณ์ชุมนุมพันธมิตรฯ ปิดสนามบิน ปี 2551 ก่อนศาลตัดสินคดีอายุ 17 ม.ศ. 67*. <https://www.bbc.com/thai/articles/c802zr2lrx4o>
- บุญเลิศ ศชายุทธ์ และประยงค์ คงเมือง. (2541). *รวมสารรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน*. สำนักพิมพ์มติชน.
- ประกาศนายทะเบียนพรรคการเมือง เรื่องการยุบพรรคความหวังใหม่เพื่อรวมเข้ากับพรรคไทยรักไทย. (2545, 8 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 119 ตอนพิเศษ 41 ง. หน้า 40-41. <https://ratchakitcha.soc.go.th/documents/54994.pdf>
- ประกาศนายทะเบียนพรรคการเมือง เรื่องการยุบพรรคชาติพัฒนาเพื่อรวมเข้ากับพรรคไทยรักไทย. (2547, 13 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 121 ตอนพิเศษ 115 ง. หน้า 11. <https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/0E/00149875.PDF>
- ประชา บวรพาณิชย์. (2566, 10 กันยายน). *'3 สหาย' ได้งานมาใหญ่ วิดีโอมูฮอว์ต 'ทวก' เหนือพรรค*. <https://www.bangkokbiznews.com/politics/1087856>
- ประชาไท. (2551, 14 พฤศจิกายน). *มธ. ไขว่งานวิจัย 24 วิธีที่รัฐบาลทักษิณแทรกแซงสื่อ*. <https://prachatai.com/journal/2008/11/18937>
- ประชาไท. (2552, 28 พฤศจิกายน). *สมัคร สุนทรเวช : ไม่เคยเปลี่ยน*. <https://prachatai.com/journal/2009/11/26795>

- ประชาไท. (2554ก, 26 มิถุนายน). *เอกสารลับ ยุทธการกระชับวงล้อม 14-19 พ.ค.53 (ตอน 1) 'มาร์ค' สั่งกระชับวงล้อมเพื่อ 'ยุติ' ไม่ใช่ 'เจรจา'*.
<https://prachatai.com/journal/2011/06/35685>
- ประชาไท. (2554ข, 6 กรกฎาคม). *ผลการเลือกตั้ง ส.ส. ปี 2554 อย่างเป็นทางการ. ประชาไท*.
<https://prachatai.com/journal/2011/07/35883>
- ประชาไท. (2556, 27 กรกฎาคม). *9 สหัฐรัฐบาลอิงสังข์ม ๓๐๓ 2 : ความสัมพันธ์กับกองทัพ*.
<https://prachatai.com/journal/2013/07/47880>
- ประชาไท. (2561, 3 กรกฎาคม). *'กลุ่มสามมิตร' คือใคร? 'ประวิตร' ชี้ทุน 'ประยุทธ์' นั่งนายกก็เรื่องของเขา*. <https://prachatai.com/journal/2018/07/77682>
- ประชาไท. (2562, 1 กรกฎาคม). *สนธิรัตน์ ยอมถอยไม่รับตำแหน่ง รว.พลังงาน หลังกลุ่มสามมิตรจ่อขับไล่ออกจากพรรค*. <https://prachatai.com/journal/2019/07/83231>
- ประชาไทย. (2548, 2 สิงหาคม). *ร.ช.คนมาคนใหม่ - พล.อ. ชันันท์ เจริญศิริ*.
<https://prachatai.com/journal/2005/08/5120>
- ประชาชาติธุรกิจ. (2564, 13 ตุลาคม). *เปิดตัวนายทุน แนวร่วม จ่ายเงินระดับท็อป บริจาคพรรคการเมือง*. <https://www.prachachat.net/politics/news-781254>
- ประชาชาติธุรกิจ. (2565, 14 มีนาคม). *ผ่าขุมธุรกิจ นายทุน การเมือง ประชาธิปัตย์-พลังประชารัฐ-เพื่อไทย*. <https://www.prachachat.net/politics/news-1227589>
- ประชาชาติธุรกิจ. (2566, 14 มีนาคม). *สามมิตรย้ายขั้วทุกฤดูเลือกตั้ง เปิดสาขาทรก ส.ส. 2 ขั้ว 7 ก๊ก*.
<https://www.prachachat.net/politics/news-1227589>
- ประมวล รุจนเสรี. (2547). *การใช้อำนาจเป็นธรรมชาติของมนุษย์*. สุเมธ รุจนเสรี.
- ประมวล รุจนเสรี. (2548). *พระราชอำนาจ*. สุเมธ รุจนเสรี.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2562, 3 กรกฎาคม). *สุดท้ายก็ "ลุงตู่" ลูกเองต้องแก้เอง เบื้องหลังสยบ "สามมิตร" เคสอื้อฉาว หลังประชารัฐ ชัดแย้งแก๊งเก้าอี้รัฐมนตรี **5 คำร้องที่ "เรืองไกร" ยกร่างต่อ กกต. เกี่ยวกับ "ลุงตู่" และพรรคพลังประชารัฐ ถูกตีตกหมด*.
<https://mgronline.com/politics/detail/9620000063057>
- ผู้จัดการออนไลน์. (2562, 6 กรกฎาคม). *เชื่อกัน เชื้อ ครม. ประยุทธ์เฟส 2 ผ่าเบื้องหลังการปราบ "สามมิตร"- "กวินเด็กนาย" สบายปีก*. <https://mgronline.com/daily/detail/9620000064024>
- ผู้จัดการออนไลน์. (2567ก, 29 กุมภาพันธ์). *สื่อหนัก โฉมสอแวทหลุดเก้าอี้ ร.ช. เกษตร หันพึ่ง "พลังงู"*.
<https://mgronline.com/politics/detail/9670000018546>

- ผู้จัดการออนไลน์. (2567ข, 26 เมษายน). *ข้ามทะเลใต้ “กรมเศรษฐกิจ” ตั้ง “นายกฯ นิด” เข้าสหไซเบอร์ “คัสลับ-ทุนพรรค” มาตามนัด*. <https://mgronline.com/daily/detail/9670000036085>
- ผู้จัดการออนไลน์. (2567ค, 3 กันยายน). *เดอประวัตติ “ซาบีตา ไทยเศรษฐ์” สาวนักเรียนนอกถูกขาดำ จ่อ นิ่งก้าวอี รมช.มท. แทนพ่อ*. <https://mgronline.com/local/detail/9670000081613>
- พรรคก้าวไกล. (ม.ป.ป.). *บุคลากรพรรคก้าวไกล*. <https://v2.moveforwardparty.org/personnel/>
- พรรคประชาชน. (ม.ป.ป.). *ผู้บริหารพรรคประชาชน*. <https://peoplesparty.or.th/person/board/>
- พรรคเพื่อไทย. (ม.ป.ป.). *ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อ*. <https://candidate.ptp.or.th/บัญชีรายชื่อ>
- พระราชกฤษฎีกายกยอสมณราชทูต พ.ศ. 2549. (2549, 24 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 123 ตอน 20 ก. <https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2549/00182649.PDF>
- พระราชกฤษฎีกายกยอสมณราชทูต พุทธศักราช 2566. (2566, 21 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 140 ตอนที่ 22 ก, หน้า 1-2. https://www.soc.go.th/wp-content/uploads/2023/03/V65_119edit.pdf
- พลวุฒิ สงสกุล. (2562, 14 มีนาคม). *สุเทพแล้วเบื้องหลังตั้งอภิสิทธิ์เป็นนายกฯ บั้นเจรจาลับกับเนวินที่ อังกฤษ*. <https://thestandard.co/thailandelection2562-suthep/>
- พีเชษฐ. (2566, 15 มีนาคม). *การเมือง การเมือง อื้อนรอยมุ่งใหญ่ “ไทยรักไทย” หรือจะมึงงานริญเนียน?* Workpointtoday. <https://workpointtoday.com/groups-of-thairakthai/>
- โพสต์ทูเดย์. (2554ก, 23 พฤษภาคม). *นายแบงก์...เพื่อไทย โธหาร ไชยประวัตติ*. โพสต์ทูเดย์. <https://www.posttoday.com/politics/90129>
- โพสต์ทูเดย์. (2554ข, 29 ธันวาคม). *4 เดือนรัฐบาล ยิ่งลักษณ์ วิจารณ์ ทักษิณคิด-เพื่อไทยทำ*. <https://www.posttoday.com/politics/129375>
- โพสต์ทูเดย์. (2558, 31 พฤษภาคม). *นักธุรกิจการเมือง ‘พิชัย นริพทะพันธุ์’*. <https://www.posttoday.com/politics/367886>
- โพสต์ทูเดย์. (2562ก, 29 พฤษภาคม). *ผู้สนับสนุน // 10 มุ่งการเมือง พบ.ช.เปิดศึกชิงเก้าอี้รัฐมนตรีสะท้อน ตั้งรัฐบาล*. <https://www.posttoday.com/politics/590545>
- โพสต์ทูเดย์. (2562ข, 5 มกราคม). *ส่อง “ทุนการเมือง” ผู้ศึกเลือกตั้ง 62*. <https://www.posttoday.com/politics/575969>
- โพสต์ทูเดย์. (2566, 9 สิงหาคม). *เปิดโมหันกลุ่มทุนการเมืองกลับมามงกาด รับ “ภูมิใจไทย” ร่วมจัดตั้ง รัฐบาล*. <https://www.posttoday.com/business/stockholder/698134>

- โพสต์ทูเดย์. (2567ก, 18 สิงหาคม). *พรรคประชาชนแนวร่วมสมัคร สมาชิก 7 วันจ่อ 60,000 คน เงินบริจาค 25 ล้าน*. <https://www.posttoday.com/politics/domestic/712409>
- โพสต์ทูเดย์. (2567ข, 29 พฤษภาคม). *แรงกระเพื่อม เพื่อไทย ป่านปรีชีย์ - ซอน่าน กับเส้นทางเดิน หลัง พันกรม. เศรษฐา 1/1*. <https://www.posttoday.com/politics/708375>
- มติชนสุดสัปดาห์. (2561, 13 เมษายน). *ย้อนดู 'กลุ่มวังบัวบาน' อดีตผู้ยิ่งใหญ่ในไทยรักไทย*. https://www.matichon.co.th/politics/news_914740
- มติชนออนไลน์. (2561, 19 ธันวาคม). *เปิดเมฆงาณเลี้ยง ระดมทุนพรรค รพช. ได้ละล้าน...* https://www.matichon.co.th/politics/news_1279316
- มติชนออนไลน์. (2565, 25 มีนาคม). *ปชป.จัดระดมทุนได้ละ 2 ล้าน บ.เสิร์ฟปู่อาสก้า-โซ่ปลาคามวีร์...* https://www.matichon.co.th/politics/news_3253270
- มติชนออนไลน์. (2565, 17 มกราคม). *"ธรรมนัส" ศอธรอง ทบชช. ชู "ส.ส. 21 คน" กับตำแหน่งในกรม. ขอเก้าอี้ รมว. ทส.* https://www.matichon.co.th/politics/news_3140530
- มติชนออนไลน์. (2566, 1 มิถุนายน). *เรื่องคนมาเป็นข่าว - เรื่องวุ่นๆหลังเลือกตั้ง นายทุนเบี้ยว ทน.พรรค กังแตก กรรมไปตกที่ผู้สมัคร*. https://www.matichon.co.th/politics/news_4005141
- มติชนออนไลน์. (2568ก, 29 เมษายน). *ชาวสงฆ์ไม่ต่อ 'ชาบิดา' ลูกสาวนัง มท.3 อนุทินการวันตีโหวงอังกี ไพรไฟต์คุณภพ*. https://www.matichon.co.th/politics/news_4772084
- มติชนออนไลน์. (2568ข, 29 เมษายน). *เปิดประวัติ 'พิชัย ชุนทวชิร' รมว.คลัง บ้ายแดง*. https://www.matichon.co.th/politics/news_4549039
- มติชนออนไลน์. (2568ค, 4 มิถุนายน). *ภูมิธรรมชี้ ก่อนตั้งรัฐบาล ไม่มีข้อตกลงนั่งเก้าอี้ยาว แต่อย่าเคา มาก ข้อเท็จจริงให้ตามนายกฯ*. https://www.matichon.co.th/politics/news_5213959
- มานะ นิตกรมศล. (2567, 25 มิถุนายน). *วิธีการที่ 'กลุ่มทุน' ใช้ครอบงำผู้มีอำนาจรัฐ: สำนักรักษาอิศรา*. <https://www.isranews.org/article/isranews-article/129615-StateCapture.html>
- นอร์สตี กุนเดอร์สัน. (2565, 12 ธันวาคม). *ค่าแรงขั้นต่ำ : ศักนโยบายประชามิอมซึ่งคะแนนเสียง พรรคได้ แต่เศรษฐกิจจะเป็นอย่างไร*. <https://www.bbc.com/thai/articles/c1de2j7zmn7o>
- อิงชีพ อัจฉานนท์ แลมนลินี มาลีญากุล. (2563). *"คะแนนที่ถูกจัดการ" ระหว่างการรายงานผลการเลือกตั้ง '62*. หน้า 51. <https://www.ilaw.or.th/wp-content/uploads/2020/01/ILaw-x-ELECT-1.pdf>

- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (ม.ป.ป.). *เศรษฐกิจไทย : บนเส้นทางแห่งความรุ่งโรจน์?*
<https://shorturl.asia/Trw09>
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2540, 11 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 114 ตอนที่ 55 ก. หน้า 1-99. <https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2540/A/055/1.PDF>
- รัฐบาลไทย. (ม.ป.ป.). *นายเศรษฐา ทวีสิน นายกรัฐมนตรี*.
<https://www.thaigov.go.th/aboutus/cabinet/detail/393>
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก. หน้า 40.
<https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2560/A/040/1.PDF>
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) พุทธศักราช 2564. (2564, 21 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 138 ตอนที่ 76 ก. หน้า 1-4.
https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2564/A/076/T_0001.PDF
- รายชื่อคณะกรรมการบริษัท. (ม.ป.ป.). <https://www.gulf.co.th/th/leadership/board-of-directors>
- วาศ รวี. (2558, 21 ธันวาคม). *สถานะที่แท้จริงของการปฏิรูป*.
<https://thecitizen.plus/node/1722?utm>
- วริศรา สิริทัตตานนท์. (2564). ลักษณะต้องห้ามของรัฐมนตรี กรณีต้องคำพิพากษาให้จำคุกตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2560). *วารสารกฎหมาย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 39(3), 217-238.
- วิชุดา สาธิตพร. (2556). เครือข่ายธุรกิจของนักการเมือง. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 11(2), 24-47.
- Workpoint Today. (2566, 27 เมษายน). *วงศ์เทวัญ - บุรพาพยัคฆ์ แม่น้ำสองสาย ยามที่ไหลรวมกัน*.
<https://shorturl.asia/x7ePp>
- Workpoint Today. (2562, 26 มีนาคม). *คำขานรับต่อการเมือง ภาค 2 เนวิน-อนุทิน-สุเทพ ชู "อภิสิทธิ์" เป็นนายกฯ*. <https://workpointtoday.com/ตำนานขานรับต่อการเมือง-ภาค>
- ศาลฎีกา. (2566). *ศาลฎีกามีคำพิพากษาคดีนางกนกวรรณ วัฒนะ เรื่อง การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง*. <https://shorturl.asia/ynuXU>
- ศาลรัฐธรรมนูญ. (2549, 8 พฤษภาคม). *คำวินิจฉัยที่ 9/2549 เรื่อง การดำเนินการของคณะกรรมการการเลือกตั้งในการเลือกตั้งที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป ตั้งแต่วันที่ 2 เมษายน 2549 จนถึงบัดนี้มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบธรรมด้วยรัฐธรรมนูญ*.

https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/download/article/file_import/t9_49.pdf “ไม่มีในเนื้อหา

ศาลรัฐธรรมนูญ. (2551ก, 2 ธันวาคม). คำวินิจฉัยที่ 20/2551 เรื่องอัยการสูงสุดขอให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคพลังประชาชน.

https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/download/article/file_import/center20_51n.pdf

ศาลรัฐธรรมนูญ. (2551ข, 2 ธันวาคม). คำวินิจฉัยที่ 20/2551 เรื่องอัยการสูงสุดขอให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคพลังประชาชน. <https://mainstand.co.th/th/features/5/article/3270>

ศาลรัฐธรรมนูญ. (2554, 6 กันยายน). สรุปคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 28/2544.

https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=14204

ศาลรัฐธรรมนูญ. (2557ก). คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 9/2557.

https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=12499

ศาลรัฐธรรมนูญ. (2557ข). สรุปคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 5/2557.

https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/download/article/file_import/center-law5_57.pdf

ศาลรัฐธรรมนูญ. (2564). คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 22/2564.

https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=13679

ศาลรัฐธรรมนูญ. (2567). คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 21/2567.

https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=17636

Spring News. (2566ก, 17 สิงหาคม). เปิดโศกตารัฐมนตรี สมการจัดตั้งรัฐบาลเพื่อไทย แต่ละพรรค ได้กี่ที่นั่ง ?. <https://www.springnews.co.th/news/election66/842257>

Spring News. (2566ข, 19 สิงหาคม). ตัวม วิเคราะห์โม ครม. เศรษฐา 1 เพื่อไทยแบ่งเก้าอี้ ตั้งรัฐบาลสายเขียว. <https://www.springnews.co.th/news/Infographic/842311>

Spring News. (2566ค, 13 กันยายน). เปิดประวัติ “บิ๊กเล็ก” พล.อ.อนุชิต นาคพาณิชย์ จากเลขาธิการฯ-เลขาธิการ มมว.กลางใหม่. <https://www.springnews.co.th/news/hot-issue/843150>

สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2550). ความเป็นมาและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. วารสารสถาบันพระปกเกล้า, 5(3), 5-23.

สภาผู้แทนราษฎร. (2567, 19 ธันวาคม). ร.อ.ธรรมนัส พรหมเผ่า และกลุ่มสส.ที่เคยสังกัดพรรคพลังประชารัฐ แกล้งข่วนเบ็ดตัวเข้าร่วมพรรคก้าวธรรม.

https://web.parliament.go.th/view/L/news_detail/%E0%B8%82%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%A7%E0%B8%AA%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%9C%E0%B8%B9%E0%B9%89%E0%B9%81%E0%B8%97%E0%B8%99%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A9%E0%B8%8E%E0%B8%A3/5268/TH-TH

สารนิยาย Psy ทุ่ง. (2567, 18 กันยายน). *ยุทธการ 22 สิงหาคม: โฉมรัฐบาล อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ประวัตรวงศ์สุวรรณ เผยแสดง*. https://www.matichonweekly.com/column/article_798707

สุชีรา สามภักดิ์วิทย์. (2563). *อัตลักษณ์ทางการเมืองของนายกัรัฐมนตรีไทย*. *วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา*, 1(1), 117-127. [https://so01.tci-](https://so01.tci-thaijo.org/index.php/JDAR/article/view/244051)

[thaijo.org/index.php/JDAR/article/view/244051](https://so01.tci-thaijo.org/index.php/JDAR/article/view/244051)

สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2567). *พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 (แก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน)*.

https://www.senate.go.th/assets/portals/93/fileups/257/files/lurktung/pakkammung_4_5_66.pdf

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (ม.ป.ป.(ก)). *ลำดับความเป็นมาของคณะรัฐมนตรีไทย คณะที่ 54*.

https://www.soc.go.th/?page_id=5959

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (ม.ป.ป.(ข)). *ลำดับความเป็นมาของคณะรัฐมนตรีไทย คณะที่ 55*.

https://www.soc.go.th/?page_id=5961

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (ม.ป.ป.(ค)). *ลำดับความเป็นมาของคณะรัฐมนตรีไทย คณะที่ 56*.

https://www.soc.go.th/?page_id=5964

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (ม.ป.ป.(ง)). *ลำดับความเป็นมาของคณะรัฐมนตรีไทย คณะที่ 57*.

https://www.soc.go.th/?page_id=5967

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (ม.ป.ป.(จ)). *ลำดับความเป็นมาของคณะรัฐมนตรีไทย คณะที่ 58*.

https://www.soc.go.th/?page_id=5970

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (ม.ป.ป.(ฉ)). *ลำดับความเป็นมาของคณะรัฐมนตรีไทย คณะที่ 62*.

https://www.soc.go.th/?page_id=13434

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (ม.ป.ป.(ช)). *ลำดับความเป็นมาของคณะรัฐมนตรีไทย คณะที่ 61*.

https://www.soc.go.th/?page_id=5978

- สำนักข่าวอินโฟเควสท์. (2544, 17 กุมภาพันธ์). รายชื่อผู้ได้รับเลือกตั้งเป็น ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อ - ไทยรักไทย (ปรับปรุงครั้งที่ 1). ส.ส.บัญชีรายชื่อของพรรคไทยรักไทยที่ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี รวมทั้งนายกรัฐมนตรี รวมทั้งสิ้น 23 คน. <https://www.ryt9.com/s/refq/264145>
- สำนักข่าวอินโฟเควสท์. (2551ก, 16 ธันวาคม). จัดโม้ ครม. 'อภิสิทธิ์ 1' กลี้ยเก้ายี้ กลุ่มเพื่อนเนวินขอเพิ่มโควต้า. <https://www.ryt9.com/s/iq02/488916>
- สำนักข่าวอินโฟเควสท์. (2551ข, 19 มกราคม). 'สมัคร'นั่งหัวโต๊ะแถลงตั้งรัฐบาลผสม 6 พรรค ทปช.-ชท.-พม.-วช.-วม.-ปชช. <https://www.ryt9.com/s/iq02/294408>
- สำนักข่าวอินโฟเควสท์. (2553, 17 เมษายน). โฉลก คอฉ.แจกคำสั่งทำตั้ง มบ.ทบ.คุมกำลัง, 'สุเทพ'ยังเป็นผอ.คอฉ.ตามเดิม. <https://www.ryt9.com/s/iq02/883363>
- สำนักข่าวอิสรา. (2556, 20 เมษายน). พบนายทุนเงินบริจาค "เพื่อไทย" กว่างานยุคปู 35 สัญญา 1.9 พันล้าน. <https://www.isranews.org/content-page/item/2068599.html>
- สำนักข่าวอิสรา. (2562ก, 21 มีนาคม). เจาะ หจก.เพชรรวงศ์ ผู้บริจาค ทปช.ร.7 ล้าน คู่ค้าหน่วยงานรัฐ 1.8 พันล.-ยุคนี้ก็คู่ 311 ล. <https://www.isranews.org/isranews/74849-isranews-74849.html>
- สำนักข่าวอิสรา. (2562ข, 20 กุมภาพันธ์). ครบทุกชื่อเงินใต้ดิน ทปช.ถือใหม่ 60 ราย 262 ล.-เกินกำหนด 1 เดือน ยังอุบอีก 270 ล้าน. <https://www.isranews.org/isranews/73986-isranews-73986.html>
- สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2551ก, 19 พฤศจิกายน). ประธานวุฒิสภาส่งคำร้องของสมาชิกวุฒิสภาเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยการสิ้นสุดความเป็นรัฐมนตรีของนายกรัฐมนตรี. ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 125 ตอนพิเศษ 122 ง, หน้า 1. <https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2551/A/122/1.PDF>
- สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2551ข, 24 กันยายน). แต่งตั้งนายกรัฐมนตรี. ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 125 ตอนพิเศษ 156 ง, หน้า 1. <https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2551/E/156/1.PDF>
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2550). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. <https://parliamentmuseum.go.th/constitution/constitution-18-2550.html>
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเสริมสุขภาพ. (2557). รายงานสุขภาพคนไทย 2557. https://www.thaihealthreport.com/file_book/book2557-10-1.pdf

- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2544). *ข้อมูล สถิติ และผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544*. <https://dl.parliament.go.th/handle/20.500.13072/370906>
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2566ก). *ผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วไป 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2566*. สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. <https://ectreport66.ect.go.th/overview>
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2566ข). *เลือกตั้ง 2566 : ความสำคัญของการยื่นบัญชีค่าใช้จ่ายในการหาเสียงเลือกตั้ง*. สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. https://www.ect.go.th/ect_th/th/db_119_ect_th/cms_419/5285
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2567, 25 กันยายน). *การยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. อีกหนึ่งกลไกสำคัญในการตรวจสอบและการป้องกันการทุจริต*. <https://www.nacc.go.th/categorydetail/20180831184638361/202409251120437>
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2551, 29 กันยายน). *ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง รายนามรัฐมนตรีลาออก*. ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 125 ตอนที่พิเศษ 158 ง, หน้า 6. <https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2551/E/158/6.PDF>
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2562, 10 กรกฎาคม). *ประกาศแต่งตั้งรัฐมนตรี*. ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 136 ตอนที่พิเศษ 176 ง, หน้า 1-3. https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2562/E/176/T_0001.PDF
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2564, 23 มีนาคม). *ประกาศให้รัฐมนตรีพ้นจากความเป็นรัฐมนตรีและแต่งตั้งรัฐมนตรี*. ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 138 ตอนที่พิเศษ 65 ง, หน้า 1-2. <https://ratchakitcha.soc.go.th/documents/17161240.pdf>
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2565, 30 พฤศจิกายน). *ประกาศแต่งตั้งรัฐมนตรี*. ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 139 ตอนที่พิเศษ 278 ง, หน้า 1-2. <https://ratchakitcha.soc.go.th/documents/17231006.pdf>
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2566, 2 กันยายน). *ประกาศแต่งตั้งรัฐมนตรี*. ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 140 ตอนที่พิเศษ 214 ง, หน้า 1-3. [https://ratchakitcha.soc.go.th/documents/140D214S000000000000100.pdf](https://ratchakitcha.soc.go.th/documents/140D214S00000000000100.pdf)
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2567, 28 เมษายน). *ประกาศให้รัฐมนตรีพ้นจากความเป็นรัฐมนตรีและแต่งตั้งรัฐมนตรี*. ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 141 ตอนที่พิเศษ 116 ง, หน้า 1-2.

- <https://ratchakitcha.soc.go.th/documents/28469.pdf>
 นพียกาญจน์ ตริสุวรรณ. (2561, 28 กันยายน). *พลังประชารัฐ: จาก "เพื่อนสมคิด" สู่ "เพื่อประยุทธ์" ?*.
<https://www.bbc.com/thai/thailand-45674926>
- อนุชิต โกรวีจิตร และธนกร วงษ์ปัญญา. (2562, 3 กรกฎาคม). *เปิดมุ้ง 'พลังประชารัฐ' ใครเป็นใคร มีพลังต่อรองแค่ไหน*. <https://thestandard.co/palang-pracharath-bargaining-power/>
- อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์. (2562). *เครือข่ายอำนาจทักษิณ: โครงสร้าง บทบาท และพลวัต*. โฉมฉาย
 พงษ์ไพจิตร. *สุสังคมไทยเสมอหน้า*. สำนักพิมพ์มติชน. หน้า 199.
- Infoquest. (2567, 24 กรกฎาคม). *เปิดกรูขุนคลัง "พิชัย ชุมพรศิริ" รวย 269 ล้าน สะสมที่ดิน - เป็น
 เจ้าของบ้าน 5 หลัง*. <https://www.infoquest.co.th/2024/416040>
- MGR Online. (2544, 6 สิงหาคม). *รัฐมนตรี "คนนอก" "ยิ่งลักษณ์ 1" ใครจัดให้?*
<https://mgronline.com/daily/detail/9540000097624>
- MGR Online. (2549ก, 1 ตุลาคม). *รู้จัก พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ ใหม่มากกว่าที่เคยรู้ (1) ตอน :
 "ปีกแอด" ผู้มาจากฟ้า*. <https://mgronline.com/daily/detail/9490000122627>
- MGR Online. (2549ข, 2 ตุลาคม). *รู้จัก พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ ใหม่มากกว่าที่เคยรู้ (2) ตอน : สองพี่น้อง
 บ้าน "ป่าหวาย"*. <https://mgronline.com/daily/detail/9490000123053>
- MGR Online. (2549ค, 2 สิงหาคม). *เปิดงานวิจัย "นโยบายทักษิณ" เอื้อประโยชน์ "กลุ่มชินา" อื้อซ่า*.
<https://mgronline.com/politics/detail/9490000098381>
- MGR Online. (2549ง, 9 ตุลาคม). *เผยโฉมคณะรัฐมนตรี "สุรยุทธ์ 1"*.
<https://mgronline.com/daily/detail/9490000126012>
- MGR Online. (2549จ, 9 ตุลาคม). *"มาร์ค" สิ้นขอม้งนายกฯ แฉ พท. ทั้งคู่คั่งคั่ง เย้ยเสียดแทง*.
<https://mgronline.com/politics/detail/9510000144941>
- MGR Online. (2549ฉ, 9 ตุลาคม). *"สุวิทย์" โบกมือลา บ้านริมน้ำสาปส่ง ชู "วิน-ประชา" คู่ชิง*.
<https://mgronline.com/politics/detail/9510000129003>
- MGR Online. (2549ช, 9 ตุลาคม). *4 บุรพาพ้อค้ำ ผู้กุมชะตา "กรม.ประยุทธ์ 1"*.
<https://mgronline.com/daily/detail/9570000102195>
- MGR Online. (2550ก, 24 กรกฎาคม). *แฉ "แก้ว" ฮิวเทมาเส็ก-ฟอกเงินผ่านดีเอสไอ*.
<https://mgronline.com/daily/detail/9500000086066>
- MGR Online. (2550ข, 24 มกราคม). *ชาวจีนฯ ขายชาติ เลื่อนภาษี - บ่อนทำลายความมั่นคง*.
<https://mgronline.com/daily/detail/9490000009842>

- MGR Online. (2550ค, 29 พฤษภาคม). 9 ปีบนเส้นทางการเมืองของ 'ไทยรักไทย'.
<https://mgronline.com/politics/detail/9500000061965>
- MGR Online. (2551ก, 15 กันยายน). "เพื่อนเนวิน" ไม่ถอย อับหนูน "เคียบ" ลูซี่ "สมชาย" คนในครอบครัวแก้ว. <https://mgronline.com/politics/detail/9510000109071>
- MGR Online. (2551ข, 18 กันยายน). แอ้มโศ ครม. "สมชาย 1" - สายตรง "แก้ว" จัดกับมือ.
<https://mgronline.com/politics/detail/9510000111133>
- MGR Online. (2552, 25 พฤศจิกายน). สมัคร สุนทรเวช การจากไปของ 'ชวาทมตะ'.
<https://mgronline.com/live/detail/9520000142726>
- MGR Online. (2554, 6 สิงหาคม). รัฐมนตรี "คนนอก" "ยิ่งลักษณ์ 1" ใครจัดให้?
<https://mgronline.com/daily/detail/9540000097624>
- MGR Online. (2557, 15 กุมภาพันธ์). ชำแหละบท. โองาทักจีน.
<https://mgronline.com/daily/detail/9570000018045>
- MGR Online. (2566, 31 มกราคม). ข่าวลือกลับมา : 510 ล้านบาท ได้เงิน พบขร. แค่วางชื่อ ของจริงมี
 ชื่ออะไร. https://mgronline.com/crime/detail/9660000009788#google_vignette
- ILAW. (2561, 10 ธันวาคม). 6 เรื่องตกร้ายของรัฐธรรมนูญ 2560.
<https://www.ilaw.or.th/articles/3125>
- ILAW. (2562, 10 กรกฎาคม). ปีศาจ คสช. แต่ยังไม่ยอมต่อ ครม. ประยุทธ์ 2.
<https://www.ilaw.or.th/articles/3620>
- ILAW. (2565, 19 มกราคม). หมัดหลัง ไร้จุดพล: ซบตากรรมของกลุ่มก๊วนในพรรคพลังประชาชน.
<https://www.ilaw.or.th/articles/5028>
- ILAW. (2566, 13 กรกฎาคม). #ไหวศนายกา ทิธาเสียงไม่พอ "ยิ่ง" ไม่ได้เป็นนายกรัฐมนตรี.
<https://www.ilaw.or.th/articles/6089>
- ILAW. (2567ก, 15 มีนาคม). 13 ปีรัฐธรรมนูญ 60 ทำไมรัฐบาลควรจับมือรัฐธรรมนูญใหม่.
<https://www.ilaw.or.th/articles/21963>
- ILAW. (2567, 16 สิงหาคม). สภาผู้แทนราษฎรมติเลือก แพทองธาร ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่
 31. <https://www.ilaw.or.th/articles/41168>

ภาษาอังกฤษ

- Aksu, Ç. (2011). Different types of capitals mobilized to strengthen local political leadership. *International Journal of Social Sciences*, 3(2), 117-125.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/257348>
- Alexiadou, D. (2015). Ideologues, Partisans, and loyalists: Cabinet ministers and social welfare reform in parliamentary democracies. *Comparative Political Studies*, 48, 1051-1086. 10.1177/0010414015574880.
- Alesina, A., & Tabellini, G. (1988). Credibility and politics. *European Economic Review*, 32(2-3), 542-550. [https://doi.org/10.1016/0014-2921\(88\)90201-2](https://doi.org/10.1016/0014-2921(88)90201-2)
- Ambiya, M. Y. (2024). The economic and social capital factors in the victory of independent candidate pairs in the 2020 regional head and deputy regional head elections of Metro City. *Eduvest- Journal of Universal Studies*, 4(10), 8830-8842. <https://doi.org/10.59188/eduvest.v4i10.38812>
- Annesley, C. (2015). Rules of Ministerial Recruitment. *Politics & Gender*, 11, 618-642.
- Askim, J., Karlsen, R., & Kolltveit, K. (2020). Public office as a stepping-stone? Investigating the careers of ministerial advisors. *Political Studies Review*, 19, 539-557.
- Azmi, M. K., & Othman, N. (2020). Political trust and political leadership legitimacy: Implications on voters' behaviour. *Journal of Politics and Law*, 13(4), 126. <https://doi.org/10.5539/jpl.v13n4p126>
- Bakema, W. E., & Secker, I. (1988). Ministerial expertise and the Dutch case. *European Journal of Political Research*, 16, 153-170.
- Bargsted, M., Somma, N. M. & Castillo, J. C. (2017). Political trust in Latin America. In Zmerli, S., & van der Meer, T., *Handbook on political trust*. Edward Elgar Publishing.
- Bennister, M., & Worthy, B. (2012). Getting it, spending it, losing it: Exploring political capital. *Social Science Research Network*. <https://doi.org/10.2139/SSRN.2480548>
- Bennister, M., 't Hart, P., & Worthy, B. (2014). Assessing the Authority of Political Office-Holders: The Leadership Capital Index. *West European Politics*, 38(3), 417-440. <https://doi.org/10.1080/01402382.2014.954778>

- Birner, R., & Wittmer, H. (2004). Converting social capital into political capital: How do local communities gain political influence? In S. Mathur & M. Skutsch (Eds.), *Community based natural resource management in developing countries* (pp. 291-322). GTZ.
- Blach-Ørsten, M., & Burkal, R. (2014). Credibility and the media as a political institution. *Nordicom Review*, 35, 67-80. <https://doi.org/10.2478/NOR-2014-0104>
- Blondel, J. (1991). The post-ministerial careers. In J. Blondel & J.-L. Thiébaud (Eds.), *The profession of government minister in Western Europe* (pp. 153-173). Palgrave Macmillan.
- Bordandini, P., & Mulé, R. (2021). Varieties of capital and gender party office in Italy. *Modern Italy*, 26, 79-98.
- Borger, J. (2004, November 5). 'I have political capital. I intend to spend it'. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2004/nov/05/uselections2004.usa5>
- Borner, S., Brunetti, A., & Weder, B. (1995). *Political credibility and economic development*. Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-1-349-24049-4_3
- Bourdieu, P. (1986). *The Forms of Capital*. In *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Greenwood Press.
- Bourdieu, P. (1989). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Routledge.
- Bourdieu, P. (1990). *The logic of practice*. Polity Press.
- Bourdieu, P. (1992). *Language and symbolic power*. Polity Press.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. J. D. (1992). *An invitation to reflexive sociology*. The University of Chicago Press.
- Bourdieu, P. (1997). The forms of capital. In A. H. Halsey, H. Lauder, P. Brown, & A. S. Wells (Eds.), *Education: Culture, economy, and society*. Oxford University Press.
- Bourdieu, P. (1998). *Practical reason: On the theory of action*. Stanford University Press.
- Bright, J., Doering, H., & Little, C. (2015). Ministerial importance and survival in government: Tough at the top? *West European Politics*, 38, 441-464.

- Bruter, Michael. (2009). Time bomb? The dynamic effect of news and symbols on the political identity of European citizens. *Comparative Political Studies*, 42, 1498-1535. <https://doi.org/10.1177/0010414009332465>.
- Casey, K. (2008). Defining political capital: A reconsideration of Bourdieu's Interconvertibility theory. In *Critique: A Worldwide Student Journal of Politics*, Spring
- Chantornvong, S. (2002/2007). The 1997 constitution and the politics of electoral reform. In D. McCargo (Ed.), *Reforming Thai politics* (pp. 203-222). Copenhagen: NIAS Press.
- Claessen, C. (2023). Accruing career capital: How party leaders with more political experience survive longer. *Party Politics*, 30, 719-735. <https://doi.org/10.1177/13540688231170381>
- Claveria, S., & Verge, T. (2015). Post-ministerial occupation in advanced industrial democracies: ambition, individual resources and institutional opportunity structures. *European Journal of Political Research*, 54, 819-835.
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology (Supplement)*, 94, S95-S120. <http://dx.doi.org/10.1086/228943>
- Daloz, J.-P. (2009). How political representatives earn legitimacy: A symbolic approach. *International Social Science Journal*, 60(195), 285-296. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2451.2010.01715.x>
- Davis, A. (2010). Forms of capital and mobility in the political field: Applying Bourdieu's conceptual framework to UK party politics. *British Politics*, 5(2), 202-223. <https://doi.org/10.1057/BP.2010.2>
- De Ruiter, W. J. M. (2019). *Walking the tightrope: political accountability, blame and ministerial survival in two parliamentary systems*. Doctoral dissertation, Utrecht University.
- De Winter, L. (1991). Parliamentary and party pathways to the cabinet. In J. Blondel & J.-L. Thiébault (Eds.), *The profession of government minister in Western Europe* (pp. 44-69). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-1-349-11395-8_5

- Demirelli, L., & Aydin, R. (2024). Prime minister, minister, or something else? Determinants of patronage appointments and politicization of the bureaucracy at the senior level in Turkey (2002–2018). *Administration & Society*, 56(7), 859–885.
- Devine, Daniel. (2024). Does Political Trust Matter? A Meta-analysis on the Consequences of Trust. *Political Behavior*, 46, 2241–2262. <https://doi.org/10.1007/s11109-024-09916-y>.
- Dogan, M. (1979). How to become a cabinet minister in France: Career pathways, 1870–1978. *Comparative politics*, 12, 1. <https://doi.org/10.2307/421769>.
- Dorfman, A., & Harel, A. (2024). A public conception of political authority. In *Reclaiming the public* (pp. 14–40). Cambridge University Press.
- Easton, D. (1976). Theoretical approaches to political support. *Canadian Journal of Political Science*, 9(3), 431–448.
- Escobar-Lemmon, M., & Taylor-Robinson, M. M. (2009). Getting to the Top: Career paths of women in Latin American cabinets. *Political Research Quarterly*, 62(4), 685–699.
- Eyal, G. (2005). The making and breaking of the Czechoslovak political field. In L. Wacquant (Ed.), *Pierre Bourdieu and democratic politics: The mystery of ministry* (pp. 151–177). Polity Press.
- Fukuyama, F. (1995). *Trust: The social virtues and the creation of prosperity*. The Free Press.
- Garcia de Pano, J. C. (2016). Political candidates' credibility and the Filipino youth's voting behaviors: Gauging the influences of ethos in the 2016 Philippine national elections. *Philippine Humanities Review*, 18(1). <https://journals.upd.edu.ph/index.php/phr/article/download/5675/5088>
- Gaxie, D. (2019). When political elites select political elites: Insights into the accumulation of autonomous political capital. In L. Vogel, R. Gebauer, & A. Salheiser (Eds.), *The contested status of political elites*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315211916-7>
- Giddens, A. (1996). *The Consequences of modernity*. Polity Press.

- Goddard, D. (2019). *The Appointment of women to ministerial positions across Europe: Presence, portfolios and policy: Presence, portfolios and policy*. Doctoral dissertation, University of Kent.
- Han, K., & Han, S.M. (2024). Political leaders and gender disparity: The link between economic hardship and female ministerial appointments. *Canadian Journal of Political Science*, 57(1), 1–23. <https://doi.org/10.1017/S0008423924000313>
- Harding, A., & Leyland, P. (2011). The constitutional court of Thailand: From activism to arbitrariness. In A. Harding & P. Leyland (Eds.), *Constitutional Courts in Asia* (pp. 23–56). Cambridge University Press.
- Herrera, V., & Post, A.E. (2020). The case for public policy expertise in political science. *PS: Political Science & Politics*, 52, 476–480.
- Hollibaugh, G. E. (2016). Presidential appointments and public trust. *Presidential Studies Quarterly*, 46(3), 618–639. <https://www.jstor.org/stable/48745137>
- Huntington, S. P. (1968). *Political Order in Changing Societies*. Yale University Press, New Haven.
- Jäckle, S. (2016). Voluntary withdrawals, forced resignations, collective retirements or just bad fortune? A competing risks analysis of ministerial turnover in the German Länder (1990–2010). *German Politics & Society*, 34(118), 54–76. <http://www.jstor.org/stable/43917600>
- Jones, S. B. (1954). A unified field theory of political geography. *Annals of The Association of American Geographers*, 44(2), 111–123. <https://doi.org/10.1080/00045605409352128>
- Kaltenegger, M., & Ennser-Jedenastik, L. (2022). Who's fit for the job? Allocating ministerial portfolios to outsiders and experts. *European Political Science Review*, 14, 618–634.
- Kauppi, N. (2014). Political sociology. In M.T. Gibbons (Ed.), *The encyclopedia of political thought*, 2805–2807. <https://doi.org/10.1002/9781118474396.v/bept0793>
- Kam, Christopher & Bianco, William & Smyth, Regina. (2010). Ministerial selection and intra-party organization in the contemporary British parliament. *American*

Political Science Review, 104, 289 - 306.

<https://doi.org/10.1017/S0003055410000080>.

- Kavwami, A. M., Muadi, S., & Sobari, W. (2018). Conversion of social capital into political and economic capitals: A case study of Erzaldi Rosman winning in Bangka Belitung's gubernatorial election in 2017. *Research on Humanities and Social Sciences*, 8(12), 10-13.
- <https://www.iiste.org/Journals/Index.php/RHSS/article/download/42930/44224>
- Kerby, M., & Snagovsky, F. (2019). Not all experience is created equal: MP career typologies and ministerial appointments in the Canadian house of commons, 1968–2015. *Government and Opposition*, 56, 326-344.
- Klein, E., & Umit, R. (2016). The electoral connection of ministerial selection in the UK. *The Journal of Legislative Studies*, 22, 276-294.
- Lahusen, C. (2024). Trust and distrust in political institutions: Conceptual and theoretical reassessments. *Journal of Political Sociology*, 2, 1-30.
- Lee, S. Y., Moon, M. J., & Hahn, S. D. (2010). Dual faces of ministerial leadership in South Korea: Does political responsiveness or administrative responsibility enhance perceived ministerial performance? *Administration & Society*, 42(1_suppl), 1015-1275.
- Leng, A. (2024). *Are government ministers more likely to be re-elected? Evidence from Papua New Guinea (Discussion Paper No. 111)*. Development Policy Centre, Crawford School of Public Policy, Australian National University. https://devpolicy.org/publications/discussion_papers/DP111-Leng-PNG-Government-Ministers.pdf
- Linz, J. J., & Stepan, A. (1996). *Problems of democratic transition and consolidation: Southern Europe, South America, and post-communist Europe*. Johns Hopkins University Press.
- Lipset, S. M. (1960). *Political man: The social bases of politics*. Doubleday.

- Lipset, S. M. (1959). Some social requisites of democracy: Economic development and political legitimacy. *American Political Science Review*, 53(1), 69–105. <https://doi.org/10.2307/1951731>
- Luhmann, N. (2017). *Trust and power*. Polity Press. (Original work published 1979)
- Mann, R. (2015). The Transmigration of Media Personalities and Celebrities to Politics: The Case of Yair Lapid. *Israel Affairs*, 21(2), 262–276. <https://doi.org/10.1080/13537121.2015.1008239>
- McCargo, D. (2003). *Reforming Thai politics*. ISEAS / NIAS Press
- Müller-Rommel, F., Kroeber, C., & Vercesi, M. (2020). Political careers of ministers and prime ministers. In R. B. Andeweg, et al. (Eds.), *The Oxford handbook of political executives* (online ed.). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198809296.013.11>
- Navarro, Z. (2006). In search of a cultural interpretation of power: The contribution of Bourdieu, P. *IDS Bulletin*, 37(6), 11–22.
- Nee, V., & Opper, S. (2010). Political capital in a market economy. *Social Forces*, 88(5), 2105–2132. <https://doi.org/10.1353/SOF.2010.0039>
- Nikolov, S. E. (2022). Political Theories. In *Encyclopedia of Violence, Peace, & Conflict (Third Edition)* (pp. 521–538). <https://doi.org/10.1016/b978-0-12-820195-4.00194-1>
- Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in the world politics*. PublicAffairs.
- Ockey, J. (2004). *Making democracy: Leadership, class, gender, and political participation in Thailand*. University of Hawaii Press.
- Pan, N., Ding, Z., & Zhao, N. (2020). How is the “Ministry-Level Official” made?: From the perspective of human capital value. In *Proceedings of the 2020 4th International Seminar on Education, Management and Social Sciences (ISEMSS 2020)* (pp. 1200–1212). Atlantis Press. <https://doi.org/10.2991/ASSEHR.K.200826.249>
- Petricone, F. (2020). The importance of political credibility today [Review of the book *La credibilità politica: Radici, forme, prospettive di un concetto inattuale*, by G. Gill

- & M. Panarari]. *Church, Communication and Culture*, 5(2), 288–291.
<https://doi.org/10.1080/23753234.2020.1766364>
- Phongpaichit, P., & Baker, C. (2009). *Thaksin*. Silkworm Books.
- Pusterla, E.R.G. (2016). *The credibility of sovereignty: The political fiction of concept*. Springer
- Putnam, R. D. (1993). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton University Press.
- Quiroz Flores, A. (2016). *Ministerial survival during political and cabinet change: Foreign affairs, diplomacy and war (1st ed.)*. Routledge.
- Ramadhani, R., Solihah, R., & Witianti, S. (2024). The correlation of social, political, and economic capital: A study of incumbent's capital utilization in the 2024 legislative elections. *Journal La Sociale*, 5(4), 1152-1166.
<https://doi.org/10.37899/journal-la-sociale.v5i4.1292>
- Rosanvallon, P. (2008). *Counter-Democracy: Politics in an Age of Distrust*. Cambridge University Press.
- Rothstein, Bo. (2005). *Social traps and the problem of trust*. Cambridge University Press.
- Sáez, Manuel Alcántara. (2017). *La carrera política y el capital político*. *Convergencia*, 24, 187-204. <https://doi.org/10.29101/crcs.v0i73.4243>
- Sawasdee, S. N. (2018). A Tale of Two Hybrid Regimes: A Study of Cabinets and Parliaments in Indonesia and Thailand. *Japanese Journal of Political Science*, 19(2), 269–292. doi:10.1017/S1468109918000099
- Sørensen, J. F. L., & Svendsen, G. L. H. (2023). What makes peripheral places matter? Applying the concept of political capital within a multiple capital framework. *Journal of Rural Studies*, 103, Article 103136.
<https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2023.103136>
- The Editors of Encyclopædia Britannica. (2025, April 23). *Yair Lapid*. In *Britannica.com*.
<https://www.britannica.com/biography/Yair-Lapid>

- Uslaner, E. M. (2003). Trust, democracy and governance: Can government policies influence generalized trust? In M. Hooghe & D. Stelle (Eds.), *Generating social capital: Civil society and institutional in comparative perspective*. PALGRAVE MACMILLAN.
- Vartolomei, E.-L. (2024). The Political Careers of the PNL Members in the Governments Related to the 2020-2024 Legislature. *Perspective Politice*, 17. <https://doi.org/10.25019/perspol/24.17.0.20>
- Verge, T., & Claveria, S. (2016). Gendered political resources: The case of party office. *Party Politics*, 24(5), 536-548. <https://doi.org/10.1177/1354068816663040>
- Walker, A. (2012). *Thailand's political peasants: Power in the modern rural economy*. University of Wisconsin Press.
- Warren, M. (2010). *Democracy and Trust*. Cambridge University Press.
- Wilson, R. K., & Eckel, C. C. (2011). Trust and Social Exchange, In *Cambridge Handbook of Experimental Political Science* (pp. 243-257). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511921452.017>
- Yun, H. J. (2020). Polls and elections: Beyond political capital: Do social and economic capital matter? *Presidential Studies Quarterly*, 51(2), 404-425. <https://doi.org/10.1111/psq.12634>

รายการอ้างอิง.....	365
ภาษาไทย.....	365
https://www.bbc.com/thai/thailand-48891690	372
https://www.bbc.com/thai/other-news-47637736	372
https://it.chakuttha.soc.go.th/documents/50996.pdf	372
https://www.soc.go.th/?page_id=5959	378
https://www.soc.go.th/?page_id=5961	378
ภาษาอังกฤษ.....	383
Bannister, M.....	383
https://doi.org/10.1080/01402382.2014.954778	383
https://www.theguardian.com/world/2004/nov/05/us-elections2004.usa5	384
Escobar-Lemmon, V., & Taylor-Robinson, M. M. (2009).....	386
Huntington, S. P. (1968). <i>Political Order in Changing Societies</i>	387
Phongpaichit, P., & Baker, C. (2009). <i>Thaksin</i> . Silkworm Books.....	390
https://www.britannica.com/biography/Yair-Lapid	390
Warren, M. (2010). <i>Democracy and Trust</i> . Cambridge University Press.....	391